

શ્રી ગોવિંદ ગણિત સંસ્થા દ્વારા.

શ્રી

જવાબી ગામ સૂત્ર

સંપૂર્ણ વાપરાંનર-મદ્રેસાનર રૂપે.

અનુસંધાન કરવામાં આવેલું છે.

અનુસંધાન કરવામાં આવેલું છે.

કેશરી નીમચંદ હીરાચંદ. ગોંડળ.

અનુસંધાન કરવામાં આવેલું છે.

અનુસંધાન કરવામાં આવેલું છે.

ધીર સંવત ૨૮૭૬.

વિદ્યમા સંવત ૧૯૧૬.

વાપરાંનર રૂપે સર્વે વસ્તુ સ્વામિન સંસ્થા દ્વારા.

ગોંડળ.

શ્રી 'ગોંડળ ટાઉન પ્રીન્સીપલ પ્રેસ.'

માલેદ પારેખ ધનજી કરસનજી.

દિનમત રૂ. ૨-૦-૦.

સંવત ૧૯૩૬ની સાલમાં ગોંડળમાં મહાપુરૂષ શ્રી ૭ નેચંદ્ર સ્વામીનું ચતુર્માસું થવાથી શ્રી છવાલીગમ સૂત્રની પ્રત ૧ નેચના તરફથી અને વાંચના મળી જે પ્રત પોતે કચ્છમાંથી લાવેલ હતા; તે પ્રત એ વાંચી તે ઉપરથી તેનું ગુજરાતીમાં પ્રતોત્તરરૂપે આપ્યા સૂત્રનું ભાષાંતર કરવાથી સાધારણ વર્ગના આવક ભાદ્યોને ઉપયોગી થાય એમ જણાયાથી તેમ કરવા માફ મન ઉત્સુક થયું. જેથી સંવત ૧૯૩૮ની સાલમાં તેનું રફ કરવામાં આવ્યું.

સાર જાદ ગોંડળ સંધાગના પરોપર પૂજ્ય સાહેબ શ્રી ૭ દેવજી સ્વામીની પોતાની તેમજ તેમના ભંડારના પુસ્તકોની સાદાયથી સંવત ૧૯૪૦ ની સાલમાં રફ ઉપરથી ફેર કરવામાં આવ્યું જોકે તે પુસ્તક તરતમાં છપાવવાનો વિચાર હતો; પણ કેટલાએક સંયોગોને લાઘને અસાર સુધી જેમનું તેમ પડતર રહ્યું હતું.

સંવત ૧૯૬૮ની સાલનું ચતુર્માસું ગોંડળ સંધાગના સુ સાધુ મહામુનિ જાદવજી સ્વામી સાથે તેમના સુ શિષ્ય મહાપુરૂષ નાનચંદ્રજી સ્વામી તથા મહાપુરૂષ પુરુષોત્તમજી સ્વામી તથા મહાપુરૂષ સવજી સ્વામી (મહાપુરૂષ નેચંદ્રજી સ્વામીના શિષ્ય) નું ગોંડળમાં થતાં કેટલાએક આવક ભાદ્યો દરમ્યાન શ્રી છવાલીગમ સૂત્ર વિષે ચર્ચા થતાં તેમનો અભિપ્રાય ને આગ્રહ છપાવી બહાર પાડવાનો થયો. લાંબી મુદત થયાં પડતર રહેવાથી ફરી સંશોધન કરવા મહાપુરૂષ શ્રી ૭ જાદવજી સ્વામીને વિનંતિ કરવામાં આવી, તે હર્ષ સાથે સ્વીકારતાં પોતાના સુ શિષ્ય મહાપુરૂષ પુરુષોત્તમજી સાથે ધણા ખંત, ઉત્સાહ ને શ્રમથી સંશોધન કરી ધણા ઉપકાર કર્યો છે તેને માટે તેમને ધન્યવાદ ધટે છે.

આવી રીતે ખીજ મહાત્મા પુરુષો તે મહાત્માનો ધડો લઈ ઉઘમી થઈ પોતાના વખતનો સદ્ ઉપયોગ કરે તો ધણું પ્રસંશનિય ને જ્ઞાન વૃદ્ધિના કારણ બની ધણા ઉપકાર કરી શકે.

ધણા આવક ગૃહસ્થો લાલ લઈ શકે એ હેતુથી જોકે ગુજરાતીમાં કરવામાં આવ્યું છે, પણ મૂળ સૂત્ર સાથે મેળવતાં સુગમતાથી મેળવી શકાય તેટલા માટે ભાષાનો મોટો ફેરફાર કરવામાં આવ્યો નથી. એટલે કે શુદ્ધ ગુજરાતી હાલની શૈલીમાં કરવાથી મૂળ સિદ્ધાંત સાથે મુકાબલો કરવામાં ફેરફાર લાગે નહીં તેટલા માટે સિદ્ધાંતશૈલી કાયમ રાખવામાં આવી છે, તે જોકે આજના જમાનાવાળાને ઘડીભર ઉથલક લાગવા સંભવ માનીએ તોપણ મૂળમાં વિરૂદ્ધ ન આવે તે તરફ ખાસ ધ્યાન રાખવામાં આવ્યું છે.

વળી છવાલીગમજી સૂત્રમાં જ્યાં જ્યાં શ્રી પતવણાજી સૂત્રની ભળામણ આપવામાં આવી છે ત્યાં ત્યાં જરૂર જણાતી બાબતો ત્યાંથી ઉમેરવામાં આવી છે, એટલુંજ નહીં પણ બની શકતા લગતા વિષયોનો ખીજ સિદ્ધાંતો વિગેરેના આશ્રયથી ઉમેરો કરવામાં આવ્યો છે.

ભગવંતે શાસ્ત્રોને વિષે ત્રણ પ્રકારના આગમ (સિદ્ધાંત) કહ્યા છે. સૂતાગમે, અથાગમે, તદુભયાગમે. સુતાગમે તે મૂળપાઠ અથાગમે તે મૂળપાઠનો અર્થ અને તદુભયાગમે તે મૂળ પાઠ અર્થ સાથે “આ શ્રી જીવાભીગમજી સૂત્રનું સંપૂર્ણ ભાષાંતર પ્રશ્નોત્તર રૂપે” એ અથાગમે કહેવાય એ સૂત્રસાળ સમજવી.

વળી કેટલાએક કહે છે કે—શ્રાવક સૂત્ર વાંચે તો અનંત સંસારી થાય. શ્રાવકને સૂત્ર વાંચવાનો અધિકાર નથી. શ્રાવકને તો “લઘ્વઠા, ગ્રહીયઠા, પુછીયઠા” એટલે લાઘા છે. અર્થ જેને. ગ્રહ્યા છે અર્થ જેને ને પુછ્યા છે અર્થ જેને. એટલે મતલબ કે શ્રાવક અર્થરૂપે ગ્રહી શકે, પણ મુળપાઠ વાંચી શકે નહીં વિગેરે વિગેરે કહે છે, પણ તે સર્વે ખોટું કહે છે. કારણ કે તિર્થંકર પરમાત્માની વાણી અર્થરૂપે કહો કે પાઠરૂપે કહો કે અર્થપાઠ બન્ને રૂપે કહો એ બધું સિદ્ધાંતજ છે તેમાં ભેદ પાડવો તે ભરમાવવા જેવું છે માટે તાત્પર્ય તો એટલોજ છે કે તે તિર્થંકરની વાણી માટે ચારે તિર્થ, સાધુ, સાધવી, શ્રાવક ને શ્રાવિકા હકદાર છે. કોઈને પણ વાંચવાનો કોઈપણ સિદ્ધાંતમાં પ્રતિબંધ ભગવંતે કરેલ નથી.

વળી ભગવંત તિર્થંકરની વાણી કહેવી છે? અમીય સમાણી (અમૃત સરખી) અનંત અનંત, ભાવ, ભેદ, નય, નિક્ષેપની ભરેલી સકળ જગતને તારવાવાળી, સકળ જગતને હીતકારી, સકળ મોહને ટાળવા વાળી, ભવાબ્ધિને તારવા વાળી, મેક્ષને આપવા વાળી, શંકાયને હરવાવાળી, જેનું માપ કોઈથી થઈ શકે નહીં, જેનું માપ કરતાં પોતાની બુદ્ધિ મપાય એવી, જેને કાંઈ ઉપમા આપી શકાય નહીં જેના વખાણ હજારો જીભ વડે થઈ શકે નહિ. અહાહા !!! એવી વાણી વાંચતાં અનંત સંસારી થાય !!! શું બુદ્ધિ !!! શું સમજણ !!! અમૃત ખાતાં કોઈને ઝેર ચડ્યું સાંભળ્યું છે? કદી કોઈ કારણે અમૃત ખાતાં ઝેર ચડે પણ નિરવીકારી તિર્થંકરની વાણી વાંચતાં અનંત શંકારી થાય !!! એતો અશ્વત્થામહિરની વાત જણાય છે. ત્યારે તેમ કહેનારનો હેતુ શું હોવો જોઈએ—તેનો ઉત્તર એટલોજ કે કહેનારનો આશ્રય શ્રાવક વર્ગને અજ્ઞાનતા રાખવામાં કાંઈક પણ મોટો હેતુ હોવો જોઈએ! તે જેમ શ્રી જ્ઞાતા સૂત્ર નવમે અધ્યયને રચણા દેવીએ જીનરક્ષને જીનપાળને દક્ષણના વનમાં જવાની મનાઈ કરી તેમ! (મતલબ જીનરક્ષ ને જીનપાળ દક્ષણના વનમાં જાય તો રચણા દેવીના હાથમાં ન રહે ને હડીકત પણ એવીજ બની કે જીનરક્ષ ને જીનપાળ દક્ષણના વનમાં ગયા છે મૂળાયે પરાવેલ સખસને જોયો છે તેની હડીકતથી ને સીલંગ જક્ષતી સાહાયથી રચણા દેવીથી છુટા થયા છે એ ઉપનય પણ સમજવા જેવો છે.) જેમ સમજાય છે. એ આચનની ચર્ચા થાણી છે. પણ આ કેટલે તે વિષયમાં ઉતરવા પ્રસંગ નથી. આંદી તો ફક્ત એટલુંજ કહેવું બસ છે કે જેમ માનનારાને પણ આ પ્રશ્નોત્તર રૂપે ભાષાંતર વાંચવાથી અનંત સંસારી થવાની ભત્તી (ખીડ) તેમની સમજણ પ્રમાણે નથી, જેથી તેમને પણ જે ઉપયોગી થઈ પડશે તો ફતાર્ય થવા જેવું છે.

શ્રી જીવાભીગમજી સૂત્રના વિષયો જોવાને અનુક્રુણ પડે અને વાંચક વર્ગને કંટાળો

ન ઉપજે તેટલા માટે તેને જુદા જુદા દેડીંગમાં ગોઠવવામાં આવ્યા છે; તો પણ કોઇ મૂળ વાત તુટક કરવામાં આવી નથી (દેડીંગ બાદ કરતાં એક સરખી દુકીકત નજરે આવશે.)

આ પુસ્તક વાંચક વર્ગને ઉપયોગી થશે તો લીધેલો શ્રમ ઉપયોગી ગણી હું મને પોતાને કૃતાર્થ માનીશ વળી ઉપયોગી થયતી ખાત્રી તેમના ખપ ઉપરથી જણાશે.

આ પુસ્તક કદમાં ને કાબામાં ધ્યાન કરતાં વિશેષ કરવામાં આવ્યું છે. છતાં તેની કીમત જેમની તેમ કાગમ રાખવામાં આવી છે તો આશા છે કે જે રૂપિયાની રાખેલી કીમત વાંચક વર્ગને વધારે નહીં લાગતા સહુ તેનો લાભ લઇ શકશે.

આ મારો પ્રથમ પ્રયાસ છે જેથી તેમાં ખામી અને જૂઝ તે હશેજ. પણ વાંચક વર્ગ કૃપા કરી દીર્ઘ દ્રષ્ટીથી લૂગા કરશે એમ આશા રાખું છું ને જે ખામી જણાય તે સુચવવામાં આવશે તો વખતે બીજી આવૃત્તિ કાઢવાનો પ્રસંગ આવશે તો ઉપકાર સાથે સુધારવામાં આવશે.

સુત્ર વાંચક વર્ગનાં જાણે છે કે હમેશાં કામ કરવું ને જૂઝ કાઢવી એ જેમાં ધણો તફાવત રહેલો છે. જૂઝની દ્રષ્ટીએ જેવાય તો જૂઝ નીકળેજ, પણ જે ગુણુઆલી અને અમીની દ્રષ્ટીથી જેવાય તોજ અનુકુળ પડતું થવા શકાય થાય. સ્વભવિત સ્વભવિતને ગ્રહે એવો નિયમ છે તે મુજબ ગુણુ ગુણુને ગ્રહે ને દુર્ગુણુ દુર્ગુણુને ગ્રહે. ગુણુથી ગુણુ લિન્ન નથી, તેમ ગુણુથી ગુણુ લિન્ન નથી. એ ગુણુ અને ગુણુ બન્ને એકજ છે દાખલા તરીકે સાકર અને સાકરની મીઠાશ લિન્ન નથી ને તેથી કરી કેવળજ્ઞાન ઉપજે છે ત્યારે કોઇનો દોષ ગ્રહણ થતો નથી તેટલાજ કારણથી આચાર્ય પદવી કેવળી છતાં છદ્મરતને અપાય છે. માટે વાંચક વર્ગ પોતાનું ગુણુઆલીપણું નહીં છોડવા પ્રાર્થના છે.

આ પુસ્તકના હેન્ડબીલમાં સાદી ભાષા વાપરવામાં આવેલી એટલુંજ નહિ પણ પુસ્તકની કીમત પહેલાં અને પાછળથી ગ્રાહક થનાર પાસેથી એક સરખી લેવા રાખ્યા છતાં તેમજ દીનપરદીન પુસ્તકના હેન્ડબીલોનો વર્ષાદ વરશવા છતાં જે ગૃહસ્થોએ ઉદારતા બતાવી અગાધથી ગ્રાહક થઇ આશ્રય આપ્યો છે તેમનો અંતઃકરણથી ઉપકાર માનુંછું.

પુસ્તક છાપવું પુરૂં થતાં સુધીમાં જેમના તરફથી ગ્રાહકોનાં નામ લરાઇ હેન્ડબીલો પાછાં આવી પહેાંચ્યાં છે તેઓ ગૃહસ્થોનાં મુખ્યારક નામ પુસ્તકના પાછળના ભાગમાં દાખલ કરવામાં આવ્યાં છે. તક ગયા પછી આવેલાં ગ્રાહકોનાં નામ રહી ગયા સંબંધે મારી કસૂર નહીં ગણવા વિનંતિ છે.

આ પ્રસંગે મારે જણાવવું જોઇએ કે રાજકોટના રહીશ કોઠારી અભેચંદ ગોપાળજી જે સ્વભાવે શાન્ત અને મીલનસાર છે તેણે પોતાના આપકર્મિપણથી પોતાની બાહોશીથી થોડાં વરસ થયાં મુંબઈમાં કમિશન એજન્ટની પોતાથી દુકાન કરેલી છે તે મારા નજીકના કુટુંબી થાય છે તેણે આ પુસ્તકના સંબંધમાં પહેલેથી છેલ્લે સુધી તન મન ને ખંતથી પોતાના કિન્મતી વખતનો ભોગ આપી વખતો વખત કિન્મતી મંદદ કરેલી છે તેને માટે તેમને ધન્યવાદ ધરે છે.

વાંચવાને ખાસ વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે—

સ્થાનકવાસીમાંથી લાગ્યેજ મોટાં પુસ્તકો બહાર પડે છે તેનું કારણ ફક્ત પ્રમાદ અને ઉત્તેજનની ખામી છે. તે બન્ને ખામી એવી છે કે તેની જેમ જેમ ઉડી જડ પડતી જાય તેમ તેમ અસ્ત થતો જાય ને નીકળી જાય તો ઉદય થતો જાય માટે ઉદય ને અસ્ત એમાં સમાણો છે એમ માફ માનવું છે. માટે તે ખામી દૂર થવા જરૂર છે.

વિશેષ વિનંતિ કે શ્રી પનવણાજી સૂત્ર જે શ્રી સમવાયંગ સૂત્ર ચોથું અંગ તેનું ચોથું ઉપાંગ છે તે સૂત્ર ધણું મોટું અને ઘણીજ ખારીક સમજણવાળું છે જેમાં ઘણાં જોલ્યાલના થોડા સમાણા છે તે સૂત્ર લાગ્યેજ પર્વદામાં (વ્યાખ્યાનમાં) વંચાય છે. એટલુંજ નહીં પણ તેનાં જાણવાવાળા ને પોતાની સમજણથી 'વાંચી જાણી શકે એવા ગૃહસ્થ આંગળીને ટેરવે ગણ્યાનીકળશે. એવા ખારીક કદાચ સમજણવાળા અને જ્ઞાનના ખજાનારૂપ સૂત્રનું સંપૂર્ણ લાખાંતર સરળ ગુજરાતીમાં સહુ સમજી શકે એવી સહેલી લાખામાં થાય તો ધણાને ઉપયોગી થાય એવા હેતુથી તેનું આ જીવાલિગમ સૂત્ર જેવું પ્રશ્નોત્તર રૂપે લાખાંતર કરવું શરૂ કરેલ છે તો જો આ જીવાલિગમ સૂત્ર પ્રશ્નોત્તર રૂપે વાંચક વર્ગને અનુકૂળ પડશે તો શ્રી પનવણાજી સૂત્રનું સંપૂર્ણ લાખાંતર પ્રશ્નોત્તર રૂપે વિસ્તારવાળું કોઈ વિદ્વાન મુનિ મહાત્મા પાસે તપાસાવી શુદ્ધ કરાવ્યા બાદ છપાવી બહાર પાડી આવક લાઘ્યોની સેવામાં મુકવા વિચાર છે. એજ વિનંતિ.

વીર સંવત ૨૪૩૯. વિક્રમ સંવત ૧૯૬૯ના
માગશર શુદ્ધ ૧૦ વાર બુધવાર.
તારીખ ૧૮-૧૨-૧૨, ગોંડળ.

હું છું ગુણીજનોનો દાસ,
નીમચંદ હીરાચંદ કોઠારી.
પ્રશ્નોત્તર રૂપે લાખાંતર કરનાર.

અનુક્રમણિકા.

ક્રમ.	અધિકાર. (ખાખત.)	પૃષ્ઠ.
૧	જીવાભિગમ તે શું?	૨
૨	અજીવનો અધિકાર.	૨
૩	જીવનો અધિકાર... ..	૩
૪	અસંસારી જીવનો અધિકાર.	૪
૫	સંસારી જીવનો અધિકાર.	૮
૬	બે પ્રકારના સંસારી-જીવનો અધિકાર.	૬
૭	સ્થાવર જીવનો અધિકાર.	૬
૮	સુક્ષ્મ, બાદર પૃથ્વીકાયનો અધિકાર.	૬
૯	સુક્ષ્મ બાદર અપકાય (પાણી) નો અધિકાર.	૧૭
૧૦	સુક્ષ્મ, બાદર અને સાધારણ વનસ્પતિકાયનો અધિકાર.	૧૮
૧૧	ત્રસ જીવનો અધિકાર... ..	૨૧
૧૨	સુક્ષ્મ, બાદર અક્ષીકાયનો અધિકાર... ..	૨૧
૧૩	સુક્ષ્મ, બાદર વાયુકાયનો અધિકાર... ..	૨૨
૧૪	બિદાર (મોટા) ત્રસ જીવનો અધિકાર.	૨૩
૧૫	બેઘદ્રિ જીવનો અધિકાર... ..	૨૩
૧૬	તેઘદ્રિ જીવનો અધિકાર... ..	૨૬
૧૭	ચૌરેદ્રિ જીવનો અધિકાર.	૨૬
૧૮	પચેદ્રિ જીવનો અધિકાર... ..	૨૭
૧૯	નારકીનો અધિકાર.	૨૭
૨૦	પચેદ્રિ તિર્યચનો અધિકાર.	૨૯
૨૧	સમુર્જિત પચેદ્રિ તિર્યચનો અધિકાર..	૩૦
૨૨	ગર્ભજ પચેદ્રિ તિર્યચનો અધિકાર.	૩૬
૨૩	ગર્ભજ પચેદ્રિ તિર્યચનો અધિકાર.	૩૬
૨૩	મનુષ્યનો અધિકાર.	૪૦
૨૪	દેવતાનો અધિકાર.	૪૨
૨૫	ત્રસ, સ્થાવર જીવની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, વિરહકાળ અને અલ્પ, બહુત્વનો અધિકાર.	૪૬
૨૬	ત્રણ પ્રકારના સંસારી જીવનો અધિકાર.	૪૭
૨૭	શ્રીવેદ (તિર્યચણી, મનુષ્યણી ને દેવાંશા) નો અધિકાર.	૪૭
૨૮	શ્રીવેદ (તિર્યચણી, મનુષ્યણી ને દેવાંશા.) ની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, વિરહકાળ ને અલ્પ, બહુત્વનો અધિકાર..	૪૯

નંબર.	ખાખત.	પૃષ્ઠ.
૨૯	સ્ત્રીવેદનો અંધ અને તેનો વિષય...	૫૯
૩૦	પુરૂષવેદ (તિર્યચ, મનુષ્ય ને દેવતા) નો અધિકાર...	૫૯
૩૧	પુરૂષવેદ (તિર્યચ, મનુષ્ય ને દેવતા) ની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, વિરહકાળ ને અલ્પ, બહુત્વનો અધિકાર. ...	૫૯
૩૨	પુરૂષવેદનો અંધ અને તેનો વિષય...	૬૪
૩૩	નપુંસકવેદ (નારકી, તિર્યચ ને મનુષ્ય) નો અધિકાર..	૬૫
૩૪	નપુંસકવેદ (નારકી, તિર્યચ ને મનુષ્ય) ની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, વિરહકાળ ને અલ્પ, બહુત્વનો અધિકાર. ...	૬૫
૩૫	નપુંસકવેદનો અંધ અને વિષય.....	૭૧
૩૬	સ્ત્રી, પુરૂષ ને નપુંસક એ ત્રણે વેદનો ભેગો અલ્પ, બહુત્વ. ...	૭૧
૩૬	ત્રણ વેદની સ્થિતિ, અધિકતા ને સંગ્રહ. ...	૭૬
૩૭	ચાર પ્રકારના સંસારી જીવનો અધિકાર. ...	૭૭
૩૮	નારકીનો પ્રથમ ઉદ્દેશો...	૭૭
૩૯	નારકીનો બીજો ઉદ્દેશો...	૮૮
૪૦	પાંચ મહા પુરૂષોની કથા. ...	૯૭
„	૧-૪ દરશુરામ તથા સુભૂમની કથા. ...	૯૭
„	૨ દ્રઢાયુ (બીજું નામ દત્ત) ની કથા. ...	૧૦૧
„	૩ વસુ રાજાની કથા. ...	૧૦૩
„	૫ બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તિની કથા. ...	૧૦૪
૪૧	નારકીને ઉપ્પુ તથા સીત વેદના...	૧૦૭
૪૨	નારકીનો ત્રીજો ઉદ્દેશો....	૧૧૩
૪૩	તિર્યચનો પહેલો ઉદ્દેશો. ...	૧૧૪
૪૪	તિર્યચનો બીજો ઉદ્દેશો...	૧૨૧
૪૫	મનુષ્યનો અધિકાર. ...	૧૨૫
૪૪	જપન અંતર દ્વીપના મનુષ્યનો અધિકાર. ...	૧૨૬
૪૫	દશ જાતના દેવવૃક્ષનો અધિકાર...	૧૨૮
૪૯	એકરૂ દ્વીપના મનુષ્યનો અધિકાર..	૧૩૨
૫૦	ત્રીસ અકર્મભૂમિ મનુષ્યનો અધિકાર. ...	૧૪૪
૫૧	પંદર અર્મભૂમિ મનુષ્યનો અધિકાર. ...	૧૪૪
૫૨	દેવતાનો અધિકાર. ...	૧૫૨
૫૩	ભવનપતિ દેવતાનો અધિકાર. ...	૧૫૨
૫૪	વાયુઅંતર દેવતાનો અધિકાર. ...	૧૫૬
૫૫	વ્યોમિપિ દેવતાનો અધિકાર. ...	૧૫૭

મંબર.	ખાખત.	પૃષ્ઠ.
૫૬	દ્વીપ, સમુદ્રનો અધિકાર. તેમાં પ્રથમ જંબુદ્વીપનો અધિકાર. દ્વીપ પેહેલો.	૧૫૭
૫૭	જંબુદ્વીપની જગતીનો વર્ણવ.	૧૫૮
૫૮	જંબુદ્વીપના દારનો અધિકાર.	૧૬૭
૫૯	વિજય દેવતાની વિજય નામે રાજ્યધાનીનો અધિકાર.	૧૭૫
૬૦	વિજય દેવતાનું ઉપજવું.	૧૮૬
૬૧	વિજય દેવતાને રાજ્યાભિષેક.	૧૮૭
૬૨	વિજય રાજ્યધાનીના દેવતાના આનંદીત કૃત્ય.	૧૯૦
૬૩	વિજય દેવતાનાં કૃત્ય.	૧૯૪
૬૪	પુસ્તક રતનું વાંચવું.	૧૯૫
૬૫	પ્રતિમાદિકનું પુજવું.	૧૯૬
૬૬	દાદાદિકનું પુજવું.	૧૯૮
૬૭	સુધર્મા સભાને વિષે સભાનું ભરવું.	૧૯૯
૬૮	સરિયાલ દેવતાનો (રાયપ્રસેણી સૂત્રથી) અધિકાર.	૨૦૧
૬૯	જંબુદ્વીપના દારનો અધિકાર ચાલુ.	૨૨૫
૭૦	હિતરકુરૂ ક્ષેત્રનો અધિકાર.	૨૨૭
૭૧	નિલવંત દ્રહનો અધિકાર.	૨૨૯
૭૨	પદ્મકમળનો અધિકાર વિસ્તાર સાથે.	૨૩૧
૭૩	જંબુ પીઠ ને જંબુ સુદર્શન વૃક્ષ. વિસ્તાર સાથે.	૨૩૩
૭૪	લવણ સમુદ્રનો અધિકાર. સમુદ્ર પહેલો.	૨૩૯
૭૫	ધાતકીખંડથી માંડીને સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર, તેના ચંદ્ર, સૂર્યના ચંદ્ર, સૂર્ય દ્વીપ ને. ચંદ્ર, સૂર્ય રાજ્યધાનીની આમ્ના.	૨૪૯
૭૬	લવણ સમુદ્રની સાથે ખીન્ન સમુદ્રનો મુકાબલો.	૨૫૧
૭૭	લવણ સમુદ્રના ડગમાળાનો અધિકાર.	૨૫૩
૭૮	ધાતકી ખંડ દ્વીપનો અધિકાર. દ્વીપ ખીન્ને.	૨૫૬
૭૯	કાળોદધી સમુદ્રનો અધિકાર. સમુદ્ર ખીન્ને.	૨૫૭
૮૦	પુષ્કરવર દ્વીપનો અધિકાર. દ્વીપ ત્રીન્ને.	૨૫૯
૮૧	માનુષોત્તર પર્વત ને મનુષ્ય ક્ષેત્ર.	૨૬૦
૮૨	પુષ્કરોદધી સમુદ્ર ત્રીન્ને.	૨૬૭
૮૩	વારૂણીવર દ્વીપ ચોથો.	૨૬૮
૮૪	વારૂણોદધી સમુદ્ર ચોથો.	૨૬૯
૮૫	ક્ષીરવર દ્વીપ પાંચમો.	૨૭૦
૮૬	ક્ષીરોદધી સમુદ્ર પાંચમો.	૨૭૦
૮૭	ધૃતવર દ્વીપ છઠો.	૨૭૧

નંબર.	બાબત.						પૃષ્ઠ.
૮૮	ધૃતોદધી સમુદ્ર છોકો.	૨૭૧
૮૯	ધનુવર દ્વીપ સાતમો.	૨૭૨
૯૦	ધનુવર સમુદ્ર સાતમો.	૨૭૨
૯૧	નંદીશ્વર દ્વીપ આઠમો.	૨૭૩
૯૨	ચાર અંજનગીરી પર્વતનો અધિકાર.	૨૭૩
૯૩	દ્વીપ સમુદ્રના નામ, વિષલ, ને પરિધિપણાની સમજૂતી.	૨૭૬
૯૪	નંદીશ્વર સમુદ્ર આઠમો.	૨૭૮
૯૫	અરણુદ્વીપ નવમો.	૨૭૮
૯૬	અરણોદધિ સમુદ્ર નવમો.	૨૭૯
૯૭	અરણુવર દ્વીપ દશમો.	૨૭૯
૯૮	અરણોવરદધિ સમુદ્ર દશમો.	૨૭૯
૯૯	અરણુવરાવ ભાસ દ્વીપ અગ્યારમો.	૨૭૯
૧૦૦	અરણુવરાવ ભાસ સમુદ્ર અગ્યારમો.	૨૭૯
૧૦૧	કુંડલ દ્વીપ બારમો....	૨૭૯
૧૦૨	કુંડલોદધી સમુદ્ર બારમો.	૨૭૯
૧૦૩	કુંડલવર દ્વીપ તેરમો...	૨૭૯
૧૦૪	કુંડલવર સમુદ્ર તેરમો.	૨૮૦
૧૦૫	કુંડલવરાવ ભાસ દ્વીપ ચૌદમો...	૨૮૦
૧૦૬	કુંડલવરાવ ભાસ સમુદ્ર ચૌદમો..	૨૮૦
૧૦૭	ચંચક દ્વીપ પંદરમો.	૨૮૦
૧૦૮	ચંચકોદધી સમુદ્ર પંદરમો..	૨૮૦
૧૦૯	ચંચકવર દ્વીપ સોળમો	૨૮૦
૧૧૦	ચંચકવરો દધી સમુદ્ર સોળમો	૨૮૦
૧૧૧	ચંચકવરાવ ભાસ દ્વીપ સત્તરમો....	૨૮૧
૧૧૨	ચંચકવરાવ ભાસ સમુદ્ર સત્તરમો...	૨૮૧
૧૧૩	હારદ્વીપ અઠારમો	૨૮૧
૧૧૪	હાર સમુદ્ર અઠારમો	૨૮૧
૧૧૫	હારવર દ્વીપ ઓગણીસમો	૨૮૧
૧૧૬	હારવર સમુદ્ર ઓગણીસમો.	૨૮૧
૧૧૭	હારવરાવભાસ દ્વીપ વીસમો.	૨૮૧
૧૧૮	હારવરાવભાસ સમુદ્ર વીસમો.	૨૮૧
૧૧૯	દેવ દ્વીપ છેલ્લેથી પાંચમો દ્વીપ....	૨૮૧
૧૨૦	દેવોદધી સમુદ્ર છેલ્લેથી પાંચમો સમુદ્ર.	૨૮૨

નંબર.	ખાખત.	પૃષ્ઠ.
૧૨૧	સ્વયંભૂરમાળ સમુદ્ર સદ્ ઉદ્દેશો. ...	૨૮૨
૧૨૨	સર્વ દીપ, સમુદ્ર આથી અધિકાર..	૨૮૨
૧૨૩	દ્વિત્રિયનો વિષય અને દેવ સ્તુતિ. ...	૨૮૫
૧૨૪	ત્ર્યંબકાત્રિપિ દેવતાનાં અધિકાર આજુ. ...	૨૮૮
૧૨૫	વૈમાનિક દેવતાના અધિકારનો પહેલો ઉદ્દેશો. ...	૨૯૭
૧૨૬	વૈમાનિક દેવતાના અધિકારનો બીજો ઉદ્દેશો. ...	૩૦૧
૧૨૭	આરે ગતિની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, અપાધા કાળ અને અલ્પ, બહુત્વનો અધિકાર. ...	૩૧૧
૧૨૮	પાંચ પ્રકારે સંસારી જીવ તેમાં તેની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, અંતર ને અલ્પ, બહુત્વનો અધિકાર. ...	૩૧૨
૧૨૯	છ પ્રકારે સંસારી જીવ તેમાં તેની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, અંતર અને અલ્પ, બહુત્વનો અધિકાર....	૩૧૫
૧૩૦	સુક્ષ્મ જીવની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, અંતર ને અલ્પ, બહુત્વનો અધિકાર.	૩૧૮
૧૩૧	ગાદર જીવની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, અંતર ને અલ્પ, બહુત્વનો અધિકાર.	૩૧૯
૧૩૨	સુક્ષ્મ, ગાદર જીવનો બેજો અલ્પ, બહુત્વ...	૩૨૨
૧૩૩	નિગોદનો અધિકાર અલ્પ, બહુત્વ સાથે. ...	૩૨૪
૧૩૪	સાત પ્રકારના સંસારી જીવ તેમાં તેની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, અંતર ને અલ્પ, બહુત્વનો અધિકાર. ...	૩૨૮
૧૩૫	આઠ પ્રકારે સંસારી જીવ તેમાં તેની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, અંતર ને અલ્પ, બહુત્વનો અધિકાર..	૩૨૯
૧૩૬	નવ પ્રકારે સંસારી જીવ તેમાં તેની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, અંતર ને અલ્પ, બહુત્વનો અધિકાર..	૩૨૯
૧૩૭	દશ પ્રકારે સંસારી જીવ તેમાં તેની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, અંતર ને અલ્પ, બહુત્વનો અધિકાર..	૩૩૪
૧૩૮	સર્વ જીવનો અધિકાર.....	૩૩૬
૧૩૯	બે ભેદે સર્વ જીવના આળાવા ૧૩. તેમાં તેની કાયસ્થિતિ, અંતર ને અલ્પ, બહુત્વનો અધિકાર. ...	૩૩૬
૧૪૦	ત્રણ પ્રકારે સર્વ જીવ તેના આળાવા સાત તેમાં તેની કાયસ્થિતિ, અંતર ને અલ્પ, બહુત્વનો અધિકાર. ...	૩૪૪
૧૪૧	ચાર પ્રકારે સર્વ જીવના આળાવા ચાર તેમાં તેની કાયસ્થિતિ, અંતર ને અલ્પ, બહુત્વનો અધિકાર...	૩૫૦
૧૪૨	પાંચ પ્રકારે સર્વ જીવના આળાવા બે તેમાં તેની કાયસ્થિતિ, અંતર ને અલ્પ, બહુત્વનો અધિકાર...	૩૫૫

નંબર.

આબત.

પૃષ્ઠ.

૧૪૩	૭ પ્રકારે સર્વ જીવના આજ્ઞાવા જે તેમાં તેની કાયસ્થિતિ, અંતર ને અદ્વ્ય, અહુત્વનો અધિકાર...	૩૫૬
૧૪૪	સાત પ્રકારે સર્વ જીવના આજ્ઞાવા જે તેમાં તેની કાયસ્થિતિ, અંતર ને અદ્વ્ય, અહુત્વનો અધિકાર...	૩૫૮
૧૪૫	આઠ પ્રકારે સર્વ જીવના આજ્ઞાવા જે તેમાં તેની કાયસ્થિતિ, અંતર ને અદ્વ્ય, અહુત્વનો અધિકાર...	૩૬૦
૧૪૬	નવ પ્રકારે સર્વ જીવના આજ્ઞાવા જે તેમાં તેની કાયસ્થિતિ, અંતર ને અદ્વ્ય, અહુત્વનો અધિકાર...	૩૬૨
૧૪૭	દશ પ્રકારે સર્વ જીવના આજ્ઞાવા જે તેમાં તેની કાયસ્થિતિ, અંતર ને અદ્વ્ય, અહુત્વનો અધિકાર...	૩૬૪
૧૪૮	આશ્રય પત્ર....	૩૬૬

કેઠારી નીમચંદ હીરાચંદ.

શ્રી. શ્રવાભિગમશ્ચ સુત્રનું પ્રશ્નોત્તર રૂપે ભાષાંતર કરનાર.

બાપાંનર કરનારનો નાલનો બાપાં.

સ્વર્ગસ્થ કોઠારી માનસંગ હીરાયંદ.

જન્મ-સંવત ૧૯૧૬
ના અશાડ માસ,
ગોંડલમાં.

દેહત્યાગ-સંવત ૧૯૫૮
ના આસો સુદ ૨.
ગુંદાળા-ગોંડલ સ્ટેટ.

શ્રી જીવાભીગમસૂત્રનું ભાષાંતર

પ્રશ્નોત્તર રૂપે.

પ્રથમ પીઠકા (મંગળાચરણ).

શ્રી જીનાય નમઃ નમો અરિહંતાણું—રાગદ્વેપ વૈરીના હણનાર તથા જેણે ચાર ધાતીકર્મ (જ્ઞાનાવર્ણિ, ૧ દર્શનાવર્ણિ, ૨ મોહની, ૩ અને અંતરાયક) ક્ષય કર્યા તથા ક્રોધ રહસ્ય (છાનું) નથી તથા યોત્તિશ અતિસય કરી સહીત પાંત્રિશ પ્રકારની વાણીએ ખીરાજમાન એવા અરિહંત દેવને નમસ્કાર કરેછું. નમો સિદ્ધાણું—નમસ્કાર હો સિદ્ધાણું—સકલ કાર્ય સાધ્યા આઠ કર્મ ખમાવી પંચમ ગતિને પ્રાપ્ત થયા, અને એકત્રિશ ગુણે કરી સંયુક્ત એવા સિદ્ધ ભગવાનને નમસ્કાર કરે છું. નમો આચરિયાણું—પોતે પાંચ આચાર પાળે, ખીળને પળાવે, આઠ સંપદાએ કરી ખીરાજમાન એવા આચાર્યજીને નમસ્કાર કરે છું. નમો ઉવઝાયાણું—જે સુદ્ધ સૂત્રાર્થે ભણે ભણાવે બહુ સૂત્રિની ઉપમાએ કરી ખીરાજમાન એવા શ્રી ઉપાધ્યાયજીને નમસ્કાર કરેછું. નમો લોચે સર્વ સાહુણું—સર્વ મનુષ્ય લોકને વિષે સાધુજી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપના સાધનાર સલાવીશ ગુણે કરી ખીરાજમાન એવા સાધુજીને નમસ્કાર કરેછું.

વળી નમસ્કાર હુઓ રૂપભાદિક ચોવીશ તિર્થંકરને. એટલાને નમસ્કાર કરીને શ્રી ગણધરદેવ શ્રી જીવાભીગમસૂત્ર પ્રત્યે રચે છે. એ જીનપ્રવચન દ્વાદસાંગી રૂપ નિશ્ચય જીન શ્રી મહાવીરને સમત છે. જીન તિર્થંકર કેવળી પ્રમુખને અનુકુળ છે, વળી અતીત અનાગત અને વર્તમાન રૂપ તિર્થંકર સર્વને સમત છે. એ દ્વાદસાંગી જીન શ્રી મહાવીર પ્રણીત કથીત છે, જીન શ્રી મહાવીરે પરંપીત છે, જીન શ્રી મહાવીરે આખ્યાત ભાષીત છે, જીન કેવળી ગણધર પ્રમુખે અનુચીલું છે, આચરીત છે, જીન શ્રી તિર્થંકરે પ્રજાત કથીત છે, અંગોપંગાદિ જીન શ્રી તિર્થંકરે દેખાડ્યું છે, એ પ્રવચન દ્વાદસાંગી રૂપ શ્રી તિર્થંકરે પ્રસસ્ત ઉત્તમ ભાષ્યો છે. તેહવો સિદ્ધાંત અનુક્રમે તેહને વિષે સદ્દહતાંથકાં વિશ્વાસ રાખતાં થકાં મનને વિષે તે સીદ્ધાંત માથે રૂચી રાખતાં થકાં એહવા સ્થિતર પુર્વ ભવના અંતના કરણહાર તે શ્રી જીવાજીવાભિગમ નામે અધ્યયન કહે છે. તિવારે શિષ્ય શ્રી સદ્ ગુરુ પ્રત્યે કહે છે.

૧. જીવાલિંગમ તે શું?

પ્રશ્ન—સ્વામી જીવાલિંગમ તે શું કહીએ?

ઉત્તર—હે શિષ્ય જીવાલિંગમના જે ભેદ કહ્યા છે, પ્રથમ જીવની હકીકત જ્ઞાનરૂપ અને બીજી અજીવની હકીકત જ્ઞાનરૂપ.

૨. અજીવનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—સ્વામી અજીવની હકીકત તે શું છે?

ઉત્તર— હે શિષ્ય અજીવની હકીકત તેહના વળી જે ભેદ છે, એક રૂપીઅજીવની હકીકત અને બીજી અરૂપી અજીવની હકીકત.

પ્રશ્ન—સ્વામી અરૂપી અજીવની હકીકતના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે શિષ્ય અરૂપી અજીવની હકીકતના દશ ભેદ છે તે કહે છે. ધર્માસ્તિકાય (ખંધ ૧ દેશર પ્રદેશ ૩, અધર્માસ્તિકાય ખંધ ૧ દેશર પ્રદેશ ૩. આકાસ્તિકાય ખંધ ૧ દેશર પ્રદેશ ૩. એમ નવ અને કાળ ૧૦ એ અધિકાર પંતવણા સૂત્રથી જાણવો).

હવે ઉપરના દશ ભેદનો વિવરણ કહે છે—ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્યથી એક ૧, ક્ષેત્રથી લોક ૩, કાળથી આદ્ય, અંત રહિત ૩, લાવથી વર્ણ ગંધ, રસ, સ્પર્શ રહીત (અરૂપી) ૪, ને ગુણથી ચલન સહાય (ચાલવામાં સાહાન્ય આપે જલ મિતવત) ૫.

અધર્માસ્તિકાય દ્રવ્યથી એક ૧, ક્ષેત્રથી લોક પ્રમાણે ૨, કાળથી આદ્ય, અંત રહિત ૩, લાવથી અરૂપી ૪, ને ગુણથી સ્થિર ગુણ ૫ (સ્થિર રહેવામાં સાહાન્ય આપે ઝાડ પંથી ને ન્યાયે).

આકાસ્તિકાય દ્રવ્યથી એક ૧, ક્ષેત્રથી લોકલોક પ્રમાણે ૨, કાળથી આદ્ય, અંત રહિત ૩, લાવથી અરૂપી ૪, ને ગુણથી અવકાશ ગુણ ૫ (મારગ આપવાને સાહાન્ય આપે લીંત ખીલી ને ન્યાયે).

કાળ દ્રવ્યથી અનેક (અનેક વસ્તુ ઉપર વર્તે માટે) ૧ ક્ષેત્રથી અઢીદ્વીપ પ્રમાણે ૨ (અઢી દ્વીપમાંજ સૂર્યચંદ્રનું ફરવું છે તેથી લાંબ દિવસ રાતની ગણતરી છે બધે ઠેકાણે કાળની ગણતરી અઢી દ્વીપનીજ લેવાય તે માટે) કાળથી આદ્ય અંત રહિત ૩ લાવથી અરૂપી ૪ અને ગુણથી વર્તના લક્ષણ (નવાને જુના કરે ને જુનાને નવા કરે).

એટલે એ ચાર અજીવ અરૂપી દ્રવ્યના વીસ ભેદ થયા ને ઉપરના દશ ભેદ મળી ૩૦ ભેદ અરૂપી અજીવના થાય. એટલે અરૂપી અજીવની હકીકત પુરી થઈ. હવે રૂપી અજીવની હકીકત કહે છે.

પ્રશ્ન—સ્વામી રૂપી અજીવની હકીકતના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે શિષ્ય, રૂપી અજીવની હકીકત ચાર ભેદે કહી છે, પુદ્ગલાસ્તિકાયનો ખંધ ૧ ખંધનો દેશર ખંધનો પ્રદેશ ૩ અને પરમાણુયાદ એમ ચાર ભેદ. વળી તે પુદ્ગલાસ્તિકાયના

પાંચ ભેદ કહ્યા છે તે કહેછે.

પાંચ વરણે કરી પ્રણુમીત, બે ગંધે કરી, પાંચ રસે કરી, આઠ સ્પર્શે કરી, ને પાંચ સંસ્થાને કરી, ઇત્યાદિકે પ્રણુમીત તેહનો વિસ્તારથી વર્ણન કરે છે.

(જે વર્ણપણે રહેલા છે તે પાંચ પ્રકારે—કાળો, લીલો, રાતો, પીળો, ને સ્વેતવર્ણે પરણુમીત.

ગંધપણે રહેલા છે તે બે પ્રકારે સુગંધ ને દુર્ગંધપણે પરણુમીત.

રસપણે જે રહેલા છે તે પાંચ પ્રકારે. તીખો, કડવો, કસાયલો, (કાચાફળ), ખાટો, ને મીઠો.

સ્પર્શપણે જે રહેલા છે તે આઠ પ્રકારે. કર્કશ, (ખરસટ), સુંઢાળો (લીસો) ભારે, હળવો, ટાઢો, ઉનો, ચોપડ્યો ને લુખો.

સંઠાણુ (આકૃતિ) પણે જે રહેલા છે તે પાંચ પ્રકારે. પરિમંડલ (ચુડીવત), વૃત્ત (ગોળ લાકુવત), તંસ (ત્રણખુણીયા), ચૌરસ (ચારખુણીયા), ને આયત (લાકડીવત).

હવે જ્યાં એક કાળો વર્ણ હોય ત્યાં તેમાં ખીન્ન વીશ ભેદ હોય તે કહે છે. ૨ ગંધ, ૫ રસ, ૮ સ્પર્શ ને ૫ સંસ્થાન એ ૨૦ જેમ કાળા વર્ણમાં કહ્યા, તેમ ૨૦ નીલામાં, ૨૦ રાતામાં, ૨૦ પીળામાં ને ૨૦ ઘોળામાં એમ ૧૦૦ ભેદ પાંચ વર્ણના થાય.

એક દુર્લિંગ'ધમાં ૨૩ ભેદ હોય. તે ૫ વર્ણ, ૫ રસ, ૮ સ્પર્શ ને ૫ સંઠાણુ, એમ ૨૩ (જ્યાં દુર્લિંગ'ધ હોય ત્યાં સુલિંગ'ધ ન હોય ને જ્યાં સુલિંગ'ધ હોય ત્યાં દુર્લિંગ'ધ એકખીન્નના પ્રતિપક્ષી ન હોય) એજ રીતે સુલિંગ'ધના પણ ૨૩ ભેદ મળી ૪૬ ભેદ બે ગંધના થાય.

એક તીખા રસમાં, ૫ વર્ણ, ૨ ગંધ, ૮ સ્પર્શ ને ૫ સંઠાણુ, મળી ૨૦ ભેદ થાય. એજ રીતે પાંચે રસના મળીને ૧૦૦ ભેદ થાય.

એક કર્કશ સ્પર્શમાં. ૫ વર્ણ, ૨ ગંધ, ૫ રસ, ૬ સ્પર્શ, (૭ સ્પર્શ કહેવાનું કારણ કે એક કર્કશ નહીં. તેમ જ્યાં કર્કશ હોય ત્યાં તેનો પ્રતિપક્ષી સુંઢાળો હોય નહીં, એમ દરેકમાં પોતે ને તેનો પ્રતિપક્ષી મુકી દેવા) ને ૫ સંસ્થાન. એમ ૨૩ ભેદ અકેક સ્પર્શના ગણુતાં આઠેમાં થઈને ૧૮૪ ભેદ થાય.

એક પરિમંડલ સંસ્થાન. તેમાં ૫ વર્ણ, ૨ ગંધ, ૫ રસ, ને ૮ સ્પર્શ. એ ૨૦ ભેદ હોય. એમ ૫ સંસ્થાનના મળી ૧૦૦ ભેદ થાય.

ઉપર પ્રમાણે ૫ વર્ણના ૧૦૦, ૨ ગંધના ૪૬, ૫ રસના ૧૦૦, ૮ સ્પર્શના ૧૮૪ ને ૫ સંસ્થાનના ૧૦૦, મળી ૫૩૦ ભેદ રૂપી અજીવના શ્રી પત્રવાણા સુત્રના પેલા પદ્ધતી જાણુવા) એટલે રૂપી અજીવની હકીકત પુરી થઈ. હવે જીવની હકીકત કહે છે.

૩ જીવનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—સ્વામી? જીવની હકીકત તે શું?

ઉત્તર—હે શીષ્ય, જીવની હકીકતના જે ભેદ છે, પ્રથમ સંસારી જીવની હકીકત અને બીજા અસંસારી તે સિદ્ધ તેહની હકીકત.

૪ અસંસારી જીવનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—સ્વામી! અસંસારી જીવના કેટલા ભેદ હતા છે?

ઉત્તર—હે શીષ્ય! અસંસારી જીવ તે સિદ્ધ, તેના જે ભેદ હતા છે, એક અનંતરસિદ્ધ અસંસારી જીવ અને બીજા પરંપરા સિદ્ધ અસંસારી જીવ.

પ્રશ્ન—સ્વામી! અનંતરસિદ્ધ અસંસારી જીવ તેના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે શીષ્ય અનંતર સિદ્ધ અસંસારી જીવના પંદર ભેદ છે.

૧ શ્રી તિર્થંકર વિદ્યમાન જતાં જે સંસારને તરીને મુકિતને પામ્યા છે તે ચતુર્વિધ સંધ અથવા પ્રવચનવક્તા પ્રથમ ગણધરાદિક જાણવા.

॥યદુક્તં સિદ્ધાંતે ॥ તિથં મંતે તિથં તિથંકરે તિથં ગોયમા, અરહા તાવ નિયમા તિથંકરે તિથં પુણો વા ઉવણો સમણ સંઘો પઠમ ગણહરોવા એવી રીતે નિર્થસિદ્ધ જાણવા.

૨ જે તિર્થ ઉપના વિનાં તથા તિર્થનો વિષેદ થયા પછી મુકિતને પામ્યા છે તે મહદેવી પ્રમુખ. શ્રી ચંદ્રપ્રભુ તથા શ્રી સુવિધનાથ સ્વામીના મધ્ય સમયને વિષે ધર્મ વિષેદ થયો જતાં કેટલાએકે જાતિ સ્મરણથી દીક્ષા લીધી ને સિદ્ધ થયા તે અતિર્થસિદ્ધ જાણવા.

૩ જે ચોત્રીશ અતિશય પાંત્રીશ વાણી ગુણે તિર્થંકરપદ ભોગવીને સિદ્ધ થયા તે દાપભદ્રેય ભગવાન પ્રમુખ સર્વ તિર્થંકર સિદ્ધ જાણવા.

૪ જે તિર્થંકરપદ પામ્યા વિના સિદ્ધાવસ્થાને પામ્યા તે સામાન્ય કેવળી અતિર્થંકરસિદ્ધ જાણવાં.

૫ જે જાતિ સ્મરણાદિકે બોધ પામીને મોક્ષે ગયા. તે સ્વયંબુધસિદ્ધ જાણવા.

૬ જે કોઈ બાહ્ય પ્રત્યય (અમુક વસ્તુ) દેખીને તે નિમિત્તે બોધને પામીને મુક્ત થયા. તે પ્રત્યેકબુધસિદ્ધ જાણવા.

આશંકા—ત્યારે સ્વયંબુધ અને પ્રત્યેક બુધમાં વિશેષતા શું છે?

નિરાકરણ—બોધી, શ્રુતિ, લીંગ, તથા ઉપધી એ ચાર પ્રકારના ભેદ છે. સ્વયંબુધ તે જાતીસ્મરણે કરી અથવા અવધીજ્ઞાને કરી બાહ્ય પ્રત્યય દીક્ષા વિના બોધને પામ્યા છે, તે જન્મ નિર્ધંકર તથા અનિર્ધંકરમાં વ્યતિરેકપણું છે તે અધિકાર આંહીપણુ જાણી લેવો. (નિર્ધંકર સાક્ષાત ત્રીજે કામે હતા છે માટે) અને પ્રત્યેક બુધ તો બાહ્ય કારણ વૃપલ તથા દિગ્ધ્વજ્જનદિક દેખીને બોધ પામ્યા છે, પણ તે નિયમે એકાકી વિચરે છે, એ પ્રથમ પ્રત્યેક બોધી ભેદ છે. અને સ્વયંબુધને પુર્વાધીત શ્રુત હોય તો તેને દેવતા લીંગ આપે અથવા મુરતી સમીપે જઈને લીંગ ધારણ કરેછે. (લીંગ તે સાધુવેપ રત્નેહરણ મુકપ-

ત્યાદિક જાણવા). તથા તે જો એકાગ્રી વીચરવાને સ્મર્ય હોય તો એકાગ્રી વિચરે છે, નહીં તો ગચ્છમાંજ વિચરે છે. અને જો પુર્વાધીત શ્રુત ન હોયતો અવશ્ય ગુરૂની પાસે જઇને વેપ ગ્રહણ કરે; અને તેની સાથે વીચરે એ નિયમ છે. અને પ્રત્યેકબુધ તો પુર્વભવાધીત શ્રુતજ્ઞાનીજ હોયછે, (તે જન્મન્યથી અગીઆર અંગ તથા ઉત્કૃષ્ટથી કાંઇક ન્યુન દશ પુર્વ ભણેલો જાણવો). એને લીંગ દેવતા દીધે છે અથવા લીંગ રહીત પણ હોય છે. એમ શ્રુતિ તથા લીંગ એ ભેદ મળી ત્રણ ભેદ થયા. અને સ્વયંબુધને પાત્રાદિક દશવિધ ઉપધી હોય છે એમ કહ્યું છે ને પ્રત્યેકબુધને તો જન્મન્યથી એ પ્રકારનોજ ઉપધી કહ્યો છે. તથા ઉત્કૃષ્ટથી નવ પ્રકારનો પણ ઉપધી કહ્યો છે. એ વસ્ત્ર વિના પણ ઉપધીના ભેદ જાણવા.

૭ જે બુધ એટલે આચાર્યના કહેલા ઉપદેશથી બોધને પામીને દિક્ષા લઇ અનુક્રમે મોક્ષને પામે. તે બુધબોધિત સિદ્ધ જાણવા.

૮ જે સ્ત્રીનું લીંગ (ચિન્હ) છતાં મુક્તિલક્ષિમ વર્ધા છે. તે સ્ત્રીલીંગ સિદ્ધ. તે લીંગ ત્રણ પ્રકારનું છે.—એક જેને પ્રુદ્ધમદાહની પેઠે પુરુષની અભિલાષા હોય; બીજું શરીર નિર્વૃત્તિ, નિતંબ તથા સ્તન ભાગાદિક જેને હોય; અને ત્રીજું નૈપથ્ય તે તિલક તંબોલ, નેત્રાંજન, વસ્ત્ર, હાર, ડોર અને નુપુરાદિ લક્ષણ બાહ્યકૃત શૃંગારરૂપે હોય છે, એ ત્રણ લીંગ છે. તેમાંનું અત્ર શરીર નિર્વૃત્તિ લક્ષણ લીંગ ગ્રહણ કરવું. તે છતાં ચારીત્રની પ્રાપ્તિ થઇને જે કેવલાવસ્થા પામીને મોક્ષે જાય તે સ્ત્રીલીંગ સિદ્ધ કહેવાય છે.

આશંકા—વેદની વર્જના શા સાર કરી છે?

નિરાકરણ—વેદ છતાં યથાખ્યાત ચારીત્ર તથા કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થતી નથી. માટે તેનો નવમે ગુણકાણે અભાવ થાય, તોજ ઉપરલા ગુણકાણા પ્રત્યે આરોહ થઇ શકે છે, અને ત્યારપછી સર્વ ધાતીક કર્મોનો ક્ષય કરેછે માટે વેદ લક્ષણ લીંગ વર્જ્ય છે, અને શૃંગાર લક્ષણ પણ કાંઇ પ્રધાન નથી, કેમકે સોળે શૃંગાર સજીને સિંહાસન ઉપર બેઠેલી છતાં શુભ ધ્યાને ભાવના ભાવતિ થકી સ્ત્રી કેવળજ્ઞાન પામેછે. તેમ શૃંગાર રહીત થઇથકી પૂર્વોક્ત અવસ્થાએ કરીને પણ કેવળજ્ઞાન પામેછે. માટે શૃંગાર મોક્ષનો રોધક નથી. શરીરનો આકાર તો વિશેષે કરી રોધક હોયજ નહીં, કેમકે જ્યાંસુધી મનુષ્યગતિને વિષે મનુષ્યનું આયુષ્ય હોયછે, ત્યાં સુધીજ એ ચિન્હ હોયછે.

આશંકા—(દિગંબરી) સ્ત્રીને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતીજ નથી, કેમકે મોક્ષ થવું તે ચારિત્રને આધીન છે, તે ચારીત્ર સ્ત્રીને ઉદય આવે નહીં, કેમકે સ્ત્રીને સર્વથા પુરુષ વિના રહેવાઇ શકાતું નથી. સ્ત્રીના અંગોપાંગ સર્વથા પુરુષને અભિનવકારી છે; તેથી તે ઉઘાડાં રખાઇ શકાતાં નથી; અને તે ઢાંકવાને અર્થે વસ્ત્રધારણ કરવાં પડેછે. વસ્ત્ર રાખવાથી પરીગ્રહ થાયછે, અને પરીગ્રહવાળા મનુષ્યને મુશ્કેલી સંભવ હોયછે. જ્યાંસુધી જેને મુર્ખા છે ત્યાંસુધી તેને સંજમની પ્રાપ્તિ થતી નથી; માટે સ્ત્રીને ચારીત્રની પ્રાપ્તિ ન થાય; અને ચારીત્ર વિના મોક્ષની પ્રાપ્તિ તે કેમ થાય? વળી સંસારમાં સર્વોત્કૃષ્ટ પદવીની પ્રાપ્તિ સર્વોત્કૃષ્ટ અધ્યવસાયથી થાય છે, એ વાત બધાને સમ્મત છે. તે સર્વોત્કૃષ્ટ પદ જે પ્રકારનું

છે—એક સર્વોત્કૃષ્ટ પદ દુઃખનું સ્થાનિક છે, અને બીજું સર્વોત્કૃષ્ટ પદ સુખનું સ્થાનિક છે. તેમાં સર્વોત્કૃષ્ટ દુઃખનું પદ સાતમી નરક પૃથ્વીની પ્રાપ્તિ છે, અને સર્વોત્કૃષ્ટ સુખ તે મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ છે. તેમાં સમમ નરક પૃથ્વીનેવિશે સ્ત્રીનું ગમન થઈ શકે નહીં એમ સિદ્ધાંતોમાં કહ્યું છે. બ્યારે એવું પાપ ઉપાર્જિત-વીર્ય સ્ત્રીને હોતું નથી ત્યારે મોક્ષપદનું ઉપાર્જન કરવા જેવું મનોવીર્ય તે સ્ત્રીને ક્યાંથી હોય? માટે સ્ત્રીને મોક્ષનો સંભવ નથી. વળી સ્ત્રીએ પુરવ લગ્નાંતરને વિષે માયા મોહની કર્મનું ઉપાર્જન કર્યું હોયછે કે જેથી સ્ત્રીવેદ મળેછે માટે સ્ત્રી માયાવીજ હોયછે. તે કારણ માટે તે સ્વભાવે કુટીલજ હોયછે. એવા ન્યાયે કરીને સ્ત્રીને ચારીત્રની પ્રાપ્તિ થાય નહીં. વળી સાધુ તો વનવાસી હોયછે. બ્યાં ઘણા મનુષ્યાદિકનો સંઘટ હોય ત્યાં સાધુ રહે નહીં કેમકે ત્યાં જ્ઞાન ધ્યાનનો વ્યાધાત થાયછે. અને સ્ત્રીથી તો એકાગ્રી રહેવાતું નથી. બ્યાં વસ્તી હોય ત્યાંજ રહી શકાય છે. કેમકે સ્ત્રીને એકાગ્રી વીચરતાં તેના શીલમાં વીધન પડેછે, ઘણામાં રહેતાં પ્રતિબંધ નડેછે, અને રાગદ્વેષમાં પડેછે, માટે સ્ત્રીને ચારીત્ર પણ નહીં તો ચારીત્રના અભાવે મોક્ષ તે ક્યાંથીજ હોય?

નિરાકરણ.—(સિદ્ધાંતી). સ્ત્રીને વસ્ત્રનો પરીગ્રહ કહેવો નહીં જેની ઉપર મુર્છા હોય છે તેજ પરીગ્રહ કહેવાય છે મુર્છા વિના પરીગ્રહ કહેવાય નહીં. **॥યતઃ॥ મુર્છા પરીગ્રહોત્તો,** એમ શ્રી દસવિઙ્ગલીક સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે તે કારણ માટેજ ભરત ચક્ર-વર્તિ ખટ (છા) ખડનો ભોક્તા, એસઠ હજાર અંતેઉરી સહીત દર્પણ સદનમાં બેઠો છતાં તથા સર્વ અલંકારે કરી અલંકૃત છતાં કેવળજ્ઞાન પામ્યો છે. કેમકે, તે વસ્તુથકી મુર્છાથી રહીત હતો તે માટે જીવને મોટો પરીગ્રહ તો મમત્વ ભાવ છે. અને જે મમત્વ ભાવ થકી રહીત છે તેને તો ધન્ય ધાન્યાદિ સંપત્તિ પણ બાધ કરી શક્તિ નથી. જો એમ ન માનીએ તો સંસારને વિષે સર્વ દારીદ્રી મનુષ્યોને કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઇને મોક્ષનો પ્રસંગ આવશે, કેમકે, તેની પાસે કોઈ સમયે એક કોડી માત્રનો પણ પરીગ્રહ હોતો નથી, તેમ છતાં તેવા પ્રાણીઓ તો સંસારમાં ઘણા રજળતા દીકામાં આવે છે, પણ તેઓની પાસે મુર્છારૂપ મોટો પરીગ્રહ હોય છે, માટે તેઓને શુભ દશા પ્રગટ થતી નથી વળી શ્રી વિત્તરાગે બે કલ્પ કહ્યા છે:—એક જનકલ્પ ને બીજો સ્થિત્વરકલ્પ, તેમાં જનકલ્પનો સ્ત્રીને સંભવ નથી, પરંતુ સ્થિત્વર કલ્પનો સંભવ છે.

પુરવ પક્ષમાં કહ્યું છે કે, ઉત્કૃષ્ટપદનું બાધક મનોબળ છે, તે સ્ત્રીને હોતું નથી, માટે જેમ સ્ત્રી સાતમી નરકે જતી નથી, તેમ તે મોક્ષને વિષે પણ ન જઈ શકે. એ યુક્તિ પણ યોગ્ય નથી, એવો પણ કાંઈ નિયમ નથી, કેમકે, કેટલાએક પુરુષાદિકને ક્ષેત્ર એડવાનું સામર્થ્ય હોય છે, પણ શસ્ત્રાભ્યાસ કરવાનું સામર્થ્ય નથી હોતું તેથી શું થયું? કાંઈને કાંઈ એક કર્મની સ્ફુરણા ન થયાથી શું બીજા કર્મોની સ્ફુરણાનો પણ અભાવ સમજવો કે? એમ છતાં જો હક કરી બેસશો તો બીજા ઘણી વાતોમાં વિરોધ આવશે. જેમકે વધુમાં વધુ પાપ ઉપાર્જિતે ભૂતપર સર્પ નીચે બીજા નરક સુધીજ જાય છે અને પક્ષીઓ ત્રીજા

નરક સુધી જાય છે. અને વધારેમાં વધારે પુન્ય ઉપાર્જિતે ઉપર તે જાને જાતિવાળા પ્રાણીઓ સહસાર આઠમા દેવલોક સુધી જાય છે. ધર્માં મનોબળ તો જાનેનું સરખું છે. ત્યારે અધોગમન થોડું અને ઉર્ધ્વગમન ઘણું કેમ થાય છે? માટે એવો નિયમ ન કહેવો. એવી રીતે સ્ત્રી જાતીનો પણ એવો સ્વભાવ જ છે કે ઉત્કૃષ્ટ પાપ ઉપાર્જન કરેતો છઠી નરક પૃથ્વી સુધીજ જાય; પરંતુ ઉત્કૃષ્ટ સંવરની પ્રાપ્તિ થયાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ તો થાયજ.

વળી પુર્વપક્ષમાં કહ્યું છે કે, સ્ત્રીને માયા મોહનીય કર્મની અધિકતાને લીધે ચારિત્ર ઉદય આવે નહીં. એ વાત અઘણી સત્ય છે, તથાપી સ્ત્રીને મોહનીય કર્મનો ઉપસમ તથા ક્ષય હોય છે; એનો કોઈનાથી અનંગીકાર થાય નહીં, અને સર્વથા સ્ત્રીને મોહનીય કર્મનો ક્ષય અથવા ઉપસમ થતોજ નથી એવું તો તમારાથી પણ કહેવાશે નહીં, કેમકે અનંતાનું અંધી કપાયનો ઉપસમ અથવા ક્ષય થાય ત્યારે જ સમ્યક્તાની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને અપ્રસાખ્યાનીય કપાયનો ઉપસમ અથવા ક્ષય થાય ત્યારે જ દેસવિરતીપણું પ્રાપ્ત થાય છે, એમ તો તમે પણ અંગીકાર કરો છો, ત્યારે સ્ત્રીમાં સર્વવિરતીપણું કેમ માનતા નથી? વળી ગોમહસારની ગાથામાં સ્ત્રીને મોક્ષ કહ્યો છે:—

અઢયાલા પુંવેયા ઇત્થીવેયાયહુંતી ચાલીસા; વીસ નપુંસગવેયા, સમણ એણે

સિદ્ધંતિ ॥૧॥ એવો પાઠ તમારા સિદ્ધાંતોમાં પણ દીઠામાં આવે છે. તેમજ કર્મગ્રંથ તથા ગુણસ્થાન ક્રમારોહણનો વિચાર કરતાં પ્રસિદ્ધપણે સ્ત્રીને મોક્ષનો સંભવ થાય છે. જેમકે, નવમા અનિવૃત્તિકરણ ગુણસ્થાનક સુધી ત્રણે વેદનો ઉદય હોય છે, સાં છાસક પ્રકૃતિઓ ઉદયને પામે છે. પછી સુક્ષ્મ સંપરાય દશમા ગુણસ્થાનકમાં પણ છાસક પ્રકૃતિઓનોજ ઉદય હોય છે; એમાં ત્રણ વેદ તથા સંભવળનો ક્રોધ, માન ને માયા, એ છ પ્રકૃતિઓ હોતી નથી એવી રીતે ઉદ્યાધિકારમાં કહ્યું છે. એ ઉપરથી જાણવું જોઈએ કે જો સર્વ વિરતી ચારીત્ર સ્ત્રીને ન હોય તો નવમા ગુણસ્થાન સુધી કેમ પહોંચી શકે? માટે સ્ત્રીને સર્વ વિરતીપણું માનવું જ જોઈએ છીએ. એ વિષે સારી રીતે વિચાર કરી જોજો.

વળી પુર્વપક્ષમાં કહ્યું કે સ્ત્રીને એકાકી વિચરવાનો અધિકાર નથી, કેમકે, એકાકી વિચર્યાથી તેના શીળમાં વિદ્વ પડવાનો સંભવ થાય, અને જો પંચની સાથે વિચરે તો મમત્વભાવ થાય. એ યુક્તિ પણ વિચાર રહીત છે, કેમકે એકાકી વિચરતાં પણ જો મન શુદ્ધ હોય તો કાંઈપણ શીળનો ભંગ થતો નથી. સ્ત્રીઓને વિષે તો એવું ધૈર્ય હોય છે કે તેને દેવો પણ ડોલાયમાન કરી શકતા નથી. તેમ પંચને વિષે વિચરતાં મમત્વ પણ સંભવે નહીં, કેમકે, જો તેના મનમાં વિત્તરાગ દશા હોય, તો સંસારમાં જીવને જો સરાગપણું અંધનનો હેતુ છે, તે જો ઉપસમને પામ્યો તો પછી તેને વન તથા ઘર બન્ને સરખાં છે. એ કાંઈ જીવને અંધનના હેતુ થતા નથી. અંધ તે એક રાગાદિ લક્ષણ અશુદ્ધ ઉપયોગ છે. ઇલાદિક વિચાર કરતાં તથા શ્રી વિત્તરાગ દેવની આજ્ઞા જોતાં તો સ્ત્રીને મોક્ષ થાય છે. એવી રીતે સ્ત્રીસિદ્ધ જાણીએ.

૯ જે પુરૂષના લીંગવડે સિદ્ધસ્થાને પહોંચે છે તે પુરૂષલીંગ સિદ્ધ. તે લીંગ પણ પુર્વની પેઠે ત્રણ પ્રકારનાં છે,—વેદ, શૃંગાર ને આકાર, તેમાં વેદ લાગ કરવા યોગ્ય છે, કેમકે વેદ છતાં નિશ્ચયે કરી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય જ નહીં. શૃંગાર છતાં કવચીત મુક્તિ થાય છે, ને કવચીત નથી પણ થતી, તથાપી શૃંગાર અપ્રધાન જ છે, અને આકાર છતાં મોક્ષ થાય છે, માટે તે પુરૂષલીંગ સિદ્ધ કહીએ.

૧૦ જે નપુંસકલીંગે સિદ્ધત્વ પામે છે તે નપુંસક સિદ્ધ; તે લીંગ પણ પૂર્વોક્ત રીતે ત્રણ પ્રકારનાં છે;—વેદ, શૃંગાર ને આકાર. તેમાં વેદ અને શૃંગાર બે લાગ કરવા યોગ્ય છે અને આકારને વિષે મોક્ષ થાય છે, માટે ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે. એવા કૃતિમ નપુંસક લીંગે જે મોક્ષ થયા તે નપુંસકલીંગ સિદ્ધ કહેવાય છે (ગાંગેય પ્રમુખ કૃતિમ નપુંસક).

૧૧ જે રત્નેહરણ તથા મુખવસ્ત્રીકા પ્રમુખ છતાં કેવળપદ પામે તે સ્વલીંગ સિદ્ધ કહેવાય છે.

૧૨ જે તાપસાદિક પ્રમુખ બીજા ચિન્હવાન છતાં લોકોત્તર સ્થિત થયા છે તે અન્યલીંગ સિદ્ધ જાણવા.

૧૩ જે મરદેવાં પ્રમુખ ગૃહસ્થ વેપારી છતાં સિદ્ધ થયા તે ગૃહલીંગ સિદ્ધ જાણવા.

૧૪ જે એક સમયને વિષે એકલોજ સર્વોત્કૃષ્ટ સુખના ધામને પામ્યા હોય તે એક સિદ્ધ જાણવા.

૧૫ જે એક સમયને વિષે અનેક જીવો સિદ્ધત્વ પામ્યા હોય તે અનેક સિદ્ધ જાણવા—એ અનંતર સિદ્ધના પંદર ભેદ કહ્યા.

પ્રશ્ન—સ્વામી! પરંપરા અસંસારી જીવના કેટલા ભેદ છે.

ઉત્તર—હે શિષ્ય! તેના અનેક ભેદ છે, પ્રથમ સમયના સિદ્ધ. એ સમયના સિદ્ધ જીવત્ શબ્દે અનંત સમેસિદ્ધ. એટલે જેને સિદ્ધાવસ્થા પામ્યાને એક સમયથી ઉપરાંત કાળ થઇ ગયો હોય તે પરંપરાસિદ્ધ. એટલે પરંપરા અસંસારી જીવ તેહની હકીકત સંપૂર્ણ થઇ. એટલે અસંસારી તે સિદ્ધ તેહનો અધિકાર સંપૂર્ણ થયો. હવે સંસારી જીવનો અધિકાર કહે છે.

૫ સંસારી જીવનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—સ્વામી! સંસારાશ્રીત સંસારી જીવ તેહના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે શિષ્ય! સંસારી જીવને વિષે એહવી નવ પ્રકારે વાર્તા આચાર્ય કહે છે. એક આચાર્ય એમ કહે છે જે, એ પ્રકારે સંસારાશ્રીત જીવ કહ્યા છે. વળી એક આચાર્ય એમ કહે છે જે, ત્રણ ભેદે સંસારાશ્રીત જીવ કહ્યા છે. એક આચાર્ય એમ કહે છે. જે, ચાર ભેદે સંસારાશ્રીત જીવ કહ્યા છે. એક આચાર્ય એમ કહે છે. જે, પાંચ ભેદે સંસારાશ્રીત જીવ કહ્યા છે. એમ એણે અભિપ્રાયે છ ભેદે, સાત ભેદે, આઠ ભેદે, નવ ભેદે જીવત્ દશ ભેદે સંસારી જીવ કહ્યા છે.

૬ બે પ્રકારે સંસારી જીવનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—સ્વામી! જે આચાર્ય એમ કહે છે જે, બે પ્રકારે સંસારી જીવ તે કેવી રીતે કહેછે?

ઉત્તર—હે શિષ્ય! તે એમ કહે છે જે, એક ત્રસ અને બીજા સ્થાવર જીવ.

૭. સ્થાવર જીવનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—સ્વામી! સ્થાવર જીવના કેટલા ભેદ કહ્યા છે?

ઉત્તર—હે શિષ્ય! તેના ત્રણ ભેદ કહ્યા છે, પૃથ્વીકાયના ૧, અપકાયના ૨, અને વનસ્પતિકાયના ૩ (અસીકાય અને વાયુકાય એ બે ગતીત્રસ કહ્યા છે, માટે તે આંહી નથી લીધા.)

૧. સુક્ષ્મ, બાહર પૃથ્વીકાયનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—સ્વામી! પૃથ્વીકાયના કેટલા ભેદ કહ્યા છે?

ઉત્તર—હે શિષ્ય! તેના બે ભેદ કહ્યા છે, સુક્ષ્મપૃથ્વીકાયના જીવ અને બાહર પૃથ્વીકાયના જીવ. તેમાં વળી સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયના બે પ્રકાર કહ્યા છે, ચાર અપર્યાપ્તે અપર્યાપ્તા, અને ચાર પર્યાપ્તે પર્યાપ્તા.

હવે સંગ્રહણી ગાથા કહે છે.—||ગાથા:—શરીરો ગાહણ સંઘયણ || સંઠાણ
કસાય તદ્યહોતિ સન્નાઓ || લેસિં દિય સમુઘાણ || સન્ની વેણ્ય પજત્તિ || ૧ ||
દિઠી દંસણ નાણે || જોગુવજગે તદ્દા કિમાહારે || જવવાય ઠિઈ સમુઘાય ||
ચવણ ગઈ રાગઈ ચેવ || ૨ ||

અર્થ—શરીર પાંચ ૧, (ઉદારીક ૧, વૈક્રે ૨, તેજસ ૩, કાર્મણ ૪, આહારક ૫). અવગાહના ૨, (કાયમાન) ઉદારીકની જઘન્ય આંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગને ઉત્તકષ્ટી એકહળ્લર જોજન ઝાઝેરી (કમળના ડોડાને ન્યાયે). વૈક્રિય શરીરની ભવધારણી જઘન્ય આંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ ને ઉત્તકષ્ટી પાંચસો ધનુષ્યની તથા ઉત્તર વૈક્રિયની અવગાહના જઘન્ય આંગળનો અસંખ્યાતમો ભાગ ને ઉત્તકષ્ટિ લાખ જોજન ઝાઝેરી આહારકની અવગાહના જઘન્ય મુંદાહાથની ઉત્તકસ્ટી એક હાથની અને તેજસ કાર્મણ શરીરની અવગાહના જઘન્ય આંગળનો અસંખ્યાતમો ભાગ ને ઉત્તકષ્ટિ ચૌદ રાજલોક પ્રમાણે (કેવળ સમુદ્ધાતની અપેક્ષાએ તથા પોતપોતાના શરીર પ્રમાણે.) સંઘયણ છ ૩ (વજ્રખલનારાય ૨ રૂખલનારાય ૩, અર્ધનારાય ૪, કીલકા ૫, અને છેવટુ, ૬). સંસ્થાન છ ૪ (સમયઉરસ ૧ નગ્રોધપરી મંડલ ૨, સાદી ૩, કુળજ ૪, વામન ૫, અને હંડ ૬). કપાયચાર ૫ (કોધ ૧ માન ૨, માયા ૩, અને લોભ ૪), તેમ સંસારચાર ૬, (આહાર ૧, ભય ૨ મૈથુન ૩, અને પરિગ્રહ ૪, લેસ્થા છ ૭, (ક્રસ્ત ૧, નીલ ૨, કાપોત ૩, તેજુ ૪, પદમ ૫, અને સુકલ ૬), ઇંદ્રીપાંચ ૮, (આતેંદ્રી ૧, ચક્ષુદ્રી ૨, ધાણેંદ્રી ૩, રસેંદ્રી ૪, અને સ્પર્શેંદ્રી ૫), સમુદ્ધાત

સાત ૯, (વેદના ૧, કપાય ૨, મારણાંતીક ૩, વૈદીય ૪, તેજસ ૫, આહરક ૬, અને દેવલ ૭) સંસી (મનસહીત) અસંસી (મનરહીત) ૧૦. વેદ ત્રણ ૧૧. (સ્ત્રી ૧, પુરુષ ૨, અને નપુંસક ૩), પર્યાપ્તી ૭ ૧૨. (આહાર ૧, શરીર ૨, ઇંદ્રી ૩, શ્વાસોશ્વાસ ૪, લાપા ૫, અને મન ૬), દ્રષ્ટીત્રણ ૧૩. (સમક્રિત ૧, મિથ્યાત ૨, અને મિથ્ર ૩,) દર્શન ચાર ૧૪. (ચક્ષુ ૧, અચક્ષુ ૨, અવધ ૩, અને દેવલ ૪), જ્ઞાન પાંચ ૧૫. (મતિ ૧, શ્રુત ૨, અવધ ૩, મનપર્યવ ૪, અને દેવલ ૫), ભોગ ત્રણ ૧૬. (મન ૧, વચન ૨, અને કાયા ૩), ઉપયોગ બે ૧૭ (સાકાર ૧, અને અનાકાર ૨), તેમ શેનો આહાર કરેછે તે ૧૮ કદ ગતિ માંહેથી ઉપજેછે, તે ૧૯. આવશ્યું ૨૦. મારણાંતીક સમુદ્ધાત ૨૧. બે (સમોહીયા ૧, અને અસમોહીયા ૨), ચવન ૨૨. કેટલી ગતિથી આવે ૨૩. (તે ગતી ચાર છે નારકી ૧, તિર્યચ ૨, મનુષ્ય ૩, અને દેવતા ૪), મરીને કેટલી ગતે જાય ૨૪.

એમ યોગીશદ્ધાર સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાય પ્રમુખ સર્વ સ્થાનકે પુછશે તેમાં પ્રથમ સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયનો અધિકાર શ્રી ગૌતમસ્વામી શ્રી મહાવિર સ્વામી પ્રત્યે પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયના જીવને કેટલાં શરીર કલાં છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને ત્રણ શરીર કલાં છે ઉદારીક ૧, તેજસ ૨, અને કાર્મણ ૩, એમ ત્રણ શરીર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયના જીવને કેવડી મોટી શરીરની અવગાહના છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્ય (નાહનામાં નાહની) અંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે અને ઉત્કૃષ્ટી (મોટામાં મોટી) પણ અંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવના શરીર છ સંઘયણુમાં કયા સંઘયણુનાં છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના છેવટા સંઘયણુના શરીર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તેના શરીર કયે સંસ્થાને છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, મસુરની દાળને આકારે તે જીવના સંસ્થાન છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા કપાય છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ક્રોધ ૧ માન ૨ માયા ૩ લોભ ૪ એ ચાર કપાય સહીત છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી સંજ્ઞા છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, આહારસંજ્ઞા ૧, લયસંજ્ઞા ૨, મૈથુનસંજ્ઞા ૩, અને પરીગ્રહસંજ્ઞા ૪, એ ચાર સંજ્ઞા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી લેશ્યા છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, કૃશ્ન ૧, લીલ ૨, અને કાપોત ૩, એ ત્રણ લેશ્યા છે,

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી ઇંદ્રી છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એક સ્પર્શ ઇંદ્રી છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા સમુદ્ધાત છે.

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેને ૩ સમુદ્ધાત છે તે વેદની ૧, કપાય ૨, અને મારણાંતીક ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત તે જીવ સંજી છે? કે અસંજી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ સંજી નથી (તેને મન નથી) પણ અસંજીજ છે. (મન રહીત છે).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત તે જીવ સ્ત્રી વેદી છે? કે પુરૂષ વેદી છે? કે નપુંસક વેદી છે ?

ઉત્તર—હે જૌતમ સ્ત્રીવેદી નથી, તેમ પુરૂષવેદી પણ નથી, કેવળ એક નપુંસકવેદી છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી પર્યાપ્તી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ ચાર પર્યાપ્તે પર્યાપ્તા કહ્યા છે, આહાર કરે તે આહાર પર્યાપ્તી ૧, શરીર બાંધે તે શરીર પર્યાપ્તી ૨, ઇંદ્રી બાંધે તે ઇંદ્રી પર્યાપ્તી ૩, અને શ્વાસોશ્વાસ લીએ તે શ્વાસોશ્વાસ પર્યાપ્તી ૪, એ ચાર પર્યાપ્તી છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી અપર્યાપ્તી છે? (પર્યાપ્તે પર્યાપ્તો નહીં તે અપર્યાપ્તો).

ઉત્તર—હે જૌતમ ચાર અપર્યાપ્તી છે આહાર ન લીધો હોય તે આહાર અપર્યાપ્તી, જીવત્ શ્વાસોશ્વાસ ન બાંધ્યા હોય તે શ્વાસોશ્વાસ અપર્યાપ્તી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું સમ્યક્ત્વ દૃષ્ટી છે? કે મીથ્યાદૃષ્ટી છે? કે મીશ્રદૃષ્ટી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ સમ્યક્ત્વદૃષ્ટી નથી. મીથ્યાદૃષ્ટીજ છે, પણ સમમિથ્યાત (તે મીશ્ર) દૃષ્ટી નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું ચક્ષુદર્શની એટલે આંખે દેખે છે? કે બીજી ચાર ઇંદ્રી તે અચક્ષુ દર્શન છે તેણે જાણે છે? કે અવધી દર્શને દેખે છે? કે કેવળ દર્શને દેખે છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ ચક્ષુ દર્શની નથી (આંખે દેખતા નથી), અચક્ષુ દર્શન છે. (સ્પર્શદ્રી વગેરે બળ છે) અવધ દર્શને દેખતા નથી તેમ કેવળદર્શને પણ દેખતા નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું જ્ઞાની છે? કે અજ્ઞાની છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ જ્ઞાની નથી, અજ્ઞાની છે. નિશ્ચયે મતિ અજ્ઞાની અને સુત અજ્ઞાની એ બે અજ્ઞાનવંત છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું મન જોગી છે? કે વચન જોગી છે? કે કાય જોગી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ મન જોગી નથી, તેમ વચન જોગી પણ નથી. કેવળ કાય જોગી છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ સાધારપયોગી (જ્ઞાનોપયોગ) છે? કે અનાધારપયોગી છે? (દર્શનોપયોગ છે) ?

ઉત્તર—હે જૌતમ, સાધારપયોગી છે, (મતિ, સુત અજ્ઞાનવંત છે) ને અનાધારોપયોગી પણ છે. (અચક્ષુ દર્શને કરી)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શેનો આહાર કરે છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, દ્રવ્યથી અનંત પ્રદેશી દ્રવ્ય, ક્ષેત્રથી અસંખ્યાતા આકાશ પ્રદેશોગાદ, કાળથી અન્યંતર કાળના, અને ભાવથી પાંચ વરણુવંત, એ ગંધવંત, પાંચ રસવંત, અને આઠ સ્પર્શવંત આહાર કરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જે ભાવથી વરણુવંત આહાર કરે છે, તે શું એક વરણી દ્રવ્યનો આહાર કરે છે? કે બે વરણી દ્રવ્યનો આહાર કરે છે? કે ત્રણ વરણી દ્રવ્યનો આહાર કરે છે? કે ચાર વરણી દ્રવ્યનો આહાર કરે છે? કે પાંચ વરણી દ્રવ્યનો આહાર કરે છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સ્થાન માર્ગણા આશ્રી પુષ્ટીએ તો એક વરણી, બે વરણી, ત્રણ વરણી ચાર વરણી, પાંચ વરણી પણ પુદ્ગળનો આહાર કરે છે. અને વિધાન માર્ગણા પડીવર્ણિ પુષ્ટીએ તો કાળા દ્રવ્યનો આહાર કરે છે એમ લીલા, પીલા, રાતા, જાવત્ ઉજળા દ્રવ્યનો પણ આહાર કરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જે વર્ણુથી કાળા દ્રવ્યનો આહાર કરે છે તે એક ગુણ કાળા દ્રવ્યનો આહાર કરે છે? બે ગુણ કાળા દ્રવ્ય ત્રણ ગુણ કાળા દ્રવ્ય જાવત્ અનંત ગુણ કાળા દ્રવ્યનો આહાર કરે છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એક ગુણ કાળા દ્રવ્યનો પણ આહાર કરે છે. એમ જાવત્ અનંત ગુણ કાળા દ્રવ્યનો પણ આહાર કરે છે. એમ પીળા, લીલા, રાતા જાવત્ શુક્લ વર્ણ મુંધી એ રીતેજ જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવાન જે ભાવથી ગંધવંત આહાર કરે છે. તે શું એકગંધી દ્રવ્યનો આહાર કરે છે? કે બે ગંધી દ્રવ્યનો આહાર કરે છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ સ્થાન માર્ગણા પડીવર્ણિ પુષ્ટીએ તો એક ગંધ દ્રવ્યનો પણ આહાર કરે છે ને બે ગંધી દ્રવ્યનો પણ આહાર કરે છે. અને વિધાન માર્ગણા પડીવર્ણિ પુષ્ટીએ તો સુગંધી દ્રવ્યનો પણ આહાર કરે છે, અને દુર્ગંધી દ્રવ્યનો પણ આહાર કરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત જે ગંધથી સુગંધી દ્રવ્યનો આહાર કરે છે, તે શું એક ગુણ સુગંધી દ્રવ્યનો આહાર કરે છે? કે જાવત્ અનંત ગુણ સુગંધી દ્રવ્યનો આહાર કરે છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ એક ગુણ સુગંધી દ્રવ્યનો પણ આહાર કરે છે, અને જાવત્ અનંત ગુણ સુગંધી દ્રવ્યનો પણ આહાર કરે છે. એવીજ રીતે જેમ સુગંધ તેમ દુર્ગંધ પણ જાણવી. અને પાંચ રસ તે જેમ પાંચ વર્ણ કલા તેમ જાણવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જે ભાવથી સ્પર્શવંત દ્રવ્યનો આહાર કરે છે, તે શું એક સ્પર્શી દ્રવ્યનો આહાર કરે છે? કે બે સ્પર્શી દ્રવ્યનો આહાર કરે છે? કે જાવત્ આઠ સ્પર્શી દ્રવ્યનો આહાર કરે છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ સ્થાન માર્ગણા પડીવર્ણિ પુષ્ટીએ તો એક સ્પર્શી દ્રવ્યનો પણ આહાર નથી કરતા, તેમ બે સ્પર્શી દ્રવ્યનો પણ આહાર નથી કરતા, તેમ ત્રણ તથા ચાર સ્પર્શી દ્રવ્યનો પણ આહાર નથી કરતા, પણ પાંચ સ્પર્શી, છ સ્પર્શી, સાત

સ્પર્શી, જવત્, આઠ સ્પર્શી દ્રવ્યનો આહાર કરેછે. અને વિધાન માર્ગણા પરીવર્તિ પુછીએ તો કર્કસ સ્પર્શનો પણ આહાર કરેછે એમ કામળ, સીત, ઉશ્નુ, હળવો, ભારી, ચોપડયો, જવત્ લુક્ષ દ્રવ્યનો પણ આહાર કરેછે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જે સ્પર્શથી કર્કસ દ્રવ્યનો આહાર કરેછે, તે એક ગુણ કર્કસ દ્રવ્યનો આહાર કરે છે? કે બે ગુણ કર્કસ દ્રવ્યનો આહાર કરેછે? કે જવત્ અનંત ગુણ કર્કસ દ્રવ્યનો આહાર કરેછે.

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એક ગુણ કર્કસ દ્રવ્યનો પણ આહાર કરેછે. જવત્ અનંત ગુણ કર્કસ દ્રવ્યનો પણ આહાર કરેછે, એમ જવત્ લુક્ષ દ્રવ્ય સુધી જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ સ્પર્શ્યા દ્રવ્યનો આહાર કરેછે? કે અણુસ્પર્શ્યા દ્રવ્યનો આહાર કરેછે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સ્પર્શ્યા દ્રવ્યનો આહાર કરેછે, પણ અણુસ્પર્શ્યા દ્રવ્યનો આહાર નથી કરતા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શરીરાવગાઢ પુદ્ગલનો આહાર કરે છે? કે શરીરને અવગાઢ નથી એવા પુદ્ગલનો આહાર કરેછે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, શરીરને અવગાઢ પુદ્ગલનો આહાર કરેછે. પણ અણુઅવગાઢ પુદ્ગલનો આહાર નથી કરતા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું અનંતરાવગાઢ પુદ્ગલનો આહાર કરેછે; કે પરંપરાવગાઢ પુદ્ગલનો આહાર કરેછે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, અનંતરાવગાઢ પુદ્ગલનો આહાર કરે છે, પણ પરંપરાવગાઢ પુદ્ગલનો આહાર નથી કરતા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું સુક્ષ્મ પુદ્ગલનો આહાર કરેછે? કે બાહ્ય પુદ્ગલનો આહાર કરે છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સુક્ષ્મ પુદ્ગલનો પણ આહાર કરેછે, અને બાહ્ય પુદ્ગલનો પણ આહાર કરેછે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ ઉર્ધ્વદિશનો આહાર કરે છે? અથવા અધોદિશનો આહાર કરે છે કે ત્રીજી દિશનો આહાર કરેછે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, ઉર્ધ્વદિશનો પણ આહાર કરે છે. અધોદિશનો પણ આહાર કરેછે અને ત્રીજી દિશનો પણ આહાર કરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું શરીરને આદે આહાર કરે છે? કે શરીરને મધ્ય પ્રદેશે આહાર કરે છે? કે શરીરને અંતે આહાર કરે છે.

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, શરીરને આદે પણ આહાર કરે છે, શરીરને મધ્યે પણ આહાર

કરે છે, અને શરીરને અંત પ્રદેશે પણ આહાર કરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શરીરના વિષય સહિત આહાર કરે છે? કે શરીરના વિષય રહિત આહાર કરે છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, શરીરના વિષય સહિત આહાર કરે છે, પણ શરીરના વિષય રહિત આહાર નથી કરતા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ અનુક્રમે આહાર લીએ છે? કે અનુક્રમે રહિત આહાર લીએ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, અનુક્રમે પુદ્ગળનો આહાર લીએ છે, પણ અનુક્રમ રહિત આહાર નથી લેતા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ ત્રણ દિશિનો આહાર કરે છે? કે ચાર દિશિનો આહાર કરે છે? કે પાંચ દિશિનો આહાર કરે છે? કે છ દિશિનો આહાર કરે છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, અલોકની વ્યાધાત વિના છ દિશિનો આહાર કરે છે, અને વ્યાધાત પડી વર્જિતે પુછીએ તો કાષ્ઠક સ્થાનકે ત્રણ દિશિનો, કાષ્ઠક સ્થાનકે ચાર દિશિનો, કાષ્ઠક સ્થાનકે પાંચ દિશિનો પણ આહાર કરે છે. (તે એમ જે જે જીવ લોક માંહે અલોકને અડી રહ્યા છે તેને આહાર પુદ્ગળનું વ્યાધાતપણું હોય, સાં જે ત્રણ દિશિ અલોકને અડી રહ્યા છે તે ત્રણ દિશિનો આહાર લીએ છે, અને જે બે દિશિ અલોકને અડી રહ્યા છે તે ચાર દિશિનો આહાર લીએ છે, અને જે એક દિશે અલોકને અડી રહ્યા છે તે પાંચ દિશિનો આહાર લીએ છે.) અને ઉપન (સ્વભાવિક) કારણ પડીવર્જિ પુછીએ તો વર્ણથી કાળો, લીલો, પીળો, રોતો, જાવત ઘોળો એ પાંચ વર્ણિ આહાર કરે છે. ગંધથી સુગંધી ને દુર્ગંધી એ બે ગંધવંત આહાર કરે છે. તીક્ત, કટુક, મધુર, આંખીલ, અને લવણ. એમ પાંચ રસનો આહાર કરે છે. સ્પર્શથી કઠણ, કામળ, ભારી, લઘુ, ઉશ્ન, સીત, રિન્ધ અને લુક્ષ એ આઠ સ્પર્શિ આહાર કરે છે. વળી તે જીવ પુર્વલો, વર્ણગુણ, જાવત ગંધગુણ રસગુણ, સ્પર્શગુણ, પરીણમાવીને, તેહને પરીસાટ કરીને, તેહને વિદ્વંસના પમાડીને અનુક્રમે અપુર્વગુણે ગંધગુણ, રસગુણ, જાવત સ્પર્શગુણ ઉપજાવીને આત્મ શરીરને અવગાઢ પુદ્ગળ સર્વ પ્રદેશે આહારને આહાર કરે છે,

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ કહી ગતીમાંહેથી આવી સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયને વિષે ઉપજે? શું નારકાની ગતિમાંહેથી આવી ઉપજે? કે તિર્યચની ગતીમાંહેથી આવી ઉપજે? કે મનુષ્યની ગતીમાંહેથી આવી ઉપજે? કે દેવતાની ગતી માંહેથી આવી ઉપજે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, નારકી, દેવતાની ગતીમાંહેથી આવી ઉપજે નહીં? પણ તિર્યચ મનુષ્યની ગતીમાંહેથી આવી ઉપજે, તે પણ તિર્યચ જ્ઞેનિયા પર્યાપ્તા અપર્યાપ્તા બંનેમાંહેથી ઉપજે, પણ અસંખ્યાતા વર્ણાયુના ધણી જે જીવલેયા તે માંહેથી સુક્ષ્મ પૃથ્વીમાં ઉપજે નહીં, તેમ જે મનુષ્ય ગતીમાંહેથી ઉપજે તે પણ અકર્મભૂમિયા અસંખ્યાતા વર્ણના આયુના ધણી જીવલેયા માંહેથી ઉપજે નહીં. (કેમકે જીવલેયા તો મરીને દેવગતી માંહેજ ન્તય બીજે

જય નહીં) એ અધિકાર શ્રી પનવણાજી સૂત્રના છઠા વ્યુક્તિનામા પદથી સવીસ્તાર પણે જાણવો,

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવનું કેટલું આવજી છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુહુર્તનું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ મારણાંતિક સમુદ્ધાતે સમોહત મરે છે ? કે અસમોહત મરે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સમોહત પણ મરે છે અને અસમોહત પણ મરે છે. (જે જીવ પોતાના સર્વાત્તમ પ્રદેશ એક સમયે બંધુકના ભગ્ગાની પેરે સામટા લઇ જાય તે સમોહત મરણ કહીએ, અને જે જીવ ઇલકાગતી (કીડીની લાર પેડે મરે તે ઇલકાગતી) મરે તે અસમોહત મરણ કહીએ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ આંતર રહિત ચવીને (મરીને) કય ગતિમાં ઉપજે ? શું નારકી માંહે ઉપજે ? કે તિર્યચ માંહે ઉપજે ? કે મનુષ્ય માંહે ઉપજે ? કે દેવતા માંહે ઉપજે ?

ઉત્તર—ગૌતમ, નારકી માંહે ઉપજે નહીં. તિર્યચ, અને મનુષ્ય એ બે ગતિ માંહેજ ઉપજે પણ દેવતા માંહે ઉપજે નહીં,

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચ ગતિમાંહે ઉપજે તો શું એકંદ્રી માંહે ઉપજે ? કે બેધંદ્રી માંહે ઉપજે ? કે તેધંદ્રી માંહે ઉપજે ? કે ચૌરંદ્રી માંહે ઉપજે ? કે પંચેંદ્રી તિર્યચજ્ઞેની માંહે ઉપજે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એકંદ્રી તિર્યચમાંહે પણ ઉપજે, જ્યવત પંચેંદ્રી તિર્યચજ્ઞેની માંહે પણ ઉપજે પણ જે અસંખ્યાતા વર્ષના આવખાના ધણી જીગલીયા તે મધ્યે ઉપજે નહીં. શેષ સર્વ અપર્યાપ્તા, પર્યાપ્તા મધ્યે ઉપજે અને જે મનુષ્યગતિ મધ્યે ઉપજે તે પણ ત્રીશ અકર્મભૂમિના તે જીવન અંતરદ્વીપાના અસંખ્યાતા વરસના આવખાના જીગલીયા વરજીને પર્યાપ્તા અપર્યાપ્તા મધ્યે ઉપજે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી ગતિ છે ? અને કેટલી આગતી છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે જીવ મરીને બે ગતે જાય (મનુષ્ય, તિર્યચ.) અને એજ બે ગતેથી આવે.

એ સુદ્ધમ પૃથ્વીકાયના પ્રત્યેક શરીર છે અને અસંખ્યાતા જીવ છે. ચક્રદ રાજલોક મધ્યે એ સુદ્ધમ પૃથ્વીકાય જીવ મસની કુંપલીની પરે ભર્યા છે. અહો સાધુ માનભાવો ! એ સુદ્ધમ પૃથ્વીકાયનો અધિકાર કહો.

હવે બાદર પૃથ્વીકાયનો અધિકાર કહે છે. ॥

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાદર પૃથ્વીકાયના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના બે લેદ છે, એક સુંદાળી (કામળ) બાદર પૃથ્વીકાય (મૃતિકા પ્રમુખ) અને બીજી કઠણ બાદર પૃથ્વીકાય (હીરા પ્રમુખ).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુંદાળી પૃથ્વીના કેટલા લેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના સાત લેદ છે, કાળી માટી ૧, લીલી માટી ૨, રાતી માટી ૩, પીળી માટી ૪, ઘેળી માટી ૫, પંડુ માટી ૬, (ગોપીચંદનાદિક) ને પણુગમાટી ૭, (તળાવના કાંપાદિક).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કઠણ પૃથ્વીના કેટલા લેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના અનેક લેદ કહ્યા છે તે કહે છે. ૧ પૃથ્વી, ૨, કાંકરા, ૩ વેળુ, ૪ ઉપર ટાંકવા યોગ્ય, ૫ શિલા ધડવા યોગ્ય, ૬ લોણુ તે મીઠું, ૭ ઉશ દેશ વિશેષ, ૮ અધલોહનતિ ૯ ત્રાંબુ, ૧૦ તરૂં ૧૧ સીશું, ૧૨ રૂપું, ૧૩ સોનું, ૧૪ વજ્ર હીરો, ૧૫ હરતાલ, ૧૬ હીંગળો, ૧૭ મણુસીલ, ૧૮ પારો, ૧૯ સુરમો, ૨૦ પરવાળાં, ૨૧ અગરખ, ૨૨ અગરખ મીશ્રીત દુવેળુ, એ બાદર પૃથ્વી. હવે મણુના લેદ કહે છે. ૧ ગોમેદમણી, ૨ રૂચકમણી, (ચક્રરત્ન, છત્ર રત્ન, દંડ રત્ન, મણિરત્ન, કાંગણિરત્ન, ચર્મ રત્ન, સૂરના મસ્તકની મણિ, મનુષ્યના મસ્તકની મણી, મનુષ્યના પેટ માહેલી પથ્થરી, મગરમચ્છના ડાઢ મસ્તકની મણિ, સુરના ડાઢની મણિ, હાથીના મસ્તકના મોતી, વાંશ માહીલા મોતી, છીપના મોતી, એ સર્વ સ્મૃત પૃથ્વીકાય છે. કેમકે પાણીના બિંદુથી ઉપજે છે. ત્રસકાયના સંજોગે પાણીના જીવ પૃથ્વી પણે પ્રણમે છે તે લુણુપાણીવત) અંક રત્ન ૩, સ્ફટિક રત્ન, ૪, લોહીતાક્ષ રત્ન, ૫, મર્કટ મણિ રત્ન, ૬, મસાર્ગલ ૭, ભુજ મોચક રત્ન, ૮, ઇંદ્રનિલ રત્ન ૯, ચંદન રત્ન, ૧૦, ગૌરિક રત્ન, ૧૧, હંસ ગર્ભ, ૧૨, પુલીક રત્ન, ૧૩, સૌગંધિક રત્ન, ૧૪, ચંદ્રપ્રલ રત્ન, ૧૫, વૈકુર્ય રત્ન, ૧૬, જલકાંત રત્ન, ૧૭, સૂર્યકાંત ૧૮, એ આદ દેહને કઠણ પૃથ્વી જાણવી.

તે પૃથ્વીકાયના લેદ જેમ શ્રી પનવાણુ સૂત્રમધ્યે કહ્યા છે, તેમ સવિસ્તારપણે જાણવા. જાવત તેના સંક્ષેપે બે લેદ છે, એક ચાર પર્યાપ્તે પર્યાપ્તા હાય તે પર્યાપ્તા. અને બીજો લેદ તે ચાર અપર્યાપ્તે અપર્યાપ્તા હોય તે અપર્યાપ્તા કહીએ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાદર પૃથ્વીકાયા જીવને કેટલાં શરીર છે.

ઉત્તર—હે જાતમ, તેને ત્રણ શરીર છે, ઉદારીક ૧, તેજસ ૨, ને કામર્ણુ ૩, જેમ સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયનો અધિકાર છે તેમ જાણવો, પણ એટલો વિશેષ ને બાદર પૃથ્વીકાયને લેવા ચાર છે તે કહે છે. કસ્ન ૧, નીલ ૨, કાપોત ૩, અને તેજુ ૪, (કાષ્ઠ દેવતા તેજુ લેવાવંત બાદર પૃથ્વીમાંહે ઉપજે તેને ઉપજતી વેળાએ એટલે અપર્યાપ્તાપણે હાય સાંસુધી તેજુ લેવા હોય.) બીજો સર્વ જેમ સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયને કહ્યો તેમ જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ આહાર કેટલી દિશિનો લીએ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેને આહાર નિઃચે ૭ દિશિનો હોય. (કેમકે બાદર પૃથ્વીકાયા જીવ

લોકને છેડે નથી રહ્યા જેથી કરી વ્યાધાત ન હોય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ક્યા હવ બાહર પૃથ્વીકાયપણે આવી ઉપજે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવતા આવીને ઉપજે. તેમાં તિર્યંચ, મનુષ્ય જુગલીયા વરજીને ઉપજે અને દેવતા તે પણ ભવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષી, સુધર્મા દેવ-લોક, હસાન દેવલોક સુધીના આવીને ઉપજે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે હવનું આવજીનું કેટલું છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે બાવીશ હજાર વરસનું (બાર પૃથ્વીનું) છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે હવ મારણાંતિક સમુદ્ધાતે સમોહત મરે છે? કે અસમોહત મરે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સમોહત પણ મરે છે. અને અસમોહત પણ મરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે હવ આંતરા રહીત ચવીને કય ગતે જાય? કય ગતિમાં ઉપજે? શું નારકી મધ્યે ઉપજે? કે તિર્યંચ, મનુષ્ય, દેવતા મધ્યે ઉપજે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ નારકી મધ્યે ઉપજે નહીં. તિર્યંચ અને મનુષ્યમાં ઉપજે, પણ દેવતામાં ઉપજે નહીં. જેમ સૂક્ષ્મ પૃથ્વીના હવ તેમ જ જવત્ મનુષ્ય, તિર્યંચ મધ્યે જુગલીયા વરજી ઉપજે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે હવને કેટલી ગત અને કેટલી આગત છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, બે ગત (મનુષ્ય, તિર્યંચ.) ને ત્રણ આગત છે (દેવતા, મનુષ્ય ને તિર્યંચ.) એ હવના પ્રત્યેક શરીર કલાં છે અને ચઉદ રાજલોક મધ્યે અસંખ્યાતા હવ છે. અહો સાધો માનભાવો! એટલે બાહર પૃથ્વીકાયનો અધિકાર કલો એટલે પૃથ્વીકાયનો અધિકાર સંપૂર્ણ થયો—હવે અપકાયનો અધિકાર કહે છે. ॥

૯ સુદ્ધમ, બાહર. અપકાય (પાણીનો) અધિકાર

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપકાય (પાણી)ના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના બે ભેદ છે. એક ભેદ સૂક્ષ્મ અપકાય, અને બીજો બેદ બાહર અપકાય, તેના વળી બે ભેદ છે. પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા. તેમાં પ્રથમ સુદ્ધમ અપકાયનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુદ્ધમ અપકાય હવને કેટલાં શરીર છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને ત્રણ શરીર છે. ઉદ્ધરિક ૧, તેજસ ૨, અને કાર્મણ ૩.

શેષ અધિકાર જેમ સુદ્ધમ પૃથ્વીકાયનો કહ્યો તેમ જાણવો. પણ એટલો વિશેષ છે જે પાણીના હવનું સંસ્થાન (આકાર) પાણીના પરપોટાને આકાર છે. જવતં બે ગતી અને બે આગતી (તિર્યંચ, મનુષ્યની) છે.

એ સુક્ષ્મ પાણીના જીવના પ્રત્યેક (જુદા જુદા) શરીર છે અને ચઉદ રાજલોકમધ્યે અસંખ્યાતા જીવ છે. એટલે એ સુક્ષ્મ પાણીનો અધિકાર કહ્યો.

હવે બાદર અપકાય (પાણી) નો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાદર અપકાયના જીવના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના અનેક ભેદ છે. કાર, હીમ, જાવત, જે વળી ખીજા પણ પાણી તથાપ્રકારના તેહના શક્ષેપથી બે ભેદ છે. પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા. એમ સર્વ અધિકાર સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયના સરખો જાણુવો પણ એટલો વિશેષ કે તેનું સંરથાન પાણીના પરપોટાને આધારે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને લેશ્યા કેટલી છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને ચાર લેશ્યા છે, કશ્ન ૧, નીલ ૨, કાપોત ૩, અને તેજ ૪, (દેવતા આવી ઉપજે તે આશ્રી),

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ કેટલી દિશિનો આહાર કરે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, આહાર નિસ્ચે છ દિશિનો કરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાદર અપકાયપણે જીવ કઈ ગતિના આવી ઉપજે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તિર્યચ, મનુષ્ય અને દેવતા માંહેથી આવી ઉપજે. તે પણ મનુષ્ય તિર્યચ જુગલીયા વીરજી ને ઉપજે અને દેવતા તે પણ ખીજા દેવલોક સુધીના ઉપજે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવનું આવજનું કેટલા કાળનું છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ જઘન્યશ્રી અંતર્મુહુર્તનું છે અને ઉત્કૃષ્ટપણે સાત હજાર વર્ષનું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ મરીને કેટલી ગતિમાં જાય, અને કેટલી ગતીના આવે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, બે ગતે જાય (મનુષ્ય, તિર્યચ.) અને ત્રણ ગતના આવે. (મનુષ્ય, તિર્યચ અને દેવતા,)

શેષ અધિકાર જેમ બાદર પૃથ્વીકાયનો કહ્યો તેમ જાણુવો. એ જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી છે અને ચઉદ રાજલોક મધ્યે અસંખ્યાતા જીવ છે. અહો સાધુ માનસાવો ? એટલે બાદર અપકાયનો અધિકાર કહ્યો એટલે અપકાયનો અધિકાર સંપુર્ણ થયો. હવે વનસ્પતિ કાયનો અધિકાર કહે છે.

૧૦ સુક્ષ્મ, બાદર અને સાધારણ વનસ્પતિકાયનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત વનસ્પતિકાયના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના બે ભેદ છે. એક સુક્ષ્મ તે ચઉદ રાજલોક મધ્યે લયા છે તે સુક્ષ્મ વનસ્પતિકાય. અને બીજો ભેદ આઠ પ્રમુખ તે બાદર વનસ્પતિકાય.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ વનસ્પતિના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ કહ્યા છે, પર્યાપ્તા સુક્ષ્મ વનસ્પતિકાય અને અપર્યાપ્તા સુક્ષ્મ વનસ્પતિકાય, તેમાં હવે સુક્ષ્મ વનસ્પતિકાયનો અધિકાર કહે છે.

સુક્ષ્મ વનસ્પતિકાયનો અધિકાર તે જેમ સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયનો કહ્યો તેમજ. જાણુવો પણ એટલો વિશેષ છે. તેના સંસ્થાન નાના પ્રકારના છે. જવત્ બે ગતિના આવે (મનુષ્ય, તિર્યચ.) અને તેજ બે ગતિમાં જાય.

એ જીવના પ્રત્યેક શરીર નથી, પણ સાધારણ (સહિયારા) શરીર છે. તે એક શરીરે અનંતા જીવ છે. ‘વળી સુક્ષ્મ વનસ્પતિ મધ્યે’ એ શરીરે એગો જીવો જેસંતુ તેય પત્તેયા: इति: (પ્રત્યેક લક્ષણ લોચને દેખીએ તે આદર અને ન દેખીએ તે સુક્ષ્મ જાણુવા).

શેષ અધિકાર જેમ પૃથ્વીકાયનો કહ્યો તેમ જાણુવો, એટલે સુક્ષ્મ વનસ્પતિકાયનો અધિકાર થયો. હવે આદર વનસ્પતિકાયનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આદર વનસ્પતિકાયના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે, પ્રત્યેક શરીર આદર વનસ્પતિકાય, અને સાધારણ શરીર આદર વનસ્પતિકાય. (એક શરીરે એક જીવ હોય તે પ્રત્યેક શરીર, અને એક શરીરે અનંતા જીવ હોય તે સાધારણ શરીર જાણુવાં.

તેમાં વળી પ્રત્યેક શરીર આદર વનસ્પતિકાય તેહના બાર ભેદ છે તે કહેછે. ગાથા રુલા ૧, ગુલા ૨, ગુમ્મા ૩, લયાય ૪, વલિય ૫, પાવગા ચેવ ૬, તળ ૭, વલય ૮, હરિય ૯, ઉસહિ ૧૦, જલરુદ્ધ ૧૧, કુંહણાય ૧૨, વોધવા, ॥૧॥

અર્થ—વૃક્ષ ૧, ગુજ ૨, ગુદમ ૩, લતા ૪, વેલડી ૫, પર્વ ૬, તૃણ ૭, વલયે છાલી ઉતરે તે વલય ૮, હરીત ૯, ઓપધી ૧૦, કમળ ૧૧, અને કુહણ ૧૨. એ બાર જાતિની પ્રત્યેક વનસ્પતિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વૃક્ષની જાત તે શું?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે, જે એક ફળમાં એક ઠૂળીઓ હોય તે, એકસ્થિક (ખીજ) કહીએ, અને જે ફળમાં ઝાઝી કળી હોય તે બહુખીજ કહીએ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે એકસ્થિક (ખીજ)ના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના અનેક ભેદ છે, લીંબડાનું ફળ (લીંબોળી), એકસ્થિક જાણુવું. તેમ જાણુવું ફળ (જાણુડાં) એકસ્થિક, એમ જવત્ પુનાગવૃક્ષ, સીચનવૃક્ષ, અશોકવૃક્ષ, એમ જે વળી એ સરીખા ખીજાં વૃક્ષ હોય તે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે વૃક્ષના મુળમાં, રકંધમાં, ત્વચા (છાલ)માં, તેમ સાખા, પર્વ, પાન, યુલ પ્રમુખમાં કેટલા જીવ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તે વૃક્ષના મુળમાં અસંખ્યાતા જીવ છે. એમ સ્કંધ મધ્યે, ત્વચા મધ્યે, શાખા, પર્વ, પ્રમુખે અસંખ્યાતા જીવ છે, ને પાન પાન દીઠ એકેક જીવ છે, તેના પુલ મધ્યે અનેક જીવ છે, અને ફળ મધ્યે એક બીજ એટલે એક જીવ છે, એટલે એ એકાસ્થિક વૃક્ષ કહ્યાં. હવે બહુ બીજ વૃક્ષ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બહુ બીજ વનસ્પતિકાયના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના અનેક ભેદ છે, અસ્થિક વૃક્ષ (ભાષા વિશેષ), તંદુક વૃક્ષ, ઉગર, પીપલ પ્રમુખ કોઠ વૃક્ષ, આલાના વૃક્ષ, ફલુસનું વૃક્ષ, દાડીમ વૃક્ષ, વડવૃક્ષ, કાદુબરી વૃક્ષ, તીલક વૃક્ષ, લીંબુના વૃક્ષ ઇત્યાદિક બીજનાં પણ એ સરખાં વૃક્ષ હોય તે જાણવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ વૃક્ષના મુળમાં, સ્કંધ પ્રમુખમાં કેટલા જીવ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એકના મુળ, સ્કંધ પ્રમુખમાં અસંખ્યાતા જીવ છે. જાવત ફળ મધ્યે બહુ બીજ છે. એટલે બહુબીજનો વિચાર કહો. એટલે વૃક્ષનો અધિકાર કહો. એમ શ્રી પત્રવણાજી સૂત્ર મધ્યે વનસ્પતિનો અધિકાર કહ્યો છે તેમ જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જાવત ફળ પ્રમુખ ભેદનો અધિકાર શી રીતે છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, જેમ વૃક્ષનો કહ્યો તેમ જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વૃક્ષના જીવના સંસ્થાન કેવે આકારે છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના નવ નવા પ્રકારના સંસ્થાન છે. વૃક્ષમાં એક જીવ, (પણ તેની નેત્રાએ બીજા અનેક જીવ હોય.) અને પાનદીઠ એકેક જીવ છે, સ્કંધમાં પણ એક જીવ છે. તાલવૃક્ષ, સરલ વૃક્ષ. નાલેરી પ્રમુખ મધ્યે જાણવું. હવે પ્રત્યેક વનસ્પતિના શરીર કેવી રીતે જુદા જુદા રહે છે તેનો દૃષ્ટાંત દેખાડે છે. જેમ સર્વ સરસવનો ગોળ મીશ્રીત લાડવો વાળીએ, તે લાડવા મધ્યે જેમ સરસવ સર્વ પોત પોતાના શરીર જુજીયા રાખે, તેમ પ્રત્યેક શરીર જીવના પણ જુજીયા શરીર છે. વળી જેમ તલની ગોળ મીશ્રીત તલસાંકળી કરીએ તે મધ્યે જેમ તલ પોત પોતાના શરીર જુજીયા રાખે તેમ પ્રત્યેક વનસ્પતિના જીવ પણ પોતાના શરીર જુજીયા રાખે છે. એટલે પ્રત્યેક બાદર વનસ્પતિ-કાયનો અધિકાર કહ્યો. હવે સાધારણ શરીર જે અક શરીરને વિષે અનાંતા જીવ તેનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સાધારણ શરીર બાદર વનસ્પતિકાયના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના અનેક ભેદ છે, આલુક, (દેશ વિદેશ.) મૂળા, આદુ, હીરલીનામે વનસ્પતિ, સીરલી નામે વનસ્પતિ, સિરસીરીલી, કિર્તિકાક્ષિરક, ક્ષિરીક વિટાલિકા, કસ્નકંદ, વજકંદ, સુરણકંદ, ખેલુડા, તિલિમોથ, લીલી હળદર, લોહરી નામે અપ્રસિદ્ધ. અસ્વકરણી, સીંદ કરણી, સિંકુડી, મુખુડી ઇત્યાદિક કોઇક દેશ પસીદ્ધ નામ અને કોઇક દેશ અપ્રસિદ્ધ નામ. તેના સંક્ષેપે બે ભેદ છે, પર્યાપ્તા જીવ વનસ્પતિકાયા અને અપર્યાપ્તા વનસ્પતિકાયા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા શરીર છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ત્રણ શરીર છે, ઉદારીક ૧, તેજસ ૨, અને કાર્મણ ૩. શેષ અધિકાર પુર્વની પેરે, જેમ બાદર પૃથ્વીકાયનો કહ્યો તેમ જાણવો. પણ જે વિશેષ છે તે કહેછે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત તે જીવની અવધેણા કેવડી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે અને ઉત્કૃષ્ટપણે એક હજાર બેજન કાંઈક આજેકે કાયાનું માન છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત તે જીવના શરીરના સંસ્થાન કેવે આકારે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, વનસ્પતિકાયા જીવના નવા નવા સંસ્થાન છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવનું આવખું કેટલા કાળનું છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું છે. અને ઉત્કૃષ્ટપણે દશ હજાર વરસનું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ કેટલી ગતમાં મરીને જાય, અને કેટલી ગતિમાંથી આવે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, બે ગતિમાં જાય (મનુષ્ય તિર્યચ.) અને ત્રણ ગતના આવે (મનુષ્ય તિર્યચ, ને દેવતા). એ જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી પણ છે, અને સાધારણ શરીરના ધણી પણ છે. વનસ્પતિ મધ્યે અનંતા જીવ કહ્યા છે, એટલે બાદર વનસ્પતિકાયનો અધિકાર થયો એટલે સર્વ વનસ્પતિકાયનો અધિકાર થયો, એટલે સ્થાવર જીવનો અધિકાર પુરો થયો, હવે ત્રસ જીવનો અધિકાર કહેછે.

૧૧ ત્રસ જીવનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રસ જીવના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. અસીકાય, (ગતીત્રસ) વાઉકાય, (ગતીત્રસ) અને બેંદ્રીયાદિક, (ઉદાર મોટા ત્રસ) એ ત્રણભેદ ત્રસ જીવના છે. તેમાં પ્રથમ અસીકાય (ગતીત્રસ)નો અધિકાર કહેછે.

૧૨ સુક્ષ્મ, બાદર. અસીકાયનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અસીકાયના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના બે ભેદ છે, એક સુક્ષ્મ અસીકાય, અને બીજો ભેદ બાદર અસીકાય. તેમાં પ્રથમ સુક્ષ્મ અસીકાયનો અધિકાર કહેછે.

સુક્ષ્મ અસીકાયનો અધિકાર જેમ પુર્વે સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયનો કહ્યો છે તેમ જાણવો, પણ તેમાં જે વિશેષ છે તે કહે છે. સુક્ષ્મ અસીકાયના જીવના સંસ્થાન સુધની અણી સરખાં છે. જાવત એક ગતી (તિર્યચ) મધ્યે જાય, અને બે ગતી (મનુષ્ય તિર્યચ) મધ્યેથી આવે. એ જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી છે, ને લોક મધ્યે અસંખ્યાતા જીવ છે.

શેષ અધિકાર સર્વ પુર્વલીજ પર જાણવો, અટલે સુક્ષ્મ અસીકાયનો અધિકાર થયો. હવે બાદર અસીકાયનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાદર અગ્નીકાય જીવના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના અનેક ભેદ છે, ઇંચાળા, ઝાળા, કણીયા અગ્નીના નવત્ સર્વ-કાન્તિ, મણી, પ્રમુખ, વળી જે તથાપ્રકારના અગ્નીના ભેદ તેના સંક્ષેપે જે ભેદ છે તે કહે છે. પર્યાપ્તા અગ્નીના જીવ, અને અપર્યાપ્તા અગ્નીના જીવ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલાં શરીર છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ત્રણ શરીર છે ઉદરીક ૧, તેજસ ૨, કાર્મણ ૩. એમ સર્વ તેમજ સુક્ષ્મ અગ્નીકાયની પરે સંસ્થાન સુધની અણી સરખાં છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને લેશ્યા કેટલી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને ત્રણ લેશ્યા છે, કૃત્ન ૧, નીલ ૨. ને કાપોત ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવનું આવધુ કેટલા કાળનું છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું, ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ અહોરાત્ર (રાતદિવસ) નું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ ક્યાંથી આવી ઉપજે? અને મરીને ક્યાં જાય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે જીવ તિર્યંચ અને મનુષ્ય માંહેથી આવી ઉપજે અને એક તિર્યંચ ગતિમાં મરીને જાય. શેષ અધિકાર સર્વ પુર્વલીપરે જાણવો. નવત્ જે ગતીના આવે અને મરીને એક ગતીમાં જાય.

જે જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી છે, અને લોક માંહે અસંખ્યાતા જીવ કહ્યા છે. એટલે બાદર અગ્નીનો અધિકાર કહ્યો. એટલે અગ્નીકાયનો અધિકાર પુરો થયો. હવે વાઉકાયનો અધિકાર કહે છે.

૧૩ સુક્ષ્મ, બાદર. વાયુકાયનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વાયુકાય જીવના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના જે ભેદ છે, સુક્ષ્મ વાયુકાય અને બાદર વાયુકાય. તેમાં પ્રથમ સુક્ષ્મ વાયુકાયનો અધિકાર કહે છે.

સુક્ષ્મ વાયુકાયનો અધિકાર. તો જેમ સુક્ષ્મ અગ્નીકાયનો કહ્યો તેમ જાણવો. પણ એટલો વિશેષ છે તે કહે છે. તે જીવનું સંસ્થાન (શરીરનો આકાર) ધ્વજ્જને આકારે છે. નવત્ એક ગતિમાં મરીને જાય, અને જે ગતિ માંહેથી આવે. જે જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી છે, અને લોક મધ્યે અસંખ્યાતા જીવ છે. એટલે સુક્ષ્મ વાયુકાયનો અધિકાર થયો. હવે બાદર વાયુકાયનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાદર વાયુકાયના જીવના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના અનેક ભેદ છે, પુર્વ દિશિનો વાય, પશ્ચિમ દિશિનો વાય. એમ નવત્ બીજા પણ વાય, તથાપ્રકારના તેના સંક્ષેપે જે ભેદ છે, પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા શરીર છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને ચાર શરીર છે, ઉદારીક ૧, વૈક્રીય ૨, તેજસ ૩ ને કાર્મણ ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવના શરીરનું સંસ્થાન કેવે આકારે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ધ્વજ (પતાકા) ને આકારે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી સમુદ્ધાત છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને ચાર સમુદ્ધાત છે, વેદના સમુદ્ધાત ૧, કપાય સમુદ્ધાત ૨, મારણાંતિક સમુદ્ધાત ૩, અને વૈક્રીય સમુદ્ધાત ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ કેટલી દિશિનો આહાર લીએ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, નિર્વ્યાધાતપણે છ દિશિનો આહાર કરે છે, અને વ્યાધાત પડીવરજીને ક્યાંઈક ત્રીન દિશિનો, ક્યાંઈક ચાર દિશિનો, અને ક્યાંઈક પાંચ દિશિનો પણ આહાર કરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ મરીને કઈ ગતે જાય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, દેવગતી, મનુષ્યગતી, અને નરકગતી, એ ત્રણ મધ્યે ન ઉપજે. એક તિર્યચગતિ મધ્યે ઉપજે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત તે જીવનું આવજીનું કેટલા કાળનું છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું, અને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ હજાર વરસનું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ કેટલી ગતિમાં મરીને જાય અને કેટલી ગતના આવી ઉપજે.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એક તિર્યચ ગતિમાં મરીને જાય, અને મનુષ્ય, તિર્યચ એ ગતિના આવી ઉપજે.

શેષ અધિકાર સર્વ પુર્વલીપરે જાણવો. એ જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી છે અને વાયુકાય મધ્યે અસંખ્યાતા જીવ છે. અહો શ્રમણો! (સાધુ) એટલે જાદર વાયુકાયનો અધિકાર થયો. એટલે વાયુકાયનો પણ અધિકાર પુરો થયો. હવે ઉદાર ત્રસ જીવનો અધિકાર કહે છે.

૧૪ ઉદાર (મોટા) ત્રસ જીવનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉદાર ત્રસ જીવના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ચાર ભેદ છે, બેઘદ્રિ ૧, તેઘદ્રિ ૨, ચૌરેદ્રિ ૩, અને પચેદ્રિ ૪, તેમાં પ્રથમ બેઘદ્રિનો અધિકાર કહે છે.

૧૫ બેઘદ્રિ જીવનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બેઘદ્રિ જીવના કેટલા ભેદ છે.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના અનેક ભેદ છે, વારા, પુરા, કરમીયા, જળો, કોડી, છીપ, છીપલા, જવત સમુદ્ર લિક્ષા પ્રમુખ જે વળી ખીજ તે સરખા જીવ તેના સંક્ષેપે બે ભેદ છે, પર્યાપ્તા ને અપર્યાપ્તા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલાં શરીર છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને ત્રણ શરીર છે, ઉદારીક ૧, તેજસ ૨, ને કાર્મણ ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેવડી મોટી શરીરની આવગાહના છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્ય અંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે, અને ઉત્કૃષ્ટપણે આર જોજનની છે. (વારસ જાયણ સંખો) ધતિ વચનાત.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવના શરીર કયા સંઘયણુના છે,

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના શરીર છેવટા સંઘયણુના છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવના શરીર કયે સંસ્થાને છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, હું સંસ્થાને તેના શરીર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તેને કેટલા કપાય છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, ક્રોધ ૧, માન ૨, માયા ૩, ને લોભ ૪, એ ચાર કપાય સહીત છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી સંજ્ઞા છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને ચાર સંજ્ઞા છે, અહાર ૧, ભય ૨, મૈથુન ૩, ને પરીગ્રહ ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી લેશ્યા છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને ત્રણ લેશ્યા છે, ક્રૂર ૧, નીલ ૨, ને કાષોત ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત તે જીવને કેટલી ઈંદ્રી છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને બે ઈંદ્રી છે. સ્પર્શંદ્રી ૧, ને રસેંદ્રી ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત તે જીવને કેટલી સમુદ્ધાત છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, ત્રણ સમુદ્ધાત છે. વેદના સમુદ્ધાત ૧, કપાય સમુદ્ધાત ૨, ને માર્ગ સાંદ્રીક સમુદ્ધાત ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું સંજી છે (મન સહીત છે) કે અસંજી (મનરહીત) છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સંજી નથી, અસંજીજ છે (મન રહીત છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા વેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને એક તપુસક વેદજ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી પર્યાપ્તિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, પાંચ પર્યાપ્તિ પર્યાપ્તિ છે, અને દ્રાક્ષક પાંચ અપર્યાપ્તિ અપર્યાપ્તિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું સન્ન્યક દ્રષ્ટિ છે? કે મિથ્યાદ્રષ્ટિ છે? કે મિશ્રદ્રષ્ટિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સન્ન્યકદ્રષ્ટિ રહ્યું છે, એક સન્ન્યક નિર્યય એ દ્રષ્ટિમાં ઉપજે તે માટે).

મિથ્યાદષ્ટિ પણ છે, પણ મિશ્રદષ્ટિ નથી. (તે કેમજે મિશ્ર પ્રભુમિથકો કોઈ મરી ઉપજે નહીં તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું ચક્ષુદર્શણી છે? કે અચક્ષુદર્શણી છે? કે અવધદર્શણી છે? કે કેવળદર્શણી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, ચક્ષુદર્શણી નથી, (આંખે દેખતા નથી). અચક્ષુદર્શણીજ છે, (સ્પર્શદ્રી, રસેન્દ્રીએ કરી જાણે), પણ અવધદર્શણી નથી, તેમ કેવળદર્શણી પણ નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું જ્ઞાની છે? કે અજ્ઞાની છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જ્ઞાની પણ છે (ઉપજતી વેળાએ લગારેક અપર્યાપ્તાપણે હોય તે માટે) અને અજ્ઞાની પણ છે. તેમાં જે જ્ઞાની છે તે નીચે જે જ્ઞાનના ધણી છે, મતિજ્ઞાનના ધણી, અને શ્રુતજ્ઞાનના ધણી, અને જે અજ્ઞાની છે તે નીચે જે અજ્ઞાનના ધણી છે, મતિઅજ્ઞાન તે શ્રુતઅજ્ઞાન.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું મન જોગી છે? કે વચન જોગી છે? કે કાય જોગી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, મન જોગી નથી, પણ વચન જોગી અને કાય જોગી છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું સાકારોપયોગી છે? કે અનાકારોપયોગી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, સાકારોપયોગી પણ છે અને અનાકારોપયોગી પણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ કેટલી દિશિનો આહાર કરે છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, છ દિશિનો નિચે આહાર કરે છે (એહને વ્યાઘાત નથી કેમકે લોકને છેડે ત્રસજીવ કોઈ ન હોય તે માટે).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ ક્યાંથી આવી ઉપજે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તિર્યંચ, મનુષ્યમાંહેથી આવી ઉપજે, પણ નારકી, અને દેવતા, તેમજ જુગલીયા એટલામાંહેથી ઉપજે નહીં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવનું આવજીનું કેટલા કાળનું છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે બાર વરસનું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું સમોહત મરણે મરે છે, કે અસમોહત મરણે મરે છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, સમોહત પણ મરે છે, અને અસમોહત પણ મરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ મરીને ક્યાં જાય ? ક્યાં ઉપજે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, નારકી, દેવતા અને જુગલીયા-મધ્યે ઉપજે નહીં. શેષ ઉપજે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ કેટલી ગતીમાંહેથી આવે? અને કેટલી ગતીમાંહે જાય?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જે ગતીમાંહેથી આવે, અને મરી જે ગતીમાંહે જાય.

એ જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી છે, અને અસંખ્યાતા જીવ છે એટલે એ ઇંદ્રિ જીવનો અધિકાર પુરો થયો. હવે તેંદ્રિ જીવનો અધિકાર કહે છે.

૧૬. તેંદ્રિનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તેંદ્રિ જીવના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના અનેક ભેદ છે, ઉપરીત, રોહણીક, હસ્તીશોક, ચાંચક, માંકક, જીં, કીખ, પ્રમુખ જે, વહી તથાપ્રકારના જીવ તેના સંક્ષેપે બે ભેદ છે, પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા. તે જેમ પુર્વે બેંદ્રિનો અધિકાર કહ્યો છે તેમ જાણવો, પણ એટલો વિશેષ છે તે આગળ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવના શરીરની અવગાહના કેવડી છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્ય આંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ, અને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ ગાઉની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને ઇંદ્રી કેટલી છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, ત્રણ ઇંદ્રી છે. સ્પર્શંદ્રી ૧, રસેંદ્રી ૨, ને ઘ્રાણેંદ્રી ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત તે જીવનું આવખું કેટલા કાળનું છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું, અને ઉત્કૃષ્ટપણે ઝોગણુપચાશ દિવસનું છે.

કેવ અધિકાર સર્વ પુર્વતીપરે જાણવો. જવત્ બે ગતિમાંહે મરીને જાય, અને બે ગતિમાંહેથી આવે. એ જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી છે અને અસંખ્યાતા જીવ છે. એટલે તેંદ્રિનો અધિકાર પુરો થયો, હવે ચૌરેંદ્રિનો કહે છે.

૧૭ ચૌરેંદ્રી જીવનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચૌરેંદ્રી જીવના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના અનેક ભેદ છે, અધિયા, પોતીયા, વીજી, દંકણુ, ભમરા, ભમરી, તીડ, ઇંસા, મંસા, ઇંસારી, પૂર્તિક, જવત્ જાણામાહીલા જીવ ધસાદિક તે સરખા જીવ તેહના સંક્ષેપે બે ભેદ છે, પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલાં શરીર છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, ત્રણ શરીર કહ્યાં છે, જવત્ જેમ પુર્વે તેંદ્રિનો અધિકાર કહ્યો છે તેમ જાણવો. પણ એટલો વિશેષ છે. તે કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવના શરીરની અવગાહના કેવડી છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્ય આંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ, અને ઉત્કૃષ્ટપણે ચાર ગાઉની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત તે જીવને કેટલે કેટલી છે.

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, ચાર કેટ છે, સ્પર્શંદ્રી ૧, રસેંદ્રી ૨, ઘ્રાણેંદ્રી ૩, ને ચક્ષુંદ્રી ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલાં શરીર છે?

ઉ-તર—હે જાતમ, તેને બે દર્શન છે, ચક્ષુદર્શન ૧, ને અચક્ષુદર્શન ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવનું આવણું કેટલા કાળનું છે ?

ઉ-તર—હે જાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે છ માસનું છે.

શેષ અધિકાર જેમ તેઈદ્રિનો કહ્યો તેમ જાણવો. જાવત્ પ્રત્યેક શરીરના ધણી અસંખ્યાતા જીવ છે. એટલે ચૌરેદ્રિનો અધિકાર કહ્યો, હવે પચેદ્રિનો કહે છે.

૧૮ પચેદ્રિ જીવનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પચેદ્રિ જીવના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ-તર—હે જાતમ, તેના ચાર ભેદ છે, નારકી ૧, તિર્યચ ૨, મનુષ્ય ૩, અને દેવતા ૪; તેમાં પ્રથમ નારકીનો અધિકાર કહે છે.

૧૯ નારકીનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકીના કેટલા ભેદ છે ?

ઉ-તર—હે જાતમ, તેના સાત ભેદ છે, રતનપ્રભા પૃથ્વીના નારકી જાવત્ સાતમી, તમ-તમા પૃથ્વીના નારકી, તેના સંક્ષેપે બે ભેદ કહ્યા છે, છ પર્યાપ્તે પર્યાપ્તા, અને છ અપર્યાપ્તે અપર્યાપ્તા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલાં શરીર છે ?

ઉ-તર—હે જાતમ, તેને ત્રણ શરીર છે, વૈકીય ૧, તેજસ ૨, ને કાર્મણ ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવના શરીરની કેવડી મોટી અવગાહના છે ?

ઉ-તર—હે જાતમ, તેના શરીરની અવગાહના બે ભેદ છે, એક ભવધારણીક તે પુર્વલું કુંભીનુંબધ, અને બીજો ભેદ જે ઉત્તરવૈકીય તે નવું શક્તિએ કરી કરે તે. તેમાં જે ભવ-ધારણીય શરીર છે તે જઘન્યથી અંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે, (કિપજતી વેળાએ) અને ઉત્કૃષ્ટપણે પાંચસે ધનુપનું છે. અને જે ઉત્તર વૈકીય શરીર તે જઘન્યથી અંગુલને સંખ્યા-તમે ભાગે, અને ઉત્કૃષ્ટપણે હજાર ધનુપનું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવનાં શરીર કયા સંધયણનાં છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, છ સંધયણ થકી રહીત છે. કેમકે હાડ, રૂધિર, નસ નથી, તે કારણે સંધયણ નથી. અને જે પુદ્ગળ અનીષ્ટ, અમનોહર, અપ્રીતિકારીયા, અશુભ, અમનોત્ત, અણુગમતા એવા જે પુદ્ગળ તે તેહના સંઘાત (શરીર) પણે પરીણમે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવના શરીર કેવે સંકાણે છે ?

ઉ-તર—હે જાતમ, તેના બે ભેદ કહ્યા છે, એક ભવધારણીક અને બીજો ઉત્તરવૈકીય શરીર તેમાં જે ભવધારણીક શરીર તે હુંડ સંસ્થાને છે. અને જે ઉત્તરવૈકીય શરીર તે પણ હુંડ સંસ્થાને છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી કપાય છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને ચાર કપાય છે. ક્રોધ ૧, માન ૨, માયા ૩, ને લોભ ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી સંજ્ઞા છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, ચાર સંજ્ઞા છે. આહાર સંજ્ઞા ૧, ભય સંજ્ઞા ૨, મૈથુન સંજ્ઞા ૩, ને પરીશ્રદ્ધ સંજ્ઞા ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી લેશ્યા છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને ત્રણ લેશ્યા છે. ક્રશ્ન ૧, નીલ ૨, ને કાપોત ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી ઇન્દ્રિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને પાંચ ઇન્દ્રિ છે. સ્પર્શોન્દ્રિ ૧, રસોન્દ્રિ ૨, ઘ્રાણોન્દ્રિ ૩, ચક્ષુઃશ્રિ ૪ ને શ્રોતોન્દ્રિ ૫.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તેને કેટલી સમુદધાત છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને ચાર સમુદધાત છે. (પ્રથમની).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું સંજ્ઞી છે, કે અસંજ્ઞી છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સંજ્ઞી પણ છે અને અસંજ્ઞી પણ છે. (સંજ્ઞી પચોન્દ્રિ જીવ મરીને જે નારાત્રીમાં ઉપના છે. તે સંજ્ઞી કહીએ. અને જે સમુર્જમ એટલે અસંજ્ઞી મરીને જે નારાત્રીમાં ઉપના છે તે અસંજ્ઞી કહીએ એ ભાવ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા વેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એક નપુંસક વેદજ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી પર્યાપ્તિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, છ પર્યાપ્તિ પર્યાપ્તિ છે અને છ અપર્યાપ્તિ અપર્યાપ્તિ પણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી દ્રષ્ટિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, ત્રણ દ્રષ્ટિ છે: સમકિત દ્રષ્ટિ ૧. મિથ્યાત્વ દ્રષ્ટિ ૨, અને મિશ્રદ્રષ્ટિ ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલાં દર્શન છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને ત્રણ દર્શન છે. ચક્ષુ દર્શન ૧, અચક્ષુ દર્શન ૨, અને અવધી દર્શન ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ જાની છે, કે અજાની છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જાની પણ છે, અને અજાની પણ છે. તેમાં જે જાની છે, તે તે જીવ જાણી જાય છે. તે કહે છે. મનીજાની ૧, શ્રુતજાની ૨, અને અવધિ જાની ૩. અને જે અજાની છે, તેમાં કેટલોક એ અજાની છે. (જે સમુર્જમ માંદેથી જીવે તેને અજાની કહે છે. અને તેને અજાન હોય અપર્યાપ્તિ સુધી અને પર્યાપ્તિ સુધી જાય છે.)

થયા પછી વીલંગ અજ્ઞાન પામે. અને ગર્ભજ માંહેથી નારકી પણ ઉપજે તેતો નિશ્ચયે ત્રણ અજ્ઞાન અથવા ત્રણ જ્ઞાનવંત હોય છે એટલે જે બે અજ્ઞાન કહ્યા તે અપયાંતાપણે કહ્યા ઇતિ.) અને કેટલાએક ત્રણ અજ્ઞાનના ધણી હોયછે. તેમા જે બે અજ્ઞાનના ધણી તે નિશ્ચયે મતિ અજ્ઞાની અને શ્રુત અજ્ઞાની જાણવા. અને જે ત્રણ અજ્ઞાનના ધણી છે. તે નિશ્ચયે મતિ અજ્ઞાની, શ્રુત અજ્ઞાની અને વીલંગ અજ્ઞાની જાણવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા જોગ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેને ત્રણ જોગ છે. મન ૧, વચન ૨, અને કાયા ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા ઉપયોગ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેને ઉપયોગ બે છે. સાકારોપયોગ ૧, અને અનાકારોપયોગ ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ કેટલી દિશિનો આહાર કરેછે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, છ દિશિનો આહાર કરે છે. પુર્વ ૧, પશ્ચિમ ૨, ઉત્તર ૩, દક્ષિણ ૪. ઉંચી ૫, ને નીચી ૬, એ છ દિશિનો આહાર કરેછે, અને ઉસનકારણ પડીવર્જિને વર્ણથી કાળો વર્ણ જાવત્ પાંચ વર્ણ આહાર કરેછે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ ક્યાંથી આવી ઉપજે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તિર્યંચ અને મનુષ્ય મધ્યેથી ઉપજે. (જુગલીયા વરજીને).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવનું આવજીનું કેટલા કાળનું છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી દસ હજાર વરસનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીસ સાગરોપમનું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું સમોહત મરે છે, કે અસમોહત મરે છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, સમોહત પણ મરે છે અને અસમોહત પણ મરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ મરીને ક્યા જઘ ઉપજે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તિર્યંચ અને મનુષ્ય. એ બે મધ્યે જઘ ઉપજે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ કેટલી ગતિના આવે, અને કેટલી ગતિમાં જાય?

ઉત્તર—હે જૌતમ, બે ગતિના આવે, અને બે ગતિમાં જાય.

એ જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી અસંખ્યાતા જીવ છે. અહો સાધુ માનલાવો! એટલે નારકીનો અધિકાર થયો.

૨૦ પચ્ચેંદ્રી તિર્યંચનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પચ્ચેંદ્રી તિર્યંચના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેના બે ભેદ છે. એક સમુર્જિમ પચ્ચેંદ્રી તિર્યંચ. અને બીજો ભેદ ગર્ભજ પચ્ચેંદ્રી તિર્યંચ.

૨૧ સમુર્ધિમ પચેંદ્રી તિર્યચનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવાંત, સમુર્ધિમ પચેંદ્રી તિર્યચના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. જળચર તે જળ મધે ચાલે ૧. થળચર તે થળ (જમીન) ઉપર ચાલે ૨. અને જેચર તે આકાસે ચાલે ૩. એ ત્રણ ભેદ તેમાં પ્રથમ જળચર સમુર્ધિમ પચેંદ્રી તિર્યચનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવાંત, જળચર સમુર્ધિમનાં કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના પાંચ ભેદ છે. માછલા ૧. કાચ્છળા ૨, અગરમચ્છ ૩, ગ્રાહક (જીડ) ને ૪ સુક્ષ્માર ૫ (તે મધ્યે માછલા વગેરેનો અધિકાર જેમ પનવણાજી સૂત્ર મધ્યે કહ્યો છે તેમ જાણવો.) જાવત જે વળી ખીજ તથા પ્રકારના માછલાં તેના સંક્ષેપે બે ભેદ છે. એક પર્યાપ્તા અને ખીજે ભેદ અપર્યાપ્તા.

પ્રશ્ન—હે ભગવાંત, તે જીવને કેટલાં શરીર છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને ત્રણ શરીર છે. ઉદારીક ૧, તેજસ ૨ ને કાર્મણ ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવાંત, તે જીવના શરીરની અવગાહના કેવડી છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જ્યન્યથી અંગુલને અસંખ્યાતમે લાગે અને ઉત્કૃષ્ટપણે હળવે તેજન છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવાંત, તે જીવના શરીર કયા સંઘયણનાં છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના શરીર છેવટા સંઘયણના છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવાંત, તે જીવના શરીર કયે સંસ્થાને છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એક હુંડ સંસ્થાને છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવાંત, તે જીવને કેટલી કપાય છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને ચાર કપાય છે. ક્રોધ ૧, માન ૨, માયા ૩, અને લાલ ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવાંત, તે જીવને કેટલી સંજ્ઞા છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને ચાર સંજ્ઞા છે. આહાર ૧, લાય ૨, મૈથુન ૩, ને પરીગ્રહ ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવાંત, તે જીવને કેટલી લેશ્યા છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને ત્રણ લેશ્યા છે. કંટ ૧, તીક્ષ્ણ ૨, અને કાપોત ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવાંત, તે જીવને કેટલી દંડી છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને પાંચ દંડી છે, રૂપદંડિ ૧, રસદંડિ ૨, વાણુદંડિ ૩, ચક્ષુદંડિ ૪, ને શ્રોત્રદંડિ ૫.

પ્રશ્ન—હે ભગવાંત, તે જીવને કેટલી સમુદયના છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને ત્રણ સમુદ્ધાત છે. વેદની ૧. કપાય ૨, ને મારણાંતિક ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે છવ શું સંસી છે, કે અસંસી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સંસી નથી, અસંસીજ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે છવને કેટલા વેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એક નપુંસક વેદજ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે છવને કેટલી પર્યાપ્તિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પાંચ પર્યાપ્તિ પર્યાપ્તા છે, અને પાંચ અપર્યાપ્તિ અપર્યાપ્તા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે છવને કેટલી દષ્ટિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, બે દષ્ટિ છે. સમકિત ૧, અને મિથ્યાત ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે છવને કેટલા દર્શન છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને બે દર્શન છે. ચક્ષુદર્શન ૧, અને અચક્ષુદર્શન ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે છવને કેટલા જ્ઞાન છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને બે જ્ઞાન છે. મતિજ્ઞાન ૧, અને શ્રુતજ્ઞાન ૨. (અપર્યાપ્તા આશ્રી)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે છવને કેટલા અજ્ઞાન છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને બે અજ્ઞાન છે. મતિઅજ્ઞાન ૧, અને શ્રુતઅજ્ઞાન ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે છવને કેટલા ભ્રેગ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને બે ભ્રેગ છે. વચનભ્રેગ ૧, ને કાયભ્રેગ ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે છવને કેટલા ઉપયોગ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને બે ઉપયોગ છે. સાકારોપયોગ ૧, અને અનાકારોપયોગ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે છવ કેટલી દિશિનો આહાર કરે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને છ દિશિનો આહાર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે છવ ક્યાંથી મરીને ઉપજે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તિર્યચ, મનુષ્ય, મધ્યેથી (ભુગલીયા વર્ગ) ઉપજે, પણ નારડી, દેવતા ઉપજે નહીં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે છવનું કેટલા કાળનું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે ક્રોડ પુર્વનું આયુષ્ય છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે છવ શું સમોહત મરે છે? કે અસમોહત મરે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સમોહત પણ મરે છે, અને અસમોહત પણ મરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે છવ આંતરા રહીત મરીને ક્યાં જઈ ઉપજે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, નારદી, તિર્યચ, મનુષ્ય અને દેવતા મધ્યે ઉપજે. તેમાં નારદી મધ્યે એક પેલી રત્નપ્રભા પૃથ્વીએ ઉપજે, પણ બીજી નરકે ઉપજે નહીં, અને તિર્યચ સર્વ સંખ્યાતા વરસના અને અસંખ્યાતા વરસના (જુગલીયા) મધ્યે ઉપજે, તેમાં વળી અસંખ્યાતા વરસના જે જુગલીયા, તેમાં પણ ચતુષ્પદ અને પંખી મધ્યે ઉપજે, અને મનુષ્યમાં સંખ્યાતા વરસના આવખાના ધણી તેમાં પણ ઉપજે, અને અસંખ્યાતા વરસના ધણી (જુગલીયા) તેમાં પણ ઉપજે, પણ એટલું જે ત્રીસ અકર્મભૂમિ વર્જિતે જીવન અંતર-દ્વીપ મધ્યે ઉપજે. વળી દેવતા મધ્યે પણ જીવનપતિ, વ્યંતરમધ્યે ઉપજે. શેષ ન ઉપજે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ મરીને કેટલી ગતિમાં જાય, અને કેટલી ગતિમાંથી આવે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ચાર ગતિમાં મરીને જાય, અને જે ગતિમાંથી મરીને આવે.

એ જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી અસંખ્યાતા છે, એ જળચર, સમુદ્ધિમ પચેંદ્રિ તિર્યચનો અધિકાર થયો; હવે થળચર સમુદ્ધિમ પચેંદ્રિ તિર્યચનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, થળચર સમુદ્ધિમ પચેંદ્રિ તિર્યચ તેહના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના બે ભેદ છે, એક ચતુષ્પદ થળચર સમુદ્ધિમ પચેંદ્રિ તિર્યચ, અને બીજો ભેદ પરીસર્પ સમુદ્ધિમ પચેંદ્રિ તિર્યચ, તેમાં પ્રથમ થળચર, ચતુષ્પદ સમુદ્ધિમ પચેંદ્રિ તિર્યચનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, થળચર ચતુષ્પદ સમુદ્ધિમ પચેંદ્રિ તિર્યચ તેના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ચાર ભેદ છે. એક ખુરા (એક ખુરી ડાખલાને આકારે) તે અશ્વ, રાસભ (ગધેડા) પ્રમુખ ૧, દો ખૂરા તે (બે ખરીવાળા) ગાય, ભેંસ, બળધ, બકરી, પ્રમુખ ૨, ગંડીપદ તે (એરણુને આકારે સુંહાળા પગે) હરતી ગેંડા પ્રમુખ ૩, અને સનપદા (નોરવાળા) તે સીંહ, ચીત્રા, કુતરા, મીનડા પ્રમુખ ૪. જે વળી બીજા તથા પ્રકારના જીવ તેહના સંક્ષેપે બે ભેદ છે. એક પર્યાપ્તા અને બીજો ભેદ અપર્યાપ્તા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલાં શરીર છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ. તેને ત્રણ શરીર છે. ઉદારીક ૧, તેજસ ૨, તે કાર્મણુ ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવના શરીરની અવગાહના કેવડી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે અને ઉત્કૃષ્ટપણે ગાઉ પ્રથક્ત્વ (તે બેથી નવ સુધી).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવનું કેટલું આવખું છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદુર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે ચોરાસી હજાર વરસનું છે.

શેષ અધિકાર જેમ જળચરનો કહ્યો તેમ જળણુવો. જીવત્ મરીને ચાર ગતિમાં જાય અને જે ગતિમાંથી આવે. એ જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી અસંખ્યાતા છે. એટલે

થળચર ચતુષ્પદ સમુર્ધિમ તિર્યચ પચેંદ્રિનો અધિકાર પુરો થયો. હવે થળચર પરીસર્પ સમુર્ધિમનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પરીસર્પ થળચર સમુર્ધિમ તિર્યચ પચેંદ્રિ તેના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના બે ભેદ છે. એક ઉરપર સર્પ સમુર્ધિમ, અને બીજા ભૂજ-પર સર્પ સમુર્ધિમ તેમાં પ્રથમ ઉરપર સર્પ સમુર્ધિમનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉરપર સર્પ સમુર્ધિમના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ચાર ભેદ છે, સર્પ ૧, અજગર ૨, અશાળિયા ૩, અને મહો-રગ ૪. તેમાં પ્રથમ સર્પનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સર્પના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના બે ભેદ છે. એક દર્વિકર (ફણીધર) અને બીજા મયોલીય (ફણુથકી રહીત) તેમાં પ્રથમ દર્વિકર સર્પ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દર્વિકર સર્પના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના અનેક ભેદ છે. આશીવિપ ૧ (જેની દાઢમાં ઝેર હોય તે) દ્રષ્ટિવિપ ૨ (જેની આંખમાં ઝેર હોય તે) ઉગ્રવિપ ૩ (આકર્ષે જેનું વિપ હોય તે) ભોગવિપ ૪ (જેના શરીરમાં વિપ હોય તે) ત્વચાવિપ ૫ (તે જેની ચામડીમાં વિપ હોય તે) લાળવિપ ૬ (તે જેની લાળમાં ઝેર હોય તે) નિસ્વાસવિપ ૭ (તે જેની ઝુંકમાં ઝેર હોય તે) અને કાળાસર્પ ૮ પ્રમુખ અનેક જાણુવા. એટલે દર્વિકરના ભેદ કહ્યા હવે મયોલીય (મકુલીણ) ના ભેદ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મયોલીય સર્પના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના અનેક ભેદ છે. દીવ્ય, ગોણુસ ઇલાદિક એટલે મયોલીય કહ્યા એટલે સર્પનો અધિકાર થયો. હવે અજગરનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અજગરના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેનો એકજ આકાર છે (અજગર હોય તે માણુસને ગળે) એ અજગર કહ્યા. હવે અશાળીયાનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અશાળીયાનો અધિકાર શી રીતે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેનો અધિકાર જેમ શ્રી પનવણુછ સૂત્રમાં કહ્યા છે તેમ જાણુવો. એ અશાળીયો સમુર્ધિમ, મનુષ્યક્ષેત્રમાં ઉપજે, પણ મનુષ્યક્ષેત્રથી બહાર ન ઉપજે. તેમાં પણ સર્વ મનુષ્યક્ષેત્રમાં ઉપજે નહીં. અટ્ટીદ્રીપમાં ઉપજે એમ કહ્યું, પણ સમુદ્રમાં ઉપજે નહીં. વળી નિર્વાધાતપણુ એટલે વ્યાધાત રહીતપણુ ઉપજે તો પાંચ ભરત, પાંચ અંરવત તે વિષે ઉપજે. પહેલો, બીજો, પાંચમો અને છઠો એ ચાર ચાર તે વ્યાધાત રહીયે. તે વ્યાધાત ન હોય ત્યારે પંદર કર્મભૂમિને વિષે ઉપજે. અને વ્યાધાત હોય ત્યારે

પાંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષેજ ઉપજે. મતલબ કે અકર્મભૂમિને વિષે ઉત્પન્ન થાય નહીં. જે પંદર કર્મભૂમિને વિષે તથા મહાવિદેહને વિષે ઉપજવાનું કહ્યું તે સર્વ જગાએ સમજવું નહીં. પણ ન્યાં ચક્રવૃત્તિ, વાસુદેવ, બલદેવ, મંડલીક, મહામંડલીકની સૈનાનો ન્યાં ઘણી મુદત પડાય હોય એવી જગાએ ઉપજે. તેમ ગામ નગરાદિકને હેઠલ એ અશાળીયો સમુર્જિમ ઉપજે છે. ગામ ૧ એટલે યુદ્ધિયાદિક ગુણને ગણે, નાસ કરે, માટે ગામ કહીએ, અથવા અદાર પ્રકારના કર લેવાને યોગ્ય તે ગામ કહીએ. નગર ૨ ન્યાં દ્રાષ્ટ જાતનો કર નહીં તે. નિગમ ૩ ઘણા વાણીયા (વેપારી) જેમાં રહેતા હોય તે. ખેડ ૪. ચારે પાસે ધુડનો કાટ (ગઢ) મોટો હોય તે. કવડ ૫. નાના કીલાએ કરી વીટેલું તે. મંડપ ૬. અઢી ગાઉમાં ગામ રહીત હોય તે, દોણમુહ ૭. જળ રસ્તો તથા પગ રસ્તો હોય તે. પટ્ટણ ૮. ન્યાં વહાણ આગબોટથીજ જવાય પણ ઘોડે ગાડે ન જવાય તે. આગર ૯. ન્યાં ધાતુની ખાણો હોય તે. આસમ ૧૦. તાપસાદિકને રહેવાના ઠેકાણાં તે, આશ્રમ. સંખાહ ૧૧. ન્યાં ઘણા લોક ભેળા થતા હોય તે. રાયહાણી ૧૨. જેમાં રાજા રહેતા હોય તે રાજ્યધાની કહીએ. એ સર્વનો વિનાશકાળ પ્રાપ્ત થયો હોય, ત્યારે તે જગાએ અશાળીયો સમુર્જિમ જીવ ઉત્પન્ન થાય છે. તેનું શરીર ઉત્પન્ન થતી વખતે જઘન્ય (નાનો) આંગળના અસંખ્યાતમે ભાગે ને ઉત્કૃષ્ટપણે (મોટો) ખાર જેજન પ્રમાણે લાંબો પહોળો હોય તે ચક્રવૃત્તિ આદિકની સૈનાની ભૂમિમાં નીચે ઉપજે તે ભૂમિ (ધરતી) ફેડીને નીકળે. તે અશાળીયો અસંજી છે (મન નથી). મિથ્યા દ્રષ્ટિ છે, અજ્ઞાની છે ને અંતર્મુહુર્તને (જે ધડીને) આવખે મરે છે. (એ અધિકાર શ્રી પત્રવણાજી સૂત્ર પ્રથમ પદે છે).

— એ અશાળીયાનો અધિકાર કહ્યો. હવે મહોરગનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મહોરગનો અધિકાર શી રીતે છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેનો પણ અધિકાર જેમ શ્રી પત્રવણા સુત્રમાં કહ્યો છે તેમ જાણવો. એ મહોરગ અનેક પ્રકારના (અવગાહના આશ્રી) છે તે કહે છે. કેટલાએક આંગુલના, કેટલાએક આંગુલ પૃથક્ત્વના (મેથી માંડીને નવ સુધી તે પૃથક કહીએ) કેટલાએક વેંતના, પૃથક્ત્વ વેંતના; હાથના, પૃથક હાથના; કુક્ષી (જે હાથ)ના, પૃથક કુક્ષિના; ધનુષ્ય (ચાર હાથના,) પૃથક ધનુષ્યના; ગાઉના, પૃથક ગાઉના; જેજનના, પૃથક જેજનના; શી જેજનના, પૃથક શી જેજનના; ઉત્કૃષ્ટ હજાર જેજનની શરીરની અવગાહના (કાયા) વાળા થાય છે. તેમાં જે જમીન ઉપર ઉપના હોય તે જમીન ઉપર રહે અને જે જળને વીખે ઉત્પન્ન થયા હોય તે જળમાં રહે. એ જીવ અઢીદ્વીપમાં નથી, પણ અઢીદ્વીપની બાહાર છે. આ હકીકત સુમુર્જિમ અને ગર્ભજળ બનેને માટે જાણવી. (એ અધિકાર શ્રી પત્રવણાજી સૂત્ર પ્રથમ પદે છે).

એ મહોરગનો અધિકાર કહ્યો. વળી જે તથાપ્રકારના ઉપર સર્પ જીવ તેના સંક્ષેપે ને ભેદ છે. એક પર્યાપ્તા ને બીજો ભેદ અપર્યાપ્તા. શેષ અધિકાર પૂર્વની પદે જાણવો. પણ એટલો વિશેષ છે જે ઉપરસર્પની અવગાહના જઘન્યથી આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે

અને ઉત્કૃષ્ટપણે જોજન પ્રથક્ત્વ (પ્રથક્ત્વ તે ખેથી તે નવ સુધી જાણવું) અને તેનું આવખું જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રેપન હજાર વરસનું છે. શેષ અધિકાર સર્વ જળચર સમુર્ધિમની પરે જાણવો. જાવત્ મરીને ચારે ગતિમાં જાય. અને એ ગતિ-માંહેથી આવે, એ જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી અસંખ્યાતા છે. એ ઉપર સર્પનો અધિ-કાર પુરો થયો. હવે ભૂજપર સર્પ સમુર્ધિમ થળચર તિર્યચ પચેંદ્રિનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ભૂજપર સર્પ થળચર સમુર્ધિમના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના અનેક ભેદ છે. ગોહ, નકુલ (નોલીયા) ઊંદર, ગરોલી, કાકીડા; ખીલખોડા, પ્રમુખ ખીજ વળી જે તથાપ્રકારના જીવ તેના સંક્ષેપથી એ ભેદ. એક પર્યાપ્તા અને ખીજે ભેદ અપર્યાપ્તા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવના શરીરની અવગાહના કેવડી છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે, ને ઉત્કૃષ્ટપણે ધનુષ પ્રથક્ત્વ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવનું આવખું કેટલા કાળનું છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું, અને ઉત્કૃષ્ટપણે ખેતાળીશ હજાર વરસનું છે.

શેષ અધિકાર સર્વ જળચર સમુર્ધિમ જીવની પરે જાણવો. જાવત્ ચારે ગતે મરીને જાય, અને એ ગતિમાંહેથી આવે. એ જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી અસંખ્યાતા છે. એ ભૂજપર સર્પ સમુર્ધિમનો અધિકાર થયો. એ થળચર સમુર્ધિમ તિર્યચ પચેંદ્રિનો અધિકાર પુરો થયો. હવે ખેચર સમુર્ધિમ તિર્યચ પચેંદ્રિનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ખેચર સમુર્ધિમ તિર્યચના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના ચાર ભેદ છે. ચર્મપક્ષી ૧, (ચામડાની પાંખવાળા જીવ) રોમ-પક્ષી ૨, (રેવાડાં હોય તે) સમુગપક્ષી ૩, (દાખડાની પેડે જેની પાંખ ખીડેલી હોય તે). અને વિતત પક્ષી ૪. તે લાકડીની પેડે જેની પાંખ ઉઘાડી હોય તે).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચર્મપક્ષીના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના અનેક ભેદ છે, વડવાંગુલ, છાપા, ભારડ, પ્રમુખ. વળી ખીજ જીવ, તે જીવ સરખા હોય તે ચર્મપક્ષી કહીએ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, રોમ પક્ષીના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના પણ અનેક ભેદ છે. દંક, કંખ, મોર, પૂરેવા, મુગ, પોપટ, હંસ, કાયલ, કાગડ, પ્રમુખ જે વડી તથાપ્રકારના ખીજ જીવ તે રોમ પક્ષી કહીએ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સમુગપક્ષીના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેનો એક જ ભેદ છે. તેનો અધિકાર જેમ પનવણાજી મુત્રમાં કહે છે તેમ જાણવો. જાવત્ વિતતપક્ષી પણ એક જ ભેદે જાણવા. (એ સમુગપક્ષી, ને વિતત-પક્ષી અરીડાંપ બહાર છે એમ પનવણામાં છે).

વલી જે તથાપ્રકારના જીવ તેના સંક્ષેપે જે ભેદ કહ્યા છે. એક પર્યાપ્તા અને બીજો ભેદ અપર્યાપ્તા. તેમાં એટલો વિશેષ જે ખેચરના શરીરની અવગાહના જઘન્ય આંગુલના અસંખ્યાતમે ભાગે, અને ઉત્કૃષ્ટપણે ધનુષ પ્રથકત્વ. અને તેનું આવશ્યુ જઘન્યથી અત- મુદુર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે ગહોતેર હજાર વરસનું છે.

શેષ અધિકાર સર્વ જળચર સમુર્જમની પરે જાણવો. જ્યત્ મરીને ચારે ગતિમાં જાય, અને જે ગતિમાંથી આવે. એ જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી અસંખ્યાતા છે. એ ખેચર સમુર્જિમ તિર્યચ, પચેદ્રિ કહ્યા. એ સમુર્જિમ પચેદ્રિ તિર્યચનો સર્વ અધિકાર પુરો થયો.

૨૨ ગર્ભજ પચેદ્રિ તિર્યચનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ગર્ભજ પચેદ્રિ તિર્યચ તેના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. જળચર ૧, થળચર ૨, ને ખેચર ૩. તેમાં પ્રથમ જળચર ગર્ભજ પચેદ્રિ તિર્યચનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જળચર ગર્ભજ તિર્યચ પચેદ્રિના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના પાંચ ભેદ છે. માછલાં ૧, કાચળ્યા ૨, મગરમચ્છ ૩, ગ્રાહક ૪, અને મુસમાર ૫. એ સર્વના ભેદ જેમ શ્રી પત્રવણાજી સૂત્રમાં કહ્યા છે તે આગળ કહેલ છે તેમ જાણવો. જ્યત્ વળી તે સરખા જીવ તેના સંક્ષેપે જે ભેદ છે. પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલાં શરીર છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને ચાર શરીર છે. ઉદારીક ૧, વૈક્રિય ૨, તેજસ ૩, અને કાર્મણ ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવના શરીરની અવગાહના કેવડી છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે, ને ઉત્કૃષ્ટપણે હજાર જોજનની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા સંધયણ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને છ સંધયણ છે, વજ્રખલનારાય સંધયણ ૧, રૂખલનારાય ૨, નારાય ૩, અર્ધનારાય ૪. કીલક ૫, ને જેવડું સંધયણ ૬. એ છ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા સંસ્થાન છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને છ સંસ્થાન છે, સમચતુરસ સંસ્થાન ૧, ત્ર્યોધ પરિમણી ૨, કલિ ૩, કુલમ ૪. વાસન ૫. ને હુંદ ૬. સંસ્થાન એ છ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ જીવને કેટલી કપાય છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને ચાર કપાય છે, કૌલ ૧, માન ૨, માયા ૩, ને લોભકપાય ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી સંસ્થા છે ?

ઉ-તર—હે ગૌતમ, તેને ચાર.સંજ્ઞા છે, આહારસંજ્ઞા ૧, ભય ૨, મૈથુન ૩, ને પરીગ્રહ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી લેશ્યા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને ૭ લેશ્યા છે, કૃશ ૧, નીલ ૨, કાપોત ૩, તેજુ ૪, પદ્મ ૫, ને સુકલલેશ્યા ૬.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી ઇંદ્રિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને પાંચ ઇંદ્રિ છે. સ્પર્શ ૧, રસ ૨, ઘ્રાણ ૩, ચક્ષુ ૪, ને શ્રોતેંદ્રિ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી સમુદ્ધાત છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને પાંચ સમુદ્ધાત છે. વેદની ૧, કપાય ૨, માર્ણાતિક ૩, વૈક્રિય ૪, ને તેજસ મુદ્ધાત ૫.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું સંજ્ઞી છે, કે અસંજ્ઞી છે?

ઉ-તર—હે ગૌતમ, સંજ્ઞી છે પણ અસંજ્ઞી નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા વેદ છે?

ઉ-તર—હે ગૌતમ, તેને ત્રણ વેદ છે. સ્ત્રીવેદ ૧, પુરુષવેદ ૨, ને નપુંસકવેદ ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી પર્યાપ્તિ, ને કેટલી અપર્યાપ્તિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ૭ પર્યાપ્તિ છે, અને એ ૭ અપર્યાપ્તિ પણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી દ્રષ્ટી છે?

ઉ-તર—હે ગૌતમ, તેને ત્રણ દ્રષ્ટી છે. સમ્યક્ત્વ ૧, મિથ્યાત્વ ૨, ને મિશ્ર ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા દર્શન છે?

ઉ-તર—હે ગૌતમ, તેને ત્રણ દર્શન છે. ચક્ષુ ૧, અચક્ષુ ૨, ને અવધીદર્શન ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું જ્ઞાની છે કે અજ્ઞાની છે?

ઉ-તર—હે ગૌતમ, જ્ઞાની પણ છે, અને અજ્ઞાની પણ છે, તેમાં જે જ્ઞાની છે તેમાં કેટલા એક એ જ્ઞાનના ધણી છે, અને કેટલાએક ત્રણ જ્ઞાનના ધણી છે, તેમાં વર્ણા જે એ જ્ઞાનના ધણી છે તે નિશ્ચે મતિજ્ઞાની અને શ્રુતજ્ઞાની છે, અને જે ત્રણ જ્ઞાનના ધણી છે, તે મતિજ્ઞાની, શ્રુતજ્ઞાની ને અવધિજ્ઞાની છે, એમ અજ્ઞાન પણ એવીજ રીતે એ અથવા ત્રણ બાણવા. તે એ હોય તો મતિઅજ્ઞાની, ને શ્રુતઅજ્ઞાની; ને ત્રણ હોય તો મતિઅજ્ઞાની, શ્રુતઅજ્ઞાની ને વિભંગજ્ઞાની.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા લોગ છે?

ઉ-તર—હે ગૌતમ, તેને ત્રણ લોગ છે. મનલોગ ૧, વચનલોગ ૨, ને કાયલોગ ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા ઉપયોગ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને બે ઉપયોગ છે. સાકારોપયોગ ૧, ને અનાકારોપયોગ ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ કેટલી દિશિનો આહાર લીએ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, છ દિશિનો આહાર લીએ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ ક્યાંથી આવી ઉપજે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, નારકી, તિર્યચ, મનુષ્ય ને દેવનામાંહેથી આવી ઉપજે. તેમાં નારકી માંહેથી ઉપજે તે જીવત્ સાતમી સુધીના આવી ઉપજે, અને તિર્યચ જ્ઞેનિયા સર્વ, પણ જુગળીયા વરજીને ઉપજે, તેમજ મનુષ્યમાંહેથી ઉપજે તે પણ જુગળીયા વરજીને શેષ ઉપજે, અને દેવતા તે પણ ભવનપતિ, વ્યંતર, જ્ઞેતીયી અને વૈમાનીક તે આદ્મા દેવલોક સુધીના મરીને ઉપજે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવનું આવખું કેટલા કાળનું છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહર્ત્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે ક્રોડ પુર્વનું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું, સમોહત મરણે મરે છે કે અસમોહત મરણે મરેછે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સમોહત મરણે પણ મરે છે, ને અસમોહત મરણે પણ મરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ મરીને ક્યાં જઈ ઉપજે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, નારકી, તિર્યચ, મનુષ્ય ને દેવતા મધ્યે ઉપજે. તેમાં નરકે ઉપજે તે પ્રથમ નરકથી તે જીવત્ સાતમી નરક સુધી ઉપજે, ને તિર્યચ, મનુષ્ય, સર્વ મધ્યે ઉપજે, ને દેવતામાં જીવત્ આદ્મા દેવલોક સુધી ઉપજે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવની કેટલી ગતિ, અને કેટલી આગતિ કહી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેની ચાર ગતિ, ને ચાર આગતિ છે.

એ જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી છે. અને અસંખ્યાતા છે. એટલે ગર્ભજ જળચર પચેંદ્રીય તિર્યચનો આધિકાર કહો. હવે થળચર ગર્ભજ પચેંદ્રી તિર્યચનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, થળચર ગર્ભજ તિર્યચ પચેંદ્રી જીવના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના બે ભેદ છે. એક ચતુષ્પદ ને બીજો પરીસર્પ. તેમાં પ્રથમ ચતુષ્પદનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચતુષ્પદ તિર્યચના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ચાર ભેદ છે. એક ખુરા. એમ પુર્વલી પર અસંજીમાં કહ્યા તેમ જાણુવા. વળી જે તથાપ્રકારના જીવ તેના સંક્ષેપે બે ભેદ છે. પર્યામા ને અપર્યામા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા શરીર છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને ચાર શરીર છે. ઉદારીક ૧, વૈક્રીય ૨, તેજસ ૩, ને કાર્મણ ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવના શરીરની અવગાહના ક્યારી છે?

ઉ-તર—હે જાતમ, જઘન્યથી આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે, તે ઉત્કૃષ્ટપણે ૭ ગાઉની-છે. (જુગલ આશ્રે).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવનું આયુષ્ય કેટલા કાળનું છે?

ઉ-તર—હે જાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પદ્યોપમનું છે, (જુગલ આશ્રે).

શેષ અધિકાર પુર્વલીપરે જાણવો, પણ એટલો વિશેષ છે જે મરીને ચોથી નરક પંકપ્રભા સુધી જાય. શેષ સર્વ જળચર જીવની પેરે જાણવો. જાવત્ ચાર ગતિમાં મરીને જાય તે ચાર ગતિથી આવી ઉપજે. એ જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી છે. ને અસંખ્યાતા ધળચર જીવ છે. એ ચતુષ્પદનો અધિકાર કહ્યો. હવે ગર્ભજ પરીસર્પનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ગર્ભજ પરિસર્પના કેટલા ભેદ છે?

ઉ-તર—હે જાતમ, તેના બે ભેદ છે. ઉરપરસર્પ ૧ ને ભૂજપરસર્પ ૨ તેમાં પ્રથમ ઉર-પર સર્પનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉરપર સર્પનો અધિકાર શી રીતે છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેનો અધિકાર અશાળીયા વરજીને (કેમકે અશાળીયા ગર્ભજ હોય નહીં) પુર્વની પેરે જાણવો, પણ એટલો વિશેષ જે ઉરપર સર્પની અવગાહના (શરીર) જઘન્યથી આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે, ને ઉત્કૃષ્ટપણે હજાર જોજનની છે. ને તેનું આયુષ્ય જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું, ને ઉત્કૃષ્ટપણે ક્રોડ પુર્વનું. (ઉરપર જુગલીયા હોય નહીં માટે) ને તે મરીને પાચમી નરક (ધ્રુમ પ્રભા) સુધી જાય. તેમજ તિર્યચ, મનુષ્ય, સર્વ મધ્યે ઉપજે. ને દેવતામાં યાવત્ સહસાર આઠમા દેવલોક સુધી ઉપજે. શેષ અધિકાર ગર્ભજ જળચરની પેરે જાણવો. યાવત્ મરીને ચાર ગતિમાં જાય, ને ચાર ગતિ માંહેથી આવે.

એ જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી અસંખ્યાતા છે. એ ઉરપર સર્પનો અધિકાર ધ્યો. હવે ભૂજપર સર્પનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ભૂજપર સર્પનો અધિકાર શી રીતે છે?

ઉ-તર—હે જાતમ, તેનો અધિકાર ઉરપર સર્પની પેરે જાણવો. જાવત્ ચાર શરીર છે. ને કાયમાન જઘન્યથી આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે, અને ઉત્કૃષ્ટપણે પ્રથત્વ ગાઉનું છે. તેનું આયુષ્ય જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું, ને ઉત્કૃષ્ટપણે ક્રોડ પુર્વનું છે. (ભૂજપરમાં પણ જુગલીયા હોય નહીં) શેષ અધિકાર સર્વ જેમ ઉરપર સર્પનો કહ્યો તેમજ જાણવો. પણ એટલો વિશેષ જે ભૂજપર સર્પ મરીને બીજી નરક સુધી જાય. એ ભૂજપર સર્પનો અધિકાર ધ્યો. એ પરીસર્પનો અધિકાર પણ ધ્યો. એ ધળચર ગર્ભજનો અધિકાર પણ પુરો ધ્યો. હવે ગર્ભજ જેચર તિર્યચનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ગર્ભજ જેચર તિર્યચ પચેદ્રિના કેટલા ભેદ છે?

ઉ-તર—હે જાતમ, તેના ચાર ભેદ છે. ચરન પક્ષી યાવત્ ચિત્ત પક્ષી. પુર્વની પેરે જાણવો. જેચરની અવગાહના જઘન્યથી આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે. ને ઉત્કૃષ્ટપણે

પ્રયત્ન ધનુષની છે. તેનું આવખું જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે પલ્લોપમના અસંખ્યાતમા ભાગનું (જુગલ આશ્રી) છે. શેષ અધિકાર જેમ જળચરનો કહ્યો તેમ જાણવો. પણ એટલો વિશેષ જે મરીને ત્રીજી નરક સુધી જાય. એ ગર્ભજ ખેતર પચેદિ તિર્યચ જોનીયા કહ્યા. એ તિર્યચનો અધિકાર પુરો થયો.

૨૩ મનુષ્યનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્યના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના બે ભેદ છે. એક સમુર્જિમ મનુષ્ય ૧, ને બીજો ભેદ ગર્ભજ મનુષ્ય ૨, એના ભેદ જેમ શ્રી પત્રવણાજી સુત્રમાં કહ્યા છે તેમ જાણવા (તેનો વિસ્તાર ચતુરવિધ પ્રતિપતિમાં આવશે.) જ્યવત્ જહમસ્તને કેવળી મુધી નિરવિશેષ જાણવા, તેના સંક્ષેપે બે ભેદ છે. પર્યાપ્તા ને અપર્યાપ્તા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલાં શરીર છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને પાંચ શરીર છે. ઔદારીક ૧, વૈકીય ૨, આહારક ૩, તેજસ ૪, ને કાર્મણ શરીર ૫.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવના શરીરની અવગાહના કેવડી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ ગાઉની (જુગલ આશ્રી).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા સંધયણ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ તેને છ સંધયણ છે. તે વજ્ર રૂપભનારાય સંધયણ ૧, રૂપભનારાય ૨, નારાય ૩, અર્ધ નારાય ૪, કીલકુ ૫, ને છેવટુ સંધયણ ૬ એ છ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા સંસ્થાન છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને છ સંસ્થાન છે, સમ ચૌરસ સંસ્થાન ૧ ન્યગ્રોધ પરિમંડલ ૨ સાદિ ૩, વામન ૪, કુમ્ભ ૫, ને હુંડ સંસ્થાન ૬.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું ક્રોધ કપાષ છે, માનકપાષ છે, માયા કપાષ છે, લોભ કપાષ છે કે અકપાષ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ક્રોધ કપાષ છે; જ્યવત્ અકપાષ પણ છે. (દશમાણુ સ્થાનક ઉપરે અકપાષ).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને શું આહાર સંજ્ઞા છે? જલ સંજ્ઞા છે? મૈથુન સંજ્ઞા છે? પરીગ્રહ સંજ્ઞા છે કે સંજ્ઞા રહીત છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને આહાર સંજ્ઞા, જ્યવત્ સંજ્ઞા રહીત એ સર્વ જોણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું કૃષ્ણ લેશી છે? નીલ લેશી છે? કાપુત લેશી છે? તેજ લેશી છે? પદ્મ લેશી છે? શુક્તલેશી છે? કે અલેશી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે જીવ કૃષ્ણ લેશી પણ છે જાવત્ અલેશી એ સર્વ જોલ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું સોતેંદ્રિયા છે? અક્ષુદ્રિયા છે? ધાણુંદ્રિયા છે? રસેંદ્રિયા છે? સ્પર્શેંદ્રિયા છે કે નોંદ્રિયા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે જીવ શ્રોતેંદ્રિયા પણ છે, જાવત્ ઇંદ્રિયના વિકાર જીત્યા માટે નોંદ્રિયા પણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત તે જીવને કેટલી સમુદ્ધાત છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને સાત સમુદ્ધાત છે. વેદના ૧. કપાય ૨. મારણાતિક ૩, વૈક્રિય ૪ આહારક ૫. તેજસ ૬, ને કેવળસમુદ્ધાત ૭.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું સંજી છે, કે અસંજી છે, કે નોસંજી નોઅસંજી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સંજી પણ છે, અસંજી પણ છે, ને નોસંજી નોઅસંજી પણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું સ્ત્રીવેદી છે, પુરુષવેદી છે, નપુંસકવેદી છે, કે અવેદી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સ્ત્રીવેદી પણ છે, જાવત્ અવેદી પણ છે. (નવમા ગુણુદાણુ ઉપર અવેદી).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું પર્યાપ્તા છે કે અપર્યાપ્તા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પાંચ પર્યાપ્તે પર્યાપ્તા છે, ને એ પાંચ અપર્યાપ્તે અપર્યાપ્તા છે, (ભાપા ને મન ભેળું બાંધે માટે) પણ પર્યા તો જીજ કહેવાય.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી દ્રષ્ટી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને ત્રણ દ્રષ્ટી છે. સમ્યક્ત્વ ૧, મિથ્યાત્વ ૨ અને મિથ્ર ૩ દ્રષ્ટી છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલાં દર્શન છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને ચાર દર્શન છે, અક્ષુ ૧, અચક્ષુ ૨, અવધી ૩, ને કેવળદર્શન ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું જ્ઞાની છે, કે અજ્ઞાની છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જ્ઞાની છે, ને અજ્ઞાની પણ છે. તેમાં જે જ્ઞાની છે તે કેટલાએક એ જ્ઞાનના ધણી છે, કેટલાએક ત્રણ જ્ઞાનના ધણી છે, કેટલાએક ચાર જ્ઞાનના ધણી છે, ને કેટલાએક એક જ્ઞાનના ધણી છે, તેમાં જે એ જ્ઞાનના ધણી છે તે નિમ્ને મનિજ્ઞાની ને જીવજ્ઞાની છે, અને જે ત્રણ જ્ઞાનના ધણી છે, તે મનિજ્ઞાની, જીવજ્ઞાની ને અવધીજ્ઞાની છે, અથવા મનિજ્ઞાની, જીવજ્ઞાની ને મનપર્યવજ્ઞાની પણ છે, ને જે ચાર જ્ઞાનના ધણી છે તે નિમ્ને મનિજ્ઞાની, જીવજ્ઞાની, અવધીજ્ઞાની ને મનપર્યવજ્ઞાની છે. ને જે એક જ્ઞાનના ધણી છે. તે નિમ્ને કેવળજ્ઞાની છે. એમજ અજ્ઞાની પણ જાણુયા. તેમાં કેટલાએક એ અજ્ઞાનના ધણી છે. તે મનિઅજ્ઞાની ને જીવઅજ્ઞાની ને કેટલાએક ત્રણ અજ્ઞાનના ધણી છે તે મનિઅજ્ઞાની, જીવઅજ્ઞાની, ને વિભંગજ્ઞાની.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું મનજોગી છે કે વચનજોગી છે? કાયજોગી છે? કે અન્તજોગી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, મનજ્ઞેગી પણ છે, વચનજ્ઞેગી પણ છે, કાયજ્ઞેગી પણ છે ને અજ્ઞેગી પણ છે. (અહિંમાં ગુણસ્થાનકના ધણી અજ્ઞેગી જાણવા.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા ઉપયોગ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને બે ઉપયોગ છે. સાકારોપયોગ ને અનાકારોપયોગ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ કેટલી દિશિનો આહાર કરે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે છ દિશિનો આહાર કરે છે. (નિર્વ્યાધાતપાણા માટે).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ મધ્યે કાણુ આવી ઉપજે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, નારકી, તિર્યચ, મનુષ્ય ને દેવતા આવી ઉપજે. તેમાં નારકી જટ્ટી નરક સુધીના ને તિર્યચજ્ઞેનીયા તેઉ, વાઉ, ને અસંખ્યાતા વરસના આયુષ્યના ધણી જુગળીયા તિર્યચ વર્જીને સર્વ ઉપજે. ને મનુષ્ય તે પણ ત્રીશ અકર્મભૂમિ, જપન અંતર-દ્વીપના જુગળીયા વર્જી ઉપજે ને દેવતા સર્વ ઉપજે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવનું આવખું કેટલા કાળનું છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પદ્યોપમનું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું સમોહત મરણે મરે છે, કે અસમોહત મરણે મરે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સમોહત મરણે પણ મરે છે, ને અસમોહત મરણે પણ મરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ મરીને ક્યાં જાય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, નરક પ્રમુખથી લઇને સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી જાય, ને કેટલાએક જન્મત મેક્ષપણ જાય.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી ગતિ છે, ને કેટલી આગતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પાંચ ગતિમાં જાય. તે નરક, તિર્યચ, મનુષ્ય, દેવગતિ ને પાંચમી ગતિ તે મોક્ષની જાણવી. ને ચાર ગતિમાંથી આવે.

એ જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી છે. ગર્ભજ સંખ્યાતા છે ને સમુર્જિમ સહિત અસંખ્યાતા જીવ છે. એ મનુષ્યનો અધિકાર પુરો થયો.

૨૪ દેવતાનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતાના કેટલા બેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ચાર બેદ છે. ભવનપતિ ૧, વ્યંતર ૨, જ્ઞેતિપી ૩, ને વૈમાનિક ૪. તેમાં ભવનપતિના દશ બેદ છે. વ્યંતરના આઠ બેદ, જ્ઞેતિપીના પાંચ બેદ, ને વૈમાનિકના બે બેદ છે (॥ યથાઃ ॥ દસવિદ્યા ભવણા હવદ્ ॥ અઠવિદ્યા વાણમંતરા દોદ્ ॥ જોડસીયા પંચવિદ્યા ॥ દુવિદ્યા વિમાણિયા દેવા ॥ ૧ ॥)

તે વિસ્તારે પત્રવણા સુવચી કરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ભવનપતિ દેવતાના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેના દશ ભેદ છે તે કહેછે. અસુરકુમાર ૧, નાગકુમાર ૨, સુવર્ણ-કુમાર ૩, વિદ્યુતકુમાર ૪, અગ્નીકુમાર ૫, દ્વીપકુમાર ૬, ઉદધિકુમાર ૭, દિશાકુમાર ૮, પવનકુમાર ૯, ને સ્થનિત કુમાર ૧૦ (પંદર પરમાધામી અસુરકુમારની જાતમાં ગણાયછે, તેથી તેના નામ કહેછે. અંગ ૧, અંગરીસ ૨, સામ ૩, સખલ ૪, રૂદ્ર ૫, વૈરૂદ્ર ૬, કાળ ૭ મહાકાળ ૮, અસિપત્ર ૯, ધનુષ્ય ૧૦, કુંભ ૧૧, વાલુક ૧૨, વૈતરણી ૧૩, ખરસ્વર ૧૪, ને મહાધોષ ૧૫.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વાણવ્યંતર દેવતાના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેના સામાન્ય પ્રકારે આઠ પ્રકાર છે ને વિસ્તારે સોળ ભેદ છે તે કહેછે. પ્રિશાય ૧, ભુત ૨, જક્ષ ૩, રાક્ષસ ૪, કિન્નર ૫, કિંપુરુષ ૬, મહોરગ ૭. ગંધર્વ ૮. આણુપત્તિ ૯, પાણુપત્તી ૧૦, દક્ષીણ ૧૧, ભુવણ ૧૨, કંદીય ૧૩, મહાકંદીય ૧૪, કોહંડ ૧૫. ને પયંગ દેવ ૧૬, (દશ જાતના જંભકા દેવતા વાણવ્યંતર દેવતાની જાતના ગણ્યા છે માટે તેના નામ કહેછે. આણુજંભકા ૧, પાણુજંભકા ૨, લયણુજંભકા ૩, શયણુજંભકા ૪, વથજંભકા ૫, પુષ્પજંભકા ૬, ફલજંભકા ૭, ખીયજંભકા ૮, વિભુજંભકા ૯ ને અવ્યંતજંભકા ૧૦.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જ્યોતિષી દેવતાના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેના પાંચ ભેદ છે તે કહે છે. ચંદ્ર ૧, સૂર્ય ૨, ગ્રહ ૩, નક્ષત્ર ૪, ને તારા ૫. (એ પાંચ અદીદ્વીપમાં ચર ને અદીદ્વીપ આદીર અચર (સ્થીર) મળી જ્યોતિષીના દશ ભેદ થાય છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વૈમાનીક દેવતાના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેના બે ભેદ છે, કલ્પોત્પન ૧, ને કલ્પાનિત ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કલ્પોત્પન દેવતાના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેના બાર ભેદ છે. સૌધર્મ દેવલોક ૧, દંશાન દેવલોક ૨, શનત કુમાર ૩, માહેન્દ્ર ૪, પ્રભલોક ૫, લાંતક ૬, શુક ૭, સદસાર ૮, આણંત ૯. પ્રાણંત ૧૦, આરણ ૧૧, ને અચુત ૧૨. (પાંચમા દેવલોકમાં નવ લોકાનિક દેવ છે તેના નામ કહેછે, સારસ્વત ૧, આદિત્ય ૨, વિન્દી ૩, વરુણ ૪, ગર્ભતોયા ૫, તોપીયા ૬, અવ્યા-બાષ ૭, અગ્નીયા ૮ ને રીકા ૯.) તેમજ ત્રણપત્નીયા, ત્રણ સાગરીયા ને તેર સાગરીયા એ ત્રણ કાલિયપી પણુ વૈમાનિકમાં ગણાયછે)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કલ્પાનિત દેવતાના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેના બે ભેદ છે. કૌલેયક ૧. ને અનુત્તર વિમાન ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કૌલેયક દેવતાના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ભગવંત, તેના નવ ભેદ છે તે કહેછે. ભેદ ૧, સુભેદ ૨, સુખ્યે ૩, સુમાણ્યે ૪, પ્રીયદંસણે ૫, સુદંસણે ૬, આગોહે ૭, સુપડીયુધે ૮, ને જસોધરે ૯.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અનુત્તર વિમાનના દેવતાના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેના પાંચ ભેદ છે. વિજ્ય ૧, વિજ્યંત ૨, જ્યંત ૩, અપરાજ્ય ૪ ને સર્વાર્થ સિદ્ધ ૫.

એ કુલ ૯૯ જાતના દેવતા થયા. તેના સંક્ષેપે એ ભેદ છે. પર્યાપ્તા ને અપર્યાપ્તા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલાં શરીર છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેને ત્રણ શરીર છે. વૈક્રિય ૧, તેજસ ૨, ને કાર્મણુ ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવના શરીરનની અવગાહના કેવડી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેની અવગાહના એ ભેદ છે. એક ભવધારણીક ને બીજી ઉત્તરવૈક્રિય. તેમાં જે ભવધારણીક તે જઘન્યથી આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે (ઉપજતી વેળાએ) ને ઉત્કૃષ્ટપણે સાત હાથની છે. ને ઉત્તરવૈક્રિય તે જઘન્યથી આંગુલને સંખ્યાતમે ભાગે ને ઉત્કૃષ્ટપણે લાખ જોજનની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવનાં શરીર કયા સંઘયણનાં છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેનાં શરીર જ સંઘયણથી રહીત છે. એટલે તેને સંઘયણ નથી. કેમકે તેમાં હાડ, ર્ધર ને નસાળળ નથી તે કારણે સંઘયણ નથી. ને જે પુદ્ગળ ધટ, કાંત, મનોહર. તે તેના શરીરપણે પરણમે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવનાં શરીર કયા સંસ્થાને છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેનાં શરીર એ પ્રકારનાં છે. એક ભવધારણીક (તે મુળ શરીર) ને બીજા ઉત્તરવૈક્રિય. (તે બીજું રૂપ બનાવતી વખતનું) તેમાં જે ભવધારણીક શરીર છે તે સમયતુરસ સંસ્થાને છે. ને જે ઉત્તરવૈક્રિય શરીર છે તે નવનવે સંસ્થાને છે. (જેહવાં કરવાં હોય તેહવાં કરે તે માટે).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કપાય, સંજ્ઞા, લેશ્યા, ઇન્દ્રિ ને સમુદ્ધાત કેટલી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેને ચાર કપાય, ચાર સંજ્ઞા, જ લેશ્યા, પાંચ ઇન્દ્રિ ને પાંચ સમુદ્ધાત છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું સંજ્ઞી છે, કે અસંજ્ઞી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, સંજ્ઞી પણ છે, ને અસંજ્ઞી પણ છે. (સમુર્જિમ નિર્ચય માંહેથી આવી ભવનપતિ. વ્યંતરમાં ઉપજે છે તેને અપર્યાપ્તા સમયઆશ્રી અસંજ્ઞી આટી સર્વ સંજ્ઞી જાણવા.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું સ્ત્રીવેદી છે, પુરૂષવેદી છે, કે નપુંસકવેદી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, સ્ત્રીવેદી પણ છે. (બીજા દેવલોક સુધી) પુરૂષવેદી પણ છે. પણ નપુંસકવેદી નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું પર્યાપ્તી છે કે અપર્યાપ્તી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પાંચ પર્યાપ્તે પર્યાપ્તા છે. ને પાંચ અપર્યાપ્તે અપર્યાપ્તા પણ છે, (ભાષા ને મન એ બે પર્યા એક સમયે સમકાળે બાંધે તે માટે પાંચ પર્યાપ્તી કહી છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી દૃષ્ટિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને ત્રણ દૃષ્ટિ છે. સમ્યક્ત્વ ૧, મિથ્યાત્વ ૨, ને મિશ્રદૃષ્ટિ ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલાં દર્શન છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને ત્રણ દર્શન છે. ચક્ષુ ૧, અચક્ષુ ૨, ને અવધિદર્શન ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું જ્ઞાની છે, કે અજ્ઞાની છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જ્ઞાની પણ છે ને અજ્ઞાની પણ છે. તેમાં જે જ્ઞાની છે, તે નિશ્ચયે ત્રણ જ્ઞાનના ધણી છે. ને ત્રણ અજ્ઞાનની ભજના છે, કેમકે બે પણ હોય, ને ત્રણ પણ હોય. (જે સમુર્જિત જીવ મરીને દેવતા થાય તેને ઉપજતી વેળાએ અપર્યાપ્તા મુધી બેળ અજ્ઞાન હોય તે માટે ત્રણની ભજના કહી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા ઉપયોગ છે? ને કેટલા નેગ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને બે ઉપયોગ, ને ત્રણ નેગ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ કેટલી દિશિનો આહાર કરે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, છ દિશિનો આહાર કરે છે. ને ઉસન કારણ પરીવર્તિને (મુઘા ઉપસમાવવાને કારણે આહાર લેવા આશ્રે) વર્ણુથી કાળો નવત્ ધોળો આહાર કરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કયા જીવ આવી દેવતાપણે ઉપજે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તિર્યચ પચ્ચેદ્રિને મનુષ્ય મધ્યેથી આવી ઉપજે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવનું આવખું કેટલા કાળનું છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી દશ હજાર વરસનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીશ સાગરોપમનું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ સમોહત મરણે મરેછે, કે અસમોહત મરેછે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સમોહત પણ મરે છે, અને અસમોહત પણ મરેછે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ મરીને કયાં જઈ ઉપજે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, નારાડી મધ્યે ઉપજે નહીં, પાણી તિર્યચ ને મનુષ્ય મધ્યેજ ઉપજે. દેવતા દેવતામાં પણ ઉપજે નહીં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી ગતિ છે, ને કેટલી આગતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને બે ગતિ છે, ને બે આગતિ છે (મનુષ્ય તિર્યચની).

એ જીવ પ્રત્યેક શરીરના ધણી છે ને અસંખ્યાના જીવ છે એ દેવતાનો અધિકાર કહ્યો. એ પચ્ચેદ્રિનો અધિકાર પુરો કહ્યો. એ ઉદાર ત્રસ જીવનો અધિકાર પુરો કહ્યો. એ સર્વ ત્રસ જીવનો અધિકાર પુરો કહ્યો.

૨૫. ત્રસ, સ્થાવર જીવની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, વિરહકાળ અને
અલ્પ બહુત્વનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રસ જીવ એક ભવે કેટલા કાળ સુધી રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત (સમુર્ધિમ પ્રમુખ મધ્યે), ને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીશ સાગરોપમ સુધી રહે (સર્વાર્થસિદ્ધ તથા સાતમી નરક મધ્યે).

પ્રશ્ન,—હે ભગવંત, સ્થાવર જીવ એક ભવે કેટલા કાળ સુધી રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત (સુક્ષ્મ મધ્યે), ને ઉત્કૃષ્ટપણે પાવીશ હજાર વરસ રહે (પૃથ્વીકાય મધ્યે).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રસજીવ, ત્રસકાયનો ત્રસકાયપણે કેટલા કાળ સુધી રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત (લઘુ ભવ આશ્રી), ને ઉત્કૃષ્ટપણે અસંખ્યાતો કાળ. તે પણ અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી. એ કાળથી રહે, ને ક્ષેત્રથકી અસંખ્યાતા લોક મધ્યે જેટલા આકાશ, પ્રદેશ છે, તેટલી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી ત્રસનો ત્રસપણે રહે, પછી સ્થાવર થાય (અગ્ની તથા વાયુ ગતિત્રસ ગણ્યા છે તે આશ્રી એ કાળ જાણવો. અન્યથા બેઈદ્રિયાદિકમાં તો બે હજાર સાગરોપમ સુધીજ રહે એ ભાવ જાણવો).

આકાસ પ્રદેસ સ્વરૂપા ॥ યથાનંદીઃ ॥ સુહુમોય હોય કાલો ॥ તત્તોસુહુમં હવર્
સ્વેત્તં ॥ અંગુલ સેઢી મીતે ॥ ઉસપિણિઓ અસંસ્વેજા ॥૧॥

ભાવાર્થ—કાળ સુક્ષ્મ છે, પણ તેથી ક્ષેત્ર અસંખ્યાતગણું સુક્ષ્મ છે કેમકે આંગુલ માત્રની એક શ્રેણીમાંથી સમય સમય એકેકે આકાશ પ્રદેશ હરતાં અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણિ અવસર્પિણિ કાળ જાય, માટે કાળથી ક્ષેત્ર અસંખ્યાતગણું સુક્ષ્મ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્થાવર જીવ સ્થાવરનો સ્થાવરપણે કેટલા કાળ સુધી રહે.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત (અનંતકાય પ્રમુખમાં) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ. કાળથી અનંતી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી રહે. ને ક્ષેત્રથી અનંતા લોકના જેટલા આકાશ પ્રદેશ છે તેટલી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી રહે. તે મધ્યે અસંખ્યાતા પુદ્ગળ પરાવર્તન થાય. (એક આવલીકાના અસંખ્યાતમા ભાગમાં જેટલા સમય તેટલા પુદ્ગળ પરાવર્ત રહે, તે પણ અસંખ્યાતા પુદ્ગળ થાય).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રસજીવ ફરી ત્રસપણું પામે તો વચ્ચે કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત માત્ર ભવ ફરી પાછો ત્રસ થાય, ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ સ્થાવર જીવની કાયસ્થિતિ જેટલો અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્થાવર જીવ ફરી સ્થાવરપણું પામે તો વચ્ચે કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત માત્ર ભવ ફરી પાછો સ્થાવર થાય, ને ઉત્કૃષ્ટપણે જેટલી ત્રસ જીવની કાયસ્થિતિ છે એટલો વચ્ચે વિરહ પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રસ જીવ, ને સ્થાવર જીવ. એ માંહે કયા કયા થકી અલ્પ (થોડા) છે, અથવા બહુ છે, (વધારે છે,) અથવા સરખા છે, અથવા વિશેષાધિક છે;

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથી થોડા ત્રસ જીવ છે, તે થકી સ્થાવર જીવ અનંત ગુણા અધિક છે. (વનસ્પતિ અનંતા માટે.) એ બે પ્રકારના સંસારી જીવનો અધિકાર સંપૂર્ણ થયો. એટલે શ્રી જીવાભિગમ સુત્રે દુવિધ પ્રતિપતિ સંપૂર્ણ થઇ.

૨૬ ત્રણ પ્રકારના સંસારી જીવનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જે આચાર્ય એમ કહે છે જે ત્રણ પ્રકારના સંસારી જીવ તે શી રીતે કહે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે આચાર્ય એમ કહે છે જે સ્ત્રીવેદી ૧, પુરુષવેદી ૨, ને નપુસક વેદી ૩ એ ત્રણ પ્રકાર.

૨૭ સ્ત્રીવેદ (તિર્યચણી, મનુષ્યણી ને દેવાંજ્ઞા) નો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્ત્રીવેદના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—ગૌતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. તિર્યચજ્ઞેનીની સ્ત્રી ૧, મનુષ્યની સ્ત્રી ૨, ને દેવતાની સ્ત્રી ૩, તેમાં પ્રથમ તિર્યચજ્ઞેનીની સ્ત્રીનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચ જ્ઞેનીની સ્ત્રીના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે, જળચરી ૧, ધળચરી ૨, ને ખેચરી ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જળચરીના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના પાંચ ભેદ છે. માછલી ૧, જળવત્ સુસમારી ૫.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધળચરીના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના બે ભેદ છે. ચતુષ્પદ ધળચર, તિર્યચણી ને પરીસર્પ ધળચર તિર્યચણી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચતુષ્પદ ધળચર તિર્યચણીના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ચાર ભેદ છે. એક ખુરી ૧, જળવત્ સનીપયા ૪ એ ચતુષ્પદ ધળચર તિર્યચણી કહી. હવે પરીસર્પ ધળચર તિર્યચજ્ઞેનીની સ્ત્રીના ભેદ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પરીસર્પ ધળચરીના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના બે ભેદ છે. ઉરપર સર્પણી ૧, ને ભુજપર સર્પણી ૨. તેમાં પ્રથમ ઉરપર સર્પણીના ભેદ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉરપર સર્પણીના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. સર્પણી ૧, સ્વચર ૨, ને સંદોરણી ૩. એ ઉરપર સર્પણીનો અધિકાર થયો. હવે ભુજપર સર્પણીનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ભૂજપર સર્પણીના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના અનેક ભેદ છે. ગોહણી, નકુલણી, સેહલી, કાકીડી, ભાવા, સાવા, આગ, પ્રવનાદિકા, ચતુષ્પદિકા, ઉંદરડી, ખિસકોલી, ઘરોળી, ગાધિકા, યોધિકા, ક્ષીરવિરાદિકા, ઇત્યાદિક ભૂજપર સર્પણી જાણવી. હવે ખેચરી કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ખેચરીના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના ચાર ભેદ છે. ચર્મપક્ષિણી પ્રમુખ જાવત્ પુર્વલી પર જાણવા. એ ખેચરની સ્ત્રી કહી. એ તિર્યચજ્ઞેનીની સ્ત્રીનો અધિકાર પુરો થયો. હવે મનુષ્યની સ્ત્રીનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્યની સ્ત્રીના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. કર્મભૂમિની ઉપની ૧, અકર્મભૂમિની ઉપની ૨, ને અંતરદ્વીપની ઉપની ૩. તેમાં પ્રથમ અંતરદ્વીપની સ્ત્રી કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અંતરદ્વીપની સ્ત્રીના કેટલા ભેદ છે?

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વ્યંતરીકની દેવાંજાના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના આઠ ભેદ છે. પીસાય વ્યંતરીકની દેવાંજા ૧, ભૂતની દેવાંજા ૨, યક્ષની ૩, રાક્ષસની ૪, કિન્નરની ૫, કિંપુરૂપની ૬, મહોરગની ૭, ને ગંધર્વની ૮ એ વ્યંતરીક દેવાંજા કહી. હવે જ્યોતિષી દેવાંજા કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જ્યોતિષીની દેવાંજાના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના પાંચ ભેદ છે, ચંદ્ર જોતિષીની દેવાંજા, સૂર્યની. ગ્રહની, નક્ષત્રની ને તારા જ્યોતિષીની દેવાંજા. એ જ્યોતિષીની દેવાંજા કહી, હવે વૈમાનિકની દેવાંજા કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વૈમાનિકની દેવાંજાના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. સુધર્મા દેવલોકવાસી દેવાંજા અને ઇસાન કંઠપવાસી દેવાંજા. એ વૈમાનિક દેવાંજા કહી, એ દેવતાની સ્ત્રીનો અધિકાર થયો.

૨૮ સ્ત્રીવેદ (તિર્યચણી, મનુષ્યણી, ને દેવાંજા) ની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, વિરહકાલ, ને અલ્પ બહુત્વનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્ત્રીવેદે એકલવે કેટલા કાળ સુધી છવ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એક પ્રકારે જઘન્યથી અંતર્મુદુર્ત (તિર્યચ, મનુષ્ય મધ્યે.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે પંચાવન પલ્યોપમ (તે એમ જે બીજા ઇશાન દેવલોકે અપરીગ્રહીત દેવીનું એટલું આયુષ્ય છે તે ભણી કહ્યું) વળી એક પ્રકારે જઘન્યથી અંતર્મુદુર્ત (તે પુરવ્લીપરે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે નવ પલ્યોપમ ૨ (તે એમ જે બીજા ઇશાન દેવલોકે પરીગ્રહીત દેવીનું એટલું આયુષ્ય છે તે ભણી.) વળી એક પ્રકારે જઘન્યથી અંતર્મુદુર્ત (તે પુરવ્લી રીતે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે સાત પલ્યોપમ ૩ (તે પ્રથમ સૌધર્મા દેવલોકે પરીગ્રહીત દેવીનું એટલું આયુષ્ય છે તે માટે) વળી એક પ્રકારે જઘન્યથી અંતર્મુદુર્ત (તે પુરવ્લી રીતે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે પચાસ પલ્યોપમ ૪ (તે પ્રથમ સૌધર્મા દેવલોકે અપરીગ્રહીત દેવીનું એટલું આયુષ્ય છે તે માટે) એ સમયે સ્ત્રીવેદની ભવસ્થિતિ કહી. હવે વીવરીને કહે છે તેમાં પ્રથમ તિર્યચજ્ઞેનીની સ્ત્રીની ભવસ્થિતિ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચજ્ઞેનીની સ્ત્રી એકલવે કેટલા કાળસુધી રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, —જઘન્યથી અંતર્મુદુર્ત (સમુલ્લવ આશી) ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પલ્યોપમ. (ભુગણી આશી) એ તિર્યચજ્ઞેનીની સમયે ભવસ્થિતિ કહી. હવે તિર્યચજ્ઞેનીની વીવરીને ભવસ્થિતિ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જઘન્ય તિર્યચજ્ઞેનું એકલવે કેટલા કાળસુધી આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે કેટલેટલું જઘન્યર મુગ્ધા ન દેવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્યદ કાળને તિર્યચજ્ઞેનું એક લવે કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એમ સમયે તિર્યચજ્ઞેનું કહે તેમ જાણું (ભુગણા માટે ત્રણ પલ્યોપમ)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉપર સર્પ થળચર તિર્યચણીનું કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્તનું, ને ઉત્કૃષ્ટપણે ક્રોડ પુર્વનું (તેમાં જીગણ ન હોય.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ભૂજપર સર્પણીનું કેટલાં દાળનું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેમ ઉપર સર્પણીનું કહ્યું તેમ જાણવું (તેમાં પણ જીગણીયા હોય નહીં.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ખેચર તિર્યચણીનું કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્ત અને ઉત્કૃષ્ટપણે પદ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ જાણવો. (જીગણ માટે).

એ તિર્યચણીની ભવસ્થિતિ વિવરીને કહી. હવે મનુષ્યણીની ભવસ્થિતિ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્યની સ્ત્રીની એક ભવે કેટલાં દાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ભરતાદિક ક્ષેત્ર આશ્રિ જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેવકુરં પ્રમુખ આશ્રિને ત્રણ પદ્યોપમ. ને વિરતિ સહીત પુછીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઊણા ક્રોડપૂર્વ સુધી ચારીત્ર પ્રમુખ ધર્મ કરે (ક્રોડપૂર્વ ઉપર જેનું આયુષ્ય હોય તેને ધર્મ ઉદે આવે નહીં કેમકે તે જીગણ કહેવાય). એ મનુષ્યણીની સમયે ભવસ્થિતિ કહી. હવે તેની વિવરીને ભવસ્થિતિ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કર્મભૂમીની મનુષ્યની સ્ત્રીનું કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ભરતાદિક ક્ષેત્ર આશ્રિને જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્તનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પદ્યોપમનું. (પહેલે સુખમાસુખમ આરે જીગણીયાને હતું તે માટે કહ્યું.) ને ધર્મચરણ આશ્રિને જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઊણા ક્રોડ પૂર્વનું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચ ભરત ને પાંચ ઐરવત એ દશ ક્ષેત્રના કર્મભૂમિની મનુષ્યની સ્ત્રીનું કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પદ્યોપમનું (પ્રથમ આરે જીગણીયાને હોય માટે) ને ધર્મચરણ આશ્રિને જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્તનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઊણા ક્રોડ પૂર્વનું જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુર્વ મહાવિદેહ ને પશ્ચિમ મહાવિદેહ કર્મભૂમિ મનુષ્યની સ્ત્રીનું કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્તનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે ક્રોડ પૂર્વનું છે. (ત્યાં સદાય સરખા દાળ છે માટે) ને ધર્મચરણ આશ્રિને જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઊણા ક્રોડ પૂર્વનું. (દેશે ઊણા તે નવ વરસ ઊણા જાણવા.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અકર્મભૂમિના મનુષ્યની સ્ત્રીનું આયુષ્ય કેટલું છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જનમ આશ્રિને પુછીએ તો જઘન્યથી દેશે ઊણા પદ્યોપમ (તે પણ

અસંખ્યાતમે ભાગે ન્યુન જાણવું). ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પદ્યોપમનું છે. અને સંહરણ આશ્રિને પુછીએ તો (ભરત પ્રમુખના મનુષ્યને કોઈક દેવતા ઉપાડીને અકર્મભૂમિમાં મુકે તે આશ્રિ.) જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઊંણા પૂર્વ કોડ. (મહાંથી ઉપાડે તે કાળે તે મનુષ્યને જેટલાં વરસ થયાં હોય તેટલા વરસે ઊંણા કોડ પૂર્વ ત્યાં તે મનુષ્ય હવે તે માટે દેશે- ઊંણાં કલાં).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચ હેમવય ને પાંચ ઔરણવય એ દશ ક્ષેત્રના અકર્મભૂમિના મનુષ્યની સ્ત્રીનું કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, ત્યાં જેનો જનમ છે તે આશ્રિ પુછીએ તો જઘન્યથી દેશે ઊંણા પદ્યોપમનું (તે પણ પદ્યોપમને આઠમે ભાગે ઊણું એમ ટીકાકાર કહે છે), અસંખ્યાતમે ભાગે ઊણા જાણવું ને ઉત્કૃષ્ટપણે એક પદ્યોપમ પુરું જાણવું. પણ કોઈક અકર્મભૂમિના મનુષ્યને દેવતા સંહરે તો સંહરણ આશ્રિ તેહને જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઊંણાં કોડ પૂર્વનું જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચ હરીવાપ ને પાંચ રમ્યકવાસ એ દસ ક્ષેત્રના અકર્મભૂમિ મનુષ્યની સ્ત્રીનું આયુષ્ય કેટલું છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જનમ આશ્રિને પુછીએ તો જઘન્યથી દેશે ઊંણા એ પદ્યોપમનું તે પણ પદ્યોપમને અસંખ્યાતમે ભાગે ઊંણા ને ઉત્કૃષ્ટપણે એ પદ્યોપમ પુરાંનું છે. ને સંહરણ આશ્રિને પુછીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઊંણાં કોડ પૂર્વનું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચ દેવકુર ને પાંચ ઉત્તરકુર, એ દશ ક્ષેત્રના અકર્મભૂમિનાં મનુષ્યની સ્ત્રીનું કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જનમ આશ્રિ પુછીએ તો જઘન્યથી દેશે ઊંણા ત્રણ પદ્યોપમ, તે પણ પદ્યોપમને અસંખ્યાતમે ભાગે ઊંણા જાણવું. ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પદ્યોપમ પુરું જાણવું. ને સંહરણ આશ્રિ પુછીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટ પણે દેશે ઊંણા કોડ પૂર્વનું જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, છપન અંતરહાપ અકર્મભૂમિના મનુષ્યની સ્ત્રીનું કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જનમ આશ્રિ પુછીએ તો જઘન્યથી દેશે ઊંણાપદ્યોપમનો અસંખ્યાતમે ભાગ તેપણુ અસંખ્યાતમે ભાગે ઊંણા જાણવો. (અસંખ્યાતના અસંખ્યાત ભેદ છે તે માટે વિરહ નહીં.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે પદ્યોપમનો અસંખ્યાતમે ભાગ સંપૂર્ણ જાણવો. ને સંહરણ આશ્રિ પુછીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઊંણા કોડ પૂર્વનું જાણવું.

એ મનુષ્યની સ્ત્રીની ભવસ્થિતિ કહી. હવે દેવતાની સ્ત્રીની ભવસ્થિતિ કહેશે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવસાનું કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, (સંહરણપણે જઘન્યથી દસ હમર સંસ્કૃત ભવસ્થિતિ, અંતરહાપ

મધ્યે.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે પંચાવન પલ્લોપમનું (ધશાન દેવલોકે અપરીગ્રહીત દેવીનું છે.) એ દેવાંજ્ઞાની સમયે ભવસ્થિતિ કહી. હવે તેની વીવરીને ભવસ્થિતિ કહેછે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ભવનપતિની દેવાંજ્ઞાનું કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી દશ હજાર વરસનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે સાઝાર પલ્લોપમનું છે.

એમ અસુરકુમારની દેવાંજ્ઞાનું પણ આયુષ્ય સાઝાર પલ્લોપમનું જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નાગકુમાર ભવનપતિની દેવાંજ્ઞાનું કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી દશહજાર વરસનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઉણા પલ્લોપમનું એમ સેષ તવનિકાયની દેવીને પણ જાણવું. એમ જવત્ સ્થનિત કુમાર સુધી જાણવું,

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વ્યંતરિકની દેવાંજ્ઞાનું કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી દશહજાર વરસનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે અર્ધ પલ્લોપમનું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જ્યોતિષીની દેવાંજ્ઞાનું કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી પલ્લોપમનો આઠમો ભાગ ને ઉત્કૃષ્ટપણે અર્ધ પલ્લોપમ તે પણ પચાસ હજાર વરસે અધિક જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચંદ્ર વિમાને જ્યોતિષીની દેવાંજ્ઞાનું કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી પલ્લોપમનો ચોથો ભાગ ને ઉત્કૃષ્ટપણે અર્ધ પલ્લોપમ તે પણ પચાસ હજાર વરસે અધિક છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૂર્ય વિમાને જ્યોતિષીની દેવાંજ્ઞાનું કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી પલ્લોપમનો ચોથો ભાગ ને ઉત્કૃષ્ટપણે અર્ધ પલ્લોપમ, પાંચસે વરસે અધિક.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, શુક્રાદિક ગ્રહ વિમાને જ્યોતિષીની દેવાંજ્ઞાનું કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્ય પા પલ્લનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે અર્ધ પલ્લનું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નક્ષત્ર વિમાને જ્યોતિષીની દેવાંજ્ઞાનું કેટલું આયુષ્ય છે.

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી પલ્લોપમનો ચોથો ભાગ સંપૂર્ણ ને ઉત્કૃષ્ટપણે પલ્લોપમના ચોથા ભાગ અઞ્જેરાનું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તારા વિમાને જ્યોતિષીની દેવાંજ્ઞાનું કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી પલ્લોપમનો આઠમો ભાગ ને ઉત્કૃષ્ટપણે પલ્લોપમનો આઠમો ભાગ કદક અધિક. એ જ્યોતિષી દેવાંજ્ઞાનું કહ્યું. હવે વૈમાનિક દેવાંજ્ઞાનું કહેછે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વૈમાનિક દેવાંજ્ઞાનું કેટલું આયુષ્ય છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક પલ્લોપમનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે પંચાવન પલ્લોપમનું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ દેવલોકે વૈમાનીક દેવાંજાનું કેટલું આયુષ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક પલ્લોપમ ને ઉત્કૃષ્ટપણે પરીગ્રહીતનું સાત પલ્લોપમનું (ને અપરીગ્રહીતનું પચાસ પલ્લોપમનું) છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઇશાન દેવલોકે વૈમાનિક દેવાંજાનું કેટલું આયુષ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક પલ્લોપમ આઝેરાનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે પરીગ્રહીત દેવીનું નવપલ્લોપમનું (ને અપરીગ્રહીતનું પંચાવન પલ્લોપમનું) જાણવું.

એ દેવતાની સ્ત્રીની ભવસ્થિતિ કહી. એ સ્ત્રીવેદની પણ ભવસ્થિતિ કહી હવે સ્ત્રી વેદની કાયસ્થિતિનો અધિકાર કહેછે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્ત્રીવેદ સ્ત્રીવેદપણે એક જીવ કેટલા કાળ સુધી રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એક પ્રકારે જઘન્યથી એક સમય (તે એમ જે કોઈ સ્ત્રી ઉપસમ શ્રેણી અવેદી થઈ તીલાંથી પડતાં એક સમય સવેદી થાતી કાળકરી દેવગતિમાં જાય. તિહાં પુરુષવેદ પામે તે માટે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે એકસો દશ પલ્લોપમ ક્રોડપૂર્વ પ્રથક્ત્વ આઝેરાનું. (તે એમ જે કોઈક જીવ મનુષ્યણી અથવા તિર્યચણીપણે ક્રોડપૂર્વને આવળે પાંચ ભવ ભમીને બીજા ઇશાન દેવલોકે અપરીગ્રહીત દેવીપણે પંચાવન પલ્લને આવળે ઉપજે, સાંથી ચરીને મનુષ્ય અથવા તિર્યચમાં ક્રોડપૂર્વને આવળે ઉપજે, વળી ક્રીને ઇશાન દેવલોકે અપરીગ્રહીત દેવીપણે પંચાવન પલ્લને આવળે ઉપજે, પછી નિશ્ચે સ્ત્રીવેદ છાંડે તે માટે એકસો દશ પલ્લોપમ ક્રોડપૂર્વ પ્રથક્ત્વે અધીક જાણવું) એ પ્રથમ પ્રકાર.

વળી એક પ્રકારે જઘન્યથી એક સમય (તે પુર્વકીપરે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અતાર પલ્લોપમ ક્રોડપૂર્વ પ્રથક્ત્વ અધીકનું (તે એમ જે કોઈ એક જીવ મનુષ્ય અથવા તિર્યચપણે ક્રોડપૂર્વને આવળે પાંચ ભવ ભમીને ઇશાન દેવલોકે પરીગ્રહીત દેવીપણે નવ પલ્લને આવળે ઉપજે, વળી ક્રીને મનુષ્ય અથવા તિર્યચપણે ક્રોડપૂર્વને આવળે ઉપજે સાંથી ચરીને ઇશાન દેવલોકે ઉપજે, તે માટે જાણવું). એ બીજો પ્રકાર.

વળી એક પ્રકારે જઘન્યથી એક સમય (તે પુર્વકીપરે જાણવું) ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેવ પલ્લોપમ ક્રોડ પૂર્વ પ્રથક્ત્વે અધીક જાણવું. (તે એમ જે મનુષ્ય, તિર્યચના પાંચ ભવ કરીને જે વાર ભવાંતરે સૌધર્મ દેવલોકે પરીગ્રહીત સ્ત્રીપણે ઉપજે, પછે વળી અન્યવેદ પામે તે માટે કહ્યું, જે ભવ ઉપરાંત દેવાંજા એકાંતરે ભવ ન કરે). એ ત્રીજો પ્રકાર.

વળી એક પ્રકારે જઘન્યથી એક સમય (તે પુર્વકીપરે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે એકસો પલ્લોપમ પ્રથક્ત્વ પૂર્વ ક્રોડ અધિક જાણવું, (તે એમ જે જે વાર સૌધર્મ દેવલોકે અપરીગ્રહીત દેવીપણે ઉપજે, સાં પચાસ પચાસ પલ્લોપમના આયુષ્યના ને ભવ કરે. એક ભવને અંતરે એમ સમજાવે. એકસો પલ્લોપમ ક્રોડ પૂર્વ પ્રથક્ત્વે અધિક પૂર્વવત જાણવું). એ ચોથો પ્રકાર.

વળી એક પ્રકારે જીવન્યથી એક સમય. (તે પૂર્વથી રીતે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે પશ્યોપમ પ્રથક્ત્વ ને ક્રોડપૂર્વ પ્રથક્ત્વે અધીક જાણવું. (તે એમને સાત ભવ નિર્ચયની સ્ત્રીપણે પૂર્વ ક્રોડના આવખાના કરે ને આડમા ભવને વિષે દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ, ક્ષેત્રે ત્રણ પશ્યોપમના આવખે જુગજાણીપણે ઉપજે સાંથી કાળ કરીને સૌધર્મ દેવલોકે જીવન્ય સ્થિતિએ ઉપજે એ પ્રકારે પ્રથક્ત્વ પશ્યોપમ ને પ્રથક્ત્વ પૂર્વક્રોડ અધીક થાય. તથા વળી એમ જે આડ ભવ મનુષ્ય નિર્ચયના, ક્રોડપૂર્વને આવખે ઉપજીને અસુરકુમાર ભવનપતિની દેવીપણે સાડાચાર પદ્યને આવખે ઉપજે, સાંથી ચવી પુનરપી (વળી) સ્ત્રીવેદે મનુષ્ય નિર્ચય મધ્યે ઉપજી પૂર્વક્રોડીનું આયુષ પાળીને ફરી અસુરકુમાર મધ્યે સાડાચાર પદ્યને આયુષે સ્ત્રીપણે ઉપજે એ ભાવાથે જાણવું). એ પાંચમો પ્રકાર. એ સમયે સ્ત્રીની કાયસ્થિતિ કહી. હવે વીવરીને (વિસ્તારીને જુદી જુદી) કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નિર્ચયજ્ઞેની નિર્ચયજ્ઞેનીમાં સ્ત્રીવેદે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જીવન્યથી અંતર્મુદુર્ત (મજા પ્રમુખ મધ્યે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પશ્યોપમ ક્રોડ પૂર્વ પ્રથક્ત્વે અધીક. (તે એમ જે પુર્વે સાત ભવ ક્રોડપૂર્વના નિર્ચયજ્ઞીમાં કરીને એક ભવ જુગજાણ નિર્ચયજ્ઞીનો કરે ને માટે.) એ સમયે નિર્ચયજ્ઞીનું કહ્યું. હવે વિસ્તારીને જુદાં જુદાં કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જળચરનો જળચર મધ્યે જીવ સ્ત્રીવેદે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જીવન્યથી અંતર્મુદુર્ત. (અધુભવ આશ્રિ) ને ઉત્કૃષ્ટપણે ક્રોડપૂર્વ પ્રથક્ત્વે. (આડ ભવ જળચરના જળચર મધ્યે ક્રોડપૂર્વના કરે તે માટે).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્યદ થળચરનો થળચર મધ્યે જીવ સ્ત્રીવેદે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એમ નિર્ચયજ્ઞીની સમુદાયપણે સ્થિતિ કહી તેમ ત્રણ પશ્યોપમ પ્રથક્ત્વ પૂર્વ ક્રોડ અધીક જાણવી.

પશ્યોપમ ક્રોડ પુર્વ પ્રથક્ત્વે અધિક (તે એમ જે પુર્વે સાત લવ મહાવિદેહ પ્રમુખના ક્રોડ પુર્વના કરીને તે ઉપર આઠમે લવે દેવકુર પ્રમુખ ક્ષેત્રમાં ત્રણ પશ્યને આવખે ઉપજે તે માટે.) ને ધર્માચરણ આશ્રિ પુછીએ તો જઘન્યથી એક સમય (પ્રણામ આશ્રિ) ને ઉત્કૃષ્ટ-પણે દેશેઉણા ક્રોડ પુર્વ (તે એમ જે નવ વરસ ઉપરાંત દિક્ષા હોય માટે તે દેશેઉણા કહ્યું.)

એ સમયે કહ્યું. હવે વિસ્તારથી મનુષ્યણીની કાયસ્થિતિ કહે છે.

એમ કર્મભૂમિ ભરત, ઐરવત ક્ષેત્રના મનુષ્યની સ્ત્રીનું આયુષ્ય બાણુવું પણ એટલો વિશેષ જે ક્ષેત્રે સમય આશ્રિને પ્રથમ સુખમાં સુખમ આરે જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટ-પણે ત્રણ પશ્યોપમ દેશેઉણા ક્રોડ પુર્વે અધિક (તે એમ જે પુર્વે માહાવિદેહ પ્રમુખનું મનુષ્ય દેવતા સંહર (હરણ કરે) તે ભરતક્ષેત્રે પહેલા આરાના મનુષ્ય મધ્યે મુકે તેવારે તે દેશેઉણા ક્રોડ પુર્વ તીહાં જીવે, પછી તીહાં શુભ ધ્યાનના જોગે મરીને ફરી તીહાંજ સ્ત્રી-વેદે જુગણણી ત્રણ પશ્યને આવખે થાય તે માટે કહ્યું,) ને ધર્માચરણ આશ્રિને પુછીએ તો જઘન્યથી એક સમય (તે પુર્વે પરે), ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશેઉણા ક્રોડ પુર્વ ચારિત્ર પાળે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુર્વ માહાવિદેહ, પશ્ચિમ માહાવિદેહની સ્ત્રીની કાયસ્થિતિ કેટલા કાળની છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ક્ષેત્ર આશ્રિને જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ક્રોડ પુર્વ પ્રથમ. (તે એમ જે આઠ લવ ક્રોડ પુર્વના ત્યાંના ત્યાંજ ઉત્કૃષ્ટ કરે માટે) ને ધર્માચરણ આશ્રિ પુછીએ તો જઘન્યથી એક સમય, ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશેઉણા ક્રોડ પુર્વ ચારિત્ર પાળે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અકર્મભૂમિ મનુષ્યની સ્ત્રીની કાયસ્થિતિ કેટલા કાળની છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જનમ આશ્રિને જઘન્યથી દેશેઉણા પશ્યોપમ, તે પણ પશ્યોપમને અસંખ્યાતમે લાગે ઉણુ (હેમવંત પ્રમુખે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પશ્યોપમ. (દેવકુર પ્રમુખે) ને સંહરણ આશ્રિ પુછીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પશ્યોપમ દેશેઉણા ક્રોડ પુર્વે અધિક (તે એમ જે માહાવિદેહ પ્રમુખના મનુષ્ય ને દેવતા સંહરી દેવકુર પ્રમુખ ક્ષેત્રમાં મુકે તીહાં જઘન્યપણે અંતર્મુહુર્ત મરે, ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઉણા ક્રોડ પુર્વે મરે. ત્યાં શુભધ્યાને મરી ફરી ત્યાંજ વળી સ્ત્રીવેદે ત્રણ પશ્યોપમને આવખે ઉપજે એ ભાવાર્થ બાબુદો.)

એ અકર્મ ભૂમિની સમયે કાયસ્થિતિ કહી. હવે ધીવરીને કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચ હેમવય, પાંચ ચૈરણુવય. અકર્મભૂમિની સ્ત્રી સ્ત્રીવેદે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જનમ આશ્રિને પુછીએ તો જઘન્યથી દેશે ઉણુ પશ્યોપમ. તે પણ પશ્યોપમને અસંખ્યાતમે લાગે ઉણું બાણુવું. ને ઉત્કૃષ્ટપણે પશ્યોપમ પૂરું. ને સંહરણ આશ્રિ પુછીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત (તે પુર્વની રીતે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે એક પશ્યોપમ, દેશે ઉણુ ક્રોડ પુર્વે અધિક. (તે પણ પુર્વની રીતે).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચ દરીવર્ગ. પાંચ રમ્યકાસ. અકર્મભૂમિના મનુષ્યની સ્ત્રીની કાયસ્થિતિ કેટલી રહે?

ઉત્તર—હે જાતમ, જનમ આશ્રિને જઘન્યથી દેશે જિણા એ પલ્લોપમ. તે પણ પલ્લોપમને અસંખ્યાતમે ભાગે જિણા જાણુવા, ને ઉત્કૃષ્ટપણે એ પલ્લોપમ સંપૂર્ણ. ને સંહરણુ આશ્રિ ને પુછીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે એ પલ્લોપમ દેશે જિણા કોડ પુર્વ અધિક (એકની ભાવના (હકીકત) પુર્વવત્.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચ દેવકુર, પાંચ ઉત્તરકુરની સ્ત્રીને કાયસ્થિતિ કેટલા કાળની છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, જનમ આશ્રિને જઘન્યથી દેશે જિણા ત્રણ પલ્લોપમ ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પલ્લોપમ પુરા. ને સંહરણુ આશ્રિને પુછીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પલ્લોપમ દેશે જિણા કોડ પુર્વ અધિક. (એની ભાવના પુર્વવત્.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જપન અંતરદ્વીપના અકર્મભૂમી મનુષ્યની સ્ત્રીને કેટલા કાળની કાયસ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, જનમ આશ્રિને પુછીએ તો જઘન્યથી દેશે જિણા પલ્લોપમનો અસંખ્યાતમે ભાગ તે પણ પલ્લોપમને અસંખ્યાતમે ભાગે જિણા ને ઉત્કૃષ્ટપણે પલ્લોપમનો અસંખ્યાતમે ભાગ. ને સંહરણુ આશ્રિ પુછીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે પલ્લોપમનો અસંખ્યાતમે ભાગ ને દેશે જિણા કોડપૂર્વ અધિક (ભાવના પુર્વવત્.)

એ અકર્મભૂમિ મનુષ્યની સ્ત્રીની કાયસ્થિતિ કહી. હવે દેવાંજાની કાયસ્થિતિ કહેછે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવાંજા દેવાંજા પણે કેટલા કાળ સુધી રહે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેની જે જે ભવ સ્થિતિ છે તેજ તેની કાયસ્થિતિ જાણુવી. કેમકે (દેવાંજા મરી ફરી અંતરા રહીત દેવાંજા થાય નહિ) એ દેવાંજાની કાયસ્થિતિ કહી.

એ સ્ત્રીવેદની કાયસ્થિતિ કહી. હવે સ્ત્રીવેદનો વિરલકાળ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્ત્રીવેદ છાંડી ફરી સ્ત્રીવેદ કેટલે કાળે પામે, ને વિચે કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત. (વચે એકજ લઘુભવ પુરુષ કે નપુંસકનો ફરી પાછી સ્ત્રી થાય તે માટે.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અસંખ્યાતા પુરુષગ પરાવર્તનમે (વનસ્પતિમાં જાય તે અનંતી કર્ત્તરિણી અવસર્પિણી કાળથી. ને ક્ષેત્રથી અનંતા કાંઈ અસંખ્યાતા પુરુષગ પરાવર્તન આવગકાને અસંખ્યાતમે ભાગે જેટલા સમય આવે તેટલું પુરુષગ પરાવર્તન.)

એ સ્ત્રીવેદનો સમય વિરલ કાળ કહ્યો. હવે વિસ્તારે કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વિવેચની સ્ત્રીને કેટલો વિરલ પડે?

ઉત્તર—હે જાતમ, વિવેચન ઉત્ક્રાંતિ અનંતો કાળ જાણુવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્તુત્યવી અંતે વચ્ચે કેટલો વિરલ પડે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેજ આશ્રિને જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિનો

(અનંતો) કાળ જાણવો. ને ધર્માચરણ આશ્રિ પુછીએ તો જઘન્યથી એક સમય. (તે એમ જે કાષ્ટ સ્ત્રી ઉપસમ શ્રેણી ચઢતાં અગીયારમે ગુણકાણે એક સમય સ્ત્રીવેદ ઉપ-સમાવી અવેદી થઈને પાછી પડે તેવારે સ્ત્રીવેદ ઉદય પ્રાપ્ત થાય. એ યુક્તિએ એક સમય થાય.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ. જવત્ અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્ત દેશેઝીણાં. (તે એમ જે સમક્ષિત વમ્બા પછી કાળે કરી સમ્વદ્વ પામે તે કારણે અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્ત કંચું

॥યથા॥ અંતો મુદ્દુત્તામિત્તંપિ॥ ફાસિયં હુઝ જેહિં સમત્તં॥ તેસિં
અવઢ પુગલ॥ પરિયટ્ટો ચેવ સંસારો॥૧॥

એમ જવત્ કર્મભૂમિની; ભરત, ઐરવત, પુર્વ માદ્યાવિદેહ, પશ્ચિમ માદ્યાવિદેહે પણ એમજ જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અકર્મભૂમિના મનુષ્યની સ્ત્રીને કેટલા કાળનો વિરહ પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જનમ પડી વરછતે જઘન્યથી દશ લગ્નર વરસને અંતર્મુદ્દત્તે અધિક (તે એમ જે વિચે એક ભવ દેવતાનો ને એક ભવ મનુષ્ય, નિર્ચયનો ભવ કરી કરી ત્યાં સ્ત્રીવેદે ઉપજે તે માટે કંચું) ને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિનો (અનંતો) કાળ અંતર પડે. અને સંદરણ આશ્રિને જઘન્ય અંતર્મુદ્દત્ત અને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિ કાળ પ્રમાણે જાણવું. એમ જવત્ અંતરદ્વીપની સ્ત્રીને પણ જાણવું. હવે દેવાંજાનું કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતાની સર્વ સ્ત્રીને કેટલા કાળનો વન્ધ વિરહ પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદ્દત્તનો (તે એમ જે નિર્ચય મધ્ય ઉપજતે તેવામાં શુભ અપ્યવસાયથી મરી કરીને દેવી થાય તે માટે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિનો (અનંતો) કાળ જાણવો.

એ પ્રમાણે અચુર કુમારની દેવાંજાથી માંડીને જીવન દરમિયાન દેવતાકંઠી દેવતા મુર્તિ જાણવું.

ઉત્તર—હે જાતમ, જનમ આશ્રિને જઘન્યથી દેશે ઊણા એ પલ્યોપમ. તે પણ પલ્યોપમને અસંખ્યાતમે ભાગે ઊણા જાણુવા, ને ઉત્કૃષ્ટપણે એ પલ્યોપમ સંપૂર્ણ. ને સંહરણુ આશ્રિ ને પુછીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે એ પલ્યોપમ દેશે ઊણા ક્રોડ પુર્વ અધિક (એહની ભાવના હકીકત) પુર્વવત્.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચ દેવકુર, પાંચ ઉત્તરકુરની સ્ત્રીને કાયસ્થિતિ કેટલા કાળની છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, જનમ આશ્રિને જઘન્યથી દેશે ઊણા ત્રણ પલ્યોપમ ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પલ્યોપમ પુરા. ને સંહરણુ આશ્રિને પુછીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પલ્યોપમ દેશે ઊણા ક્રોડ પુર્વ અધિક. (એની ભાવના પુર્વવત્.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જપન અંતરદ્વીપના અકર્મભૂમી મનુષ્યની સ્ત્રીને કેટલા કાળની કાયસ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, જનમ આશ્રિને પુછીએ તો જઘન્યથી દેશે ઊણા પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ તે પણ પલ્યોપમને અસંખ્યાતમે ભાગે ઊણા ને ઉત્કૃષ્ટપણે પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ. ને સંહરણુ આશ્રિ પુછીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ ને દેશે ઊણા ક્રોડપૂર્વ અધિક (ભાવના પુર્વવત્).

એ અકર્મભૂમિ મનુષ્યની સ્ત્રીની કાયસ્થિતિ કહી. હવે દેવાંજાની કાયસ્થિતિ કહેછે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવાંજા દેવાંજા પણે કેટલા કાળ સુધી રહે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેની જે જે ભવ સ્થિતિ છે તેજ તેની કાયસ્થિતિ જાણવી. કેમકે (દેવાંજા મરી ફરી આંતરા રહીત દેવાંજા થાય નહિ) એ દેવાંજાની કાયસ્થિતિ કહી.

એ સ્ત્રીવેદની કાયસ્થિતિ કહી. હવે સ્ત્રીવેદનો વિરહકાળ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્ત્રીવેદ છાંડી ફરી સ્ત્રીવેદ કેટલે કાળે પામે, ને વિચે કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત. (વચે એકજ લઘુભવ પુરૂષ કે નપુંસકનો ફરી પાછી સ્ત્રી થાય તે માટે.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અસંખ્યાતા પુદ્ગળ પરાવર્તનનો (વનસ્પતિમાં જય તો અનંતી ઈત્સર્પિણી અવસર્પિણી કાળથી. ને ક્ષેત્રથી અનંતા ક્રોડ અસંખ્યાતા પુદ્ગળ પરાવર્તન આવગકાને અસંખ્યાતમે ભાગે જેટલા સમય આવે તેટલા પુદ્ગળ પરાવર્તનાં.)

એ સ્ત્રીવેદનો સમયે વિરહ કાળ કહ્યો. હવે વિસ્તારે કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નિર્યયની સ્ત્રીને કેટલો વિરહ પડે?

ઉત્તર—હે જાતમ, પૂર્વદ્વીપરે ઉત્ક્રાંટો અનંતો કાળ જાણુવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્યની સ્ત્રીને વચ્ચે કેટલો વિરહ પડે?

ઉત્તર—હે જાતમ, ક્ષેત્ર આશ્રિને જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિનો

(અનંતો) કાળ જાણવો. ને ધર્માચરણ આશ્રિ પુષ્ટીએ તો જઘન્યથી એક સમય. (તે એમ જે કાંઈ સ્ત્રી ઉપસમ શ્રેણી ચઢતાં અગીયારમે ગુણકાણે એક સમય સ્ત્રીવેદ ઉપ-સમાવી આવેદી થઈને પાછી પડે તેવારે સ્ત્રીવેદ ઉદય પ્રાપ્ત થાય. એ યુક્તિએ એક સમય થાય.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ. જવત્ અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્ત દેશેજીણાં. (તે એમ જે સમકિત વમ્યા પછી કાળે કરી સમ્બંધત્વ પામે તે કારણે અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્ત કહ્યું

॥યથા॥ અંતો મુદુત્તામિત્તંપિ॥ ફાસિયં હુઝ જેહિં સમત્તં॥ તેસિં

અવઢ પુગલ॥ પરિયદો ચેવ સંસારો॥?॥

એમ જવત્ કર્મભૂમિની; ભરત, ઐરવત, પુર્વ માહાવિદેહ, પશ્ચિમ માહાવિદેહે પણ એમજ જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અકર્મભૂમિના મનુષ્યની સ્ત્રીને કેટલા કાળનો વિરહ પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જનમ પડી વરજીને જઘન્યથી દશ હજાર વરસને અંતર્મુહુર્તે અધિક (તે એમ જે વિચે એક ભવ દેવતાનો ને એક ભવ મનુષ્ય, તિર્યચનો ભવ કરી ફરી ફરી ત્યાં સ્ત્રીવેદે ઉપજે તે માટે કહ્યું) ને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિનો (અનંતો) કાળ અંતર પડે. અને સંહરણ આશ્રિને જઘન્ય અંતર્મુહુર્તે અને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિ કાળ પ્રમાણે જાણવું. એમ જવત્ અંતરદીપની સ્ત્રીને પણ જાણવું. હવે દેવાંજાનું કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતાની સર્વ સ્ત્રીને કેટલા કાળનો વચ્ચે વિરહ પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો (તે એમ જે તિર્યચ મધ્યે ઉપજીને તેવામાં શુભ અધ્યવસાયથી મરી ફરીને દેવી થાય તે માટે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિનો (અનંતો) કાળ જાણવો.

એ પ્રમાણે અસુર કુમારની દેવાંજાથી માંડીને ખીજા દશાન દેવલોકની દેવાંજા સુધી જાણવું.

હવે સ્ત્રીવેદનો અલ્પ બહુત્વ કહે છે.—તે અલ્પ બહુત્વ પાંચ પ્રકારનો છે, પ્રથમ સામાન્ય અલ્પબહુત્વ ૧, ખીજો ત્રણ પ્રકારની તિર્યચણીનો અલ્પબહુત્વ ૨, ત્રીજો ત્રણ પ્રકારની મનુષ્યણી સંબંધીનો અલ્પબહુત્વ ૩, ચોથો ચાર પ્રકારની દેવાંજા સંબંધીનો અલ્પબહુત્વ ૪, અને પાંચમો મિશ્ર (તિર્યચ, મનુષ્ય ને દેવતાની) સ્ત્રીનો અલ્પબહુત્વ ૫.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ તિર્યચણી, મનુષ્યણી ને દેવાંજા મધ્યે કાણ કાણુધરી થોડી છે, અથવા ઝાઝી છે, અથવા સરખી છે, અથવા વિશેષાધિક છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વધરી થોડી મનુષ્યની સ્ત્રી ૧, (૨૯ આંકે સંખ્યાનીજ છે ઓગણત્રીશ આંક સુધીના મનુષ્ય છે માટે) તે ધરી તિર્યચણી અસંખ્યાત ગુણી વધતી છે ૨, તેધરી દેવાંજા અસંખ્યાત ગુણી છે ૩. ॥૧॥

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ તિર્યચણીમાં જળચરી, ધળચરી ને જેચરીમાં કાણ કાણુધરી થોડી છે? ૧, જવત્ વિશેષાધિક છે? ૪

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથી થોડી ખેચર તિર્યચજ્ઞેનીની સ્ત્રી ૧, તેથી થળચર તિર્યચણી સંખ્યાત ગુણી છે ૨, તેથી જળચર તિર્યચણી સંખ્યાત ગુણી છે ૩. ॥૨॥

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્યની સ્ત્રી, તેમાં કર્મભૂમિની, અકર્મભૂમિની ને અંતર દ્વીપની મધ્યે કાણકાણ થકી થોડી છે? ૧, જાવત વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથી થોડી જીવન અંતરદ્વીપ મનુષ્યની સ્ત્રી ૧, તેથી દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ અકર્મભૂમિ મનુષ્યની સ્ત્રી એ જે સરખી પણ જીવન અંતરદ્વીપના મનુષ્યની સ્ત્રીથી સંખ્યાત ગુણી વધતી છે ૨, તેથી હરીવર્ષ, રમ્યકર્ણ ક્ષેત્રના જુગળીયાની સ્ત્રી એ જે સરખી પણ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂનાથી સંખ્યાત ગુણી વધતી છે ૩, તેથી હેમવંત, ઐરણ્યવંત અકર્મભૂમિની મનુષ્યણી એ જે સરખી પણ હરીવર્ષ, રમ્યકર્ણ ક્ષેત્રથી સંખ્યાત ગુણી વધતી છે ૪, તેથી ભરત, ઐરવત ક્ષેત્રના કર્મભૂમિ મનુષ્યની સ્ત્રી એ જે ક્ષેત્રની સરખી પણ હેમવંત, ઐરણ્યવંત ક્ષેત્રનાથી સંખ્યાત ગુણી વધતી છે. ૫. તેથી પૂર્વમહાવિદેહ, પશ્ચિમ માહાવિદેહ એ જે ક્ષેત્રની સ્ત્રી સરખી, પણ ભરત, ઐરવત ક્ષેત્રનાથી સંખ્યાત ગુણી વધતી છે ૬. ॥૩॥

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ભવનપતિની દેવાંજા, વ્યંતરીકની દેવાંજા, જ્યોતિષીની દેવાંજા ને વૈમાનિકની દેવાંજા મધ્યે કાણ કાણથકી થોડી છે? ૧, જાવત વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડી વૈમાનિકની દેવાંજા ૧, તેથી ભવનપતિની દેવાંજા અસંખ્યાત ગુણી છે ૨, તેથી વ્યંતરીકની દેવાંજા અસંખ્યાત ગુણી છે ૩. તેથી જ્યોતિષીની દેવાંજા સંખ્યાતગુણી વધતી છે. ૪. ॥૪॥

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચણીમાં જળચરી, થળચરી, ને ખેચરીમાં મનુષ્યણીમાં કર્મભૂમિની, અકર્મભૂમિની ને જીવન અંતરદ્વીપનીમાં. દેવાંજામાં ભવનપતિની દેવાંજા, વ્યંતરીકની દેવાંજા, જ્યોતિષીની દેવાંજા ને વૈમાનિકની દેવાંજામાં એટલી મધ્યે કાણ કાણથકી થોડી છે? ૧, જાવત વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડી જીવન અંતરદ્વીપના મનુષ્યની સ્ત્રી છે ૧. તેથી દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ અકર્મભૂમિ એ જે ક્ષેત્રની સ્ત્રી સરખી પણ જીવન અંતરદ્વીપના મનુષ્યની સ્ત્રીથી સંખ્યાત ગુણી વધતી છે ૨. તેથી હરીવર્ષ, રમ્યકર્ણ એ જે ક્ષેત્રના અકર્મભૂમિની સ્ત્રી સરખી પણ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના મનુષ્યની સ્ત્રીથી સંખ્યાત ગુણી વધતી છે ૩. તેથી હેમવંત, ઐરણ્યવંત એ જે ક્ષેત્રના અકર્મભૂમિની સ્ત્રી સરખી પણ હરીવર્ષ, રમ્યકર્ણ ક્ષેત્રની સ્ત્રીથી સંખ્યાતગુણી વધતી છે ૪. તેથી ભરત, ઐરવત એ જે કર્મભૂમિની સ્ત્રી સરખી પણ હેમવંત, ઐરણ્યવંત ક્ષેત્રની સ્ત્રીથી સંખ્યાતગુણી વધતી છે ૫. તેથી પૂર્વમાહાવિદેહ, પશ્ચિમ માહાવિદેહ એ જે ક્ષેત્રની સ્ત્રી સરખી પણ ભરત, ઐરવત ક્ષેત્રની સ્ત્રીથી સંખ્યાત ગુણી વધતી છે ૬. તેથી વૈમાનિક દેવાંજા અસંખ્યાત ગુણી વધતી છે ૭. (૧) તેમ ને મનુષ્યની સ્ત્રી સંખ્યાતી છે અને વૈમાનિકની દેવાંજા અસંખ્યાતી છે તે માટે. તેથી ભવનપતિની દેવાંજા અસંખ્યાત ગુણી વધતી છે ૮. તેથી ખેચર તિર્યચણી અસંખ્યાત

ગુણી વધતી છે ૯. તેથી થળચર તિર્યચણી સંખ્યાત ગુણી વધતી છે ૧૦. તેથી જળચર તિર્યચણી સંખ્યાતગુણી વધતી છે ૧૧. તેથી વ્યંતરીકની દેવાંજા સંખ્યાતગુણી વધતી છે ૧૨. તેથી જ્યોતિષીની દેવાંજા સંખ્યાતગુણી વધતી છે ૧૩. ॥૫૫॥ એ પાંચ અલ્પ અહુત્વ સ્ત્રી વેદના કહ્યા.

૨૯ સ્ત્રી વેદનો અંધ અને તેનો વિષય કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવત, સ્ત્રી વેદ જે કર્મ તેહની કેટલા કાળની અંધની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક સાગરોપમના સાત ભાગ કરીયે તે માંહેલો દોઢ ભાગ તે પણ પદ્યોપમને અસંખ્યાતમે ભાગે ઉણિ ને ઉત્કૃષ્ટપણે પંદર કોડાકોડ સાગરોપમની છે. તેહનો પંદરસે વરસ પર્યંત તે કર્મની અખાધા છે એટલે એટલા વરસ પછી તે કર્મ ઉદય પ્રાપ્ત થાય. તે અખાધા કાળે કર્મની સ્થિતિ ઉણી કહી છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે સ્ત્રી વેદનો વિષય વિકાર શા પ્રકારે કહ્યો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, યુક્ત તે કાષ્ટની અજી તે સરખો સ્ત્રીનો વિષય છે. એ સ્ત્રી વેદનો અધિકાર પુરો થયો.

૩૦ પુરુષવેદ (તિર્યચ, મનુષ્ય ને દેવતા)નો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુરુષના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે, તિર્યચજ્ઞેનીયા પુરુષ, મનુષ્યજ્ઞેનીયા પુરુષ, ને દેવપુરુષ ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચજ્ઞેનીયા પુરુષના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. જળચર ૧, થળચર ૨, ને ખેચર ૩. એ તિર્યચના ભેદ જેમ તેની સ્ત્રીના કહ્યા છે તેમજ. જાવત ખેચરપર્યંત જાણવા. એ તિર્યચજ્ઞેનીયા પુરુષ કહ્યા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્ય પુરુષના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે પંદર કર્મભૂમિના ૧, ત્રીશ અકર્મભૂમિના ૨, ને છપન અંતરદ્વીપના મનુષ્ય ૩. તેનો વિસ્તાર પુર્વલી રીતે જેમ તેની સ્ત્રીનો કહ્યો છે તેમ જાણવો. એ મનુષ્ય પુરુષ કહ્યા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવપુરુષના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ચાર ભેદ છે. તે જેમ દેવાંજાના ભેદ પુર્વે કહ્યા છે તેમ જાણવા. જાવત સર્વાર્થસિદ્ધ દેવપુરુષ એ દેવપુરુષ કહ્યા.

૩૧ પુરુષવેદ (તિર્યચ, મનુષ્ય ને દેવતા)ની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, વિરહકાલ, ને અલ્પ અહુત્વનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુરુષવેદની એકલવે કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદ્ગત (તંદુલ મજા પ્રમુખ મધ્યે.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે નેત્રીશ

સાગરોપમની (સર્વાર્થ સિદ્ધતા દેવપુરુષ આશ્રિ) એ સમયે સ્થિતિ કહી. હવે વિરતારે કહેજે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચજ્ઞેનીયા પુરુષની એકલવે કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ તિર્યચ સ્ત્રીના આયુષ્યની પરે જાણવી. એટલે સમયે તિર્યચ પુરુષની જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્ત ને ઉત્કૃષ્ટી ત્રણ પદ્યોપમની ૧ જળચર પુરુષની જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની ને ઉત્કૃષ્ટપણે પુર્વકોડની ૨ ઔપદ થળચર પુરુષની જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પદ્યોપમની ૩ ઉર્પર પરિસર્પ થળચર પુરુષની જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની ને ઉત્કૃષ્ટપણે કોડપુર્વની ૪, ભૂજપર સર્પની જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની ને ઉત્કૃષ્ટપણે પુર્વકોડની ૫, ખેચર પુરુષની જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની ને ઉત્કૃષ્ટપણે પદ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ ૬. એ તિર્યચ પુરુષની સ્થિતિ કહી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્ય પુરુષની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેની સ્થિતિ પણ તેની સ્ત્રીની પેરે સર્વત્ર જાણવી. એટલે સમયે મનુષ્યની જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પદ્યોપમની.—ધર્માચરણ પડીવરછતે જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્તની ને ઉત્કૃષ્ટપણે કોડપુર્વ દેશે ઉણાની (ગર્ભના સહિત નવ વરસે ઉણી) ૧, કર્મભૂમિ મનુષ્ય પુરુષની જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની ને ઉત્કૃષ્ટી ત્રણ પદ્યોપમની.—ધર્માચરણ આશ્રિને જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઉણા પુર્વકોડની ૨, ભરત, ઐરવત ક્ષેત્ર આશ્રિ મનુષ્ય પુરુષની જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પદ્યોપમની (પહેલા આરા આશ્રિ)—ધર્માચરણ આશ્રિને જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની ને ઉત્કૃષ્ટી દેશે ઉણા પુર્વકોડની ૩, પુર્વ માહાવિદેહ ને પશ્ચિમ માહાવિદેહ ક્ષેત્રના મનુષ્ય પુરુષ આશ્રિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની ને ઉત્કૃષ્ટી પુર્વકોડની.—ધર્માચરણ આશ્રિને જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની ને ઉત્કૃષ્ટી દેશે ઉણા પુર્વકોડની ૪, સમયે અકર્મભૂમિના મનુષ્ય પુરુષની જન્મ આશ્રિ જઘન્ય એક પદ્યોપમ તેમાં એક પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ ઉણાની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પદ્યોપમની.—સંહરણ આશ્રિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઉણા પુર્વકોડની ૫, હેમવય, ઐરણવય. અકર્મભૂમિના મનુષ્ય પુરુષની જન્મ આશ્રિ જઘન્ય એક પદ્યોપમ તેમાં પદ્યોપમનો અસંખ્યાતમા ભાગ ઉણાની ને ઉત્કૃષ્ટપણે એક પદ્યોપમની.—સંહરણ આશ્રિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઉણા કોડપુર્વની ૬, હરિવાસ, રમ્યકવાસ અકર્મભૂમિના મનુષ્ય પુરુષની જન્મ આશ્રિ જઘન્ય બે પદ્યોપમ તેમાં પદ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ ઉણાની ને ઉત્કૃષ્ટપણે બે પદ્યોપમ પુરાની.—સંહરણ આશ્રિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઉણા કોડપુર્વની ૭, દેવકુર, ઉત્તરકુર અકર્મભૂમિના મનુષ્ય પુરુષની જન્મ આશ્રિ જઘન્ય ત્રણ પદ્યોપમ, તેમાં પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ ઉણાની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પદ્યોપમ પુરાની. સંહરણ આશ્રિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઉણા પુર્વ કોડની ૮. જીવન અંતરદ્રીપાના અકર્મભૂમિ મનુષ્ય પુરુષની જન્મ આશ્રિ જઘન્ય દેશે ઉણા પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની ને ઉત્કૃષ્ટપણે પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની.—સંહરણ આશ્રિ જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત્તની ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઉણા કોડપુર્વની ૯. એ મનુષ્ય પુરુષની સ્થિતિ કહી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવ પુરૂષની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જાવત્ સર્વાર્થસિદ્ધિ પર્યંત જેમ શ્રી પનવણાજી સૂત્રને વિષે સ્થિતિ કહી છે તેમ નિરવિશેષ જાણવી. તે એમકે સમયે દેવપુરૂષની જન્મન્ય દશ હજાર વરસની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૩૩ સાગરોપમની ૧-અસૂર કુમાર દેવ પુરૂષની જન્મન્ય દસ હજાર વરસની ને ઉત્કૃષ્ટપણે એક સાગરોપમ આઝેરાની ૧-નાગકુમાર ૧, સૂવર્ણકુમાર ૨, વિદ્યુતકુમાર ૩, અન્નીકુમાર-૪, દ્વીપકુમાર ૫, ઉદ્ધિકુમાર ૬, દિશાકુમાર ૭, પવનકુમાર ૮, ને સ્થનિત કુમાર ૯, એ નવનિકાયના દેવપુરૂષની જન્મન્ય દશ હજાર વરસની ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઉણા બે પથ્યોપમની ૨-ચાણુવ્યંતર દેવ પુરૂષની જન્મન્ય દસ હજાર વરસની ને ઉત્કૃષ્ટપણે એક પથ્યોપમની ૩-ન્યોતિપિ દેવપુરૂષની જન્મન્ય પથ્યોપમના આઠમા ભાગની ને ઉત્કૃષ્ટપણે એક પથ્યોપમને એક લાખ વરસની ૪-વૈમાનિક દેવમાં પહેલે દેવલોકે દેવપુરૂષની જન્મન્ય એક પથ્યોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે બે સાગરોપમની-બીજે દેવલોકે દેવપુરૂષની જન્મન્ય એક પથ્યોપમ આઝેરાની ને ઉત્કૃષ્ટપણે બે સાગરોપમ આઝેરાની;-ત્રીજા દેવલોકના દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૨ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૭ સાગરોપમની-ચોથા દેવલોકના દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૨ સાગરોપમ આઝેરાની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૭ સાગરોપમ આઝેરાની-પાંચમે દેવલોકે દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૭ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૧૦ સાગરોપમની-છઠે દેવલોકે દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૧૦ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૧૪ સાગરોપમની-સાતમે દેવલોકે દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૧૪ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૧૭ સાગરોપમની-આઠમે દેવલોકે દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૧૭ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૧૮ સાગરોપમની-નવમે દેવલોકે દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૧૮ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૧૯ સાગરોપમની-દસમે દેવલોકે દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૧૯ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૨૦ સાગરોપમની-અગ્યારમે દેવલોકે દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૨૦ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૨૧ સાગરોપમની-બારમે દેવલોકે દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૨૧ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૨૨ સાગરોપમની-ત્રણી-વેયકમાં પહેલી ઐવેયકના દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૨૨ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૨૩ સાગરોપમની-બીજી ઐવેયકના દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૨૩ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૨૪ સાગરોપમની-ત્રીજી ઐવેયકના દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૨૪ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૨૫ સાગરોપમની-ચોથી ઐવેયકના દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૨૫ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૨૬ સાગરોપમની-પાંચમી ઐવેયકના દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૨૬ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૨૭ સાગરોપમની-છઠી ઐવેયકના દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૨૭ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૨૮ સાગરોપમની-સાતમી ઐવેયકના દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૨૮ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૨૯ સાગરોપમની-આઠમી ઐવેયકના દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૨૯ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૩૦ સાગરોપમની-ત્રણમી ઐવેયકના દેવપુરૂષની જન્મન્ય ૩૦ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૩૧ સાગરોપમની-ચાર અનુત્તર વૈમાનિક (વિજય ૧ વિજયંત ૨ જયંત ૩ ને અપરાજિત ૪) દેવપુરૂષની-જન્મન્ય ૩૧ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૩૩ સાગરોપમની-સર્વાર્થસિદ્ધિ વૈમાનિક દેવપુરૂષની જન્મન્ય ને ઉત્કૃષ્ટપણે સ્થિતિ ૩૩ સાગરોપમની જાણવી. ૫. એ પુરૂષવેદની ભવ સ્થિતિ કહી. હવે પુરૂષવેદની કાયસ્થિતિ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુરૂષવેદનો પુરૂષવેદપણે જીવ કેટલા કાળ સુધી રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત. (તંદુલ મચ્છાદિકમાં) ને ઉત્કૃષ્ટપણે પ્રથક્ત્વ સો સાગરોપમ આજેરી (તે મનુષ્ય, તિર્યચ ને દેવતા મધ્યે પુરૂષવેદે ભવ કરે.) એ સમયે કાયસ્થિતિ કહી. હવે વીવરીને કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચજ્ઞેનીમાં પુરૂષવેદનો પુરૂષવેદે જીવ કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત (તંદુલ મચ્છાદિકમાં) ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પલ્લો-પમ પ્રથક્ત્વ ક્રોડપૂર્વ અધીક રહે. (તે એમ જે સાતભવ પુર્વક્રોડીના આયુષ્યના પુરૂષવેદે ભોગવીને આઠમો ભવ જુગળ પુરૂષનો ત્રણ પલ્લને આવખે ભોગવે. એ ભાવાર્થ જાણવો.) એમ જે સ્થિતિનો કાળ જેમ સ્ત્રીનો કહ્યો છે તેમ જોયર તિર્યચ સુધી પુરૂષનો પણ જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્યમાં પુરૂષનો પુરૂષવેદે જીવ કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, મનુષ્યક્ષેત્ર આશ્રિ જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત (તે એમ જે માતાના ઉદર (પેટ)માં આવીને અંતર્મુહુર્ત મરે). ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પલ્લોપમ પ્રથક્ત્વ ક્રોડ પુર્વ અધિક. (તે એમ જે સાત ભવ ક્રોડ પૂર્વને આવખે પુરૂષવેદે ભોગવીને આઠમો ભવ ત્રણ પ્રલ્લો-પમને આવખે દેવકુર પ્રમુખ મધ્યે જુગળ પુરૂષપણે ભવ કરે, એ ભાવાર્થ), ને ધર્માચરણ આશ્રિ પુણીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત (ચારીત્ર લેતી વેળાએ મૃત્યુ પામે તે માટે.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઉણા ક્રોડપૂર્વ. એમ સર્વ ભરત, ઐરવત જાવત પૂર્વ મહાવિદેહ. પશ્ચિમ મહાવિદેહે પણ આપ આપણા ક્ષેત્રની સ્ત્રીની કાયસ્થિતિ કહી છે તેમજ જાણવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અકર્મભૂમિના પુરૂષ, પુરૂષવેદે કેટલા કાળ સુધી રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જેમ અકર્મભૂમિ મનુષ્યણીની સ્થિતિ કહી છે તેમ જાણવી. જાવત અંતરદીપે પણ તેની સ્ત્રીની પરે જાણવું. એ મનુષ્ય પુરૂષની કાયસ્થિતિ કહી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતા મધ્યે પુરૂષનો પુરૂષવેદે જીવ કેટલા કાળ સુધી રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેની જે ભવસ્થિતિ છે તેટલીજ કાયસ્થિતિ છે (ક્રમક દેવતા મરી દેવતા થાય નહીં.) એ દેવપુરૂષની કાયસ્થિતિ કહી. એ પુરૂષવેદની કાયસ્થિતિ કહી, હવે પુરૂષવેદનો વિરહકાળ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્ય પુરૂષને કેટલા કાળનો વિરહ પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, ક્ષેત્રઆશ્રિને જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંત (વનસ્પતિનો) કાળ અંતર પડે. ને ધર્માચરણ આશ્રિ પુષ્ટીએ તો જઘન્યથી એક સમય (તે પુર્વલી રીતે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ, તે પણ અનંતી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી જાવત અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્તન દેશે ઉલ્લુ અંતર પડે. (સમ્યક્ત્વ પામ્યા પછી એટલું સંસારમાં રહી મોક્ષ જાય) એમ કર્મભૂમિના ભરત, ઐરવત ને માહાવિદેહના મનુષ્યને પણ એમજ અંતર સ્ત્રીની પેરે કહેવો, ને ધર્મઆશ્રિ જઘન્ય એક સમય (અવેદી ગુણહાણે ચડી ને પછે પડતાં એક સમય કહ્યો છે) તેમજ સ્ત્રીની પેરે કહેવું. તેમજ અકર્મભૂમિના ને અંતર દ્વીપના પુરૂષને પણ તેની સ્ત્રીને પુર્વે કહ્યો છે તેમ અંતર કહેવો. એ મનુષ્ય પુરૂષનો વિરહકાળ કહ્યો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવ પુરૂષને વચ્ચે કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો (તે એમ જે દેવતા ચવીને તિર્યચ મધ્યે માતાના ઉદરમાં આવી ઉપજે ત્યાં અંતર્મુહુર્ત મધ્યે સારા અધ્યવસાયથી મરીને પાછો ફરી દેવતા પુરૂષવેદે થાય તે માટે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ. (વનસ્પતિ મધ્યે) એમ ભવનપતિ, વ્યંતર, નેતિપી ને સહસાર આઠમા દેવલોક સુધી અંતર જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિનો કાળ જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નવમા આણંત દેવલોકના દેવતાને કેટલા કાળનો વિરહ પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી વરસ પ્રથક્ત્વ (તે એમ જે નવ વરસની અંદર વૃત્ત ઉદય આવે નહીં તે માટે નવ વરસનો થઇ વૃત્ત લઇને નવમા દેવલોક પ્રમુખે ઉપજે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિનો કાળ અંતર પડે એમ જાવત નવમા ઐવેયક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચ અનુત્તરવાસી દેવપુરૂષને કેટલો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી વરસ પ્રથક્ત્વ (તે પુર્વપરે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે સંખ્યાતા સાગરા-પમ ઝાઝરાનો અંતર પડે. એ દેવપુરૂષનો અંતર કહ્યો. એ પુરૂષવેદનો વિરહકાળ કહ્યો હવે પુરૂષવેદનો અસ્પષ્ટત્વ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચપુરૂષ, મનુષ્યપુરૂષ ને દેવપુરૂષ મધ્યે કાણ કાણથી થોડા છે? ૧, જાવતૂ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જેમ તેમની સ્ત્રીઓમાં અસ્પષ્ટત્વ કહ્યો છે તેમજ જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચમાં ને મનુષ્યમાં એ સહ સહમાં અસ્પષ્ટત્વ શી રીતે છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જેમ પુર્વે તેની સ્ત્રીઓને કહ્યો છે તેમજ જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતામાં ભવનપતિ ૧, વ્યંતર ૨, નેતિપી ૩, ને વૈમાનિકમાં કાણ કાણથી થોડા છે? ૧, જાવતૂ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વથી થોડા વૈમાનિક દેવતા પુરૂષવેદે છે ૧ ને થઈ ભવનપતિ દેવતા

પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણા છે ૨, તેથી વ્યંતર દેવતા પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણા છે ૩, તેથી જ્યોતિષી દેવતા પુરૂષવેદે સંખ્યાત ગુણા છે ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચ જ્ઞેનીયા પુરૂષમાં જળચર, થળચર, ને ખેચર. મનુષ્ય પુરૂષ મધ્યે કર્મભૂમિના, અકર્મભૂમિના ને અંતરદ્વીપના, દેવપુરૂષમાં ભવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષી ને વૈમાનિક સૌધર્મા દેવલોક જાવત્ સર્વાર્થ સિદ્ધના દેવતા એટલા મધ્યે કાણ કાણુચરી થોડા છે? ૧, જાવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે જાતમ, સર્વથી થોડા જાવન અંતરદ્વીપના મનુષ્ય પુરૂષવેદે છે ૧, તેથી દેવકુર, ઉત્તરકુર અકર્મભૂમિના મનુષ્ય પુરૂષવેદે એ જે ક્ષેત્રના સરખા પણ જાવન અંતરદ્વીપનાથી સંખ્યાત ગુણા છે ૨, તેથી હરિવર્ષ, રમ્યકવર્ષ, એ જે ક્ષેત્રના મનુષ્ય સરખા પણ દેવકુર, ઉત્તરકુરનાથી સંખ્યાત ગુણા છે ૩, તેથી હેમવંત, ઐરણ્યવંત એ જે ક્ષેત્રના જીગગ સરખા પણ હરિવર્ષ, રમ્યકવર્ષ ક્ષેત્રથી સંખ્યાત ગુણા છે ૪, તેથી ભરત, ઐરવત એ જે ક્ષેત્રના પુરૂષ સરખા પણ હેમવંત, ઐરણ્યવંતથી સંખ્યાત ગુણા છે ૫, તેથી પુર્વ-માહાવિદેહ, પશ્ચિમ માહાવિદેહ એ જે ક્ષેત્રના પુરૂષ સરખા પણ ભરત, ઐરવતનાથી સંખ્યાત ગુણા છે ૬, તેથી પાંચ અનુત્તર વૈમાનના દેવતા પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણા છે ૭, તેથી ઉપરની ત્રણ ઐવેયકના દેવતા સંખ્યાત ગુણા ૮, તેથી મધ્યમ (વચલી) ત્રણ ઐવેયકના દેવતા સંખ્યાત ગુણા ૯, તેથી હેઠલી ત્રણ ઐવેયકના દેવતા સંખ્યાત ગુણા ૧૦, તેથી અમ્યુત આરમા દેવલોકના દેવતા સંખ્યાત ગુણા ૧૧, તેથી અગ્યારમા દેવલોકના દેવતા સંખ્યાત ગુણા ૧૨, તેથી દશમા દેવલોકના દેવતા સંખ્યાત ગુણા ૧૩, તેથી નવમા દેવલોકના દેવતા સંખ્યાત ગુણા ૧૪, તેથી સહસાર આઠમા દેવલોકના દેવતા પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણા છે (તિર્યચ મરી આઠમા દેવલોક સુધી જાય માટે) ૧૫, તેથી સાતમા માહાશુદ્ધ દેવલોકના દેવતા પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણા છે ૧૬, તેથી લાંતક દેવલોકના દેવતા પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણા છે ૧૭, તેથી પાંચમા દેવલોકના દેવતા પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણા છે ૧૮, તેથી ચોથા દેવલોકના દેવતા પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણા છે ૧૯, તેથી ત્રીજા સનંતકુમાર દેવલોકના દેવતા પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણા છે ૨૦, તેથી બીજા દશાન દેવલોકના દેવતા પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણા છે ૨૧. તેથી પેલા સુધર્મા દેવલોકના દેવતા પુરૂષવેદે સંખ્યાત ગુણા છે ૨૨, તેથી ભવનપતિ દેવતા પુરૂષ વેદે અસંખ્યાત ગુણા છે ૨૩, તેથી ખેચર તિર્યચ પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણા છે ૨૪, તેથી થળચર તિર્યચ જ્ઞેનીયા પુરૂષ સંખ્યાત ગુણા છે ૨૫, તેથી જળચર તિર્યચ જ્ઞેનીયા પુરૂષ સંખ્યાત ગુણા છે ૨૬, તેથી વ્યંતરીક દેવતા પુરૂષવેદે સંખ્યાત ગુણા છે ૨૭, તેથી જ્યોતિષી દેવતા પુરૂષવેદે સંખ્યાત ગુણા છે ૨૮. એ પુરૂષવેદના અસ્પષ્ટપણ થયો.

હરે પુરૂષવેદના અંધ અને તેના વિષય કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુરૂષવેદના અંધની સ્થિતિ કેટલા કાળની છે?

ઉત્તર—હે મૈત્રવેય, અંધનર્યા આદિ વરસની ને કન્દુટપણે દસ કોગકોગ સાગરાપમની ને તે સર્વને એક દમને વરસાતે અગ્નિધાણ છે. એ અગ્નિધા કાળે કાળીકર્મની સ્થિતિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુરુષવેદ જે કર્મ તેનો વિષય વિદ્યાર કેવો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, વન દવાસી જ્વાળા સમાન એહનો વિષય છે. એ પુરુષનો અધિકાર પુરો થયો.

૩૩ નપુ'સકવેદ (નારકી, તિર્યચ ને મનુષ્ય) નો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નપુ'સકના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે, નારકી નપુ'સક ૧, તિર્યચ જ્નેનીયા નપુ'સક ૨, ને મનુષ્ય નપુ'સક ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકી નપુ'સકના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના સાત ભેદ છે. રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી નપુ'સક ૧, શકરપ્રભા ૨, વાલુપ્રભા ૩, પંકપ્રભા ૪, ધુમપ્રભા ૫, તમપ્રભા ૬, ને તમતમાપ્રભા પૃથ્વીના નારકી નપુ'સક ૭.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચજ્નેનીયા નપુ'સકના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના પાંચ ભેદ છે. એકેંદ્રિ તિર્યચ જ્નેનીયા નપુ'સક ૧, એમ બેઇંદ્રી ૨, તેઇંદ્રી ૩, ચઉરેંદ્રી ૪, ને પચેંદ્રી તિર્યચ જ્નેનીયા નપુ'સક ૫.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેંદ્રિ તિર્યચજ્નેનીયા નપુ'સકના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના અનેક ભેદ છે, (પૃથ્વી ૧, પાણી ૨, અગ્ની ૩, વાયુ ૪, ને વનસ્પતિકાયા એકેંદ્રિ તિર્યચજ્નેનીયા નપુ'સક ૫.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બેઇંદ્રિ તિર્યચજ્નેનીયા નપુ'સકના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના અનેક ભેદ છે. તે પૂર્વે કહ્યા છે તેમ જાણવા. એમ તેરેંદ્રિ, ચઉરેંદ્રિના પણ પૂર્વે ભેદ કહ્યા છે તેમ જાણવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પચેંદ્રિ તિર્યચજ્નેનીયા નપુ'સકના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. જળચર ૧, યજ્ઞચર ૨, ને ખેચર ૩. એ જળચર પ્રમુખના ભેદ જેમ પૂર્વે કહ્યા છે તેમ જાણવા. અશાળીયા સહીત કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્ય નપુ'સકના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. કર્મભૂમિ ૧, અકર્મભૂમિ ૨, ને અંતરદ્વીપના ૩, એના ભેદ જેમ પૂર્વે કહ્યા છે તેમ જાણવા. એ નપુ'સકના ભેદ કહ્યા.

૩૪ નપુ'સક વેદ. (નારકી, તિર્યચ ને મનુષ્ય) ની લવસ્થિતિ,

કાયસ્થિતિ, વિરહકાળ, ને અદ્યખલુત્વનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નપુ'સકવેદની એકલવે કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જ્ઞાન્યધી અંતર્મુહુર્ત (સાધારણ વનસ્પતિકાયા મધ્યે,) ને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રિશ સાગરોપમની (સાતમી નરકના નારકીને). એ સમયે લવસ્થિતિ કરી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકી નપુંસકની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી દશ હજાર વરસની (પ્રથમ નરકને પ્રથમ પાકડે), ને ઉત્કૃષ્ટ-પણે તેત્રિશ સાગરોપમની (સાતમી નરકે છે.) એ સર્વ નારકીની સ્થિતિ જાણવી. (એક, ત્રણ, સાત, દશ, સત્તર, આવીશ ને તેત્રિશ સાગરની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ.) એ નારકી નપુંસકની ભવસ્થિતિ કહી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસકની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ભગવંત, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્ત (સુક્ષ્મ પ્રમુખ મધ્યે), ને ઉત્કૃષ્ટપણે ક્રોડપુર્વની (સમુર્જિત પ્રમુખને.) એ તિર્યચ નપુંસકની સમયે ભવસ્થિતિ કહી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસકની કેટલી સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્તની (સુક્ષ્મ મધ્યે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે આવીશ હજાર વરસની (ખર-કકણ પૃથ્વી મધ્યે). એ એકેદ્રિ તિર્યચ નપુંસકની સમયે કહી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પૃથ્વીકાય એકેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસકની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્તની (સુક્ષ્મ પૃથ્વી પ્રમુખ મધ્યે,) ને ઉત્કૃષ્ટપણે આવીશ હજાર વરસની. (ખર પૃથ્વી મધ્યે) એમ સર્વ પૃથ્વીઆદિક નપુંસકનું આયુષ્ય જોટલું બંનું છે તેટલું તેનું કહેવું. એ એકેદ્રિ નપુંસક કહ્યા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બેકેદ્રિ તિર્યચ નપુંસકનું આયુષ્ય કેટલા કાળનું છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેનું ચાર વરસનું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તેકેદ્રિ તિર્યચ નપુંસકની સ્થિતિ કેટલી છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેની સ્થિતિ ઓગણપચાશ દીવસની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચારેદ્રિ તિર્યચ નપુંસકની એક ભવે કેટલી સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેની ૭ મહિનાની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પચેદ્રિ તિર્યચ નપુંસકની કેટલી સ્થિતિ છે?

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કર્મભૂમિ, ભરત, ઐરવત, પુર્વ માહાવિદેહ, ને પશ્ચિમ માહાવિદેહના નપુંસકની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ક્રોડપુર્વની, ને ધર્માચરણ આશ્રિ પુછીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશેઉણા ક્રોડપુર્વની.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અકર્મભૂમિના નપુંસકને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જન્મ આશ્રિ પુછીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુહુર્તની છે (અકર્મભૂમિ મધ્યે ગર્ભજ મનુષ્ય નપુંસક નથી, તે માટે સમુર્ધ્ધિમની સ્થિતિ કહી). ને સંહરણ આશ્રિ પુછીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશેઉણા ક્રોડપુર્વની. એહનો વિચાર પુર્વે કહ્યો છે તેમ જાણવો. એમ જવત્ અંતરદ્વીપના મનુષ્ય નપુંસકને પણ જાણવું. હવે નપુંસક વેદની કાયસ્થિતિ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નપુંસકવેદનો નપુંસકવેદપણે જીવ કેટલા કાળ સુધી રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક સમય (ઉપસમ શ્રેણીઆશ્રિ) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ રહે. (વનસ્પતિ મધ્યે) એ નપુંસકવેદની સમયે કાયસ્થિતિ કહી. હવે વિશેષથી કહેછે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકી નપુંસક નારકી નપુંસકપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી દશ હજાર વરસ, ને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રિશ સાગરોપમ રહે. (તે નારકીને જે ભવસ્થિતિ છે તેજ કાયસ્થિતિ જાણવી, કેમકે નારકી મરી નારકી થાય નહીં માટે) એ નારકીની સમયે કાયસ્થિતિ કહી. એમ જે વળી સાતે નરકે જે ને નારકીને તેની જે ભવસ્થિતિ છે તેજ તેની કાયસ્થિતિ કહેવી. હવે તિર્યચની કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચજ્ઞેનીયા જીવ નપુંસકવેદના નપુંસકવેદે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ. એ સમયે કહ્યું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેંદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસક નપુંસકવેદે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેમ તિર્યચ નપુંસકની સમુદાયપણે કાયસ્થિતિ કહી છે તેમ જાણવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પૃથ્વી, પાણી, અગ્ની ને વાયુકાય એકેંદ્રિ નપુંસક નપુંસકપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે અસંખ્યાતો કાળ રહે, તે પણ અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી રહે. ને ક્ષેત્રથી અસંખ્યાતા લોક મધ્યે જેટલા આકાસ પ્રદેશ છે તેટલી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી પ્રધવ્યાદિક મધ્યે રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વનસ્પતિકાય એકેંદ્રિ તિર્યચ નપુંસક નપુંસકપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ. જેમ સમયે કહ્યું છે. તેમ જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એદંદ્રિ, તેદંદ્રિ ને ચૌરેંદ્રિ નપુંસક નપુંસકવેદે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે સંખ્યાતો કાળ રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પચેંદ્રિ તિર્યચ નપુંસકવેદનો નપુંસકવેદ કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ક્રોડપૂર્વ પ્રથકત્વ. (આઠ ભવ ક્રોડપુર્વના થઇને.) એ સમયે પચેંદ્રિ તિર્યચનું કહ્યું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જળચર, ચતુષ્પદ થળચર, ઉરપરસર્પ ને જૂજપરસર્પ નપુંસકવેદી નપુંસકવેદપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ક્રોડપૂર્વ પ્રથકત્વ સુધી રહે. એ તિર્યચ નપુંસક વેદની કાયસ્થિતિ કહી. હવે મનુષ્ય નપુંસકની કાયસ્થિતિ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્ય નપુંસકવેદનો નપુંસકવેદપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ક્ષેત્ર આશ્રિને જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ક્રોડપૂર્વ પ્રથકત્વ. ને ધર્માચરણ આશ્રિ પુછીએ તો જઘન્યથી એક સમય. (તે એમ જે નપુંસક મનુષ્ય અગ્યારમાં ગુણ રચાનક સુધીમાં અવેદી થઇને પાછો પડતો એક સમય નપુંસકવેદ અનુભવીને લાંથી મરીને દેવગતીમાં જાય ત્યાં પુરૂષવેદ પામે એટલે એક સમય નપુંસકવેદપણે રહે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે ઉણા ક્રોડપૂર્વ રહે. એ સમયે કહ્યું.

તેમજ કર્મભૂમિ ભરત, ઐરવત, પુર્વ માહાવિદેહ ને પશ્ચિમ માહાવિદેહે પણ જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અકર્મભૂમિયા મનુષ્ય નપુંસકને નપુંસકપણે કેટલી કાયસ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જન્મઆશ્રિને જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત (સમુર્જિમ છે માટે), ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુહુર્ત પ્રથકત્વની (તે એમ જે તીલાંજ ફરી સમુર્જિમ મનુષ્યના આઠ ભવ કરે તે માટે. ગર્ભજ મનુષ્ય નપુંસક તો ત્યાં હોય નહીં માટે સમુર્જિમનું કહ્યું. એ ભાવ જાણવો). ને સંહરણુઆશ્રિ પુછીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશેઉણા ક્રોડ પુર્વની સ્થિતિ છે. એ સમયે કહ્યું. તેમજ સર્વ અકર્મભૂમિનું. જવત્ જપન અંતરદ્વીપ સુધીનું જાણવું. એ મનુષ્ય નપુંસકની કાયસ્થિતિ કહી. એ નપુંસકવેદની કાયસ્થિતિ કહી. હવે નપુંસકવેદનો વિરહકાળ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નપુંસકવેદ છેદીને ફરી નપુંસકવેદ કેટલે કાળે પામે ને વચ્ચે કેટલો વિરહ પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત (લઘુભવ આશ્રિ) ને ઉત્કૃષ્ટપણે પ્રથકત્વ સો સાગર જાહેરનો (તે સાગરોપમ સત પ્રથકત્વ એટલે નવસો સાગરોપમ ઉપરાંત સ્ત્રી કે પુરૂષ વેદમાં રહે નહીં તે માટે.) એ સમયે કહ્યું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકીનપુંસક નારકીપણે કેટલે કાળે ઉપજે, ને વચ્ચે કેટલો વિરહપડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત (તંદુલ મચ્છ પ્રમુખમાં) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ. (વનસ્પતિ મધ્યે) એ સમયે નારકીનો કહ્યો. હવે જુદો જુદો કહે છે,

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી નપુંસકને કેટલા કાળનો વિરહ પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત (તંદુલ મછાદિકમાં) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ. (વનસ્પતિ મધ્યે). એમ જાવત્ સાતમી નરક પર્યંત વિરહકાળ જાણવો. હવે તિર્યચનો વિરહકાળ કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસકને વચ્ચે કેટલો વિરહ પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે પ્રથક્ત્વ સો સાગરોપમ આઝેરાનો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેદ્રિ તિર્યચ નપુંસકને કેટલો વચ્ચે વિરહ પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે એ હજાર સાગરોપમ ને સંખ્યાત વરસે અધિક. એ સમયે એકેદ્રિનું કહ્યું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેદ્રિ પૃથ્વી, પાણી, અગ્ની ને વાયુકાયા નપુંસકને વચ્ચે કેટલો વિરહ પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વનસ્પતિકાયા નપુંસકને વચ્ચે કેટલા કાળનો વિરહ પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો ને ઉત્કૃષ્ટપણે અસંખ્યાતો કાળ જાવત્ જેટલા અસંખ્યાતા લોકના આકાશ પ્રદેશ છે તેટલી જિત્સર્પિણી, અવસર્પિણીનો અંતર જાણવો. (વનસ્પતિ વર્જિત બાકી સર્વ જીવમાં એટલુંજ અવસ્થાન છે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ ઇંદ્રીથી માંડી ખેચર પર્યંત નપુંસકને કેટલા કાળનો વિરહ પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ. (વનસ્પતિમાં રહે તેટલો) એ તિર્યચ નપુંસકનો વિરહકાળ કહ્યો. હવે મનુષ્ય નપુંસકનો વિરહકાળ કહેશે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્ય નપુંસકને વચ્ચે કેટલા કાળનો વિરહ પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ક્ષેત્ર આશ્રિને જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ. ને ધર્માચરણ આશ્રિ ને પુછીએ તો જઘન્યથી એક સમય (તે નવમાથી ઉપલે ગુણુસ્થાનકે એક સમય અવેદી થઇને પાછો પડી નપુંસક વેદ થાય તે માટે.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ જાવત્ અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્તન દેશે ઉણું. (તે સમકિત પામ્યા પછી અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્તન સંસારમાં રહે.) એ સમયે વિરહ કહ્યો.

તેમજ કર્મભૂમીના ભરત, ઐરવત, પુર્વ માહાવિદેહ ને પશ્ચિમ માહાવિદેહ ક્ષેત્રે પણ પુર્વકા કાળનો અંતર જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અકર્મભૂમીના મનુષ્ય નપુંસકને કેટલા કાળનો વિરહ પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જનમ આશ્રિને જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ. ને સંહરણ આશ્રિ પુછીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ.

એમ છપન અંતરદ્રીપે પણ જાણવું. એ મનુષ્ય નપુંસકનો વિરહ કાળ કહ્યો. એ નપુંસક વેદનો વિરહ કાળ કહ્યો. હવે નપુંસક વેદનો અર્થ બહુત્વ કહે છે:

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકી નપુંસક ૧ તિર્યચ નપુંસક ૨ ને મનુષ્ય નપુંસક ૩ એટલા મધ્યે કાણ કાણુથી થોડા છે? ૧, જીવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વથી થોડા મનુષ્ય નપુંસક છે ૧ તેથી નારકી નપુંસક અસંખ્યાત ગુણ છે. ૨. તેથી તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસક અનંત ગુણ છે. ૩ (વનસ્પતિ કાય સાથે ગણાય માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી નપુંસક. જીવત્ સાતમી તમતમા પૃથ્વીના નારકી નપુંસક તે માંહે કાણ કાણુથી થોડા છે? ૧, જીવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વથી થોડા સાતમી પૃથ્વીના નારકી નપુંસક છે ૧. તેથી જહી નરકના નારકી નપુંસક અસંખ્યાત ગુણ છે ૨. તેથી પાંચમી નરકના નારકી નપુંસક અસંખ્યાતગુણ છે ૩. તેથી ચોથી નરકના નારકી નપુંસક અસંખ્યાત ગુણ છે ૪. તેથી ત્રીજી નરકના નારકી નપુંસક અસંખ્યાત ગુણ છે ૫. તેથી બીજી નરકના નારકી નપુંસક અસંખ્યાત ગુણ છે ૬. તેથી રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી નપુંસક અસંખ્યાત ગુણ છે. ૭.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચ જ્ઞેનીયા નપુંસક. તેમાં એકંદ્રી તિર્યચ જ્ઞેનીયા નપુંસકમાં, પૃથ્વીકાય જીવત્ વનસ્પતિકાય એકંદ્રી તિર્યચ જ્ઞેનીયા નપુંસકમાં, એકંદ્રી નપુંસકમાં, તેકંદ્રી નપુંસકમાં, ચોરેંદ્રી નપુંસકમાં, પચેંદ્રી તિર્યચ જ્ઞેનીયા નપુંસકમાં, જળચર, થળચર ને ખેચર. એટલામધ્યે કાણ કાણુથી થોડા છે? ૧, જીવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વથી થોડા ખેચર તિર્યચ જ્ઞેનીયા નપુંસક છે ૧ તેથી થળચર તિર્યચ જ્ઞેનીયા નપુંસક સંખ્યાત ગુણ છે ૨ તેથી જળચર તિર્યચ જ્ઞેનીયા નપુંસક સંખ્યાત ગુણ છે. ૩. તેથી ચોરેંદ્રી તિર્યચ નપુંસક વિશેષાધિક છે. ૪ (અમણા હોધ તે વિશેષાધિક જાણવા.) તેથી તેકંદ્રી નપુંસક વિશેષાધિક છે. ૫ તેથી એકંદ્રી નપુંસક વિશેષાધિક છે. ૬ તેથી અત્રીકાય નપુંસક અસંખ્યાત ગુણ છે. ૭, તેથી પૃથ્વીકાય નપુંસક વિશેષાધિક છે. ૮, તેથી પાણીના જીવ નપુંસક વિશેષાધિક છે. ૯, તેથી વાયુકાયના જીવ નપુંસક વિશેષાધિક છે. ૧૦, તેથી વનસ્પતિકાય એકંદ્રી તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસકવેદે અનંત ગુણ છે. ૧૧.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્ય નપુંસકમાં. કર્મભૂમિ, અકર્મભૂમિ ને અંતરદ્રીપના નપુંસકમાં કાણ કાણુથી થોડા છે? ૧ જીવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વથી થોડા છપન અંતરદ્રીપના મનુષ્ય નપુંસક છે ૧, તેથી દેવકુલ, ઉત્તરકુલ અકર્મભૂમિના મનુષ્ય નપુંસક સંખ્યાત ગુણ છે. એમ જીવત્ પુર્વપરે જીવતું. જીવત્ અનુક્રમે પૂર્વે એમ સ્ત્રીવેદે કહ્યું છે તેમ, પૂર્વ માલાવિદેદ ને પશ્ચિમ માલાવિદેદ એ ને સેવના મનુષ્ય નપુંસક સંખ્યાતગુણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકી નપુંસકમાં. રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી નપુંસક ભવત્ સાતમી નરકના નારકી નપુંસકમાં. તિર્ય્યજ્જ્નેનીયા નપુંસકમાં, તેમાં વળી એકંદ્રિ તિર્ય્યજ્જ્નેનીયામાં. પૃથ્વીકાય એકંદ્રિ તિર્ય્યજ્જ્નેનીયા નપુંસક એમ અપકાય, અસ્રીકાય, વાયુકાય ને વનસ્પતિ કાયમાં, વળી બેઘંદ્રિ, તેઘંદ્રિ, ચૈરેંદ્રિ, અને પચેંદ્રિ તિર્ય્યજ્જ્નેનીયા નપુંસકમાં. જળચર, થળચર, ને ખેચરમાં. વળી મનુષ્ય નપુંસક મધ્યે. કર્મભૂમિ, અકર્મભૂમિ ને અંતરદ્વીપમાં. એટલામધ્યે કાણુ કાણુચકી થોડા છે? ૧, ભવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથી થોડા સાતમી નરકના નારકી નપુંસક છે ૧, તેથી છઠી નરકના નારકી નપુંસક અસંખ્યાત ગુણા ૨, તેથી પાંચમી નરકના નારકી નપુંસક અસંખ્યાત ગુણા છે ૩. તેથી ચોથી નરકના નારકી નપુંસક અસંખ્યાત ગુણા છે ૪. તેથી ત્રીજી નરકના નારકી નપુંસક અસંખ્યાત ગુણા છે. ૫, તેથી બીજી નરકના નારકી નપુંસકવેદે અસંખ્યાત ગુણા છે ૬, તેથી છપન અંતરદ્વીપના સમુર્જિમ મનુષ્ય નપુંસક અસંખ્યાત ગુણા છે ૭, તેથી દેવકુર ઉત્તરકુરના સમુર્જિમ મનુષ્ય નપુંસક સંખ્યાત ગુણા છે. ૮, એમ ભવત્ પુર્વનીપરે જાણવું. પૂર્વ માહાવિદેહ પશ્ચિમ માહાવિદેહના મનુષ્ય નપુંસક સમુર્જિમ સંખ્યાત ગુણા છે ૧૨, તેથી રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી નપુંસક અસંખ્યાત ગુણા છે. ૧૩, તેથી ખેચર પચેંદ્રિ તિર્ય્યજ્જ્નેનીયા નપુંસક અસંખ્યાતગુણા ૧૪. તેથી થળચર તિર્ય્ય નપુંસક સંખ્યાતગુણા ૧૫, તેથી જળચર તિર્ય્યજ્જ્નેનીયા નપુંસક સંખ્યાતગુણા ૧૬, તેથી ચૈરેંદ્રિ તિર્ય્યજ્જ્નેનીયા નપુંસક વિશેષાધિક ૧૭, તેથી તેઘંદ્રિ વિશેષાધિક છે. ૧૮, તેથી બેઘંદ્રિ વિશેષાધિક. ૧૯, તેથી અસ્રીકાય એકંદ્રી અસંખ્યાતગુણા ૨૦ તેથી પૃથ્વીકાય એકંદ્રિ જીવ વિશેષાધિક. ૨૧, તેથી અપકાય (પાણી) ના જીવ વિશેષાધિક. ૨૨, તેથી વાયુકાયના જીવ વિશેષાધિક ૨૩, તેથી વનસ્પતિકાયા એકંદ્રિ તિર્ય્યજ્જ્નેનીયા નપુંસક અનંતગુણા છે. ૨૪, એ નપુંસક વેદનો અલ્પબહુત્વ કહો.

૩૫ નપુંસક વેદનો અંધ અને તેનો વિષય કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નપુંસકવેદનો કેટલા કાળનો અંધ કહો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યપણે સાગરોપમના સાત ભાગ કરીએ એટલા બે ભાગનો તે પણ પલ્લોપમને અસંખ્યાતગે ભાગે ઉણા એટલો જઘન્ય અંધકાળ. અને ઉત્કૃષ્ટપણે વીશ કોડકોડ સાગરોપમની અંધ સ્થિતિ છે. તે મધ્યે બે હજાર વરસનો અઆધાકાળ છે. એ અઆધાએ ઉણી કર્મની સ્થિતિ જાણવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નપુંસકવેદનો કેવો વિષય વિદાર છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, મોટા નગરના દાદ સમાન તેનો વિષય છે. એટલે નપુંસકવેદનો અધિદાર પુરો થયો.

૩૬ સ્ત્રી, પુરૂષ, ને નપુંસક એ ત્રણે વેદનો ભેજો અલ્પ બહુત્વ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્ત્રીવેદી. પુરૂષવેદી ને નપુંસકવેદી એટલાનાં કાણુ કાણુચકી થોડા છે? ૧, ભવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉ-તર—હે ગૌતમ, સર્વથી થોડા પુરૂષવેદી જીવ છે ૧, તેથી સ્ત્રીવેદી જીવ સંખ્યાતગુણ છે. ૨, ને તેથી નપુંસકવેદી જીવ અનંતગુણ છે. ૩, એ સમયે કહ્યો. હવે તિર્યચનો કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચ મધ્યે તિર્યચજ્ઞેની સ્ત્રી, તિર્યચજ્ઞેનીયા પુરૂષ, ને તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસક. એટલામધ્યે કાણ કાણુથકી થોડા છે? ૧, જાવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉ-તર—હે ગૌતમ, સર્વથી થોડા તિર્યચજ્ઞેનીયા પુરૂષ છે ૧, તેથી તિર્યચજ્ઞેની સ્ત્રી સંખ્યાતગુણી છે ૨, (ત્રીગુણી આજેરી.) તેથી તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસક અનંતગુણ છે. ૩, (એકદ્રિ અનંતા માટે.) એ તિર્યચનો કહ્યો. હવે મનુષ્યનો કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્યમાં. મનુષ્ય સ્ત્રી, મનુષ્ય પુરૂષ ને મનુષ્ય નપુંસક. એટલામધ્યે કાણ કાણુથકી થોડા છે? ૧, જાવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉ-તર—હે ગૌતમ, સર્વથી થોડા મનુષ્ય પુરૂષવેદ છે. ૧, તેથી મનુષ્ય સ્ત્રી સંખ્યાત ગુણી છે. ૨, (સતાવીશ ગુણી આજેરી.) તેથી મનુષ્ય નપુંસક અસંખ્યાત ગુણ છે. ૩, (સમુર્જિમ અસંખ્યાત ગુણ છે તે ભેળા માટે.) એ મનુષ્યનો કહ્યો. હવે દેવતાનો કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવાંજ્ઞા, દેવપુરૂષ ને નારકી નપુંસક. એટલા મધ્યે કાણ કાણુથકી થોડા છે? ૧, જાવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉ-તર—હે ગૌતમ, સર્વથી થોડા નારકી નપુંસક છે. ૧. તેથી દેવતા પુરૂષ અસંખ્યાત ગુણ છે. ૨, તેથી દેવાંજ્ઞા સંખ્યાતગુણી છે. (દેવપુરૂષથી દેવાંજ્ઞા બત્રીસ ગુણી છે માટે) ૩. એ દેવતાનો કહ્યો. હવે ચારે ગતીનો કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચજ્ઞેની સ્ત્રી, તિર્યચજ્ઞેની પુરૂષ ને તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસકમાં. મનુષ્ય સ્ત્રી. મનુષ્ય પુરૂષ ને મનુષ્ય નપુંસકમાં. દેવાંજ્ઞા દેવપુરૂષ ને નારકી નપુંસક એટલા મધ્યે કાણ કાણુથકી થોડા છે? ૧, જાવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉ-તર—હે ગૌતમ, સર્વથી થોડા મનુષ્ય પુરૂષ છે. ૧, તેથી મનુષ્ય સ્ત્રી સંખ્યાત ગુણી છે. ૨ તેથી મનુષ્ય નપુંસક અસંખ્યાત ગુણ છે, (સમુર્જિમ મનુષ્ય નપુંસક ભેળા માટે) ૩. તેથી નારકી નપુંસક અસંખ્યાત ગુણ છે, ૪. તેથી તિર્યચજ્ઞેનીયા પુરૂષ અસંખ્યાત ગુણ છે, ૫. તેથી તિર્યચજ્ઞેની સ્ત્રી સંખ્યાતગુણી છે. ૬, તેથી દેવતા પુરૂષવેદ અસંખ્યાત ગુણ છે. ૭, તેથી દેવતાની સ્ત્રી સંખ્યાતગુણી છે. ૮, તેથી તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસક અનંત ગુણ છે ૯. એ ચાર ગતિનો અસ્પષ્ટત્વ કહ્યો. હવે તિર્યચનો વિસ્તારીને કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચજ્ઞેનીની સ્ત્રીમાં. જળચરી, થળચરી, ને ખેચરી, તિર્યચજ્ઞેનીયા પુરૂષમાં. જળચર, થળચર, ને ખેચર. તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસકમાં. એકેદ્રી તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસકમાં. પૃથ્વીશય એકેદ્રી તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસક, એમ પાણી, અગ્ની, વાયુ ને વનસ્પતિ શય એકેદ્રી તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસકમાં. બેદ્રી તિર્યચજ્ઞેનીયા, નપુંસકમાં, એમ તેઈદ્રી,

ચૌરેંદ્રી જ્યવત્ પચેંદ્રી તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસકમાં. જળચર, થળચર ને ખેચર. ઓટલા મધ્યે કાણુ કાણુથકી થોડા છે? ૧, જ્યવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે જૌતમ, સર્વથી થોડા ખેચર તિર્યચજ્ઞેનીયા પુરૂષ છે? તેથી ખેચર તિર્યચ જ્ઞેની સ્ત્રી સંખ્યાતગુણી છે. ૨, તેથી થળચર તિર્યચ પુરૂષ સંખ્યાતગુણા છે. ૩, તેથી થળચર તિર્યચજ્ઞેનીની સ્ત્રી સંખ્યાતગુણી છે. ૪, તેથી જળચર તિર્યચજ્ઞેનીયા પુરૂષ સંખ્યાતગુણા છે. ૫, તેથી જળચર તિર્યચજ્ઞેની સ્ત્રી સંખ્યાતગુણી છે. ૬, તેથી ખેચર તિર્યચ પચેંદ્રી નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે. ૭, તેથી થળચર તિર્યચ પચેંદ્રી નપુંસક સંખ્યાત ગુણા છે. ૮, તેથી જળચર પચેંદ્રી તિર્યચ નપુંસક સંખ્યાત ગુણા છે. ૯, તેથી ચૌરેંદ્રી તિર્યચ વિશેષાધિક છે. ૧૦, તેથી તેછંદ્રી વિશેષાધિક ૧૧, તેથી ખેછંદ્રી નપુંસક વિશેષાધિક ૧૨. તેથી અગ્નીકાય ઐકેંદ્રી તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસક અસંખ્યાત ગુણા છે. ૧૩, તેથી પૃથ્વીકાય નપુંસક વિશેષાધિક છે. ૧૪, તેથી અપકાય (પાણી) ના જીવ વિશેષાધિક છે. ૧૫, તેથી વાયુકાયના જીવ વિશેષાધિક છે. ૧૬, તેથી વનસ્પતિકાયના જીવ નપુંસકવેદે અનંત ગુણા છે. ૧૭. એ તિર્યચનો વિસ્તારથી કહ્યો. હવે મનુષ્યનો વિવરીને કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કર્મભૂમિ, અકર્મભૂમિ, ને જપન અંતરદ્વીપના, મનુષ્યની સ્ત્રીમધ્યે. કર્મભૂમિ. અકર્મભૂમિ ને અંતરદ્વીપના મનુષ્ય પુરૂષ મધ્યે; કર્મભૂમિ, અકર્મભૂમિ ને અંતર-દ્વીપનાં મનુષ્ય નપુંસક મધ્યે; ઓટલા મધ્યે. કાણુ કાણુથકી થોડા છે? ૧ જ્યવત્ વિશેષા-ધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે જૌતમ, જપન અંતરદ્વીપના મનુષ્ય પુરૂષ ને તેની સ્ત્રી એ બે સરખા પણ સર્વથી થોડા છે. ૧, તેથી દેવકુર, ઉત્તરકુર અકર્મભૂમિના મનુષ્ય પુરૂષ ને તેની સ્ત્રી એ બે સરખા પણ જપન અંતરદ્વીપનાથી સંખ્યાત ગુણા છે. ૨, તેથી હરીવર્ષ, રમ્યકર્ષ ક્ષેત્ર અકર્મભૂમિના મનુષ્ય સ્ત્રી, પુરૂષ એ બે સરખા પણ દેવકુર, ઉત્તરકુરનાથી સંખ્યાતગુણા છે. ૩, તેથી હેમવંત, ઐરણ્યવંત અકર્મભૂમિના મનુષ્ય સ્ત્રી, પુરૂષ એ બે સરખા પણ હરીવર્ષ, રમ્યકર્ષ ક્ષેત્રનાથી સંખ્યાત ગુણા છે. ૪, તેથી ભરત, ઐરવતના મનુષ્ય પુરૂષ વેદે સંખ્યાત ગુણા છે. ૫, તેથી ભરત, ઐરવત કર્મભૂમિના મનુષ્યની સ્ત્રી સંખ્યાતગુણી છે. ૬, તેથી પુર્વ માહાવિદેહ, પશ્ચિમ માહાવિદેહ કર્મભૂમિના મનુષ્ય પુરૂષ સંખ્યાત ગુણા છે. ૭, તેથી પુર્વમાહાવિદેહ, પશ્ચિમ માહાવિદેહના મનુષ્યની સ્ત્રી સંખ્યાતગુણી છે. ૮. તેથી જપન અંતરદ્વીપના સમુર્જિમ મનુષ્ય નપુંસક અસંખ્યાતગુણા છે. ૯, તેથી દેવકુર, ઉત્તરકુર, અકર્મભૂમિના સમુર્જિમ મનુષ્ય નપુંસક સંખ્યાત ગુણા છે. ૧૦, એમ જ્યવત્ પુર્વનીપરે પુર્વ માહાવિદેહ, પશ્ચિમ માહાવિદેહ કર્મભૂમિના મનુષ્ય નપુંસકવેદે સંખ્યાતગુણા છે. ૧૪, એ મનુષ્યનો અદ્ય અહુત્વ વિસ્તારી કહ્યો. હવે નારકી દેવતાનો વિવરીને કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવાંસા મધ્યે. ભવનપતિની, વ્યંતરીકની, વ્યોતિપીની ને વૈનાનિકની દેવી. દેવતા પુરૂષ મધ્યે. ભવનપતિ. વાણુચ્યંત, વ્યોતિપી, ને વૈનાનિક, દેવપુરૂષનાં કૌશલનાં

દેવલોકના દેવપુરૂષથી. જાવત્ પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવપુરૂષમાં ને નારકી નપુંસકમાં રત્નપ્રભાના જાવત્ સાતમી નરકના નારકી નપુંસક. એટલા મધ્યે. કાણુ કાણુથી થોડા છે? ૧, જાવત્ વિશેષાધિક છે? ૪

ઉત્તર—હે જાતમ, સર્વથી થોડા પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવ પુરૂષવેદે છે ૧, તેથી ઉપરી ત્રણ ઐવેયકના દેવ પુરૂષવેદે સંખ્યાત ગુણ છે ૨, એમ જાવત્ પુરૂષવે આરણ્યંત નવમા દેવલોકના દેવ પુરૂષવેદે સંખ્યાત ગુણ છે. ૮, તેથી સાતમી નરકના નારકી નપુંસક અસંખ્યાત ગુણ છે ૯, તેથી છઠ્ઠી નરકના નારકી અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૦, તેથી સહસાર આઠમા દેવલોકના દેવ પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૧, તેથી સાતમા માહાશુક દેવલોકના દેવ પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણ છે. ૧૨, તેથી પાંચમી નરકના નારકી નપુંસક અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૩, તેથી છઠા લાંતક દેવલોકના દેવ પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૪, તેથી ચોથી નરકના નારકી અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૫. તેથી પાંચમા બ્રહ્મદેવલોકના દેવ પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણ છે. ૧૬, તેથી ત્રીજી નરકના નારકી અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૭, તેથી ચોથા માહેંદ્ર દેવલોકના દેવ પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૮, તેથી ત્રીજા સનતકુમાર દેવલોકના દેવ પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૯, તેથી બીજી નરકના નારકી અસંખ્યાત ગુણ છે ૨૦, તેથી બીજા ધશાન દેવલોકના દેવ પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણ છે ૨૧, તેથી બીજા ધશાન દેવલોકની દેવાંજા સંખ્યાત ગુણી છે ૨૨, તેથી પહેલા સૌધર્મા દેવલોકના દેવ પુરૂષવેદે સંખ્યાત ગુણ છે ૨૩, તેથી પહેલા સૌધર્મા દેવલોકની દેવાંજા સંખ્યાત ગુણી છે ૨૪, તેથી ભવનપતિ દેવતા પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણ છે ૨૫, તેથી ભવનપતિની દેવી સંખ્યાત ગુણી છે ૨૬, તેથી રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી અસંખ્યાત ગુણ છે ૨૭, તેથી વ્યંતરીક દેવતા પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણ છે ૨૮, તેથી વ્યંતરીકની દેવાંજા સંખ્યાત ગુણી છે ૨૯, તેથી જ્યોતિષી દેવ પુરૂષવેદે સંખ્યાત ગુણ છે ૩૦, તેથી જ્યોતિષી દેવતાની દેવાંજા સંખ્યાત ગુણી છે ૩૧, એ દેવતા નારકીનો અલ્પઅલ્પ વિસ્તારીને કહ્યો. હવે ચારે ગતીનો અલ્પઅલ્પ વિસ્તારીને કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચજ્ઞેનીની સ્ત્રીમાં. જળચરી, થળચરી, ને ખેચરી. તિર્યચજ્ઞેનીયા પુરૂષમાં. જળચર, થળચર, ને ખેચર. તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસકમાં. તેમાં વળી એકેંદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસકમાં પૃથ્વીકાયા, એકેંદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસક, અપકાયા એકેંદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસક, અગ્ની, વાય ને વનસ્પતિકાયા એકેંદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસક, એકેંદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસક, તેકેંદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસક, ચૌરેંદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસક ને પચેંદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા નપુંસકમાં. જળચર, થળચર, ને ખેચર નપુંસક. મનુષ્યની સ્ત્રીમાં. કર્મભૂમિની અકર્મભૂમિની ને છપન અંતરદ્વીપની સ્ત્રી, મનુષ્ય પુરૂષમાં. કર્મભૂમિના, અકર્મભૂમિના ને છપન અંતરદ્વીપના, પુરૂષ. મનુષ્ય, નપુંસકમાં. કર્મભૂમિના. અકર્મભૂમિના ને છપન અંતરદ્વીપના નપુંસક. દેવાંજામાં ભવનપતિની, વ્યંતરીકની, જ્યોતિષીની, ને વૈમાનિકની દેવી. દેવ પુરૂષમાં ભવનપતિના. વ્યંતરીકના, જ્યોતિષીના ને વૈમાનિકના પુરૂષ. તેમાં પણ સૌધર્મા દેવલોકના જાવત્ નવ ઐવેયક ને પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવપુરૂષ. નારકી નપુંસકમાં રત્નપ્રભા પૃથ્વીના

નારકી નપુંસક. જ્યત્ સાતમી નરકના નારકી નપુંસક. એટલામધ્યે કાણ કાણુથી થોડા છે? ૧, જ્યત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, છપન અંતરદ્વીપના મનુષ્ય. સ્ત્રી પુરૂષ એ બે સરખા ને સર્વથી થોડા છે. ૧, તેથી દેવકુરૂ, ઉતરકુરૂ અકર્મભૂમિના મનુષ્ય. સ્ત્રી, પુરૂષ. એ બે સરખા ને છપન અંતરદ્વીપનાથી સંખ્યાત ગુણ છે ૨. તેથી હરીવર્ષ, રમ્યકવર્ષના મનુષ્ય. સ્ત્રી, પુરૂષ. એ બે સરખા ને પુર્વલાથી સંખ્યાત ગુણ છે. ૩, તેથી હેમવંત, ઐરણ્યવંત ક્ષેત્રના મનુષ્ય. સ્ત્રી, પુરૂષ. એ બે સરખા ને હરીવર્ષ, રમ્યકવર્ષથી સંખ્યાત ગુણ છે. ૪. તેથી ભરત, ઐરવત. કર્મભૂમિના પુરૂષ સંખ્યાત ગુણ છે ૫, તેથી ભરત, ઐરવત. એ બે ક્ષેત્રની સ્ત્રી સંખ્યાત ગુણી ૬, તેથી પુર્વ મહાવિદેહ, પશ્ચિમ મહાવિદેહના મનુષ્ય પુરૂષવેદે સંખ્યાત ગુણ છે ૭. તેથી પુર્વ મહાવિદેહ, પશ્ચિમ મહાવિદેહ. એ બે ક્ષેત્રની મનુષ્યણી સ્ત્રી સંખ્યાત ગુણી છે. ૮ તેથી પાંચ અનુતર વૈમાનના દેવ પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણ છે. ૯, તેથી ઉપલી ત્રણ ઐવેયકના દેવ પુરૂષવેદે સંખ્યાતગુણ છે. ૧૦, તેથી મધ્યની ઐવેયકના દેવપુરૂષ સંખ્યાત ગુણ છે. ૧૧, તેથી હેહલી ઐવેયકના દેવપુરૂષ સંખ્યાત ગુણ છે ૧૨, તેથી બારમા અન્યુય દેવલોકના દેવપુરૂષ સંખ્યાત ગુણ છે. ૧૩, તેથી અન્યારમા આરણ્ય દેવલોકના દેવપુરૂષ સંખ્યાત ગુણ છે. ૧૪, તેથી દશમા પ્રાણ્યંત દેવલોકના દેવપુરૂષ સંખ્યાત ગુણ છે. ૧૫, તેથી આણ્યંતનામા નવમા દેવલોકના દેવ પુરૂષવેદે સંખ્યાત ગુણ છે. ૧૬, તેથી સાતમી નરકના નારકી નપુંસક અસંખ્યાત ગુણ છે. ૧૭, તેથી છઠી નરકના નારકી નપુંસક, અસંખ્યાત ગુણ છે. ૧૮, તેથી સહસાર આઠમા દેવલોકના દેવ પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણ છે. ૧૯, તેથી મહાશુક સાતમા દેવલોકના દેવતા પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણ છે. ૨૦, તેથી પાંચમી નરકના નારકી નપુંસક અસંખ્યાતગુણ છે. ૨૧, તેથી છઠા લાંતક દેવલોકના દેવતા પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણ છે. ૨૨, તેથી ચોથી નરકના નારકી નપુંસક, અસંખ્યાત ગુણ છે. ૨૩, તેથી પાંચમા બ્રહ્મદેવલોકના દેવતા પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણ છે. ૨૪, તેથી ત્રીજી નરકના નારકી નપુંસક અસંખ્યાત ગુણ છે. ૨૫, તેથી ચોથા માહેન્દ્ર દેવલોકના દેવતા પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણ છે. ૨૬. તેથી ત્રીજા સનતકુમાર દેવલોકના દેવતા પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણ છે. ૨૭, તેથી બીજી નરકના નારકી નપુંસક અસંખ્યાત ગુણ છે. ૨૮, તેથી છપન અંતરદ્વીપના સમુર્જિમ મનુષ્ય નપુંસક અસંખ્યાત ગુણ છે. ૨૯, તેથી દેવકુરૂ ઉતરકુરૂ અકર્મભૂમિના સમુર્જિમ મનુષ્ય નપુંસક સંખ્યાત ગુણ છે. ૩૦, તેથી હરીવાસ, રમ્યકવાસ ક્ષેત્રના સમુર્જિમ મનુષ્ય નપુંસક સંખ્યાત ગુણ છે. ૩૧, તેથી હેમવય, ઐરવય ક્ષેત્રના સમુર્જિમ મનુષ્ય નપુંસક સંખ્યાત ગુણ છે. ૩૨, તેથી ભરત, ઐરણ્યવતના મનુષ્ય નપુંસક સંખ્યાત ગુણ છે. ૩૩, તેથી પુર્વમહાવિદેહ, પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના મનુષ્ય નપુંસક સંખ્યાત ગુણ છે. ૩૪, તેથી બીજા દશાન દેવલોકના દેવતા પુરૂષવેદે અસંખ્યાત ગુણ છે. ૩૫, તેથી બીજા દશાન દેવલોકના દેવાંસા સંખ્યાત ગુણી છે. ૩૬, તેથી સૌધર્મા પેલા દેવલોકના દેવતા પુરૂષવેદે સંખ્યાત ગુણ છે. ૩૭. તેથી સૌધર્મા પેલા દેવલોકના દેવાંસા સંખ્યાતગુણી છે. ૩૮,

તેથી ભવપતિના દેવતા પુરુષવેદે અસંખ્યાત ગુણા છે. ૩૯, તેથી ભવતપતિ દેવતાની દેવાંસા સંખ્યાત ગુણી છે. ૪૦, તેથી પેલી રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારડી નપુંસકવેદે અસંખ્યાત ગુણા છે. ૪૧, તેથી ખેચર તિર્યચ્છનેનીયા પુરુષ અસંખ્યાત ગુણા છે. ૪૨, તેથી ખેચર તિર્યચ્છનેની સ્ત્રી સંખ્યાત ગુણી છે. ૪૩, તેથી થળચર તિર્યચ્છનેનીયા પુરુષ સંખ્યાત ગુણા છે. ૪૪, તેથી થળચર તિર્યચ્છ નેનીની સ્ત્રી સંખ્યાત ગુણી છે. ૪૫, તેથી જળચર તિર્યચ્છ પુરુષવેદે સંખ્યાત ગુણા છે. ૪૬ તેથી જળચર તિર્યચ્છનેની સ્ત્રી સંખ્યાત ગુણી છે. ૪૭, તેથી વ્યંતરીક દેવતા પુરુષવેદે સંખ્યાત ગુણા છે. ૪૮, તેથી વ્યંતરીક દેવાંસા સંખ્યાત ગુણી છે. ૪૯, તેથી જ્યોતિષી દેવતા પુરુષવેદે સંખ્યાત ગુણા છે. ૫૦, તેથી જ્યોતિષી દેવાંસા સંખ્યાત ગુણી છે. ૫૧, તેથી ખેચર તિર્યચ્છ નેનીયા નપુંસક અસંખ્યાત ગુણા છે. ૫૨, તેથી થળચર નપુંસક સંખ્યાત ગુણા છે. ૫૩, તેથી જળચર તિર્યચ્છ નેનીયા નપુંસક સંખ્યાત ગુણા છે. ૫૪, તેથી ચૌરેંદ્રી નપુંસક વિશેષાધિક છે. ૫૫, તેથી તેંદ્રી નપુંસક વિશેષાધિક છે. ૫૬, તેથી એંદ્રી નપુંસક વિશેષાધિક છે. ૫૭, તેથી અસીકાયા એંદ્રી તિર્યચ્છનેનીયા નપુંસક અસંખ્યાત ગુણા છે. ૫૮, તેથી પૃથ્વીના જીવ વિશેષાધિક છે. ૫૯, તેથી અપકાય (પાણી) ના જીવ વિશેષાધિક છે. ૬૦, તેથી વાયુકાયના જીવ વિશેષાધિક છે. ૬૧, તેથી વનસ્પતિકાય એંદ્રી તિર્યચ્છનેનીયા નપુંસક અનંતગુણા છે. ૬૨, (અનંતકાય માટે). એ ચારે ગતીનો અલ્પબહુત્વ કહ્યો. એ ત્રણ વેદનો અલ્પબહુત્વ થયો.

૩૬. ત્રણ વેદની સ્થિતિ, અધિકતા ને સંગ્રહ.

- પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્ત્રીવેદની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?
- ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એક પ્રકારે જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ઇલાદિક જેમ પુર્વે ૨૮ નંબરમાં સ્ત્રીવેદ (તિર્યચ્છણી, મનુષ્યણી, અને દેવાંસા) ની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, વિરહકાળ અને અલ્પબહુત્વનો અધિકાર કહ્યો છે તેમ જાણવો. એમ પુરુષનો ને નપુંસકનો પણ કાળ જાણવો. વળી ત્રણ વેદનું આંતર જેમ પુર્વે કહ્યું છે તેમ જાણવું.
- પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચ્છનેનીની સ્ત્રી તિર્યચ્છનેનીયા પુરુષથી કેટલી અધિક છે?
- ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તિર્યચ્છનેનીયા પુરુષથી તિર્યચ્છનેનીની સ્ત્રી ત્રીગુણી ને ત્રણ અધિક છે.
- પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્યની સ્ત્રી. મનુષ્ય પુરુષથી કેટલી અધિક છે?
- ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, મનુષ્ય પુરુષથી, મનુષ્યની સ્ત્રી સત્તાપીશગુણી ને સત્તાપીશ અધિક છે?
- પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતાની સ્ત્રી દેવતા પુરુષથી કેટલી અધિક છે?
- ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, દેવતાની સ્ત્રી. દેવતા પુરુષથી જત્રીશગુણી ને જત્રીશ અધિક છે.
- એ ત્રીજી પ્રશ્નમાં એટલા ભેદ કહ્યા.—પ્રથમ જીવનું આવધુ ૧, વેદની કાયસ્થિતિ ૨, વેદાંતર ૩, અલ્પ, બહુત્વ. ૪, વેદના જઘની સ્થિતિ ૫, ને વેદનો કેલવો વિષય છે તે. ૬. એ જ બોલનો વિચાર કહ્યો. ॥ ઇતિશ્રી જીવાત્મીગમસૂત્રે ત્રણ ભેદ સંસારી જીવનો અધિકાર સંપૂર્ણ.

૩૭ ચાર પ્રકારે સંસારી જીવ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જે આચાર્ય એમ કહે છે જે ચાર પ્રકારે સંસારી જીવ. તે શી રીતે કહે છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, નારકી ૧, તિર્ય્યજ્જેનીયા ૨, મનુષ્ય ૩, ને દેવતા ૪ એ ચાર પ્રકાર જાણવા.

૩૮ નારકીના પ્રથમ ઉદ્દેશો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકીના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના સાત ભેદ છે. પહેલી પૃથ્વીના નારકી ૧, ખીજી પૃથ્વીના નારકી ૨, ત્રીજી પૃથ્વીના નારકી ૩, ચોથી પૃથ્વીના નારકી ૪, પાંચમી પૃથ્વીના નારકી ૫, છઠી પૃથ્વીના નારકી ૬, ને સાતમી પૃથ્વીના નારકી ૭.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પહેલી પૃથ્વીનું શું નામ છે, અને શું તેનું ગોત્ર છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, ધમા તેનું નામ છે, ને રત્નપ્રભા નામે ગોત્ર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ખીજી પૃથ્વીનું શું નામ છે, ને શું તેનું ગોત્ર છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, વંસા તેનું નામ છે, ને શકરપ્રભા નામે તેનું ગોત્ર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રીજી પૃથ્વીનું શું નામ છે, ને શું તેનું ગોત્ર છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સેલા તેનું નામ છે, ને વાલુપ્રભા નામે તેનું ગોત્ર છે ?

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચોથી પૃથ્વીનું શું નામ છે, ને શું તેનું ગોત્ર છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, અંજના તેનું નામ છે, ને પંકપ્રભા નામે ગોત્ર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચમી પૃથ્વીનું શું નામ છે, ને શું તેનું ગોત્ર છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, રીષ્ટા તેનું નામ છે, ને ધુમપ્રભા નામે ગોત્ર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, છઠી પૃથ્વીનું શું નામ છે, ને શું તેનું ગોત્ર છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, મધ્યા તેનું નામ છે, ને તમપ્રભા નામે તેનું ગોત્ર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સાતમી પૃથ્વીનું શું નામ છે, ને શું તેનું ગોત્ર છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, માધવછ તેનું નામ છે, ને તમતમા નામે તેનું ગોત્ર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પહેલી રત્નપ્રભા પૃથ્વી કેટલી જાડપણે છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એક લાખ એસી હજાર જોગન જાડપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ખીજી શકરપ્રભા પૃથ્વી કેટલી જાડપણે છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એક લાખ ને ષત્રીશ હજાર જોગન જાડપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રીજી વાલુપ્રભા પૃથ્વી કેટલી જાડપણે છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એક લાખ ને અઘવીસ હજાર જોગન જાડપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચોથી પંકમ્રલા પૃથ્વી કેટલી જડપણે છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, એક લાખ ને વીશ હજાર જોજનની જડપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચમી ધુમ્રલા પૃથ્વી કેટલી જડપણે છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, એક લાખ ને અઠાર હજાર જોજનની જડપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, છઠી તમ્રલા પૃથ્વી કેટલી જડપણે છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, એક લાખ ને સોળ હજાર જોજનની જડપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સાતમી તમ્રતમા પૃથ્વી કેટલી જડપણે છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, એક લાખ ને આઠ હજાર જોજનની જડપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રલા પૃથ્વીના કેટલા કાંડ (ભાગ) છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના ત્રણ ભાગ છે. ખરકાંડ (કદળુભાગ) ૧, પંકમ્રહુલકાંડ (ઘણા કાદવરૂપ) ૨, ને અપખહુલકાંડ (પાણીમય) ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રલા પૃથ્વીનો ખરકાંડ કેટલા પ્રકારનો છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, સોળ પ્રકારનો છે. પ્રથમ રત્નનો ૧, વજ્ર ૨, વૈકુણ્ઠ ૩, લોહીતાક્ષ ૪, મસારગક્ષ ૫, હંસગર્ભ ૬, પુલક ૭, સોગંધીક ૮, જોતીરસ ૯, અંજન ૧૦, અંજન પુલક ૧૧, રજત (રૂપ) ૧૨, સુવર્ણ ૧૩, અંકરત્ન ૧૪, સ્ફટિક ૧૫, ને રીટરત્નનો કાંડ ૧૬.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રલા પૃથ્વીએ સોળ પ્રકારનો ખરકાંડ છે. તેમાં પહેલો રત્ન કાંડ કેટલા પ્રકારનો છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, એક પ્રકારનો છે. એમ જાવત્ સોળમા રીટકાંડ સુધી સર્વ એકેક પ્રકારનાજ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રલા પૃથ્વીમાં પંકમ્રહુલકાંડના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેનો એકજ ભેદ ઘણા કાદવરૂપ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, રત્નપ્રલા પૃથ્વીએ અપખહુલકાંડના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેનો પણ એકજ ભેદ ઘણા પાણીરૂપ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બીજી શકરપ્રલા પૃથ્વી કેટલા પ્રકારની છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, એક પ્રકારની એકાકાર છે. એમ જાવત્ સાતમી નરક સુધી સર્વ એક પ્રકારની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પહેલી નરકે કેટલા નરકાવાશા છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, ત્રીશલાખ નરકાવાશા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બીજી નરકે કેટલા નરકાવાશા છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, પચવીશ લાખ નરકાવાશા છે,

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રીજી નરકે કેટલા નરકાવાશા છે?

ઉત્તર—હે જૈતમ, પંદરલાખ નરકાવાશા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચોથી નરકે કેટલા નરકાવાશા છે?

ઉત્તર—હે જૈતમ, દશ લાખ નરકાવાશા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચમી નરકે કેટલા નરકાવાશા છે?

ઉત્તર—હે જૈતમ, ત્રણ લાખ નરકાવાશા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, છઠી નરકે કેટલા નરકાવાશા છે?

ઉત્તર—હે જૈતમ, એક લાખ નરકાવાશા તેમાં પાંચ ઓછા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સાતમી નરકે કેટલા નરકાવાશા છે?

ઉત્તર—હે જૈતમ, પાંચ મોટા નરકાવાશા છે. તેના નામ કહે છે. કાળ ૧ મહાકાળ ૨ રોશક ૩ મહારોશક ૪ ને અપયકાણુ ૫.

એ સાત નરકના થઇને ચૌરાશી લાખ નરકાવાશા છે. તેની ગાથા કહે છે.

ત્રીસાય પળાવિસા; પન્નરસ દસેવ તિન્નીય હવંતિ

પંચુળ સય સહસ્સં; પંચેવ અણુત્તરા નરગા ॥૧॥

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વી હેઠે ધનોદધી, (નીચડ જળરૂપ) ધનવાય, (નીચડ-વાયરૂપ) તનવાય, (સુક્ષ્મવાયરૂપ) ને આકાશ પ્રમુખ છે?

ઉત્તર—હે જૈતમ, હા ધનોદધિ, ધનવાય, તનુવાય, ને આકાશ એ ચારે છે. એમ જ્યવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો ખરકાંડ કેટલો જડપણે છે?

ઉત્તર—હે જૈતમ, સોળ હજાર જોજનનો જડપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો ખરકાંડ સોળહજાર જોજન જડપણે છે. તેમાં પ્રથમનો રત્નકાંડ કેટલો જડપણે છે?

ઉત્તર—હે જૈતમ, એક હજાર જોજનનો છે. એમ જ્યવત્ સોળમાં રીટકાંડ પર્યંત જાણવું. (એટલે ખરકાંડ સોળ હજાર જોજનનો તેમાં સોળ ભેદ જેથી દરેક ભેદ એકેક હજાર જોજનનો. સર્વ મળી સોળ હજાર જોજન થાય.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો પંકજહુલકાંડ કેટલો જડપણે છે?

ઉત્તર—હે જૈતમ, ચૌરાશી હજાર જોજનનો જડપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો અપયજહુલકાંડ કેટલો જડપણે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એંસીહજાર જોજનનો જાડપણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વી હેઠે ધનોદધીનો પીંડ કેટલો જાડપણ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, વીસ હજાર જોજનનો જાડપણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વી હેઠે ધનવાયનો પીંડ કેટલો જાડપણ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અસંખ્યાતા હજાર જોજનનો જાડપણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વી હેઠે તનવાયનો પીંડ કેટલો જાડપણ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ પહેલી નરકના ધનવાયની નીચે અસંખ્યાતા હજાર જોજનનો તનવાય છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીને હેઠે આકાશ કેટલા જોજનનો જાડપણ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ પહેલી નરકના તનવાયની નીચે અસંખ્યાતા હજાર જોજનનો આકાશ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બીજી શકરપ્રભા પૃથ્વી હેઠે ધનોદધીનો પીંડ કેટલો જાડપણ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, વીસ હજાર જોજનનો જાડપણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બીજી શકરપ્રભા પૃથ્વી હેઠે ધનવાય કેટલો જાડપણ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અસંખ્યાતા હજાર જોજનનો છે, એમ તનવાય ને આકાશ પણ અસંખ્યાતા હજાર જોજનનો છે. એમ જવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં એકલાખ ને એંસીહજાર જોજનના પીંડમાંદે હેમ દેવન કુપ્યે પ્રતર વિસાગે છેદનેયકે વર્ણયકી કાળા, લીલા, રાતા, પીળા ને ઘોળા કલ્પે ને રવિયકી સુમંથ, દુર્ગંથ કલ્પ છે? ને રસથકી તીક્ત, કટુક, કસાયકો, ખાટો, મીઠો. ને ખંભે રસ છે? વળી સ્પર્શથકી કડીણ, ક્રોમળ, ભારી, હલુઓ; ટાટો, ઉતો, ઓગટો, કુપિત ને મ્તલ સ્પર્શ છે? ને સંસ્થાનથકી પરીમંડલ, વૃત્ત, તંસ, ચતુરસ, ને લંબ. એ ખંભે સંસ્થાને પરિવૃત્ત છે? માંદિમાંદિ અન્યોઅન્ય બંધાણ છે? માંદોમાંદે સ્પષ્ટ છે? માંદોમાંદે અવગત છે? માંદોમાંદે સ્નેહ પ્રતિબંધ છે? માંદોમાંદે સંબંધપણ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તા છે. એવ પ્રમાણ છે, એ સમયે પુછા કરી. હવે વીવરીને પુછા

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા, છે. એમ જવત્ સોળમા રીપ્કાંડ પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાંહે પંડગલુલકાંડ ચોરારીહજાર જોજનનો જાડ પાણુ છે, તે મધ્યે ક્ષેત્ર છેદન યુધ્ધ્યે છેદતેથકે વર્ણુથકી કાળા દ્રવ્ય જવત્ આઠ સ્પર્શ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા છે. એમ અપગલુલકાંડ એંશીહજાર જોજનને જાડપણુ છે, તે પાણુ એમજ પુર્વલી રીતે કહેવું,

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વી હેંકે ધનોદધી વીસ હજાર જોજન જાડપણુ છે તેમાં ક્ષેત્ર છેદનયુધ્ધ્યે છેદતેથકે વર્ણુ પ્રમુખ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા છે. (એમ યધા યોલ કહેવા).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધનોદધીની હેંકે ધનવાય અસંખ્યાતા હજાર જોજન જાડપણુ છે, તેમાં ક્ષેત્ર છેદનયુધ્ધ્યે છેદતેથકે વર્ણુ પ્રમુખ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા છે. (એમ યધા યોલ પુર્વલી રીતે કહેવા)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધનવાય હેંકે તનવાય પાણુ અસંખ્યાતા હજાર જોજન જાડપણુ છે તેમાં ક્ષેત્ર છેદનયુધ્ધ્યે છેદતેથકે વર્ણુથકી કાળા દ્રવ્ય પ્રમુખ પુર્વલીપરે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા છે. (એમ યધા યોલ પુર્વલી રીતે કહેવા).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તનવાય હેંકે આકાશ પાણુ અસંખ્યાતા હજાર જોજન જાડપણુ છે તે માંહે ક્ષેત્ર છેદનયુધ્ધ્યે છેદતેથકે પૂર્વલીપરે વર્ણુથકી કાળા દ્રવ્ય પ્રમુખ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા છે. (એમ યધા યોલ પુર્વલી રીતે કહેવા.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પહેલી રત્નપ્રભા પૃથ્વી હેંકે બીજી શકરપ્રભા પૃથ્વી એક લાખ તે બત્રીશ હજાર જોજન જાડપણુ છે, તેમાં ક્ષેત્રછેદન પ્રતર વિભાગ યુધ્ધ્યે છેદતેથકે પાંચ વર્ણુદ્રવ્ય છે? જવત્ પાંચ સંસ્થાનવંત માંહોમાંહે મળી રહ્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા. જવત્ પુર્વલી રીતે માંહો માંહી મળી રહ્યા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બીજી શકરપ્રભા પૃથ્વી હેંકે એમ ધનોદધી પાણુ વીસ હજાર જોજન જાડપણુ છે. તે હેંકે ધનવાય અસંખ્યાતા હજાર જોજન જાડપણુ છે. તે હેંકે તનવાય પાણુ અસંખ્યાતા હજાર જોજન જાડપણુ છે. તે હેંકે આકાશ પાણુ અસંખ્યાતા હજાર જોજન જાડપણુ છે. તે માંહે ક્ષેત્ર છેદનયુધ્ધ્યે છેદતેથકે વર્ણુ પ્રમુખ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા છે. એમ જવત્ સાતમી નરક પર્યંત અધિકાર જેમ શકરપ્રભાનો કહો તેમજ જાણવો. (આંહી રત્નપ્રભાની ભલામણ નહીં દેતાં શકરપ્રભાની ભલામણ દીધી તેનું કારણ એ જે રત્નપ્રભાના ખરકાંડ પ્રમુખ ત્રણ પ્રકારે છે, તે શકરપ્રભાનો એકજ પ્રકાર છે, માટે જ નરકે એક પ્રકાર હોવાથી શકરપ્રભાની ભલામણ દીધી એ ભાવાર્થ જાણવો.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વી શ્વે આકારે છે?

ઉત્તર—હે જૈતમ, આકારને આકારે (ગોળ) છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનું ખરકાંડ શ્વે આકારે છે?

ઉત્તર—હે જૈતમ, આકારને આકારે (ગોળ) છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનું ખરકાંડનું પ્રથમ રત્નકાંડ શ્વે આકારે છે?

ઉત્તર—હે જૈતમ, આકારને આકારે (ગોળ) છે. એમ જ્વલત્ સોળમા રીપ્ટકાંડ પર્યંત જ્વલતું. એમજ પંકજહુલકાંડ, અપજ્વલકાંડ, ધનોદધી, ધનવાય, તનવાય, ને આકાશ. એ સર્વે આકારને આકારે (વૃત ગોળ) છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ખીછ શકરપ્રભા પૃથ્વી શ્વે સંસ્થાને (આકારે) છે?

ઉત્તર—હે જૈતમ, શકરપ્રભા, તેનો ધનોદધી, ધનવાય પ્રમુખ સર્વ આકારને આકારે છે. તે એમ શકરપ્રભાની વ્યક્તવ્યતા કહી. એમ જ્વલત્ સાતમી નરક પર્યંત જ્વલતી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના પુર્વલા છેડા થકી ફેટલો અગ્નિધાત્તે છેડે લોકનો અંત છે?

ઉત્તર—હે જૈતમ, બાર જોજન અગ્નિધાત્તે લોકનો અંત છે (એટલે બાર જોજન છેડે અલોક છે.) એમ દક્ષીણથી, પશ્ચિમથી ને ઉત્તરથી પણ બાર જોજન છેડે અલોક છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ખીછ શકરપ્રભા પૃથ્વીના પુર્વલા છેડાથકી ફેટલે છેડે અલોક છે?

ઉત્તર—હે જૈતમ, એક જોજનને ત્રીજો ભાગે ઉણાં તેર જોજન છેડે અલોક છે. એમ ચારે દિશાએ બાર જોજનને બે ત્રિયાંશ છેડે અલોક છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રીજી વાળુપ્રભા પૃથ્વીના પુર્વ દિશાના છેડાથકી ફેટલે છેડે અલોક છે?

ઉત્તર—હે જૈતમ, એક જોજનને ત્રીજો ભાગે અધિક તેર જોજન છેડે અલોક છે. એમ ચારે દિશાએ અગ્નિધાત્ત (છેડો) અલોક છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચોપ ચારે નરકે ચારે દિશાથી અલોક ફેટલે છેડે છે?

ઉત્તર—હે જૈતમ, ચોથી પંકજપ્રભાથી ચક્રદ જોજન છેડે અલોક છે. પાંચમી ધુમપ્રભાએ એક જોજનના ત્રીજા ભાગે ઉણા પનર જોજન છેડે અલોક છે. છઠી તમપ્રભાએ એક જોજનના ત્રીજા ભાગે અધિક પનર જોજનને અલોક છે, અને સાતમી તમતમા નરકે સોળ જોજન છેડે અલોક છે. એમ ચારે દિશાએ જ્વલતું. (એમ દરેક નરકે એક જોજનના ત્રણ ભાગ કરીએ એવા બે બે ભાગ વધારતા જવું.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીને છેડે પુર્વલો ચરીમાંત ફેટલે બેદે છે?

ઉત્તર—હે જૈતમ, ત્રણ બેદે છે. પ્રથમ ધનોદધીનો વળય, બીજો ધનવાયનો વળય, ને ત્રીજો તનવાયનો વળય. (ચૈદિર) છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો દક્ષીણ દિશનો ચરીમાંત કેટલા ભેદે છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તે પણ ત્રણ ભેદ છે. તે પૂર્વ દિશાની પરે ભવત્ પશ્ચિમ ઉત્તર દિશે પણ એમજ જાણવું. એમ સર્વ પૃથ્વીએ ભવત્ સાતમી નરકે ઉત્તરદિશા પર્યંત પુર્વપરે જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીએ ધનોદધીનું વળય કેટલું જડપણે છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, હું જોજનનું જડપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બીજી શકરપ્રભાએ ધનોદધીનું વળય કેટલું જડપણે છે? ભવત્ સાતમી તમતમા પૃથ્વી સુધિ ધનોદધીનું વળય કેટલું જડપણે છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, શકરપ્રભાએ એક જોજનના ત્રીજા ભાગ સહીત છ જોજન જડપણે છે, વાળુપ્રભાએ ધનોદધીનું વળય એક જોજનના ત્રીજા ભાગે ઊંણા સાત જોજન જડપણે છે. પંકપ્રભાએ સાત જોજનનું, ધુમપ્રભાએ એક જોજનના ત્રીજા ભાગ સહીત સાત જોજનનું, તમપ્રભાએ એક જોજનના ત્રીજા ભાગે ઊંણા આઠ જોજનનું, તમતમા પૃથ્વીએ આઠ જોજન પુરા ધનોદધીનું વળય જડપણે છે, (દરેક નરકે જોજનનો ત્રીજો ભાગ વધારવો.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પહેલી રત્નપ્રભા પૃથ્વીએ ભવત્ સાતમી તમતમા પૃથ્વીએ બીજું ધનવાયનું વળય કેટલું જડપણે છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, રત્નપ્રભાએ સાડાચાર જોજનનું છે, શકર પ્રભાએ પોણાપાંચ જોજનનું, વાળુપ્રભાએ પાંચ જોજનનું, પંકપ્રભાએ સવાપાંચ જોજનનું, ધુમપ્રભાએ સાડાપાંચ જોજનનું, તમપ્રભાએ પોણા છ જોજન ને તમતમા પૃથ્વીએ છ જોજનનું જડપણે ધનવાયનું વળય છે. (દરેક નરકે એક ગાઉ એટલે પા જોજન વધારવું.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પહેલી રત્નપ્રભા પૃથ્વીએ ભવત્ સાતમી તમતમા પૃથ્વીએ ત્રીજું તનવાયનું વળય કેટલું જડપણે છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, રત્નપ્રભાએ છ ગાઉ, શકરપ્રભાએ છ ગાઉ અને એક ગાઉનો ત્રીજો ભાગ, વાળુપ્રભાએ એક ગાઉના ત્રીજા ભાગે ઊંણા સાત ગાઉ, પંકપ્રભાએ સાત ગાઉ, ધુમપ્રભાએ એક ગાઉના ત્રીજા ભાગે અધીક સાત ગાઉ, તમપ્રભાએ એક ગાઉના ત્રીજા ભાગે ઊંણા સાત ગાઉ, ને સાતમી તમતમાએ આઠ ગાઉ (એ જોજન) ને જડપણે તનવાયનો વળય છે. (દરેક નરકે ગાઉનો ત્રીજો ભાગ વધારવો.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીએ ધનોદધીનું વળય છ જોજન જડપણે છે, તે મધ્યે ક્ષેત્ર છેદનબુદ્ધિ છેદતેથકે વર્ણુથકી શ્યામ વર્ણાં દ્રવ્ય વગેરે સંસ્થાનવંત એહવા છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, હા છે. એમ ભવત્ સાતમીનરક પર્યંત જ્યાં જેટલું જડપણે છે ત્યાં તેટલું તેમજ કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીએ ધનવાયનું વળય સાડાચાર જોજન જડપણે છે, તેહને ક્ષેત્ર છેદનબુદ્ધિ છેદતેથકે વર્ણુ પ્રમુખ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા, એ સર્વ છે. એમ જનવત્ સાતમી નરક પર્યંત જ્યાં જેટલું ધન-વાયનું જડપણું છે ત્યાં તેટલું તેમજ કહેવું. એમ તનવાયનું વળય પણ જનવત્ શબ્દે સાતમી નરક પર્યંત જ્યાં જેટલું જડપણું છે ત્યાં તેટલું જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનું ધનોદ્ધી વળયનો કેવો આકાર છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, વટ વળયાકારે છે. (ચુડીને આકારે) એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીને ચોપખેર વીટી રહ્યું છે. એમ જનવત્ સાતમી નરક પર્યંત ધનોદ્ધીનું વળય જાણવું. પણ એટલો વિશેષ જે પોતપોતાની નરક પૃથ્વી વીટી રહ્યા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનું ધનવાયનું વળય કયે આકારે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, વટ વળયાકારે છે. તેમજ જનવત્ જેણે રત્નપ્રભા પૃથ્વીનું ધનોદ્ધી વળય સર્વ દિશે ચોપખેર વીટીને રહ્યું છે. એમ જનવત્ સાતમી નરક પર્યંત ધનવાયનું વળય જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનું તનવાયનું વળય કેવે આકારે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, વટ વળયાકારે છે. જનવત્ જેણે રત્નપ્રભા પૃથ્વીનું ધનવાયનું વળય સર્વદિશે ચોપખેર વીટ્યું છે. એમ જનવત્ સાતમી નરક પર્યંત તનવાય વળયાકારે જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વી કેટલા જોજન લાંબપણે, પહોળપણે ને કેટલા જોજન પરિધિપણે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અસંખ્યાતા હજાર જોજન લાંબપણે, પહોળપણે છે. ને અસંખ્યાતા હજાર જોજન પરિધિપણે છે. એમ જનવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વી અંતે ને મધ્યભાગે સર્વદિશે જડપણે સરખી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા. સર્વ ક્રમે સરખી છે. એમ જનવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીએ પૂર્વે કાળને અનુક્રમે કરી સર્વ જીવ ઉપના છે, કે સમકાળે સર્વ જીવ ઉપના છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીએ સર્વ જીવ પૂર્વે કાળને અનુક્રમે કરી અનંતીવાર ઉપના છે. પણ સર્વ જીવ સમકાળે (એકી વખતે) ઉપના નથી (કેમકે નરક સિવાય ત્રણ ગતિના જીવ છે માટે). એમ જનવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વી, પૂર્વે સર્વ જીવે કાળને અનુક્રમે કરી જાંડી છે કે સમકાળે સર્વ જીવે જાંડી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વી, પૂર્વે સર્વ જીવે કાળને અનુક્રમે કરી અનંતીવાર જાંડી છે. પણ સમકાળે સર્વ જીવે જાંડી નથી (કેમકે જાંડી તો નરક ગતિનો અભાવ થાય.) એમ જનવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીએ, સર્વ પુદ્ગળ પુર્વે કાળને અનુક્રમે કરી પેઠાં છે? કે સમકાળે સર્વ પુદ્ગળ પેઠાં છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીએ સર્વ પુદ્ગળ પુર્વે કાળને અનુક્રમે કરી અનંતી વાર પેઠાં છે. પણ સમકાળે સર્વ પુદ્ગળ પેઠાં નથી. એમ જાવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વી પુર્વે કાળને અનુક્રમે કરી સર્વ પુદ્ગળે છાંડી છે? કે સમકાળે સર્વ પુદ્ગળ છાંડે છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વી પુર્વે કાળ અનુક્રમે કરી સર્વ પુદ્ગળે અનંતીવાર છાંડી છે. પણ સમકાળે સર્વ પુદ્ગળે છાંડી નથી (કેમકે કેટલાએક પુદ્ગળ બહાર પણ છે) એમ જાવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વી શું શાસ્વતિ છે? કે અશાસ્વતિ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, શાસ્વતિ પણ છે, ને અશાસ્વતિ પણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, શું કારણથી એમ કહો છો જે શાસ્વતિ પણ છે ને અશાસ્વતિ પણ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, દ્રવ્યપણે શાસ્વતિ છે, અચળ છે, ને પર્યાયગુણે તે વર્ણના પર્યાય, ગંધના પર્યાય, રસના પર્યાય ને સ્પર્શના પર્યાયપણે કરી અશાસ્વતિ છે. તે કારણે હે જાતમ એમ કહીએ છીએ જે શાસ્વતિ પણ છે ને અશાસ્વતિ પણ છે. એમ જાવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વી કાળથી કેટલા કાળની છે, ને કેટલા કાળ સુધી રહેશે?

ઉત્તર—હે જાતમ, કેણે એ કાઢી નથી. તેમ એ પૃથ્વી કાઢ કાળે હતી નહીં એમ પણ નથી, તેમ કાઢ કાળે એ પૃથ્વી નથી એમ પણ નથી, તેમ કાઢ કાળે એ પૃથ્વી નહીં હોય એમ પણ નથી. એ પૃથ્વી અનાદિ કાળની છે, વર્તમાનકાળે પણ છે, ને અનાગત (આવતે) કાળે પણ હશેજ. ક્રુપ છે, નીલ છે, શાસ્વતિ છે. તેનો કાળાંતરે પણ ક્ષય નથી, ઘટતી, વધતી નથી, અવસ્થિત છે. એમ જાવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના ઉપરલા ચરીમાંતથકી હેઠ્ઠો ચરીમાંત એ એ વચ્ચે કેટલો અગ્રાધાધ અંતર છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એક લાખ ને એસી હજાર જોગનનો અગ્રાધા છે. (એ નરકનું જડ-પણું જાણવું.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીએ ઉપરલા ચારીમાંતથકી ખરકાંડનો હેઠ્ઠો ચરીમાંત, તે વચ્ચે કેટલો અગ્રાધાએ અંતર છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, સોળ હજાર જોગનનો છે. (ખરકાંડ આધી જાણવું.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના ઉપરલા ચરીમાંતથકી રત્નકાંડનો હેકલો ચરીમાંત. તે વચે કેટલો અગ્ગાધાધ અંતર છે ?

ઉત્તર—હે જૌતમ, એક હગ્ગર જોજનનો છે. (રત્નકાંડ એક હગ્ગર જોજનનો છે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના ઉપરલા ચરીમાંતથકી ખીજો ને વજ્જકાંડ તેહનો પણ ઉપરલો ચરીમાંત, તે વચે કેટલો અગ્ગાધાધ અંતર છે ?

ઉત્તર—હે જૌતમ, એક હગ્ગર જોજનનો છે. (રત્નકાંડ આશ્રી જ્ઞણુવું.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીએ, ઉપરલા ચરીમાંતથકી ખીજો ને વજ્જકાંડ તેહનો હેકલો ચરીમાંત, તે વચે કેટલો અગ્ગાધાધ અંતર છે ?

ઉત્તર—હે જૌતમ, એ હગ્ગર જોજનનો છે. (રત્નકાંડ ને વજ્જકાંડ જંને થકને.) એમ એણે અભીપ્રાયે. જવત્ સોળમાં રીષ્ટકાંડનો ઉપરલો ચરીમાંતે પનર હગ્ગર જોજનનો છે. ને હેકલો ચરીમાંતે સોળ હગ્ગર જોજનનો અંતર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના ઉપરલા ચરીમાંતથકી પંકગ્ગલુલકાંડનો ઉપરલો ચરીમાંત, તે વચે કેટલો અગ્ગાધાધ અંતર છે ?

ઉત્તર—હે જૌતમ, સોળ હગ્ગર જોજનનો છે. (ખરકાંડ આશ્રી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના ઉપરલા ચરીમાંતથકી પંકગ્ગલુલકાંડનો હેકલો ચરીમાંત, તે વચે કેટલો અગ્ગાધાધ અંતર છે ?

ઉત્તર—હે જૌતમ, એક લાખ જોજનનો છે. (ખરકાંડ ને પંકગ્ગલુલકાંડ થકને.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના ઉપરલા ચરીમાંતથકી અપગ્ગલુલકાંડનો ઉપરલો ચરીમાંત, તે વચે કેટલો અંતર છે ?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તે પણ એક લાખ જોજનનો છે. (ખરકાંડ ને પંકગ્ગલુલકાંડ થકને.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, રત્નપ્રભા પૃથ્વીના ઉપરલા ચરીમાંતથી અપગ્ગલુલકાંડનો હેકલો ચરીમાંત, એ વચે કેટલો અગ્ગાધાધ અંતર છે ?

ઉત્તર—હે જૌતમ, એક લાખ એંસી હગ્ગર જોજનનો છે. (તે એમ ને સોળ હગ્ગરનો ખરકાંડ, ચોરાસી હગ્ગરનો પંકગ્ગલુલકાંડ, ને એંસી હગ્ગરનો અપગ્ગલુલકાંડ. એ સર્વ મળી એક લાખ એંસી હગ્ગર જોજન થાય તે આશ્રી જ્ઞણુવું.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો ઉપરલો ચરીમાંત ને રત્નપ્રભા પૃથ્વી હેક ને ધનોદધી તેનો પણ ઉપરલો ચરીમાંત, તે વચે કેટલો અગ્ગાધાધ અંતર છે ?

ઉત્તર—હે જૌતમ, એક લાખ એંસી હગ્ગર જોજનનો છે (તે પુર્વસી રીતે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો ઉપરલો ચરીમાંત ને ધનોદધીનો હેકલો ચરીમાંત, તે વચે કેટલો અગ્ગાધાધ અંતર છે ?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, એ લાખ જોજનનો છે. (તે એમ જે સોળ હજારનો ખરકાંડ, ચોરાસી હજારનો પંકજાહુલકાંડ, એંસી હજારનો અપખાહુલકાંડ ને વીસ હજાર જોજનનો ધનોદધી એમ એ લાખ જોજન જાણવા.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો ઉપરલો ચરીમાંત ને તે હેઠે ધનવાયનો પણ ઉપરલો ચરીમાંત, તે વચ્ચે કેટલો અગાધાધ અંતર છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, એ લાખ જોજનનો છે. (તે પુર્વલી રીતે જાણવા.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો ઉપરલો ચરીમાંત ને ધનવાયનો હેઠલો ચરીમાંત, તે વચ્ચે કેટલો અગાધાધ અંતર છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, અસંખ્યાતા લાખ જોજનનો છે. (તે એમજે પુર્વલા એ લાખમાં અસંખ્યાતા લાખ જોજનનો ધનવાય ભળ્યો માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો ઉપરલો ચરીમાંત ને તે હેઠે તનવાયનો પણ ઉપરલો ચરીમાંત, તે વચ્ચે કેટલો અગાધાધ અંતર છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, પુર્વલી રીતે અસંખ્યાતા લાખ જોજનનો છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો ઉપરલો ચરીમાંત ને તનવાયનો હેઠલો ચરીમાંત, તે વચ્ચે કેટલો અગાધાધ અંતર છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, અસંખ્યાતા લાખ જોજનનો છે. (પુર્વલામાં અસંખ્યાતા લાખ જોજનનો તનવાય ભળીવેલો. અસંખ્યાતામાં અસંખ્યાતા ભળે તો પણ અસંખ્યાતા થાય કેમકે અસંખ્યાતાના અસંખ્યાતા ભેદ છે. માટે વીરૂદ્ધ નહિ) એમ એણે અભિપ્રાયે હેઠે જે અસંખ્યાતા લાખ જોજનનો આકાશ છે, તેનું પણ તેજ રીતે અંતર જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બીજી શકરપ્રભા પૃથ્વીનો ઉપરલો ચરીમાંત ને તેનો હેઠલો ચરીમાંત, તે વચ્ચે કેટલો અગાધાધ અંતર છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, એકલાખ ને બત્રીસ હજાર જોજનનો છે. (બીજી નરકનો જડપણો લેવો.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બીજી શકરપ્રભા પૃથ્વીનો ઉપરલો ચરીમાંત ને ધનોદધીનો હેઠલો ચરીમાંત, તે વચ્ચે કેટલો અંતર છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, એક લાખને બાવન હજાર જોજનનો છે (વીશહજારનો ધનોદધી ભળ્યો માટે.) એમ પુર્વલે અભિપ્રાયે ધનવાય અસંખ્યાતા જોજનના અગાધાએ છે. એમજ તનવાય ને આકાશ પર્યંત જાણવું. વળી એજ રીતે સાતમી નરક પર્યંત, પણ એટલો વિશેષ કે જે જે નરકે જેટલું જડપણું છે તેમજ ધનોદધીનું વીશહજાર જોજનનું જડપણું ભેળીએ તે શકરપ્રભાને અનુસારે જાણવું.

હવે ધનોદધીનું નરકના પીંડ સહીત પ્રમાણ કહેછે. વાગુપ્રભા ત્રીજી નરક, એક લાખ ને આઠતાલીશ હજાર જોજનનું જડપણું છે. (તે એમ જે એક લાખ આઠતાલીશ

હજાર વાળુપ્રભા નરકનો પીડ તેમાં વીશહજાર જ્ઞેજનનો ધનોદધી ભેળતાં એક લાખ અડતાલીશ હજાર જ્ઞેજનનું માન થાય. એણેજ અભીપ્રાયે.) પંડપ્રભા ચોથી નરકે એક લાખ ને આળીશ હજાર જ્ઞેજનનું જડપણું છે. પાંચમી ધુમપ્રભાએ એક લાખને આડત્રીશ હજાર જ્ઞેજનનું જડપણું છે. છઠી તમપ્રભાએ એક લાખ ને છત્રીશ હજાર જ્ઞેજનનું જડપણું છે. ને સાતમી તમતમા પૃથ્વીએ એક લાખ ને અઠાવીશહજાર જ્ઞેજનનું જડપણું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એમ જાવત્ સાતે નરક પૃથ્વીનો ઉપરલો ચરીમાંત ને તે હેડે આઠાસનો હેડલો ચરીમાંત, તે વચ્ચે કેટલો અગાધાઈ અંતર છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, અસંખ્યાતા લાખ જ્ઞેજનનો અગાધાઈ અંતર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પહેલી રત્નપ્રભા પૃથ્વી, બીજી નરકથી જડપણે શું સરખી છે, કે વિશેષાધિક છે, કે સંખ્યાતગુણી છે? તેમ વિસ્તારપણે શું સરખી છે, કે વિશેષ હીણ છે, કે સંખ્યાતગુણ હીણ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વી બીજી નરક આશ્રિને જડપણે સરખી નથી, વિશેષે અધિક છે, પણ સંખ્યાતગુણી નથી. તેમ વિસ્તારપણે સરખી નથી. વિશેષહીણ છે, પણ સંખ્યાતગુણે હીણ નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બીજી નરક, ત્રીજી નરક આશ્રિને જડપણે સરખી છે? જાવત્ સંખ્યાત ગુણે હીણ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, પુર્વપરે જાણવું. એમ ત્રીજી, ચોથી, પાંચમી, છઠી નરક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, છઠી નરક, સાતમી નરક આશ્રિને જડપણે શું સરખી છે, કે વિશેષાધિક છે, કે સંખ્યાતગુણી છે? તેમ વિસ્તારપણે શું સરખી છે. જાવત્ સંખ્યાતગુણે હીણ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, એમ સર્વ પુર્વપરે જાણવું.

ત્યારે શ્રી જૌતમ સ્વામી કહે છે, જે સ્વામી તમે કહો છો તે પ્રમાણુ. ॥ ૬૧ ॥ નારકીનો પહેલો ઉદ્દેશો પુરો થયો.

૩૯ નારકીનો બીજો ઉદ્દેશો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેટલી નરક પૃથ્વી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, સાત છે. રત્નપ્રભા જાવત્ સાતમી તમતમા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં એક લાખ ને એંસીહજાર જ્ઞેજનના પીડમાં હજાર કેટલા જ્ઞેજન અવગાળી જઈએ ત્યારે, ને હેડે કેટલા જ્ઞેજન જાંડીએ ત્યારે મધ્યે કેટલા લાખ નરકવાસી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનો એક લાખ ને એંસીહજાર જ્ઞેજનનો પીડ

જડપણે છે. તે મધ્યે ઉપરથી એક હજાર જોજન અવગાહીએ (હુકીએ) ને હેઠે પણ એક હજાર જોજન વરછએ મધ્યે એક લાખ ને અઘ્યોતેર હજાર જોજના પીંડમાં ત્યાં રત્ન-પ્રભા પૃથ્વીનાં નારકીના ત્રીસ લાખ નરકાવાસા છે એમ અનંતા તિર્થકરે કહ્યું છે. તે નરકાવાસા માંહે ગોળ છે. ને બાહીર ચોખુણા છે. જ્યવત્ અશુભ નરકને વિષે વેદના છે. એમ એણે અભિપ્રાયે સર્વ પૃથ્વીને વિષે નરકાવાસાના આળાવા કહેવા. અને વિશેષે શ્રી પન-વણાછ સુત્રના સ્થાનપદને અનુસારે જાણુવા. વળી જે નરકે જેટલા નરકાવાસા છે તે નરકે તેટલા કહેવા. એમ જ્યવત્ સાતમી નરક પર્યંત કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સાતમી નરકે જેટલા ઉત્કૃષ્ટા ગોટા મોટું છે આલય-કેકાણું જેલનું એવા નરકાવાસા છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જેમ શ્રી પનવણાછ સુત્રના સ્થાનપદને વિષે કહ્યું છે તેમજ જાણુવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીએ નરકાવાસા કયે સંસ્થાને (આકારે) છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જે પ્રકારે કહ્યા છે. આવલીકાળંધ, તે પંક્તિયંધ ૧ અને બીજા પંક્તિયંધ રહીત. (પુદ્ગલિકરણ) તે છુટા કહીએ ૨, તીલાં જે પંક્તિયંધ નરકાવાસા છે તે ત્રણ ભેદે છે. ગોળ ૧, ત્રીખુણિયા ૨, ને ચૌરસા ૩. ને જે પંક્તિ બાહરલા નરકાવાસા છે તે વિવિધ પ્રકારને સંસ્થાને સંસ્થીત છે. લોહના કાકાને સંસ્થાને, મદિરા કરવાના કામને સંસ્થાને, રસોધ કરવાના રસોડાને સંસ્થાને, લોહીને સંસ્થાને, લોહ કડાધને સંસ્થાને, ઘાળીને સંસ્થાને, મોટા હાંડકાને સંસ્થાને, તાપસના અડવલાને સંસ્થાને, લંધુ માંદલને સંસ્થાને, મોટા માંદલને સંસ્થાને, નંદીમુખ માંદલને સંસ્થાને, (જે માંદલ મધ્યે બાર વાજવ વાજે તે નંદીમુખ માંદલ કહીએ.) માટીની દડદડીને સંસ્થાને, સુધોપા ધંટાને સંસ્થાને, (સુધોપા ધંટા દેવલોકમાં છે.) મોટી દડદડીને સંસ્થાને, હાંડના ડાકલાને સંસ્થાને, મોટા ઢેલને સંસ્થાને, ભેરીને સંસ્થાને, ઝાલરને સંસ્થાને, કુંતંબકને સંસ્થાને, નાલને સંસ્થાને સંશિત છે. એમ જ્યવત્ છઠી નરક પર્યંત જાણુવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સાતમી નરકે નરકાવાસા કયે સંસ્થાને છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જે પ્રકારના સંસ્થાને છે. એક નરકાવાસો મધ્યનો વૃત્તાકારે (વાટલા ગોળ આકારે) છે ને ચાર નંસ (ત્રિખુણાકારે છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીએ નરકાવાસા જડપણે જેટલા છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, ત્રણ હજાર જોજનના જડપણે છે, તે મધ્યે એક હજાર જોજનનો હેઠે પીંડ છે ને એક હજાર જોજન મધ્યે પોલા છે ને એક હજાર જોજન ઉપરે સંકુચિત ગોમટરૂપ છે. એમ જ્યવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણુવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીએ નરકાવાસા કેવડા લાંબપણે, પહોળાપણે ને કેવડા પરિધિએ ફરતા છે ?

ઉ-તર—હે જાતમ, બે પ્રકારના છે, કાષ્ઠક નરકવાસા સંખ્યાતા જોજન વિસ્તારપણે છે, ને કાષ્ઠક અસંખ્યાતા જોજન વિસ્તારપણે છે. તેમાં જે નરકવાસા સંખ્યાતા વિસ્તારપણે છે તે સંખ્યાતા લાખ જોજનના લાંબપણે, પહોળપણે છે. ને સંખ્યાતા લાખ જોજન દૂરતા પરિધિપણે છે. ને જે નરકવાસા અસંખ્યાતા જોજનના વિસ્તારપણે છે તે અસંખ્યાતા લાખ જોજન લાંબપણે, પહોળપણે છે, ને અસંખ્યાતા લાખ જોજન દૂરતા પરિધિપણે છે. એમ બંધવું છડી તમા નરક પર્થેત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સાતમી નરકના નરકવાસા કેવડા લાંબપણે, પહોળપણે ને પરિધિપણે છે?

ઉ-તર—હે જાતમ, તે નરકવાસા બે પ્રકારે કહ્યા છે. એક સંખ્યાતા જોજનનો વિસ્તાર છે ને ચાર અસંખ્યાતા જોજનના વિસ્તાર છે. તેમાં જે સંખ્યાતા જોજનનો વિસ્તાર અપચકાવું નામે નરકવાસો છે તે એક લાખ જોજન લાંબપણે, પહોળપણે છે. ને ત્રણ લાખ મેળા જોજન અસંખ્યાતા સતાવીશ જોજન ત્રણ ગાઉ એકસો અઠાવીશ ધનુષ સાડાતેર અંગુળ કાંઈક અંશરમે દૂરતા પરિધિપણે છે. ને તેમાં જે અસંખ્યાતા જોજનના વિસ્તાર નરકવાસો છે તે અસંખ્યાતા લાખ જોજન લાંબપણે, પહોળપણે ને દૂરતા પરિધિપણે છે.

~ ~ ~ ~ ~

નારકીનો બીજો ઉદ્દેશ.

વિશેષની અણી, ભીડમાલ (આયુધ) ની અણી. સોષની અણી, કુઉચનો સ્પર્શ, વીંછીના કાંટા આંકડાની અણી, નિર્ધુગ (ધુવાડા રડીત) અડીનો સ્પર્શ, આળનો સ્પર્શ, અડીના કણીયાનો સ્પર્શ, દીપની શીખાનો સ્પર્શ, નિંલાડાની અડીનો સ્પર્શ, શુદ્ધ અડીનો નેવો સ્પર્શ, એમ શ્રી ભગવંતે કહ્યું. સારે શ્રી જાતમ પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ને આપે સ્પર્શ કહ્યા તેવો નરકવાસનો સ્પર્શ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. કેમકે એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નરકવાસનો એથી અતીક (અનંતગુણો) સ્પર્શ છે. એમ અમનોહર તેહનો સ્પર્શ છે. એમ ભવત સાતમી નરક પર્યંત બળ્યું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નરકવાસા કેવડા મોટા છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, આ જંબુદ્વીપનાંમં દ્વીપ સર્વ દ્વીપ, સમુદ્રમાં અભ્યંતર ને સર્વદ્વીપથી લઘુ (નાનો) છે. તે તેલના પુડાને સંસ્થાને સંસ્થીત છે. વૃત્ત છે, રથના પછડાને આકારે વૃત્ત છે, કેમળના ડોડાને સંસ્થાને સંસ્થીત વૃત્ત છે, પુનમના પૂર્ણ ચંદ્રમાને સંસ્થાને સંસ્થીત વૃત્ત છે, તે એક લાખ નેજન લાંબપણે, પહોળપણે છે. ત્રણલાખ સોળહજાર જાએ સતાવીસ નેજન ત્રણ ગાઉ એકસો સતાવીસ ધનુષ ને સાડતેર આંગુલ કાંધક ઝાંઝેરો ફરતો પરિધિપણે છે. એ જંબુદ્વીપની પરિધિને કાષ્ટ દેવતા મહારિક્ષિનો ધણી ભવત. માહાલાઘ્યનો ધણી, મોટો જેનો મહિમા છે, મોટું જેનું જાળ છે. મોટું જેનું ઐશ્વર્ય છે. મોટું જેનું સુખ છે, (બીજા કેટલાક આચાર્ય કહ્યું છે ને મોટાં છે મન ધરિયો જેનાં એવી જેની અચિંસ શક્તિ છે એવો દેવતા) તે ત્રણવાર આંખ મીચીને કંધાડીએ તેટલી વારમાં એકવીસ વાર ફરીને પાછો વળી આવે તે દેવતા તેહવી ઉત્કૃષ્ટી, ઉતાવળી, ચપળ-પણે, સીધપણે, જયજાગતિયે, ઉધ્ધતગતિયે, સીધગતિયે, ચંડાગતિયે, દેવતા સંબંધી દેવ-તાની ગતિયે ચાલતે ચાલતે થકે જઘન્યથી એક અહોરાત્ર, એ અહોરાત્ર, ત્રણ અહોરાત્ર પર્યંત ને ઉત્કૃષ્ટ જ માસ પર્યંત ચાલે સારે કાષ્ટક નરકવાસનો પાર આવે ને કાષ્ટક નરકવાસનો પાર આવે નહીં. એવડા મોટા છે. એમ હે જાતમ સાતમી નરક પર્યંત બળ્યું. પણ એટલો વિશેષ ને સાતમી નરક કાષ્ટક નરકવાસનો પાર પામીએ અને કાષ્ટક નરકવાસનો પાર ન પામીએ (કેમકે સાતમી નરકે વચ્ચે અપયકાણા નરકવાસો અતીકમી બન્ય લઘુ માટે. ને જાકીના ચાર જ માસે પણ વતિકમી શકે નહીં એવડા મોટા છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નરકવાસા શી વસ્તુના છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, સર્વ વજ્રરતનમય છે. તે નરકવાસાને વિષે ઘણા જીવ ને પુદ્ગળ ઉપક્રમે છે, વિક્રમે છે, ચવે છે, ઉપન્ને છે; એ નરકવાસા દ્રવ્યપણે સાસ્વતા છે. ને પર્યા-યથી વર્ણને પર્યાયે, ગંધને પર્યાયે, રસને પર્યાયે, સ્પર્શને પર્યાયે અસાસ્વતા છે. એમ ભવત સાતમી નરક પર્યંત બળ્યું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીને વિષે નારકી કંઈ ગતિમાંથી આવી ઉપન્ને. શું

અસંજીમાંથી ઉપજે? કે પાંખીમાંથી ઉપજે? કે ભૂજપરસર્પમાંથી ઉપજે, કે પરીસર્પમાંથી ઉપજે, ચતુષ્પદમાંથી ઉપજે? કે સર્પમાંથી ઉપજે, કે સ્ત્રીમાંથી ઉપજે, કે માછલા. ને મનુષ્યમાંથી ઉપજે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, અસંજી તિર્યચમાંથી ઉપજે જવત્ માછલા ને મનુષ્યમાંથી પણુ ઉપજે.

એમ એણે અભીપ્રાયે સાતે નરકે ઉપજવાની એ ગાથા છે તેનો અર્થ કહે છે.

પહેલી નરકે અસંજી તિર્યચ જાય. બીજી નરકે સુધી પરીસર્પ ભૂજપર સર્પ જાય. ત્રીજી નરકે સુધી પાંખી જાય. ચોથી નરકે સુધી સીંહ પ્રમુખ જળચર જાય. પાંચમી નરકે સુધી ઉરપરસર્પ જાય. છઠી નરકે સુધી સ્ત્રી જાય. અને સાતમી નરકે સુધી માછ જળચર ને મનુષ્ય જાય.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીને વિષે એક સમે કેટલા નારકી ઉપજે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી એક, એ, ત્રણ. ને ઉત્કૃષ્ટા સંખ્યાતા પણ ઉપજે ને અસંખ્યાતા પણ ઉપજે. એમ જવત્ સાતમી નરકે પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી સમયે સમયે એકેકે કાઢતાંથકાં કેટલે કાળે કાઢી રહીએ?

ઉત્તર—હે જૌતમ, એ રત્નપ્રભાના નારકી અસંખ્યાતા છે. તે સમયે સમયે એકેકે કાઢતાં થકાં અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણિ, અવસર્પિણિએ, કાઢી ન રહીએ એટલા નારકી છે (એ અસત કલ્પના દેખાડી છે પણ દેણેછ અપહ્યા નથી.) એમ જવત્ સાતમી પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીએ નારકીના શરીરની કેવડી અવગાહના (ઉંચાઇ) છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેના શરીરની અવગાહનાએ પ્રકારની છે. એક ભવધારણીક શરીર ને બીજી ઉત્તર વૈદીય શરીર. તેમાં ભવધારણીક શરીરની અવગાહના જઘન્યથી આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે છે ને ઉત્કૃષ્ટ સાત ધનુષ ત્રણ હાથ છ આંગુલની છે. ને જે ઉત્તર વૈદીય શરીર તેની અવગાહના જઘન્યથી આંગુલને સંખ્યાતમે ભાગે ને ઉત્કૃષ્ટપણે પનર ધનુષને અઢી હાથની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બીજી નરકે નારકીના શરીરની અવગાહના કેવડી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેના ભવધારણી શરીરની અવગાહના જઘન્યથી આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે ને ઉત્કૃષ્ટપણે પનર ધનુષ ને અઢી હાથની છે. ને ઉત્તર વૈદીય જઘન્ય આંગુલને સંખ્યાતમે ભાગે ને ઉત્કૃષ્ટપણે એકત્રીશ ધનુષ ને એક હાથની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રીજી નરકના નારકીના શરીરની અવગાહના કેવડી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, ભવધારણી શરીર જઘન્ય આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગ ને ઉત્કૃષ્ટપણે એકત્રીશ ધનુષ ને એક હાથ. ને ઉત્તર વૈદીય આસક ધનુષ ને એ હાથની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચોથી નરકના નારકીના શરીરની અવગાહના કેવડી છે?

ઉ-તર—હે ગૌતમ, ભવધારણી જઘન્ય આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે ને ઉત્કૃષ્ટપણે યાસઠ ધનુષ એ હાથ, ને ઉત્તર વૈકીય જઘન્ય આંગુલને સંખ્યાતમે ભાગે ને ઉત્કૃષ્ટપણે એકસો પચવીશ ધનુષની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચમી નરકના નારકીના શરીરની અવગાહના કેવડી છે ?

ઉ-તર—હે ગૌતમ, ભવધારણી જઘન્ય આંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ ને ઉત્કૃષ્ટી એકસો પચવીશ ધનુષ, ને ઉત્તર વૈકીય જઘન્ય આંગુલનો સંખ્યાતમોભાગ ને ઉત્કૃષ્ટ અઢીસો ધનુષની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, છઠી નરકના નારકીના શરીરની અવગાહના કેવડી છે ?

ઉ-તર—હે ગૌતમ, ભવધારણી જઘન્ય આંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ ને ઉત્કૃષ્ટપણે અઢી સો ધનુષ ને ઉત્તર વૈકીય જઘન્ય આંગુલનો સંખ્યાતમો ભાગ ને ઉત્કૃષ્ટપણે પાંચસે ધનુષની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સાતમી નરકના નારકીના શરીરની અવગાહના કેવડી છે ?

ઉ-તર—હે ગૌતમ, ભવધારણી શરીરની અવગાહના જઘન્યથી આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે. (ઉપજતી વેળાએ.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે પાંચસો ધનુષની. ને ઉત્તર વૈકીય શરીરની અવગાહના જઘન્ય આંગુલને સંખ્યાતમે ભાગે. (કરતી વેળાએ.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે એક હજાર ધનુષની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકીના શરીર કયા સંઘયણનાં છે ?

ઉ-તર—હે ગૌતમ, છ સંઘયણુચક્રી રહીત છે, એટલે અસંઘયણી છે. કેમકે હાડ, રૂઢીર, નસાળળ નથી, તે કારણે સંઘયણુ નથી. ને જે પુદ્ગળ અનીષ્ટ જાવત્ અમનોજ તે તેહના શરીર સંઘાતપણે પરણુમે છે. એમ જાવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણુવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકીના શરીર કયે સંસ્થાને છે ?

ઉ-તર—હે ગૌતમ, તેના શરીર બે પ્રકારે છે. એક ભવધારણી શરીર, ને બીજા ઉત્તર વૈકીય શરીર. તેમાં જે ભવધારણી શરીર તે હુંડ સંસ્થાને છે. ને ઉત્તર વૈકીય શરીર તે પણુ હુંડ સંસ્થાને છે. એમ જાવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણુવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નારકીનાં શરીર કેવે વર્ણે છે ?

ઉ-તર—હે ગૌતમ, કાળા છે કાળીજ પ્રભા છે. જાવત્ ઉત્કૃષ્ટે કાળે વર્ણે છે. એમ જાવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણુવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકીના શરીરનો કેવો ગંધ છે ?

ઉ-તર—હે ગૌતમ, તે યથા દૃષ્ટાંતે કહે છે. જેહવાં સર્પનાં મઝાં. એમ જાવત્ પુર્વપરે નરકાવાશાની દુર્ગંધ કહી તેમ વર્ણુન કરવો. એમ જાવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણુવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકીના શરીર કેવે સ્પર્શ છે ?

ઉ-તર—હે ગૌતમ, ફાટી શરીરની ચામડી છે, માડી કાંત છે, કડીલુ સ્પર્શ છે. જેહવો

બળેલ કાષ્ટ હોય તેહવી શરીરની આમડીનો સ્પર્શ છે. એમ જનવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકીને કેવા પુદ્ગળ સ્વાસોસ્વાસપણે પરણુમે છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, જે પુદ્ગળ અનિષ્ટ જનવત્ અમનોજ છે, તે પુદ્ગળ નારકીને શ્વાસોશ્વાસ પણે પરણુમે છે. એમ જનવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણવું. વળી સાતે નરકે આહારના પુદ્ગળ પણ એમજ જાણવાં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકીને કેટલી લેશ્યા છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, એક કાપોત લેશ્યા છે. એમ શકરપ્રભા બીજી નરકે પણ એક કાપોત લેશ્યા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રીજી વાળુપ્રભાએ કેટલી લેશ્યા છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, બે લેશ્યા છે. નીલ લેશ્યા ૧, ને કાપોત લેશ્યા ૨. તેમાં જે કાપોત લેશ્યાના ધણી નારકી તે ઝાઝા છે ને નીલ લેશ્યાના ધણી નારકી તે થોડા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચોથી પંકપ્રભા નરકના નારકીને કેટલી લેશ્યા છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, એક નીલ લેશ્યા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચમી ધુમપ્રભા નરકના નારકીને કેટલી લેશ્યા છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, તેને બે લેશ્યા છે. કૃશ્ન લેશ્યા ૧, ને નીલ લેશ્યા ૨. તેમાં જે નીલ લેશ્યાના ધણી નારકી તે ઝાઝા છે ને કૃશ્ન લેશ્યાના ધણી નારકી તે થોડા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, છઠી તમપ્રભા નરકના નારકીને કેટલી લેશ્યા છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, એક કૃશ્ન લેશ્યા છે, ને સાતમી નરકે પરમ કૃશ્ન લેશ્યા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી શું સમ્યક્ત્વ દ્રષ્ટી છે? કે મિથ્યાત્વ દ્રષ્ટી છે? કે સમમિથ્યાત્વ દ્રષ્ટી છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, સમ્યક્ત્વ દ્રષ્ટી પણ છે, મિથ્યાત્વ દ્રષ્ટી પણ છે, ને સમમિથ્યાત્વ દ્રષ્ટી પણ છે. એમ જનવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી શું જ્ઞાની છે, કે અજ્ઞાની છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, જ્ઞાની પણ છે, ને અજ્ઞાની પણ છે. તેમાં જે જ્ઞાની છે તે નિશ્ચે ત્રણ જ્ઞાનના ધણી છે. મતિજ્ઞાન ૧, શ્રુતજ્ઞાન ૨, ને અવધજ્ઞાન ૩, ને જે અજ્ઞાની છે તેમાં કેટલાએક બે અજ્ઞાનના ધણી છે, ને કેટલાએક ત્રણ અજ્ઞાનના ધણી છે. વળી તેમાં જે બે અજ્ઞાનના ધણી છે તે નિશ્ચે મતિઅજ્ઞાન ને શ્રુતઅજ્ઞાનના ધણી છે. ને જે ત્રણ અજ્ઞાનના ધણી છે તે નિશ્ચે મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન ને વિભંગ જ્ઞાનના ધણી છે. (જે બે અજ્ઞાન કલાં તે પહેલી નરકે સમુર્ધિમ તિર્યચ ઉપર તે ભણી કલું, કેમકે તેને ઉપજતી વેળાએ અપરોક્ષ લગે બે અજ્ઞાન હોય, પછે પરોક્ષ થયા પછી નિશ્ચે ત્રણ અજ્ઞાન લાભે) ને કારણે નરકે જ્ઞાની પણ છે ને અજ્ઞાની પણ છે. તેમાં જે જ્ઞાની છે તે નિયમા ત્રણ

જ્ઞાનના ધણી છે, ને જે અજ્ઞાની છે તે ત્રણ અજ્ઞાનના ધણી છે. (આંહી ત્રણ અજ્ઞાન કહ્યાં તેનું કારણ એ જે પહેલી નરક સુધીજ સમુર્જિત ઉપજે. શેષ નરકે ઉપજે નહીં તે માટે જાણવું).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી, શું મનજોગી છે? કે વચનજોગી છે? કે કાયજોગી છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, મનજોગી છે, વચનજોગી છે, ને કાયજોગી પણ છે. એમ જાવત સાતમી નરક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી શું સાકારોપયોગી છે, કે અનાકારોપયોગી છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સાકારોપયોગી પણ છે, ને અનાકારોપયોગી પણ છે. એમ જાવત સાતમી નરક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી અવધજ્ઞાને કરી કેટલું ક્ષેત્ર જાણે, ને દેખે? એમ જાવત સાતમી નરકના નારકી અવધજ્ઞાને કેટલું ક્ષેત્ર જાણે, ને દેખે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, રત્નપ્રભા પહેલી નરકના નારકી જઘન્યથી સાડાત્રણ ગાઉ ને ઉત્કૃષ્ટ આર ગાઉ અવધીજ્ઞાને કરી જાણે, ને દેખે. બીજી શકરપ્રભાએ જઘન્યથી ત્રણ ગાઉ ને ઉત્કૃષ્ટ સાડાત્રણ ગાઉ. એમ એણે અભિપ્રાયે નરક નરકપ્રતે અર્ધ અર્ધ ગાઉ ઓછું કરતાં ત્રીજી નરકે જઘન્યથી અઢી ગાઉ ને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ ગાઉ. ચોથી નરકે જઘન્યથી એ ગાઉ ને ઉત્કૃષ્ટ અઢી ગાઉ. પાંચમી નરકે જઘન્યથી દોઢ ગાઉ ને ઉત્કૃષ્ટ એ ગાઉ. છઠી નરકે જઘન્ય એક ગાઉ ને ઉત્કૃષ્ટ દોઢ ગાઉ. સાતમી નરકે જઘન્યથી અર્ધ ગાઉ ને ઉત્કૃષ્ટ એક ગાઉ. નારકી અવધજ્ઞાને જાણે, ને દેખે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત. એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકીને કેટલી સમુદ્ધાત છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને આર સમુદ્ધાત છે. વેદના સમુદ્ધાત ૧, કપાય સમુદ્ધાત ૨, મારણાંતિક સમુદ્ધાત ૩, ને વૈદીય સમુદ્ધાત ૪. એમ જાવત સાતમી નરક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી કહેવીક ભૂખ, તરસ ભોગવતાથકા વિચરે છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ,—એકેક રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકીના મુખને વિષે અરદ્ધભાવ દ્રષ્ટાંતે કરી સર્વ સમુદ્રના પાણી ને સર્વ પુદ્ગલ ધાન પ્રમુખ પ્રક્ષેપે (ધાલે) તોપણ નિશ્ચયે તે રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી ત્રમ ન થાય (ત્રાપે નહીં) એટલે તેની ભૂખ ભાંગે નહીં ને તૃપ્તા પણ ભાંગે નહીં. એવી તે રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી ક્ષુધાને પીપાસા ભોગવે છે. એમ હે જ્ઞાતમ જાવત સાતમી નરક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી વૈદીય શરીરે શું એક રૂપ વૈકુન્ઠે, કે ઘણા રૂપ વૈકુન્ઠે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એક રૂપ પણ વૈકુન્ઠે, ને ઘણા રૂપ પણ વૈકુન્ઠે. તેમાં એક રૂપ વૈકુન્ઠતો યકો એક મોટું મુદ્ગગનું રૂપ અથવા મુખાંડી, (પ્રહરણ વિશેષ) કરવત, ખડગ, શક્તિ,

(પ્રહરણ વિશેષ) હળ, ગદા, મુશળ, ચક્ર, નારાય, (પ્રહરણ વિશેષ) ચરકી, તોમર, (પ્રહરણ વિશેષ) ત્રિશૂળ, લાકડું, જાવત્ ભીડમાળ. (આયુધ વિશેષ) ધસાદિ રૂપ વૈકુંઠે. ને ઘણારૂપ વૈકુંઠતો થકો. મુદ્ગગના રૂપ વૈકુંઠે જાવત્ ભીડમાળ પ્રમુખના રૂપ વૈકુંઠે. વળી તે પણ સંખ્યાતારૂપ વૈકુંઠે. પણ અસંખ્યાતા રૂપ વૈકુંઠે નહીં. તે પણ સંખંધ કરે પણ અસંખંધ કરે નહીં. તે પણ સરખાંજ કરે પણ અણુસરખાં કરે નહીં. એહવા રૂપ વૈકુંઠે, વૈકુંઠીને માંહોમાંહે એકળીજની કાયાને વેદના ઉદ્દેરે. તે વેદના ઉજલી, ઘણીજ આકરી, કંકસ, કટુક, બીલામણી, નિકુર, ચંડ, તિવ્ર દુખદાય, દુર્ગમ, વિપમ, દુખે અહીયાસવા (ખમવા) જોગ્ય વેદના ઉદ્દેરે. એમ જાવત્ હુમપ્રભા પાંચમી નરક પર્યંત જાણવું. (પ્રહરણ કૃત વેદના પાંચજ પૃથ્વી લગે છે તે માટે.) ને છઠી, સાતમી નરકે, નારકી માંહોમાંહે ઘણાજ મોટે રૂપે લોહના કંથુયાના રૂપ વજ્રના મુખ છે જેના એહવા કંથુયા જેહવા છાણા મધ્યે કીડા ઊપજે છે તે પ્રમાણે વૈકુંઠે, વૈકુંઠીને એકળીજની કાયા મધ્યે મુકે સારે તે કંથુયા શરીરની ત્વચા (ચામડી) વગેરે ભક્ષણ કરતાં થકાં, પોતાને પ્રાક્રમે ચાલતાંથકાં, નારકીના શરીરમધ્યે પ્રવેશ કરતાંથકાં. શરીરને વિષે ઉજળી જાવત્ દુખે અહીયાસવા જોગ્ય વેદના ઉદ્દેરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી, શું શીતવેદના વેદ છે, કે ઉષ્ણવેદના વેદ છે, કે શીતોષ્ણ વેદના વેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, શીતવેદના વેદના નથી. કેવળ એક ઉષ્ણવેદના વેદ છે. પણ શીતોષ્ણ વેદના વેદતા નથી. (શીતોષ્ણ વેદના તો સુખાકારી છે. માટે તે નારકીને હોય નહીં.) એમ જાવત્ વાળપ્રભા ત્રીજી નરક સુધી ઉષ્ણવેદના જાણવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચોથી પંકપ્રભાના નારકી શીત, ઉષ્ણ, ને શીતોષ્ણ. તેમાં કય વેદના વેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, શીત વેદના પાણુ વેદ છે, ને ઉષ્ણવેદના પણ વેદ છે. પણ શીતોષ્ણ વેદના વેદતા નથી. વળી તેમાં જે ઉષ્ણવેદના વેદ છે, તે આજા છે, ને જે શીતવેદના વેદ છે તે નારકી થોડા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચમી હુમપ્રભાએ નારકી, શું શીતવેદના વેદ છે, કે ઉષ્ણવેદના વેદ છે, કે શીતોષ્ણ વેદના વેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, શીતવેદના પણ વેદ છે, ને ઉષ્ણવેદના પણ વેદ છે, પણ શીતોષ્ણવેદના વેદતા નથી. તેમાં જે શીતવેદના વેદ છે તે નારકી આજા છે ને જે ઉષ્ણવેદના વેદ છે તે નારકી થોડા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, છઠી તમપ્રભાએ નારકી કય વેદના વેદ છે ? (પુર્વસી રીતે પુછ્યું.)

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એક શીતવેદના વેદ છે પણ ઉષ્ણ વેદના વેદતા નથી. તેમ શીતોષ્ણ વેદના પણ વેદતા નથી. એમ જાવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણવું, પણ એટલો વિશેષ જે સાતમી નરકના નારકી પરમ શીતવેદના વેદ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી કેવોક નરકનો ભય ભોગવતા થકા વીચરે છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, સાં નારકી નિત્યે અંધકારે કરી ઘણું ખીચે છે, પરમાધામીની ખીંકે ઘણું ત્રાસ પામે છે, નિત્યે પરમાધામી ત્રાસવે છે, નિત્યે દુખે કરી ઉદ્ધેગવંત છે, નિત્યે ઉપદ્રવ્યવંત છે. નિત્યે પરમ અશુભ, અતુલ અનુબંધ સહીત એહવો નરકનો ભય ભોગવતાં થકાં વીચરે છે. એમ જાવત સાતમી નરક પર્વત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સાતમી નરક પૃથ્વીયે પાંચ ઉત્કૃષ્ટ મહામોટા ને મોહોટા છે આલય (સ્થાનક) જેહના એહવા નરકવાસા ક્રિયા છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, કાળ ૧, મહાકાળ ૨, રોરક ૩, મહારોરક ૪, ને અપયઠાણ ૫. તેમાં પાંચ મહાપુરૂષ એહ ભવે ઉત્કૃષ્ટ મન, વચન, ક્રિયાના અર્થાદંડ, અનર્થાદંડના સંન્નેગ મેળીને પાપ કર્મ કરી કાળને વખતે કાળ કરી એટલે આયુષ્ય પુરૂં થયા પછી મરીને અપયઠાણ નરકવાસે નારકીપણે ઉપના, તેના નામ કહે છે. રામ (જમદગ્ની તાપસ પુત્ર) જેને ક્રશુરામ કહે છે ૧, દદાચું (અપરનામા દત્ત લક્ષ્મીનો પુત્ર) ૨, વસુરાજ ૩, (જે અધર સીંહાસને બેસતો તે) સુભૂમ ચક્રવર્તિ. (કૌરવ ગોત્રનો ઉપનો) ૪, અક્ષદત્ત (ચુલણીનો પુત્ર.) ૫, એ પાંચ જીવ સાં નારકી થયા છે. તે કાળે વરણું કાળીજ આભા (પ્રભા) જાવત ઉત્કૃષ્ટે કાળે વણું છે. તે નારકી સાં ઉજળી, વિપુળ, ઘણી જાવત દુખે અહીયાસવા (ખમવા) જોગ્ય એવી વેદના વેદે છે.

૪૦. પાંચ મહાપુરૂષોની કથા.

હવે પાંચ મોટા પુરૂષ (મહાપુરૂષ લોકીક પક્ષના જાણુવા) અધોર પાપ કરીને સાતમી નરકે અપયઠાણ નામના નરકવાસાને વિષે તેત્રીસ સાગરોપમને આવખે નારકીપણે ઉપના, તે કાણુ અને કેવા કર્તવ્યથી ઉપના, તેનું દુકં જ્યાન આ પ્રસંગે જાણુવામાટે કથારૂપે યોગ્ય ધારી (કથાને આધારે) કહેવામાં આવે છે. તેમાં ક્રશુરામ અને સુભૂમનો સંબંધ પરસ્પર ભેજો હોવાથી જાનેની સાથે કથા કહે છે.

૧-૪ ક્રશુરામ તથા સુભૂમની કથા.

પહેલા સૌધર્માનામા દેવલોકને વિષે બે મિત્ર દેવતા છે, તેમાં એકનું નામ વિસ્વાનર તે સમ્યક્વદ્રષ્ટિ દેવ છે. અને બીજો ધનવંતર દેવ તે મિથ્યાત્વી તાપસનો ભક્ત છે. તે જાને મિત્રો સામસામી ધર્મચર્યા કરતાં એકએકનો ધર્મ વખાણે છે. એમ કરતાં એકદા સમયે બેઉ દેવોએ એવો દરાવ કર્યો જે આપણે એકે ધર્મના ગુરૂઓની પરીક્ષા કરીએ! એમ નક્કી એક મતના થઇ પરિક્ષા કરવા તે જાને દેવતા મનુષ્ય લોકને વિષે આવ્યા. એવે અવસરે મિથલાનગરીનો સ્વામી પદ્મરથ નામે રાજા પોતાનું રાજ્ય છોડી શ્રી વાસુપુત્ર્ય સ્વામી પાસે દિક્ષા લેવાને અંપાનગરીયે જાય છે. તે ભાવ ચારીત્રીયાને દેખી જૈની સમ્યક્ત્વદ્રષ્ટી દેવતા, મિથ્યાત્વ દેવતાને કહે જે, જૈન ધર્મની મહતા જોવી હોય તો પહેલી

એહની પરીક્ષા કરીએ. પછે તારા તાપસની કરશું. એમ કહી અનેક પ્રકારનાં ભોજન પ્રમૂખ (દેવશક્તિથી) દેખાડ્યા પણ તે ભાવ સાધુએ જરા પણ મન ડગાવ્યું નહીં અને સત્યઘટ્ટી જરા પણ ચળ્યો નહીં. ત્યાર પછી મારગને વિષે એક બાબત કહેડો દેડકા વીગેરે જીવ વૈકુંઠ્યા, અને બીજી બાબત તિક્ષણ અણિયાળા વજ્ર જેવાં કાંટા અને કાંકરા વૈકુંઠ્યા. ત્યારે દેડકાનો મારગ મુકીને તે ભાવ સાધુ કાંટા માંહે ચાલવા લાગ્યા. તેથી કાંકરાને કાંટા તેના પગમાં વાગવાથી પગે લોહી વહેવા લાગ્યું. વેદના ખમી પણ દેડકાના ઉપર કરણા લાવી પોતે પોતાના શરીરે દુઃખ સહન કર્યું, પણ તે મારગે ચાલ્યા નહીં. ત્યાર પછી દેવતાએ નિમિત્તીયાનું રૂપ કરી હાથ નેડી વિનય પુર્વક કહેવા લાગ્યા કે, અહો સ્વામી તમે દીક્ષા લેવા બંધો છો પણ હજી તમારું આયુષ્ય ઘણું છે, અને હમણાં જોવન અવસ્થા છે માટે રાજ રૂઢિ સંપદા સ્ત્રીઓ ભોગવીને પછે વૃદ્ધપણે દિક્ષા લેજો. તે સાંભળી ભાવ સાધુ જાણ્યા હે નિમિત્તીયા માહરું આયુષ્ય ઘણું છે તો હું ઘણાં વરસ ચારિત્ર પાળીશ નેથી મૃત્યુને ઘણો લાભ થાશે, વળી જોવન અવસ્થાએ ધર્મ કરણી બની શકે છે. માટે હમણાંજ ચારિત્ર લેવું બહુ છે, કેમજો વૃદ્ધ અવસ્થાએ ધર્મ સાધન બનવું ઘણું કઠણ છે એવી દીનની તે ભાવ સાધુની ડહાં દેખી દેવતાએ હર્ષ પામી જૈન સાસનની પ્રસંસા પામી. ત્યાર પછી જૈન દેવતા કહે ચાલો તમારા તાપસની પરીક્ષા કરીએ. એમ કહી

તમારૂં પાપ ધણું છે, એ વાત તપસ્વીએ સહ્ય કરી માની, ને તે દેવતા પોતાના સ્થાનકે ગયા. અને મિથ્યાત્વી દેવતા હતો તે પણ સમ્યક્ત્વ પામી જૈની થયો. હવે ઇલાં જમદસ્તી તાપસ પંખીના મુખની વાત સાચી માની મનમાંથી વિચાર્યું જે એક સ્ત્રી પરણી પુત્ર ઉપજવું તો મુજને ગતિ થાય. એમ ચીતવીને ક્રાષ્ટ નગરને વિષે જીતશત્રુ રાજા છે તેની પાસે આવીને કહે જે મુજને એક કન્યા આપો. સારે રાજા કહે માહરે એકસો બેટીઓ છે તે માંહેથી જે તમને ઇચ્છે તેને લઈ જવ. એમ સાંભળી તાપસ રાજાના અંતઃપુરમાં જ્યાં કન્યાઓ બેસી છે ત્યાં ગયો; સારે તેની જટા તથા મળમલીન શરીર દેખી સધળી કન્યાઓ થુંકી. તેથી તાપસને ધણો ક્રોધ ચડ્યો તેથી તપને બળે સધળી કન્યાઓને કુખડી કરી રીસ ચડાવી પાછો વળ્યો. એવામાં રાજાના મહેલ પાસે એક કન્યા રમતી દીડી. તેને બીજેર (ફળ) દેખાડ્યું તે લેવા તેણીએ લાંબો હાથ કર્યો. સારે તાપસે રાજાને કહ્યું આ કન્યા મુજને ઇચ્છે છે એમ કહી ને કન્યાને લઈ ચાલ્યો. તે દેખી રાજા તેના આપથી બીહીને તેને એકહજાર ગાયો તથા દાસદાસી સહિત તે કન્યા પરણાવી. સારે તે તાપસે પેલી સો કન્યા જે કુખડી કરી હતી તેને સારી કાઢી. સારપછી તે તાપસ પોતાનો સધળો તપ ગુમાવીને તે રેણુકા નામની કન્યાને લેઈ વનમાંથી ગયો, ત્યાં અડવલો કરી રહ્યો. અને ત્યાંજ તે બાળકન્યાને પાળીપોષી મોટી કરી. જોવન અવસ્થા પામી સારે પ્રથમ ઋતુસ્તાનને અવસરે તે કન્યાને કહે સાંભળ, હું તને એક ચર મંત્રીને આપું તે બાળે તેથી કરીને તાહરે એક બ્રાહ્મણ પુત્ર થાશે? સારે રેણુકા બોલી સ્વામી મને બે ચર મંત્રીને આપો કે જેથી કરી એક બ્રાહ્મણ પુત્ર થાય ને એક ક્ષત્રિય પુત્ર થાય. કેમકે એક ક્ષત્રીચર મારી બેન અનંગસેના નામે છે તે હસ્તિનાપુરને વિષે અનંતવિર્ય રાજાને પરણાવી છે તેહને આપીશ. સારે રેણુકાના કલ્પાથી તાપસે બે ચર મંત્રી સાધીને આપ્યા. પછી રેણુકાએ વિચાર્યું જે માહરે ક્ષત્રી શુરવીર પુત્ર થાય તો આ વનવાસમાંથી છુટું. માટે ક્ષત્રી ચર (ઔપધ) હુંજ ખાઉં. એમ વિચારી ક્ષત્રીચર પોતે ખાધો અને બ્રાહ્મણચર હતો તે પોતાની બહેનને મોકલ્યો. તે અનંગસેનાએ ખાધો. હવે અનંગસેનાને પુત્ર થયો. તેનું નામ કૃતવીર્ય આપ્યું અને રેણુકાને પુત્ર થયો તેનું નામ રામ એહવું આપ્યું. અનુક્રમે યોવન અવસ્થા (રામ) પામ્યો. હવે એકદા સમયે તેના અડવલાને વિષે એક વિદ્યાધર અતિસાર નામના રોગથી પીડ્યો થકો ત્યાં આવ્યો. રામે તેની સારસંભાળ કરી આપવાદિકે સારો કર્યો. સારે વિદ્યાધરે પ્રસન્ન થઈને રામને ક્રશ્ન નામે વિદ્યા આપી. તે વિદ્યા રામે સાધી તેથી ક્રશ્ની (ક્રહાડો) પ્રગટ થઈ. તેથી ક્રશ્નશુરામ નામ પ્રસિદ્ધ થયું. દેવ અધિષ્ઠિત ક્રહાડાનું આયુદ્ધ લેઈને પૃથ્વીમાંહે ફરે પણ એને ક્રાષ્ટ જીતી શકે નહીં. એકદા સમયે તે ક્રશ્નશુરામની મા રેણુકા પોતાની બેનને મળવા સાર હસ્તિનાપુરે ગઈ. ત્યાં પોતાના બેનેવી અનંતવિર્ય રાજા સાથે તેને સંબંધ થયો તેણે રેણુકાને ભોગવી. તે ધક્રી ઓધાન રહ્યું. અનુક્રમે પુત્ર જનમ્યો. પછી તે રેણુકાને યમદક્તી નાપસે પુત્ર સહિત પોતાને આશ્રમે આણી તે વાત ક્રશ્નશુરામે જાણી તેથી તે પુત્ર સહિત પોતાની માને મારી નાંખી. તે વાત અનંતવિર્ય રાજાએ જાણી તેથી ત્યાં આવી તેના અડવલા લાંગી

નાંખ્યા. તેથી દ્રશ્યુરામને ક્રોધ ચડ્યો. ત્યારે તેણે અનંતવિર્યનું મસ્તક કાપી નાખ્યું. પછી અનંતવિર્ય રાજાનો પુત્ર કૃતવિર્ય રાજગાદીએ બેઠો. તેણે પોતાના બાપનું વૈર લેવાને યમ-દત્તી તાપસને માર્યો. ત્યારે દ્રશ્યુરામે દ્રશ્યીને બળે કરી કૃતવિર્યને મારી ગજપૂરનું રાજ્ય લીધું. એહવે કૃતવિર્ય રાજાની એક તારા નામે રાણી ગર્ભવંતી છે તેણે ચંદ્ર સ્વપ્ન દીઠાં છે તે નારીને વનમાંથી કાઢક તાપસને શરણે આવીને રહી. તાપસને કંઠણા આવી તેથી તેણીને ભોંયરામાંથી છાતી રાખી અનુક્રમે ભોંયરામાંથી તેણીએ પુત્ર પ્રસવ્યો. ભોંયરામાંથી જન્મ્યો માટે સુભૂમ એવું નામ દીધું. તે બાળક ભોંયરામાંથીજ મોટો થવા લાગ્યો, છતાં દ્રશ્યુરામને ક્ષત્રી ઉપર ઘણો ક્રોધ વ્યાપ્યો. તેણેકરી સાત વાર ક્ષત્રી રહીત પૃથ્વી કરી. જ્યાં ક્ષત્રીને દેખે ત્યાં મારે. અને તમામ ક્ષત્રીની દાદા એકઠી કરી એક થાળ ભરી મુક્યો છે. એમ કરતો કરતો એકદા તે દ્રશ્યુરામ (જ્યાં સુભૂમ છે ત્યાં) તે તાપસના અડવણા આગળ આવ્યો ત્યારે દ્રશ્યીમાંથી ઝાળ નીકળવા લાગી. તેથી કરી તાપસને પુછ્યું છતાં ક્રોધ ક્ષત્રિ છે? ખરું જોડો? માહરી દ્રશ્યીમાંથી અંગારા વરસે છે માટે છતાં ક્રોધ ક્ષત્રિ છે! ત્યારે તાપસ કહે અગેજ ગૃહસ્થાશ્રમમાં સર્વ ક્ષત્રિ હતા બીજે તો ક્રોધ નથી. એમ સાંભળી તાપસ જાણી જીવતા મુક્યા. પછી સર્વ ક્ષત્રિને મારી દ્રશ્યુરામ ગજપુર આવી રાજ કરવા લાગ્યો. એકદા સમયે ક્રોધક નિમિત્તીયાને દ્રશ્યુરામે પુછ્યું કે મને મારનાર મેળું થયું? ત્યારે નિમિત્તીયા જોડ્યો કે તમે જે ક્ષત્રિની દાદાનો થાળ ભર્યો છે તે દાદા તેના દેવને કરીને ખીર થાશે, અને તે ખીર જે ખાશે તે તમારો મારનારો થાશે. એવું સાંભળીને દ્રશ્યુરામે પોતાના મારનારની શોધ કરવા સાઠ દાનશાળા મંડાવી ત્યાં ક્ષત્રિની યજ્ઞો થાળ ખાવું મુક્યો. ત્યારપછી વૈતાલ્ય પર્વતનો રહેનાર મેઘનાદ નામે વિદ્યાધર છે તેણે નિમિત્તીયાને પુછ્યું કે માહરી પુત્રીનો વર કોણ થાશે? ત્યારે નિમિત્તીયાએ કહ્યું કે સુભૂમ થાશે. ત્યારે તે વિદ્યાધરે પોતાની દીકરી સુભૂમને પરણાવી રાજા પોતે પણ સુભૂમની સેવામાં રહ્યો. એકદા સમયે સુભૂમે પોતાની માતાને પુછ્યું કે, મનદાદ પૃથ્વી આટલીજ છે? એહવું પુત્રનું વચન સાંભળી આંખે સ્વપ્ન નાનલી ચંદ્રવદ કંઠે તારારાખીએ સર્વ પાછલી વાત કહી સંભળાવીને કંઠે જે રહે તેવું તારા આપદાદા અને સર્વ ક્ષત્રી મારી આપણું રાજ્ય દ્રશ્યુરામે લીધું છે અને મારાને તમારે તાપસને શરણે રહ્યા છીએ. એવી રીતની સર્વ વાત પોતાની માતાના મુખેથી સાંભળી તે એકદમ સુભૂમને ક્રોધ ચડ્યો. ત્યારે ભોંયરામાંથી બહાર નીકળી મેઘનાદ વિદ્યાધરને ક્રોધ કહતે જ્યાં ગજપૂર નગર દાનશાળા છે ત્યાં આવ્યો. ત્યારે ક્ષત્રીની યજ્ઞો થાળ ખાવું તે જગર ચંદ્ર તેને સુભૂમ ખાવા લાગ્યો, એટલે તે વાનની દ્રશ્યુરામને મળતો ક્રોધ વેગવેગે દ્રશ્યુરામ પણ સાવચેત થઈ જતજત્યમાન અંગારા વરસતો થયો. એકદા સમયે સુભૂમની નજરે દ્રશ્યી ઉપર પડવાથી તેના પુત્ર્ય એવું તેણે કહ્યું કે મને સુભૂમ એકદા દીકરી કહ્યું મહા. ત્યારે સુભૂમે ખીર ખાતે દ્રશ્યુરામના ક્રોધ મારી ક્રોધ કેળવે તે કાળ કીર્તિને એકદાગર દેવતા અધિષ્ટાયક એવું ચક્ર થયું. તે ચક્ર દર્શીને જુદું જુદું દેહનું તે દ્રશ્યુરામ આત્મ કંઠ્યાને મરી સાતમી નરકે ગયો.

એ પ્રથમ મહાપુરૂષ ૧. ત્યારે સુભૂમનો ચક્રવૃત્તિ પદવીનો ઉદય થયો. જ્ય જ્ય શબ્દ થયો. દેવતાએ પુલની વૃષ્ટિ કરી.

હવે ક્ષત્રી માર્યાના વેરથી સુભૂમે એકવીશ વાર બ્રાહ્મણ રહીત પૃથ્વી કરી. બ્યાં બ્રાહ્મણને દેખે ત્યાં મારે. ચક્રને બળે કરી છ ખંડ સાંધ્યા. વળી લોભે કરીને ધાતકીખંડના ભરતક્ષેત્ર તેહના છ ખંડ સાધવા ચાલ્યો. અડતાળીશ ગાઉનું ચર્મ રત્ન વિસ્તારી તે ઉપર બેસી તથા તેના ઉપર કટકદળ ચડાવી લવણ સમુદ્ર તરવાને મુક્યું. તેવે સમે સમકાળે હજાર દેવતાએ ચર્મરત્ન મુકી દીધું તેણે કરી કટક સહીત સુભૂમ ચક્રવૃત્તિ દરીયામાં ફુગી મુવો. મરીને પાપના ઉદય થકી સાતમી નરકે ગયો. એ ચોથો મહાપુરૂષ.

૨. દ્રઢાયુ (ખીભુ' નામ દત્ત) ની કથા.

રમણીપુર શહેરમાં છત્તશત્રુ રાજા રાજ્ય કરતો હતો. દત્ત નામના પુરોહિતને રાજાએ પ્રધાન પદવી આપી. કૃતદ્ધન સ્વભાવવાળા દત્ત પ્રધાને સામંત મંડળને સ્વાધિન કરી રાજાને બંદીબાને નાંખ્યો. અને રાજ્યાસન ઉપર પોતે બેઠો. તેણે અનેક જીવોના સંહાર વાળો યજ્ઞ પ્રારંભ્યો. એવા અવસરમાં કાળિકાચાર્ય નામના જૈનાચાર્ય તે શહેરમાં આવ્યા. આ કાળિકાચાર્ય તે દત્ત રાજાના સંસાર પક્ષના મામા હતા. માતાની પ્રેરણાથી તે દત્ત આચાર્ય પાસે આવ્યો. ઉદ્ધત સ્વભાવથી આચાર્યશ્રીને યજ્ઞના ફળ સંબંધમાં પ્રશ્ન કર્યું. આચાર્યશ્રી વિચારવા લાગ્યા કે જેમાં નિરપરાધી અનેક જીવોનો સંહાર થાય તે ધર્મ હોય નહીં. અને તેનું ફળ નર્કગતિ સિવાય ખીભુ' છે નહીં. આ રાજાને જો હું યજ્ઞનું ફળ નરક કહીશ તો ક્રોધાયમાન થશે તેમ રાજસત્તા સ્વાધીન હોવાથી તે મને પણુ' હેરાન કરશે. અને ખીભુ બાલુ જો યથારિથત નથી કહેતો, તો મારા સત્યવ્રતનો લોપ થાય છે, અને જીનેશ્વરની આજ્ઞાનો ભંગ થાય છે. આમ ઉભય (બંને) રીતે મને સંકટમાં આવવાનું છે, છતાં ભલે સત્ય બોલવાથી શરીરનો નાશ થતો હોય તો થાઓ પણુ અસત્ય તો કહેવુંજ નહીં. કેમકે ક્ષણભંગુર સ્વભાવવાળા આ શરીરના સુખ માટે યા રક્ષણ માટે જેઓ પોતાના સત્યવ્રતને જલાંજલી આપેછે તે નરકાદિ ગતિમાં મહા ધોર શૈરવ વેદના સહન કરેછે. તેવા હતભાગી જીવોનું જીવન આ દુનિયા ઉપર નકામું છે એમ દ્રઢ નિર્ણય કરી આચાર્યશ્રીએ કહ્યું કે—“ હે દત્ત આવા જીવ હિંસાવાળા યજ્ઞ કરનાર મરીને નરકે જાયછે.” આ શબ્દો સાંભળતાંજ દત્તના રોમેરોમે ક્રોધ વ્યાપી ગયો તેથી આચાર્ય શ્રી ઉપર તુચ્છકારના શબ્દો કરી દત્ત ઉભો થયો, અને આક્રોશ કરતો થક્રો બોલ્યો કે તેની નિશાની શું? સારે આચાર્યે ઉપયોગ મુકી કહ્યું કે—આજથી સાતમે દિવસે તું કુંભીની માંહે પચ્યાવામ્નશ અને મરણ પામીશ. સારે દત્તે કહ્યું, તેની નિશાની શું? સારે આચાર્યશ્રીએ કહ્યું કે—કુંભિમાં પડ્યા પહેલાં તારા મોઢામાં વિદ્યોનો છાંટો પડશે. એ સાંભળી દત્તને ભય લાગ્યો કે આચાર્યનું કહેવું સત્ય તો નહિ હોય? પછે દત્તે આચાર્યને ફરતી ચોકી રાખી દત્ત ચાલ્યો ગયો. રાજમહેલમાં આવ્યો નગરમાં તમામ જગેથી અસુચી કઢાવી ક્રોધને નગરમાં ગાડે કરવા દીધે નહિ. નગરની તમામ જગીન

ચોખ્ખી કરાવી વિષ્ણુનું શુંદ પણુ રહેવા દીધું નહિ, ને સઘળી જગ્યોએ પુલ પથરાવ્યા ને પોતે અંતઃપુરમાં રહ્યો. મરણુના ભયથી છ દિવસ સુધી અંતઃપુરમાં ભરાઇ રહ્યો. ઉત્સુકતાથી છઠા દિવસને સાતમો દિવસ ગણી માફ મરણુ થયું નહિ, માટે હવે આચાર્યને વિડંબના કરી મારી નાંખ્યું. એહવા ધરાદાથી તે મહેલથી થોડા ઉપર એરી બહાર જવા નીકળ્યો. તે દિવસે બનાવ એવો બન્યો કે સરીયામ રસ્તા ઉપર થઇ પ્રાતઃકાળમાં એક શુદ્ધ માળી પુલ લઇને જતો હતો. તેને રોગાદિ કારણથી ઝાડાની હાજત થઇ ગઇ. તે રહી નહીં શકતાં તેણે સાંજ સરિયામ રસ્તા ઉપર હાજત પુરી કરી. તેના ઉપર કેટલાંક પુલ ઢાંકી ચાલતો થયો. હવે દત્તરાજ સાંજ થઇને નીકળ્યો. થોડાના પગનો ડાગડો બેરથી વિષ્ણુ ઢાંકેલા પુલ ઉપર પડ્યો. અને તેમાંથી વિષ્ણુનો છાંટે ઉડીને રાજના મોઢામાં પડ્યો. જેવો વિષ્ણુનો જાંટે રાજના મોઢામાં પડ્યો તેવોજ રાજ એકદમ ચમક્યો અને પાછો ફરી ભયનો માર્ગે રાજ પોતાના મહેલમાં પેડો. એ બચ્ચર સામંતાદિકને પડતાં તેના અન્યાયથી કંટાળી ગયેલા સામંતોએ પુર્વના (પહેલાના) રાજને અંદીખાનામાંથી બહાર કાઢ્યો અને રાજ્યાસન ઉપર બેસાડ્યો. કાપાયમાન થયેલા રાજ્યાસનપર બેઠેલા રાજએ દત્તને બાંધી મંગાવ્યો અને કુંભિમાં નાંખી હેકળ તાપ કરી કાગડા કુતરાને તેનું શરીર ખવડાવ્યું. એ દત્ત મરણુ પામી શૈદ્ર ધ્યાનથી મરી સાતમી નરકે ગયો. એ બીજો મહાપુરુષ. ૨.

૩ વશુરાજની કથા.

એદી નામે દેશના શુક્તિમતી નામે શહેરમાં અભિચંદ્ર નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને શુદ્ધિમાન વશુ નામનો કુમાર હતો. ક્ષીરકદંબ નામના ઉપાધ્યાય ગૃહસ્થ ગુરૂ પાસે વશુકુમાર, નારદ અને તે ઉપાધ્યાયનો પર્વતક નામનો પુત્ર એ ત્રણે સહાધ્યાયી પણે ભણતા હતા. એક દિવસે અગાશીમાં સૂતેલા. આ ત્રણે વિદ્યાર્થીઓને બેઠ આકાશ માર્ગે જે ચારણ, મુનીઓ વાતો કરતાં ચાલ્યા બન્ય છે, તેમાંથી એક વિદ્યાધર મુનીએ બીજા મુનિને કહ્યું કે આ ત્રણમાંથી જે નરકગામી છે ને એક દેવલોક (સ્વર્ગ) ગામી છે. આ હકીકત ગૃહસ્થ ઉપાધ્યાયે સાંભળી તેની પરીક્ષા કરવા માટે જૂદા જૂદા લોટના ત્રણ કુર્કટ બનાવીને ત્રણે શિષ્યને દીધા, અને કહ્યું કે જ્યાં કોઇ દેખે નહિ સાં એહને મારી આવજો. આમ સાંભળી ત્રણે જંગલમાં જુદા જુદા જાગ્યા, તેમાં વસુરાજ ને પર્વતક એ જે જણુ તો જંગલમાં જઇ કોઇ એકાંત જગ્યાએ કુકડાનો વિનાશ કરીને આવ્યા, અને નારદે તો ત્રણ સ્થાનક જ્યાં પણ ક્યાંક કોઇ ન દેખે એવું સ્થાનક દીકું નહિ, સારે કુકડાને પાછો અળ્યો. સારે ઉપાધ્યાયે પૂછ્યું કે કેમ પાછો લાવ્યો? સારે નારદે કહ્યું કે—દેવ, દાનવ, જાની વિગેરે દેખી રહ્યા છે તેમ મારો આત્મા પણ દેખતો હતો, માટે શી રીતે આવની આજાનો ભંગ કરી એહનો વિનાશ કરું? તે સાંભળી ઉપાધ્યાયે ચિંતવ્યું કે એ સ્વર્ગગામી છે. ને પેલા જે નરકગામી છે. તે પરીક્ષામાં પોતાના પુત્રને નરકમાં જનાર બાળી પોતાના પ્રયાગને નિર્ધક ગણતો સંસાર વાસનાથી નિરક્ત

થઈ તેણે સાગ માર્ગનો સ્વીકાર કર્યો. ને અનુક્રમે શુભ અધ્યવશાયે આયુષ્ય પૂર્ણ કરી દેવગતિ પામ્યો.

રાજા મરણ પામ્યા બાદ વશુ, રાજા થયો. પર્વતક ઊપાધ્યાય પદ ઉપર આવ્યો અને નારદ ક્રોધ બીજે ઠેકાણે ચાલ્યો ગયો.

વશુરાજ સત્ય બોલતો હતો અને સત્યવાદી તરીકે તેની દુનિયામાં પ્રખ્યાતિ થઈ હતી. એક સ્વચ્છ સ્ફટિક રત્નની શિલાનું આસન બનાવી તેના ઉપર સિંહાસન સ્થાપન કરી વશુરાજ સભામાં તે પર બેસતો હતો. લોકો અતિ સ્વચ્છતાને લઈને તે આસનને બેધ શક્તિ નહોતા તેથી સત્યના પ્રભાવે દેવો આ રાજાનું સિંહાસન આકાશમાં અધર રાખે છે એવી દુનિયામાં પ્રખ્યાતિને પામ્યો.

એક દિવસ નારદ પર્વતકને ઘેર આવ્યો. ત્યારે પર્વતક વેદ સંબંધી શિષ્યો આગળ વ્યાખ્યા કરતો હતો, તેમાં બધાં અજ શબ્દ આવ્યો ત્યારે પર્વતકે બકરાને હોમવા એવો અર્થ કર્યો. ત્યારે નારદે કહ્યું ભાઈ તારી ભૂલ થાય છે. કેમકે ગુરુજીએ અજ શબ્દે ત્રણ વરસની જુની ડાંગર (કમોદ વ્રીહિ.) કહી છે કેમકે “ન જાયતે इतिअजः” જે વાવી થકી ફરીવાર ઉગે નહિ તે અજ કહેવાય. અજનો અર્થ બકરો પણ થાય છે છતાં આંહી તેનો જોણ અર્થ લેવાનો છે. ગુરુ ઉપદેશક હતા; શ્રુતિપણ ધર્મ કથન કરનારી છે તો અજનો અર્થ બકરો લઈ આવો અનર્થ કરી ગુરુ અને શ્રુતિને તારે દૂષિત કરવી બોલતી નથી. એમ નારદે કહ્યું તેથી પોતાના વચન ઉપર શિષ્યોને અપ્રતિતી થશે તેમ જાણી પર્વતકે ગુરુસે થઈ કહ્યું કે—બરો અર્થ બકરો છે. અને ગુરુએ પણ એમજ કહ્યું છે. આપણે તેનો નિર્ણય કરીએ. તેમાં સરત એટલી કે જે બુકો પડે તેની જીભ કાપવી. માટે આ અર્થ કરવામાં આપણે સહધ્યાયી વશુરાજ પ્રમાણ છે. નારદે પણ તેમ કરવા કબુલ કર્યું. એ વાતની બજાર પર્વતકની માતાને પડી. તેથી પર્વતકની માતાએ પર્વતકને ગુપ્તપણે તેને ઘણો સમજાવ્યો કે બેટા મેં પણ તારા પિતાના મુખથી ત્રણ વરસની ડાંગર (સાળ) એ અર્થ સાંભળ્યો છે, માટે નારદ પાસે મારી માગ. કેમકે વશુરાજ સત્ય બોલશે. માટે આમાં તારા જીવનું જોખમ થશે. પર્વતકે કહ્યું ગમે તેમ થાઓ પણ હું તો હવે પાછો ફરવાનો નથી.

પુત્ર સ્નેહથી તેની મા વશુરાજ પાસે ગઈ. એકાંતમાં પુત્રનો તથા નારદનો સંવાદ કહ્યો, અને તેણે હાં કરી ગમે તેમ થાય પણ ગુરુ પુત્રને પ્રાણલિક્ષા આપવાનો આગ્રહ કર્યો. વશુરાજ સત્યવાદી હતો તેથી પ્રથમ તો બુદ્ધિ સાક્ષી ભરવા ઘણી આનાકાની કરી પણ દાક્ષિણ્યતાથી, સ્ત્રીના આગ્રહથી અને ગુરુ પુત્રના સ્નેહથી તેણે તે વાત અંગીકાર કરી. બરેબર મોહથી મોહિત થયેલા જીવો કસોટીના અવશરે દ્રવ રહી શક્તા નથી. તેમજ પોતાની ખ્યાતિનો પણ ખ્યાલ કરતા નથી. હવે વશુરાજએ તા પાડવાથી ખુશ થઈ ગુરુપતિ ઘેર ગઈ. પ્રાતઃકાળમાં પર્વતક અને નારદ સભામાં આવ્યા અને પોતપોતાનો વિવાદ કહી સંભળાવ્યો. તેથી સભાના લોકોએ કહ્યું મહારાજ (વશુરાજ) તમે સત્યવાદી

છે, માટે જેમ સત્ય હોય તેમ કહી આપી, આ વિવાદનો નિર્ણય કરી આપો. ત્યારે કૃમનિથી પ્રેરાઇ દુર્બુદ્ધિ રાગને અગ્નિનો અર્થ ગુરૂએ બકરો કહ્યો છે તેવી ખોટી સાક્ષી આપી. આ સાક્ષી આપતાંજ નજીકમાં રહેલા કાંઈ વ્યંતર દેવે તત્કાળ વસુરાગ્નને શિંહાસનપરથી નીચે પાડી નાંખ્યો અને પછાડીને મારી નાંખ્યો. તે રૂદ્રધ્યાને મરી સાતમી નરકે ગયો. અસત્ય બોલનારા પાપીને તેનું પાપ ફળીભૂત થયું. એમ કહી નારદ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. સભાના લોકોએ દ્વિષકાર આપેલો પર્વતક પણ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો; અને અધ્યાપી પર્યંત જુડી સાક્ષી આપનાર વસુરાગ્નની અપદિર્તિ દુનિયામાં ફેલાતી રહી. એ ત્રીન્નં માહા પુરૂષ. એથા માહા પુરૂષની કથા પ્રથમ સાથે આવેલ છે.

૫. બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તીની કથા.

લાખનો મહેલ યનાવાતો જોઈનેજ તે કુમારના મરણ માટે આગાહી કરી રહ્યો હતો. જેથી કુમારના બચાવ માટે પોતાના મુકામની નજદીકથી તે લાખના મહેલ સુધી જમીનમાં સળંગ ખોદાવી, અને તેનું બારણું તે મહેલમાં આવે તેમ કરી આડી એક શિલા (પથ્થર) મુકાવી. અને પોતાના પુત્ર વરધનુને તેનો માહિતગાર કર્યો. અને અવસરે (વખત આવે) કદ પડ્યે તમારે અહીંથી નીકળી ચાલ્યા જવું. વિગેરે વિગેરે સમજાવ્યું. અક્ષત કુમારનાં લક્ષ કરીને તરતજ આ મહેલમાં રહેવાને માતાએ તેને હુકમ કર્યો. સરળસ્વભાવી કુમાર માતાના આ દુષ્ટ ચેષ્ટિતને સમજી શક્યો નહીં.

રાત્રી શાન્ત થઈ જેથી સર્વ માણસો નિદ્રાવશ થયા ત્યારે વહાલી પણ વેરણ માતાએ કુમાર વિધ્યમાન છતાં પોતાના વિષય સુખરૂપ સ્વાર્થમાં ખામી આવતી જાણી વિષયની અંધીમાં આખા મહેલને ચારે બાજુથી આગ લગાડી. અહા ! વિષયથી અંધ બનેલી માતા ! આવા ચક્રવૃત્તિ જેવા પૂતરતને પણ મારતાં પાછું વાળી જોતી નથી, વિષય શું ન કરે !! આવા કારણથીજ જ્ઞાની પુરૂષો આવા વિષયોને ઝેરની ઉપમા આપે છે એટલુંજ નહીં પણ જેમ બને તેમ તેનાથી મુક્ત થવા માટે જીવોને બોધ આપે છે.

લડલડાટ કરતી અસીની જાળજમાન જવાળાઓ ચારે બાજુ પ્રસરતી જોઈ કુંવર જાણ્યો. વરધનુ તો જાગતોજ હતો, આકુળવ્યાકુળ થઈ આગ લાગવાનું કારણ અને તેનાથી બચવાનો ઉપાય કુમારે વરધનુને પૂછ્યો. વરધનુએ માતાનું અને દિર્ઘપૃષ્ઠ રાજનું અકાર્ય વિશેષ પ્રકારે સમજાવ્યું અને કહ્યું કે અત્યારે નાસી લાગી છુટયા સિવાય બીજો એકેય ઉપાય રહ્યો નથી; કેમકે રાજ્ય દિર્ઘપૃષ્ઠે પોતાને સ્વાધીન કરી લીધું છે વિગેરે કુમારને સમજાવ્યું તે નાસી છુટવા માટે આડી શિલા આપેલી શુરંગ બતાવી. ત્યારે પાટુના પ્રહારથી અક્ષતે શિલા કઢી નાંખી અને ત્યાંથી બંને જણ ચાલ્યા ગયાં. પાછળથી દિર્ઘ-પૃષ્ઠને ખબર પડતાં તપાસ ધણો કરાવ્યો, વિગેરે ઘણી બીના તેનો મોટો રાસ તથા ચરિત્ર છે તેમાં છે. અહીં તો હુંકામાં એટલુંજ કે ત્યાંથી લાગી નીકળી અન્ય રાજ્યોમાં તથા જંગલોમાં ફરતા અને છુપા વેશમાં રહેતા. આ અક્ષત કુમારે પુર્વના સુકૃત કર્મને લઈને અનેક રાજકુમારિકાઓ અને મોટી રૂઢિ એકઠી કરીને છેવટે દિર્ઘપૃષ્ઠ રાજને યુદ્ધમાં મારી પિતાના રાજનો માલિક થયો. અનુક્રમે જ ખંડ સાધી ચક્રવૃત્તિ રાજનું વિરૂદ્ધ કારણ કર્યું.

ન્યારે અક્ષતને દિર્ઘપૃષ્ઠ રાજના લયથી નાસી જવું પડ્યું હતું ત્યારે મુશ્કેલીના વખતમાં અટવી ઝોળાંગવામાં એક બ્રાહ્મણે તેને સહાય કરી હતી. જેથી અક્ષતે તેને કહ્યું હતું કે અક્ષત ચક્રવૃત્તિ ગાદી ઉપર બેઠા છે એમ તું સાંભળ ત્યારે તું મારી પાસે આવજો, એટલે હું તારૂં દારિદ્ર દુર કરીશ.

હવે ન્યારે અક્ષતે ચક્રવૃત્તિ રાજ ધયાનું વિરૂદ્ધ કારણ કર્યું એવા ખબર એ બ્રાહ્મણને પડતાં તે અક્ષતને મળ્યો એટલે અક્ષતે તેને જે માગે તે આપવાનું વચન કર્યું ત્યારે તે બ્રાહ્મણે પોતાની સ્ત્રીની શીખવણીથી નિરંતર શુદ્ધે શુદ્ધે ઘેર બોજન કરવું અને

એક મોઢોર દક્ષણામાં મળે તેવું વચન માગ્યું. રાજાએ તે સ્વીકાર્યું. તેમાં પહેલો જન્મવાનો વારો અહમદત ચક્રવર્તિને પોતાનેજ ઘેર આવ્યો. રાજાએ ઘણી સારી રસોઇ જન્મવામાં ખીરસાવી, પરંતું બ્રાહ્મણે હઠ લીધી કે જે ભોજન તમે કરોછો તેજ ભોજન અમને આપો. રાજાએ ઘણું સમજાવ્યો કે ચક્રવર્તિનું ભોજન ખીજનને પચે નહીં માટે તેનો આગ્રહ તું છોડી દે. તે છતાં બ્રાહ્મણે તેનું કહેવું માન્યું નહીં ને ઉલટું મેણું માર્યું કે આટલું ભોજન જે રાજા આપી શકતો નથી તે ખીજનું શું આપશે? એમ કહેવાથી રાજાએ નિરૂપાયે તેના કુટુંબને પોતાનું ભોજન કરાવ્યું. આ ભોજન કરવાથી તે બ્રાહ્મણનું કુટુંબ વિપયથી એટલું બધું વ્યાકુળ થઇ ગયું કે ગમ્યાગમ્યનો વિચાર પણ ન રહ્યો. વિપયમાં લપટ થઇ આપસ આપસમાં બેહેન, પુત્રી અને માતા સાથે પણ વ્યભિચાર કર્યો, અને તે ભોજનના તિવ્ર નિશામાં તેઓને પ્રાયઃ આખી રાત્રી વિટંબના થઇ.

એ પાંચ મહાપુરુષોની કથા પુર્ણ થઇ હવે ચાલતો વિષય (ભાષાંતર) શરૂ કરવામાં આવે છે.

૪૨ નારકીને ઉબ્બુ તથા સીતવેદના કહેછે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉબ્બુ વેદનાવાળા નારકી નરકને વિષે કેવીકે ઉબ્બુવેદના ભોગવતાં થકાં વિચરે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે યથા દ્રષ્ટાંતે કાષ્ઠક લુવારનો પુત્ર વયે કરી જીવાન જળવંત, રોગ રહીત સ્થિર છે હાથનો અગ્ર ભાગ, સ્થિર છે જેના હાથ, પગ, પાસાં, પુંઠ, પેટ પ્રમુખ સુખાદિકે કરી સહીત છે. વળી ઉલંઘવે, હાલવે, ચાલવે મર્દવાદિક ગુણે કરી સમર્થ છે. તાલ વૃક્ષની પરે લાંબા સરળ દઢ બાંહ છે જેની પુષ્ટ માંસે સહીત વૃતાકારે તેના ખંભા છે. ચર્મેષ્ટક દુધણુ પુષ્ટીક સમાહત પુષ્ટ એહવા તેના ગોત્ર છે. પોતાના શરીરને જળે કરી સહીત ઉજાલવંત, પોતાના કાર્યને વિષે અવિલંબે તે ત્રિલંબ કરે નહિ. પોતાના કુળની વિદ્યાએ કરી યુક્ત કાર્યને વિષે ઉદ્યમવંત નિપુણ, વિજ્ઞાનવંત કારીગરીને વિષે નિપુણ એહવા લોહકાર. એક મોટો લોહ (લોદ્ધા) નો પીંડ પાણીના ધડા જેવડો લીએ લઇને તેહને અગ્ની મધ્યે પચાવે વારંવાર ધણે કરીને ટીપે વારંવાર વળી તપાવે. વારંવાર તેહને ચુર્ણ કરે, વારંવાર એક અહોરાત્ર, (રાત દિવસ) એ અહોરાત્ર, ત્રણ અહોરાત્ર. એમ ઉત્કૃષ્ટ પનર અહોરાત્ર પર્યંત તે લોહના ગોળાને ધણે કરી ટીપે, ત્યારપછી તે લોહનો ગોળો શીતળ થાય, ત્યારે તેહને સાંડસે ઝાલીને. હવે અણુછતે ભાવે દ્રષ્ટાંત દેખાડે છે. તે ઉબ્બુ વેદનાવાળી નરક મધ્યે તે લોહનો ગોળો ધાલે. ધાલીને તે લોહકાર પુરૂષ મનમાં એમ ચીતવે જે હું એ ગોળો મેંજોનમેજ પછી (નજરે જેતાં) નરક મધ્યેથી પાછો કાઢીસ, એમ ચીતવીને પાછો કાઢવા વાછતો તે ગોળાને ભાંજતો દેખે. તે ગોળો માંખણની પરે ગળતો દેખે. તે ગોળો ભસ્મ થાય પણ પાછો સાંજે ગોળો કાઢવાને ઉદ્યમ કરી શકે નહીં, અથવા તે ગોળાને અણુગળતોથકા કાઢવા, અથવા તે ગોળાને ભસ્મ થયા વિનાં પાછો કાઢી શકે નહીં. એહવી નરક મધ્યે ઉબ્બુવેદના છે.

વળી એજ દ્રષ્ટાંત સ્પષ્ટપણા માટે બીજો દ્રષ્ટાંત દેખાડે છે તે યથા દ્રષ્ટાંતે કાષ્ઠક મદવંત હાથી (બીજી નામ દ્વીપ તથા કુંજર) તે હાથી સાઠ વર્ષનો હોય તે પ્રથમ સરદ રતુ કાળ સમયે એટલે કાર્તિક માસે અથવા ચર્મ છેલી ગીર્મરતુ તે વૈશાખ માસ સમયે ઉબ્બુ સૂર્યાદિ કીરણે પીડયોથકા, તૃપાએ પીડયોથકા, દવની અગ્ની જ્વાળાએ પીડયોથકા, કુધાએ પીડયોથકા, આકળો થયોથકા, દુર્બળ કીલામના પામ્યોથકા, એક મોટી પુષ્કરણી વાવને દેખે. તે વાવ કેહવી છે, તો કે ચોખ્ખી સુખે પ્રવેશ કરવા જોગ્ય છે, સમતીર છે. અનુક્રમે શુભ મનોહર છે. તે વાવને વિષે સુગ્મત પ્રવેસ છે, ને ગંભીર સ્નાતળ પાણી છે. વળી કમળને પત્રે ઢાંકી છે તથા પદ્મપત્રે તથા કમળનાળે કરી ઘણા કિંપસ તથા ચંદ્ર વિદ્યાદી કમળ નહીન, સુભગનામા કમળ, સંગધીકનામા કમળ, પુંડરીક કમળ, સા પાંખડીનાં કમળ, દગ્ગર પાંખડીનાં કમળ ઇત્યાદિક તેના કેસરા ને યુગ્મ તેણે કરી શોભિત

છે. તીહાં ભમરાના સમુદ તે કમળ પ્રતે ભોગવતાં રહે છે. તે વાવનું જળ સ્વરૂપે સ્ફાટિક વર્ણુ છે. નિર્મળ એહનું જળ તેણે કરી તે વાવ પ્રતિપૂર્ણુ ભરી છે. વળી તીહાં ઘણા મન્થ ને કાન્થળા જળ મધ્યે ભમે છે. વળી અનેક પંખી તીહાં મોહ ક્રિડા કરે છે. શબ્દે કરી સહીત તીહાં પંખીના મધુર સ્વર છે. એહવી વાવપ્રત્યે તે હાથી દેખે. દેખીને તે મધ્યે પ્રવેશ કરે. પ્રવેશ કરીને તે હાથી ઉપ્પુ વેદના વિસારે. શાંત થાય, તૃપ્તા, ને ક્ષુધાને, દાઢજ્વરને, અઝીદાહને પણ વિસારે. શાંત થાય ત્યારે તે હાથી નિંદ્રા પામે, પ્રયત્ના નિંદ્રા પામે, સાતા પામે, સુખ પામે, સંતોષ પામે, મતિ બુદ્ધિપ્રત્યે પામે. (સુખ પામવાથી આનંદ માને) ત્યારે તે હાથી સીતળ થાય. સીતળીભૂત કાયા થાય. જળમધ્યે સંક્રમીને સાતા ને સંતોષ બહુજ પામે. એ દૃષ્ટાંતે હે ગૌતમ, અસત્ કલ્પનાએ કોઇ ઉપ્પુ વેદના-યાગો નારકી નરક મધ્યેથી ઉપડે. ઉપડીને એ લોકે મનુષ્ય ક્ષેત્રે અઝીકાયના હામ છે તે કહે છે. લોહના આગર (જ્યાં લોહું કાઢવાની ખાણુ ગાળી ને લોહાના રસ કરે તે ત્રિવ્રજાનીનાં કૃષ્ણાં) ત્રાંચાના આગર, તરવાના આગર, શીશાના આગર, રૂપાના આગર, ચાંદના આગર, કુંબારના નિંભાડાની અઝી, તુસ (છોડ પ્રમુખ)ની અઝી, ખડ પ્રમુખની અઝી, ઈંટના નિંભાડાની અઝી, કવેળુના (નળીયાના) નિંભાડાની અઝી, લોહારની કોડની અઝી, મેલડીના વાડની (ગોળ પચાવવાની ચુલની) અઝી, હંડીકા અઝી, રાંધવાની અઝી, મારીક અઝી (મચના અખાડાની અઝી), તણુ વિશેષ તેની અઝી, તલસરાની અઝી, નડનો (કાતાવરનો) અઝી, ત્રીવીના તુસની અઝી. બીરી પ્રમુખની અઝી. ઇત્યાદિક તાતી (ધમ-પરતી) અઝી, કલ્યા કેસુ સરખી રાતે વરણુ. હળરોગમે કણીયા (તણુખા)ને મુકતી થકી, વળરોગમે વલ્યા મુકતી થકી, હળરોગમે ઈંગાળાના સહસ્ત્ર વિખેરતીથકી, એહવી આજ્ઞવલ-માન અઝી હેલ, તે એહવી અઝીને તે નારકી દેખે. તે અઝીને દેખીને જેમ ગીરમરતુના તાપ તૃપ્તિર આકૃષ્ણ થએલ હાથી સીતળ પાણીએ ભરેલ સરોવર બેઠ આનંદ પામી તેમ પ્રવેશ કરે, તેમ ને નારકી નરકની ઉપ્પુ વેદનાએ પીડાએલ તે અઝી બેઠ આનંદ પામી તે અઝી પ્રવેશ કરે, ત્યારે તે નારકી ઉપ્પુ વેદનાને વિસારે (શાંત થાય). તૃપ્તાને પણ તેમને કલ્યાણે પણ વિસારે, વલરને પણ વિસારે, દાહજ્વરને પણ વિસારે ત્યારે તે નારકી નિંદ્રા પામે. પ્રયત્ના વિશેષ નિંદ્રાપ પામે, સુખ પામે, સંતોષ પામે, રતી પામે, મતિ બુદ્ધિપ્રત્યે પામે. સીતળીભૂત કાયા થાય. તે નારકી સાતા સુખ બહુલ પામે તેમ તે હાથી કલ્યા પામી સુખ પામ્યો તેમ નારકી નરકની અનંત તિલાણુ અઝીના તાપ-માનના શબ્દે આ કોડની અઝી બેઠ તેને સીતળના લાગે, તેથી ઉપર કહેલ હામે નારકી નરકને દેખે. એહ નરકને વિષે રહ્યા. નારકી ઉપ્પુ વેદનાયાગો સદાય ઉપ્પુ વેદના

હવે સીત વેદના કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સીત વેદનાના ધણી નારકી નરકને વિષે કેવીક સીત (કંડી) વેદના ભોગવતાથકા વિચરે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે યથા દ્રષ્ટાંતે કોઇક લોહારનો પુત્ર જુવાન, સુખવંત, યજ્ઞવંત જવત્ પુર્વલી પરે કારીગરીને વિષે નિપુણ તે લોહકાર એક મોટો લોહ પીંડ પાણીના ગાડુવા જેવડો લીધે લેદને અસીમધ્યે તાવે પછે ધણે કરી કુટે. (ટીપે) એમ જઘન્યથી એક દીવસ, બે દીવસ, ત્રણ દીવસ. ઉત્કૃષ્ટ એક માસ પર્યંત ઉજ્જુ કરે ને ધણે કરી કુટે. સારે તે લોહ ઉજ્જુ જૂત થાય. તે લોહને સાંડરો કરી આવે. (અસત્ કલ્પનાએ જાણવા માટે ન્યાય). સાણસે આલીને સીતવેદના વાળી નરકમાં તે લોહનો ગોળો ધાલે. ને ધાલતાંજ મનમાં એવું ચીંતવેજે હું એ લોહના ગોળાને મેજોનમેજ પછી પાછો કાઢીશ પણ તે ધાલતા વેંતજ તે લોહનો ગોળો ચૂર્ણ થઇ જાય. એમ જવત્ પુર્વલીપરે તે પુરૂષ પાછો ફરી તે લોહના ગોળાને કાઢવાને ઉદ્દેશ્ય કરી શકે નહીં.

વળી ખીજો દ્રષ્ટાંત દેખાડે છે. તે યથા દ્રષ્ટાંતે કોઇક મદ્યવંત હાથી તેમજ જવત્ પુર્વલીપરે તે વાવ દેખીને સાતા સુખ પામતો થકો વિચરે છે. એજ દ્રષ્ટાંતે. હું ગૌતમ અસત્ કલ્પનાએ કોઇ સીત વેદનાનો ધણી નારકી નરક મધ્યેથી ઉપડે, ઉપડીને ઇહ મનુષ્ય લોકે સીતના હામ ઢેકાણું છે. તે હીમનાં હામ, હીમના પુંજના હામ, હેમાલા પર્વત પ્રમુખ, હીમ પડલ પુંજના હામ, તુષારના હામ, તુષારના પુંજના હામ, હીમના કુટના હામ, હીમ કુટ પુંજના હામ એટલે હીમાળાના સીખર, અથવા માધ (મહા) માસની ટાઢ. ઇત્યાદિક તે નારકી દેખે દેખીને તે મધ્યે પ્રવેશ કરે, પ્રવેશ કરીને તે નારકી સીતને વિસારે, ક્ષુધાને વિસારે, જવરને વિસારે, દાહ જવરને પણ વિસારે શાંત થાય, સારે તે નારકી નીંદ્રા પામે પ્રચલા નીંદ્રા વિશેષ પામે. જવત્ (કંડી- ટાઢ જવાથી) ઉજ્જુ ઉજ્જુ જૂત કાયા થાય. તે નારકી સંક્રમ કરતો થકો સાતા ને સુખ જલુલપણે ભોગવે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે નારકીને ઇહ લોકની સીત સમાન સીત વેદના છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. સીત વેદનાના ધણી નારકી નરકને વિષે એહથી અનીષ્ટતર સીતવેદના ભોગવતાંથકા વિચરે (રહે) છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકીની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્ય દશ હજાર વરસની ને ઊત્કૃષ્ટપણે એક સાગરોપમની છે, (પહેલી નરકે તેર પાઠડા છે તેની સ્થિતિ ટીકાથી વીસ્તારીને કહેછે. પહેલે પાઠડે જઘન્ય દસ હજાર વરસની, ને ઉત્કૃષ્ટી નેતુંહજાર વરસની. ખીજે પાઠડે જ૦ નેતુંહજાર વરસ, ને ઉ૦ નેતુંલાખ વરસની. ત્રીજે પાઠડે જ૦ નેતુંલાખ વરસ, ને ઉ૦ પૂર્વકોડ વરસની. ચોથે પાઠડે જ૦ પૂર્વ કોડ વરસની, ને ઉ૦ એક સાગરના દશ ભાગ કરીએ તેવા એક ભાગની. પાંચમે પાઠડે જ૦ દશીયો એક ભાગ, ને ઉ૦. દશીયા એ ભાગની. છઠે પાઠડે જ૦ એ

ભાગની, ને ઉં ત્રણ ભાગની. સાતમે પાકડે ૪૦ ત્રણ ભાગની, ને ઉં ચાર ભાગની. આઠમે પાકડે ૪૦ ચાર ભાગની, ને ઉં પાંચ ભાગની. નવમે પાકડે ૪૦ પાંચ ભાગની, ને ઉં છ ભાગની. દશમે પાકડે ૪૦ છ ભાગની, ને ઉં સાત ભાગની. અગ્યારમે પાકડે ૪૦ સાત ભાગની, ને ઉં આઠ ભાગની. બારમે પાકડે ૪૦ આઠ ભાગની, ને ઉં નવ ભાગની. તેરમે પાકડે ૪૦ નવ ભાગની, ને ઉં દશ ભાગ એટલે એક સાગરોપમ પુરાની છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બીજી શકરપ્રભા પૃથ્વીના નારકીની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્ય એક સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટી ત્રણ સાગરોપમની છે.

(બીજી નરકે અગ્યાર પાકડા છે તેની સ્થિતિ ટીકાથી કહે છે. પહેલે પાકડે ૪૦ એક સાગરોપમની ને ઉં એક સાગર ને એક સાગરના અગ્યાર ભાગ કરીએ તેવા બે ભાગની. બીજે પાકડે ૪૦ એક સાગરને અગીયારીયા બે ભાગની ને ઉં એક સાગર ને અગીયારીયા ચાર ભાગની. ત્રીજે પાકડે ૪૦ એક સાગર ને ચાર ભાગની, ને ઉં એક સાગર ને છ ભાગની. ચોથે પાકડે ૪૦ એક સાગર ને છ ભાગની, ને ઉં એક સાગર ને આઠ ભાગની. પાંચમે પાકડે ૪૦ એક સાગર ને આઠ ભાગની, ને ઉં એક સાગરને દશ ભાગની. છઠે પાકડે ૪૦ એક સાગર ને દશ ભાગની ને ઉં બે સાગર ને એક ભાગની. સાતમે પાકડે ૪૦ બે સાગર ને એક ભાગની ને ઉં બે સાગર ને ત્રણ ભાગની. આઠમે પાકડે ૪૦ બે સાગર ને ત્રણ ભાગની ને ઉં બે સાગર ને પાંચ ભાગની. નવમે પાકડે ૪૦ બે સાગર ને પાંચ ભાગની ને ઉં બે સાગર ને સાત ભાગની. દશમે પાકડે ૪૦ બે સાગર ને સાત ભાગની ને ઉં બે સાગર ને નવ ભાગની. અગ્યારમે પાકડે ૪૦ બે સાગર ને નવ ભાગની ને ઉં બે સાગર ને અગ્યાર ભાગ એટલે ત્રણ સાગરોપમ પુરાની જાણવી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રીજી વાળુપ્રભા પૃથ્વીના નારકીની કેટલી સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્ય ત્રણ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટા સાત સાગરોપમની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચોથી પંકપ્રભા પૃથ્વીના નારકીની કેટલી સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્ય સાત સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટી દશ સાગરોપમની છે.

(ચોથી નરકે સાત પાહડા છે તેની સ્થિતિ ટીકાથી કહે છે. પહેલે પાહડે ૪૦ સાત સાગરની ને ઉં સાત સાગર ને એક સાગરના સાત ભાગ કરીએ તેવા ત્રણ ભાગની. બીજે પાહડે ૪૦ સાત સાગર ને (સાતીયા) ત્રણ ભાગની ને ઉં સાત સાગર ને છ ભાગની. ત્રીજે પાહડે ૪૦ સાત સાગર ને છ ભાગની ને ઉં આઠ સાગર ને બે ભાગની. ચોથે પાહડે ૪૦ આઠ સાગર ને બે ભાગની ને ઉં આઠ સાગર ને પાંચ ભાગની. પાંચમે પાહડે ૪૦ આઠ સાગર ને પાંચ ભાગની ને ઉં નવ સાગર ને એક ભાગની. છઠે પાહડે ૪૦ નવ સાગર ને એક ભાગની ને ઉં નવ સાગર ને ચાર ભાગની. સાતમે પાહડે ૪૦ નવ સાગર ને ચાર ભાગની ને ઉં નવ સાગર ને સાત ભાગની. એટલે દશ સાગરોપમ પુરાની.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચમી ધૂમપ્રભા પૃથ્વીના નારકીની કેટલી સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્ય દશ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટી સત્તર સાગરોપમની છે.

(પાંચમી નરકે પાંચ પાહડા છે તેની સ્થિતિ ટીકાથી કહે છે. પહેલે પાહડે ૪૦ દશ સાગરની ને ઉં અગ્યાર સાગરને એક સાગરના પાંચ ભાગ કરીએ તેવા બે ભાગની. બીજે પાહડે ૪૦ અગ્યાર સાગરને (પાંચયા) બે ભાગની ને ઉં અગ્યાર સાગરને ચાર ભાગની. ત્રીજે પાહડે ૪૦ ચાર સાગરને ચાર ભાગની ને ઉં ચઉદ સાગરને એક ભાગની. ચોથે પાહડે ૪૦ ચઉદ સાગરને એક ભાગની ને ઉં પનર સાગર ને ત્રણ ભાગની. પાંચમે પાહડે ૪૦ પનર સાગરને ત્રણ ભાગની ને ઉં સોળ સાગરને પાંચ ભાગની. એટલે સત્તર સાગરોપમ પુરાની.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, છઠી તમપ્રભા પૃથ્વીના નારકીની કેટલી સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્ય સત્તર સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટી બાવીશ સાગરની છે.

(છઠીનરકે ત્રણ પાહડા છે. તેની સ્થિતિ ટીકાથી કહે છે. પહેલે પાહડે ૪૦ સત્તર સાગરની ને ઉત્કૃષ્ટી અઢાર સાગરને એક સાગરના ત્રણ ભાગ કરીએ તેવા બે ભાગની. બીજે પાહડે ૪૦ અઢાર સાગરને (ત્રીયા) બે ભાગની ને ઉં વીશ સાગરને એક ભાગની. ત્રીજે પાહડે ૪૦ વીશ સાગરને એક ભાગની ને ઉં એકવીશ સાગરને ત્રણ ભાગની એટલે બાવીશ સાગર પુરાની.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સાતમી તમતમા પૃથ્વીના નારકીની કેટલી સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્ય બાવીશ સાગરોપમની ને ઉત્કૃષ્ટી તેત્રીશ સાગરોપમની છે.

(સાં એકજ પાહડો છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી આંતરા રહીત ચવીને કદ ગતિમાં વ્યવ કદ ગતિમાં ઉપજે? શું નરક મધ્યે ઉપજે. કે તિર્યચ મધ્યે ઉપજે? કે મનુષ્ય મધ્યે ઉપજે, કે દેવતા મધ્યે ઉપજે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જેમ પનવણા સૂત્રે વ્યુત્ક્રાંત પદે કહી છે. તેમ આંહી પણ કહેવી. એટલે નારકી. નારકી, દેવતા મધ્યે ઉપજે નહિ ફક્ત ગર્ભજ મનુષ્ય ને તિર્યચ મધ્યેજ ઉપજે. એમ જાવત્ છડી નરક સુધી કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સાતમી તમતમા નરકના નારકી, ચવીને ક્યાં ઉપજે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, એક ગર્ભજ તિર્યચ મધ્યેજ ઉપજે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી કેવોક પૃથ્વીનો સ્પર્શ ભોગવતા થકા વિચરે છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, અનીષ્ટ જાવત્ અમનોસ સ્પર્શ ભોગવે છે. એમ જાવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નારકી કેવોક પાણીનો સ્પર્શ ભોગવતા થકા વિચરે છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, અનીષ્ટ જાવત્ અમનોસ એમ જાવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણવું. એમ જાવત્, અગ્ની, વાયુ, ને વનસ્પતિ પર્યંત અનીષ્ટ સ્પર્શ સાતમી નરક પર્યંત જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વી જીજી નરક આશ્રિતે જડપણે મોટી છે? કે લાંબપણે, પહોળાપણે સર્વથી લઘુ (નાની) છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વી જીજી નરક આશ્રિતે જડપણે (ઉંચપણે) સર્વ દિશે મોટી છે. અને લાંબપણે પહોળાપણે, નાની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જીજી નરક, ત્રીજી નરક, આશ્રિતે જડપણે સર્વ દિશે મોટી છે? ને લાંબપણે, પહોળાપણે નાની છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જીજી નરક, ત્રીજી નરક આશ્રિતે જડપણે સર્વ દિશે મોટી છે. ને લાંબપણે, પહોળાપણે નાની છે. એમ એણે અભિપ્રાયે જાવત્ છડી નરક, સાતમી નરક આશ્રિતે સર્વ દિશે જડપણે મોટી છે. ને લાંબપણે, પહોળાપણે નાની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીને વિષે નરક મધ્યે જે પૃથ્વીકાયા જાવત્ વનસ્પતિ-કાયા, જીવ તે માહા કર્મના ધણી છે? માહા આશ્રવના ધણી છે? કે માહા દુષ્ટ વેદનાના ધણી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, હા છે. એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીને વિષે નરકવાસાને વિષે જેમ છે તેમજ જાવત્ માહા વેદનાવંત છે. એમ જાવત્ સાતમી પૃથ્વીકાયા કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીને વિષે ત્રીશ લાખ નરકવાસાને વિષે એકેકા નરકવાસામાં સર્વ પ્રાણી, સર્વ ભુત, સર્વ જીવ, સર્વ સત્ પૃથ્વીકાયાપણે જાવત્ વનસ્પતિકાયાપણે ને નારકીપણે પુર્વે ઉપના છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, હા. અસંકૃત વારંવાર એકેકા જીવ અનંતીવાર એકેકે હામે ઉપનો છે.

એમ જવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણવું પણ એટલો વિશેષ જે જ્યાં જેટલા નરકવાસા છે ત્યાં તેટલા નરકવાસા કહેવા.

હવે ઉદ્દેશાની સંગ્રહ ગાથા છે તેનો અર્થ કહેછે. પૃથ્વી અવગાહીને જમ્યો ૧, ત્યાં નરકવાસા છે ૨, તેહનું સંસ્થાન. ૩, તેહનું જડપણું. ૪, લાંબપણું. ૫, પહોળપણું. ૬, પરિધિ. ૭, ને તે નરકવાસાનો વર્ણુ. ૮, ગંધ. ૯, ને સ્પર્શ. ૧૦, ઇત્યાદિક કહ્યાં ૧. તે નરકવાસાનું મહાલય (મોટાઇ) પણ ત્યાં દેવતાનો દૃષ્ટાંત દેખાડ્યો. ૧૧, દેવતાની ઉપમાએ કરી મોટાઇપણા કહેવો. ત્યાં જીવ અને પુદ્ગળ ઉપજે છે ને ઉપના છે. ૧૨, તે નરકવાસા સાસવતા છે. ૧૩, ઇત્યાદિક ૨. ત્યાં નારકી ઉપજવાનું પરીમાણ. ૧૪, ને તેનો અપહાર. ૧૫, નરકવાસાનું ઉચ્ચપણું. ૧૬, નારકીનું સંઘયણ. ૧૭, ને સંસ્થાન ૧૮, વર્ણુ. ૧૯, ગંધ. ૨૦, સ્પર્શ. ૨૧, શ્વાસોશ્વાસ. ૨૨, ને આહાર. ૨૩, ઇત્યાદિક પ્રશ્ન પુછ્યાં. ૩. લેશ્યા. ૨૪, દૃષ્ટી. ૨૫, જ્ઞાન. ૨૬, જોગ. ૧૭, ઉપયોગ. ૨૮, સમુદ્ધાત. ૨૯, ક્ષુધા. ૩૦, તૃપા. ૩૧, વિર્કૃયણ. ૩૨, વેદના. ૩૩, લય, ૩૪, ૪. ત્યારપછી ૫, મહાપુરૂષ સાતમીએ ગયા તેહના નામ. ૩૫, ત્યારપછી સીતોપ્ત વેદનાની ઉપમા. ૩૬, સ્થિતિ. ૩૭, ઉદ્દર્તન. (કષ્ટ ગતિમાં જાય) ૩૮, ને પૃથ્વીનો સ્પર્શ. ૩૯, ત્યારપછી સર્વ જીવનો ઉપપાત. ૪૦, ૫. એટલા જોલ એ ઉદ્દેશામધ્યે પુછ્યા છે તેની એ સંગ્રહ ગાથા ૫. જાણવી. એ નારકીના અધિકારનો ખીજો ઉદ્દેશો પુરો થયો.

૪૨. નારકીના ત્રીજો ઉદ્દેશો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રતનપ્રભા પૃથ્વીએ નારકી કેવા પુદ્ગળના પરિણામ ભોગવતા થકા વિચરે છે?

ઉત્તર— હે જ્ઞાતમ, અનીષ્ટ જવત્ અમનોશ એમ જવત્ સાતમી નરક પર્યંત જાણવું.

હવે સંગ્રહ ગાથા ૧૩ છે તેનો અર્થ કહે છે (સંગ્રહથી ઉદ્દેશો જાણવો.) પુદ્ગળનો પરિણામ ને નારકીની વેદના, લેશ્યા, નરકના નામ ને જોત્ર, અરતી, લય, શોક, ક્ષુધા, તૃપા ને વ્યાધિ છે. ૧૧૧૥ સ્વાસોશ્વાસ ને તેને સ્વભાવેજ ક્રોધ, માન, માયા ને લોભ છે. ને તેને આહારાદિક ચાર સંજ્ઞા છે. તે નારકીના હીન પરિણામ છે. ૧૧૨૦ તે એ લોકથી નરકે કાણુ જાય તો કે નિશ્ચયે નરને વિષે વૃષલ સમાન યજ્ઞના ધણી વાસુદેવ પ્રમુખ તથા જળચર મન્થ પ્રમુખ તિર્યચ મધ્યેથી. તથા મોટા રાગ, મંડળીક રાગ, વળી જે મોટા આરંભના કરનાર કુટુંબીક પ્રમુખ જાય. ૧૧૩૦ હવે વૈક્રિય શરીરનો કાળ કહે છે. નરક મધ્યે નારકીનું શરીર વૈક્રિય એક મુહુર્ત પ્રમાણ રહે. ને નિર્યચ, મનુષ્ય મધ્યે વૈક્રિય શરીર ચાર મુહુર્ત પ્રમાણ રહે. ને દેવતાનું વૈક્રિય શરીર પ્રમુખ અર્ધમાસ રહે. એ ઉત્કૃષ્ટી વૈકૃર્વણનો કાળ કહ્યો. ૧૧૪૦ નારકીને નિશ્ચયે માહીન વૈકૃર્વણ હોય. તે નારકી શરીરમાં શરીરને વિકૃતે તે સંઘયણ રહીત ને હું સંસ્થાને સ્થીત. ૧૧૫૦ વળી જે પુદ્ગળ અનીષ્ટ છે તેનો નિશ્ચયે નારકીને આહાર છે. ને નારકીને સંસ્થાન પણ નિશ્ચયે હું જાણવું. ૧૧૬૦ નારકી અજ્ઞાતાને વિષે ઉપના અજ્ઞાતા વેદની વેદના

થકાજ સાતે નરકે નારકીના જીવ પોતપોતાના આવખા પ્રમાણે નારકીનો ભવ છાંડે છે. ॥૭॥ તેમાં કોઇક જીવ નારકીને વિષે ઉપજીને સાતાપણુ વેદે છે. તે એમ જે પુર્વજા ભવનો દેવતા મિત્ર હોય તે નરક મધ્યે જન્મને વેદના ટાળે તે કારણે. અથવા સમકિતવંત નારકી તેને સૂક્ષ્મ અધવસાયે કરી અથવા પોતાના કર્મને સ્વભાવે કરી હુણ્યાકર્મ પ્રમુખ અથવા તિર્થંકરના પાંચ કલ્યાણુ કે અતર્મુહુર્ત માત્ર સાતા વેદે. એટલા કારણે નારકી મુહુર્ત માત્ર સાતા વેદે. અન્યથા સદાઈ અસાતાજ છે. ॥૮॥ એ નારકીનું વૈક્ય શરીર મરણુ કાળે કેવું થાય છે, તેજસ કર્મણુ શરીર, શુદ્ધમ નામ કર્મને ઉદ્યવાળાને શુદ્ધમ શરીર પર્યાપ્તા અપર્યાપ્તાના મુક્તા માત્રમાંજ જેમ હજારો ભેદ થાય તેમ નારકીના શરીરના હજારો ભેદ પામે છે, એટલે વેરાઈને ઝીણા ઝીણા પરમાણુ થાય છે ॥૯॥ નારકીનો ઉત્પાત (તે ઉછળવું) જઘન્યથી ગાઉ માત્ર ને ઉત્કૃષ્ટપણે પાંચસે જોજન પ્રમાણુ ઉછળે છે. નારકી દુખે કરી ખીના છે. સહશ્રંગમે વેદના તેણે કરી સહીત છે. ॥૧૦॥ આંખ મીચીને ઉઘાડીએ એટલી વાર પણ નારકીને શાતા નથી. દુખ મધ્યેજ બંધાણુ છે. નરકને વિષે નારકી રાત દિવસ દુખ મધ્યેજ પચે છે. ॥૧૧॥ સીતવેદના વાળાને અતી સીત, ઉજ્જુ વેદનાવાળાને અતિ ઉજ્જુ, અલંત તૃપા, અલંત શુધા, અલંત ભય ધસાદિક નરકને વિષે નારકી દુખના સૈકડા ગમે વિશામા રહીત દુખ પ્રત્યે ભોગવે છે. ॥૧૨॥ આ ઉદ્દેશાની એ બાર ગાથા થઇ, તેનો અર્થ સંક્ષેપથી એક ગાથામાં કહે છે. વૈક્ય શરીરનો કાળ મુહુર્ત પ્રમાણુ. ૧. અસુખ પુદ્ગળનો આહાર ૨. અસાતાવેદની વેદે છે. ૩. ઉપપાત (તે ઉપજવું) ૪. ને ઉત્પાત (તે ઉછળવું.) ૫. અને શરીર પ્રમુખ ધસાદિક ત્રીજે ઉદ્દેશે કહ્યા. ॥૧૩॥ એ નારકીનો ત્રીજો ઉદ્દેશો પુરો થયો. ઇતી નારકીનો અધિકાર સંપૂર્ણ.

૪૩. તિર્યચનો પહેલો ઉદ્દેશો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચજ્ઞેનીયાના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના પાંચ ભેદ છે. એકેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા ૧, એકેદ્રિ ૨, તેકેદ્રિ ૩, ચારેદ્રિ ૪, ને પચેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા ૫.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયાના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના પાંચ ભેદ છે. પૃથ્વીકાય એકેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા ૧, પાણી ૨, અગ્ની ૩, વાયુ ૪ ને વનસ્પતિકાયા એકેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા ૫.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પૃથ્વીકાય એકેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા તેના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. શુદ્ધમ પૃથ્વીકાય એકેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા ૧, ને બાદર પૃથ્વીકાય એકેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, શુદ્ધમ પૃથ્વીકાય એકેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા તેના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. પર્યાપ્તા શુદ્ધમ પૃથ્વીકાય ૧, ને અપર્યાપ્તા શુદ્ધમ પૃથ્વીકાય ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આદર પૃથ્વીકાયા એકેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા તેના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના પાણુ બે ભેદ છે. પર્યાપ્તા આદર પૃથ્વીકાયા ૧, ને અપર્યાપ્તા આદર પૃથ્વીકાયા ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપકાયા એકેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયાના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. તે જેમ પૃથ્વીકાયાના ભેદ કહ્યા છે તેમ જાણવા. એમ અગ્ની, વાયુ ને વનસ્પતિકાયાના પાણુ ભેદ બે જાણવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બેઘદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયાના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. પર્યાપ્તા બેઘદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા ૧ ને અપર્યાપ્તા બેઘદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા ૨ એ બેઘદ્રિના ભેદ કહ્યા. એમ જાવત્ તેઘદ્રિ, ચૌરેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા સુધી જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પચેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયાના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. જળચર પચેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા ૧, થળચર પચેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા ૨, ને ખેચર પચેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જળચર પચેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયાના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. સમુદ્ધિમ જળચર પચેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા ૧, ને ગર્ભજ જળચર પચેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સમુદ્ધિમ જળચર પચેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયાના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. પર્યાપ્તા સમુદ્ધિમ જળચર તિર્યચ ૧, ને અપર્યાપ્તા સમુદ્ધિમ જળચર તિર્યચ ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ગર્ભજ જળચર પચેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયાના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. પર્યાપ્તા જળચર ગર્ભજ તિર્યચ ૧, ને અપર્યાપ્તા જળચર ગર્ભજ તિર્યચ ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, થળચર પચેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયાના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે ચતુષ્પદ થળચર પચેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા ૧, ને પરી-સર્પ પચેદ્રિ તિર્યચજ્ઞેનીયા ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચતુષ્પદ થળચર તિર્યચ પચેદ્રિના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. એક સમુદ્ધિમ ચતુષ્પદ થળચર પચેદ્રિ તિર્યચ ૧, બીજા ગર્ભજ ચતુષ્પદ થળચર પચેદ્રિ તિર્યચ ૨. એમ જાવત્ જેમ જળચર કહ્યા તેમ ચતુષ્પદ પણ જાણવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પરીસર્પ થળચર પચેદ્રિ તિર્યચ જ્ઞેનીયાના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના બે ભેદ છે. એક ઉરપર સર્પ થળચર પચેંદ્રિ તિર્યચ જ્ઞેનીયા ને બીજા ભૂજપર સર્પ થળચર પચેંદ્રિ તિર્યચ જ્ઞેનીયા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉરપર સર્પ થળચર પચેંદ્રિ તિર્યચ જ્ઞેનીયાના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના બે ભેદ છે. તે જેમ જળચરના કહ્યા તેમ ઉરપર સર્પના પણ ચાર ભેદ જાણવા. એમ ભૂજપર સર્પના પણ ચાર ભેદ જાણવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ખેચર પચેંદ્રિ તિર્યચ જ્ઞેનીયાના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના બે ભેદ છે. એક સમુર્જિમ ખેચર પચેંદ્રિ તિર્યચ જ્ઞેનીયા ને બીજા ગર્ભજ ખેચર પચેંદ્રિ તિર્યચ જ્ઞેનીયા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ખેચર સમુર્જિમ પચેંદ્રિ, તિર્યચ જ્ઞેનીયા તેના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના બે ભેદ છે. એક પર્યાપ્તા સમુર્જિમ ખેચર પચેંદ્રિ તિર્યચ જ્ઞેનીયા ને બીજા અપર્યાપ્તા સમુર્જિમ ખેચર પચેંદ્રિ તિર્યચ જ્ઞેનીયા. એમ ગર્ભજ ખેચર પણ જાણવા. જ્યવત્ પર્યાપ્તા ગર્ભજ ખેચર તિર્યચ ને અપર્યાપ્તા ખેચર ગર્ભજ તિર્યચ પણ જાણવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ખેચર પચેંદ્રિ તિર્યચ જ્ઞેનીયા તેને કેટલા પ્રકારનો જ્ઞેની સંગ્રહ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને ત્રણ પ્રકારનો જ્ઞેની સંગ્રહ (ઉપજવાનાં ઢેકાણાં) છે. અંડજ (ઇંદ્રાદી ઉપજે તે મધુરાદિક) પોતજ (તે વડાગોલ ૨,) ને સમુર્જિમ ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અંડજ જ્ઞેની સંગ્રહના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. સ્ત્રી ૧, પુરૂષ ૨, ને નપુંસક ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પોતજ જ્ઞેની સંગ્રહના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. સ્ત્રી ૧, પુરૂષ ૨, ને નપુંસક ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સમુર્જિમ જ્ઞેની સંગ્રહના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે સર્વ જીવ એક નપુંસક વેદેજ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને લેશ્યા કેટલી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને છ લેશ્યા છે, તે કૃષ્ણ લેશ્યા ૧, જ્યવત્ શુક્લ લેશ્યા ૬. પર્યંત મહર્જિ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ મું સમ્યક્ત્વ ડટ્ટી છે, કે મિથ્યાત્વ ડટ્ટી છે, કે સમમિથ્યાત્વ ડટ્ટી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સમ્યક્ત્વ ડટ્ટી છે. મિથ્યાત્વ ડટ્ટી છે, ને સમમિથ્યાત્વ ડટ્ટી પણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ મું જાતી છે કે અજાતી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જ્ઞાની પણ છે, ને અજ્ઞાની પણ છે. તેમાં જ્ઞાન ત્રણ સુધી હોય ને અજ્ઞાન ત્રણની ભજના.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું મનજોગી છે, કે વચનજોગી છે, કે કાયજોગી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ત્રણે જોગ સહીત છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ શું સાકારોપયોગી છે. કે અનાકારોપયોગી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સાકારોપયોગી પણ છે અને અનાકારોપયોગી પણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ કય ગતિમાંહેથી આવી ઉપજે? શું નારકી મધ્યેથી ઉપજે, કે તિર્યંચ મધ્યેથી ઉપજે, કે મનુષ્ય મધ્યેથી ઉપજે કે દેવતા મધ્યેથી ઉપજે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અસંખ્યાતા વરસના આવખાના ધણી ત્રીસ અકર્મભૂમિના ને છપન અંતરદ્વીપના મનુષ્ય, તિર્યંચ ભુગળીયા, ને આઠમા દેવલોકની ઉપરના દેવતા વરજીને શેષ સર્વ ઉપજે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે પલ્લોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી સમુદ્ધાત છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને પાંચ સમુદ્ધાત છે. વેદની સમુદ્ધાત કપાય સમુદ્ધાત, માર્ણાતિક સમુદ્ધાત, વૈદ્યિક સમુદ્ધાત, ને તેજસ સમુદ્ધાત.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ મારણાતિક સમુદ્ધાતે શું સમોદત મરે છે, કે અસમોદત મરે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સમોદત પણ મરે છે ને અસમોદત પણ મરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવ આંતરા રહીત ચવીને કય ગતિમાં જાય, કય ગતિમાં ઉપજે? શું નારકી મધ્યે ઉપજે, કે તિર્યંચ પ્રમુખ કય ગતિમાં ઉપજે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેમ ખીજ પ્રજાપ્તિ (પ્રતિપતિ) ને વિષે ઉપપાત કહ્યો છે તેમ જાણવો, અથવા પનવણાને વ્યુદ્ધાંતિ પદને વિષે કહ્યો છે તેમ જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવની કેટલી જાતી કુલકોટી લાખ કહી છે? (ઈહાં જાતી કુળ જોનીનું ઉદાહરણ કહેછે. જે એક યોની મધ્યે અનેક જાતી કુળ હોય. જેમ જાણુની યોની મધ્યે કમીયાનું કુળ, કીડાનું કુળ, વીંછીનું કુળ છે. તે કારણે એક યોની મધ્યે અનેક જાતીના કુળ હોય તે બે ઇંદ્રી, તેંદ્રિ, ચૌરેંદ્રિ, પચેંદ્રિ પ્રમુખના હોય. તીહાં યોની તે ઉત્પત્તિ સ્થાનક (ઉપજવાનું ફેણ) ને કુળ તે પોતાના સરખા જીવ હોય તે. એને જાતી કુળ કહી કહી છે. તે જીવ જાતીના જીવ માટે) તથા જેમ તિર્યંચની જાતિ છે ને તેનાં કુળ કમિયા કીડા વીંછી પ્રમુખ એ કુળ છે તે યોની પ્રમુખ કહીએ એટલે એક યોનિને વિષે અનેક કુળ થાય)

ઉત્તર—હે જાતમ, બાર લાખ જાતિ કુલ કોટીની પ્રમુખ લાખો છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જીવન પર સર્પ થળચર પચેંદ્રિ તિર્યચ જ્ઞેનીયાને કેટલા પ્રકારની યોતી સંગ્રહ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, ત્રણ પ્રકારની છે. તે કહે છે. અંકજ ૧, (યો પ્રમુખ) પોતજ ૨, (નકુલ પ્રમુખ.) ને સમુર્જિમ ૩, એ રીતે જેમ જેચરનો અધિકાર કહ્યો તેમ જાણવો. પણ એટલો વિશેષ જે આયુષ્ય જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું ને ઉત્કૃષ્ટ કોડ પુર્વનું. અને તે મરીને બીજી નરક સુધી જાય. તેની નવલાખ જાતિ કુલ કોટી અનેક લક્ષ યોતી પ્રમુખ છે. એમ અનંતે તિર્યકરે કહ્યું છે. શેષ અધિકાર પુર્વપરે જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉપર સર્પ થળચર પચેંદ્રિ તિર્યચ જ્ઞેનીયાને કેટલા પ્રકારની યોતી સંગ્રહ છે.

ઉત્તર—હે જાતમ, જેમ જીવન પરનો અધિકાર કહ્યો તેમ જાણવો. પણ એટલો વિશેષ જે તેનું આયુષ્ય જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે કોડ પુર્વનું છે. તે મરીને જ્યંત પાંચમી નરક સુધી જાય. એહની દશ લાખ કુળ કોટી જાતિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચતુષ્પદ થળચર પચેંદ્રિ તિર્યચ જ્ઞેનીયાને કેટલા પ્રકારની યોતી સંગ્રહ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ પ્રકારની છે. જરાયુત (ગોરથી ઉપજેલ ગાય પ્રમુખ) ૧ ને સમુર્જિમ ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જરાયુતના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. સ્ત્રી ૧, પુરુષ ૨, ને નપુંસક ૩, તેમાં જે સમુર્જિમ છે તે સર્વ નપુંસક વેદે છે (ને ગર્ભજ ત્રણે વેદે છે)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જીવને કેટલી લેશ્યા છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, જેમ પક્ષીનો અધિકાર કહ્યો છે તેમ જાણવો. પણ એટલો વિશેષ જે તેનું આયુષ્ય જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું ને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પદ્યોપમનું (જુગળીયા આશ્રી) ને તે મરીને ચોથી નરક પર્યંત જાય. તેની દશ લાખ જાતિ કુલ કોટી જાતિ જ્ઞેની પ્રમુખ કહી છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જળચર પચેંદ્રિ તિર્યચ જ્ઞેનીયાને કેટલા પ્રકારનો જ્ઞેની સંગ્રહ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, પુર્વ જેમ જીવન પર સર્પનો અધિકાર કહ્યો છે તેમ જાણવો. પણ એટલો વિશેષ જે મરીને જ્યંત પાંચમી નરક પર્યંત જાય. તેની સાડી બાર લાખ જાતિ કુલ કોટી જ્ઞેની પ્રમુખ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પચેંદ્રિના કેટલી લાખ જાતિ કુલ કોટી છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, નવલાખ કુલ કોટી જાતિ ને એ લાખ જ્ઞેની પ્રમુખ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તેં ઇંદ્રિની કેટલી લાખ જાતી કુલ કોડી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેની આઠ લાખ કુલ કોડી જાતિ છે ને એ લાખ જોતી છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ ઇંદ્રિને કેટલી લાખ કુલ કોડી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, સાત લાખ કુલ કોડી જાતિ ને એ લાખ જોતી છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેટલા ગંધ કહ્યા છે. ને કેટલા ગંધાંગ સત કહ્યા છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, સાત ગંધા અને સાતસો ગંધના અંગ છે. ગંધ તથા ગંધાંગ સ્વરૂપ યથા ટીકાકારે ગાથા.

મૂલતયકઠ તિજાસ, પત્તપુષ્પ ફલમોય, ॥ ગંધંગા વણાદુત્તરમેયા, ગંધંગસયા
મુણેયન્વા ॥૧॥ અસ્યા વ્યાખ્યાનરૂપં ગાથાદ્વયં, ॥ મુથાસુવન્નછલી, અગરુવાલો
તમાલપત્તંચ, તહયપીયંગૂ જાઈ, ફલંચ જાઈંણગંધંગા ॥૨॥ ગુણનાસત્તસયા,
પંચહિંવણેહિં સૂરાભિગંધેણં, રસપણમેણંતહફાસેહિં, ચઙહિયમેતેહિં ॥૩॥

ભાવાર્થ—હવે સાત ગંધાંગ જાતિ ભેદ દેખાડે છે. મુળ ૧, ત્વચા ૨, કાષ્ઠ ૩, નિર્યાસ (રસ) ૪, પત્ર ૫, પુષ્પ ૬, ફળ ૭, તેમાં મુળ એટલે મોથ, વાળો, ઉશીર ઇત્યાદિ. ૧. ત્વચા એટલે સુવર્ણ હાલ, તજ, ઇત્યાદિ ભેદ જાણવા. ૨. કાષ્ઠ એટલે ચંદન અગર ઇત્યાદિ ભેદ જાણવા. ૩. નિર્યાસ એટલે કર્પૂર પ્રમુખ જાણવા. ૪. પત્ર એટલે જાતિપત્ર, તમાલ પત્ર પ્રમુખ જાણવા. ૫. પુષ્પ એટલે પ્રિયંગુ, લવીંગ, નાગર, કુલ ઇત્યાદિ જાણવા. ૬. ફળ, એટલે જયફળ, કંકાલા, એલચી પ્રમુખ જાણવા. ૭. એ સાતને પ્રત્યેક પ્રત્યેક કાળા પ્રમુખ પાંચ વર્ણ ભેદે ગણીએ ત્યારે પાંત્રીશ થાય. તે પાંત્રીશમાં એક સુલિંગધ હોય તેનો ગુણાકાર નહીં થતાં પાંત્રીસજ રહે. તે પાંત્રીસને પાંચ રસે ગુણતાં એકસો પચોતેર થાય. તેને આઠ સ્પર્શ માંહેલા સુંવાળો, ૧, હળવો. ૨, શીત. ૩. ને ઉષ્ણ ૪. એ સ્પર્શે ગુણતાં સાતસો ગંધાંગ થાય.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેટલી પુષ્પ (કુલ) જાતિ કુલકોડી જોતી પ્રમુખ કેટલા લાખ કોડી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, ચાર લાખ કુલકોડી જળજ કમળ પ્રમુખની, ચાર લાખ કુલકોડી ધળજ જય પ્રમુખના કુલની, ચાર લાખ કુલકોડી માહાવૃક્ષ મહુડા પ્રમુખના કુલની, ને ચાર લાખ કુલકોડી માહા ગુલ્મ કેતકી પ્રમુખના કુલની. એ જોળ લાખ કુલકોડી કુલની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેટલી વેલડી કોડી છે. ને કેટલા વેલડીના સ્તવઃ (સો) કહ્યા છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, ચાર મૂળ વેલ કોડી છે. ને ચારસો સ્તવઃ પ્રમુખની વેલ કોડી છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેટલી સ્તવની જાત કોડી છે. ને કેટલા સ્તવના સ્તવઃ (સો) કહ્યા છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, આઠ સ્તવ નાગરવેલ પ્રમુખની છે ને આઠસો સ્તવ વિવિધ કહ્યા છે.

(જેહને પુલ થાય તે વેલી ને જેહને પુલ ન થાય તે લતા કહીએ) (લતાનો ને વેલીનો અધિકાર ક્યાંય ટીકામાં પણ વિવર્યો નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેટલે ભેદે હરીકાય ને કેટલા હરીકાયના સતક (સો) કલા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ત્રણ ભેદે હરીકાય કહી છે. જળજ ૧, (જળથપી ઉપના તે) થળજ ૨, (સ્થળ થપી ઉપના તે.) ઉભય ૩, (જળ થળ બંનેથપી ઉપના તે) એમ એકેકના સો ભેદ થાય સારે હરીકાયના ત્રણસે ભેદ થાય. તિહાં હજાર વનસ્પતિના ઢળ બિટખંધ થાય, (વૃતાંક રીંગણા પ્રમુખ) ને હજાર ઢળ નાળખંધ થાય છે (કમળ પ્રમુખ) એ સર્વે હરીકાયજ નાણવા.

તે એમ સર્વે જીવને જાણતરે જાણતાં થકાં, એમ સુત્રને અનુસાર અવગાહતાં થકાં. એમ સુત્રને જ્ઞાનલોચને જેતાં થકાં, એમ ભલે પ્રકારે મનમાં ચીતવતાં થકાં. એ જ કાયમધ્યે નિશ્ચયે સર્વ સંસારી જીવ આવે. ત્રસકાય મધ્યે (એઈંદ્રી પ્રમુખ) ૧ ને ચાવર કાય મધ્યે (પૃથ્વી પ્રમુખ) ૨, એમ સર્વ સરવાળે સકળ સંસારી જીવમધ્યે ચોરાશી જાતિ કુલકોડી જેનીપ્રમુખ સત સહસ્ર હોય. એમ અતિત, અનાગત ને વર્તમાન અનંતા તિથિ કરનું વચન છે.

વળી તિથિય પુન્યકરે તે મરી દેવતા થાય તે ભણી તથા કુલકોટિની વિચારણાને વિષે, વિશેષ અધિકારથી, દેવતાના વૈમાનનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્વસ્તિકનામે ૧, સ્વસ્તિકાવર્ત ૨, સ્વસ્તિકપ્રભ ૩, સ્વસ્તિકકાંત ૪, સ્વસ્તિકવર્ણ ૫, સ્વસ્તિકલેશ્ય ૬, સ્વસ્તિકધ્વજ ૭, સ્વસ્તિકશ્રંગાર ૮, સ્વસ્તિકકુટ ૯, સ્વસ્તિકસિદ્ધ ૧૦, સ્વસ્તિકાત્તરાવતંસક ૧૧, એ અગીયાર વૈમાન છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા. એ અગીયાર વૈમાન છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે વૈમાન કેવડાં મોટાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જે વખતથી જંજુકીપ મધ્યે અબ્યંતર મંડળે સૂર્ય ઉદય કરે છે. ને તે સૂર્ય આથમે છે તે વચે જે ૯૪૫૨૬ જેજનને એક જેજનના સાઠ ભાગ કરીએ તેવા એતાળીશ ભાગ એટલું ક્ષેત્ર થાય છે, તેને ત્રણગણું કરતા ૨૮૩૫૮૦ જેજનને સાડીયા છે ભાગ થાય તેટલા જેજનને એકેકે ડગલે દેવતા ચાલે તે અંગતી કહીએ. તે વિગતે દેવતા તે ઉત્કૃષ્ટી ઉતાવળી જાવત દેવતાની ગતિએ ચાલતો થકા જાવત શબ્દે એક દિવસ, બે દિવસ, ને ઉત્કૃષ્ટપણે તે વૈમાન મધ્યે છ માસ પર્યંત ચાલે સારે કાષ્ટક વૈમાનનો પાર આવે ને કેટલાએક વૈમાનનો પાર આવે નહીં. એવડાં મોટાં વૈમાન છે. (એ વૈમાન પહેલે ચાર દેવલોક છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અર્ચિ ૧, અર્ચિરાવર્ત ૨, (અર્ચિરાપ્રભ ૩, અર્ચિરકાંત ૪, અર્ચિરવર્ણ ૫, અર્ચિરલેશ્ય ૬, અર્ચિરધ્વજ ૭, અર્ચિરશ્રંગાર ૮, અર્ચિરકુટ ૯, અર્ચિરસિદ્ધ ૧૦.) જાવત અગ્રારમું અન્યુતરાવતંસક વૈમાન છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા. એ અગ્યાર વૈમાન છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે વૈમાન કેવડાં મોટાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે જેમ સ્વસ્તિક પ્રમુખ કહ્યા તેમ જાણવા. પણ એટલો વિશેષ જે સૂર્યોદય, અસ્ત, ક્ષેત્રનું પાંચગણું એક ડગલું તે ચપલાગતિ કહીએ તે ગતે છ માસ પર્યંત ચાલે ત્યારે કાષ્ઠક વૈમાનનો પાર આવે તે કાષ્ઠક વૈમાનનો પાર આવે પણ નહીં એવડાં મોટાં વૈમાન છે. (એ વૈમાન ઐવેયકે છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કામ ૧, કામાવર્ત ૨, (કામપ્રભ ૩, કામકાંત ૪, કામવર્ણ ૫, કામ-લેશ્ય ૬, કામધ્વજ ૭, કામશ્રંગાર ૮, કામકુટ ૯, કામસિદ્ધ ૧૦) જનવત્ અગ્યારમું કમો-તરાવતંસક વૈમાન છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા. એ અગ્યાર વૈમાન છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે વૈમાન કેવડાં મોટાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે જેમ સ્વસ્તિક પ્રમુખ કહ્યાં તેમ જાણવાં. પણ એટલો વિશેષ જે સાતગણો સૂર્યચાર કરીએ તેટલા જોજનનું એક ડગલું તે જયણાગતી કહીએ તે ગતે. શેષ સર્વ મુર્વલીરીતે કહેવું (એ વૈમાન નવ ઐવેયકે છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અનુત્તર વૈમાને વિજય, વિન્યંત, ન્યંત, અપરાજીત વૈમાન છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા, એ ચાર વૈમાન છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે વૈમાન કેવડાં મોટા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે જેમ સ્વસ્તિક પ્રમુખ કહ્યાં તેમ જાણવાં. પણ એટલો વિશેષ જે સૂર્યનું ઉદય, અસ્તક્ષેત્ર તેને નવગણું કરીએ તેટલા જોજનનું એક ડગલું તે વેગાગતી. તે ગતે છ માસ પર્યંત દેવતા ચાલે ત્યારે કાષ્ઠક વૈમાનનો પાર આવે તે કાષ્ઠક વૈમાનનો પાર પણ આવે નહિ, એવડાં વૈમાનિકનાં મોટાં વૈમાન છે.

અહો સાધો આયુષ્યવંતો? એ તિર્યચ જોનીયાનો પહેલો ઉદ્દેશો પૂરો થયો.

૪૪. તિર્યચનો ખીન્ને ઉદ્દેશો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેટલા પ્રકારના સંસારી જીવ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, છ પ્રકારના છે. પૃથ્વીકાય ૧, જનવત્ ત્રસકાયના ૬.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પૃથ્વીકાયના કેટલા જોદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના બે જોદ છે. એક મૂઢમ પૃથ્વીકાયા તે ખીન્ન બાદર પૃથ્વીકાયા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મૂઢમ પૃથ્વીકાયના કેટલા જોદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના બે જોદ છે. એક પર્યામા તે ખીન્ન અપર્યામા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાદર પૃથ્વીકાયના કેટલા જોદ છે?

(જેહને પુલ થાય તે વેલી ને જેહને પુલ ન થાય તે લતા કહીએ) (લતાનો ને વેલીનો અધિકાર ક્યાંય ટીકામાં પણ વિવર્યો નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેટલે ભેદે હરીકાય ને કેટલા હરીકાયના સતક (સો) કલા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ત્રણ ભેદે હરીકાય કહી છે. જળજ ૧, (જળથપી ઉપના તે) થળજ ૨, (સ્થળ થપી ઉપના તે.) ઉભય ૩, (જળ થળ બંનેથપી ઉપના તે) એમ એકેકાના સો ભેદ થાય ત્યારે હરીકાયના ત્રણસે ભેદ થાય. તિહાં હજાર વનસ્પતિના ઢળ બિટખંધ થાય, (વૃતાંક રીંગણા પ્રમુખ) ને હજાર ઢળ નાળખંધ થાય છે (કમળ પ્રમુખ) એ સર્વે હરીકાયજ નજાવા.

તે એમ સર્વે જીવને જાણંતરે જાણતાં થકાં, એમ સુત્રને અનુસાર અવગાહતાં થકાં. એમ સુત્રને જ્ઞાનલોચને જોતાં થકાં, એમ ભલે પ્રકારે મનમાં ચીતવતાં થકાં. એ કાયમધ્યે નિશ્ચયે સર્વ સંસારી જીવ આવે. ત્રસકાય મધ્યે (એઈંદ્રી પ્રમુખ) ૧ ને ચાવર કાય મધ્યે (પૃથ્વી પ્રમુખ) ૨, એમ સર્વ સરવાળે સકળ સંસારી જીવમધ્યે ચોરાશી જાતિ કુલકોડી જોનીપ્રમુખ સત સહસ્ત્ર હોય. એમ અતિત, અનાગત ને વર્તમાન અનંતા તિર્થ-કરનું વચન છે.

વળી તિર્થેય પુન્યકરે તે મરી દેવતા થાય તે ભણી તથા કુલકોટિની વિચારણાને વિષે, વિશેષ અધિકારથી, દેવતાના વૈમાનનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્વસ્તિકનામે ૧, સ્વસ્તિકાવર્ત ૨, સ્વસ્તિકપ્રભ ૩, સ્વસ્તિકકાંત ૪, સ્વસ્તિકવર્ણ ૫, સ્વસ્તિકલેશ્ય ૬, સ્વસ્તિકધ્વજ ૭, સ્વસ્તિકચંગાર ૮, સ્વસ્તિકકુટ ૯, સ્વસ્તિકસિદ્ધ ૧૦, સ્વસ્તિકોત્તરાવતંસક ૧૧, એ અગીયાર વૈમાન છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા. એ અગીયાર વૈમાન છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે વૈમાન કેવડાં મોટાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જે વખતથી જંજુક્રીપ મધ્યે અભ્યાંતર મંડળે સૂર્ય ઉદય કરે છે. ને તે સૂર્ય આથમે છે તે વચે જે ૮૪૫૨૬ જોજનને એક જોજનના સાઠ ભાગ કરીએ તેવા બેતાળીશ ભાગ એટલું ક્ષેત્ર થાય છે, તેને ત્રણગણું કરતા ૨૮૩૫૮૦ જોજનને સાકીયા છે ભાગ થાય તેટલા જોજનને એકેકે ડગલે દેવતા ચાલે તે ચંડાગતી કહીએ. તે વિગતે દેવતા તે ઉત્કૃષ્ટી ઉતાવળી જાવત દેવતાની ગતિએ ચાલતો થકા જાવત શબ્દે એક દિવસ, બે દિવસ, ને ઉત્કૃષ્ટપણે તે વૈમાન મધ્યે છ માસ પર્યંત ચાલે ત્યારે કોઈક વૈમાનનો પાર આવે ને કેટલાએક વૈમાનનો પાર આવે નહીં. એવડાં મોટાં વૈમાન છે. (એ વૈમાન પહેલે ચાર દેવલોકે છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અર્ચિ ૧, અર્ચિરાવર્ત ૨, (અર્ચિરાપ્રભ ૩, અર્ચિરકાંત ૪, અર્ચિરવર્ણ ૫, અર્ચિરલેશ્ય ૬, અર્ચિરધ્વજ ૭, અર્ચિરચંગાર ૮, અર્ચિરકુટ ૯, અર્ચિરસિદ્ધ ૧૦.) જાવત અગ્રારમું અચ્યુતરાવતંસક વૈમાન છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, હા, એ અગ્યાર વૈમાન છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે વૈમાન કેવળાં મોટાં છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તે જેમ સ્થિતિક પ્રમુખ કલ્પા તેમ બાણુવાં. પણ એટલો વિશેષ જે સર્વોદય, અમ્બ, ક્ષેત્રનું પાંચગણું એક ડગલું તે અપભ્રાગતી કદીએ તે ગતે ૭ માસ પર્યંત આલે ત્યારે કાષ્ઠક વૈમાનનો પાર આવે ને કાષ્ઠક વૈમાનનો પાર આવે પણ નહીં એવડાં મોટાં વૈમાન છે. (એ વૈમાન એવેયક છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કામ ૧, મામાવર્ગ ૨, (કામઅભ ૩, કામકાંત ૪, કામચર્મ ૫, કામ-લેશ્ય ૬, કામપ્રવળ ૭, કામઅંશાર ૮, કામકટ ૯, કામસિદ્ધ ૧૦) બવત્ અગ્યારમું કમો-તરાવતંસક વૈમાન છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, હા, એ અગ્યાર વૈમાન છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે વૈમાન કેવળાં મોટાં છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તે જેમ સ્થિતિક પ્રમુખ કલ્પા તેમ બાણુવાં. પણ એટલો વિશેષ જે સાતગણો સૂર્યચાર કદીએ તેટલા લેજનનું એક ડગલું તે વ્યભાગતી કદીએ તે ગતે. શેષ સર્વ સૂર્યલીરીતે કહેનું (એ વૈમાન નવ એવેયક છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અનુત્તર વૈમાનો વિભ્ય, વિભ્યંત, વ્યંત, અપરાછત વૈમાન છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, હા, એ ચાર વૈમાન છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે વૈમાન કેવળાં મોટાં છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તે જેમ સ્થિતિક પ્રમુખ કલ્પા તેમ બાણુવાં. પણ એટલો વિશેષ જે સૂર્યનું ઉદય, અસ્તક્ષેત્ર તેને નવગણું કદીએ તેટલા લેજનનું એક ડગલું તે વેગાગતી. તે ગતે ૭ માસ પર્યંત દેવતા આલે ત્યારે કાષ્ઠક વૈમાનનો પાર આવે ને કાષ્ઠક વૈમાનનો પાર પણ આવે નહિ, એવડાં વૈમાનિકનાં મોટાં વૈમાન છે.

અહો સાધો આયુષ્યવંતો? એ તિર્યચ લેનીયાનો પહેલો ઉદ્દેશો પૂરો થયો.

૪૪. તિર્યચનો બીજો ઉદ્દેશો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેટલા પ્રકારના સંસારી જીવ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, ૭ પ્રકારના છે. પૃથ્વીકાય ૧, બવત્ ત્રસકાયના ૬.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પૃથ્વીકાયના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. એક મૂક્ષમ પૃથ્વીકાયા ને બીજા આદર પૃથ્વીકાયા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મૂક્ષમ પૃથ્વીકાયના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. એક પર્યાપ્તા ને બીજા અપર્યાપ્તા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આદર પૃથ્વીકાયના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના બે લેદ છે. એક પર્યાપ્તા ને બીજા અપર્યાપ્તા, ઇલાદિક જાવત્ પનવણા સૂત્રના પહેલા પદથી જાણવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુંદાળી પૃથ્વીના કેટલા લેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના સાત લેદ છે. કાળીમાટી ૧. લીલી માટી ૨. રાતી માટી ૩. પીળી માટી ૪. પાંદુક માટી ૫. ઘોળીમાટી ૬. ને રજસ પ્રમુખ પનક માટી ૭.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત ખર (કઠણ) પૃથ્વીના કેટલા લેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના અનેક લેદ કહ્યા છે. જાવત્ શબ્દે પૃથ્વી મધ્યે અસંખ્યાતા જીવ છે. એટલે પૃથ્વીકાય કહી. એમ નિશ્ચયે જેમ પનવણા સૂત્રના પ્રથમ પદમાં અધિકાર કહ્યો છે (આગળ સર્વનો વિસ્તાર કહ્યો છે) તેમ નિરવિશેષ વનસ્પતિકાય પર્યંત જાણવું. એમ જાવત્ જ્યાં એક વનસ્પતિનો જીવ ત્યાં નિશ્ચયે સંખ્યાતા, અથવા અસંખ્યાતા, અથવા અનાંતા જીવ પણ પામીએ. એટલે વનસ્પતિનો અધિકાર કહ્યો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રસકાયના કેટલા લેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના ચાર લેદ છે જેઘંદ્રિ ૧. તેઘંદ્રિ ૨. ચૌરેંદ્રિ ૩. ને પચેંદ્રિ ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જેઘંદ્રિના કેટલા લેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના અનેક લેદ છે. ઇલાદિક અધિકાર જેમ પનવણાના પદમાં કહ્યો છે તેમ અહીંના નિરવિશેષ જાણવો. જાવત્ સ્વાર્થસિદ્ધના દેવતા પર્યંત જાણવો. એટલે અનુતરોવવાધ્યા દેવતા કહ્યા. એ ત્રસકાયનો અધિકાર થયો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેટલા પ્રકારની પૃથ્વી છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, છ પ્રકારની છે, સુંવાળી પૃથ્વી ૧. શુદ્ધ પૃથ્વી (પર્વત મધ્યે) ૨. વેળુ પૃથ્વી (નદી પ્રમુખની), ૩. મણુલીલ (હીંગળો પ્રમુખ) ૪. શર્કરા (કાંકરા પ્રમુખ) ૫. ને ખર પૃથ્વી (પાપાણુ વગ્ગ પ્રમુખ) ૬.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુંવાળી પૃથ્વીની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, જ્યન્યથી અંતર્મુદુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે એક હજાર વરસની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, શુદ્ધ પૃથ્વીની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, જ્યન્યથી અંતર્મુદુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ખાર હજાર વરસની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વેળુ પૃથ્વીની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, જ્યન્યથી અંતર્મુદુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ચક્ર હજાર વરસની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મણુલીલ પૃથ્વીની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, જ્યન્યથી અંતર્મુદુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે સોળ હજાર વરસની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, શર્કરા (કાંકરા) પૃથ્વીની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અશુદ્ધ લેશ્યાનો ધણી સાધુ, વેદનાદિ સમુદ્ધાતે કરી રહિત પોતાના આત્માએ કરી શુદ્ધ લેશ્યા (તેજુ, પદ્મ, ને શુકલ)ના ધણી દેવતા, દેવીને જાણે? દેખે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં ૨, (જાણે, દેખે નહીં.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અશુદ્ધ લેશ્યાનો ધણી સાધુ, વેદનાદિ સમુદ્ધાતે કરી સહિત પોતાના આત્માએ કરી અશુદ્ધ લેશ્યાના ધણી દેવતા, દેવીને જાણે? દેખે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં ૩, (જાણે, દેખે નહીં.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અશુદ્ધ લેશ્યાનો ધણી સાધુ, વેદનાદિ સમુદ્ધાતે કરી સહીત પોતાના આત્માએ કરી શુદ્ધ લેશ્યાના ધણી દેવતા, દેવીને જાણે? દેખે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં ૪, (જાણે, દેખે નહીં.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અશુદ્ધ લેશ્યાનો ધણી સાધુ, વેદનાદિ સમુદ્ધાતે કરી સહીત તથા રહીત, પોતાના આત્માએ કરી અશુદ્ધ લેશ્યાના ધણી દેવતા, દેવીને જાણે? દેખે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં ૫, (જાણે, દેખે નહીં.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અશુદ્ધ લેશ્યાનો ધણી સાધુ, વેદનાદિ સમુદ્ધાતે કરી, સહીત તથા રહીત પોતાના આત્માએ કરી શુદ્ધ લેશ્યાના ધણી દેવતા, દેવીને જાણે? દેખે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં ૬, (જાણે, દેખે નહીં.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, શુદ્ધ લેશ્યા (તેજુ, પદ્મ ને શુકલ એ ત્રણ લેશ્યા શુદ્ધ કહીએ). એવી શુદ્ધ લેશ્યાવાળો સાધુ, વેદનાદિ સમુદ્ધાતે કરી રહીત પોતાના આત્માએ કરી અશુદ્ધ લેશ્યા (કૃષ્ણ, નિલ ને કાપોત એ ત્રણ લેશ્યા અશુદ્ધ કહીએ). એવી અશુદ્ધ લેશ્યાવાળો દેવતા, દેવીને જાણે? દેખે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, હા, જ. (જાણે દેખે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, શુદ્ધ લેશ્યાનો ધણી સાધુ, વેદનાદિ સમુદ્ધાતે કરી રહિત પોતાના આત્માએ કરી શુદ્ધ લેશ્યાના ધણી દેવતા, દેવીને જાણે? દેખે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, હા, ૮. (જાણે દેખે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, શુદ્ધ લેશ્યાનો ધણી સાધુ વેદનાદિ સમુદ્ધાતે કરી સહિત પોતાના આત્માએ કરી અશુદ્ધ લેશ્યાના ધણી દેવતા, દેવીને જાણે? દેખે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, હા, ૯. (જાણે દેખે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, શુદ્ધ લેશ્યાનો ધણી સાધુ, વેદનાદિ સમુદ્ધાતે કરી સહિત પોતાના આત્માએ કરી શુદ્ધ લેશ્યાના ધણી દેવતા, દેવીને જાણે? દેખે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, હા, ૧૦. (જાણે દેખે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, શુદ્ધ લેશ્યાનો ધણી સાધુ, વેદનાદિ સમુદ્ધાતે કરી સહિત તથા રહિત પોતાના આત્માએ કરી અશુદ્ધ લેશ્યાના ધણી દેવતા, દેવીને જાણે? દેખે?

ઉત્તર—હે જાતમ, હા, ૧૧ (નવમે, દેવે) .

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કુદ લેખ્યાનો પ્રાણી અર્થ, કેનાદિ સમુદાયને કરી સવિત તથા રહિત પોતાના આત્માએ કરી કુદ લેખ્યાનો પ્રાણી દેવતા, કેવંને નવમે? દેવે?

ઉત્તર—હે જાતમ, હા, ૧૨ (નવમે, દેવે) . એ આમ અપાયામાં ૭ અદુદ લેખ્યાવાળા ન વળે દેવે, ને ૭ કુદ લેખ્યાવાળા વળે દેવે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અન્ય દર્શની (આત્મક, બાહ્ય પ્રમુખ) એમ કહે છે, એમ જોડે છે, એમ પ્રજાપના કરે છે, એમ પરપણા કરે છે, ને એમ નિશ્ચે એક છવ એક સમે જે ક્રીયા કરે છે, એક સમ્યક્ત્વની ક્રીયા ને બીજી મિથ્યાત્વની ક્રીયા, ને સમે સમ્યક્ત્વની ક્રીયા કરે ને સમે મિથ્યાત્વની ક્રીયા કરે, ને ને સમે મિથ્યાત્વની ક્રીયા કરે તે સમે સમ્યક્ત્વની ક્રીયા કરે, સમ્યક્ત્વની ક્રીયા કરતો ધંધા મિથ્યાત્વની ક્રીયા કરે, ને મિથ્યાત્વની ક્રીયા કરતો ધંધા સમ્યક્ત્વની ક્રીયા કરે, એમ નિશ્ચે એક છવ એક સમે જે ક્રીયા કરે એક સમ્યક્ત્વની ક્રીયા ને બીજી મિથ્યાત્વની ક્રીયા, એમ જે અન્ય દર્શની કહે છે તે કેમ?

ઉત્તર—હે જાતમ, ને અન્યદર્શની એમ કહે છે, એમ જોડે છે, એમ પ્રજાપના દેખાડે છે, એમ પરપણા કરે છે, ને નિશ્ચે એક છવ એક સમે જે ક્રીયા કરે છે તેમજ નવત્ સમ્યક્ત્વની ક્રીયા ને મિથ્યાત્વની ક્રીયા એમ જે અન્યદર્શની કહે છે, તે સર્વ જોડું છે. પણ હું હે જાતમ એમ કહે છું નવત્ પરપણા દેખાડું છું. એમ નિશ્ચે એક છવ એક સમયે એકજ ક્રીયા કરે. સમ્યક્ત્વની ક્રીયા અથવા મિથ્યાત્વની ક્રીયા, જે સમે સમ્યક્ત્વની ક્રીયા કરે તે સમે મિથ્યાત્વની ક્રીયા કરે નહીં, ને જે સમે મિથ્યાત્વની ક્રીયા કરે તે સમે સમ્યક્ત્વની ક્રીયા કરે નહિ. સમ્યક્ત્વની ક્રીયા કરતો ધંધા મિથ્યાત્વની ક્રીયા કરે નહિ ને મિથ્યાત્વની ક્રીયા કરતો ધંધા સમ્યક્ત્વની ક્રીયા કરે નહિ. એમ નિશ્ચે એક છવ એક સમયે એક ક્રીયા કરે. સમ્યક્ત્વની ક્રીયા અથવા મિથ્યાત્વની ક્રીયા, એ તિર્યચજ્ઞેનીયાનો બીજો ઉદ્દેશો પુરો થયો. એ તિર્યચનો અધિકાર પુરો થયો.

૪૫. મનુષ્યનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્યના કેટલા બેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના બેદ છે. એક સમુર્જિમ મનુષ્ય ને બીજા ગર્ભજ મનુષ્ય.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સમુર્જિમ મનુષ્યના કેટલા બેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તે એક પ્રકારનાજ કલા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સમુર્જિમ મનુષ્ય ક્યાં ઉપજે?

ઉત્તર—હે જાતમ, અઢી દ્વીપ ને બે સમુદ્ર મળી પીસ્તાળીશ લાખ જોજન મનુષ્ય ક્ષેત્ર છે તે મધ્યે પંદર કર્મભૂમિ, ત્રીસ અકર્મભૂમિ ને છપન અંતરદ્વીપના મનુષ્યના ચઉદ સ્થાનક મધ્યે સમુર્જિમ મનુષ્ય ઉપજે છે તેના નામ કહે છે. ઉચારેસુવા વિષ્ટામાં ૧, પાસવણે સુવા પેસાળમાં ૨, જેણેસુવા બડખામાં ૩, સિંધાણેસુવા નાકના લીટમાં ૪,

વં-તેસુવા વમનમાં ૫, પી-તેસુવા લીલા, પીળા, પિત્તમાં ૬. પૂચેસુવા ૫૩માં ૭, સોણીયે સુવા રધિરમાં ૮, સુકેસુવા વીર્યમાં ૯, સુક્ર પુગળ પડીસાડીએસુવા વીર્યના સુકેલા પુદ્ગળ પાછા લીલા થાય. તેમાં ૧૦ વિગયજીવ કલેવરેસુવા મૃતક શરીરમાં ૧૧. ઇથી, પુરૂષ સંજોગેસુવા સ્ત્રી પુરૂષના સંજોગમાં ૧૨, નગરનિધમણેસુવા શહેરની ખાળમાં ૧૩, સજ્જે સુચેવ અસુષ્ઠાણેસુવા સર્વ મનુષ્ય સંયંધીના અસુચી, અપવિત્ર સ્થાનકમાં ૧૪, એ ચઉદ સ્થાનકે સમુર્જિમ મનુષ્ય ઉપજે છે.

તેના શરીરની અવગાહના આંગુળના અસંખ્યાતમે ભાગે છે. તે જીવ અસંસી, મિથ્યાદષ્ટિ, અસાની, અપર્યાપ્તાજપણે અંતર્મુદુર્ત ને આવળે મરે છે. એ વિચાર શ્રી પન્નવણાજી સૂત્રથી લખ્યો છે. એ સમુર્જિમ મનુષ્યનો અધિકાર પુરો થયો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ગર્ભજ મનુષ્યના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. કર્મભૂમિ ૧, અકર્મભૂમિ ૨, ને અંતરદ્વીપ ૩.

૪૪. જીવન અંતરદ્વીપના મનુષ્યનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અંતરદ્વીપના મનુષ્યના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અંતરદ્વીપ તે લવણ સમુદ્ર મધ્યે ચુલ હેમવંત પર્વતની દાદા ઉપર છે, તેના અઠાવીશ ભેદ છે. એકરૂક ૧, આભાસિક ૨, વૈમાનિક ૩, નાંગુલીક ૪, હયકર્ણ ૫, ગજકર્ણ ૬, ગોકર્ણ ૭, સકુલીકર્ણ ૮, આદર્શમુખ ૯, આદિ મેંદામુખ ૧૦, આયોમુખ ૧૧, ગોમુખ ૧૨, અશ્વમુખ ૧૩, હસ્તિમુખ ૧૪, સીંહમુખ ૧૫, વ્યાધમુખ ૧૬, અશ્વકર્ણ ૧૭, સીંહકર્ણ ૧૮, અયકર્ણ ૧૯, કર્ણપ્રાવર્ણ ૨૦, ઉલકામુખ ૨૧, મેઘમુખ ૨૨, વિદ્યુતદંત ૨૩, વિદ્યુતજીવા ૨૪, ધનદંત ૨૫, લજ્જદંત ૨૬, ગુહદંત ૨૭, શુદ્ધદંત ૨૮, એમ અઠાવીશ અંતરદ્વીપ ચુલહેમવંત પર્વતની દાદા ઉપર. તેમજ અઠાવીશ અંતરદ્વીપ શીખરી પર્વતની દાદા ઉપર લવણ સમુદ્ર મધ્યે સરવાળે જીવન અંતરદ્વીપ બાણવા. તેમાં પ્રથમ એકરૂક દ્વીપનો અધિકાર કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દક્ષિણદિશનો એકરૂક મનુષ્યનો એકરૂક નામે દ્વીપ ક્યાં છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંજીદ્વીપ નામાદ્વીપ લાંબા મેર પર્વતથી દક્ષિણદેશે ચુલહેમવંત વર્ષધર (ક્ષેત્રની હદ ચતાવનાર) પર્વતના ઉત્તર ને પુર્વદિશનાં છેડાથી એટલે ઇશાનખુણે લવણ સમુદ્રમધ્યે ત્રણસેં જોજન અવગાહી બાદ એ લાંબા ચુલહેમવંત પર્વતની દાદા ઉપર દક્ષિણ દિશના એકરૂક મનુષ્યનો એકરૂકદ્વીપ નામે દ્વીપ છે. તે ત્રણસેં જોજન લાંબાપણે ને પહોળાપણે છે. ને ત્રણસેં આગણપચાશ જોજન ડાંધક ઉણા ફરતો પરિઘિપણે તે દ્વીપ છે.

તે દ્વીપ એક પચ્ચર વેદીકા (વંડીકીલાકપ) ને એક વનખંડ તેણેકરી ચોતરફ વિંટાળે છે. ને પચ્ચર વેદીકા અર્ધ જોજન ઉચપણે છે ને પાંચસેં ધનુષ્ય પહોળાપણે છે. ને લાંબાપણે તે દ્વીપ પ્રમાણે ફરતો છે. તે પચ્ચર વેદીકાનો એટલે રૂપે વર્ણન કલો છે. તેના વનખંડનાં પચ્ચર્યાં છે. એમ વેદીકાનો વર્ણન જંમ રાયપસેણી સૂત્રમાં છે તેમ

વળી એકરૂઢ દ્વીપને વિષે સાં સાં ઘણી વનની શ્રેણી છે. તે વનની શ્રેણી કૃષ્ણ છે જાવત્ મનોહર છે. મહામેઘનો સમુદ્ર તે સરખી શેલા છે જાવત્ મહાગંધની ધ્વની મુકે છે. જ્નેવા યોગ્ય છે ૧, દેખવા યોગ્ય છે ૨, અભીરૂપ છે ૩, પ્રતિરૂપ છે. ૪,

સર્વદ્રીશે ચોકકર પુરતી થકી પુરતી થકી રહે છે. વળી તે સુધર્મા સલાને વિષે મધ્યે થયુંક સમ મનોહર ભૂમિભાગ છે. જાવત મણિ પ્રમુખના સ્પર્શ પર્થત જાણવું. અંદ્રુયા, પદ્મસના પ્રમુખ બીલી ગીતામણુ યુક્ત છે, જાવત સર્વ સુવર્ણમય છે, નિર્મળ છે, જાવત પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે જાણુ સમ-રમણીક ભૂમિભાગને વિષે ધણા મધ્યદેશ ભાગે છતાં એક મોટી મણિપીડીકા હકી છે. તે મણિપીડીકા બે જોજન લાંબી, પહોળી છે. તે એક જોજન જાડાં પાંજે છે, સર્વ મણિમય છે. તે મણિપીડીકા ઉપરે છતાં માણુવક નામે ચૈલથંભ છે. તે માણુવક ચૈલથંભ સાડા સાત જોજન ઉંચો ઉંચપણે છે, અર્ધકોશ ભૂમિમધ્યે ઉડો છે તે અર્ધકોશ વીધંબપણે છે. તે ચૈલથંભને છ હાંસ છે. છ સંધી છે. તે છ સ્થાનકે શોભીત છે. વજ્ર રત્નમય વૃત્ત પુષ્ટ સંસ્થીત છે. એમ જેમ મહેદ્રધ્વજ વર્ણુઓ તેમ થંભનો વર્ણુ જાણવો. જાવત જેવા જેવ્ય છે. પ્રતિરૂપ છે. વળી તે માણુવક ચૈલથંભને ઉપરે છ કોશ જામને મોટાં દોઢ જોજન જાડાં અને હેડે પણ છ કોશ છાંડીએ એટલે દોઢ જોજન જાડીએ ત્યાં મધ્યે સાડા ચાર જોજનમાં ધણાં સુવર્ણમય, રૂપામય પાટીયાં છે. તે સુવર્ણમય, રૂપામય પાટીયાંને વિષે ત્યાં ધણાં વજ્ર રત્નમય નાગદંતા છે. તે વજ્ર રત્નમય નાગદંતાને વિષે ધણાં રૂપામય સીકાં છે. તે ધણાં રૂપામય સીકાંને વિષે ધણાં વજ્ર રત્નમય નાગદંતાના કાષ્ઠા કળ્યા છે. તે વજ્ર રત્નમય દાળાને વિષે ધણી જીનદાદા છે. (તે દાદાએ શાશ્વતી પદ્મગણરૂપ જાણવી પણ તિર્થંકરની દાદા નથી) તેણે કરી સનીક્ષીપ્ત રૂપા રહે છે. તે દાદા વિજય દેવતાને ને જીન જાણુ ધણાં વ્યંતરીક દેવતા ને દેવાંજાને અર્ચના જોજર છે, વાંદવા જોજર છે, પુજવા જોજર છે, અંદનાદિકે, વસ્ત્રાદિકે સત્કારવા જોજર છે. સન્માન જાણુમાન દેવા જોજર છે. કલ્યાણકારી, મંગળકારી દેવ સંજંધી ને સનીપરે સેવા કરવા જોજર છે. (જેમ દંડલોકે ધડલોકના સુખને અર્થે દેવતા પ્રમુખની સેવા કરે છે તેમ દેવતા પણ તે દાદાની સેવા દેવતા સંસાર નિમિત્તે કરે છે. એ જીત રહેવાર છે. જેનાં પુજવાવાળા ભવ્ય, અભવ્ય, સમક્રિતિ, મિથ્યાત્વિ જાદા દેવતા છે. વળી કહે છે જે તે જીનદાદા વિજયદેવતા ને જીન વ્યંતરીક દેવતા, દેવાંજાને પુજવા જોજર છે. વગેરે એક કળા પણ જે દાદા પુજે દેવળી પદ્મો ધર્મ દોન તો સાધુ, સાધવી, આવક, અવક સમક્રિતિ પુજવા જોજર છે વગેરે એ જોજર કહેત તો તે તો નથી. વળી જીન પણ વિજયે તો જીનદાદા તે દાદાનું પુજવું જીન વહેવારે છે પણ તેમાં ધર્મ નથી, કેમકે ધર્મસમવેશ. જિજ્ઞાસુદિમાન. અને જિજ્ઞાસુદાદારે. એ ત્રણે એક જાતે છે.) વળી તે નાગદંતા ને સંસ્થાને તે હરે આડ આડ મંગળીક છે જ્યન છે. હવા નિ છવ છે.

વળી તે નાગદંતા ને ચૈલથંભને પૂર્વ દર્શન છતાં એક મોટી મણિપીડીકા છે. તે મણિપીડીકા બે જોજન લાંબી, પહોળી છે. તે એક જોજન જાડાંપણે સર્વ મણિમય છે. તે માણુવક નામે ચૈલથંભ છે. તે માણુવક ચૈલથંભ સાડા સાત જોજન ઉંચો ઉંચપણે છે, અર્ધકોશ ભૂમિમધ્યે ઉડો છે તે અર્ધકોશ વીધંબપણે છે. તે ચૈલથંભને છ હાંસ છે. છ સંધી છે. તે છ સ્થાનકે શોભીત છે. વજ્ર રત્નમય વૃત્ત પુષ્ટ સંસ્થીત છે. એમ જેમ મહેદ્રધ્વજ વર્ણુઓ તેમ થંભનો વર્ણુ જાણવો. જાવત જેવા જેવ્ય છે. પ્રતિરૂપ છે. વળી તે માણુવક ચૈલથંભને ઉપરે છ કોશ જામને મોટાં દોઢ જોજન જાડાં અને હેડે પણ છ કોશ છાંડીએ એટલે દોઢ જોજન જાડીએ ત્યાં મધ્યે સાડા ચાર જોજનમાં ધણાં સુવર્ણમય, રૂપામય પાટીયાં છે. તે સુવર્ણમય, રૂપામય પાટીયાંને વિષે ત્યાં ધણાં વજ્ર રત્નમય નાગદંતા છે. તે વજ્ર રત્નમય નાગદંતાને વિષે ધણાં રૂપામય સીકાં છે. તે ધણાં રૂપામય સીકાંને વિષે ધણાં વજ્ર રત્નમય નાગદંતાના કાષ્ઠા કળ્યા છે. તે વજ્ર રત્નમય દાળાને વિષે ધણી જીનદાદા છે. (તે દાદાએ શાશ્વતી પદ્મગણરૂપ જાણવી પણ તિર્થંકરની દાદા નથી) તેણે કરી સનીક્ષીપ્ત રૂપા રહે છે. તે દાદા વિજય દેવતાને ને જીન જાણુ ધણાં વ્યંતરીક દેવતા ને દેવાંજાને પુજવા જોજર છે. વગેરે એક કળા પણ જે દાદા પુજે દેવળી પદ્મો ધર્મ દોન તો સાધુ, સાધવી, આવક, અવક સમક્રિતિ પુજવા જોજર છે વગેરે એ જોજર કહેત તો તે તો નથી. વળી જીન પણ વિજયે તો જીનદાદા તે દાદાનું પુજવું જીન વહેવારે છે પણ તેમાં ધર્મ નથી, કેમકે ધર્મસમવેશ. જિજ્ઞાસુદિમાન. અને જિજ્ઞાસુદાદારે. એ ત્રણે એક જાતે છે.) વળી તે નાગદંતા ને સંસ્થાને તે હરે આડ આડ મંગળીક છે જ્યન છે. હવા નિ છવ છે.

વળી તે માણવક ચૈત્યબંસને પશ્ચિમ દીસે ઇલાં એક મોટી મણિપીઠિકા છે. તે મણિપીઠિકા એક જોજન લાંબી પોહોળી છે. તે અર્ધ જોજન જડપણે સર્વ મણિમય છે, નિર્મળ છે, જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. તે મણિપીઠિકા ઉપરે ઇલાં એક મોટી દેવસંજ્યા છે. તે દેવ સંજ્યાનો એહવો એહવે રૂપે વર્ણવ કહ્યો છે. નાના મણિમય ઢોલીયા હેઠે પાયાના પડ-વાયા છે. તે સુવર્ણના પાયા છે. નાના મણિમય પાયાના મસ્તક છે. જંજુનંદ રત્નમય તેની ઇંસ ને ઉપજાં છે. તેની વજ્ર રત્નમય સંધી પુરી છે. તે ઢોલીયા મધ્યે નાના રત્ન મણિમય પાટી ભરી છે. રૂપામય તળાઈ છે. લોહીતાક્ષ રત્નમય ઓસીકાં છે. સુવર્ણમય ગાલમસુરીયાં છે. બે પાસે બે ઓસીકાં છે. તે મસ્તક ને પાંગથીએ છે. બે પાસે હંચી છે. મસ્તકને પાંગથને પાસે. મધ્યે ગંબીર હંડીછે. ત્યાં બે ગાલમસુરીયાં છે. ગંગા નદીના જે તટ તેહની વેળુ તેહનીપરે શુક્રમાળા નમતી સંજ્યા છે. તે સંજ્યા રકું નીપાવ્યું દેવ દુષ્ય વસ્ત્ર તેણે કરી ઢાંકી છે. ભલાં રચ્યાં છે રજત્રાણરૂપ ન્યાં વસ્ત્ર તેણે કરી સહીત રાતે વસ્ત્રે કરી તે ઢોલીયો પાયા લગે ઢાંક્યો છે. મનોહર છે. જેહવું મૃગયમ્ ર, ખુર, (વનસ્પતિ વિશેષ) માંખણ, અર્કંતુલ કત્યાદિકના સરખો સ્પર્શ છે. જોવા જોગ્ય છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે દેવસંજ્યાને ઇશાનખુણે ઇલાં એક મોટી મણિપીઠિકા કહી છે. તે મણિ-પીઠિકા એક જોજન લાંબી પોહોળી છે ને અર્ધ જોજન જડપણે સર્વ મણિમય છે. જાવત્ નિર્મળ છે. પ્રતિરૂપ છે. તે મણિપીઠિકા ઉપરે એક પુર્વલા મહેંદ્ર ધ્વજની અપે-ક્ષાએ લઘુ એહવો મહેંદ્ર ધ્વજ કહ્યો છે. તે મહેંદ્ર ધ્વજ સાડાસાત જોજન હંચો હંચ-પણે છે. ને અર્ધ કોશ પોહોળપણે છે. વૈકુર્ણ્ય રત્નમય છે. મન લષ્ટ સંસ્થીત છે. તેમજ પુર્વલીપરે જાવત્ આઠ આઠ મંગળીક ધ્વજ ને છત્રા તી છત્ર સહીત છે,

વળી તે લઘુ મહેંદ્ર ધ્વજને પશ્ચિમદીસે વિજય દેવતાનો ચોપાળ નામે દ્વિતીયારનો ભંડાર કહ્યો છે. ત્યાં વિજય નામે દેવતાના ભોગળ, રત્ન પ્રમુખ ધણાં રત્ન થાખ્યાં થકાં રહે છે. તે શસ્ત્ર નિર્મળ છે. કાટ રહિત છે, તેજવંત છે. તે શસ્ત્રની તીખી ધાર છે. જોવા જોગ્ય છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. તે સુધર્મા સભા ઉપરે ધણાં આઠ આઠ મંગળિક, ધ્વજ ને છત્રા તી છત્ર છે.

વળી તે સુધર્મા સભાથી ઇશાન ખુણે ત્યાં એક મોટું સીધ્યાયતન કહ્યું છે. તે સીધ્યાયતન સાડા બાર જોજન લાંબપણે છે, સવા છ જોજન પહોળપણે છે ને નવ જોજન હંચું હંચપણે છે. જાવત્ ગોમાણસીકાં તે લઘુ લાંબા ઓટલા ત્યાં લગે અધિકાર જેમ હંચું હંચપણે છે. જાવત્ ગોમાણસીકાં તે લઘુ લાંબા ઓટલા ત્યાં લગે અધિકાર જેમ સુધર્મા સભાએ વર્ણવ્યો તેમજ નિર્વિશેષપણે સીધ્યાયતન પુર્વલી પરે કહેવું. વળી જેમ દારના મુખ મંડપ ને પ્રેક્ષા ધરના મંડપ, ધ્વજ, યુક્ત, ચૈત્ય દક્ષ, મહેંદ્ર ધ્વજ, નંદા પુષ્પરણી વાવ પ્રમુખ કત્યાદિકનું પ્રમાણ સુધર્મા સભાના અધિકારથી જાહેરું. વળી મનોરુક્ષીકા તે ચોખુણા લઘુ ઓટલા ને હુપધરી પ્રમુખનો માન પુર્વલી પરે જાહેરું. તેમજ વળી ધરતી તળ અંતે ચંદુયા પ્રમુખ તેહનો સ્પર્શ પુર્વલી પરે જાહેરું. વળી તે

સીદ્ધાયતન તેહને મધ્ય દેશ ભાગે ઇલાં એક મોટી મણિપીડીકા છે. તે બે જોજન લાંબી,
પહોળી છે ને એક જોજન વડપણે સર્વ મણિમય છે, નિર્ભંગ છે. તે મણિપીડીકા ઉપર
ઈલાં એક દેવછંદો છે. તે બે જોજન લાંબો પહોળો છે ને કાંઠક ઝાઝરા બે જોજન ઊંચો
ઉંચપણે છે. સર્વ રત્નમય છે. નિર્ભંગ છે. તે દેવછંદે એક સો ને આઠ છન દેવતાની)
પ્રતિમા છે. તે છન (દેવતાની) કાયા પ્રમાણે છે. એહવી પ્રતીમા થાપી રહે છે. તે છન
(દેવતાની) પ્રતિમાનો એહવો એહવે રૂપે વર્ણુવ કલો છે તે કહે છે. રાતા સુવર્ણના હાથ
ના ને પગનાં તળીયાં છે. અંક રત્નમય નખ છે. તે મધ્યે લોહીતાક્ષ રત્નની રેખા છે.
સુવર્ણમય ધુંટણ, આંગળી ને અંગુઠા છે. સુવર્ણમય જાંગ છે. સુવર્ણમય ટીંચણ છે.
સુવર્ણમય સાયળ છે. સુવર્ણમય શરીર છે. રક્ત સુવર્ણમય ડુંટી છે. ચરીટ રત્નમય
શરીરની ચેમરાય છે. નપનીય સુવર્ણમય છે સુચક કહેતાં રતનના અગ્ર ભાગ તે જેનાં
રાતા સુવર્ણમય હૃદય છે. કનકમય ભૂજ છે. સુવર્ણમય પાસાં છે. સુવર્ણમય શ્રીવા (ડોક)
છે. ચરીટ રત્નમય દગળાવી (ડાલી છે). પ્રવાળામય હોઠ છે. રક્ષ્ટીક રત્નમય દાંત છે.
ગતા સુવર્ણમય હાથ ને તાળવું છે. સુવર્ણમય નાશીકા છે. ને મધ્યે લોહીતાક્ષ રત્નની
પ્રતિમેક રેખાકય કાન્તિવંત છે. અંકરત્નમય આંખ છે. ને આંખ મધ્યે લોહીતાક્ષ રત્ન-
ની રેખા છે. પલક રત્નમય ઢાલી છે. ચરીટ રત્નમય કીકી છે. ચરીટ રત્નમય પાંપણ છે,
ચરીટ રત્નમય બાપવ (બમર) છે, સુવર્ણમય ગાલ છે. સુવર્ણમય કાન છે, સુવર્ણમય
નિસાદ (કપાળ) પદ છે. વજ્રરત્નમય મસ્તક છે. રાતા સુવર્ણમય કેસ ભૂમિ તે મસ્તકની
માંમરી છે. ચરીટ રત્નમય મસ્તકના કેસ છે. વળી તે છન (દેવતાની) પ્રતિમાને પુકે
અનેક અનેક જવધારકની પ્રતિમા કથી છે. તે જવધારકની પ્રતિમા સમુદ્રના શીણુ સમાન,
રૂપ સમાન, મચકુંદ ફલ તથા ચંદ્ર સમાન રવેત વર્ણે કારંટ વૃક્ષના ફલની માળાએ કરી
છત્ત મેલ્યા થાળાં જવ અદીને લીળા સહીત ધરતીથટ્ટી રહે છે. વળી તે છન (દેવતાની)
પ્રતિમાને બે પાસે અનેક અનેક આમર ધારકની પ્રતિમા છે. તે આમર ધારક પ્રતિમા
મંદેશાન્ત રત્ન, વજ્રરત્ન, કૈવર્ણરત્ન, અનેક પ્રકારના મણિ, કનક રત્ને રચીત બહુ મુદ્ય
રત્ન સુવર્ણમય હિરણ્યમય નિર્ભંગ વિચીત્ર રહે કરી સહીત શંખ તથા અંક રત્ન તથા
સચકુંદ તથા ચારુતાંત્રાંત્રા તથા અમૃત મધ્યું તેના શીળાના સ્પર્શ તે સરીખાં સુદૃઢ
રત્ન રૂપાન્તર મેલનાં લાંબા વાળ છે. એહવા આમર અદીને લીળા સહીત વીંજતી વિંજતી
કારી રહે છે. વળી તે છન (દેવતાની) પ્રતિમા આગળે બે બે નાગ દેવતાની પ્રતિમા, બે બે
ચર દેવતાની પ્રતિમા, બે બે જત દેવતાની પ્રતિમા, બે બે કુંડધાર (દેવતા વિશેષ) તેહની
પ્રતિમા છે. તે વિતરે કરી નમ્મતી, પગ લગતી ચટ્ટા, હાથ જોડતી થટ્ટા, એહવી થટ્ટા
રહે છે ને પ્રતિમા સર્વ રત્નમય છે. નિર્ભંગ છે, સુદૃઢમળ છે, કૃષ્ટ છે, રજ્જ રચીત છે,
કર્કશ રચીત છે. બાહ્ય પ્રતિકર છે. વળી તે છન (દેવતાની) પ્રતિમા આગળે એકસો ને
આઠ પાંચ ને એકસો ને આઠ પાંચને કરી રચીત કાશ છે. એમ એકસો ને આઠ
પાંચ ને એકસો ને આઠ પાંચની એકસો ને આઠ પાંચ, એકસો ને આઠ પાંચ,
એકસો ને આઠ પાંચને કરી એકસો ને આઠ પાંચની એકસો ને આઠ પાંચની એકસો

ને આઠ વીજણા, એકસો ને આઠ મનોહર રત્ન કરંડ, એકસો ને આઠ હયકંઠક, (ભાજન) જાવત્ વૃષભ કંઠક, (ભાજન) એકસો ને આઠ પુલની ચંગેરી, એકસો ને આઠ પુજણીની ચંગેરી, એકસોને આઠ પુલના પટલ, (દગલા) જાવત્ એકસોને આઠ સુગંધી તેલના દા-
ખડા, જાવત્ એકસો ને આઠ ધુપના કણ દત્યાદિક ધાખ્યાં થકાં રહે છે. વળી તે સીદ્ધાયતન ઉપરે ઘણાં આઠ આઠ મંગળીક છે. ધ્વજ છે છત્રા તી છત્ર છે. તે સીદ્ધાયતનના શીખર સોળ પ્રકારને રત્ને કરી શોભીત કહ્યાં છે, તે કહે છે. રત્ન ૧, જાવત્ અરીષ્ટ રત્ન ૧૬. ઇલાદિકે શોભિત છે.

વળી તે સિદ્ધાયતનને ઇશાન ખુણે ઇલાં એક મોટી ઉપપાત સભા કહી છે. તે વિજય દેવતાને ઉપજવા જોગ્યનો દામ છે. તે જોહવી સુધર્મા સભા કહી તેહવી ઉપપાત સભા જાણવી. જાવત્ ગોમાણસીકા પર્યંત તેમજ જાણવું. તે ઉપપાત સભાએ પણ દ્વાર મુખ માંડવા (મુખ મંડપ) ભૂમિ લાગ પ્રમુખ સર્વ સુધર્મા સભાની પરે જાવત્ મણિના સ્પર્શ પર્યંત અધિકાર જાણવો. તે સભાના સમ રમણીક ભૂમિ લાગને વિષે મધ્ય દેશ લાગે ઇલાં એક મોટી મણિપીડીકા કહી છે. તે એક જોજન લાંબી પહોળી છે. તે અર્ધ જોજન જાડપણે સર્વ મણિમય છે. નિર્મળ છે. તે મણિપીડીકા ઉપરે ઇલાં એક મોટી દેવતાની સભ્યા (દોલીયાદપ) છે. તે દેવ સભ્યાનું વર્ણન પાછલીપરે જાણવું વળી તે ઉપ-
પાત સભાને ઉપરે આઠ આઠ મંગળીક, ધ્વજ સહીત છત્રા તી છત્ર છે. જાવત્ ત્યાં લગે ઉત્તમ આકાર છે ત્યાં લગે સર્વ કહેવું.

વળી તે ઉપપાત સભા થકી ઇશાન ખુણની દીસે ઇલાં એક મોટી દ્રહ કહે છે. તે દ્રહ સાડાખાર જોજન લાંબપણે છે, સવા છ જોજન પોહોળપણે છે. તે દશ જોજન ઉંડા ઉંડપણે છે. આછો છે. મુકમાળ છે, તેનો સર્વ વર્ણન જેમ નંદા પુનઃકરણીનો કહે છે તેમ કહેવો. ત્યાં લગે તોરણ ત્યાં લગે કહેવો.

વળી તે દ્રહ થકી ઇશાન ખુણની દીસે ઇલાં એક મોટી અલિપેક સભા કહી છે. તેહનું વર્ણન જેમ સુધર્મા સભાનું વર્ણન પાછળ કીધું છે તેમ નિરવિશેષપણે કહેવું. જાવત્ ગોમાણસીકા (પીઠ વિશેષ) કહ્યાં છે. તે ભૂમિ લાગ ઉપરે કહેવ છે. તેમજ સર્વ કહેવું. તે ઘણું સમ રમણિક સ્થાનકે ઘણું મધ્ય દેશ ભૂમિ લાગે ત્યાં એક મોટી મણિપીડીકા કહી છે. તે મણિપીડીકા એક જોજન લાંબપણે પોહોળપણે છે, તે અર્ધ જોજન જાડપણે સર્વ મણિમય છે. નિર્મળ છે. તે મણિપીડીકાને ઉપરે ત્યાં એક મોટી સીદ્ધાસન કહ્યાં છે. તે સીદ્ધાસનનો વર્ણન પરિવાર રહીત કહેવો. ત્યાં સામાનિક પ્રદાન દેવતાને બેસવાના લગાસન છે. તે અલિપેક સભાને વિષે વિજયદેવતાને અલિપેક કરવાના ઘણા અલિપેક લાંડ, દગલાદિક ધાખ્યાં થકાં રહે છે. તે અલિપેક સભા ઉપરે આઠ આઠ મંગળીક છે. જાવત્ ઉત્તમ આકાર છે, તે સોળ પ્રકારના રત્ન તેજે કરી ઉત્તરે રત્ન છે.

વળી તે અલિપેક સભા થકી ઇશાન ખુણ દીસે ત્યાં એક મોટી સ્વચ્છાસન સભા કહી છે. તેહની વ્યવસ્થા સર્વ અલિપેક સભાની પરે સર્વ કહેવી. જાવત્ તે સભાની

મણિપીડીકા જેમ અભિષેક સભાએ કહી તેમ કહેવી તે મણિપીડીકા ઉપરે સીંહાસન છે. તે પરીવાર વીના કહેવું. ત્યાં વિજય દેવતાને અલંકાર પહેરવાનાં ઘણાં ભાંડ આભૂષણે ભર્યાં થાપ્યાં થકાં રહેછે. તે અલંકાર સભા ઉપરે આઠ આઠ મંગળીક ધ્વજ છે. જાવત્ ઉત્તમ આકાર છે, ત્યાં લગે સર્વ કહેવું.

વળી અલંકાર સભા થકી ઉત્તર પુર્વ દીસે એટલે ઇશાન ખુણની દીસે ત્યાં એક મોટી વ્યવસાય સભા કહી છે. તેની પણ વ્યક્તવ્યતા જેમ અભિષેક સભાની કહી તેમ કહેવી. જાવત્ સીંહાસન પરીવાર રહીત કહેવું. વળી ત્યાં વ્યવસાય સભાને મધ્યે એક મોટું પુસ્તક રત્ન થાપ્યું થકું રહે છે. ત્યાં તે પુસ્તક રત્ન તેહનો એહવો એહવે રૂપે વર્ણવ કહ્યો છે. તે કહે છે. રીષ્ટ રત્નમય પુઠા છે. રૂપામય તે લખવાના પાનાં છે. રીષ્ટ રત્નમય અક્ષર છે. તપનીયમય તે પાનાં પરાવ્યાનો દોરે છે. અનેક મણિમય તે દોરાની ગાંઠ છે (જેણે કરી પાના નીકળે નહીં દત્યર્થ.) વૈકુર્ય રત્નમય મસી ભાજન (તે ખડીયો દવાત) છે. તપનીય સુવર્ણમય મસી ભાજનની સાંકળ છે. રીષ્ટ રત્નમય આછા-દાન (તે દવાતનું ઢાંકણું) છે. રીષ્ટ રત્નમય મસી (તે સાહી) છે. વજ્રમય લેખણ છે. રીષ્ટ રત્નમય અક્ષર છે. તેમાં કુળ આચાર કુળ ધર્મના શાસ્ત્ર લખ્યાં છે. તે વ્યવસાય સભાને ઉપરે આઠ આઠ મંગળીક, ધ્વજ સહીત છત્રા તી છત્ર છે. ઉત્તમ તેહનો આકાર છે.

વળી તે વ્યવસાય સભાથકી ઇશાનખુણની દીશે ત્યાં એક મોટી નંદા પુષ્પકરણી કહી છે. તેહનું વર્ણન તે જેમ પુર્વે દ્રહનું વર્ણન કહ્યું તેમજ સર્વ કહેવું. વળી તે નંદા પુષ્પકરણીથકી ઇશાનખુણને દીશે ત્યાં એક મોટા બળીપીઠ કહ્યો છે. તે બળીપીઠ બે જોજન લાંબો, પહોળો છે ને એક જોજન જડપણે સર્વ રત્નમય સ્વચ્છ છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. (ચાર વિશેષણ કહેવાં.) એ વિજય રાજ્યધાનીનું સ્વરૂપ કહ્યું. હવે જ્યારે વિજયદેવતા નવો ઉપજે સારે શી આચરણ કરે તે દેખાડે છે.

૬૦. વિજય દેવતાનું ઉપજવું.

તે કાળે તે સમયે (ઉપજવાને સમયે) વિજયનામા દેવતા વિજય રાજ્યધાનીએ, ઉપપાત સભાએ, દેવતા સંબંધી સંન્યાને વિષે, દેવદુષ્ય વસ્ત્રને અંતરે, આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે શરીરની અવગાહનાએ, વિજય રાજ્યધાનીના ઇદ્રપણે ઉપનો. સારે તે વિજયદેવતા તત્કાળ ઉપનો થકોજ પાંચ પ્રકારની પર્યાપ્તી કરીને પર્યાપ્તી ભાવપ્રતે તે કહે છે. આહાર પર્યાપ્તી ૧, (આહાર લીએ) શરીર પર્યાપ્તી ૨, (તે શરીર બાંધે) ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તી ૩, (તે પાંચે ઇન્દ્રિય બાંધે) સાસો શ્વાસ પર્યાપ્તી ૪, (તે શ્વાસો શ્વાસ લેવાની શક્તિ) ને ભાષા, મન પર્યાપ્તી ૫. (એકઠાં બાંધે તે માટે) (દેવતા, ભાષા. મન એક સમયે એકઠાં એક પર્યાપ્તી-પણે બાંધે તે માટે પાંચ કહી, અન્યથા છ પર્યાપ્તી જાણવી.) સારપછી તે વિજયદેવતાને પંચવિધ પર્યાપ્તે પર્યાપ્તો થયા થકાંને એહવો એ તદરૂપ અધ્યાત્મિક, ચિંતન, પ્રાર્થિત, મનોમન, સંકલ્પ ઉપનો, જે પુર્વે પ્રથમ હમણાં મુઝને શું મંગળીકકારી છે. પછી આગળે મુઝને શું શ્રેયકારી, પુર્વે પ્રથમ મુઝને શું કરવા જોગ્ય છે. શું મુઝને પછી આગળે કરવા

જોગ્ય છે. શું મુઝને પુર્વે હમણાં અથવા પછી હીતને કાજે, સુખને કાજે, ક્ષમાને કાજે, શ્રેયકારી, આનુગામી સહચારી થાશે. એહવું મનમાં ચીંતવે. સારે તે વિજયદેવતાના સામાનીક દેવતા ને અભ્યંતર પરખદાના દેવતા. વિજય દેવતાનો એહવો તદ્દરૂપ અભ્યર્ચિત, ચિંતીત, પ્રાર્થિત, મનોગત, સંકલ્પ. ઉપનો જાણીને જ્યાં તે વિજય દેવતા છે ત્યાં આવે. આવીને વિજય દેવતા પ્રતે હાથ જોડી માથે આવર્તરૂપ અંજળી કરીને, જયે વિજયે કરીને વધાવે. વધાવીને એમ કહે. એમ જીશ્યે હે દેવાનુપ્રીયા! તુમારી વિજયા રાજ્યધાનીને વિષે સિદ્ધાયતન છે. તેને વિષે એકસો ને આઠ છન (દેવતાની) પ્રતિમા છે. તે છન (દેવતાની) કાયા પ્રમાણે થાપીયકી રહે છે. ને વળી સુધર્મા સભાએ માલુવકનામા ચૈલ્યથલને વિષે વ્રજ રત્નમય ગોળ વૃત્તાકારે દાખડા છે. તેહને વિષે ઘણી છનદાદા (પુદ્ગળીક વસ્તુ દાદાને રૂપે શાશ્વતે ભાવે) થાપીયકી રહે છે. તે દાદા ને પ્રતિમા, હે દેવાનુપ્રીય! તુમને ને બીજાએ પણ ઘણા વિજય રાજ્યધાનીના રહેનાર દેવતા, દેવાંજાને અર્થવા જોગ્ય છે, વાંદવા જોગ્ય છે, પુજવા જોગ્ય છે, સદ્કારવા યોગ્ય છે. સન્માનવા યોગ્ય છે. કલ્યાણકારી, મંગળીક, દેવ-સંબંધી ચૈલ્યનીપરે સેવવા યોગ્ય છે. એહ તુમારે પુર્વે હમણાં પણ હે દેવાનુપ્રીયા? મંગળીક છે, હે દેવાનુપ્રીય? તુમને પછે આગજે પણ મંગળીક, એહ હે દેવાનુપ્રીયા? એ તુમારી પુર્વે હમણાં પણ કરણી છે, એ તુમારી પછે પણ કરણી છે, જાવત અનુગામી સહચારી થાશે. એમ કહીને મોટે મોટે શબ્દે કરી જય જય શબ્દ પ્રજુજો (કરો.)

સારે તે વિજય દેવતા. તે સામાનીક ને માહીલી પરખદાના ઉપના દેવતાને સનીપે એ અર્થ સાંભળીને હીયે ધારીને પરીણમાવીને હર્ષ સંતુષ્ટ ત્યાંજો હર્ષકરી વિરતાર પામ્યો છે હીયો એહવો થઇને તે દેવસભ્યાથકી ઉરે. ઉરીને દેવતા સંબંધીયું દેવદૃશ્ય ગુગમ (વસ્ત્ર) પહેરે, તે પહેરીને તે દેવસભ્યાથકી ઉતરે, ઉતરીને ઉપપાન સજ્જાના પુર્વને દારે થઇ નીકજો, નીકળીને છહાં દ્રહ છે ત્યાં આવે, આવીને તે દ્રહને પ્રદક્ષણ કરતો થકો પુર્વને તોરણે થઇને પેસે, પેસીને પુર્વદીશને પગથીએ થઇને દ્રહને વિષે ઉતરે, ઉતરીને દ્રહને અવગાહે, અવગાહીને જળનું અવગાહવું કરે, કરીને જળમંજન કરે. જળમંજન કરીને જળકીડા કરે, જળકીડા કરીને અલંત યોજો થઇને પરમ સુન્દી પવિત્રથકો દ્રહકી પાદો નીકજો, નીકળીને ત્યાં અભિષેક સભા છે ત્યાં આવે, આવીને અભિષેક સજ્જાને પ્રદક્ષણ કરતો થકો પુર્વદીશને બારણે થઇને માંહે પ્રવેશ કરે, કરીને ત્યાં મણિપીઠીક છે, ત્યાં સીંહાસન છે ત્યાં આવે, આવીને સિંહાસન વર પ્રધાન તેને પુર્વને મુખે પેસે. સારે તે વિજય દેવતાના સામાનીક ને માહીલી પરખદાના ઉપના દેવતા ને પોતાના અભિષેક (તે આજ્ઞાકારી આકર) દેવતાને બોલાવે બોલાવીને એમ કહે સીધું (દિનાવડા) એહ દેવાનુપ્રીયા! તમે વિજયદેવતાને કાજે મહા અર્થવંન મહાધન મહાસુખ, વિજ્ઞા, વિવિધ, ઉદાભિષેકને જોગ્ય વસ્તુ આણો.

એમ કહેયકે આત્મા દીધેયકે હર્ષ સંતુષ્ટ જાવત્ હૃદય થઇને એ હાથ જોડી આવર્તનરૂપ અંજળી કરીને હે દેવાતુ પ્રીયા? જેમ તૂમે કહોછો તેમ કરશું. એમ આત્માએ વિનયે કરીને વચન સાંભળે, સાંભળીને ઇશાનખુણે આવે, આવીને વૈદીય સમુદ્ધાતે કરીને આત્મ પ્રદેશ શરીરશ્રી બાહીરે કાઢે, કાઢીને સંખ્યાતા જોજનનો આત્મ પ્રદેશનો દંડ કરીને શભ પુદ્ગળ સંગ્રહે તે કહેછે. રત્ન ચંદ્રકાંતાદિ ૧. જાવત્ અરીષ્ટ રત્ન ૧૬. એહવા સોળ પ્રકારના રત્નના પુદ્ગળ તે યથા બાદર પુદ્ગળ અસાર છાંડે, છાંડીને યથા સુક્ષ્મ ઉત્તમ પુદ્ગળ ગ્રહે, ગ્રહીને બીજવાર રૂપ નિપજાવવાને પણ વૈદીય સમુદ્ધાત કરે, કરીને એક હજાર ને આઠ સુવર્ણમય કળશ ૧, એક હજાર ને આઠ રૂપાના કળશ ૨, એક હજારને આઠ મણિમય કળશ ૩, એક હજારને આઠ સુવર્ણ, મણિમય કળશ ૪, એક હજારને આઠ રૂપા મણિમય, કળશ ૫, એક હજારને આઠ સુવર્ણ, રૂપામય કળશ ૬, એક હજારને આઠ રૂપા, સુવર્ણ, મણિમય કળશ ૭, એક હજારને આઠ (મંગળીકને અર્થે) માટીના કળશ, ૮, એદવા આઠ જાતીના કળશની વૈકુણ્ઠા કીધી. વળી એક હજારને આઠ જૂનાર, એક હજારને આઠ ચારીસા, એક હજારને આઠ થાળ, એક હજારને આઠ પાત્રી,

જ્યાં હેમવંત ને ઐરણવંત જુગળ ક્ષેત્ર છે. ત્યાં રોહીતા ૧, રોહીતંસા ૨, સુવર્ણ કુળા ૩, ને રૂપકુળા ૪. એ નામે જુગળ ક્ષેત્રની નદી છે ત્યાં આવે, ત્યાં આવીને ત્યાંનું પાણી લઇને એ તટ (કાંઠા) ની માટી લીએ, લઇને પછે જ્યાં સખ્દાપાતી ને માલવંત નામા એ વૃત્ત વૈતાલ્ય પર્વત છે ત્યાં આવે, આવીને સાંથી સર્વ જાતના સર્વોપધી સરસવને લીએ, સરસવ લઇને પછે જ્યાં મહા હીમવંત ને રૂપી વર્ષધર પર્વત છે ત્યાં આવે, આવીને સર્વ પુષ્કાદિ તેમજ લીએ પુર્વલીપરે. પછે જ્યાં મહા પદ્મદ્રહ ને પુંડરીક દ્રહ છે ત્યાં આવે, આવીને જે ત્યાંના ઉત્પલને તેમજ લીએ. પછે જ્યાં હરીવર્ષ અને રમ્યકર્ણ એ જુગળ ક્ષેત્ર છે. ત્યાં હરીકાંતા ૧, હરી સલીલા ૨, નરકાંતા ૩, ને નારીકાંતા ૪, નામે નદી છે ત્યાં આવે, આવીને તે નદીના પાણી લીએ, લેઇને પછી જ્યાં વિકટાપાતિ ને ગંધાપાતિ નામે એ વૃત્ત વૈતાલ્ય પર્વત છે. ત્યાં આવે, આવીને સર્વ જાતના પુલ, પાણી, તેમજ લીએ, લેઇને પછે જ્યાં નિપથ ને નીલવંત નામે વર્ષધર પર્વત છે ત્યાં આવે, આવીને સર્વ રતુના ફળ, પુલ, તેમજ લીએ, લઇને પછે જ્યાં ત્રીગણ દ્રહ ને કેસરી દ્રહ છે ત્યાં આવે, આવીને દ્રહનું પાણી, પદમ પુલ લીએ, લેઇને પછે જ્યાં પુર્વ મહાવિદેહ ને પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્ર છે જ્યાં સીતા, સીતોદા, મહા નદી છે. જ્યાં સર્વ ચક્રવર્તિની વિજય છે તેહને વિષે જ્યાં માગધ, વરદામ ને પ્રભાસ તિર્થ છે ત્યાં આવે, આવીને તે તિર્થનું પાણી તે તીર્થની માટી લીએ, લઇને પછે જ્યાં સર્વ અંતર નદી છે ત્યાં આવે, આવીને નદીના પાણી લીએ, લેઇને પછે જ્યાં સર્વ વખારા પર્વત છે ત્યાં આવે, આવીને સાંથી સર્વ તુંબ રસ, કપાય રસ. તેમજ લીએ, લેઇને પછે જ્યાં મેરૂ પર્વત છે, જ્યાં ભદ્રાસાળ વન છે ત્યાં આવે, આવીને સર્વ તુંબરસ વસ્તુ જાવત્ સર્વ એપધી ધોળા સરસવને લેઇને પછે જ્યાં નંદન નામે વન છે ત્યાં આવે, આવીને સર્વ કસાય રસ જાવત્ સર્વોપધી સરસવ, સરસ, ગોશીર્ષ, ચંદન પ્રતે ગ્રહે, ગ્રહીને પછે જ્યાં સોમનસ નામે વન છે ત્યાં આવે, આવીને સર્વ કપાય રસ જાવત્ સર્વોપધી સરસવ, સરસ ગોશીર્ષ, ચંદન ને દેવ સંબંધી પુષ્પમાળા લીએ, લેઇને પછે જ્યાં પંડુક નામે મેરૂને રાખરે વન છે ત્યાં આવે, આવીને સર્વ કપાય વસ્તુ જાવત્ સર્વોપધી સરસવ, સરસ, ગોશીર્ષ ચંદન ને દીવ્ય ઉત્તમ પુલની માળા ને દરદર ને મલય જાતીના સુગંધ ચંદન જાતીના ને પ્રતે લીએ, લેઇને સર્વ દેવતા એકલા મંજે, મળીને પછે જંજુદ્રીપને પુર્વ દીક્ષને વિજયનામા દારે ધઇને નીકળે, નીકળીને તેહવી ઉત્કૃષ્ટી જાવત્ દેવતા સંબંધી ગતે કરીને ત્રીજા અસંખ્યાત દીપ, સમુદ્રને મધ્યો મધ્ય ધઇને જાતાં જાતાં ઘડાં જ્યાં વિજય નામે રાજધાની છે ત્યાં આવે, આવીને વિજય રાજ્યધાની પ્રતે પ્રદક્ષણ કરતા ઘડાં જ્યાં અભિષેક કરવાની સજા છે. જ્યાં વિજય દેવતા છે ત્યાં આવે, આવીને એ હાથ એકલા જોડીને સાથે ચડાવી આવડે કરીને જયે વિજયે કરી વધાવે, વધાવીને વિજય દેવતાને આગળે તે સાદા અર્ચન મહાબંધ અહુ મુલ્ય વિપુળ વિરતીર્ણ અભિષેક જોગ જળાદિક વસ્તુ હેડે.

ત્યારે તે વિજય દેવતાને ચાર હજાર સામાનીક દેવતા. ચાર અરુણદીપી તેજસ્વી પરીવાર સહીત, ત્રણ પરખદા, સાત કટક, સાત કટકના અધિવતિ, ચાર હજાર સામાનીક

રક્ષક દેવતા પ્રમુખ, અનેરા ઘણાં વિજ્ય રાજ્યધાનીના વારી વાણવ્યંતર દેવતા ને દેવાંના તે સ્વાભાવીક કળશ તથા ઉત્તર વૈક્રીય ભૂંગાર કળશ. વર્ધમાન કમળની સરખી ગેસણીએ થાપ્યા સુગંધ વર પ્રધાન પાણીએ ભર્યા, ચંદને કરી ચર્ચિત જોહને ગળે દોરા બાંધ્યા છે એહવા કમળ પદ્મ ઉત્પલને આકારે પ્રધાન ઢાંકણે ઢાંક્યા છે. સુંદાળા કામળ એહવા હસ્ત તળને વિષે ગૃહ્યા સર્વ કળશ એહવા. એક હળરને આઠ સોનાને કળશે કરી ૧. એમ એક હળરને આઠ રૂપાના ૨, એમ મણિના ૩, સોના રૂપાના ૪, સુવર્ણમણિના ૫, રૂપા મણિના ૬, રૂપા, સુવર્ણ, મણિના ૭, ને માટીના ૮. એમ આઠ હળર ને ચોસક કળશે કરી, સર્વ પાણીએ કરી, સર્વ મૃતિકા (માટી) એ કરી, સર્વ તુલ્ય રસ વસ્તુએ કરી, સર્વ જાતિના ફુલે કરી, જાવત્ સર્વોપધી શ્વેત સરસવે કરીને સર્વ રૂપીએ કરી; જાવત્ સર્વ ફુલ, ગંધ. માદ્ય, અલંકારની શોભાએ કરી, સર્વ દેવ સંજ્ઞાધી વાજાંત્રને શબ્દે કરી, મોટી રૂપીએ કરી, મોટી કાન્તિએ કરી, મોટે બળે કરી, મોટે દેવતાને સમુદાયે કરી, મોટી ત્રુટિત તે વાજાંત્ર જમક સમક (એક સાથે બેન્ડની પરે) નામે પડવડાં વળગડ્યાં-તેહને શબ્દે કરીને, શંખ, પાણવ, વાજાંત્ર, પડલ, ભેરી, ઝાલરી, ખરમુહી, કાલ-દીદુ, મુક-વાજાંત્ર પ્રમુખ માદળ, દેવ દુન્દુભી, નિર્ધોપવાંત વળગડવાને શબ્દે કરીને, મોટે મોટે ઇદ્રાલિષેકે કરીને અલિષેક કરે.

૬૨ વિજ્ય રાજ્યધાનીના દેવતાના આનંદીત કૃત્ય.

ત્યારે તે વિજ્ય દેવતાને મોટે મોટે ઇદ્રાલિષેક વરતતે થકે. કેટલાએક દેવતા વિજ્ય રાજ્યધાની પ્રતે અત્યંત ઉદક (પાણી) નહીં. અત્યંત માટી નહીં, વિમળપણે પુવારા માત્ર અરૂપ સુગંધ રથ રેણું તે ઉડે ત્યારે એહવો સુગંધ પાણીનો મેધ વરસાવે, કેટલાએક દેવતા વિજ્ય રાજ્યધાની રજ રહીત નિષ્ઠ રજ, પ્રસાંત રજ, ઉપસમી છે રજ, જીહાં એહવી કરે. કેટલાએક દેવતા વિજ્ય રાજ્યધાની પ્રતે માંહે અર્ને બાંહીરે પાણીએ છાંટી, પુંજ, લીપી, શીરી પાણીએ છાંટી પવીત્ર કરી સુદ્ધ કર્યો છે માર્ગ જીહાં એહવી કરે. કેટલાએક દેવતા વિજ્ય રાજ્યધાની પ્રતે માંચા ઉપર માંચા માંડીને તેણે સહીત કરે. કેટલાએક દેવતા વિજ્ય રાજ્યધાની પ્રતે અનેક પ્રકારના રંગની ઉચી કીધી છે ધ્વજ વિજ્ય વિજ્યંતી નામે પતાકા. ઉપરે પતાકા તેણે કરી મંડીત સહીત કરે. કેટલાએક દેવતા વિજ્ય રાજ્યધાની પ્રતે ઉપરલી ભૂમિ ચંદનના માંડલા તેણે કરી પુજાંત તથા ચંદુયા સહીત કરે, કેટલાએક દેવતા વિજ્ય રાજ્યધાની પ્રતે ગોશીર્ષનામા ચંદન તથા રસ સહીત રક્ત ચંદન તથા દરદર નામા ચંદન તેનાં દીધા છે પંચાંગુલી તળ તે હાથાં (થાપા) જીહાં એહવી કરે. કેટલાએક દેવતા વિજ્ય રાજ્યધાની પ્રતે થાપ્યા છે ચંદને ચર્ચિત કળશ સાં ચંદનના ઘડા ભરીને થાપ્યા છે તોરણે જીહાં એહવો પ્રતિદ્વાર દેસ ભાગ કરે. કેટલાએક દેવતા વિજ્ય રાજ્યધાની પ્રતે ઉચી વળગાડી તળા લગે પોહોંએ એહવી વિષુળ વિસ્તીર્ણ વૃત્તાકારે પ્રલંબાયમાન એહવી ફુલની માળા કલિત કરે. કેટલાએક દેવતા વિજ્ય રાજ્યધાની પ્રતે પાંચ વરણી સરસ સુગંધ મુક્યો જે ફુલનો સમુદ તેહને ઉપચારે

કરીને ક્ષલિત સહીત કરે. કેટલાએક દેવતા વિજય રાજધાની પ્રતે કૃષ્ણાગર, ઉત્તમ કુંદરક, સેનારસ તેહના ધુપનો મધમધાયમાન ગંધનું ઉછળવું તેણે કરી અલિરામ મુગંધવર પ્રધાન ગંધે કરી ગંધિત ગંધ વૃષ્ટી ભૂત કરે, કેટલાએક દેવતા રૂપાનો વરસાદ વરસાવે. કેટલાએક દેવતા સુવર્ણની વૃષ્ટિ કરે. એમ રત્નની વૃષ્ટી કરે, વજ્ર હીરાની વૃષ્ટી કરે, માળાની વૃષ્ટી કરે, ગંધવાસની ગંધની વૃષ્ટી કરે, ચૂર્ણની વૃષ્ટી કરે, વસ્ત્રની વૃષ્ટી કરે, આભરણની વૃષ્ટી કરે. કેટલાએક દેવતા હીરણ (રૂપા) ની વીધી દીપાવે. એમ સુવર્ણની વીધી, રત્નની વિધી, વજ્ર હીરાની વિધી, પુલની વિધી, માલ્યની વિધી, ગંધની વિધી, વસ્ત્રની વિધી, આભરણની વિધી, દીપાવે. વળી કેટલાએક દેવતા ચાર પ્રકારનાં વાજ્રંત્ર વગ્નડે તે કહેછે. તંત્રવિણુદિક ૧, વિતત ભેરી પ્રમુખ ૨ ધણુતાલ પ્રમુખ ૩, ઝુશિર તે માદલ પ્રમુખ ૪. વળી કેટલાએક દેવતા ચાર પ્રકારનાં ગીત ગાય તે કહેછે. ઉક્ષિપ્ત પેહેલેથી આરંભવું તે ૧, પ્રવર્તક પ્રસ્તાવીક ગાયને પ્રવર્તે ૨, મંદાયીત મુર્છના સહીત ગાય તે ૩, ને રોમીતા વસાતં યથોચિત લક્ષણોપેત ગાય તે ૪. કેટલાએક દેવતા ચાર પ્રકારે અભિનય દેખાડે તે કહે છે. દ્રષ્ટાંતિક ૧, પ્રાપ્તિશ્રુતિક ૨, સામાન્યો વિનિપાતીક ૩, ને લોક મધ્યા વસાનિક ૪, (એ ચાર વિધે ડાહ્યા હોય તે નાટકીઓ કહીએ.) વળી કેટલાએક દેવતા દુત નામા (ખાવીશમે) નાટીક દેખાડે. કેટલાએક દેવતા વિલંબીત નામા (ત્રેવીશમે) નાટીક દેખાડે. કેટલાએક દેવતા દુત વિલંબીત નામા (ચોવીશમે) નાટીક દેખાડે. કેટલાએક દેવતા અચિત નામા (પચીશમે) નાટીક દેખાડે. કેટલાએક દેવતા રીલીત નામા (છવીશમે) નાટીક દેખાડે. કેટલાએક દેવતા અચિત રીલિત નામા (સત્તાવીશમે) નાટીકની વિધી દેખાડે, કેટલાએક દેવતા આર્લટ નામા (અઠાવીશમે) નાટક દેખાડે. કેટલાએક દેવતા ભસેળ નામા (ઓગણત્રીશમે) નાટીક દેખાડે. કેટલાએક દેવતા આરભટ ભસાળ નામા (ત્રીશમે) નાટીક દેખાડે. કેટલાએક દેવતા ઉંચુ ઉત્પતિને નીચે પડવું તે ઉચ્ચાત, નિચાત પુર્યક નીચું પડીને ઉંચુ ઉત્પતવું તે પાતોત્પાત પૂર્યક શરીર સંક્રાન્તીને પસારવું તે સંક્રાન્ત પ્રસારીત જનવું આવવું, ભ્રાંત સંભ્રાત નામા (એકત્રીશમે) દીવ્ય નાટક દેખાડે. કેટલાએક દેવતા પુષ્ટ થાય, કેટલાએક છુટકાર કરે. કેટલાએક તાંડવનામા નૃત્ય કરે કેટલાએક દેવતાનૃત્ય થાય છુટકાર કરે, તાંડવ કરે, લારય કરે, એ ચારે સામટાં કરે. કેટલાએક દેવતા આરંદ્ર કરે. કેટલાએક દેવતા માંહોમાંહે વળગે. કેટલાએક દેવતા ત્રિપદિ છેડે. કેટલાએક દેવતા આરંદ્ર કરે, વળગે, ને ત્રિપદી છેડે. એ ત્રણે સામટાં કરે. કેટલાએક દેવતા હેંપારય કરે. કેટલાએક દેવતા હાથીની પરે ગુલ ગુલાટ શબ્દ કરે. કેટલાએક દેવતા રથનીપરે ધણુ ધણુટ શબ્દ કરે. કેટલાએક દેવતા ઘોડાનો હેંપારય, હાથોનો કુક કુક કરે. કેટલાએક દેવતા ધણુ ધણુટ એ ત્રણે સામટાં કરે. કેટલાએક દેવતા ઉચ્ચ ઉચ્ચ કરે. કેટલાએક દેવતા પાછા પડે. કેટલાએક દેવતા આકરો શબ્દ કરે. કેટલાએક દેવતા ઉચ્ચ ઉચ્ચ કરે. કેટલાએક દેવતા પાછા પડે ને આકરો શબ્દ કરે એ ત્રણે સામટાં કરે. કેટલાએક દેવતા સંક્રાન્ત કરે કેટલાએક દેવતા પગે કરી દર દર શબ્દ કરે. કેટલાએક દેવતા રૂમિ રૂમિ કરે. કેટલાએક દેવતા સીંટનાદ દર દર ને જુમિ જુમિ કરે. એ ત્રણે સામટાં કરે.

કેટલાએક હકાર શબ્દ કરે. કેટલાએક ખુત્કાર શબ્દ કરે. કેટલાએક થકાર શબ્દ કરે. કેટલાએક પુત્કાર કરે. કેટલાએક વકાર શબ્દ કરે, કેટલાએક દેવતા નામ લઈ ખોલાવે. કેટલાએક હંકાર, પુત્કાર, થકાર, વકાર શબ્દ ને નામ કહે. ખુત્કાર શબ્દ એ જ વાનાં સામટાં કરે. કેટલા એક દેવતા ઉંચા ઉત્પત્તે, કેટલાએક દેવતા નીચા પડે. કેટલાએક દેવતા ત્રીજા પડે. વળી કેટલાએક દેવતા ઉંચા ઉત્પાતે, નીચા પડે, અને ત્રીજા પડે. એ ત્રણે સામટાં કરે. કેટલાએક દેવતા જ્વાળારૂપ થાય કેટલાએક દેવતા તપે. કેટલાએક દેવતા પ્રતપે, કેટલાએક દેવતા જ્વળે, તપે ને પ્રતપે. એ ત્રણે સામટાં કરે. કેટલાએક દેવતા ગાજ કરે, કેટલાએક દેવતા વીજ કરે, કેટલાએક દેવતા વર્ષા કરે. વળી કેટલાએક દેવતા ગાજ, વીજ ને વર્ષા. એ ત્રણે સામટાં કરે. કેટલાએક દેવતા દીવ સનિપાત કરે. કેટલાએક દેવોત્કલીકા કરે. કેટલાએક દેવતા કહકહાટ કરે. કેટલાએક દેવતા દુહદુહ શબ્દ કરે. વળી કેટલાએક દેવતા સનીપાત કરે, દેવોત્કલીકા, કહકહાટ ને દુહદુહ શબ્દ, એ ચારે સામટાં કરે. કેટલાએક દેવતા ઉધ્યોત કરે, કેટલાએક દેવતા વીક્ષતા કરે. કેટલાએક દેવતા વસ્ત્રની દૃષ્ટિ કરે. કેટલાએક દેવતા ઉધ્યોત, વિજળી પેઠે જળકારા, અને કેટલા એક દેવતા વસ્ત્રની વૃષ્ટિ એ ત્રણે સામટાં કરે. કેટલાએક દેવતા જત્રીશ જંધ નાટકની વિધિ દેખાડે તે કહે છે. સ્વસ્તિક ૧, શ્રી વત્સ ૨, નદાવર્ત ૩, વર્ધમાન ૪, ભદ્રસન ૫, કળશ ૬, મત્સ ૭, દર્પણ ૮, ૩૫ આઠ મંગળીકને આકારે અભિનય જેહનો આકાર છે. એવા પ્રકારનો પ્રથમ નાટિક વિધિ; ૧૧૥ આવરન ૧, પ્રસાવરત ૨, શ્રેણિ ૩, પ્રશ્રેણિ ૪, સ્વસ્તિક ૫, પુષ્પમાળ ૬, વર્ધમાન ૭, મત્સાંડક ૮, મકરાંડક ૯, જ્વરમાર ૧૦, પુષ્પાવળી ૧૧, પદ્મપત્ર ૧૨, સાગરાતરંગ ૧૩, વાસંતિ લતા ૧૪, પદ્મ લતાની વિધિ ૧૫, એ ચિત્ર આલેખન જેહનો અભિનય પ્રકાર છે એવા બીજો નાટિક વિધિ ૧૨૦ દહાંમૃગ ૧, રૂપલ ૨, તુરંગ ૩, નર ૪, મકર ૫, વિહંગ ૬, વ્યાળ ૭, કિનર ૮, રૂર ૯, સરભ ૧૦, ભમર ૧૧, કુંજર ૧૨, વનલતા ૧૩, પદ્મ લતા ૧૪, વિચિત્ર ચિત્રનામા ૧૫, એ ત્રીજો નાટિક વિધિ. ૧૩૦ એકથી ચક્ર ૧, બેથી ચક્ર ૨, એકથી ચક્રવાળ ૩, બેથી ચક્રવાળ ૪, ચક્રારથી ચક્રવાળ ૫, એવા જેહનો પ્રકાર છે તે ચોથો નાટિક વિધિ. ૧૪૦ ચંદ્રાવળિ પ્રવિલક્ષિત ૧, સૂર્યાવળિ પ્રવિલક્ષિત ૨, વજ્રાવળિ પ્રવિલક્ષિત ૩, તારાવળિ પ્રવિલક્ષિત ૪. મુક્તાવળિ પ્રવિલક્ષિત ૫, રત્નાવળિ પ્રવિલક્ષિત ૬, કનકાવળિ પ્રવિલક્ષિત ૭, હંશાવળિ પ્રવિલક્ષિત ૮, એકાવળિ પ્રવિલક્ષિત ૯, એ પાંચમો નાટિક વિધિ ૧૫૦ ચંદ્રાદગમ પ્રવિલક્ષિત ૧, સૂર્યોદગમ પ્રવિલક્ષિત ૨, એહવા પ્રકારે ઉદગમન પ્રવિલક્ષિત નામે છઠો નાટિક વિધિ. ૧૬૦ ચંદ્રાગમન પ્રવિલક્ષિત ૧, સૂર્યાગમન પ્રવિલક્ષિત ૨, એ પ્રકારે આગમનાગમન પ્રવિલક્ષિત નામા સાતમો નાટિક વિધિ ૧૭૦ ચંદ્રાવરણ પ્રવિલક્ષિત ૧, સૂર્યાવરણ પ્રવિલક્ષિત ૨, એ પ્રકારે આવરણ વદણ પ્રવિલક્ષિત નામા આઠમો નાટિક વિધિ ૧૮૦ ચંદ્રસ્તમન પ્રવિલક્ષિત ૧, સૂર્યાસ્તમન પ્રવિલક્ષિત ૨, એ પ્રકારે અસ્તમન પ્રવિલક્ષિત નામા નવમો નાટિક વિધિ. ૧૯૦ ચંદ્ર મંડળ પ્રવિલક્ષિત ૧, સૂર્ય મંડળ પ્રવિલક્ષિત ૨, નાગ મંડળ પ્રવિલક્ષિત ૩, યક્ષ મંડળ પ્રવિલક્ષિત ૪, જન મંડળ પ્રવિલક્ષિત ૫, રાક્ષસ મંડળ પ્રવિલક્ષિત ૬, મહોરગ મંડળ પ્રવિલક્ષિત ૭,

ગંધર્વ મંડળ પ્રવિલક્ષિત ૮, એ મંડળ પ્રવિલક્ષિતનામા દશમો નાટિક વિધિ. ૥૧૦૥
 રૂપલ મંડળ પ્રવિલક્ષિત ૧, સિંહ મંડળ પ્રવિલક્ષિત ૨, હય વિલંબીત ૩, ગજ વિલંબીત ૪,
 હય વિલસીત ૫, ગજ વિલસિત ૬, મત્ત હય વિલસિત ૭, મત્ત ગજ વિલસિત ૮, મત્ત હય
 વિલંબિત ૯, મત્ત ગજ વિલંબિત ૧૦, દ્રવ વિલંબિત ૧૧, નામા અગ્યારમો નાટિક
 વિધિ. ૥૧૧૥ સકટ પ્રવિલક્ષિત ૧, સાગર પ્રવિલક્ષિત ૨, નાગ પ્રવિલક્ષિત ૩, સાગર
 નાગ પ્રવિલક્ષિત ૪, નામા બારમો નાટિક વિધિ. ૥૧૨૥ નંદા પ્રવિલક્ષિત ૧, નંદા
 પ્રવિલક્ષિત ૨, નંદા અંદા પ્રવિલક્ષિત ૩, નામા તેરમો નાટિક વિધિ. ૥૧૩૥ મન્દાંડક
 પ્રવિલક્ષિત ૧, મન્દાંડક પ્રવિલક્ષિત ૨, જર પ્રવિલક્ષિત ૩, માર પ્રવિલક્ષિત ૪, મન્દાંડક,
 મન્દાંડક, જર, માર, પ્રવિલક્ષિત ૫, નામા ચૌદમો નાટિક વિધિ. ૥૧૪૥ ઢકાર
 પ્રવિલક્ષિત ૧, બકાર પ્રવિલક્ષિત ૨, ગકાર પ્રવિલક્ષિત ૩, ઢકાર પ્રવિલક્ષિત ૪, ઢકાર
 પ્રવિલક્ષિત ૫, નામા પંદરમો નાટિક વિધિ. ૥૧૫૥ ચકાર ૧, ળકાર ૨, જકાર ૩,
 ઝકાર ૪, ગકાર પ્રવિલક્ષિત ૫, નામા સોળમો નાટિક વિધિ. ૥૧૬૥ ટકાર ૧, ટકાર ૨,
 ટકાર ૩, ટકાર ૪, છકાર પ્રવિલક્ષિત ૫, નામા સતરમો નાટિક વિધિ. ૥૧૭૥ તકાર ૧,
 થકાર ૨, દકાર ૩, ધકાર ૪, નકાર પ્રવિલક્ષિત ૫. નામા અઠારમો નાટિક વિધિ. ૥૧૮૥
 પકાર ૧, ફકાર ૨, બકાર ૩, લકાર ૪, મકાર પ્રવિલક્ષિત ૫, નામા એકાદશમો નાટિક
 વિધિ. ૥૧૯૥ અશોક પક્ષવ પ્રવિલક્ષિત ૧, આમ્રપક્ષવ પ્રવિલક્ષિત ૨, જંબુ પક્ષવ પ્રવિલક્ષિત
 ૩, કાશાંબ પક્ષવ પ્રવિલક્ષિત ૪. એ પ્રકારે પક્ષવ પ્રવિલક્ષિત નામા વીસમો નાટિક વિધિ. ૥૨૦૥
 પદ્મ લતા પ્રવિલક્ષિત ૧, નાગ લતા પ્રવિલક્ષિત ૨, અશોક લતા પ્રવિલક્ષિત ૩, અંબક
 લતા પ્રવિલક્ષિત ૪, ચૂત લતા પ્રવિલક્ષિત ૫, વન લતા પ્રવિલક્ષિત ૬, વસંતિ લતા
 પ્રવિલક્ષિત ૭, અતિમુક્ત લતા પ્રવિલક્ષિત ૮, શ્યામ લતા પ્રવિલક્ષિત ૯, એ પ્રકારે લતા
 પ્રવિલક્ષિત નામા એકવીશમો નાટિક વિધિ. ૥૨૧૥ દુતનામા બાવીશમો નાટિક વિધિ. ૥૨૨૥
 વિલંબિત નામા ત્રેવીશમો નાટિક વિધિ. ૥૨૩૥ દુત વિલંબિત નામા ચૌવીશમો નાટિક વિધિ.
 ૥૨૪૥ અંચિત નામા પચીશમો નાટિક વિધિ. ૥૨૫૥ રિલિત નામા છવ્વિશમો નાટિક વિધિ.
 ૥૨૬૥ અંચિત રિલિત નામા સત્તાવીશમો નાટિક વિધિ. ૥૨૭૥ આલેટ નામા અઠારમો
 નાટિક વિધિ. ૥૨૮૥ લશોળ નામા ઓગણત્રીશમો નાટિક વિધિ. ૥૨૯૥ અરસટ ભદ્રાચાર્યના
 ત્રીશમો નાટિક વિધિ. ૥૩૦૥ ઉત્પાત, નિપાત, પ્રસક્ત, સંકૃતિત, પ્રચારિત, રચિત સંકેત
 નામા એકત્રીશમો નાટિક વિધિ. ૥૩૧૥ શ્રમણુ લગવંત મહાવિરતા પુરે ભવ વિલંબિ
 કહેતાં પાછલા મનુષ્ય ભવ, દેવ ભવ, ચરમ (કેસો) દેવદેવ ભવ, ચરમ અચરમ. ચરમ
 ભરતભવ, અવતસર્પિણી, નિર્ધર જન્માભિષેક, ચરમ વ્યાસજાવ. ચરમ વિવરત. ચરમ
 રામભોજ, ચરમ નિઃકમણુ (દિક્ષા), ચરમ તપનું આચરણુ. ચરમ મનનું ઉત્તરણુ. ચરમ
 નિર્ધનું પ્રવર્તવનું, ચરમ નિર્વાણુ. એ પ્રકારે સર્વ રૂપ દેખાડી નાટિક કહે. તે પ્રકારે
 નાટિક વિધિ (રાયપ્રસેણુ સત્રમાંથી લખી છે) (વગી અત્રાંદને નાટિક વિધિ છે. તે નાટિક
 રામે તે નિર્ધરનું સાચા હેતુ તેનું નાટિક કહે. ૥૩૨૥ એ પ્રકારે અઠાર નાટિક વિધિ
 દેખાડે. કેટલાએક દેવતા ઉત્પલ હાથમાં લઈને. ગરુડ લાવવન કમલ હાથમાં લઈને. ગરુડ

હાથમાં લઇને જવત્ ધુપના કડગ્ગ હાથમાં લઇને હર્પવંત સંતુષ્ટકાં જવત્ હર્પને વિષે : ઉઘાસ પામતું તેહનું હૃદય છે. તે વિન્યા રાજ્યધાનીને વિષે સઘળે ચોકેર દોડે, વિશેષપણે દોડે.

ત્યારે તે વિન્યા દેવતાપ્રતે ચાર હજાર સામાનિક દેવતા, ચાર અગ્ર મહિષી (સ્ત્રી) પરીવાર સહીત, જવત્ સોળ હજાર આત્મ રક્ષક દેવતા, બીજા પણુ ધણાં વિજય રાજ્ય-ધાનીના વાસી વ્યંતરીક દેવતા ને દેવાંજાઓ તેહ કળશ વર ઉત્તમ કમળ ઉપરે થાંખા જવત્ એક હજાર ને આઠ સુવર્ણને કળશે, તેમજ જવત્ એક હજાર ને આઠ માટીને કળશે કરીને, સર્વ પાણીએ કરીને, સર્વ માટીએ કરીને, સર્વ પુલે, જવત્ સર્વ ઓપધીએ કરી સર્વ રૂંધી સહીત જવત્ વાજાંવને શબ્દે કરીને મોટે મોટે ઈંદ્રાભિષેક કરે, અભિષેક કરીને પ્રત્યેક પ્રત્યેક માથે આવર્તરૂપ અંજળી કરીને એમ આશીર વચન કહે. જયજય નંદા. જયજય ભદ્રા. આનંદ થાઓ હે આનંદવંત? જયજય ભદ્રા કહ્યાણુ થાઓ હે મંગળીકવંત? નમને મંગળીક હે. જ્ને? અણુ જ્ત્યાને જ્તજ્ને. જ્ત્યાને પાળજ્ને. જ્ત્યા માંહે વસજ્ને. આણુ જ્ત્યાને જ્તજ્ને તે શત્રુપક્ષ જ્તજ્ને. જ્ત્યાને પાળજ્ને તે મિત્રપક્ષ પાળજ્ને. જ્ત્યામાંહે વસજ્ને ને દેવતાની સભા માંહે ઉપસર્ગ રહીતથકાં વસજ્ને. દેવતા માંહે ઈંદ્રની પરે, નારા માંહે વંદ્રમાની પરે, અશુર કુમાર માંહે ચમરેંદ્રની પરે, નાગ કુમાર માંહે ધરણેંદ્રની પરે, મનુષ્ય માંહે ભરત ચક્રવર્ત્તિની પરે. ધણાં પલ્યોપમ લગે. ધણાં સાગરોપમ લગે. ચાર હજાર સામાનીક દેવતાનું, જવત્ સોળ હજાર આત્મ રક્ષક દેવતાનું, વિન્યા-હારનું, વિન્યા રાજ્યધાનીનું, વળી બીજા એ ધણાં વિજય રાજ્યધાનીના વસણહાર વ્યંતરીક દેવતા ને દેવાંજાનું અધિપતિપણું જવત્ આજ્ઞા ઇશ્વર સેનાપત્યપણું કરતાંથકાં, પાળતાં થકાં વિચરજ્ને. એમ કરીને મોટે મોટે શબ્દે જયજય શબ્દ પ્રજ્ઞુંજે. (ઉચરે.)

૬૩. વિજય દેવતાના કૃત્ય.

યુક્ત ઘોડાની લાલ થપ્પી પણ અત્યંત સુકમાળ ઘોળું સુવર્ણમય તાંતણેકરી સહિત આકાશ તથા કદીક રત્ન તે સરખી પ્રભા છે જેહની એહવું અખંડીત દિવ્ય ઉત્તમ એહવું દિવ્ય દુધ્ય વસ્ત્રનું જીગળ પેહેરે, પેહેરીને હાર પેહેરે (અઢાર સરો હાર) પેહેરીને (નવસરો) અર્ધ હાર પેહેરે, પેહેરીને એકાવળી હાર પેહેરે. એમ એણે અલિકાપે મુકતાવળી, કનકાવળી, રત્નાવળી, કડાં, બહીરખા, અંગદ, કેયુર, એ ચારે ભૂપણ દશ આંગુળીએ મુંદ્રીકા વેદ, વીરી, કદીસત્ર, કટિદોરો, હૃદયને વિષે ઉત્તરી, કંડી, ઝુમણું, કુંડળ, ચુડામણીનામા અનેક રત્નજડીત એહવો મુકુટ બાંધે, મુકુટ પેહેરે. ગ્રંથીલ. માળા પ્રમુખ, વેષ્ટીમ. વિટેલા દડા પ્રમુખ, પુરીમ. વાંસની સળીએ પરોવેલા તે, સંઘાતીમ, તે માંહે માંહે નાળ ખીટ વળગાડવાં તે. એ ચારે પ્રકારને પુલે કરીને કલ્પવૃક્ષની પરે પોતાના શરીરને અલંકૃત વિભૂષા કરે, કરીને દરદર ને મલય નામા અંદન મુગંધ ગંધવંત તેહને મુગંધે કરી વારે, વારીને દિવ્ય દેવ સંબંધી પુષ્પમાળા પેહેરે, પેહેરીને ત્યાર પછી વિજય દેવતા કેસને અલંકારે કરીને, પુલની માળાને અલંકારે કરીને, વસ્ત્રને અલંકારે કરીને, આભરણને અલંકારે કરીને, એ ચાર પ્રકારને અલંકારે કરીને અલંકૃત વિભૂષિત થયો થકો, પરીપાત્ર અલંકારવંત થયો થકો સીંહાસન થપ્પી ઉઠે, ઉડીને અલંકારીક સલા થપ્પા પુર્વદિશીને બારણે થઇને પાછો નીકળે, નીકળીને ત્યાં વ્યવસાય સલા છે ત્યાં આવે, આવીને વ્યવસાય સલાને પ્રદક્ષીણા કરતો થકો પુર્વદિશને બારણે થઇને પેસે, પેસીને ત્યાં સીંહાસન ઇ. ત્યાં આવે, આવીને સીંહાસનને વિષે પુર્વ દિશી સાહમો બેસે.

૬૪. પ્રસ્તક રત્નનું વાંચનું.

૬૫. પ્રતિમાદીકતું પુજવું.

સારે તે વિજ્ય દેવતા ચારહજાર સામાનીક દેવતા સાથે જવત અનેરા ધણાં વ્યંતરીક દેવતા, દેવાંજા સાથે પરીવર્યો થકો સર્વ રૂપીએ કરી સર્વ દ્યુતિ કાંન્તિએ કરી જવત વાહનને રાખે કરી સહીત જ્યાં સીદ્ધાચતન છે ત્યાં આવે, આવીને સીદ્ધાચતન પ્રતે પ્રદક્ષીણા કરતો થકો પુર્વ દીશીને ચારણે થઈને જ્યાં દેવચ્છંદો (ગંભારો) છે ત્યાં આવે, આવીને જન પ્રતિમાને દેખીને પ્રણામ કરે, પ્રણામ કરીને જન (દેવતાની) પ્રતિમાને મોર પીંછની પુંજણી લેઈ કરી પુંજે, પુંજને સુગંધ ગંધોદક પાણીએ કરીને નવરાવે પખાળ કરે, પખાળ કરીને દેવ સંજંધી સુગંધ કપાચીત વસ્ત્રે કરીને ગાત્ર લુહે, લુહીને સરસ ગોશીર્ષ નામા ચંદને કરીને શરીરે વિલેપન કરે, વિલેપન કરીને જન (દેવતાની) પ્રતિમાને અખંદિત ચેત ઉજળાં દીવ્ય ઉત્તમ દેવદુષ્ય વસ્ત્રનાં જુગળ પહીરાવે, પહીરાવીને અશ્ર ઉત્તમ પ્રધાન સુગંધ દ્રવ્ય ને પુલની માળા તેણે કરી અર્ચે, અર્ચાને પુલ ચડાવે, સુગંધી પદાર્થ ચડાવે, ચુરવાસ ચડાવે, ગસ ચડાવે, આભરણ ચડાવે, ચડાવીને ઉચી વળગાડી થકી નીચા તળા લગે પગેંએ મેવડી ત્રિપુળ વિસ્તીર્ણ વૃતાકારે પ્રવંચાયમાન એવી પુલની માળાનો કળાપ કરે, કરીને આખા મહામાળ રવેન ધાળા રૂપામય અલંકાર નિર્મળ એહવે ચોખે કરીને જન (દેવતાની) પ્રતિમા આગળે આઠ આઠ મંગળીક આજેખે તે કહે છે. સાચીચો ૧, શ્રીવજ્ર ૨, જવત

મહેન્દ્રધ્વજ છે ત્યાં પણ સર્વ તેમજ કહેવું. પછે બ્યાં હથીયારનો ચોદાળ નામે સદસ્ય કાશ (ભંડાર) છે ત્યાં આવે, આવીને પ્રત્યેક પ્રત્યેક હથીયારને મોર પીંછની પુંઠણીએ કરીને પુંજે, પુંજીને સરસ ગોસીશ ચંદને કરીને સર્વને વિલેપન કરે. તેમજ શેષ સર્વની પણ અર્ચા પુર્વ પરે કરે. સુધર્મા સભાના દક્ષિણ દ્વારથી માંડીને તેમજ કહેવું. જ્યવત્ નંદા પુષ્પકરણી લગે સિદ્ધાયતનની પરે દક્ષિણ દ્વાર મુખ મંડપ, ચૈત્યરથુલ, ચાર છન (દેવતાની) પ્રતિમા, ચૈત્યવૃક્ષ, મહેન્દ્રધ્વજ ને નંદા પુષ્પકરણી અર્ચે. (પુંજે) ત્યાંથી સુધર્મા સભાને પ્રદક્ષિણાએ પુંજે કરીને ઉત્તર દીસે એણે એટલાં વાનાં અર્ચે. તેમ વળી પુર્વ દિસે પણ દ્વારથક્રી માંહે એટલાં વાનાં અર્ચે. જ્યવત્ પુર્વ દિસીની નંદા પુષ્પકરણી લગે સર્વ સભાને વિષે જેમ સુધર્મા સભાએ અર્ચા કહી તેમજ સર્વ કહેવી. વળી ઉપપાત સભાએ પણ સર્વ અર્ચા તેમજ કહેવી, પણ એટલો વિશેષ જે દેવ સભાની અર્ચા કહેવી. અને શેષ ત્રણ સભાએ સિંહાસનની અર્ચા કહેવી. (એ ફેર દેખાડ્યો) વળી દ્રવની પગલ જેમ નંદા પુષ્પકરણીની કહી તેમ કહેવી. પછે ત્યાંથી વ્યવસાય સભાને ચપ્પી પુરનકરન મોરપીંછની પુંઠણીએ પુંજે, પુંજીને દિવ્ય પાણીની ધારાએ પખાળે, પખાળાને સરમ ગોસીશનામા બાવના ચંદને કરી વિલેપન કરે, કરીને ઉત્કૃષ્ટ વર પ્રધાન ગંધ કપરદિ પ્રાણી માળાએ કરી અર્ચે, અર્ચિને પછે સીંહાસન મોરપીંછની પુંઠણીએ પુંજે. જ્યવત્ પુર્વ દીસે. શેષ સર્વ તેમજ પુર્વલી પરે કહેવું. પછે નંદા પુષ્પકરણીને જેમ દ્રવની અર્ચા કરી તેમ કહેવી તેજ રીતે અર્ચા કહેવી. પછે બ્યાં બગીચા છે ત્યાં આવે, આવીને પગલ વિસર્જન કરીને અબાયોગી (આજ્ઞાકારી) દેવતાને તેજવે, તેજવીને જેમ કરે. વિનયકાષ્ઠા હે દેવાનુ પ્રીયા! વિજય રાજ્યધાનીને વિષે ઋગાટક (સિંચારને આકાર) કાંક (જ્યાં જનુ વાટ ભેળી થાય) તેને વિષે, ચતુષ્ક (ચોવટા) ને વિષે, ચાચર (જળ) ચાંચ (ચાંચ) ને વિષે, ચતુર્મુખ તે મોટા રાજ માર્ગને વિષે, પ્રાસાદને વિષે, ચંદને વિષે, ચંદાળ ને વિષે, પ્રાણને વિષે, તોરણને વિષે, એવે દેદાણે વધને નમે તેની પુજા કરે. ને પુજા કરીને એ માહરી આજ્ઞા મુજને પાછી સુખો.

પુનઃ અર્ચા કરે. પછે જ્યાં દક્ષિણદિશિની નંદા પુષ્પકરણી છે ત્યાં આવે, આવીને મોર-
પીંછની પુંજણી લીએ, લેધને વેદિકા, પગથીયાં, તોરણ. પુતળી વ્યાળ રૂપક એ સર્વ
પુંજણીએ કરી પુંજે. પુંજણીએ પુંજીને દિવ્ય પાણીની ધારાએ પખાળે, પખાળીને સરસ
ગોશીર્ષ ચંદને વિલેપન કરે કરીને પુલ ચડાવે, જાવત ધ્રુપ કરે. એટલે સિદ્ધાયતનના
દક્ષિણ દારની અર્ચા પુરી થઈ. હવે સિદ્ધાયતનને પ્રદક્ષણા કરતો થકો. સિદ્ધાયતનને પુકે
થઈને જ્યાં ઉત્તરદિશિની નંદા પુષ્પકરણી છે ત્યાં આવે, આવીને ત્યાં અનુક્રમે મહેન્દ્રધ્વજ,
ચૈત્યવૃક્ષ, ચૈત્યસ્થુલ, ત્યાં પશ્ચિમદિશિની મણિપીઠીકા ત્યાંની જીન દેવતાની) પ્રતિમા પુજે.
એમ ઉત્તરદિશિની મણિપીઠીકાની પ્રતિમા, પુર્વદિશિની મણિપીઠીકાની અને દક્ષિણદિશિની
મણિપીઠીકાની પ્રતિમા પુજે. તે પછી પ્રેક્ષાધર મંડપની અર્ચા પણ તેમજ કહેવી. જેમ પ્રેક્ષાધર
મંડપની દક્ષિણદિશિની કહી તેમ. જાવત પશ્ચિમદિશિને જારણે જાવત ઉત્તરદિશિના પ્રેક્ષાધર
મંડપની દક્ષિણદિશિની સ્થંભપક્તિ લગે મુખમંડપને ત્રણે દ્વાર અર્ચા કહેવી. તે દક્ષિણમુખ
મંડપની પરે કહેવી. જાવત ત્યાંની દક્ષિણદિશિની પ્રેક્ષાસ્થંભ પક્તિની અર્ચા કરે. સિદ્ધા-
યતન માત્ર ઉત્તર દારની અર્ચા કરી ત્યાંથી સિદ્ધાયતન માંહે થઈને પુર્વદિશિને દ્વારે આવી
ત્યાંની અર્ચા કરે. શેષ સર્વ તેમજ અનુક્રમે પુર્વદિશિનો મુખમંડપ, પ્રેક્ષાધર મંડપ,
ચૈત્યસ્થુલ, ચારે પ્રતિમા, ચૈત્યવૃક્ષ, મહેન્દ્રધ્વજ, જાવત નંદા પુષ્પકરણી. એ સર્વની
અર્ચા અનુક્રમે પુર્વેલીપરે કરે, કરીને પછે ત્યાંથી જ્યાં સુધર્મા સભા છે તે દિશિમાંથી
ચાલવા તત્પર થાય.

૬૬. દાદાદિકનું પુજનું.

ત્યારે તે વિજયદેવતાના ચાર હજાર સામાનિક દેવતા જાવત સેળ હજાર અત્મ-
રક્ષક દેવતા સાથે સર્વ ર્ધીએ કરી જાવત સર્વ વાચન વગર જ્યાં સુધર્મા સભા છે
ત્યાં આવે. આવીને તે સુધર્મા સભાને પ્રદક્ષણા કરતો થકો પુર્વને દ્વારે થઈને માંહે પ્રવેશ
કરે, કરીને જીનદાદાને દીઠેથકે પ્રણામ કરે. કરીને પછે જ્યાં મણિપીઠીકા છે, જ્યાં માણ-
વકનામા ચૈત્યસ્થંભ છે, જ્યાં વજ્રમય ગોળવૃત્ત દાળડા છે ત્યાં આવે, આવીને મોરપીંછની
પુંજણી લીએ, લેધને વજ્રમય ગોળવૃત્ત દાળડાને મોરપીંછની પુંજણીએ કરીને પુંજે,
પુંજીને વજ્રમય ગોળવૃત્ત રત્ન દાળડા ઉઘાડે, ઉઘાડીને જીનદાદાને મોરપીંછની પુંજણીએ
કરીને પુંજે, પુંજીને પછે સુગંધ ગંધોદકે એકવીશ વાર જીનદાદા પખાળે, પખાળાને સરસ ગો-
શીર્ષ ચંદને કરી વિલેપન કરે, કરીને ઉત્કૃષ્ટ વર પ્રધાન સુગંધ કપુરાદિક દ્રવ્ય ને પુલની માળાએ
કરીને અર્ચા કરે, કરીને પછે ધ્રુપ દીએ, દેધને વજ્રરત્નમય ગોળવૃત્ત દાળડામાંહે જીનદાદા ધાવે,
ધાલીને પછે માણવકનામા ચૈત્યસ્થંભ મોર પીંછની પુંજણીએ પુંજે, પુંજીને દિવ્ય પાણીની
ધારાએ પખાળે, પખાળાને સરસ ગોશીર્ષ ચંદને કરીને અર્ચા કરે, કરીને પુલ ચડાવે, જાવત
સરસ સર્વ રત્નના પુલના પુંજ કરે. જાવત ધ્રુપ દીએ, દેધને પછે જ્યાં સુધર્મા સભાને ધાણું મધ્ય
દેશ ભાગે તેમજ અર્ચા કરે. જાવત જ્યાં સીંહાસન છે ત્યાં આવે, આવીને તેમજ અર્ચે.
તેમજ દારની અર્ચા કરે. પછે જ્યાં દેવ સંજ્યા છે તે પણ તેમજ અર્ચે, પછે જ્યાં લઘુ

મહેન્દ્રધ્વજ છે ત્યાં પણ સર્વ તેમજ કહેવું. પછે ત્યાં હથીયારનો ચોદાજ નામે સદસ્ય કાશ (ભંડાર) છે ત્યાં આવે, આવીને પ્રત્યેક પ્રત્યેક હથીયારને મોર પીંછતી પુંજણીએ કરીને પુંજે, પુંજતે સરસ ગોસીર્શ ચંદને કરીને સર્વને વિશેષન કરે. તેમજ શેષ સર્વની પણ અર્ચા પુર્વ પરે કરે. સુધર્મા સભાના દક્ષિણ દ્વારથી માંડીને તેમજ કહેવું. નવત્ર નંદા પુષ્પકરણી લગે સિદ્ધાયતનની પરે દક્ષિણ દ્વાર મુખ મંડપ, ચૈત્યસ્થુલ, ચાર છત્ર (દેવતાની) પ્રતિમા, ચૈત્યવૃક્ષ, મહેન્દ્રધ્વજ ને નંદા પુષ્પકરણી અર્ચે. (પુંજે) ત્યાંથી સુધર્મા સભાને પ્રદક્ષિણાએ પુંજે કરીને ઉત્તર દીસે એણે એટલાં વાનાં અર્ચે. તેમ વગી પુર્વ દિસે પણ દ્વારથગ્રી માંહે એટલાં વાનાં અર્ચે. નવત્ર પુર્વ દિસીની નંદા પુષ્પકરણી લગે સર્વ સભાને વિષે જેમ સુધર્મા સભાએ અર્ચા કહી તેમજ સર્વ કહેવી. વગી ઉપપાત સભાએ પણ સર્વ અર્ચા તેમજ કહેવી, પણ એટલો વિશેષ જે દેવ સભાની અર્ચા કહેવી. અને શેષ ત્રણ સભાએ સિંહાસનની અર્ચા કહેવી. (એ ફેર દેખાડ્યો) વગી દ્રવની પગલ જેમ નંદા પુષ્પકરણીની કહી તેમ કહેવી. પછે ત્યાંથી વ્યવસાય સભાએ ચાવી પુરનકરન મોરપીંછતી પુંજણીએ પુંજે, પુંજતે દિવ્ય પાણીની ધારાએ પખાણે, પખાણાને સદમ ગોસીર્શનામા બાવના ચંદને કરી વિશેષન કરે, કરીને ઉત્કૃષ્ટ વર પ્રધાન મંથ કપૂરદિ પ્રગળી માળાએ કરી અર્ચે, અર્ચિને પછે સિંહાસન મોરપીંછતી પુંજણીએ પુંજે. નવત્ર પુર્વ દીસે. શેષ સર્વ તેમજ પુર્વલી પરે કહેવું. પછે નંદા પુષ્પકરણીને જેમ દ્રવની અર્ચા કહી તેમ કહેવી તેજ રીતે અર્ચા કહેવી. પછે ત્યાં બગીચીક છે ત્યાં આવે, અર્ચાને બગીચી વસન કરીને અભાયોગી (આજ્ઞાકારી) દેવતાને તેજવે, તેજવીને જેમ કહે. વિદાયદાયદાં હે દેવાનુ પ્રીયા! વિજય રાજ્યધાનીને વિષે શ્રુગારક (સિંહારને સ્ત્રાકને) શ્રીક (ત્યાં ત્રણ વાટ ભેળી ધાય) તેને વિષે, ચતુષ્ક (ચોવટા) ને વિષે, ચત્વર (ચતુર માર્ગ ચાર માર્ગ) ને વિષે, ચતુર્મુખ તે મોટા રાજ માર્ગને વિષે, પ્રાસાદને વિષે, ચત્વર વિષે, ચત્વર ને વિષે, પ્રાણને વિષે, તોરણને વિષે, એવે દેકાણે જઈને તને તેની પૂજા કરે. ને પૂજા કરીને એ માહરી આજ્ઞા મુઝને પાછી મુપો.

૬૮. સૂરિયાલ દેવતાનો (રાયપ્રસેણી સૂત્રથી) અધિકાર.

હવે સૂરિયાલે તથા વિજય પ્રોળીયે પ્રતિમા પુછ છે તથા દાદા પુછ છે, માટે અમે પણ પુછએ છીએ. એમ જે કહે છે તેનો દિત્તર.

સૂરિયાલ અને વિજય પ્રોળીયાનો અધિકાર એક સરખો છે. તે વિજય પ્રોળીયાનો અધિકાર ઉપર કહેવાઇ ગયો છે જેથી હવે પ્રસંગતે લઇને આ ઠંકણે સૂરિયાલનો અધિકાર લગતો જાણી રાયપ્રસેણી સુત્રવચ્ચેથી સમજાવતી સાથે અહીં દાખલ કરવામાં આવે છે.

૧. પ્રથમ સૂર્યાલ દેવતાએ શ્રી મહાવીર દેવને આમત્રક્રેષા નગરીએ માંડવા વનમાં દીક્ષા લીધાં સામે જઇ નમોઽયુજું કલ્પું તે કાળું સંપત્તયું અને કલ્પું તેનું પદ કલ્પીત છે.

૨. પછે એમ કલ્પુંને:—

તં મહાફલં સ્વલુ દેવાણુષ્પિયા નદારવાણં અરિહંતાણં મગવંતાયં નામ
ગોયસ્સવિ સવળયાણ કિમંગ પુળ અભિગમણ વંદણ નમંસણ પર્તાવુલ્લમ પવ-
વાસળયાણ ઇગસવિ આયરિયસ્સ ધમ્મીયસ્સ મુવવળમ્મ મવળયાણ કિમંગ
પુળ વિરલસ્સ અઠસ્સ ગહળયાણ

શબ્દાર્થ—એ૦ એહ ભગવંતનું વંદનાદિક. મે૦ મુજને. પે૦ પરભવ જન્માંતરે. હિ૦ હીતભણી પથ્યની પરે. સુ૦ સુખ ભણી. ખ૦ જોગતા ભણી રોગનો વિનાશ કરવા આપધની પરે. નિ૦ મોક્ષ ભણી. આ૦ ભવની પરંપરા લગે એહ સુખનું કારણ કેડે (પાછળ). ભ૦ હુસ્તે. ઇ૦ એમ કહી.

ભાવાર્થ—પેચા કહેતાં પરલોકને વિષે હિતકારી તથા અનુગામિક કૃપા કહ્યું. પેચા શબ્દે પરલોક એ અર્થ થયે સૂત્રે કહ્યો છે, ઉત્તરાધ્યયન નવમે અધ્યયને અકાવતમી ગા-થામાં પહેલા એ પદમાં કહ્યું છે કે—

इहंसि उत्तमो भंते ॥ पेचा होहिसि उत्तमो ॥

શબ્દાર્થ—ઇ૦ એ ભવને વિષે. ઉ૦ પ્રધાન છે. ભ૦ હે પુત્ર્ય. પે૦ પરભવને વિષે. હૌ૦ હોઇશ. ઉ૦ ઉત્તમ.

વળી પ્રશ્ન વ્યાકરણ સૂત્રે સંવરદારે પહેલે અધ્યયને પેચા ભાવિયં આગમેસિ ભદે —પે૦ પરભવને વિષે. આ૦ સુખ ઉપજવે. આ૦ આગામી કાળે. ભ૦ કલ્યાણનો કરણ હાર એહવો પાક છે, માટે તેજ રીતે સૂરિયાભે ભગવંતને વંદણા કરી તે પરલોકનો અર્થ સિદ્ધપણે ગણ્યો.

૪. ચારપટ્ટી સૂરિયાભે સેવક દેવતાને તેડીને એમ કહ્યું કે—તમે ભગવંત પાસે જાઓ. વંદણા કરી જોયણ પ્રમાણે પુંજો, (સાફ કરો) પાણી છાંટો, પુષ્પ વૃષ્ટિ કરો “**દિવ્વં સૂરવરાભિ ગમણજોગ કરેહ**”—દી૦ પ્રધાન વૈદિક્ય. સુ૦ દેવતાને આવવા જોગ મંડળો. ક૦ કરો. પે:તે જે દેવતા તેને આવવા જોગ ભૂમિકા કરો એમ કહ્યું, પણ એમ ન કહ્યું જે ભગવંતને રહેવા જોગ કરો. કારણ કે ભગવંત તો પુલ્લ, પાણી, ધુપ, દીપના ભોગી નથી. એ આવનારની શોભા છે. પછે સૂરિયાભના કહેવા પ્રમાણે સેવક દેવતાએ કર્યું. હવે પુલ્લને અધિકારે કટલાએક કહે છે કે—“**જલયા થલયા ભાસુર**” જળજ્ઞ તે કમળનાં પુલ્લ, થળજ્ઞ તે જાઈ જીર્ણનાં પુલ્લ. તે એમ સચીત પુલ્લની વૃષ્ટિ માને છે. વળી સમવાયંગ સૂત્રમાં ઓત્રીશમે સમવાયંગે કહ્યું કે—“**જલય થલય**” તે પણ સચીત પુલ્લ માને છે. પણ તેમ નથી. કારણ કે ત્યારે સૂરિયાભને સેવકે પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી ત્યાં અને પાણીની વૃષ્ટિ કરી ત્યાં કહ્યું છે કે—

अभवद्वलं विउवई २ त्ता पुप्फवद्वलं विउवई २ त्ता.

શબ્દાર્થ—સેવક દેવતા. અ૦, પાણીનું વાદળ. વિ૦, વૈકુન્થ. પુ૦, પુલ્લનું વાદળ. વિ૦, વૈકુન્થ.

ભાવાર્થ—વૈકુન્થના ક્યાંતો પાક છે. જેમ જન્મોચ્છવ કરતાં થણાં દ્વીપ, સમુદ્રનાં

કુલ, માટી, પાણી. આખ્યાં કહ્યાં છે. તેમ છતાં આખ્યાં કહ્યાં નથી. માટે ત્યાં આખ્યાં કહ્યાં છે ત્યાં સચીતજ જાણવાં. ત્યાં અમવદ્લં પુષ્પવદ્લં વિઝવર્ડ—સેવક દેવતા અં. પાણીનું વાદળ. અને પુ. કુલનું વાદળ વૈકુન્થે. એવો પાક કહ્યો નથી. માટે ત્યાં સચીતજ જાણવાં. અને ત્યાં અમવદ્લં પુષ્પવદ્લં વિઝવર્ડ—અં. સેવક દેવતા પાણી અને કુલના વાદળ. વૈકુન્થે કહ્યું ત્યાં સચીતદીજ છે. માટે ત્યાં સચીત કુલ પાણી વૈકુન્થે વાદળ કરી વરસાદા.

વળી ચોત્રીશ અતિશય મધ્યે “જલજલ થલજલ” કહ્યું તે પણ અતિશય કાંઈ દેવતા, મનુષ્યના કયાં થાતા નથી. એતો ભગવાંતના પુન્ય પ્રભાવથી સ્વભાવે પ્રગટ થાય છે. એ સ્વાભાવિક વિસસા પુદ્ગળનો પરિણામ જ્ઞાણે. ત્યારે જુદાજુદાના પુન્ય પ્રભાવના સ્વભાવના કલ્પવૃક્ષ મનો વાંચીત શુભ સ્વભાવે પુરે છે. ત્યારે નિર્મલકરના પુન્ય પ્રભાવના સ્વભાવે અતિશય થાય તેમાં અતિસંયોગિત શું છે? કે નમાને દેવતાનાં સચિતજ કયાં દેવાવવા પડે છે, અને ત્યારે દેવતાના અતિશય કયાં થાય. તેમાં અતિશય મને અતિશય તો જેનું નામ કે જે સાબળતાં કે દેખતાં લોકાને આપણે જાણે. ત્યારે દેવતા કે જે તેમાં જાણે શું? તેમાં કાંઈ અતિશયની કે તીર્થકરની મહત્તા એવી નથી. માટે તિર્થકરનાં પુન્ય પ્રભાવના જેવું છે.

વળી લગવતિછ સૂત્રમાં ચઉદમા સતકના બીજા ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે કે ત્યાર બાદના દેવતા વૃષ્ટિ કરે (જન્મ કલ્યાણીક અવશરે), ત્યાં શેવક દેવતાને કહે છે. પછે જોડનો એ અધિકાર હોય, તે દેવતા વરસાવે. એ પ્રગટ પાક વૈક્રે કરી વરસાવ્યાનો છે. તેમજ પુષ્પ, પાણી, સૂરિયાલના સેવકે વરસાવ્યાં તે પણ વૈક્રે વાદળ કરી વરસાવ્યા તે માટે અગ્નિનજ કલા.

૫. વળી સૂરિયાલ પોતે લગવંતને વાંદવા આવ્યો ને લગવંતને વાંદવા કરી ત્યારે લગવંતે છ બોલ કહ્યા તે કહે છે—

પોરાણમેયંદેવા ૧, જીયમેયંદેવા ૨, કિયમેયંદેવા ૩, કરણિજમેયંદેવા ૪.
આચિણમેયંદેવા ૫, અમણુનાયમેયંદેવા ૬.

શબ્દાર્થ—પો૦ જુનો એ કાર્ય પુર્વ દેવતાએ પણ એ કાર્ય ક્રીયા કરેલા દેવતાને ૧, જી૦ તમારો એ આચરણ. અહો દેવતાઓ ! ૨, કી૦ તમારું એ કનક કનક વેળા કાર્ય તે ક્રીધો. અહો દેવતાઓ ! ૩, કં૦ તુમારી એલ કદળી છે તમારો દેવતાને ૪, કર૦ આચરવા જોગ છે. અહો દેવતાઓ ! ૫, અ૦ મેં અને અનેરે નિર્ધરે પણ અમણુના દીધી. અહો દેવતાઓ ! ૬.

ભાવાર્થ—એ છ બોલ લગવંતે સૂરિયાલને વાંદવા કરવા અગ્નિ કરી દે, પણ નાટીકની આજ્ઞા માટે કહ્યા નથી. કારણ કે ત્યાર પછી આગરે સૂરિયાલે કહ્યું છે કે મેં મન દિક શ્રમણ (સાધુ) ને બત્રીશ વિધ નાટીક દેખાવું. ૧ નિમ્મ કહ્યું. ત્યારે બાદમાં.

एयंमठं नो आढाई नो परिआणाई तुसंएणं संचिटइ.

પોતાને છાંદે (ઈચ્છાએ) પણ તેમાં ભગવંતની આજ્ઞા નથી. તેમજ વળી કુર્ણિક રાગએ માર્ગમાં પાણી છાંદી કુલ વિખેર્યા, તે માંહીથી ભગવંતને શું કામ આવ્યું ? તે કહો. એ વસ્તુ ભગવંતને ભોગ આવી નથી. એ માંહી ભગવંતની કાંઈ ભક્તિ નથી. એ તો પોતાની રૂઢિ વિસ્તારી એ પોતાની શોભા, પોતાની મોટાઈ છે.

વળી જલજ, ઘસજ શબ્દ તો ઉપમા વાચક શબ્દ છે, જે જલજ, ઘસજના સરખાં કુલ, પણ જલજ, ઘસજના ઉપમા સમજવાં નહીં. સારે કોઈ કહેશે કે જે. જલજ, ઘસજને ઉપમા વાચક શબ્દ જાણો તો જલ જામ્ય એહવો શબ્દ જેઈએ. તો તે શબ્દ તો નથી, માટે તમે ઉપમા વાચક શબ્દ કેમ જાણ્યો ? એમ કહે. તેનું સમાધાન એ કે—ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રને ત્રેવીશમે અધ્યયને કહ્યું કે “પાસંડા કોડ ગામીયા” પાંચ પાપંડી અન્ય દર્શની. કે:૦ કૈતુકી. મીં મૃગ, પશુ સરખા, અજૈની, પર પાપંડી.—છલાં પાપંડી, કૈતુકી, મૃગ જેવા. એ ઉપમા દીધી પણ “મીયાઈં વાઈમં” નથી કહ્યું, પણ મૃગમય મૃગા જાણવા.

વળી દસવિકાળિક સૂત્રે નવમે અધ્યયને બીજે ઉદ્દેશે સાતમી ગાથાના ચોથા પદમાં અવનિત શિખ્યને કહ્યું છે કે છાગા (છાયા) તે વિગલેંદ્રિયા છાગા (બોક્કા) સરખા તથા દંડાણી છે શરીરની શોભા એહવા અવનિત. વીં બોડીલા ઇન્દ્રિય જેહની. એમ કહ્યું પણ છાગાઈય નથી કહ્યું. છાગા શબ્દે બોક્કા સરખાજ જાણવા. તેજ રીતે “જલજ” તે જલજ સરખા પણ “નતુ જલજ” (જલથી નીપના જાણવાં નહીં). એ નિ:સંદેહ જાણવું. પણ સચિત્ત જાણુશેજ નહીં.

વળી શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં આરમે અધ્યયને જત્રીશમી ગાથામાં હરકેશી મુનીને દાન દીધા પછી કહ્યું. તે ગાથા કહે છે—

તહિયં ગંધોદય પુષ્પવાસં, દિવ્વા તહિં વસુહારાયવુઠ્ઠા ॥

પહિયાઓ દુંદુહિઓ સુરેહિં ॥આગાસે અહોદાણંચવુઠ્ઠં ॥૩૬॥

શબ્દાર્થ—તં તે યજ્ઞ પાણને વિષે. ગં સુગંધ પાણીનો. પું કુલનો. વાં વરસાદ વરસો. દિં પ્રધાન તં તીર્થજ. વં દ્રવ્યની ધારા પુંજ (દગલા). પં વમ્બડીગે. દું દેવ દુંદુહિઓ દેવતાએ. આં આકાશને વિષે. અં આશ્ચર્યકારી દાન દીધું. એમ નિર્વિસંક શ્રીયો દેવતાએ.

ભાવાર્થ—હવે બુઝો ! હલાં ગંધોદયની વૃષ્ટિ કરી કહી. તો વૈદીય વિના ગંધોદય કેમ દેવાય ? સ્વભાવિક પાણી તો મુઝોદય કહેવાય. માટે એ પાણી વૈદીય છે કે સચિત્ત છે ? તે નિર્વિસંક જોવા જેવું છે. એજ રીતે સર્વે દેશણે જાણવું કે, જ્યાં દેવદૂત વસ્તુ હોય તે સચિત્તજાણે.

સ્થાનકે જીવ તિર્થંકર પદ ઉપરાંતે કહ્યું. તેમાં નાટક કરતાં તિર્થંકર ગોત્ર બાંધે એમ કહ્યું નથી.

૬. વળી સૂરિયાલ દેવતાએ લગવંતને બાર બોલ પુછ્યા તે કહે છે.

અહણં મંતે સુરિયાભેદેવે કિં ભવસિધિં કિં અભવસિધિં સમાદિઠીં
મિછદિઠીં પરિત્ત સંસારીં અણંતર સંસારીં સુલભવોહીં દુલભવોહીં
આરાહં વિરાહં ચરિમે અચરિમે.

શબ્દાર્થ—અં હું. ભં હે લગવંત. સું સૂરિયાલ દેવ. કિં શું લવ્ય. કિં
કે અલવ્ય? સં સમદ્રષ્ટિ. મીં કે મિથ્યાદ્રષ્ટિ? પં પાર પામેલ (થોડો સંસાર હોય તે)
સંસારી. અં કે અનંત (જેને ઘણો સંસાર રજળવું હોય તે) સંસારી? મું મુર્લભ-
બોધી, (જન ધર્મની પ્રાપ્તિ સોહલી હોય તે) દું કે દુર્લભબોધી? (જન ધર્મની પ્રાપ્તિ
દોહલી તે) આં આરાધિક, (જૈન ધર્મનો આરાધિક તે) વીં કે વિરાધિક? (જૈન
ધર્મનો વિરાધિક હોય તે) ચં ચરીમે, (દેવતાનો છેલ્લો ભવ તે ચરીમ) અં કે અચ-
રિમે? (ઘણા ભવ કરવા હોય તે અચરિમ)

ભાવાર્થ—એ બાર બોલ પુછ્યા, ચારે લગવંતે છ બોલ ભલા કહ્યા. એ લેખે
સૂરિયાલ વિમાને બારે જાતના જીવ સૂરિયાલ દેવતાપણે ઉપજે છે એમ જાણવું.

વળી લગવતી સતક બારમે ઉદ્દેશે સાતમે છાળી (બકરી) ના વાડાનું દષ્ટાંત કહ્યું છે
કે. સો બકરીનો વાડો છે તે મધ્યે “અયા સહસ્સં પરિવયેજા” એક હજાર બકરી
ભરી. તે વાડાંમાં છ માસ સુધી રાખી, ત્યારે તે વાડાની ભૂમિકા બકરીને ઉચાર; (લીંડી)
પાસવણુ (પેસાળ) ખેળ, જળ, સંઘાણુ, વાત્ત, પિત્ત, શુક્ર, શ્રોણિત, સીંગ, મુખ, હાથ,
પગ, પુંજ, વાળ, ખૂરિએ કરી સર્વ વાડાની ભૂમિ ફરસાણી? એમ પુછ્યું, ત્યારે લગવંતે
ઉત્તર આપ્યો કે—“હંતા ગાયમા, ” હા ગૈતમ, પણ કોઈક આકાંશ પ્રદેશ માત્ર ભૂમિકા.
અણુફરસી પણ રહી. પણ હે ગૈતમ !

एयंसि ए महालयंसि लोगंसि लोगस्सय सासयं भावं संसारस अणादियं
भावं जीवस्स नीच भावं कम्मवहुयं जमणं मरणं बहुलं पडुचं नथी केइ पर-
माणु पोग्गले मेते वि पएसे जथणं अयं जीवेणं जाएणवा मएवा ए जीवे.

શબ્દાર્થ—એં એહને વિષે એવડા મહાલય લોકને વિષે કોઈ પ્રમાણુ પુદ્ગળ
પ્રદેશ જનમ મરણ વિનાં મુક્યો નથી, ઇત્યાદિક પુર્વોક્ત અભિપ્રાયે સંબંધ કર્યા. મહત્વ-
પણા થકી એમ લોકને કેમ કહ્યું તેની આશંકા ટાળવાને અર્થે કહે છે કે. લોં લોકના
શાસ્વતા ભાવ પ્રત્યે આશ્રીને તેમજ સંસારના અનાદિ ભાવ પ્રત્યે આશ્રીને જીવના નીશ્ચલ
ભાવ પ્રત્યે આશ્રીને. કર્મના બહુળપણા આશ્રીને કર્મને બહુળપણે. જન્મોદિષ્ટને અલ્પપણે

વિમાને પણ પૃથ્વીઆદિકપણે અનંતીવાર ઉપના છે, પણ દેવતા અને દેવાંસાપણે ત્યાં ઉપના નથી કરજીકે દેવાંસા ત્યાં નથી અને દેવતા ત્યાંના એકાવતારી પ્રમુખ છે માટે દેવતાપણે પણ સંસારી સર્વજીવ ત્યાં ઉપના નથી. એ દેવતાનો અધિકાર પુરો થયો.

આચાર્ય—હહાં પણ સર્વ જીવ વૈમાનીક દેવતાપણે ઉપજી ચુક્યા હજી. કોઇ ભય, અભય આર બોધ માંડી ટાળ્યો નહીં.

યશી ભગવતી શતક આરમે ઉદ્દેશે સાતમે કહ્યું કે:—

અયનં મંતે જીવે ચોસઠીએ અસુરકુમારા વાસ સય સહસ્સેસુ એગમેગંસી
અનુનુનારા વાસંસિં પુઢવીકાઈયત્તાએ જાવ વળસ્સઈકાયત્તાએ દેવત્તાએ દેવી-
ત્તાએ આગળ સયન મંડ મત્તો વગરણતાએ ઉવજ્જ પુવે હંતા ગોયમા જાવ
અયનંનુંતો સવ્વ જીનાવિણં મંતે એવં ચેવ

શબ્દાર્થ—એવું હે ભગવંત યોસક અસુર કુમાર આવાસ સત સહસ્ત્ર (લક્ષ) ને!
નિર્મિતે દેવે અસુર કુમારના આવાસને વિશે પૃથ્વીકાયપણે, એમ જાવત વનસ્પતિકાયપણે,
કેવળ, નેત્રિય, અસત, સયન, ભંડ, પાત્ર, ઉપગરણપણે ઉપનો પૂર્યે? ઇતિ પ્રશ્ન:
તેને કાલે જાતમ વિનર દીધો છે કે? હા જાતમ, અનેકવાર (વારંવાર નીશ્યે અનંતીવાર)
સત્તા અનંતીવાર ઉપગર સર્વ જીવો પણ હે ભગવંત ઉપના? એમ તમામ પ્રશ્ન કર્યા.
તેને વિનર કુમારને એમજ દીધો કે—હે જાતમ, એમજ અનંતીવાર ઉપના હજી.

એમ હે અનુનુ કુમાર સુધી પુછ્યું, તેનો પણ ઉત્તર એમજ દીધો. સાર પછી
પૃથ્વીઆદિકને કે: મનુષ્ય સુધીનું પુછ્યું, તેનો ઉત્તર પણ એમજ આપ્યો. સારપછી

સર્વે સુરિયાલિના જેહવી છે. તેને ભવ્ય, અભવ્ય, સમદ્રષ્ટિ, મિથ્યાદ્રષ્ટિ. સર્વે એકજ રીતે પુજે છે. એમાં ધર્મ કરતવ્ય સું થયું?

વળી પ્રતિમા પુજે એટલા સમદ્રષ્ટિજ થાય તો વિજ્ય પ્રાણીયાદિક અસંખ્યાતા પ્રાણીયા સર્વ વિજ્ય પ્રાણીયાનીપરે પ્રતિમા પુજે છે તો તે સર્વે સમદ્રષ્ટિ થશે ? ? ? વળી સર્વ જીવ વિજ્ય પ્રાણીયાપણે અનંતીવાર ઉપજ્યા છે. તો પ્રતિમા પુજવાવાળાને અનંતભવ કેમ કરવા પડ્યા ? ? કેમકે સમ્યક્ત્વવંતને અનંતા ભવ હોય નહીં એતો સૂત્ર શાખ છે.

વળી અરણ્યક શ્રાવક, કામદેવ શ્રાવકને દેવતાએ પરીસહ દીધા તે દેવતા, તેમજ ગૌશાળામતિ, જમાલીમતિ, નારિતકમતિ એહવા જે મિથ્યાત્વિ દેવતા જનધર્મના દ્રેષી, તે પણ ઉપજતી વેળાએ જીતઆચર માટે સિદ્ધાયતનની પ્રતિમા પુજે છે. કોઇ મસીત કે હાકોરદ્વાર પુજતા નથી, તેમ તે ભાં છે પણ નહીં. હવે જુવો એ સિદ્ધાયતનની પ્રતિમા તિર્થંકરની હોય તો મિથ્યાત્વી કેમ પુજે? માટે એ કુળાચાર જીતવ્યવહાર મધ્યે પ્રતિમાની પુજા જાણવી. પણ સમ્યક્ત્વ ખાતે જાણવી નહીં. કેમકે જે એક સમ્યક્ત્વ દ્રષ્ટી દેવતાજ પુજતા હોય તો તો ધર્મ ખાતે થાય પણ સર્વે સમ્યક્ત્વી, મિથ્યાત્વી ભેળી પુજે ત્યારે ધર્માચાર રચાનો!

૮. વળી એ પ્રતિમા તિર્થંકરની નહીં એમ સિદ્ધાંત શાખથી સિદ્ધ થાય છે. ન્યારે પ્રથમ સુરિયાલ દેવતાને રાજ્યાભિષેક થયો, ત્યાર પછી વ્યવસાય સભામધ્યે આવ્યો ભાં

“ધર્મીય સથે વાણિ” એહવો પાઠ છે. એટલે ધર્મશાસ્ત્ર વાંચ્યા. એ ધર્મશાસ્ત્ર છે, ધર્મશાસ્ત્ર કહ્યા છે, પણ કુળધર્મની રીત સમધીયા છે પણ આચારંગાદિક દ્વાદસાંગ પ્રવચન સિદ્ધાંત નથી કેમકે જે આચારંગાદિક દ્વાદસાંગી હોય તો મિથ્યાત્વિ અભવ્ય કેમ વાંચે? કેમ સદેહે? અને જીવવચન સાચાં કેમ જાણે? કેમકે વાંચવા તો સર્વેને પડે છે. વળી મિથ્યાત્વીના ઓગણત્રીશ પાપસૂત્ર કયાંપણ જુદા કહ્યાં નથી. તેમ કયાંઇ સમ્યક્-દ્રષ્ટિ આચારંગાદિક વાંચે અને મિથ્યાત્વિ કુરાન, પુરાન વગેરે વાંચે એમ તો કહ્યું નથી. ભાં તો જેટલા ચાર ખોલવાળા ઉપજે તે સર્વે એહીજ ધર્મશાસ્ત્ર વાંચે છે માટે એ ધર્મ-શાસ્ત્ર તે પણ લોકીક કુળરીતનાં જાણવાં.

વળી કેટલાએક કહેછે કે—શ્રાવક, સમ્યક્દ્રષ્ટિ સિદ્ધાંત વાંચે તો અનંત સંસારી થાય. હવે એમ કહેનારના લેખે જે આચારંગાદિક ધર્મશાસ્ત્ર હોય તો સમ્યક્દ્રષ્ટિ દેવતા સિદ્ધાંત વાંચીને અનંત સંસારી શા માટે થાય? માટે નથી એ ધર્મ શાસ્ત્ર તે કુળ રીતનાંજ છે. જેમ મનુષ્ય લોક મધ્યે જોહોતેર કળાના શાસ્ત્ર, તથા અર્થ, ધર્મ, કામ, સામ, દંડ, ભેદ. ઇત્યાદિક ગ્રંથ છે તેજ સરખા તે પણ જાણવા, અને સમ્યક્દ્રષ્ટી, મિથ્યાત્વદ્રષ્ટી સર્વેને એક સરખી રીતે કામ આવે, એક સરખી રીતે મનાય તેવાં છે, એટલે એ પ્રતિમા અને એ શાસ્ત્ર એ જાને એક લોકીક ખાતે છે. કેમકે અનંતા જીવ અનંતીવાર દેવતા થઈને એ પ્રતિમા પુજી. એ પુરતક વાંચ્યાં, પણ કોઇ સમ્યક્ત્વ વાંચ્યાં નહીં.

સર્વે સુરિયાલિના જોડવી છે. તેને ભવ્ય, અભવ્ય, સમદ્રષ્ટિ, મિથ્યાદ્રષ્ટિ. સર્વે એકજ રીતે પુજે છે. એમાં ધર્મ કરતવ્ય શું થયું?

વળી પ્રતિમા પુજે એટલા સમદ્રષ્ટિજ થાય તો વિજ્ય પ્રાણીયાદિક અસંખ્યાતા પ્રાણીયા સર્વ વિજ્ય પ્રાણીયાનીપરે પ્રતિમા પુજે છે તો તે સર્વે સમદ્રષ્ટિ થશે? ? ? વળી સર્વ જીવ વિજ્ય પ્રાણીયાપણે અનંતીવાર ઉપજ્યા છે. તો પ્રતિમા પુજવાવાળાને અનંતભવ કેમ કરવા પડ્યા? ? કેમકે સમ્યક્ત્વવંતને અનંતા ભવ હોય નહીં એતો સૂત્ર શાખ છે.

વળી અરણુક શ્રાવક, કામદેવ શ્રાવકને દેવતાએ પરીસહ દીધા તે દેવતા, તેમજ ગૌશાળામતિ, જમ્બલીમતિ, નારિકમતિ એહવા જે મિથ્યાત્વિ દેવતા જનધર્મેના દ્રેષી, તે પણ ઉપજતી વેળાએ જીવ્યાચર માટે સિદ્ધાયતનની પ્રતિમા પુજે છે. કાષ્ઠ મસીત કે કાંચરદ્વાર પુજતા નથી, તેમ તે ભાં છે પણ નહીં. હવે જુવો એ સિદ્ધાયતનની પ્રતિમા તિર્થંકરની હોય તો મિથ્યાત્વી કેમ પુજે? માટે એ કુળાચાર જીવ્યવહાર મધ્યે પ્રતિમાની પુજા જાણવી. પણ સમ્યક્ત્વ ખાતે જાણવી નહીં. કેમકે જે એક સમ્યક્ત્વ દ્રષ્ટી દેવતાજ પુજતા હોય તો તો ધર્મ ખાતે થાય પણ સર્વે સમ્યક્ત્વી, મિથ્યાત્વી ભેળી પુજે ત્યારે ધર્માચાર રચાનો!

૮. વળી એ પ્રતિમા તિર્થંકરની નહીં એમ સિદ્ધાંત શાખથી સિદ્ધ થાય છે. ત્યારે પ્રથમ સુરિયાલ દેવતાને રાજ્યાલિષેક થયો, ત્યાર પછી વ્યવસાય સભામધ્યે આવ્યો ભાં

“ધર્મીણ સથે વાણતિ” એહવો પાઠ છે. એટલે ધર્મશાસ્ત્ર વાંચ્યા. એ ધર્મશાસ્ત્ર છે, ધર્મશાસ્ત્ર કહ્યા છે, પણ કુળધર્મની રીત સમધીયા છે પણ આચારંગાદિક દ્વાદસાંગ પ્રવચન સિદ્ધાંત નથી કેમકે જે આચારંગાદિક દ્વાદસાંગી હોય તો મિથ્યાત્વિ અભવ્ય કેમ વાંચે? કેમ સદેહે? અને જીવવચન સાચાં કેમ જાણે? કેમકે વાંચવા તો સર્વેને પડે છે. વળી મિથ્યાત્વીના ઓગણત્રીશ પાપસૂત્ર ક્યાંપણ જુદા કહ્યાં નથી. તેમ ક્યાંઈ સમ્યક્-દ્રષ્ટિ આચારંગાદિક વાંચે અને મિથ્યાત્વિ કુરાન, પુરાન વગેરે વાંચે એમ તો કહ્યું નથી. ભાં તો જેટલા બાર બોલવાળા ઉપજે તે સર્વે એહીજ ધર્મશાસ્ત્ર વાંચે છે માટે એ ધર્મ-શાસ્ત્ર તે પણ લોડીક કુળરીતનાં જાણવાં.

વળી કેટલાએક કહેછે કે—શ્રાવક, સમ્યક્દ્રષ્ટિ સિદ્ધાંત વાંચે તો અનંત સંસારી થાય. હવે એમ કહેનારના લેખે જે આચારંગાદિક ધર્મશાસ્ત્ર હોય તો સમ્યક્દ્રષ્ટિ દેવતા સિદ્ધાંત વાંચીને અનંત સંસારી શા માટે થાય? માટે નહીં એ ધર્મ શાસ્ત્ર તે કુળ રીતનાં છે. જેમ મનુષ્ય લોક મધ્યે જોહોંતેર કળાના શાસ્ત્ર, તથા અર્થ, ધર્મ, કામ, સામ, દંડ, ભેદ. ઇલાદિક ગ્રંથ છે તેજ સરખા તે પણ જાણવા, અને સમ્યક્દ્રષ્ટી, મિથ્યાત્વદ્રષ્ટી સર્વેને એક સરખી રીતે કામ આવે, એક સરખી રીતે મનાય તેવાં છે, એટલે એ પ્રતિમા અને એ શાસ્ત્ર એ બંને એક લોડીક ખાતે છે. કેમકે અનંતા જીવ અનંતીવાર દેવતા ધર્મને એ પ્રતિમા પુજે. એ પુરતક વાંચ્યાં, પણ કાંઈ સમ્યક્ત્વ પામ્યાં નહીં.

૯. ત્યાર પછી એ પુસ્તક વાંચીને “ધર્મીયં વવસાઈયં ગિન્હિજા” ૫૦ કુળ-ધર્મ સંબંધી. ૫૦ વ્યાપાર. ગિ૦ ગૃહે એવો પાઠ છે.

ભાવાર્થ—એ ધર્મનો વ્યાપાર કહ્યો તે પદ પણ સમુચ્ચ છે. ત્યાં એમ નથી કહ્યું કે પ્રતિમા પુણ્ય તે ધર્મ વ્યવસાય. સમુચ્ચ પદ મધ્યે તો પ્રતિમા, પુતળી, સ્થાંભા, હા-થીયાર, તોરણ, ગ્રોળ, ખડગ, પુસ્તક એમ જત્રીશ વાનાં પુન્યા, તે સર્વે ધર્મવ્યવસાય ગ્રહા કેડે પુન્યા છે, તે માટે ધર્મવ્યવસાય પદ તે પણ સાધારણ પાઠ છે.

ત્યાર પછી ઉડીને ઇશાન ખૂણે સિદ્ધાયતન મધ્યે ગયો. ન્યાં એકસો ને આઠ જન પડીમા છે ત્યાં આવ્યો, અને પ્રતિમાનો શરીર ચરચ્યો.

હવે પ્રતિમાદિક એક જીવનથી વિરુદ્ધ પડે છે તે સૂત્ર થઈ કહે છે.

૧. ન્યાં વિજય દેવતાની પ્રતિમા (જીવાલિગમ મધ્યે) પાછળ વરણવી ત્યાં “રીઠ મયામસું” રીષ્ટસ્તનમય ઝાઢી કહી છે. અને રાયપસેણીમાં સુરિયાબે પ્રતિમા પુણ્ય તેને ઘાઢી નથી કહી. એ ફેર.

૨. “કળગમયા ચુચુઆ” એટલે કનકમય સ્તન છે. હવે જુઓ એ સ્તન જુગળ કેને હોય? શ્રી ઊવ્વાઘ મધ્યે શ્રી વિતરાગનું શરીર વખાણ્યું ત્યાં સ્તન જુગળ મુળથીજ કહ્યાં નથી, કેમકે તિર્થંકર, ચક્રવર્તિ, જળદેવ, વાસુદેવ, ઉત્તમ પુરુષ, સામંત, ઘોડો. એટલાને સ્તન હોય નહિ. માટે તે પ્રતિમા જે જન તિર્થંકરની હોય તો સ્તન હોય નહીં. એ સ્તન કહ્યાં તે ફેર.

૩. વળી તે પ્રતિમાને પાશે (પડખે) જે જે ચામરધારની પડીમા, એક એક જત્ર-ધારની પડીમા, અને મુખ (મોઢા) આગળે જે જે નાગપડીમા, જે જે જલ્હપડીમા હાથ જેડીને વિનય કરતી રહે છે. હવે જુઓ એ નાગ, જૂત અને જલ્હની પડીમા ડાના પરીવાર મધ્યે હોય? તિર્થંકરની પાસે તો સૂત્ર મધ્યે હામ હામ કહ્યું છે કે “ઈસીપરી-સાણ જઈપરીસાણ” કહ્યું છે. જે એ પ્રતિમા પાસે ગણધર, સાધુની પ્રતિમા હોત તો જાણુત કે એ તિર્થંકરની પ્રતિમા ખરી, પણ તે તો નથી માટે એમ જાણુવું જે ડાઈ ભોગીદેવ કામદેવાદિકની પ્રતિમા છે.

વળી આજે પણ પ્રતિમા જે કરાવે છે તેની પાસે કાલિસંગીયા સાધુની પ્રતિમા કરાવે છે, પણ નાગ, જૂત, જલ્હની પ્રતિમા કરાવતા નથી, તો એ જે પ્રતિમા મધ્યે સાચી કઈ ને જુડી કઈ? માટે એ પ્રતિમા નાગ, જૂત, જલ્હ, ઠાકુર, વેસનણ, ક્ષેત્રયાળ, મહેરા, કામદેવાદિકની નિસંદેહ જાણુની.

૪. વિશેષમાં વળી સુરિયાબે પુજતાં પહેલાં થઈ “લોમહેયનં વમનઈ” કહ્યું છે. એટલે કે મોરપીંડની પુંગણી થઈ પુંડ કહી. જેન ધૂપનીએ. જગત્સર્વસાધુનીએ જલ્હની

પ્રતિમા મોરખીંછ થકી પુંછ તે રીતે. પુંછ છે તો મોરખીંછની પુંજણી જૈનલીંગ નથી, તે ધાણુંગસૂત્રે પાંચમે ધાણે ત્રીજે ઉદ્દેશે કહ્યું છે કે—

**કપ્પહ નિગાંથાણવા નિગાંથીણવા પંચ રચહરણાંધં ધારીત્તણવા પરિહરિત્ત-
ણવા તંજહા. ઉન્નણ ૧, ઉટ્ટિણ ૨, સાંણણ ૩, પચ્છાપિચિણ ૪, મુંજાપિચિણ ૫.**

શબ્દાર્થ—કં ૬૯૫. નિં ૦ નિગ્રંથ. નિં ૦ નિગ્રંથીને. પં ૦ પાંચ ૨૦ રજ્જેહણા. ધાં ૦ ધારવા. પાં ૦ રાખવા. તં ૦ તે કહે છે. ઉં ૦ કંપવ્ર ઉત્તનો ૧. ઉં ૦ ઉંટના રોમનો ૨. સાં ૦ સાણનો ૩. પાં ૦ તણુ વિશેષ કુટિત્ત તેહનો ૪. મું ૦ મુંજનો કુટિત્તનો ૫.

ભાવાર્થ—એ મધ્યે લીંડી તથા મુંજના રજ્જેહરણા અપવાદે રાખવા કહ્યા. પણ મોરખીંછ રાખવાની ના કહી. કેમકે જનમારગ મધ્યે મોરખીંછ નિષેધ્યો છે. જો કે અતિ મુકમાળ છે. પણ ભગવંતે અત્રેય જાણ્યું-વળી અન્યતિર્થિની સાથે મળતો એક સરખો વેપ થાય તે માટે નિષેધ્યો છે.

હવે જુઓ સાધુને મોરખીંછ રાખવાની ના કહી, તો સાધુના સ્વામી ભગવંતને શરીરે મોરખીંછનું પુંજવું ક્યાંથી હોય? વળી ભગવંતને તો મૂળથીજ રજ્જેહરણો નથી તો ભગવંતની પ્રતિમાને મોરખીંછ કેમ કહ્યો? એ લેખે પણ શ્રી વિતરાગની એ પ્રતિમા નહીં.

૫. વળી સૂરિયાભે પ્રતિમા પુંછ ચારે પ્રથમથકી પ્રતિમાને નવરાવી પછે—

“અહયાઈં દેવદુસ જુયલાઈં નિયસેઈ ૨ ત્તા”

અં ૦ મોંઘા મુલ્યના ૬૦ દેવદુપ. જુ ૦ જુગળ વસ્ત્ર. નિં ૦ પહીરાવે, પહીરાવીને.

ભાવાર્થ—એમ પાઠ કહ્યો કે જનપ્રતિમાને ચીગટ રહિત, ઉંદરની ચાંચ રહીત એટલે અખંડ વસ્ત્રનો જોડો પહેરાવ્યો. એમ પાઠ યોલ્યો. હવે જુવો તિર્થંકર તો અચેળ છે, તે વસ્ત્ર પહેરે નહીં તો તિર્થંકરની પ્રતિમાને ધોતી જોડો કેમ પહેરાવ્યો? એ લેખે તે પ્રતિમા ક્યા જનની હરી તે વીચારવું, કેમકે આજ્ઞાણને વસ્ત્ર તો એક રીતે છે. માટે જો કહ્યો તો તો અનેને કહ્યો, અને ન કહ્યો તો એકને ન કહ્યો.

વળી આજે જે પ્રતિમા પુજે છે તે પણ વસ્ત્ર નથી પહેરાવતા, તો દેવતા ભગવંતને અચેળ જાણીને વસ્ત્ર કેમ પહેરાવે? માટે એમ જાણવું કે એ પ્રતિમા વસ્ત્રના પહીરણહાર દેવતાની છે, પણ જનદેવ તિર્થંકર નથી.

વળી કોઈ કહેશે કે એ તો વસ્ત્ર ભગવંતના મુખ આગળે મુક્યાં છે, એમ કહે તો તે વાત ખોટી કહે છે, કારણકે મુખ આગળ વસ્ત્ર મુક્યા તે તો “વધારુહણ” પાઠ જુદો છે. “વધારુહણં ચુન્નારુહણં પુષ્કારુહણં વધારુહણં આભરણારુહણં” અર્થ—૫૦ વાના અંગેપણ. જુ ૦ ચુન્નાવાસખેષ વધારે. પુ ૦ પુષ્ક વધારે. વા ૦ વસ્ત્ર વધારે. આ ૦ આભરણુવધારે. તેમાં આવ્યા, પણ હજાં તો “દેવદુસા જુયલીયં નિયસેઈ ૨ ત્તા”

કહેતાં હેં—દેવદુપય. જુઠ જુગળ વસ્ત્ર. નીં પહીરાવે, પહીરાવીને. કહ્યું નિર્ઘેસ્યા પહીરાવ્યા કહ્યાં છે. એમ આલરણ ચઢાવ્યાં તે જુદાં અને પહેરાવ્યાં તે પણ જુદાં. માટે એ આલરણ—અને વસ્ત્ર અને વસ્તુ ભગવંતને અયોગ્ય, તેમ ભગવંતની પ્રતિમા હોય તો તેને પણ અયોગ્ય.

વળી કાઠા કહેશે કે ભગવંતને તો એ જો વસ્તુ અયોગ્ય છે. પણ ભક્તિવંતની ભક્તિ છે કે જે સાર વસ્તુ હોય તે પ્રતિમાને ભગવંત નિમિત્તે કરેજ. એમ કહે તેને ઉત્તર જે, જે સાગી પુરૂપની ભક્તિ ભોગવડે થાય તો સ્ત્રી કેમ ન ચઢાવીએ? કેમકે સર્વ ભોગમાં સ્ત્રી પ્રધાન છે. જેમ વસ્ત્ર આભૂષણ તેમ સ્ત્રી! પણ દયાળુ પ્રભુ દેવાધીદેવને એવી ભક્તિ જનમારગમધ્યે ક્યાંક કહી નથી.

૬. વળી પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્રને પાંચમે અધ્યયને આશ્વદ્વારે દેવતાના ચૈલ અને દેવ-કુળ પરીગૃહ મધ્યે કહ્યાં છે તે પાઠ કહે છે.

एवंचेते चउविहा सपरिसावि देवा ममायंति भवण वाहण जाण विमाण सयणा सणाणिय नाना विह वत्थ भूसणाणीय पवर पहरणाणिय णाणामणी पंचवण दिवंच भायणविहं णाणाविहं कामरुय वेउव्विया अच्छर गणा संघाए दिव समुदे दिसाओ विदिसाओ चेइयाणिय वणसंडे पवते गाम नगराणीय आरामु जांण कांणणाणीय कुव सर तलाग वावि दिहाय देवकुल सभ पच्चा वसही माइयाइं बहुयाइं कित्तणाणिय परिगेन्हवा परिग्रहं विपुलं दव्व सारं देवावि सइंदगा नव्वित्ति नत्तुट्टि उवलभंति.

શબ્દાર્થ—એં એણિપરે. તેં તે દેવતા. ચં ભવનપ્રસાદિક આર પ્રકારના. સં પરિણામ સહીત એ પુરું કહ્યા તે. હેં દેવ તે. મં મદારા એવી મમતા કરે. (તે ક્યાં જોત્ર ઉપર માહરા એવી મમતા કરે તે જોત્ર કહે છે) ભં ધર ૧. વાં અશ્વાદિક ૨. જાં સકટાદિક ૩. વિં વૈમાન ૪. સં પલ્લંદાદિક ૫. સં સિંધારનાદિક પ્રત્યે મમતા કરે ૬. નાં નાના પ્રકારના. વં વસ્ત્ર ૭. જુઠ જુગળ પ્રત્યે ૮. પં પ્રધાન. પં હથી-યાર પ્રતે મમતા કરે ૯. જાં નાના પ્રકારના મણી ૧૦. પં પાંચ વર્ણ. દિં પ્રધાન. ભાં ભાજન ૧૧. નાં નાના પ્રકારના ૧૨. કં કંઠપાતનારૂપ ૧૩. વેં વૈદીય ક્રાંધા એવા. અં અપવિચારના ૧૪. જાં સમેલ તેહના હંદ પ્રત્યે. દીં દીવ ૧૫. સં સમુદ્રપ્રતે ૧૫. દીં આર દિશાપ્રતે ૧૬. વીં આર વિદિસપ્રતે ૧૭. યેં વૈલ પ્રતિમા પ્રત્યે ૧૮. (અન્ય નિર્ઘેની પ્રતિમા પણ પરિગૃહ મધ્યે જાણી) વં વનખાદ ૧૯. પં પવન ૨૦. જાં ગામ ૨૧. નં નગર પ્રત્યે ૨૨. આં આત્મા ૨૩. ઉં ઉદ્ધાન ૨૪. હાં હાન્ય તે વન પ્રતે ૨૫. કું કુપ (કુપા) ૨૬. સં સમેલ ૨૭. તં તમાવ ૨૮. વાં વાવ

૨૯. દી૦ દિર્ઘિકા ૩૦. (લાંબી વાવ નાળાલી) ૬૦ શીખર્યાંધ દહેરાં ૩૧. સ૦ સભા. ૫૦ પર્વ ૩૨. ૫૦ તાપસના આરામ ૩૩. આ૦ એ આદિ દેખને. બ૦ ધણા પદાર્થ પ્રતે. કી૦ એમ કહે જે એ માહરા, એ માહરા એવી મમતા કરે. ૫૦ ગ્રહીને એવા. ૫૦ પરિગ્રહને પરીગ્રહ કહેવા છે તો કે. વી૦ વિસ્તીર્ણ. ૬૦ દ્રવ્યે કરી. સા૦ પ્રધાન. એવા પરિગ્રહને આદરીને ૬૦ દેવતા પણ. સ૦ ઇંદ્ર સહિત દેવ ન૦ તૃપ્તિ ન પામે. તે દેવતા ધણા વિસ્તીર્ણ લોભે પરાભવ્યા થકાં.

ભાવાર્થ—એ પાઠ મધ્યે જે જે વસ્તુ કહી તે તે વસ્તુ દેવતાને પરિગ્રહ મધ્યે કહી તેમાં દેવકુળ (દેહરાં) પ્રતિમા તે પણ પરિગ્રહમાં ગણ્યા છે માટે પરિગ્રહ પુજે ધર્મ હોય નહીં. એ નક્કી જાણવું.

વળી કાષ્ઠ કહેશે કે પૂર્ણ ભદ્રાદિક જક્ષ છે તે જક્ષની પ્રતિમા પરિગ્રહ ખાતે છે, શેષ પ્રતિમા પરિગ્રહમાં નહીં. એમ કહે તેનો ઉત્તર—જે ત્રીજા લોકે વ્યંતરની પ્રતિમા છે તે પ્રતિમા પરિગ્રહ મધ્યે કહેશે તો છતાં તો “ચરુવિહારીદેવા” ચાર પ્રકારના દેવતા કહ્યા છે. વળી ઇંદ્ર સહિત તો તેની પ્રતિમા ત્રીજા લોકે માંહી કહ્યા છે ? અને કાણ પુજે છે ? અને “દિવ સમુદે ચેડ્યાણીયં” કહ્યું તે કયા વ્યંતરની પ્રતિમા છે ? વળી સર્વ દ્વીપ, સંમુદ્રની પ્રતિમા તિર્થંકરની માને છે તો છતાં તો તે પણ ભેળા આવી છે. વળી દેવલોક મધ્યે વૈમાનદીક પ્રતિમા છે તે પણ વૈમાનવાસીને પરિગ્રહ ખાતે છે. કારણ કે પોત પોતાના વૈમાનની સર્વે પુજે છે. કાષ્ઠ બીજની પુજતા નથી. વળી સૂરિયાલને સામાનિકે પુજવાનું કહ્યું છે તેણે પણ સૂરિયાલ વૈમાનના સિદ્ધાયતનની પ્રતિમા સૂરિયાલ દેવને પુજવી કહી દેખાડી, અને તેણે તેહીજ પુજી છે, પણ અન્ય સ્થાનકની, મેરૂની, નંદીસર દ્વીપની પુજવી યતાવી નથી. જે પહીલા જીવ આચારમાં પુજવાની છે તેજ યતાવી એટલે પોતાની કરી યતાવે છે, તે માટે પરિગ્રહ ખાતેજ કહી. વળી તિર્થંકરના જન્માદિક મહોત્સવ કરતાં સર્વે ઇંદ્ર ભેળા થાય છે, તેમાં કાષ્ઠ એમ નથી કહેતું કે અમુક તિર્થંકર તો મારી હદના ને મારા છે, માટે હું જન્માદિક મહોત્સવ કરીશ. એમ કાષ્ઠ મમતા કરતા નથી. ત્યાં તો ભરત, ઐરવત, મહાવિદેહના જેટલા છે તેટલાનો સહુ જન્મ મહોત્સવાદિક કરે છે, માટે તે કાષ્ઠ દેવતાના પરિગ્રહમાં નથી, અને પ્રતિમા તો જેની હદ મર્યાદા વૈમાન માંહી આવી તેનેજ પોતાની જાણી મમતા છે જેથી પુજે છે, તે માટે તે પરીગ્રહ ખાતે કહી છે, પણ તિર્થંકર કે સાધુ કાષ્ઠની હદમધ્યે કહ્યા નથી. એ મોટો ફેર છે.

૭. ત્યારે કાષ્ઠ કહેશે કે સૂરિયાલની પ્રતિમા તિર્થંકરની નથી એવું તમે કેમ જાણ્યું ? એમ કહે તેનો ઉત્તર—કે એ પ્રતિમાના લક્ષણ જ ભગવંતથી જુદા પડ્યા તે કહે છે. પ્રથમ દાદી ૧, સ્તન ૨, મોરપીંછ ૩, નાગ, ભૂતનો પરિવાર ૪, કપડાં પહેરાવ્યાં ૫, ને આબૂપણ પહેરાવ્યાં ૬. તેણે કરી જાણ્યું કે એ ભગવંતની પ્રતિમા નથી. એ જ બોલ

વિરક્તનો વિસ્તાર ઉપર કહેવાઈ ગયો છે. વળી દુપતિની પ્રતિમા ને સ્ત્રીનો સંધર્ષ એ સાતમો વીરક્ત.

૮. ત્યારે કોઈ કહેશે કે છન પ્રતિમા વીત્તરાગની નથી તો “ધ્રુવદાહણ જીણ-વરાણ” કેમ કહ્યું? એમ કહે તેને ઉત્તર કે—જે છનવર ધ્રુપ, સુગંધ હોય તો સુરિયાલે પ્રત્યક્ષ ભગવંતને ધ્રુપ કેમ ન કર્યો? તે કહેા. માટે જે ધ્રુપ, સુગંધના ભોગી દેવ છે તે માટે દેવતા રૂપ છનની પ્રતિમા બાણવી, પણ તિર્થંકરની પ્રતિમા બાણવી નહીં. એ આઠ પ્રશ્ન થયા.

ત્યારે કોઈ કહેશે કે એ બધી વાત તો ફીક પણ જે તિર્થંકરની પ્રતિમા નથી તો સુરિયાલે નમોયુણું કેમ કહ્યું? એમ કહે તેને ઉત્તર કે—સુરિયાભનું નમોયુણું ધર્મ ખાતે નથી. એ તો કુળાચાર વ્યવહાર ખાતે છે કેમકે નમોયુણું ત્રણ પ્રકારે કહે છે. લોકીક રીતે ૧, કુપ્રાવચનીક રીતે ૨, અને લોકોત્તર રીતે ૩. એ ત્રણ પ્રકારે. તેની સમજાવતી કહેછે.

૧. લોકીક તે લોકીક દેવ, ગુરુ. દેવ, ગુરુના ગુણ રહીતની આગળે નમોયુણું કહે તે. જેમ દુપતિ પોતે મિથ્યાત્વી અને નિયાણા સહીત ધર્મી ભોગી દેવની પ્રતિમા આગળે નમોયુણું કહ્યું તેમ. તેમજ અંતગત સૂત્રે છઠ્ઠા વર્ગના ત્રીજા અધ્યયનમાં અર્જુન માળીએ મોગરપાણી જક્ષને કહ્યું કે—

“एवं खलु अहं बाल पभिण चेव मोगरपाणीस्स भगवओ कल्लकल्लिं जाव कप्पेमाणे विहरामि”

આંહી અર્જુન માળીએ મોગરપાણી જક્ષને ભગવંત કહી ઓલાવ્યો તેથી શું તે ભગવંત થયો? અર્થાત રાગી હોય તે તેના ગુણગ્રામ કરે. વળી જેમ ઓલાવાળ મહાગ્ન આગળે પોકરણા ભોજક એવીશ છનના નામ સંભળાવે, પણ પોતે સદેહે નદી કંઠ આહવાકા અર્થે કહે તેમ બાણવું માટે એમાં ધર્મ નથી.

૨. કુપ્રાવચનીક તે ગોસાળા જમાલીના શિષ્ય, શ્રાવક, ગોસાળા, જમાલીને નમો-યુણું કહે તે કુપ્રાવચનીક, તથા અનુભોગદ્વારે દ્રવ્યાસકના કરણદાર વેપારી તથા દીગંજર નમોયુણું કહે તે સર્વે કુપ્રાવચનીક બાણવા.

૩. લોકોત્તર નમોયુણું તે સાધુ, શ્રાવક, શ્રી વીત્તરાગને ઓળખી ગુણ વદાનું કહ્યું તે એકાંત સુકિત હેતુ બાણવું.

વળી જેમ સુરિયાલે પ્રતિમા આગળ નમોયુણું કહ્યું તેમ અસંખ્યાતા વિજય દેવતા, અસંખ્યાતા વિજયંત દેવતા, અસંખ્યાતા જયંત દેવતા અને અસંખ્યાતા સંવરાહન દેવતા. અકેરને દેશણે અનંતા ધયા અને અનંતા ધર્મો તે સન્યસ્ત્રી, મિત્રાત્રી, ભક્ત, અભક્ત, સર્વે નામોયુણું કરે. તેમજ અસંખ્યાતા ભવનપતિ, અસંખ્યાતા અંતર, અસંખ્યાતા ત્યોતિયી અને અસંખ્યાતા વૈશ્વનિક. તે સર્વે સુરિયાલની રીતે પ્રતિમા કહે છે,

દાદા પુત્ર છે, અને ધર્મ શાસ્ત્ર વાંચે છે. લવ્ય, અલવ્ય સર્વ દેવતાની એ કરણી છે માટે તે લોકીક રીતમાં નમોથાળું ગણાય. જે એકલા સમદ્રષ્ટીજ પુત્ર કરે તો સમ્યક્ત્વ ખાતે હોય પણ તેમ તો નથી માટે સમ્યક્ત્વ ખાતે નહીં.

વળી જે પ્રતિમાની પુત્ર ધર્મ ખાતે હોય તો મનુષ્ય લોકે રાજ, શેઠ, સેનાપતિ. શ્રાવકે પ્રતિમા પુત્ર, ધરમાં માંડી, દહેરાં કરાવ્યાં, સંધ કાઢ્યા એમ કેમ ક્યાંય ન કહ્યું?

વળી દેવતાએ પ્રતિમા આગળે નમોથાળું કહ્યું. તેમજ ગર્ભમાં રહ્યા. અવિરતી નિર્ધર તેહને નમોથાળું કહ્યું, પણ સાક્ષાત દેવળી ભગવંતને વંદણ કરવા આવ્યો ત્યાં નમોથાળું કેમ ન કહ્યું? તો શું પ્રતિમાથી ભગવંત ઉતરતા હતા? પણ એમ કાંઈ નહીં, દેવતાની જેહવી રીતિ છે. કુળાચાર જીતવ્યવહાર છે તે પ્રમાણે કરે છે એમાં કાંઈ ધર્મ કર્મનો વિચાર જાણવાનો નથી.

૧૦. વળી સૂરિયાલે પ્રતિમાને નમોથાળું કહ્યું તે ઇહ લોક ખાતે છે, પણ પરલોક ખાતે નથી. તેહની ખાત્રીને માટે સૂત્રસાખ ભગવતી સતક ખીજે ઉદ્દેશે પહેલે છે કે, તે અંધક સંન્યાસીએ શ્રી મહાવીર સ્વામી પ્રત્યે કહ્યું કે જેમ કાંઈ ગાથાપતિ ધર ખાતું દેખી ધન કાઢે તે એમ જાણે કે એ સગયે.

નિઞારિણ સંમાણે પુર્વિ પછા હિયાણ સુહાણ સ્વમાણ નિસેસાણ અણુગામીય-તાણ ભવિસ્સઈ ॥

શબ્દાર્થ—નિં નિસ્તાર પામ્યો એ મહારો આત્મા અને કેડે શું નિકળ્યાથકાં પું પહીલા. પં અને પછે પણ. હીં હીતને કાળે. સું સુખને કાળે. ખં ક્ષમાને કાળે. નિં મુક્તિ હેતુ. અં અનુગામીકપણે. ભં હુંચે.

ભાવાર્થ—એ ધન કાઢ્યું થકું મુજને પહેલાં અને પછી પણ હીતકારી પ્રમુખ થાશે. એણે દ્રષ્ટાંતે અંધક કહે છે કે લોકમધ્યે આદીમ પ્રદીપ, જરા, મરણરૂપ અગ્ની લાગી છે તે માંહેથી સાર ભંડું માલરો આત્મા કાઢું છું. જેથી એ આત્મા સંસારથી કાઢ્યે થકે મુજને.

પેચા હિયાણ સુહાણ સ્વમાણ નિસેસાણ અણુગામીય તાણ ભવિસ્સઈ ॥

શબ્દાર્થ—પેં પર ભવ જન્મમાંતરે. હીં હીત લાણી પથ્યની પરે. સું સુખ લાણી. ખં જોગતા લાણી રોગનો વિનાશ કરવા જોપધતી પરે. નિં મેક્ષ લાણી. અં ભવની પરપરા લગે એહ સુખનું કારણ કેડે ભં હુંચે.

ભાવાર્થ—પેચા કહેતાં પરલોકે હીયારો પ્રમુખ થાશે. હંદાં હીયારો પ્રમુખ પાંચ જોલ તો સરખા છે. પણ ધન કાઢ્યું ત્યાં “પૂર્વી પછા” કહ્યું જે એ લોક મધ્યે એ ધન કાઢ્યું થકું પહીલા અને પછી ધન “હિયાણ” પ્રમુખ પાંચ જોલ થાશે કહ્યું તેમજ સંજમ લેતા પણ પાંચ જોલ તો તેવીજ પણ “પેચા” કહેતાં પરલોકને વિષે

“હિયાઈ” પ્રમુખ થાશે એમ કહ્યું એટલા શબ્દનો ફેર છે, તેમ સૂરિયાલે ભગવંતને નમોદ્યુણું કહ્યું ત્યાં “પેચા હિયાઈ” પ્રમુખ પાંચ બોલ કહ્યા, જેમ સંજમ લેતાં અંધકે કહ્યા તેમ, અને પ્રતિમા પુજવી સામાનિક દેવતાએ બતાવી ત્યાં “પુન્નિ પછા હિયાઈ” પ્રમુખ પાંચ બોલ કહ્યા. એ ધન કાઢવાના આભાવની પરે બાણુવા. એ લેખે અંધકનો સંજમ અને સૂરિયાલનું ભગવંતને કરેલ નમોદ્યુણું એ બે પરલોક ખાતે, અને ધન કાઢવું અને પ્રતિમા પુજવી એ બે હલ લોક ખાતે થયા. એ પરમાર્થ બાણુવો.

૧૧. વળી કોઈ કહે કે પ્રતિમા પુછ ત્યાં “નિસેસાઈ” કહ્યું છે, માટે નિશેષ શબ્દનો અર્થ મોક્ષનો હેતુ એવો થાય છે, માટે પ્રતિમાની પુજા મોક્ષ હેતુ થઈ એમ કહે, તેને ઉત્તર કે—ભગવતી સતક પંદરમે ચોથા રાક્ષસને ફેડાતા એક પુરૂષે વાર્યા. તે પુરૂષ રાક્ષસના ફેડવાવાળા પુરૂષનો.

હિયકામઈ સુહકામઈ પથકામઈ નિસેસિયાઈ ॥

હીતનો વાંચક, આનંદરૂપ તેહનો વાંચક, પથ્યની પરે પથ્ય તેહનો વાંચક, મોક્ષનો વાંચક.

અસ્યાર્થ ટીકાયાં હિતકામઈ હિંદુહિતમપાયાભાવં સુહકામઈ ત્તિસુખમાદનં રૂપં પથકામઈ ત્તિપથમિવપથ્યં આનંદ કારણં વસ્તુ અણુકંપઈતિ અણુકંપાયા વરતિત્યાનુકંપીકઃ નિસેયસિઈતિનિઃ શ્રેયં સયંન્મોક્ષમિછતિ તિનિશ્રેયિઃ

ભાવાર્થ—હાં નિશેષ શબ્દે મોક્ષ અર્થ કર્યો તો હાં મોક્ષનો અર્થ કરવાનું કારણ શું હતું? અંધકને અધિકારે “નિશેષ” કહ્યું. વળી ધન કાઢવું ત્યાં પણ “નિશેષ” કહ્યું તો ધન કાઢવામાં મોક્ષનો અર્થ શું હતો? કેમકે ધન તો પ્રત્યક્ષ મદ મોક્ષનોજ અર્થ છે, માટે શબ્દ સરળો પણ ભાવાર્થ વિચારવો.

વળી પ્રતિમાની પુજા તે મોક્ષનો અર્થ હોય તો બલ્ય, અબલ્ય, પુજવાવાળા સર્વ મુક્તિ બળ પણ તેમ તો નથી.

વળી કોઈ કહેશે કે અબલ્ય દેવતાએ પ્રતિમા પુછ તેની શાખ સત્રમાં ક્યાં છે? એમ કહે તેને ઉત્તર કે—સિદ્ધાંત મધ્યે તો અબલ્ય હવ સર્વ દેવકોટિ ઉપના જેથી ત્યાંની સ્થિતિ રાખવા માટે સર્વ જણે પ્રતિમા પુછ છે એ સત્ર સાચ છે તે બતાવે પણ પ્રત્યક્ષ પાક એવો હોય તો (જે પ્રતિમાસ્તી) એવનિયુક્તિની દીકર મારે છે. તે મધ્યેજ કહ્યું છે કે—

હવ્વામિ જિણહરાઈ તિશાસ્ત્રા દ્રવ્યલિંગિ પરિશુદ્ધિતાનિ ચૈત્યાનિનમ્યન્તદ્દર્શી નસંભાચિતાનિ ક્વિત્વસ્માનજસ્માન દ્રવ્યલિંગી મિથ્યાદર્શી ન્વાતં ચર્ચવં નદિ

દિગંબરસંમંધીનિ ચૈત્યાનિ અદ્યૈત્તસત્યં તર્હિ સ્વર્ગલોકે પુસશ્વિતાનિ ચૈત્યાનિ સુર્યાભાગ્યાદેવા સમ્યગદષ્ટય પ્રપૂજ્યંતે તત્ ચૈત્યાનિસંગમકવત્ અભવ્યદેવા મદીયં મદીયં મિતિબ્રહ્માનાત્ પ્રપૂજ્યંતે પુર્વાપરં વિરુદ્ધં નસ્યાત્ નતુસુર્યાભાગ્યાદેવા સ્વર્ગલોકે પુસાસ્વતાનિ ચૈત્યાનિ પ્રજ્યુંતે તત્કલ્પ સ્થિતિવશાનુરોધાત અત્થેવ વિરુદ્ધ ન સંભવતિ.

એમ કહ્યું. ઇહાં અભવ્ય સંગમક દેવતાની પુજા પ્રતિમા સુર્યાભાદિક દેવતા કેમ પુજે? એમ પુછ્યું ત્યારે કહ્યું કે દેવતાની સ્થિતિ છે માટે પુજે. સ્થિતિનો કલ્પ (આચાર, વ્યવહાર) એહવોજ છે એ તત્ત્વ જાણવો. એ લેખે અભવ્ય સરખા તે પણ પ્રતિમા પુજે. એ ધર્મશુદ્ધિ રહીત છે તો પણ જીત વ્યવહાર માટે પુજે તો હવે તે લોકીક રીત ઠરી કે ધર્મ રીત ઠરી?

૧૨. વળી કેટલાક કહે છે કે સુર્યાભે અને વિજય પોળીયે જીન દાદા પુજી છે અને તે દાદાના મહાત્મને લીધે સુધર્મા સભા મધ્યે ભોગ ભાગવના નથી તે માટે દાદાની પુજા મુક્તિ હેતે છે. એમ કહે છે તેને ઉત્તર કે—દાદાનું પુજ્યું સમ્યક્ત્વ ખાતે નથી. કેમકે “ ધર્મ્મીયસથે ૧, જીણપહીમા ૨, જીણદાદા ૩, ” એ ત્રણે એક ખાતે છે કારણ—દાદાને પણ ભવ્ય, અભવ્ય, સમ્યક્ત્વદ્રષ્ટી, મિથ્યાત્વદ્રષ્ટી સર્વે પુજે છે સર્વેના ભવન મધ્યે. સર્વેના વૈમાન મધ્યે છે. મતલબ કે ચારે જાતના દેવતા તે સર્વેને છે. અનંતા તિર્થંકર મુક્તે ગયા તેહને સર્વેને ચાર ચાર દોઢા હતી, અને તેના લેવાનાળા પણ ચાર જાણ છે તે કહે છે. સકેંદ્ર ૧, ઇશાનેંદ્ર ૨, ચમરેંદ્ર ૩, અને બજેંદ્ર ૪. એજ લીએ છે, ને તેને દાખામાં ધાલી પુજે છે. એ દાદા ધર્મ જાણીને લેતા હોય તો તો ધર્મ પણ કુળ ધર્મ, જીત વ્યવહાર રૂપ જાણીને લીએ ત્યાં ધર્મ નહીં. વળી તે દેવતા ઇહાં જીત, ચારીત્ર રૂપ ધર્મ જાણીને લેતા નથી. જે ધર્મ જાણીને લેતા હોય તો અચ્યુતેંદ્ર તે સર્વ ઇંદ્રાદિકથકી મોટા છે તે કેમ લેતા નથી? એ લીએ તો તેને કાણ ના કહી શકે? પણ જેહને લેવાનો જીત વ્યવહાર છે, જે રીત લેવાની છે તેજ રીતે તેહજ લ્યે છે. તેમાં જીવો, ઉપરની જમણી દાદા સકેંદ્ર લ્યે છે ૧, હેહલીડાળી દાદા ઇશાનેંદ્ર લ્યે છે ૨, હેહલી જમણી દાદા ચમરેંદ્ર લ્યે છે ૩, ને હેહલી ડાળી દાદા બજેંદ્ર લ્યે છે. એ રીતે લ્યે છે. એ ચાર દાદા ઉદારીક પરીણામે છે તે અસંખ્યાતા ધ્રાળ ઉપરાંત રહે નહીં, તેમ ચાર ઇંદ્રને વૈમાનેજ છે. એ બીજાને ત્યાં નથી. વળી દાદાની પુજા તો સક્રાદિ ઇંદ્ર તથા સુર્યાભાદિક સામાનીક તથા વિજયાદિક પ્રોળીયા તથા અસંખ્યાતા ભવનપત્યાદિક સર્વે પુજે છે તો તે સર્વેને જીનદાદા ક્યાંથી આવી? પણ એમ નથી, એની દ્રષ્ટીએ એવી છે કે—જે શાસ્ત્રતા પુહગળ દાદાને આકારે પરીણામા છે તેને પુજે છે એનું નામ જીનદાદા છે પણ કાંઈ આંહીથી લઈ જાય તે સદાકાળ રહે ને સર્વેને દેશણે હોય એમ બનેજ નહીં. જેમ જમાલિ, મેઘકુમારે દાક્ષા લીધી સારે તેની માતાએ

મસ્તકના કેશ લીધા, એ સમયે “અપછીમે દરસણે મવિસ્સઈ” કહ્યું, તે મોહની કર્મનો ઉદય તેમ છતાં પણ મોહની કર્મજનીત હત આચાર માટે હ્યે તેમ એ દાદાનું લેવું તથા પુજવું તે ધર્મને ખાતે નથી. કારણ કે જો ધર્મ ખાતે હોત તો દેવતા દાદા લઈ જાય ત્યારે મનુષ્ય આવક, સમ્યકદ્રષ્ટિ રખ્યા (રાખ) તો હ્યે? પણ એમાં કાંઈ ધર્મ ખાતું છેજ નહિ. એ તો દેવતાનો હત વ્યવહાર છે, માટે હ્યે છે. જો દાદાને પુન્યે કેવળી પડ્યો ધર્મ હોય તો ભવ્ય, અભવ્ય. સમ્યકદ્રષ્ટિ, મિથ્યાત્વદ્રષ્ટિ સર્વે કેમ પુજે? કેમકે અભવ્ય, મિથ્યાત્વદ્રષ્ટિને જીન મારગની રચી પણ ન હોય. વળી જેમ મનુષ્ય લોકમાં સમ્યકદ્રષ્ટિ, મિથ્યાત્વદ્રષ્ટિ જુદા જુદા છે તેમ દેવલોકમાં પણ દેવતા સમ્યકદ્રષ્ટિ, મિથ્યાત્વદ્રષ્ટિ જુદા જુદા છે; પણ જીનમાર્ગના અને અન્યમાર્ગના પુસ્તક જુદાં જુદાં નથી. કે જીનમાર્ગી સીદ્ધાંત વાંચે છે ને અન્યમાર્ગી કુરાન, પુરાન વાંચે છે! એમ તો કાંઈ છે નહીં. સર્વને “ધમ્મીણસથે” એકજ છે તે લોકિક માર્ગે સર્વને સરખા માનવા યોગ્ય છે.

વળી પ્રતિમા દહેરાં મનુષ્ય લોકમાં દિંદુ મુસલમાનનાં જુદાં જુદાં છે. તેમ દેવ. લોકમાં સમ્યકદ્રષ્ટિ મિથ્યાત્વદ્રષ્ટિના દહેરાં પ્રતિમા જુદા જુદા નથી. દરેક વંશમાન પ્રત્યે એકેક સિદ્ધાંતન અને જીનપડીમા છે તેવીજ છે અને તેનેજ સર્વે પુજે છે.

વળી જેમ મનુષ્ય લોકમાં જીનમતિ, અન્યમતિ જુદા જુદા સહુ પોતપોતાના ગુરના અંગ પુજવા યોગ્ય માને છે તેમ દેવલોકમાં જીનમતી જીનદાદા પુજે છે અને અન્યમતિ અન્ય દેવની દાદા પુજે છે એમ તો કાંઈ છે નહીં. સર્વે એવીજ જીનદાદા પુજે છે તે માટે.

૧. જે કામ સમ્યકદ્રષ્ટિજ કરે તે કામ તો લોકાત્તર ખાતે એટલે ધર્મખાતે જાણવું.

૨. જે કામ એકલા મિથ્યાત્વદ્રષ્ટિજ કરે તે કામ કુપ્રાવચનીક મિથ્યાત્વ ખાતેજ જાણવું.

૩. અને જે કામ સમ્યકદ્રષ્ટી, મિથ્યાત્વદ્રષ્ટિ અને કરે તે કામ લોકીક જીવવ્યવહાર તથા પોતાના સ્વાર્થહેતે જાણવું. એ લોકીકત આગળ પણ કહેવાઈ ગઈ છે. વળી પાપ પણ કરવું પડે તે સહુ લોકીક રીત જાણવી, તેમ એ દાદા સમ્યક્ત્વી મિથ્યાત્વી સર્વે પુજે માટે લોકીક કરણી કરી. એ ત્રણે વસ્તુ અનંતે હવે અનંતી વાર પુણ, પણ કામ સમ્યક્ત્વ પામ્યો નહીં.

ધંદ્ર, સુધમેંદ્ર સભામાં ગેઠા થકાં હાસ્ય, વિનોદ, વિલાસ, નેત્રકટાક્ષ, કામગ્રેષા, નાટિક, નીરીક્ષણ, ગીત, શ્રવણ ઇત્યાદિક તો કરે છે તે સંસારી જીવનો છાંદો છે એમાં લય, અલય, સમ્યક્ત્વદ્રષ્ટિ, મિથ્યાત્વદ્રષ્ટિનો સરળો આચાર છે એમાં કાંઈ મુક્તિનું કારણ સમજવાનું નથી.

૧૩. વળી કેટલાક કહેછે કે સર્વ જીવ દેવતાપણે ઉપના તેણે વિધી પુર્વક પુસ્તક, પ્રતિમા, દાદા પોતાના જીવ આચાર માટે પુછ છે તેમાં ક્યાંઈ લય. અલય, સમ્યક્ત્વદ્રષ્ટી મિથ્યાત્વદ્રષ્ટી જુદાં પડ્યાં નહિ એ વાત તો ફીક પણ જે વૈમાનના અધિપતિએ પ્રતિમા પુછ છે. તે તો એકાંત સમ્યક્ત્વદ્રષ્ટી હોય, કેમકે મિથ્યાત્વી વૈમાનના અધિપતિ પણે ઉપજે નહીં એમ કહેછે. તે વાતપણ સૂત્ર વિરુદ્ધ છે. કેમકે જુઓ સૂત્ર મધ્યે તામસી તાપસ, આજ તપસી, પુરણ આજ તપસી. મિથ્યાત્વ કાળ કરી ઇસાનેંદ્ર, ચમરેંદ્રપણે ઉપના કહ્યા. તો તેણે પોતાની સ્થિતિ જીવ આચાર માટે પ્રતિમા પુછ હશે કે નહીં પુછ હોય? કેમકે સમ્યક્ત્વ તો પછે પામ્યા છે અને પ્રતિમા તો ઉત્પાત રીત્યામાંથીથી ઉક્તોચક્ર તરતજ પુજે છે તે માટે એમ નથી કે સમદ્રષ્ટિજ પુજે.

વળી હરીભદ્ર સૂરીનો કરેલો અલય કુળક છે તેમાં કહ્યું છે કે ઇંદ્રપણે, સામાનિક ઇંદ્રપણે. ત્રાય ત્રિસકપણે, લોકપાળપણે, પરમાધામીપણે, તથા પ્રતિમા થાય તે પાપાણપણે, પ્રતિમાના ભોગના ફળ, પાણીપણે એટલા મધ્યે અલય જીવ ઉપજે નહિ એહવું કહ્યું છે. તેનો ઉત્તર કે—

૧. ઇંદ્રપણે ન ઉપજે, વૈમાનના ધણીપણે ન ઉપજે. તો આરમા દેવલોકના ઇંદ્ર-ધક્ષી પણ નવ ગ્રંથેકના દેવતા અધિક છે, અહિમેંદ્ર છે. તે મધ્યે અધીક્ષી જ્યોતી, કાન્તિ, પુનાઈ તે ચોસઠ ઇંદ્ર થકી પણ અધિક છે, તો તે મધ્યે તો અલય અને મિથ્યાદ્રષ્ટિ ઉપજતા સૂત્ર મધ્યે કહ્યા છે. ભગવતી સતક મધ્યે સર્વ જીવ નવ ગ્રંથેકપણે અનંતીવાર ઉપના કહ્યા છે તે માટે ઇહાં નવગ્રંથેક સુધી અલયનું ઉપજનું કહ્યું તે વિચારવા જેવું છે !

૨. વળી આવશ્યકની વૃત્તિ બાવીશ હજારી હરીભદ્ર સૂરીની કરેલી તેમાં સામાયેક નામા અધ્યયનની ટીકમાં અલય સંગામો દેવતાનો અધિકાર છે કે શ્રી મહાવીરને ઉપ-સર્ગ કરવા આવ્યો ત્યાં પહેલા સદેવ જોલ્યો કે મહાવીરને કાંઈ ચળાવી ન શકે ત્યારે સંગામો અલય દેવતા સક્રનો સામાનીક છે. તે જોલ્યો કે—

अहं सगामो नाम सोहम्म कप्पवासी देवो सकसामाणिओ सोभणीइ देव-
राया अहोरागे नउल्लवईको माणुसो देवो न चालीसई अहं चालेमि नाहे
सकातं भवारेति मांजाणिं हिति परनिसाए भगवंतवोंकम्मं करोति एसो आगतो.

ભાવાર્થ—ઈહાં સદેવનો સામાનીક ઇંદ્ર સંગામો દેવતા કહ્યો અને અલય કહ્યો.

૩. વળી સંદેહ દોલાવળી નામે ગ્રંથ છે તેહની વૃત્તિમાં કહ્યું છે કે—

મન્વેવંતર્હિ સંગમક્રમાય માહા મિથ્યાદિષ્ટિ દેવે વિમાન સ્થં સિદ્ધાયતનં
પ્રતિમા અપીનાતનમિતિ ચેત્તનન્યેત્પચ્ચુદિ સંગમં વત્ અભવ્ય અપીદેવા મદિ-
યમિતિ વહુમાનાત્ કલ્પ સ્થિતિવસાનુરોધાત્ તદભૂત પ્રભાવાદાંન કદાચીત
અસમંજસ ક્રિયા આરમ્બ્યતે. ॥

ભાવાર્થ—એ સંગામે દેવતા અલવ્ય કહો, અને ઇંદ્રનો સામાનીક પણ કહો. સામાનીક દેવતા ઇંદ્ર સરખા વૈમાનનો ધણી ઉપજતી વેળાએ સૂરિયાલની પેરે પ્રતિમા દાદા પુજે પોતાની કલ્પ સ્થિતિ માટે. એ ગ્રંથની શાખ આપી.

૪. વળી સિદ્ધાંત સાખ આપણે જોઈએ અલવ્ય અને મિથ્યાત્વદ્રષ્ટિ સામાનીક દેવતાપણે ઉપજે નહીં તો શ્રી મહાવીર પ્રત્યે સૂરિયાલે કેમ પુછ્યું કે સ્વામી હું અલવ્ય, અલવ્ય, સમ્યકદ્રષ્ટી, મિથ્યાત્વદ્રષ્ટી ઇલાદિક બાર બોલ કેમ પુછ્યા ? ત્યારે સૂરિયાલ વૈમાને મિથ્યાત્વદ્રષ્ટી, અલવ્ય ઉપજે નહીંતો સંદેહ શેના ઉપનો?

વળી કહે છે કે જેમ અનુત્તર વૈમાને અલવ્ય મિથ્યાત્વદ્રષ્ટી હોય નહીં તેમ વૈમા-
નના અધિપતિપણે પણ જાણવું કહે. તેનો ઉત્તર કે—જો પ્રતિમા પુજતા સમ્યકદ્રષ્ટી
હોય તો સૂરિયાલે તો ઉપજતાવેંતજ પ્રતિમા પુજ છે અને ત્યારપછી લગવંત પાસે
વાંદવાં આવ્યો છે તો પ્રતિમા પુજતાંજ સમ્યકદ્રષ્ટિ ને અલવ્ય તો થઈ ચુક્યો સંદેહ ન
રહો ત્યારે પછી લગવંતને પુછવાનું શું કારણ હતું? ત્યારે કાંઈ કહેશે કે એણે જાણતા
છતાં પણ નિઃસંદેહ થાવા માટે પુછ્યું એમ કહે. તેનો ઉત્તર કે—જો જાણતો નિઃસંદેહ
થવા માટે પુછે તો આ મનુષ્ય લોકમાં ગણધર, સાધુ, શ્રાવક, સમ્યકત્વદ્રષ્ટિ, રાગ, ક્રોધ,
સેનાપતિ. પોતાના હવ આશ્રી તથા મનુષ્ય આશ્રી એ બાર બોલ ક્યાંક પુછ્યા ક્યા
નથી. ત્યાં સાં બાર બોલતી પુજા દેવતા આશ્રીયજ છે. જુવો. લગવતી સતક સાગમે
બીજે ઉદ્દેશે સંકેદના બાર બોલ જાતમે પુછ્યા. વળી લગવતી સતક ત્રીજે પરોણે ઉદ્દેશે
સતતકુમારના બાર બોલ પણ જાતમે પુછ્યા. રાધપ્રસેણી મધ્યે સૂરિયાલે બાર બોલ
પોતે પુછ્યા. એમ જવ શબ્દ મધ્યે બાર બોલતી પુજા થયે કેકણે આવી છે, પણ
ગણધર, સાધુ, શ્રાવક, મનુષ્યના પુછ્યા નથી. એટલાજ માટે એમજ જાણવું કે વૈમાનના
ધણીપણે પણ બાર બોલવાળા ઉપજે છે. તે સર્વે પ્રતિમાને દાદાંન પુજે છે. તે માટે
પ્રતિમા, દાદાંની પુજા સંસાર હેને હતુ આચારમાં જાણવી. પણ નવ ધર્મને આર્ચક
ધર્મ મધ્યે જાણવી નહીં.

શરીર તેનો મહોત્સવ તે પણ દેવતાના જીવ આચારમાં કહ્યો છે તો પ્રતિમાની પુનઃ ધર્મ વ્યવહાર મધ્યે ક્યાંથી થાશે?

શ્રી જંબુદ્વીપ પત્તિ મધ્યે જીવન દિસા કુમારી સાક્ષાત ભગવંતના શરીરનો મહોત્સવ કરવા આવી ત્યાં પણ જીવ આચાર કહ્યો છે તે પાઠ કહે છે.

ઉપન્ને સ્વલુ મો જંબુદ્વીવે ર ભગવં તિથયરે તંજીય મેયં તીય પચ્ચુપ્પન્ન મળા-
ગયાણં અહોલોગં વથવાણં અઠન્હં દિસાકુમારીણં ભગવઓ તિથયરસ્સ જમ્મણં
મહિમં કરિત્તણ. ॥

શબ્દાર્થ—ઉં ઉપનો. ખં શિયે. ભોં અહો ! ઇતિ આમંત્રણે. જં જંબુદ્વીપ-
નામા દ્વીપને વિષે. ભં ભગવંત. તિં તિથેકર. તં તેહ ભણી. જં જીવ આચાર
છે. એં એહ. અં અતીત કાળ થયો. પં હમણાં વર્તમાન કાળ છે. અં અને
આગળે અનાગત કાળે થાશે. અં અધોલોકની વસનારી. અં આઠ દિશા કુમારી. ભં
ભગવંત તિં તિથેકરનો. જં જન્મ મહોત્સવ (મહીમા) કં કરવાનો આચાર છે.

વળી રૂપભદ્રેવ સ્વામીના નિર્વાણ સમયને અધિકારે જંબુદ્વીપ પત્તંતીમાં. સંકેદે
એમ વિચાર્યું કે—

પરિનિવુણ સ્વલુ જંબુદ્વીવે ર મારહેવાસે ઉસમે અરહા કોસલીયે તં જીયં
મેયં તીય પચ્ચુપ્પન્ન મળાગયાણં સક્કાણં દેવિંદાણં દેવરાયા તિણં તિથગરાણં
પરિનિવ્વાણં મહિમં કરિત્તણ. ॥

શબ્દાર્થ—પં પરીનીવૃત મોક્ષ પોહતા. ખં નિશ્ચયે. જં જંબુદ્વીપનામા દ્વીપને
વિષે. ભં ભરતક્ષેત્રે. ઉં રૂપભદ્રેવ. અં અરીહંત. કેાં કેાસણીક. તં તે માટે
જીવ આચાર છે માહરો. વળી અં એહ અતીત કાળના. પં વર્તમાન કાળના અને અં
અનાગત કાળના. સં સુધર્મે તે. દેં દેવતાનો ઇંદ્ર. દેં દેવતાનો રાજા હોય તે. તીં
તિથેકરનો. પં પરિનિર્વાણ. મં મહિમા. (નીર્વાણ મોહોત્સવ) કં કરે.

ભાવાર્થ—એજ રીતે સર્વ ઇંદ્રને સંકેદની પરે વિચારણા થઇ. હવે જુવો સાક્ષાત
જીવના શરીરનો મહોત્સવ જીવ વ્યવહાર મધ્યે કહ્યો છે, તો પછે પ્રતિમાની પુનઃ ધર્મ
વ્યવહાર મધ્યે ક્યાંથી થાશે? જન્મ મહોત્સવ, દિક્ષા મહોત્સવ અને નિર્વાણ મહોત્સવ
મધ્યે અનેક કોટોગમે દેવતા આવે તે સર્વે જીવ વ્યવહાર મધ્યે ગણ્યા છે. અને જ્યાં
જીવ વ્યવહાર કહ્યો ત્યાં સમ્યક્ત્વદ્રષ્ટિ, મિથ્યાત્વદ્રષ્ટિ, ભવ્ય અભવ્યનું શું કારણ રહ્યું?

વળી સંક, સુરિયાલ દદુરદેવતા પ્રમુખ સહીત જે ભગવંતને વાંદવા આવ્યા ત્યાં
જીવ વ્યવહાર નથી કહ્યો માટે એમ જાણીને જે દેવતા જે જે કરતવ્ય કરે. નમોયુણં,
પુનઃ, જન્મ મહોત્સવ, દિક્ષા મહોત્સવ, નિર્વાણ મહોત્સવ, દાદા લેવી, સ્થુલ કરાવવાં

એ સર્વે કામ છત વ્યવહારનાં છે. જો ધર્મ વ્યવસાયના હોય તો મનુષ્ય, શ્રાવક, સમ્યક-ત્વદ્રષ્ટિ, રાજા, શેઠ, સાર્થવાહાદિક કેમ ન કરે?

વળી કોઈ કહે કે રૂપલદેવ સ્વામી તથા નવાણું ભાષ મુક્તિ ગયા તેહના ચૈત્યસ્થુલ ભરથેશ્વરે કરાવ્યાં એમ કહે છે તે વાત ખોટી છે. કેમકે જંબુદ્વીપ પત્રતિ મધ્યે રૂપલ-દેવનો એક સ્થુલ દેવતાએ કર્યાં કહ્યું છે. તેમાં ભરથેશ્વરનું નામ પણ નથી અને ત્રેવીશ તિર્થંકરના સ્થુલે ઇંદ્રે કર્યા, તે પોતાના છત આચાર માટે પણ કોઈ મનુષ્ય શ્રાવકે કર્યા નથી કહ્યા. વળી ઇંદ્ર સરખે પણ ગર્ભમાં રહ્યા તિર્થંકરને નમોયુણું કર્યા, પ્રતિમા આગળ નમોયુણું કર્યા, પણ શ્રી વીત્તરાગને વાંદવા આવ્યા ત્યાં સાક્ષાત ભગવંતને નમોયુણું કાષ દેવતાએ કહ્યું નહીં. તો શું પ્રતિમા થકી ભગવંત કાંઈ ઉતરતા હતા? પણ એમ બળનું કે દેવતાનો છત વ્યવહાર એહવોજ જણાય છે.

વળી ભગવતી શતક સતરમે ઉદેશે બીજે કહ્યું કે—

જીવાણં મંતે કિં ધમ્મેઠિયા અધમ્મેઠિયા ધમ્માધમ્મેઠિયા પુછા ગોયમા
જીવા ધમ્મેવિઠિયા અધમ્મેવિઠિયા ધમ્માધમ્મેવિઠિયા નેરહયાણં પુછા ગોયમા
નેરહયા નો ધમ્મેઠિયા અધમ્મેઠિયા નો ધમ્માધમ્મેઠિયા એવં જાવ ચરિંદિયાણં
પચંદિય તિરિચ્ચજોણીયાણં પુછા ગોયમા નો ધમ્મેઠિયા અધમ્મેઠિયા ધમ્માધમ્મે-
ઠિયા મણુસા જહા જીવા વાળમંતર જોહસિય વેમાળીયા જહા નેરહયા. ॥

અર્થ—હવે હું ભગવંત શું ધર્મને વિષે રહ્યા કહીએ? અથવા અધર્મને વિષે રહ્યા કહીએ? કે ધર્માધર્મને વિષે રહ્યા કહીએ? દતિપ્રશ્ન ઉત્તર—હે જાતમ હવે ધર્મને વિષે પણ રહ્યા કહીએ. અધર્મને વિષે પણ રહ્યા કહીએ. અને ધર્માધર્મને વિષે પણ રહ્યા કહીએ.—નારકી હું ભગવંત દલાદિક પ્રશ્ન પુરંપરે. ઉત્તર હું જાતમ નારકાને સર્વ વીરતીના અભાવથકી ધર્માસ્થિત ન કહીએ, અધર્માસ્થિતજ કહીએ, તેમજ દેસવીરતીના અભાવથકી ધર્માધર્માસ્થિત પણ ન કહીએ. એમ બંધવ કે અકરેંદ્રિય મુંધી કહેવું. પછી પચંદિય તિરિચ્ચોનીનો પ્રશ્ન પણ ઉપર પ્રમાણે પુછ્યો. તેનો ઉત્તર કે હું જાતમ ધર્મને વિષે રહ્યા ન કહીએ. અધર્મસ્થિત કહીએ. ધર્માધર્મને વિષે પણ દેસવીરતીના અભાવથકી રહ્યા કહીએ. મનુષ્યના પ્રશ્નમાં હું જાતમ જેમ સમયે હવે કહ્યા તેમ કહેવા. પછી વાહુવંતર, ન્તે-તિણી અને વૈમાનિકનો પ્રશ્ન પણ ઉપર પ્રમાણે કર્યો. તે ઉત્તર જેમ નારકી કહ્યા તેમ કહેવા.

ભાવાર્થ—એ લેખે દેવતાને ભગવંતે અધર્માસ્થિત રહ્યા તે કન્યકાવર ધર્મ નહીં. પણ સમ્યક્ત્વ સ્વામી તથા શુભ વેદેગ સ્વામી દેવતા ધર્મને કહીએ. વળી વાહુવંતર ને-તિણી પુરંપર વાંચીને દેવતા હરિઃ ત્વરે “ધમ્મીયં વવમાહ નીન્તિના” કહ્યું તે પણ ઉપર કહે છે કે—મનિમા પુછા નો ધર્મ નવાજના કર્યો છે. તેનો ઉત્તર કે—

એ ધર્મ વ્યવસાય ગ્રહો કહ્યું. તે પ્રતિમા પુજવા આશ્રીજ કહ્યું એમ નથી, પણ એ ધર્મ વ્યવસાય ગ્રહો, ત્યાર પછી જે જે વસ્તુ પુછ તે તે પોતાના જીવ આચારની વિધિ તે સર્વ ધર્મ વ્યવસાયમાં આવી, તે તોરણ, ખડગ પ્રમુખ પુજ્યા તે સર્વ ધર્મ વ્યવસાય ગ્રહો કેડે તથા પુસ્તક વાંચ્યા કેડે જે જે વસ્તુ પુછ તેજ વસ્તુ જે ધર્મ વ્યવસાયમાં ગણુશે તો પુસ્તક પુજવો અને વાંચવો એ સ્થામાં ગણવો ?

વળી ધર્મ વ્યવસાય કહ્યો, તે મધ્યે તો શ્રી દાણાંગ સૂત્રમાં દશમે દાણે દશ પ્રકારે ધર્મ કહ્યો છે તે કહે છે.

દસ વિદે ધમ્મે પન્નંતે તંજહા ગામધમ્મે નગરધમ્મે રથધમ્મે પાસંડધમ્મે
કુલધમ્મે ગણધમ્મે સંઘધમ્મે સૂયધમ્મે ચરિ-તધમ્મે અધિકાયધમ્મે ॥

શબ્દાર્થ—૬૦ દશ પ્રકારે. ૧૦ ધર્મ. ૫૦ કહ્યા. તં ૦ તે કહે છે. ગા ૦ ગ્રામ ધર્મ તે લોકનું સ્થાનક તેહનો ધર્મ આચાર તે સ્થિતિ ગ્રામ ગ્રામ પ્રત્યે જુદી જુદી અથવા ગામ ઈન્દ્રિય ગ્રામ તેહનો ૧, ન ૦ નગર ધર્મ તે નગરાચાર તે નગર પ્રત્યે જુદો જુદો હોય તે ૨, ૨૦ રાષ્ટ્ર (દેશ) ધર્મ તે દેશાચાર ૩, ૫૦ પાખંડ ધર્મ તે ૩૩ પાખંડીનો આચાર ૪, ૬૦ કુળધર્મ તે ઉગ્રાદિક કુળનો આચાર ૫. ૭૦ ગણુ ધર્મ તે ગચ્છ ધર્મ ગચ્છાચાર ૬, ૮૦ સંઘ ધર્મ તે ચતુરવિધિ સંઘ તેહનો ધર્મ ૭. ૯૦ સૂત્રધર્મ તે આચાર-ગાદિક દ્વાદસાંગીનો ધર્મ જે દૂરગતિ પડતાં જાણી પ્રાણી ને ધરી રાખે તે જાણી ધર્મ ૮. ૧૦ ચારીત્ર ધર્મ તે પાંચ મહાવ્રત ૩૫. ૯. ૧૦ અસ્તિકાય ધર્મ તે ધર્માસ્તિ- (અધાસ્તિ, આકાસ્તિ, જીવાસ્તિ, પુદ્ગલાસ્તિ.) કાયાદિકનો સ્વભાવ તે ધર્મ. ૧૦.

ભાવાર્થ—એહ વાવ, હથીયાર, પ્રતિમા, દાદા પ્રમુખ પુજ્યા તે સર્વ કુળ ધર્મ રીત મધ્યે તે માટે “ધર્મીયં વવસાય” કહ્યો પણ કાંઈ સૂત્રધર્મ શ્રધ્ધાર્પ ધર્મ નહીં તેમ ચારીત્રની કરણીરૂપ પણ ધર્મ નહીં. કેમકે ચારીત્ર ધર્મ અનુષ્ઠાન પાળવાં તે વિરતી રૂપ. તે તો દેવતાને નથી અને શ્રુતધર્મ તો શ્રધ્ધાર્પ છે, તે કાંઈ કરતવ્યરૂપ નથી. વળી સૂત્રધર્મમધ્યે. એ વાવ, હથીયાર, પ્રતિમા, દાદા, વૃક્ષ, વાવડી, પુજવા કહ્યાં નથી, કેમકે જે સૂત્ર ધર્મ મધ્યે એવા જોડ પુજવા કહ્યા હોય તો મનુષ્ય રાગદ્વિદ્ધિ આવકે કેમ ન પુજ્યા? કેમકે શ્રુત, ચારિત્ર ધર્મના સ્વામી તો મનુષ્ય છે. તે તો પુજતા નથી.

વળી મુનિવાસ શ્રી મહાવીર સ્વામી પાસે આવ્યો ત્યાં ધુલ, પાણી, વસ્ત્ર, આભરણ યજ્ઞ જેમ પ્રતિમા પુછ તેમ શ્રી મહાવીરને કેમ પુજ્યા નહિ? વળી પ્રતિમા આગળ કહ્યું છે કે “ધુવંદાવણ જીવવગણ” ત્યારે સાક્ષાત જીવવરને કેમ ધુપ દાધો નહીં? તે કહે. ત્યારે કેમ કહે? કે પહેલાંથી સેવક દેવતા આવ્યા તેણે માંડ્યો પુજ્યો, છાંટ્યો, વસ્ત્રાવ્યો, ધુપ દાધો. કેમ ક્યાં છે કહે. તેનો કિતર કે-ત્યાં તો એમ કહ્યું છે કે મોઢે ને પાંચ વસ્ત્રાવ કરે પૂજા થઈનેયો “દીવં મુગામિ ગમન જોગં કરેહ”

કહેતાં દેવતાને આવવા ભોગ કરો એમ કહ્યું, પણ એમ નથી કહ્યું કે ભગવંતને રહેવા ભોગ કરો. તે વિચારવા યોગ્ય છે.

એ ચક્રદ પ્રશ્નોત્તરે કરી રાયપ્રસેણી ૧. ઉત્તરાધ્યયન ૨. પ્રશ્નવ્યકાકરણ ૩. સમવાયંગ ૪. ભગવતી ૫. જીવાભિગમ ૬. જંબુદ્વીપપત્તિ ૭. દાણાંગ ૮. વૃહત્-કલ્પ ૯. અંતગડ ૧૦. ઉવવાંધ ૧૧ ને જ્ઞાતા ૧૨. સૂત્રની સામે કરી તથા આવશ્યક નિર્યુક્તિની વૃત્તિ ૧ અને સંદેહ દોલાવણી ગ્રંથોની સામે કરી. એક સૂરિયાભનો પ્રશ્ન કહ્યો તે ધર્માભિલાષી હશે. તે વીચારી અનુભવમાં લેશે.

આ પ્રશ્નોત્તરમાં એક વાત ખીજવાર આવી હશે તેને પુનરપી દોષ ગણવાનો નથી, માત્ર વાતને દ્રઢાવવાને વારંવાર સમંજુત કરેલ છે એટલું કહી હવે મુળ ભાષાંતર આગળે શરૂ થાય છે.

૬૯ જંબુદ્વીપના દ્વારનો અધિકાર ચાલુ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જંબુદ્વીપનું વિજયંત નામે ખીજું દ્વાર ક્યાં કનું છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, મધ્ય જંબુદ્વીપના મેરૂ પર્વતધણી દક્ષીણ દીસે પીરતાલીસ હજાર ભોજનની અપ્પાધાએ (છેટે) જમણે ત્યારે જંબુદ્વીપે દક્ષીણ દીસને છેડે ને દક્ષીણ દીસીના લવણ સમુદ્રને ઉત્તર દીસે ઇહાં જંબુદ્વીપનામા દ્વીપનું વિજયંતનામા દ્વાર કનું છે. તે દ્વાર આઠ ભોજન ઉંચું ઉંચપણે છે. ને ચાર ભોજન પહોળપણે છે. તેની વ્યક્ત્યતા જેમ વિજયદ્વારની કહી. તેમજ સર્વ કહેવી. જયત્ નિલ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વિજયંતનામા દેવતાની વિજયંતનામા રાજધાની ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેની દક્ષીણદીસે અનેરે અસંખ્યાતમે જંબુદ્વીપે વિજયંતનામા રાજધાની છે. તે વિજય, રાજધાની સરખી છે. તે વિજયંતનામા દ્વાર અને વિજયંત રાજધાનીનો સ્વામી વિજયંતનામા દેવતા વિજય દેવતાનીપરે વસે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જંબુદ્વીપનામા દ્વીપનું જયંતનામા (ત્રીજું) દ્વાર ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુદ્વીપનામા દ્વીપને વિષે મેરૂપર્વતને પશ્ચિમ દીસે પીરતાલીસ હજાર ભોજનની અપ્પાધાએ (વેગળું) જંબુદ્વીપને પશ્ચિમ દીસીને છેડે અને પશ્ચિમ દીસીના લવણ સમુદ્રને પુર્વની દીસે સીતોદા મહા નદીને ઉપરે ઇહાં જંબુદ્વીપનામા દ્વીપનું જયંતનામા દ્વાર છે. તેનું સર્વ પ્રમાણ વિજયદ્વારનીપરે કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તેની જયંતનામા રાજધાની ક્યાં કહી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુદ્વીપધણી અનેરે અસંખ્યાતમે જંબુદ્વીપે પશ્ચિમ દીસે જયંતનામા રાજધાની છે. જયત્ ત્યાં જયંતનામા દેવતા મહર્ષિક વસે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જંબુદ્વીપનું ચોથું અપરાજિતનામા દ્વાર ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુદ્વીપના મેરૂપર્વતધણી ઉત્તર દીસે પીરતાલીસ હજાર ભોજનની

અગ્રાધાએ (મર્યાદાએ) જંબુદ્વીપને ઉત્તરને છેડે ને લવણ સમુદ્રના ઉત્તરાર્ધથી દક્ષીણ દીસે ઘડાં જંબુદ્વીપનું અપરાજીતનામા દ્વાર કહ્યું છે. તેનું પ્રમાણ તેમજ વિજયદ્વારની પરે સર્વ જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તેહની અપરાજીતનામા રાજ્યધાની ક્યાં છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુદ્વીપથી ઉત્તર દીસે અનેરે અસંખ્યાતમે જંબુદ્વીપે તેહની અપરાજીતનામા રાજ્યધાની છે. ત્યાં અપરાજીતનામા દેવતા વસેછે જવત્ નિલ છે. એની વ્યક્તવ્યતા વિજય રાજ્યધાનીપરે કહેવી. (ચારે રાજ્યધાની અનેરે અસંખ્યાતમે જંબુદ્વીપેછે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જંબુદ્વીપનામા દ્વીપના દ્વાર દ્વારને (એટલે એક દ્વારથી બીજા દ્વારને કટકું અગ્રાધાએ અંતર (છેડું) છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ઓંગણાએંસી હજાર. પાવન જોજન ને તે ઉપર કાંઇક ઉણું અર્ધ જોજન એટલું એક દ્વારથી બીજા દ્વારને અગ્રાધાએ અંતર છે (તે કેમ. તેનો વીવરો કરે છે. જંબુદ્વીપની પરિધી ત્રણ લાખ, સોળ હજાર પસેં સતાવીશ જોજન ત્રણ ગાઉ એકસો અઠાવીશ ધનુષ ને સાડતેર આંગુલ કાંઇક અઝેરાની છે. તેમાંથી ચાર ચાર જોજન દ્વારના પોહોળપણાના એટલે ચાર દ્વારના મળી સોળ જોજન ને પારસાકનો વિસ્તાર બે કાસનો એટલે ચારે પારસાકનો વિસ્તાર મળીને આઠ કાસનો થયો તેના જોજન બે તે સોળમાં ભેળતાં અઢાર જોજન ઉપરની પરિધીમાંથી પાદ કરતાં પાકી ત્રણ લાખ, સોળ હજાર, પસેં નવ જોજન ત્રણ ગાઉ, એકસો અઠાવીશ ધનુષ ને સાડતેર આંગુલ કાંઇક અઝેરાં પરિધી રહી. તે ચાર ભાગે વહેંચતાં એકેકે ભાગે ઓંગણાએંસી હજાર પાવન જોજન ને એક કાસ આવે. હવે ઉપરલાં પરીધીના જે ત્રણ ગાઉ છે તેના છ હજાર ધનુષ્ય થાય તેમાં પરિધીનાં ઉપરલાં એકસો અઠાવીશ ધનુષ્ય ભેળતાં છ હજાર એકસો અઠાવીશ ધનુષ થાય. તેને ચાર ભાગે વહેંચતાં પંદરસેં પત્રીસ ધનુષ એકેકે ભાગે આવે. હવે ઉપરલાં સાડતેર આંગુલ કાંઇક અઝેરાં છે તેહને ચાર ભાગે વહેંચતાં દરેક ભાગે ત્રણ ત્રણ આંગુલ આવે. હવે એક આંગુલના આઠ જવ તેમાં પરિધીના પાંચ જવ ભેળતાં તેર જવ થાય. તે ચાર ભાગે વહેંચતાં એકેકે ભાગે ત્રણ ત્રણ જવ આવે ને ઉપર વધ્યો એક જવ. તે એક જવની જુંકા (જુ) આઠ થાય તેને ચાર ભાગે વહેંચતાં એકેકે ભાગે બે જુંકા આવે. એટલે સર્વ સરવાળે ઓંગણાએંસી હજાર પાવન જોજન. એક કાસ પંદરસેં પત્રીશ ધનુષ્ય ત્રણ આંગુલ. ત્રણ જવ ને બે જુંકા. એટલે એક દ્વારથી બીજા દ્વારને અંતર જાણવો. એ ભાવ) એ જંબુદ્વીપના દ્વારનો વર્ણન થયો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જંબુદ્વીપનામા દ્વીપના પ્રદેશ લવણ સમુદ્રને સ્પર્શા છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા. સ્પર્શા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે પ્રદેશ જંબુદ્વીપમાંહે કહીએ, કે લવણ સમુદ્રમાંહે કહીએ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તે પ્રદેશ જંબુદ્વીપમાંહે કહીએ પણ તે પ્રદેશ લવણ સમુદ્રમાંહે ન કહીએ. (તે કેમ જે હસ્તને વિષે રહી જે તળની, જેણુંગલી સ્પર્શી છે તે પોતાના પ્રદેશને ભજે પણ પરપ્રદેશને ન ભજે. તેણે ન્યાયે જંબુદ્વીપ ને લવણસમુદ્રના પ્રદેશ અનેરા કહીએ એ ભાવ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રના પ્રદેશ જંબુદ્વીપને સ્પર્શા છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, હા સ્પર્શ્યા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે પ્રદેશ લવણ સમુદ્રમાંહે કહીએ, કે જંબુદ્વીપમાંહે કહીએ ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તે પ્રદેશ લવણ સમુદ્રમાંહે કહીએ પણ તે પ્રદેશ જંબુદ્વીપમાંહે ન કહીએ (પુર્વરીતે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જંબુદ્વીપના શ્રવ એકંદ્રિયાદિક મરીને લવણ સમુદ્રમાંહે ઉપજે છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, કેટલાએક શ્રવ ઉપજે છે ને કેટલાએક શ્રવ નથી ઉપજતા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રના શ્રવ એકંદ્રિયાદિક મરીને જંબુદ્વીપમાંહે ઉપજે છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, કેટલાએક શ્રવ ઉપજે છે ને કેટલાએક શ્રવ નથી ઉપજતા.

૭૦. ઉત્તરકુરુ ક્ષેત્રનો આધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જંબુદ્વીપનામા દ્વીપ એહવું નામ રથે અર્થે કહો છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, જંબુદ્વીપનામા દ્વીપને વિષે મેર પર્વતયત્રી ઉત્તર દિશે, નીલવંત વર્ષધર પર્વતને દક્ષિણદિશે, માલવંતનામા ગજદંતા (હાથીદાંતને આધારે) વખારા પર્વતને પશ્ચિમદિશે, ગંધમાદનનામા ગજદંતા વખારા પર્વતને પુર્વદિશે ઘડાં ઉત્તરકુરુ નામે કુરુક્ષેત્ર છે. તે ક્ષેત્ર પુર્વ, પશ્ચિમદિશે લાંબું છે ને ઉત્તર, દક્ષિણદિશે પોહોળું છે. અર્ધ ચંદ્રમાને આધારે સંસ્થીત છે. તેહનો પ્રમાણ. અગ્યાર હજાર, આઠસો, એતાળીશ લેજન ને એક લેજનના ઓગણીશ ભાગ કરીએ એહવા એ ભાગ એટલું દક્ષિણ, ઉત્તરે પહોળું છે. (એટલો પ્રમાણ કેમ હોય તે કહે છે. મહાવિદેહ ક્ષેત્રનું પહોળપણું તેત્રીશ હજાર હસે ચોરાશી લેજન ને ચાર કળા. તેમાંથી મેરનું વિપંભપણું દશ હજાર લેજન આઠ કરતાં બાકી ત્રેવીશ હજાર, હસે, ચોરાશી લેજન અને ચાર કળા રહે. તેકરે એ ભારે વહેવાનાં એટલે તેનું અર્ધ અગ્યાર હજાર, આઠસો, એતાળીશ લેજન ને ઉપરે એ કળા એટલો પ્રમાણ હોય.) તેહની છત્રા (પણહરપ) તે ઉત્તર દક્ષિણે (નીલવંત તરફ) પહોળા છે. તે પુર્વ પશ્ચિમે એ એહડે એ લાંબપણું છે વખારા પર્વતને સ્પર્શી છે. તે કહે છે. પુર્વ પશ્ચિમને એહડે. તેમાં પુર્વદિશે છત્રાનો એહડો ગજદંતા ગજદંતા વખારા પર્વતને સ્પર્શી છે. અને પશ્ચિમદિશે છત્રાનો એહડો પશ્ચિમ દિશિયા રહેલો જન દંતા વખારા પર્વતને સ્પર્શી છે. તે છત્રા મેરનું હજાર લેજન હસે, પશ્ચિમે ચોરાશી હસે. તે કેમ તેમ કેમ

કહે છે. મેર પર્વતથી પુર્વ ને પશ્ચિમે ભદ્રસાળ વનનો દીર્ઘપણો બાવીશ બાવીશ હજાર જોજનનો છે. તે બે પાસેનો દીર્ઘપણો ભેળો કરતાં ચઉમાલીશ હજાર જોજન થાય તેમાં મેર પર્વતનું પહોળપણું દશ હજાર જોજન ભેળતાં ચોપન હજાર જોજન થાય તેમાંથી માલવંત અને ગંધમાદન બે ગજદંતા વખારા પર્વત પાંચસે પાંચસે જોજનના એટલે બંને મળી એક હજાર જોજન થાય તે કાઢતાં બાકી પ્રમાણ ત્રેપન હજાર જોજન રહે. એ ભાવ). તેની ધનુષ્પીઠ દક્ષિણ દિશે સાઠ હજાર ચારસે અઢાર જોજન ને એક જોજનના ઓગણીશ ભાગ કરીએ એહવા બાર ભાગની કહી છે. એટલે એટલી પરધી છે. (ગંધમાદન અને માલવંતનો જુદો જુદો પ્રમાણ કહે છે. ત્રીશ હજાર બસે નવ જોજન અને છ કળા એટલા લાંબપણે છે એટલે બંને મળી સાઠ હજાર ચારસે અઢાર જોજન અને બાર કળાના જાણ્યા.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉત્તર કુશ્મેત્રનો કેહવો આકાર ભાવ (સ્વરૂપ) કહ્યો છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેનો ધણો સમ રમણીક ભૂમિભાગ છે. તે જેમ કાષ્ઠ આહીંગનામા (દોલ) વાજાંત્રનું પકું હોય. જાવત્ જેમ એકરૂક અંતરદ્વીપની વ્યક્તવ્યતા કહી તેમ સર્વ જાણવી. જાવત્ દેવલોક ગતિના જાણહાર (જનાર) સર્વ મનુષ્યના સમુહ છે. અહો શ્રમણો આવખાવતો ! પણ એટલો વિશેષ છે જે ઉત્તરકુરના મનુષ્ય છ હજાર ધનુષ (ત્રણ ગાઉ) કાયાએ ઉંચા છે અને બસે ને છપન પાંસળી છે. વળી તે જુગળને અંઠમ ભકતે એટલે ત્રણ દિવસને અંતરે ચોથે દિવસે આહારની ધચ્છા ઉપજે છે. તેનું આયુષ જઘન્યથી દેશેઉણ ત્રણ પલ્યોપમનું છે તે પણ પલ્યોપમને અસંખ્યાતમે ભાગે ઉણ છે ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પલ્યોપમ પુરૂં છે. તે જુગળ પોતાના બાળકની ઓગણપચાશ દીન પ્રતિપાલણા કરે. શેષ સર્વ અધિકાર એકરૂક અંતરદ્વીપની પરે જાણવો. વળી ઉત્તર કુશ્મેત્રને વિષે છ પ્રકારના મનુષ્ય ઉપજે તે કહે છે. પદ્મગંધા ૧, (પદ્મ કમળ સમાન જેના શરીરની સુગંધ તે) મૃગગંધા ૨, (કસ્તુરીના જેવી જેના શરીરની ગંધ આવે તે) અમમા ૩, (મમતા રહિત.) અસહ ૪, (ભાષણંધના પ્રતિબંધ રહિત) તેયલી ૫, ને સનીચારી ૬.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉત્તરકુશ્મેત્રને વિષે જન્મકનામા બે પર્વત કયાં કહ્યા છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, નીલવંત વર્ષધર પર્વતથી દક્ષિણ દીસે આઠસે ચોત્રીસ જોજન ને એક જોજનના સાત ભાગ કરીએ એહવા ચાર ભાગ એટલી આબાધાએ (વેગળા) સીતા માહા નદીને બે પાસે (બે કાંઠે) ઇલાં ઉત્તરકુશ્મેત્રને વિષે બે જન્મક નામે પર્વત કહ્યા છે તે એક પર્વતે કાંઠે ને એક પશ્ચિમને કાંઠે છે. તે પર્વત એકેક હજાર જોજન ઉંચા ઉંચપણે છે, અઢીસે જોજન ભૂમિ માંહે ઉંડા છે, મૂળે એક હજાર જોજન લાંબપણે, પહોળપણે છે, વચ્ચે સાડા સાતસે જોજન લાંબપણે, પહોળપણે છે, ને ઉપરે પાંચસો જોજન લાંબપણે, પહોળપણે છે. મૂળે ત્રણ હજાર એકસો બાસઠ જોજન કાંધક આઝેરાં પરિધીપણે છે, વચ્ચે બે હજાર ત્રણસે બહોંતેર જોજન કાંધક આઝેરાં પરિધીપણે છે, ને ઉપરે પંદરસે એકારી જોજન કાંધક આઝેરાં પરિધીપણે છે. મૂળે વિસ્તીર્ણ છે, મધ્યે સંક્ષીપ્ત

(સાંકડો) છે ને ઉપરે પાતળો છે, ગોપુંજને સંસ્થાને સંસ્થિત છે. સર્વ સુવર્ણમય છે. આજી સુકુમાળ જવત્ પ્રતિરૂપ છે. પ્રત્યેક પ્રત્યેક પદ્મવર વેદીકાએ વીંટયા છે. પ્રત્યેક પ્રત્યેક વનખંડે વીંટયા છે. તે વેદીકા ને વનખંડનો વર્ણન પુર્વલી રીતે કરવો. વળી તે જમક પર્વતને ઉપરે ધણું સમ રમણિક ભૂમિ લાગ છે, જવત્ ત્યાં દેવતા બેસે છે. તે ધણું સમ રમણિક ભૂમિ લાગને મધ્ય લાગે (સમેવિયે) પ્રત્યેક પ્રત્યેક પ્રાસાદાવતંસક છે તે પ્રાસાદાવતંસક સાડી આસકે જોજન ઉંચા ઉંચપણે છે, ને સવા એકત્રીસ જોજન લાંબપણે, પહોળપણે છે. અત્યંત ઉંચા નિકળતા શિખર છે. તે પ્રાસાદાનું વર્ણન ભૂમિ લાગ ઉલેચ સર્વ પુર્વલી રીતે કરવું. વળી તે પ્રાસાદ માંહે બે જોજનની મણિપીઠીકા છે, તે ઉપરે સીંહાસન પરીવાર સહીત કહેવું. જવત્ ત્યાં જમક નામે દેવતા વસે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, શ્યામાટે જમક પર્વત એહવું નામ કહો છો ?

ઉત્તર—હે જાતમ, જમકનામા પર્વતને વિષે તે તે હામે ત્યાં ત્યાં ધણી નાની નાની વાવ જવત્ ખીલપાંકિત છે તે નાની નાની વાવને વિષે જવત્ ખીલપાંકીને વિષે ધણું ઉત્પત્ત જવત્ લક્ષપત્ર કમળ છે. તે જમક સરખાં પ્રભાએ છે, જમકને વણું છે. ને વળી હાં જમક નામે બે દેવતા મહર્ષિક (મોટી રૂપીના ધણી) છે. જવત્ પત્થોપમની રિથિના વસે છે. તે દેવતા ત્યાં પ્રત્યેક પ્રત્યેક ચાર હજાર સામાનિક દેવતાનું, ચાર અગ્ર મહીનીનું, સોગ હજાર આતમ રક્ષક દેવતાનું, જવત્ જમક પર્વતનું, જમક રાત્યધાનીનું, અનેરાં ધણું અંતરીક દેવતા ને દેવાંજાનું અધિપતિપણું જવત્ પાળનાંધકાં વિચરે છે. તે કારણે હે જાતમ જમક પર્વત એહવું નામ કહીએ છીએ. વળી હે જાતમ નિરંતરપણે નિમ્બે એ જમક નામ સારવતું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જમક દેવતાની જમક નામે રાત્યધાનીયું ક્યાં છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, જમક પર્વતને ઉતર દીસે ત્રીજા અસંખ્યાના દ્વીપ, સમુદ્ર વદિદર્શ. જમકે ત્યાં અનેરા જંબુદ્વીપનામા દ્વીપને વિષે ચાર હજાર જોજન અવગાદીને જમકે, હાં જમક દેવતાની જમક નામે બે રાત્યધાની છે, તે રાત્યધાની ચાર હજાર જોજન લાંબી, પહોળી છે. તે જમ વિજય દેવતાની વિજય રાત્યધાની કહી તેમ સર્વ કહેવી. જવત્ એહવા મહર્ષિક બે જમક દેવતા છે.

૭૨. નિલવંત દ્રહનો અધિકાર.

ચોખ્ખો સમો તટ (કાકા) છે. જવત્ પ્રતિરૂપ છે. જે પાસે પુર્વ પશ્ચિમે જે પદ્મવર વેદિકાએ ને જે વનખંડે કરીને સઘળે ચોકકર પરીક્ષીત (વિટયો) છે. એ વેદિકા ને વનખંડનો વર્ણન પુર્વ પરે કહેવો. વળી નીલવંત દ્રહને તે તે દેસે ત્યાં ત્યાં ધણું પગથીયાં છે તેહનો વર્ણન પુર્વલી પરે કહેવો. જવત્ તોરણ લગે કહેવો.

૭૨. પદ્મ કમળનો અધિકાર વિસ્તાર સાથે.

વળી નીલવંત દ્રહને ધણું મધ્ય દેસ ભાગે (વચે) ત્યાં એક મોટું પદ્મ (કમળ) છે. તે કમળ (પુલ) એક જોજન લાંબપણે પોહોળ પણે છે. ત્રીગુણી વિશેષ એટલે ત્રણ જોજન આઝેરી તેની પરધી છે. અર્ધ જોજન જાડ પણે છે, દશ જોજન ઉંડપણે (પાણીમાં) છે ને જે કાસ પાણીથકી ઉંચું છે. સર્વ મળી સાડા દશ જોજન સર્વાંત્રે ઉંચપણે છે. તે કમળનો એહવો એહવે રૂપે વર્ણવાસ કહ્યો છે. તે કહે છે. વજ્ર રત્નમય મૂળ છે. ચરીટ રત્નમય કંદ છે. વૈદુર્ય રત્નમય નાળ છે. વૈદુર્ય રત્નમય યાહીરલાં હેટલાં પત્ર છે. જ્વલનંદ રત્નમય માહીલાં પત્ર પાંખડી છે. રાતા સુવર્ણમય કેસરાં છે. સુવર્ણમય કર્ણિકા (ગોરા) છે. અનેક મણિમય કમળના કણીયા (ખીજ) છે. તે કર્ણિકા અર્ધ જોજન લાંબી પોહોળી છે, તેથી ત્રીગુણી આઝેરી પરિધીપણે છે. એક કાસ જાડપણે છે, સર્વ સુવર્ણમય છે. આજા સુકમાળ જવત્ પ્રતિરૂપ છે. વળી તે કર્ણિકા ઉપરે ધણો સમ રમણિક જ્વમિ ભાગ છે. જવત્ મણિએ કરી ઉપસોભીત છે. તે ધણું સમ રમણિક જ્વમિ ભાગને ધણું મધ્ય દેસ ભાગે ધણું એક મોટું ભવન છે. તે એક કાસ લાંબપણે છે, અર્ધ કાસ પોહોળપણે છે ને દેશેઉણું એક કાસ ઉંચું ઉંચપણે છે. અનેક સૈકડા ગમે રથાંજે કરી સ્તનિવિટ (સલીન) છે. જવત્ તેનો વર્ણન પાછલીપરે કહેવો. તે ભવનને ત્રણ દીસે ત્રણ દાર છે. પુર્વ ૧. દક્ષિણ ૨. ઉત્તર ૩. તે દાર પાંચસે ધનુષ ઉંચા ઉંચપણે છે, અદીસે ધનુષ પોહોળપણે છે, ને તેટલુંજ (અદીસે અનુપ) પ્રવેશપણે છે. રવેત છે. વર પ્રદાન કનકની ચુન્નિકા શીખર છે. જવત્ વનમાળા લગે વર્ણન કહેવો. વળી તે ભવનની માટે ધણું સમો રમણિક જ્વમિ ભાગ છે તે જેમ કાઢ માદળનું પડું દોગ જવત્ મણિકને વર્ણન કહેવો. વળી તે ધણું સમ રમણિક જ્વમિ ભાગના ધણું મધ્ય દેસ ભાગને વિષે ઘણું એક મોટી મણિપીઠીકા છે. તે પાંચસે ધનુષ લાંબપણે પોહોળપણે છે. ને અદીસે ધનુષ જાડપણે છે. સર્વ મણિમય છે. તે મણિપીઠીકાને ઉપરે ધણું એક મોટી દેવસત્યા છે તે દેવસત્યાનો વર્ણન પુર્વલીપરે કહેવો.

લાંબી પહોળા છે. તેથી ત્રીગુણી ઝાઝેરી પરિધીપણું છે, અર્ધકોસ બડપણું છે. સર્વ કનક મય છે. આછા જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. વળી તે કર્ણિકાને ઉપરે ઘણું સમ રમણિક ભૂમિ લાગ છે. જાવત્ મણિનો વર્ણ, ગંધ, સ્પર્શ પુર્વપરે કહેવો. વળી તે મુખ્ય કમળને વાયવ્ય ખૂણે ઉત્તર દીસે ને ઇશાન ખૂણે નીલવંત દ્રહકુમાર દેવતાના ચાર હજાર સામાનીકનાં ચાર હજાર કમળ છે. એમ સર્વ પરીવારનાં કમળ કહેવાં. વળી તે મુખ્ય કમળ અતેરી પીછા ત્રણ કમળની પરિધીએ કરીને સઘળે ચોકકેર વીટયું છે તે કહે છે. અબ્યંતરની પરિધી ૧, મધ્ય પરિધી ૨ ને બાહીરલી પરિધી ૩ તેમાં અબ્યંતરની પરિધીએ બત્રીસ લાખ કમળ છે., મધ્ય પરિધીએ ચાલીસ લાખ કમળ છે. ને બાહીરલી પરિધીએ અડ-તાલીસ લાખ કમળ છે. એ ત્રણે પરિધીના મળીને એક કોટ ને વીસ લાખ કમળ હોય એમ તિર્થકરે કહ્યું છે.

(હવે સર્વ કમળ પરીવાર નીલવંત દ્રહમાં છે તે કહે છે. મુખ્ય કમળ ૧ તેને પરિધી ૧૦૮ની તેને પરિધી ૩૪,૦૧૧ની તેને પરિધી ૩૨,૦૦,૦૦૦ની તેને પરિધી ૪૦,૦૦,૦૦૦ની તેને પરિધી ૪૮,૦૦,૦૦૦ની સર્વ મળીને ૧,૨૦,૫૦,૧૨૦ એક કોટ વીશ લાખ પચાસ હજાર એકસો વીશ કમળ થાય. હવે તેનો વીવરણ કહી બતાવે છે.

- ૧ મુખ્ય કમળ નીલવંત દ્રહકુમાર દેવતાનું છે.
- ૧૦૮ કમળ નીલવંત દ્રહકુમાર દેવતાના ભંડારના છે.
- ૪ કમળ નીલવંત દ્રહકુમાર દેવતાની ચાર અગ્રમલીનીનાં છે.
- ૭ કમળ નીલવંત દ્રહકુમાર દેવતાની અણ્ણિકા (કુટ્ટ) સાત તેના રવામીના છે.
- ૧૬,૦૦૦ કમળ નીલવંત દ્રહકુમાર દેવતાના આત્મ રસકનાં છે.
- ૪,૦૦૦ કમળ નીલવંત દ્રહકુમાર દેવતાના સામાનીક દેવતાના છે.
- ૮,૦૦૦ કમળ નીલવંત દ્રહકુમાર દેવતાની આબ્યંતર પરખદાતા દેવતાના છે.
- ૧૦,૦૦૦ કમળ નીલવંત દ્રહકુમાર દેવતાની મધ્ય પરખદાતા દેવતાના છે.
- ૧૨,૦૦૦ કમળ નીલવંત દ્રહકુમાર દેવતાની બાહીરલી પરખદાતા દેવતાના છે.
- ૩૨,૦૦,૦૦૦ કમળ ત્રણ કોટ છે તેમાં પહેલે કોટે એટલે પહેલી પરિધીએ છે.
- ૪૦,૦૦,૦૦૦ કમળ બીજે કોટે એટલે મુખ્ય કમળ કહી પાંચમી પરિધીએ છે.
- ૪૮,૦૦,૦૦૦ કમળ ત્રીજે કોટે એટલે હાલી પરિધીએ છે એમ.
- ૧,૨૦,૫૦,૧૨૦ સર્વાંગી ૧ કોટ ૨૦ લાખ ૫૦ હજાર એકસો વીશ કમળ છે.

કમળ ખીજ પરિધીએ છે. ને ત્રીજ પરિધીએ ચારે દીસે ચાર ચાર હજાર આત્મ રક્ષક દેવતાના કમળ એમ સોળ હજાર કમળ એ પરીવાર બાળવો. એ કમળનો વીવરો કરી બતાવ્યો.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે સ્થામાટે નીલવંત દ્રહ એહવું નામ કહો છો?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, નીલવંત દ્રહને વિષે ત્યાં જે ઉત્પલ કમળ છે. જ્યવત્ લક્ષપત્ર કમળ છે. તે સર્વ નીલે વર્ણે, નીલી પ્રભાએ છે, નીલી પ્રભા કાન્તિ છે. વળી નીલવંત દ્રહકુમાર નામે ઇહાં નાગકુમાર દેવતા વસે છે. તે જમક દેવતા સરીખો કહેવો. જ્યવત્ તે માટે નીલવંત દ્રહ એહવું નામ કહીએ છીએ.

વળી તે નીલવંત દ્રહને પૂર્વદીસે ને પશ્ચિમદીસે બે પાસે દશ દશ જોજનને આંતરે ઇહાં દશ દશ કાંચનગીરી પર્વત છે. બે પાસે થઈને વીસ છે. તે કાંચનગીરી સો સો જોજન ઉંચા ધરતીધડી ઉંચપણે છે. ને પચવીસ જોજન ઉંચા ધરતી માંહે છે. મૂળે એકકા સો સો જોજન લાંબપણે પોહોળપણે છે, વચ્ચે પંચોતેર પંચોતેર જોજન લાંબપણે પોહોળ પણે છે ને ઉપરે પંચાસ પંચાસ જોજન લાંબપણે પોહોળપણે છે. મૂળે ત્રણસે સોળ જોજન કાંધક ઝાંઝેરાં પરિધીપણે છે, વચ્ચે બસે સાડત્રીસ જોજન કાંધક ઝાંઝેરા પરિધીપણે છે ને ઉપરે એકસો અઠાવન જોજન કાંધક ઝાંઝેરા પરિધીપણે છે, મૂળે વિસ્તીર્ણુ છે (સો જોજન માટે) વચ્ચે સાંકડા છે. (પંચોતેર જોજન માટે) ને ઉપરે પાતળા છે (પંચાસ જોજન માટે) ગોપુંજતે સંસ્થાને (આકારે) સંસ્થીત છે. સર્વ કનકમય છે. આજી પ્રત્યેક પ્રત્યેક પદ્મવર વેદિકાએ ને પ્રત્યેક પ્રત્યેક વનખંડે વીટ્યા છે. તે કાંચનગીરી પર્વતને ઉપરે ઘણું સમો રમણિક ભૂમિભાગ છે. જ્યવત્ ત્યાં દેવતા, દેવાંતા રમે છે, વસે છે, ક્રીડા કરે છે. વળી તે કાંચન પર્વતે પ્રત્યેક પ્રત્યેક પ્રાસાદાવતંસક છે. તે સાડીઝાસક જોજન ઉંચા ઉંચપણે છે ને સવાએકત્રીસ જોજન લાંબપણે પોહોળપણે છે. તે પ્રાસાદમાંહે મણિપીઠિકા છે તે બે જોજનની છે. તે ઉપરે સીંહાસન પરીવાર સહીત છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે સ્થા માટે કાંચનગીરી પર્વત એહવું નામ કહો છો ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, કાંચનગીરી પર્વતને વિષે તે તે કામે વાવી પ્રમુખે ઉત્પલ પ્રમુખ કાંચનને વર્ણે કમળ છે. જ્યવત્ ત્યાં કાંચનગીરીનામા દેવતા મહર્ધિક જ્યવત્ વસે છે તે કારણે હે ગૌતમ, કાંચનગીરી પર્વત એહવું નામ કહીએ છીએ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાંચન દેવતાની કાંચનનામા રાજ્યધાની ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, કાંચન પર્વત થઈ ઉત્તર દીસે કાંચન નામા રાજ્યધાની ત્રીજા અસંખ્યાતમે અનંતે જંબુદ્વીપને વિષે છે. તેહનો વર્ણુન સર્વ વિજય રાજ્યધાનીની પરે કહેવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જંબુદ્વીપે ઉત્તર કુરુક્ષેત્રે ઉત્તરકુરુનામા દ્રહ ક્યાં કહ્યો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, નીલવંત દ્રહથઈ દક્ષીણ દીસે આઠસે ચોત્રીસ જોજન ને એક જોજનના સાત ભાગ કરીએ એહવા ચાર ભાગ એટલી અખાધાએ (છેટે) ઉત્તરકુરુ દ્રહ છે. તે જેમ નીલવંત દ્રહ કહ્યો તેમ સર્વ અધિકાર તેના સરખો કહેવો. દ્રહના નામે દેવતા છે. સર્વ

દ્રહને પુર્વ દીસે ને પશ્ચિમ દીસે કાંચન ગીરી પર્વત દસ દસ છે. તે સર્વ પર્વત એક પ્રમાણે જાણવા તે સર્વની રાજ્યધાની અસંખ્યતમે અનેરા જા'બુદ્રીપને વિષે ઉત્તર દીસે છે એ એ દ્રહ કહયા હવે ચંદ્ર દ્રહ ત્રીજો ઐરાવત દ્રહ ચોથો અને માલવંત દ્રહ પાંચમો. એમ એકેક દ્રહ નીલવંત દ્રહ સરખો જાણવો. એ દ્રહના અધિપતિ દેવતા તેની રાજ્યધાની ઓ ઓ સર્વ જાણવું.

(ત્રીજો ચંદ્ર દ્રહ ઉત્તર કુરુ દ્રહને દક્ષિણ દિશાના છેલ્લથી ઉત્તર દક્ષિણ દિશે આઠ શો ચોત્રીસ જોજન ને જોજનના સાતીયા ચાર ભાગ એટલે છેટે, સીતાનામે મદા નદીનાં ધણા મધ્ય ભાગે ઉત્તરકુરુ ક્ષેત્રને વિષે ચંદ્ર દ્રહ નામે દ્રહ કહ્યો છે. એહનો વર્ણવ નીલવંત દ્રહની પરે લાંબપણે, પોહોળપણે, એ પદમવર વેદિકા, વનખંડ, ત્રીસોપાન, (પગથીયાં) તોરણ, મૂળભૂત, પદમકમળ, પરિવારનાં કમળ સર્વ જાણવાં, પણ એટલો વિશેષ જે તેહના કમળાદિક ચંદ્રમાની પ્રભા કાન્તિ વાળા છે. ચંદ્રને આકારે છે. ચંદ્રનામે હાં દેવતા વસેછે. તે માટે ચંદ્ર દ્રહ કહીએ જાવત્ ચંદ્ર રાજ્યધાની, કાંચન ગીરી પર્વત રાજ્યધાની લગે સર્વ પૂર્વની પરે કહેવું.

ચોથો ઐરાવત દ્રહ તે ચંદ્ર દ્રહના દક્ષિણના છેલ્લથી દક્ષણ દિશે આઠશો ચોત્રીસ જોજન ને જોજનના સાતીયા ચાર ભાગ અધિક એટલે છેટે સીતા મદા નદીના યજ્ઞ મધ્ય ભાગે ઐરાવત દ્રહ છે. એહની દક્ષીકન નીલવંત દ્રહની પરે લાંબપણે પોહોળપણે સર્વ કહેવી. જાવત્ ઐરાવત રાજ્યધાની ઐરાવત દેવતા વીઝેરે સર્વ પૂર્વની પરે જાણવું.

પાંચમો માલવંત દ્રહ. તે ઐરાવત દ્રહના દક્ષિણના છેલ્લથી ચોથા દક્ષિણદિશે આઠશો ચોત્રીસ જોજન ને જોજનના સાતીયા ચાર ભાગ અધિક. એટલે છેટે સીતા મહાનદીના ધણા મધ્ય દેશ ભાગે એટલે અંતરે ઉત્તરકુરુને વિષે માલવંત દ્રહના દ્રહ છે. તેનો સર્વ વર્ણવ. નીલવંત દ્રહના સરખો જાણવો. વડવત્ પદમ કમળ માલવંત નામે દેવતા, માલવંત રાજ્યધાની સર્વ તેમજ કહેવું. એ પાંચે દ્રહના એકેક કાંચનગીરી પર્વત થાય છે. તે એમકે એકેક દ્રહને એકેક કાંચ દસ. દસ કાંચનગીરી પર્વત છે. એમ બધે કાંચના મળી વીસ થાય. એમ પાંચે દ્રહના મળી સો કાંચનગીરી પર્વત છે. તેને વર્ણવ પૂર્વ પરે જાણવો.)

(વચ્ચે) ચાર જોજન જાડપણે છે. ત્યાર પછી માત્રાએ માત્રાએ પ્રદેશની હાણીએ ઘટતું ઘટતું થકું સધળે છેલ્લે ચોકફેર એ કાસ જાડપણે છે. તે સર્વ જંજીનદંભય છે. આછો જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. તે જંજીપીઠ એક પક્ષવર વેદિકાએ ને એક વનખંડે કરીને સધળે ચોકફેર વિટેલ છે. તે વનખંડ ને વેદિકાનું વર્ણન પૂર્વલીપરે કહેવું તે જંજીપીઠને ચારે દીસે ચાર ત્રીસોપાન (પગથીયાં) છે. તેનો વર્ણન પૂર્વલીનીરે જાવત્ તોરણ, ધ્વજન છત્રા તિ છત્રમુખી કહેવો. તે જંજીપીઠને ઉપરે ઘણું સમ રમણીક ભૂમિભાગ છે. તે જેમ કાઈ માદળનું પડ હોય જાવત્ મણિના સ્પર્શલગે કહેવું. તે ઘણું સમ રમણીક ભૂમિભાગને ઘણું મધ્ય દેશ ભાગે ધિહાં એક મોટી મણિપીઠીકા છે. તે મણિપીઠીકા આઠ જોજન લાંબપણે પોહોળપણે છે ને ચાર જોજન જાડપણે છે. સર્વ મણિમય આઠી સુકમાળ જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે મણિપીઠીકાને ઉપરે ધિહાં એક મોટો જંજીસુદર્શના નામા વૃક્ષ કહ્યો છે. તે આઠ જોજન ઉંચો ઉંચપણે છે અર્ધ જોજન ભૂમિમાટે ઉંડપણે છે. એ જોજનનો સ્કંધ પ્રદેશ તે થડ છે. તે થડ અર્ધ જોજન પોહોળપણે છે ને જોજનની ઉંચી નીકળતી તેની શાખા છે. તે જંજીસુદર્શના નામા વૃક્ષનો એહવો એહવે રૂપે વર્ણવાસ કહ્યો છે. તે કહેછે. વજ્ર રત્નમય મૂળ છે. રૂપામય સુપ્રતિષ્ઠ મૂળના અંકુર છે. ચારીષ્ટ રત્નમય વિસ્તીર્ણ કંદ છે. વૈકુર્ય રત્નમય મનોહર સ્કંધ તે થડ છે. સુજાત ઉત્તમ રૂપામય ધુરથી વિસ્તીર્ણ શાખા છે. અનેક મણિરત્નમય વિવિધ પ્રકારની શાખા પ્રશાખા છે. વૈકુર્ય રત્નમય પત્ર છે. રક્ત સુવર્ણમય પાંનનાં ખીટ છે. જંજીનદં રત્નમય રાતા મૃદુ સુકમાળ પ્રવાળ કુંપલ ને અંકુર તેનો ધરણહાર છે. વિચિત્ર પ્રકારના મણિરત્નમય સુગંધી ફુલ છે. ફળને ભારે કરીને તેહની શાખા નમી છે. જાંયાવંત છે, કાંન્તિવંત છે, સંશ્રીક છે, ઉધ્યોતવંત છે, અત્યંત મનને સુખકારી મન પ્રસ્તકારી છે. તે જંજીસુદર્શનાને ચાર દીસે ચાર શાખા છે. તે કહે છે. પુર્વદીસે ૧. દક્ષિણદીસે ૨. પશ્ચિમદીસે ૩. ને ઉત્તરદીસે ૪.

ત્યાં જે પુર્વ દીસીની સાખા છે ધિહાં એક મોટું ભવન (ઘર) છે, તે એક કાસ લાંબપણે છે, અર્ધ કાસ પહોળપણે છે ને દેસે ઉણું એક કાસ ઉંચું ઉંચપણે છે અનેક સ્થંભે કરી સહીત છે. તેનો વર્ણન કહેવો. જાવત્ ભવનનું દાર તેહજ પ્રમાણે પાંચસે ધનુષ ઉંચું ઉંચપણે છે, અઢીસે ધનુષ પહોળપણે છે. જાવત્ ત્યાં વનમાળા ભૂમિ ભાગ ઉલેચનો વર્ણન પુર્વલી પરે કહેવો. મણિપીઠીકા પાંચસે ધનુષની ઉંચી ઉંચપણે છે. દેવ સંન્યા સર્વ પુર્વલી રીતે વર્ણન કહેવો.

વળી ત્યાં જે દક્ષિણ દીસીની સાખા છે. ધિહાં એક મોટો પ્રાસાદાવતંસક છે, તે એક કાસ ઉંચો ઉંચપણે છે, ને અર્ધ કાસ લાંબપણે, પહોળપણે છે અત્યંત ઉંચો મનોહર છે માટે ઘણું સમો રમણીક ભૂમિ ભાગ છે. ઉલેચનો વર્ણન કહેવો. તે ઘણું સમ રમણીક ભૂમિ ભાગને ઘણું મધ્ય દેસ ભાગે સીંહાસન પરીવાર સહીત વર્ણન કહેવું.

વળી ત્યાં જે પશ્ચિમ દીસીની સાખા છે, ધિહાં એક મોટો પ્રાસાદાવતંસક છે તેનું પણ તેહજ પ્રમાણે જાણવું. સિંહાસન પરીવાર સહીત કહેવું.

વળી ત્યાં જે ઉત્તર દીસીની શાખા છે, ઇલાં એક મોટો પ્રાસાદાયનંસક છે. તેનું પણ તેદજ પ્રમાણ બાણું. ત્યાં પણ સિંહાસન પરીવાર સહીત કહેવું.

વળી ત્યાં જે રકંધ (ધડ) ઉપરે મધ્ય ભાગે ઉંચી શાખા છે, ઇલાં એક મોટું સિદ્ધાયતન છે તે એક કાસ લાંગપણે છે, અર્ધ કાસ પહોળપણે છે તે દેસે ઉણું એક કાસ (પોણો કાસ) ઉંચું ઉંચપણે છે. અનેક સંકડાગમે સ્થંભે કરી સહીત છે. તેદનો વણન પાછલી પરે કહેવો. તેદને ત્રણ દીસે ત્રણ દાર છે. તે પાંચસેં ધનુપ ઉંચા ઉંચપણે છે, ને અટીસેં ધનુપ પહોળપણે છે. તે માંહે મણિપીટીકા છે. તે પાંચસેં ધનુપની લાંબી, પહોળી છે, તેની ઉપરે એક દેવજંદો પાંચસેં ધનુપ પહોળો છે. કાંકડ અર્ધકિરાં પાંચસેં ધનુપ ઉંચો છે. ત્યાં દેવજંદાને વિષે એકસો આઠ છન (દેવતાની) પ્રતિમા છે, તે છન (દેવતાની) કાયા પ્રમાણે છે. એમ સર્વ સિદ્ધાયનનની વ્યક્ત્યતા પુર્વલી પરે કહેવી. માત્ર ધુપના કડગ છે. તે સિદ્ધાયનનનો ઉપરસો ભાગ સોળ પ્રકારને રત્ને કરી ઉપરોક્ત છે.

વળી તે જા'બુ મુદર્શનને મળે બાર પક્ષવર વેદિકાએ કરી સપળે ચોક્કર વેદીન છે. તે પક્ષવર વેદિકા અર્ધ જોજન ઉંચી ઉંચપણે છે પાંચસેં ધનુપ પહોળપણે છે. તેનો વાળું પુર્વલી પરે કહેવો.

વળી તે જા'બુ મુદર્શન વૃક્ષ અનોરાં એકસો આઠ જા'બુ મળે જા'બુમુદર્શન સર્વ ઉંચપણે તેણે કરી સપળે ચોક્કર વ્યામ છે. તે જા'બુ વૃક્ષ ચાર જોજન ઉંચા ઉંચપણે છે, એક કાસ ઉંચપણે છે, એક જોજનનો રકંધ તે ઘડ છે. તે ઘડ એક કાસ પહોળપણે છે. ત્રણ જોજનની નીકળતી ઉંચી શાખા છે ઘણું મધ્ય દેસ ભાગે ચાર જોજન સહીત પહોળપણે છે. સવાચાર જોજન સર્વાંગે ઉંચપણે છે. તેના વજનમય મળે છે. તેદને જોજન સ્વત્યવક્ષના સરખો કરવો.

- ૪,૦૦૦ જંથુ સુદર્શન અનાધૃત દેવતાના સામાનીક દેવતાનાં છે.
 ૮,૦૦૦ જંથુ અનાધૃત દેવતાની અભ્યંતરની પરખદાના આઠ હજાર દેવતાનાં છે.
 ૧૦,૦૦૦ જંથુ સુદર્શન અનાધૃત દેવતાની મધ્ય પરખદાના દશ હજાર દેવતાનાં છે.
 ૧૨,૦૦૦ જંથુ અનાધૃત દેવતાની બાહીરલી પરખદાના બાર હજાર દેવતાનાં છે.
 ૧૬,૦૦૦ જંથુ સુદર્શન અનાધૃત દેવતાના આત્મ રક્ષક દેવતાના ત્રીજી પરિધીએ છે.
 ૫૦,૧૨૦ સર્વ સર્વાળે પચાશ હજાર એકસો વીસ જંથુ સુદર્શન વૃક્ષ છે.

એ વિસ્તાર કરી બતાવ્યો. વળી જંથુ સુદર્શનને સો સો જોજનનાં ત્રણ વનખંડ છે. તેણે કરીને સધળે એકફેર પરીક્ષીત વેદીત (વીટેલ) છે તે કહે છે. પહીલું ૧, બીજું ૨, ને ત્રીજું ૩. એ પ્રત્યેક સો સો જોજનનાં બળવાં.

વળી તે જંથુ સુદર્શનને પુર્વદીશે પહેલું વનખંડ પચાશ જોજન અવગાહીને જમ્મએ ધહાં એક મોટું ભવન છે. તેનો વર્ણન જેમ જંથુ સુદર્શન ઉપરે પૂર્વશાખાએ ભવન કહ્યું તેમ કહેવો. જવત્ દેવસભ્યા લાંબગે સર્વ કહેવું, એમ દક્ષીણ, પશ્ચિમે, ને ઉત્તર દીશે ચાર ભવન કહેવાં.

વળી તે જંથુ સુદર્શનથી ઉત્તર પૂર્વે ધશાનખૂણે પહેલું વનખંડ પચાશ જોજન અવગાહી જમ્મએ ધહાં ચાર નંદા પુષ્પકરણી છે તેનાં નામ કહે છે. પદ્મા ૧, પદ્મપ્રભા ૨, કુમુદા ૩, ને કુમુદપ્રભા ૪. તે એક કોશ લાંબી છે, અર્ધકોશ પહોળા છે ને પાંચસે ધનુષ ઉડી છે. આછી સુકમાળ લષ્ટ, ધુષ્ટ, મૃષ્ટ, પંક રહીત, રજ રહીત જવત્ પ્રતિરૂપ છે. તેનો વર્ણન પૂર્વલીપરે જવત્ તોરણલગે કહેવો. વળી તે ચાર નંદા પુષ્પકરણીને ધણું મધ્ય દેશભાગે ધહાં એક પ્રાસાદાવતંસક છે, તે એક કોશ લાંબપણે છે, અર્ધકોશ પહોળપણે છે તેનો વર્ણન પૂર્વલીપરે કહેવો. જવત્ લા સિંહાસન પરીવાર રહીત કહેવું. એમ દક્ષીણ, પૂર્વે અશીખૂણે પણ પચાસ જોજન અવગાહી જમ્મએ લાં વનખંડમાંહે ચાર નંદા પુષ્પકરણી છે તે કહે છે. ઉત્પલ ગુહમા ૧, નલીના ૨, ઉત્પલા ૩. ને ઉત્પલજવલા ૪. તેહનું પ્રમાણ પૂર્વલીપરે તેમજ પ્રાસાદાવતંસક તેહનું પ્રમાણ પૂર્વપરે કરવું. એમ દક્ષિણ, પશ્ચિમ ને નૈઋત્યખૂણે પણ વનખંડમાંહે પચાસ જોજન અવગાહી જમ્મએ લાં પણ ચાર નંદા પુષ્પકરણી છે તેહનાં નામ કહે છે. ભૃંગા ૧, ભૃંગનિલા ૨, અંજના ૩, ને કન્નગપ્રભા ૪. શેષ સર્વ તેમજ પૂર્વલીપરે કહેવું. વળી જંથુ સુદર્શનાથકી ઉત્તર પશ્ચિમે વાયવ્યખૂણે પહેલું વનખંડ પચાસ જોજન અવગાહી જમ્મએ ધહાં ચાર નંદા પુષ્પકરણી છે. તેનાં નામ શ્રીકંતા ૧, શ્રીમહિતા ૨, શ્રીચંદ્રા ૩, તેમજ શ્રીનિક્યા ૪. તેનું પ્રમાણ પણ તેમજ જાણવું. ને તેમજ વીચે એક પ્રાસાદાવતંસક છે.

વળી તે જંથુ સુદર્શનાએ પુર્વદીશીના ભવનને ઉત્તરદીશે ને ધશાનખૂણાના પ્રાસાદાવતંસકને દક્ષિણ દિશે ધહાં એક મોટો ફૂટ કહ્યો છે તે આઠ જોજન ઉંચો ઉંચપણે છે મૂળે ચાર જોજન લાંબપણે, પહોળપણે છે, મધ્યવચે આઠ જોજન લાંબપણે પહોળપણે છે ને ઉપરે ચાર જોજન લાંબપણે પહોળપણે છે. મૂળે કાંમક આઝેરાં સાડત્રીશ જોજન

પરિધીપણે છે, વચે કાંઈકે આઝેરાં પચવીશ જોજન પરિધીપણે છે ને ઉપરે કાંઈકે આઝેરાં ખાર જોજન પરિધીપણે છે. મૂળે વિસ્તીર્ણ છે (ખાર જોજન માટે) વચે સાંકડો છે (આઠ જોજન માટે) ને ઉપરે પાતજો છે (ખાર જોજન માટે) ગોખુંજને સંસ્થાને સંસ્થીત છે. સર્વ જાંબુનંદમય છે. આછો જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. તે ફૂટ એક પદ્મવર વેદિકાએ ને એક વનખંડે કરી સધળે ચોકકેર વિરૂપો છે. તે વેદિકા ને વનખંડનો વર્ણન પુર્વપરે કરેલો. જાવત્ દેવતા જેસે છે. વળી તે ફૂટને ધણું મધ્યદેશભાગે ઈંટાં એક મોટું સિદ્ધાયતન છે. તે એક કાશ લાંબપણે છે, અર્ધકાશ પહોળાપણે છે ને દેશેકાણું એક કાશ (પોણો કાશ) ઉંચું ઉંચપણે છે. જાવત્ એકસો આઠ છત્ર (દેવતાની) પ્રતિમા છે. જાવત્ તેની વ્યક્તિગત સર્વ પૂર્વલીપરે કરેલી.

વળી તે જાંબુ સુદર્શનાએ પુર્વદીશીના ભવનને દક્ષિણદીશે ને અગ્નીખૂણાના પ્રાસાદાવતંસકને ઉત્તરદીશે ઈંટાં એક મોટો ફૂટ કરેલો છે. (એ ત્રીજો ફૂટ) તેદજ પ્રમાણ પહેલા ફૂટનીપરે ત્યાં સિદ્ધાયતન છે.

વળી જાંબુ સુદર્શનાના વનખંડમાંદે દક્ષિણદીશીના ભવનને પૂર્વદીશે ને દક્ષીણ પૂર્વ અગ્નીખૂણાના પ્રાસાદાવતંસકને પશ્ચિમદીશે ઈંટાં એક મોટો ફૂટ કરેલો છે. તેનું તેદજ પ્રમાણ ને સિદ્ધાયતન કરેલું (એ ત્રીજો ફૂટ).

વળી જાંબુસુદર્શનાના વનમાં દક્ષિણદીશીના ભવનને પશ્ચિમદીશીને ને દક્ષીણ પશ્ચિમ નૈઋત્યખૂણાના પ્રાસાદાવતંસકને પૂર્વદીશે ઈંટાં એક મોટો ફૂટ કરેલો છે (એ ચોથો ફૂટ) તેદજ પ્રમાણ ને સિદ્ધાયતન કરેલું.

વળી જાંબુસુદર્શનાના વનમાં પશ્ચિમ દીશીના ભવનને ઉત્તરદીશે ને દક્ષીણ પશ્ચિમ નૈઋત્યખૂણાના પ્રાસાદાવતંસકને ઉત્તરદીશે ઈંટાં એક મોટો ફૂટ છે. (એ પાંચમો ફૂટ) તેદજ પ્રમાણ ને સિદ્ધાયતન કરેલું.

વળી જાંબુસુદર્શનાના વનમાં પશ્ચિમ દીશીના ભવનને ઉત્તરદીશે ને ઉત્તર પશ્ચિમ વાયવ્યખૂણાના પ્રાસાદાવતંસકને દક્ષિણદીશે ઈંટાં એક મોટો ફૂટ છે. (એ છઠો ફૂટ) તેદજ ફૂટનું પ્રમાણ ને ત્યાં સિદ્ધાયતન કરેલું.

કહે છે. સાથીઓ ૧, શ્રીવંશ ૨, જાવત્ દર્પણ ૮, કૃષ્ણચામર ધ્વજ જાવત્ છત્રા તિ છત્ર છે.

વળી તે જંબુ સુદર્શનાના ચાર નામ કહ્યાં છે તે કહે છે. સુભદ્રા દર્શન માટે સુદર્શના ૧, નિષ્કળ નહીં શાસ્વતા છે માટે અમોઘા ૨, મણિરત્ન બંધ માટે. સુપ્રભાદા ૩, જસવંત માટે. જમોઘરા ૪, જંબુદ્વીપનું નામ વિસ્તારે માટે વિદેહ જંબુ ૫, ઉત્તમ વૃક્ષ માટે સોમનસ ૬. સાસ્વતા માટે નિયતા ૭, સ્થિર માટે નિત્યમંડીતા ૮, ભદ્રકારી માટે સુભદ્રા ૯, વિસ્તીર્ણ માટે વિશાળા ૧૦. ભક્ષો તે સુગ્રયા ૧૧, તે દેખતાં મન પ્રશ્ન થાય માટે સુમના ૧૨, એ ચાર ભેદ. એટલે સુદર્શના જંબુવૃક્ષના એ ચાર નામ કહ્યાં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે શ્યા માટે જંબુ સુદર્શના એહવું નામ કહોછો?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુ સુદર્શનાને વિષે જંબુદ્વીપનો અધિપતિ (સ્વામી) અનાદૃત નામે દેવતા મહર્ષિક જાવત્ પલ્યોપમના આવખાવંત વસે છે. તે દેવતા ત્યાં ચાર હજાર સામાનીક દેવતાનું જાવત્ જંબુદ્વીપનું, જંબુ સુદર્શનાનું, અનાદૃત રાજ્યધાનીનું અધિપતિપણું કરતો થકા જાવત્ વિચરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અનાદૃત દેવતાની અનાદૃત નામે રાજ્યધાની ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુદ્વીપના મેર પર્વતથકી ઉત્તર દીશે ત્રીજા અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર પછી અનેરો જંબુદ્વીપ આવે ત્યાં અનાદૃત રાજ્યધાની છે. જાવત્ મહર્ષિક એમ સર્વ વ્યક્તવ્યતા વિન્ય રાજ્યધાનીની પરે કહેવી. તેમ વળી હે ગૌતમ જંબુદ્વીપનામા દ્વીપે ઉત્તર કુર ક્ષેત્રને વિષે તે તે ઠામે ત્યાં ત્યાં ધણું જંબુવૃક્ષ. જંબુના વર્ણે, જંબુના વનખંડ. નિત્ય ફળ્યાં પ્રુલ્યાં જાવત્ શોભાએ કરી અલંત અલંત ઉપ શોભતાં થકાં રહે છે. તેણે અર્થે હે ગૌતમ જંબુદ્વીપનામા દ્વીપ એહવું નામ કહીએ છીએ. તેમ વળી સદાધ નિરંતર છે. હે ગૌતમ જંબુદ્વીપનામા દ્વીપનું નામ સાસ્વતું છે. જે કાઠ કાળે એ નામ હતું નહીં એમ નથી. જાવત્ નિત્ય સાસ્વતું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જંબુદ્વીપનામા દ્વીપને વિષે કેટલા ચંદ્રમા પ્રભાસ્થા, પ્રભાસે છે ને પ્રભાસશે. કેટલા સૂર્ય તપ્યા, તપે છે ને તપશે. કેટલા નક્ષત્ર ચંદ્રમાદિ ગ્રહો સાથે જોગ જોડ્યા, જોડે છે ને જોડશે. કેટલા મહાગૃહ ચાર ચરતા હુયા, ચરે છે ને ચરશે. કેટલા તારાના સમુદની કોણકોડીઓ શોભતી હુધ, શોભે છે, ને શોભશે. (એ પાંચે પ્રકારના જ્યોતીષીની ત્રણે કાળની પુછા કરી.)

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુદ્વીપનામા દ્વીપને વિશે જે ચંદ્રમા પ્રભાસ્થા, પ્રભાસે છે ને પ્રભાસશે. જે સૂર્ય તપ્યા, તપે છે, ને તપશે. જપન નક્ષત્ર ચંદ્રમા સાથે જોગ જોડ્યા, જોડે છે ને જોડશે. એકસો છાંતેર મહાગૃહ ચાર ચરતા હુયા. ચરે છે, ને ચરશે. એક લાખ, તેત્રીસ હજાર, નવસે ને પચાસ એટલી કોણકોડી ૧,૩૩,૯૫૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦ તારાગણુ સમુદ શોભતા હુયા, શોભે છે, ને શોભશે. એટલે એ જંબુ દ્વીપનો અધિકાર સંક્ષેપ માત્ર પુરો થયો.

તે જાંબુદ્રીપનામા દ્વીપ પ્રતે લવણનામા સમુદ્ર વૃત્ત વળીયાને આકારે રહ્યાથકો જાંબુ-
દ્વીપને સથળે એકદેર વીંટીને રહ્યો છે જેથી કરી લવણ સમુદ્રનો અધિકાર હવે કહે છે.

૭૪. લવણ સમુદ્રનો અધિકાર. ॥૧॥

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્ર શું સમ ચક્રવાળે સંસ્થિત છે કે વિષમ ચક્રવાળે
સંસ્થિત છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સમ ચક્રવાળે સંસ્થિત છે, પણ વિષમ ચક્રવાળે સંસ્થિત નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણનામા સમુદ્ર કેટલો ચક્રવાળે પટ્ટાગપણે કરતો છે ? ને કેટલો
પરિધીપણે છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, લવણ સમુદ્ર જે લાખ બેબજન ચક્રવાળે કરતો પટ્ટાગપણે છે ને પંદર
લાખ એકારી હજાર એકસો ઓગણપચાસ બેબજન કાંઈક જાણેરા પરિધીપણે છે.

તે લવણ સમુદ્ર એક પદ્મવર વેદિકાએ ને એક વનખંડ કરી સથળે એકદેર વીંટી
થકો રહે છે. તે પદ્મવર વેદિકા ને વનખંડનો વર્ણન પુર્વ પરે કર્યો. તે પદ્મવર વેદિકા
અર્ધ બેબજન ઉંચી ઉંચપણે છે. પાંચસો ધનુષ પટ્ટાગપણે છે, ને લવણ સમુદ્ર જેવડી
પરિધીપણે છે. શેષ સર્વ તેમજ પુર્વપરે કહેનું. તે વનખંડ દેસે કહ્યું ને બેબજન પટ્ટાગ-
પણે છે. જાણત દેવતા વિચરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રનાં કેટલાં દાર કણાં છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેનાં ચાર દાર કણાં છે. વિન્ધ્ય ૧, વિન્ધ્ય ૨, વરંત ૩, ને આ-
સહસ્ત ૪.

કહેછે. સાથીઓ ૧, શ્રીચંદ્ર ૨, જાવત્ દર્પણ ૮, કૃષ્ણચામર ધ્વજ જાવત્ છત્રા તિ છત્રછે.

વળી તે જંબુ સુદર્શનાના ચાર નામ કહ્યાં છે તે કહે છે. સુલકાર દર્શન માટે સુદર્શના ૧, નિષ્કળ નહીં શાસ્વતા છે માટે અમોઘા ૨, મણિરત્ન બંધ માટે. સુપ્રગદ્ધા ૩, જસવંત માટે. જસોધરા ૪, જંબુદ્વીપનું નામ વિસ્તારે માટે વિદેહ જંબુ ૫, ઉત્તમ વૃક્ષ માટે સોમનસ ૬. સાસ્વતા માટે નિયતા ૭, સ્થિર માટે નિત્યમંડીતા ૮, ભદ્રકારી માટે સુલદ્રા ૯, વિસ્તીર્ણ માટે વિશાળા ૧૦. ભલો તે સુગ્નયા ૧૧, ને દેખતાં મન પ્રશ્ન થાય માટે સુમના ૧૨, એ ચાર ભેદ. એટલે સુદર્શના જંબુવૃક્ષના એ ચાર નામ કહ્યાં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે શ્યા માટે જંબુ સુદર્શના એહવું નામ કહોછો?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુ સુદર્શનાને વિષે જંબુદ્વીપનો અધિપતિ (સ્વામી) અનાધૃત નામે દેવતા મહર્ષિક જાવત્ પદ્યોપમના આવખાવંત વસેછે. તે દેવતા ત્યાં ચાર હજાર સામાનીક દેવતાનું જાવત્ જંબુદ્વીપનું, જંબુ સુદર્શનાનું, અનાધૃત રાજ્યધાનીનું અધિપતિપણું કરતો થકો જાવત્ વિચરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અનાધૃત દેવતાની અનાધૃત નામે રાજ્યધાની ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુદ્વીપના મેર પર્વતથડી ઉત્તર દીશે ત્રીજા અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર પછી અનેરો જંબુદ્વીપ આવે ત્યાં અનાધૃત રાજ્યધાની છે. જાવત્ મહર્ષિક એમ સર્વ વ્યક્તવ્યતા વિન્ય રાજ્યધાનીની પરે કહેવી. તેમ વળી હે ગૌતમ જંબુદ્વીપનામા દ્વીપે ઉત્તર કુર ક્ષેત્રને વિષે તે તે કામે લાં લાં ઘણાં જંબુવૃક્ષ. જંબુના વણે, જંબુના વનખંડ. નિત્ય ફળ્યાં ફુલ્યાં જાવત્ શોભાએ કરી અલંત અલંત ઉપ શોભતાં થકાં રહેછે. તેણે અર્થે હે ગૌતમ જંબુદ્વીપનામા દ્વીપ એહવું નામ કહીએ છીએ. તેમ વળી સદાધ નિરંતર છે. હે ગૌતમ જંબુદ્વીપનામા દ્વીપનું નામ સાસ્વતું છે. જે કાઘ કાળે એ નામ હવું નહીં એમ નથી. જાવત્ નિત્ય સાસ્વતું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જંબુદ્વીપનામા દ્વીપને વિષે કેટલા ચંદ્રમા પ્રભાસ્યા, પ્રભાસે છે ને પ્રભાસશે. કેટલા સૂર્ય તપ્યા, તપે છે ને તપશે. કેટલા નક્ષત્ર ચંદ્રમાદિ ગ્રહો સાથે નેગ નેડયા, નેડે છે ને નેડશે. કેટલા મહાગૃહ ચાર ચરતા હુયા, ચરે છે ને ચરશે. કેટલા તારાના સમુહની કોડકોડીઓ શોભતી હુધ, શોભે છે, ને શોભશે. (એ પાંચે પ્રકારના જ્યોતીષીની ત્રણે કાળની પુછા કરી.)

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુદ્વીપનામા દ્વીપને વિશે જે ચંદ્રમા પ્રભાસ્યા, પ્રભાસે છે ને પ્રભાસશે. જે સૂર્ય તપ્યા, તપે છે, ને તપશે. જપન નક્ષત્ર ચંદ્રમા સાથે નેગ નેડયા, નેડે છે ને નેડશે. એકસો છોતેર મહાગૃહ ચાર ચરતા હુયા. ચરે છે, ને ચરશે. એક લાખ, તેત્રીસ હજાર, નવસે ને પચાસ એટલી કોડકોડી ૧,૩૩,૯૫૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦ તારાગણ સમુદ્ શોભતા હુયા, શોભે છે, ને શોભશે. એટલે એ જંબુ દ્વીપનો અધિકાર સંક્ષેપ માત્ર પુરો થયો.

તે જંબુદ્વીપનામા દ્વીપ પ્રતે લવણનામા સમુદ્ર વૃત્ત વળીયાને આકારે રહોથકો જંબુ-
દ્વીપને સઘળે ચોકકેર વીંટીને રહ્યો છે જેથી કરી લવણ સમુદ્રનો અધિકાર હવે કહે છે.

૭૪. લવણ સમુદ્રનો અધિકાર. ॥૧॥

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્ર શું સમ ચક્રવાળે સંસ્થિત છે કે વિપમ ચક્રવાળે
સંસ્થિત છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સમ ચક્રવાળે સંસ્થિત છે, પણ વિપમ ચક્રવાળે સંસ્થિત નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણનામા સમુદ્ર કેટલો ચક્રવાળે પહોળપણે ફરતો છે? ને કેટલો
પરિધીપણે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણ સમુદ્ર બે લાખ જોજન ચક્રવાળ ફરતો પહોળપણે છે ને પંદર
લાખ એકાસી હજાર એકસો ઓગણપચાસ જોજન કાંધક ઝાઝેરા પરિધીપણે છે.

તે લવણ સમુદ્ર એક પદ્મવર વેદિકાએ ને એક વનખંડે કરી સઘળે ચોકકેર વીંટ્યો
થકો રહે છે. તે પદ્મવર વેદિકા ને વનખંડનો વર્ણન પુર્વ પરે કરવો. તે પદ્મવર વેદિકા
અર્ધ જોજન ઉંચી ઉંચપણે છે. પાંચસે ધનુષ પહોળપણે છે, ને લવણ સમુદ્ર જેવડી
પરિધીપણે છે. શેષ સર્વ તેમજ પુર્વપરે કહેવું. તે વનખંડ દેસે ઉણા બે જોજન પહોળ-
પણે છે. જવત દેવતા વિચરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રનાં કેટલાં દ્વાર ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેનાં ચાર દ્વાર ક્યાં છે. વિજ્ય ૧, વિજ્યંત ૨, જ્યંત ૩, ને અપ-
રાણત ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રનું વિજ્ય નામે દ્વાર ક્યાં કહ્યું છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણ સમુદ્રને પુર્વને અંતે ને ધાતકીખંડ દ્વીપને પુર્વાર્ધે પશ્ચિમની
દીસે સીતા મહા નદીને ઉપરે ત્યાં લવણ સમુદ્રનું વિજ્યનામા દ્વાર કહ્યું છે, તે દ્વાર આઠ
જોજન ઉંચું ઉંચપણે છે ને ચાર જોજન પહોળપણે છે. એમ જંબુ દ્વીપના વિજ્યદ્વાર
ની પરે સર્વ સરખો વર્ણવ જવત આઠ આઠ મંગણિકના વર્ણવ સુધી કહેવો પણ એટલો
વિશેષ જે રાજ્યધાની પુર્વને દીશે અનેરે લવણ સમુદ્રે કહી છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રનું વિજ્યંતનામા દ્વાર ક્યાં કહ્યું છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણ સમુદ્રને દક્ષિણ દીસને અંતે ને ધાતકીખંડ દ્વીપને પાંતે
દક્ષણાર્ધથકા ઉત્તરે વિજ્યંતનામા દ્વાર કહ્યું છે. શેષ સર્વ વિજ્યદ્વારની પરે કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રનું જ્યંતનામા દ્વાર ક્યાં કહ્યું છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણ સમુદ્રની પશ્ચિમ દીસીને અંતે ને ધાતકીખંડ દ્વીપને પાંતે
પશ્ચિમાર્ધથકા પુર્વે સીતા મહા નદીને ઉપરે જ્યંતનામા દ્વાર કહ્યું છે. શેષ સર્વ તેમજ
પુર્વ પરે કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રનું અપરાજીતનામા દ્વાર ક્યાં કહ્યું છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણ સમુદ્રની ઉત્તર દીરીને અંતે ને ધાતકીખંડ દ્વીપને પાંતે ઉત્તરાધ્યક્ષી દક્ષિણે અપરાજીતનામા દ્વાર છે. શેષ સર્વ પુર્વ પરે વિજયદ્વાર જેવું કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રનાં દ્વાર દ્વારને એટલે એક દ્વારથી બીજા દ્વારને આખા-ધાએ કેટલું અંતર કહ્યું છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ત્રણ લાખ, પંચાણું હજાર, બસે એંશી જોજન ને તે ઉપર એક કોસ એટલું આંતર કહ્યું છે, (તે કેમજે એકેક દ્વારનું પહોળપણું ચાર ચાર જોજનનું એટલે ચારે દ્વાર થઇને સોળ જોજન થાય. વળી એકેક દ્વાર બારશાખની શાખા એકેક કોસની એટલે ચાર દ્વારની શાખા ગણતાં ચાર દુ આઠ કોસ થાય. તે આઠ કોસના જે જોજનને પુર્વલા સોળ જોજનમાં ભેળતાં અઠાર જોજન થાય, તે લવણની મૂળગી પરિધી માહેથી બાદ કરીએ ને બાકી રહેલાને ચાર ભાગે વહેંચીએ ત્યારે ત્રણ લાખ, પંચાણું હજાર, બસે એંશી જોજન એક કોસ એટલું એક દ્વારથી બીજા દ્વારને આંતર (છેદું) જાણવું. એ ભાવાર્થ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રના પ્રદેશ ધાતકીખંડને સ્પર્શ્યા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેમ જંબુદ્વીપનું વ્યાખ્યાન કર્યું તેમ ધાતકીનામને આળાવે પણ સર્વ તેમજ કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રના જીવ મરીને ધાતકીખંડે ઉપજે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુદ્વીપની પરે સર્વ આળાવા સહીત કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્ર એહવું નામ શ્યામાટે કહો છો ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણ સમુદ્રનું ઉદક (પાણી) આંખીલ, રજવંત, વેળેકરી કાળે વણું, સ્વભાવે નિષર ક્રુય લવણ (મીઠા) સરખું અપ્રીય છે. ધણા દુષદ, ચતુષ્પદ. મૃગ, પશુ, પંખીયા, સરીસર્પાદિ તેહને પીવા જોગ્ય નથી. પણ એટલો વિશેષ જે ત્યાંના ઉપના મચ્છાદિક તેહને અપ્રીય નથી (લવણ સમુદ્ર થકી ઉપના તે સ્વયોની માટે તેહને પ્રીય છે.) વળી સુસ્થિત એહવે નામે મહર્ષિક ત્યાં લવણાધિપતિ દેવતા જાવત્ પલ્યોપમની સ્થિતિવંત છે. તે ત્યાં ચાર હજાર સામાનીક દેવતાનું જાવત્ લવણ સમુદ્રનું, સુસ્થિત રાન્યધાનીનું, અનેરા ધણાનું અધિપતિપણું કરતો થકો વીચરે છે. તેણે અર્થે લવણ સમુદ્ર એહવું નામ કહીએ. વળી લવણ સમુદ્ર એહવું સાસ્વતું નામ કહ્યું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રને વિષે કેટલા ચંદ્રમા કાન્તિએ કરી દીપતા હુવા, દીપે છે ને દીપસે? એમ સૂર્ય, નક્ષત્ર, ગ્રહ, તારા. એ પાંચે જ્યોતિષી પુછ્યા.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણ સમુદ્રને વિષે ચાર ચંદ્રમા દીપતા હુવા, દીપે છે ને દીપશે. ચાર સૂર્ય તપતા હુવા, તપે છે ને તપશે. એકસો બાર નક્ષત્ર ચંદ્રમાદિક સાથે જોગ જોડ્યા. જોડે છે, ને જોડશે. ત્રણસં બાવન ગૃહ ક્ષેત્ર પ્રતે ચાર ચરતા હુવા, ચરે છે ને ચરશે. બે

લાખ, સતસઠ હજાર ને નવસેં એટલી કોડ કોડી એટલા તારાના સમુદ્ર (જથ્થો) લવણ સમુદ્ર માંહે શોભતા હુવા, શોભેછે ને શોભશે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રનું જળ (પાણી) રૂપ કારણે ચંદ્રેશ, આઠમ, અમા-વાસ્યા, પુનમે. અત્યંત અધિક અધિક વધે ઘટે (ભરતી ઝોટ થાય) છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુદ્વીપનામા દ્વીપની ચારે દીસે બાહીરલી વેદિકાના અંતથકી લવણ સમુદ્ર પંચાણું પંચાણું હજાર જોજન અવગાહી જમ્બુએ ત્યાં ચાર અત્યંત મોટા આલયવંત મોટા અલંજર (ભાજન વિશેષ) તેહને સંસ્થાને સંસ્થિત માહા પાતાળા કળશા છે. તેના નામ. પૂર્વ દીસે વળયા મુખ ૧, દક્ષિણે કેતુમુખ ૨, પશ્ચિમે યુપ ૩, ને ઉત્તરે ઇશ્વર ૪. તે માહા પાતાળા કળશા એકેક લાખ, લાખ જોજન જળ માંહે ઉડપણે છે. મૂળે દશ હજાર જોજન પોહોળપણે છે. ત્યારપછી એકેક પ્રદેશે વધતા વધતા થકા વીચે એક પ્રદેશની શ્રેણીએ એક લાખ જોજન પોહોળપણે છે. ને ત્યારપછી વળી પ્રદેશ પ્રદેશ ઘટતાં ઘટતાં થકાં ઉપરે મુખને મૂળે દશ હજાર જોજન પોહોળપણે છે. વળી તે માહા પાતાળા કળશાની કૂટીને કડાહ દીકરી સધળે સરખી એક હજાર જોજન જડપણે છે. તે સર્વ વજ્ર રત્નમય નિર્મળ જવત્ પ્રતિરૂપ છે. ત્યાં ધણા જીવ, ધણા પુદ્ગળ આશ્રય છે, ઉપજે છે, ચવે છે. તે દીકરી દ્રવ્યાર્થપણે સાસ્વતિ છે. ને વર્ણાદિકને પર્યાયે કરી અસાસ્વતિ છે. વળી તે ચાર પાતાળા કળશે ચાર દેવતા મહર્ધિક જવત્ એક પલ્લો-પમની સ્થિતિએ વસે છે- તેનાં નામ. વડવા મુખે કાળ ૧, કેયુપે મહાકાળ ૨, યુપે વૈલંખ ૩, ને ઇશ્વરે પ્રલંજન ૪. તે માહા પાતાળા કળશાને ત્રણ ત્રણ ભાગ છે. તે કહેછે. હેઠલો ત્રીભાગ ૧, મધ્યનો ત્રીભાગ ૨, ને ઉપરલો ત્રીભાગ ૩, તે ત્રણ ભાગ માહીલો એકેક ત્રીભાગ તેત્રીશ હજાર, ત્રણસેં તેત્રીશ જોજન ને એક જોજનનો ત્રીજો ભાગ એટલો જડપણે છે. (લાખના ત્રણ ભાગ કરવા.) ત્યાં જે હેઠલો ત્રીભાગ તેમાં વાયુકાય કેવળ વાયરો છે. ને જે વચલો ત્રીભાગ તેમાં વાયુકાય ને અપકાય (વાયરો, પાણી.) ભેજો રહે છે ને જે ઉપરલો ત્રીજો ભાગ છે ત્યાં કેવળ અપકાય (પાણી) છે.

તેમ વળી હે ગૌતમ લવણ સમુદ્રને વિષે તે તે દામે ધણા નાહના અલંજર ભાજનને સંસ્થાને સંસ્થિત તે નાહના પાતાળા કળશા છે. તે નાના પાતાળા કળશા એક હજાર જોજન ઉડા છે. મૂળે સો જોજન પોહોળા છે. ત્યાર પછી પ્રદેસે પ્રદેસે વધતા વધતાથકાં વચ્ચે એક પ્રદેશની શ્રેણીએ એકેક હજાર જોજન પોહોળા છે. ત્યાર પછી પ્રદેસે પ્રદેસે ઘટતાં ઘટતાંથકાં ઉપરે મુખને દામે સો જોજન પોહોળા છે, તે લઘુ (નાના) પાતાળા કળશા ની દીકરી સધળે સરીખી દશ જોજન જડી છે. તે સર્વ વજ્રમય નિર્મળ જવત્ પ્રતિરૂપ છે. ત્યાં ધણાં જીવ, ધણા પુદ્ગળ ઉપજે છે, ચવે છે. તે દીકરી દ્રવ્યપણે સાસ્વતિ છે. ને વર્ણાદિકને પર્યાયે કરી અસાસ્વતિ છે. પ્રત્યેક પ્રત્યેક અર્ધ પલ્લોપમની સ્થિતિના દેવતાએ સહીત છે. તે લઘુ પાતાળા કળશાને પણ ત્રણ ત્રણ ભાગ છે. તે કહે છે. હેઠલો ત્રીભાગ ૧, વચલો ત્રીભાગ ૨, ને ઉપરલો ત્રીભાગ ૩. તે એકેક ત્રીભાગ ત્રણસેં, તેત્રીશ જોજન

ને એક જોજનનો ત્રીજો ભાગ એટલું જડપણે છે. (હજાર જોજનના ત્રણ ભાગ કરવા) સાં જે હેઠ્ઠો ત્રીભાગ છે સાં કેવળ વાયરો છે. ને વચ્ચે ત્રીભાગે વાયરો ને પાણી છે. ને ઉપરલે ત્રીભાગે કેવળ પાણી છે. એમ સર્વ નાહના મોટા મળીને લવણ સમુદ્રને વિષે સાત હજાર, આઠસં, ચોરાશી પાતાળા કળશા હોય એમ તિથિકરે કહ્યું છે. હવે જ્યારે તે મોટા પાતાળા કળશા ને નાહના પાતાળા કળશાને હેઠ્ઠા ને વચ્ચા ત્રીભાગને વિષે ઘણા ઉદાર ઉર્ધ્વ (ઉંચા) ગમન સ્વભાવવંત વાયરા ઉપજે છે, મુર્છના પામે છે, હાલે છે, ચાલે છે, કંપે છે, ક્ષોભાય છે, સંઘટ પામે છે માંદોમાંદો આથડે છે, તે તે ભાવપ્રત્યે પરીણમે છે. સારે તે પાણી ઉંચું ઉછળે છે, ઉભરાય છે, ને જ્યારે તે નાહના પાતાળા કળશા ને મોટા પાતાળા કળશા હેઠ્ઠા ને વચ્ચા ત્રીભાગને વિષે ઘણા ઉદાર ઉર્ધ્વ ગમન સ્વભાવવંત વાયરા નથી હાલતા જવત્ તે તે ભાવપ્રતે ન પરીણમે સારે તે ઉદક (પાણી) ઉંચું ઉછળે નહીં, ઉભરાય નહીં. વળી તે પાતાળા કળશાના વાયરા અહોરાત્રી મધ્યે જેવાર તે વાયુ પ્રેરે છે સારે અહોરાત્રી મધ્યે જેવાર પાણી ઉંચું ઉછળે છે તે કારણે અહોરાત્રી મધ્યે જેવાર વેળ ભરાય છે (ભરતી ચોટ થાય છે) ને જ્યારે તે કળશાના વાયરા અધવચ્ચાને અનેરા વાયરાપ્રતે ઉદેરે નહીં સારે અધવચ્ચાજેથડી તે પાણી ઉભરાય નહીં, ઉછળે નહીં. એમ નિશ્ચયે હે ગૌતમ લવણ સમુદ્ર ચઉદસ, આઠમ, અમાવાસ્યા, પુનમને વિષે અત્યંત અધીકા વધે તથા ઘટે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રનું પાણી અહોરાત્રના (દિવસ રાત્રી થઇને) ત્રીશ મુહુર્ત માંહે કેટલી વાર અત્યંત વધે, ઘટે છે? (ભરતી ચોટ થાય છે).

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણ સમુદ્રનું પાણી ત્રીશ મુહુર્તમાંહે જેવાર અત્યંત વધે ઘટે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, શ્યામાટે એમ કહો છો જે લવણ સમુદ્રનું પાણી દિવસ રાત્રમાંહે જે વાર વધે, ઘટે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણ સમુદ્રે ત્રીશ મુહુર્તમાંહે જેવાર અધવચ્ચાજેથી વાયરો ઉડે છે (પાતાળા કળશાની) વાયરે કરીને ચઉદસ, આઠમ, પુનમ, અમાવાસ્યાએ પાણી ઉભરે છે. પાણી અધવચ્ચાને સમુદ્રમાંહે અનેરા વાયરા પાતાળા કળશાને વાયરે પ્રેર્યાથકાં અહોરાત્રમાં જે વાર ઉડે છે તેણે કરી અહોરાત્રમાં જેવાર વેળ ભરાય છે (દત્તિભાવ.) સારે અધવચ્ચાને શીજ પાણી ઉછળે તે માટે હે ગૌતમ દિવસની ત્રીશ મુહુર્તમાંહે તે વાયરાની અપેક્ષાએ કરીને જેવાર વધે, ઘટે છે. જવત્ વાયુને પ્રકાપે લવણ સમુદ્રને વિષે સીખા ઉડતી છે. ચક્રવાળની વિપંભ ગતિ છે. આવર્ત આકારે અથવા વૃત્તાકારે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રની સીખા કેટલી ચક્રવાળે ફરતી પહોળપણે છે, ને કેટલી વધે ઘટે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણ સમુદ્રની સીખા દશ હજાર જોજન ચક્રવાળ ફરતી પહોળપણે છે. ને કાંઈક ઉણું અર્ધ જોજન ને સીખા ઉપરે વેળ વધે, ઘટે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રની કેટલા હજાર નાગ કુમાર દેવતા અભ્યંતર (માહીલી) વેળ (જંજુદ્વીપ તરફ) ધરે છે, કેટલા હજાર નાગકુમાર દેવતા બાહીરલી વેળ (ધાતકી-ખંડ તરફ) ધરે છે, ને કેટલા હજાર નાગકુમાર દેવતા અગ્રોદક (શીખા ઉપરલું પાણી) લવણ સમુદ્રનું ધરે છે? (દયાવે છે)

ઉત્તર—હે ગૌતમ, બેતાળીસ હજાર નાગકુમાર દેવતા અભ્યંતર (જંજુદ્વીપમાં માહીલી) વેળ ધરે છે. બેાહોતેર હજાર નાગકુમાર દેવતા બાહીરલી (ધાતકી ખંડમાં) વેળ ધરે છે, ને સાઠ હજાર નાગકુમાર દેવતા અગ્રોદક (શીખા ઉપરલું પાણી) ધરે છે. એણી રીતે સર્વ મળીને એક લાખ, ચમોતેર હજાર, નાગકુમાર દેવતા હોય એમ તિથંકરે કહ્યું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેટલા વેળધર નાગકુમાર રાજા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ચાર વેળધર નાગકુમાર રાજા છે તેના નામ-ગોથુલ ૧, સીવક ૨, શંખ ૩, ને મનોસીલક ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે ચાર વેળધર નાગ રાજાના કેટલા આવાસ પર્વત છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ચાર આવાસ પર્વત છે તેના નામ-ગોથુલ ૧, દગલાસ ૨, શંખ ૩, ને દગસીમક ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ગોથુલનામા વેળધર નાગરાજાનો ગોથુલનામા આવાસ પર્વત ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંજુદ્વીપના મેર પર્વતને પુર્વ દીસે લવણ સમુદ્ર પ્રતે બેતાળીસ હજાર જોજન અવગાહી જમ્બે ત્યાં ગોસ્થુલનામા વેળધર નાગરાજાનો ગોસ્થુલ નામા આવાસ પર્વત છે. તે સતરસેં ને એકવીસ જોજન ઉંચો ઉંચપણે છે. ચારસેં ને સવાત્રીસ જોજન ઉંચો ઉંચપણે છે. મૂળે એક હજાર બાવીસ જોજન લાંબપણે, પોહોળપણે છે. વીચે સાતસેં ત્રેવીસ જોજન લાંબપણે પોહોળપણે છે ને ઉપરે ચારસેં ચોવીસ જોજન લાંબપણે પોહોળપણે છે. મૂળે ત્રણ હજાર બસેં ને બત્રીસ જોજન કાંઠક ઉંચા પરિધીપણે છે, વીચે બે હજાર બસેં ને અઠ્યાસી જોજન કાંઠક અધીકરાં પરિધીપણે છે ને ઉપરે એક હજાર, ત્રણસેં ને એકતાલીસ જોજન કાંઠક ઉંચા પરિધીપણે છે મૂળે વિસ્તીર્ણ છે, વચે સંક્ષીપ્ત (સાંકડો) છે, ને ઉપરે સંકીર્ણ (સાંકડો) છે. ગોપુંજને સંસ્થાને સંસ્થિત છે. સર્વ કનકમય છે નિર્મળજાવત્ પ્રતિષ્ઠ છે.

વળી તે ગોસ્થુલ પર્વત એક પત્રવર વેદિકાએ ને એક વનખંડે કરીને સઘજે ચોક-કેર વીંટયો છે. તે વેદિકા ને વનખંડનો વર્ણન પુર્વપરે કહેવો. તે ગોસ્થુલનામા આવાસ પર્વતને ઉપરે ધણું સમ રમણિક ભૂમિભાગ છે. જાવત્ દેવતા વસે છે. તે ધણું સમ-રમણિક ભૂમિ ભાગને મધ્ય ભાગે ત્યાં એક મોટો પ્રાસાદાવતંસક છે તે પ્રાસાદાવતંસક સાડાબાસક જોજન ઉંચપણે છે, તેમજ ઉંચપણાનું અર્ધ સવા એકત્રીસ જોજન લાંબપણે, પોહોળપણે છે. તેનો વર્ણન કહેવો જાવત્ સિંહાસન પરીવાર સહીત કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ગોસ્થુભનામા આવાસ પર્વત એવું નામ શ્યે અર્થે કહ્યો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ગોસ્થુભનામા આવાસ પર્વતને વિષે તે તે હામે ત્યાં ત્યાં ઘણી નાની મોટી વાવ છે. જાવત ત્યાં ગોસ્થુભને વણું ઘણું કમળ છે. તેમજ પુર્વસી પરે જાવત ગોસ્થુભ નામે ત્યાં દેવતા મહર્ધિક જાવત એક પશ્યોપમની સ્થિતિના વસે છે તે દેવતા ત્યાં ચાર હજાર સામાનીક દેવતાનું જાવત ગોસ્થુભનામા આવાસ પર્વતનું, ગોસ્થુભનામા રાજ્યધાનીનું જાવત અધિપતિપણું કરતો વિચરે છે તેને અર્થે હે ગૌતમ ગોસ્થુભ આવાસ પર્વત નામ કહીએ જાવત એ નામ નિત્ય છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ગોસ્થુભનામા દેવતાની ગોસ્થુભનામા રાજ્યધાની ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ગોસ્થુભ પર્વતને પૂર્વદીસે ત્રીજા અસંખ્યાતા દ્વીપ, સમુદ્ર વ્યતીક્રમીને અતેરા લવણ સમુદ્રને વિષે ગોસ્થુભ રાજ્યધાની છે તેહીજ પ્રમાણ કહેવું. તેમજ સર્વ વર્ણુન જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સીવકનામા વેળંધર નાગરાજનો દગલાસનામા આવાસ પર્વત ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંજીદ્વીપના મેરૂપર્વતને દક્ષિણદીસે લવણ સમુદ્ર એતાલીસ હજાર જેજન અવગાહી જમ્મએ ત્યાં સીવકનામા વેળંધર નાગરાજનો દગલાસનામા આવાસ પર્વત છે. તેનું પ્રમાણ જેમ ગોસ્થુભનું કહ્યું તેમ જાણવું પણ એટલો વિશેષ જે સર્વ અંક રતનમય છે. નિર્ભળ છે જાવત પ્રતિષ્ઠ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દગલાસનામા આવાસ પર્વત એહવું નામ શ્યે અર્થે કહ્યો છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, દગલાસનામા આવાસ પર્વત લવણ સમુદ્રમાંહે આઠ જેજન પ્રમાણ ક્ષેત્રમાંહે પાણીપ્રતે સઘળે ચોકકેર દીપાવે છે, ઉદ્યોત કરે છે, તપે છે, કાન્તિ વધારે છે. ને સીવકનામા ત્યાં દેવતા મહર્ધિક છે તે કારણે એ નામ કહીએ જાવત તેની રાજ્યધાની દક્ષિણ દીસે અસંખ્યાતમે લવણ સમુદ્રે સીવક નામે દગલાસની સેપ સર્વ તેમજ પૂર્વસી પરે કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સંખનામા વેળંધર નાગરાજનો સંખનામા આવાસ પર્વત ક્યાં છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંજી દ્વીપના મેરૂ પર્વતને પશ્ચિમ દીસે લવણ સમુદ્રપ્રતે એતાળીસ હજાર જેજન અવગાહી જમ્મએ ત્યાં સંખનામા વેળંધર નાગરાજનો સંખનામા આવાસ પર્વત છે તેનું પ્રમાણ ગોસ્થુભનીપરે કહેવું. પણ એટલો વિશેષ જે સર્વ શ્વામય છે નિર્ભળ છે તે એક પદ્મવર વેદિકાએ ને એક વનખંડે કરી સહીત છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સંખનામા આવાસ પર્વત એહવું નામ શ્યે અર્થે કહ્યો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સંખનામા આવાસ પર્વતને વિષે તે તે હામે ત્યાં ત્યાં ઘણી નાની વાવ પ્રમુખને વિષે જાવત ઘણું કમળ પ્રમુખ સંખની પ્રભા સરીખાં છે. સંખને વણું ઘોળાં

છે, સંખવર્ણની પ્રભાવંત છે. સંખનામા દેવતા મહર્ષિક જવત્ રાજ્યધાની પશ્ચિમદીસે સંખપર્વતને સંખનામા રાજ્યધાની છે. તેહીજ પ્રમાણુ સર્વ પુર્વપરે કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનોસીલક વેળંધર નાગરાજનો દગસીમક આવાસ પર્વત ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુદ્વીપના મેરૂપર્વતને ઉત્તરદીસે લવણ સમુદ્ર એતાલીસ હજાર જોજન અવગાહીને જઈએ ત્યાં મનોસીલકનામા વેળંધર નાગરાજનો દગસીમકનામા આવાસ પર્વત છે તેહીજ પ્રમાણુ પૂર્વલી રીતે કહેવું પણ એટલો વિશેષ જે સર્વ સ્ફટીક રત્નમય આછો નિર્મળ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દગસીમકનામા આવાસ પર્વત એહવું નામ સ્થે અર્થે કહો છો?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, દગસીમકનામા આવાસ પર્વત છે તે સીતા, સીતોદા મહાનદીને પ્રવાહ તે પર્વતલગે સમદ્રમાં જુજુઓ આલે છે ને તે પર્વતને આથડીને સમુદ્રના પાણીમાં લળી જાય છે તેણે અર્થે દગસીમક નામ કહીએ. જવત્ એ નામ નિત્ય છે. ત્યાં મનોસીલક નામા દેવતા મહર્ષિક છે જવત્ ત્યાં ચાર હજાર સામાનીક જવત્ વીચરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનોસીલક વેળંધર નાગરાજની મનોસીલક રાજ્યધાની ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, દગસીમક આવાસ પર્વતને ઉત્તરદીસે ત્રીછા અસંખ્યાતા દ્વીપ, સમુદ્ર મુકી જઈએ ત્યાં અનેરા લવણ સમુદ્રને વિષે ત્યાં મનોસીલક નામે રાજ્યધાની છે. તેહીજ પ્રમાણુ પૂર્વપરે જાણવું જવત્ મનોસીલકનામે દેવતા ત્યાં રહે છે.

(ચારેની વ્યાખ્યા) પેહેલો કનકમય ૧, ખીજો અંકરત્નમય ૨, ત્રીજો રૂપામય ૩, ને ચોથો સ્ફટીક રત્નમય ૪, એ ચાર વેળંધર દેવતાના આવાસ પર્વત ગોસ્થુભાદિક જાણવા ને અનુવેળંધર રાજના પર્વત છે તે ચારે રત્નમય છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અનુવેળંધર નાગદેવતાના રાજ કેટલા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ચાર અનુવેળંધર નાગદેવતાના રાજ છે. કર્કોટક ૧. કર્દમક ૨. કૈલાસ ૩. ને અરણુપ્રલ ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કર્કોટક અનુવેળંધર નાગરાજનો કર્કોટક આવાસ પર્વત ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુદ્વીપના મેરૂપર્વતને ધશાનખૂણે લવણસમુદ્ર એતાલીસ હજાર જોજન અવગાહીને જઈએ ત્યાં કર્કોટકનામા અનુવેળંધર નાગરાજનો કર્કોટકનામા આવાસ પર્વત છે તે સતરસેં, એકવીસ જોજન ઉંચો છે તેહીજ પ્રમાણુ જેમ ગોસ્થુભનું કહ્યું તેમજ જાણવું પણ એટલો વિશેષ જે સર્વ રત્નમય છે નિર્મળ જવત્ નિરવિશેષપણે સર્વ કહેવું જવત્ સિંહાસન પરીવાર સહીત કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કર્કોટકનામા આવાસ પર્વત એહવું નામ સ્થે અર્થે કહો છો?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ત્યાં ઘણાં ઉત્પલ કમળ કર્કોટક સરખાં છે પ્રભાએ કરી સેપ સર્વ તેમજ કહેવું. પણ એટલો વિશેષ જે તેની કર્કોટા રાજ્યધાની કર્કોટક પર્વતને ધશાનખૂણે અનેરે લવણ સમુદ્રે છે તેમજ સર્વ કહેવું.

વળી કર્દમનામા અનુવેળંધર નાગરાજનો પણ તેહજ ગમે અપરીશેપણે કંકોટક-નીપરે કહેવો. પણ એટલો વિશેષ જે અજીખૂણે છે. કર્દમનામા આવાસ પર્વત એહની વિદ્યુત્રલા રાજ્યધાની તે પણ અજીખૂણે અસંખ્યાતમે લવણ સમુદ્રે છે.

વળી કૈલાસનામા અનુવેળંધર નાગરાજ પણ એમજ કહેવો. પણ એટલો વિશેષ જે નૈરલખૂણે કૈલાસનામા પર્વત છે ને તેહની કૈલાસીકાનામા રાજ્યધાની તે પણ તેજ દીસે નૈરલખૂણે અનેરે અસંખ્યાતમે લવણ સમુદ્રે છે.

વળી અરણુપ્રભાનામા અનુવેળંધર નાગરાજનો આવાસ પર્વત પણ એમજ કહેવો પણ એટલો વિશેષ જે વાયુખૂણે છે ને તેહની અરણુપ્રભાનામા રાજ્યધાની તે પણ તેહીજ વાયુખૂણે અનેરે અસંખ્યાતમે લવણ સમુદ્રે જાણી.

એ ચારે આવાસપર્વત એક પ્રમાણે સરખા છે અને સર્વ રત્નમય છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુસ્થિત લવણ સમુદ્રનો અધિપતિ દેવતા તેહનો ગૌતમ દ્વીપ ક્યાં છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુદ્વીપના મેર પર્વતને પશ્ચિમદીસે લવણ સમુદ્ર ચાર હજાર જોજન અવગાહી જમ્બે લાં સુસ્થિતનામા લવણ સમુદ્રના અધિપતિ દેવતાનો ગૌતમ દ્વીપનામા દ્વીપ છે તે ચાર હજાર જોજન લાંબપણે પોહોળપણે છે. સાડત્રીસ હજાર નવસે અડ-તાળીશ જોજન કાંઈક ઊંણા પરધીપણે છે. તે દ્વીપ જંબુદ્વીપની દીસે સાડી અઠાસી જોજન ને એક જોજનના પંચાણું ભાગ કરીએ એહવા આળીશ ભાગ એટલો જળથકી ઊંચો છે. ને લવણ સમુદ્રની દીસે જે કાસ જળથકી ઊંચો છે. વળી તે ગૌતમદ્વીપ એક પદ્મવર વેદિકાએ ને એક વનખંડે કરી સધળે ચોકકેર વિટયો છે. તે વેદિકા ને વનખંડનો વર્ણન પુર્વદીપરે કહેવો. તે ગૌતમદ્વીપનામા દ્વીપને ઉપરે ધણું સમો રમણિક ભૂમિ ભાગ છે. તે જેમ કાષ્ઠ માદળનું તળું જવત્ લાં દેવતા બેસે છે. તે ધણું સમોરમણિક ભૂમિભાગને મધ્ય ભાગે લાં સુસ્થિત લવણાધિપતિ દેવતાનો એક મોટો આક્રીડાવાસનામા ભૂમિ વિહાર છે તે ક્રીડા કરવાનો પ્રાસાદ છે. તે સાડીઆસઠ જોજન ઊંચપણે છે તે થકી અર્ધ એટલે સવા એકત્રીશ જોજન લાંબપણે પોહોળપણે છે. અનેક સૈંકડા સ્થંભ તેણે કરી સહીત છે. લવનનો વર્ણન કહેવો. તે આક્રીડાવાસ ભૂમિ વિહારને માંહે ધણું સમો રમણિક ભૂમિભાગ છે જવત્ મણિના સ્પર્શ લગે કહેવું. તે ધણું મધ્યભાગે તીલાં એક મણિપીડીકા છે તે મણિપીડીકા એ જોજન લાંબી પોહોળી છે ને એક જોજન જાડપણે છે. સર્વ મણિમય છે નિર્ભળ છે. તે મણિપીડીકાને ઉપરે તીલાં એક દેવસયતી (દેવતાની સજ્યા દોહીયાડપ) છે તેનો વર્ણન પુર્વદીપરે કહેવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ગૌતમ દ્વીપનામા દ્વીપ એહવું નામ રથે અર્થે કહો છો ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે ગૌતમ દ્વીપે તે તે હામે ત્યાં ત્યાં ધણું કમળ જવત્ ગૌતમની શાન્તિવંત છે (ગૌતમ નામે કાકક વસ્તુ વિશેષ જાણી). તેણે અર્થે હે ગૌતમ, ગૌતમ દ્વીપ એહવું નામ કહીએ છીએ. જવત્ એ નામ નિત્ય છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુસ્થિતનામા લવણાધિપતિ દેવતાની સુસ્થિતનામા રાજ્યધાની ક્યાં છે?
ઉત્તર—હે ગૌતમ, ગૌતમ દ્વીપને પશ્ચિમ દીશે ત્રીજા અસંખ્યાતા દ્વીપ, સમુદ્ર મુકીને જવત્ અનેરા લવણ સમુદ્રને વિષે ખાર હજાર જોજન અવગાહી જઈએ ત્યાં સુસ્થિતા રાજ્યધાની છે, એણી પરે તેમજ સર્વ પુર્વવત્ જાણવું. જવત્ સુસ્થિત દેવતા વસે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જંબુદ્વીપના ચંદ્રમાના ચંદ્રદ્વીપનામા દ્વીપ ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુ દ્વીપના મેર પર્વતને પુર્વ દીશે લવણ સમુદ્ર ખાર હજાર જોજન અવગાહી જઈએ ત્યાં જંબુ દ્વીપના ચંદ્રમાના ચંદ્રદ્વીપ નામે દ્વીપ છે, તે દ્વીપ જંબુ દ્વીપની દીશે સાડી અઠ્યાસી જોજન ને એક જોજનના પંચાણું લાગ કરીએ એહવા ચાળીશ લાગ એટલા જળથકી ઉંચા છે, અને લવણ સમુદ્રની દીશે જે ક્રાશ જળથકી ઉંચા છે. તે દ્વીપ ખાર હજાર જોજન લાંબપણે, પહોળપણે છે. શેષ સર્વ તેમજ જેમ ગૌતમ દ્વીપની પરિધી કહી તેમજ કહેવી. વળી તે દ્વીપ પ્રત્યેક પ્રત્યેક પચ્ચર વેદિકાએ ને પ્રત્યેક પ્રત્યેક વનખંડે કરી સહીત છે. તે વેદિકા ને વનખંડનો વર્ણન પુર્વલી પરે કહેવો. તે દ્વીપ ઉપર ઘણું સમ રમણિક ભૂમિ લાગ છે જવત્ ત્યાં ઘણું જ્યોતિષી દેવતા એશે છે. તે ઘણું સમરમણિક ભૂમિ લાગને મધ્ય ભાગે પ્રાસાદાવતંસક છે. તે સાડી બાસક જોજન ઉંચા તેહને મધ્ય ભાગે મણિપીડીકા જે જોજનની છે જવત્ ત્યાં સિંહાસન પરીવાર સહીત કહેવાં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચંદ્રદ્વીપનામા દ્વીપ એહવું નામ શ્યે અર્થે કહીએ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ત્યાં ઘણી નાની મોટી વાવને વિષે ઘણાં કમળ ચંદ્રમાને વર્ણ છે. ચંદ્રમા શરખી કાન્તિવંત છે. ચંદ્રનામે ત્યાં જ્યોતિષીના ઇંદ્ર દેવતા મહર્ધિક જવત્ એક પશ્ચોપમની સ્થિતિવંત વસે છે. તે તે ત્યાં ત્યાં પ્રત્યેક પ્રત્યેક ચાર હજાર સામાનીક દેવતાનું જવત્ ચંદ્રદ્વીપનું ચંદ્ર રાજ્યધાનીનું અનેરા ઘણા જ્યોતિષી દેવતા દેવાંજાનું અધિપતિપણું કરતાં થકાં જવત્ વિચરે છે તેણે અર્થે હે ગૌતમ ચંદ્રદ્વીપ એહવું નામ કહીએ. જવત્ એ નામ નિત્ય છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જંબુ દ્વીપના ચંદ્રમાની ચંદ્ર નામે રાજ્યધાનીયું ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણ સમુદ્રના ચંદ્રદ્વીપને પૂર્વ દીશે ત્રીજા અસંખ્યાતા દ્વીપ છાંડીને જવત્ અનેરા જંબુ દ્વીપને વિષે ખાર હજાર જોજન અવગાહી જઈએ ત્યાં ચંદ્રા રાજ્યધાની છે તેહીજ પ્રમાણ જવત્ એહવા મહર્ધિક ચંદ્ર દેવતા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જંબુ દ્વીપના સૂર્યના સૂર્યનામા દ્વીપ ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુ દ્વીપના મેર પર્વતને પશ્ચિમ દીશે લવણ સમુદ્ર ખાર હજાર જોજન અવગાહી જઈએ ત્યાં સૂર્ય દ્વીપ છે. તેમજ પુર્વલી (ચંદ્રદ્વીપની) પરે ઉંચપણું લાંબપણું, પહોળપણું, પરિધીપણું કહેવું. વળી પચ્ચર વેદિકા, વનખંડ, ભૂમિ લાગ તેમજ કહેવો જવત્ જ્યોતિષી દેવતા વસે છે. વળી પ્રાસાદાવતંસકનું પણ તેહીજ પ્રમાણ કહેવું. મણિપીડીકા સિંહાસન પરીવાર સહીત કહેવાં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૂર્યદ્વીપનામા દ્વીપ એહવું નામ શ્યે અર્થે કહીએ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ત્યાંના કમળ સૂર્યની કાન્તિ સરખાં છે જાવત્ જ્યોતિષી દેવતા વસે છે સૂર્યનામા ત્યાં જ્યોતિષીના ઈંદ્ર દેવતા વસે છે. તેણે અર્થે સૂર્યદ્વીપ એહવું નામ કહીએ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જંબુદ્વીપના સૂર્યની સૂર્યનામે રાજ્યધાનીયું ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેહની રાજ્યધાની લવણુ સમુદ્રના સૂર્ય દ્વીપને પશ્ચિમ દિસે અનેરા અસંખ્યાતમે જંબુદ્વીપે છે. શેષ સર્વ તેમજ જાવત્ સૂર્ય દેવતા ત્યાં વસે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણુ સમુદ્રની શીખા માંહી જંબુદ્વીપની દીસે ફરે છે તે અભ્યંતર લાવણીક ચંદ્રમાના ચંદ્ર દ્વીપ ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુદ્વીપના મેર પર્વતને પૂર્વ દીસે લવણુ સમુદ્ર યાર હજાર જોજન અવગાહી જઈએ ત્યાં અભ્યંતર લવણુ સમુદ્રના ચંદ્રમાના ચંદ્રદ્વીપનામા દ્વીપ છે તે જેમ જંબુદ્વીપના ચંદ્રમાના દ્વીપ કહ્યા તેમજ કહેવા. પણ એટલો વિશેષ જે રાજ્યધાનીયું અનેરા લવણુ સમુદ્રને વિષે કહેવી. શેષ સર્વ તેમજ કહેવું એમ અભ્યંતર લવણુ સમુદ્રના સૂર્યના દ્વીપ તે પશ્ચિમ દિસે લવણુ સમુદ્ર યાર હજાર જોજન અવગાહી જઈએ ત્યાં છે. તેમજ સર્વ રાજ્યધાની પણ કહેવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણુ સમુદ્રની શીખા યાહીર અને ધાતકીખંડ દીસે ફરે છે તે યાહી લાવણીક ચંદ્રમાના ચંદ્રદ્વીપ ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણુ સમુદ્રની પૂર્વ દીસેની વેદિકાથકી લવણુ સમુદ્ર પશ્ચિમ દીસે યાર હજાર જોજન અવગાહી જઈએ ત્યાં યાહીરલા લવણુ સમુદ્રના ચંદ્રમાના ચંદ્ર દ્વીપ છે. તે દ્વીપ ધાતકી ખંડ દીસે સાડા અઠ્યાસી જોજન ને એક જોજનના પંચાણું ભાગ કરીએ એવા ચાળીશ ભાગ એટલા જળ થકી ઉંચા છે અને લવણુ સમુદ્ર દીસે જે કાસ જળથકી ઉંચા છે. યાર હજાર જોજન લાંબપણે પોહોળપણે છે તે દ્વીપે પદ્મવર વેદિકા, વનખંડ, ઘણું સંમરમણિક ભૂમિભાગ, મણિપીઠીકા, સિંહાશન પરીવાર સહીત તેમજ નામનો અર્થ પુર્વપરે કહેવો. તેની રાજ્યધાની યાહીરલા લવણુ સમુદ્રના ચંદ્ર દ્વીપને પૂર્વ દીસે ત્રીજા અસંખ્યાતમા અનેરા લવણુ સમુદ્રને વિષે છે. શેષ સર્વ તેમજ કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, યાહીરલા લવણુ સમુદ્રના સૂર્યના સૂર્યદ્વીપનામા દ્વીપ ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણુ સમુદ્રની પશ્ચિમ દિસેની વેદિકાથકી લવણુ સમુદ્ર પૂર્વ દીસે યાર હજાર જોજન અવગાહી જઈએ ત્યાં સૂર્ય દ્વીપ છે. જાવત્ ધાતકીખંડ દીસે તે દ્વીપ સાડા અઠ્યાસી જોજન ને એક જોજનના પંચાણું ભાગ કરીએ એહવા ચાળીશ ભાગ જળ થકી ઉંચા છે અને લવણુ સમુદ્રની દિસે જે કાસ જળથકી ઉંચા છે. જાવત્ રાજ્યધાની યાહીરલા લવણુના સૂર્ય દ્વીપથકી પશ્ચિમ દિસે ત્રીજા અસંખ્યાતમે લવણુ સમુદ્રે યાર હજાર જોજન અવગાહી જઈએ ત્યાં છે. તેમજ સર્વ પૂર્વપરે કહેવું.

૭૫. ધાતકી ખંડથી માંડીને સ્વયંભૂ રમણ સમુદ્ર. તેના ચંદ્ર, સૂર્યના
ચંદ્ર, સૂર્યદ્વીપ ને ચંદ્ર, સૂર્ય રાજ્યધાનીની આમના.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધાતકીખંડ દ્વીપના ચંદ્રમાના ચંદ્રદ્વીપ ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ધાતકીખંડ દ્વીપના પૂર્વ દિસીની વેદિકા થકી કાળોદધી સમુદ્ર ધાર હજાર જોજન અવગાહી જમએ ત્યાં ધાતકીખંડ દ્વીપના ચંદ્રમાના ચંદ્ર દ્વીપનામા દ્વીપ છે. તે સધળે ચોકકેર જે કાસ પાણીથકી ઉંચા છે. (કાળોદધી સમુદ્ર સરખે સમો છે તે માટે.) ધાર હજાર જોજન લાંબપણે પોહોળપણે છે તેમજ વિપલ, પરિધિ ભૂમિ ભાગ, પ્રાસાદાવતંસક, મણિપીઠીકા, સિંહાસન પરીવાર સહીત, અર્થ પણ તેમજ કહેવો. ને તેની રાજ્યધાની પોતાના દ્વીપથકી પૂર્વ દીસે અનેરા અસંખ્યાતમે ધાતકીખંડ દ્વીપને વિશે છે. શેષ સર્વ તેમજ પૂર્વપરે કહેવું એમ સૂર્ય દ્વીપ પણ કહેવા. પણ એટલો વિશેષ જે ધાતકીખંડ દ્વીપની પશ્ચિમ દિસની વેદિકા થકી કાળોદધી સમુદ્ર ધાર હજાર જોજને તેમજ સર્વે કહેવું જવત્ તેહની રાજ્યધાની સૂર્ય દ્વીપને પશ્ચિમ દિસે અનેરે ધાતકીખંડ દ્વીપે છે શેષ સર્વ તેમજ પૂર્વલીપરે કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાળોદધી સમુદ્રના ચંદ્રમાના ચંદ્રદ્વીપ ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, કાળોદધી સમુદ્રની પૂર્વ દિસીની વેદિકાના અંતથકી (અબ્યંતર) કાળોદધી સમુદ્ર પશ્ચિમ દિશે ધાર હજાર જોજન અવગાહી જમએ ત્યાં કાળોદધી સમુદ્રના ચંદ્રમાના ચંદ્રદ્વીપ છે. તે સધળે ચોકકેર જે કાસ જળથકી ઉંચા છે. સેપ સર્વ તેમજ પૂર્વલીપરે કહેવું. જવત્ રાજ્યધાની તે પોતાના દ્વીપથકી પૂર્વદીસે અનેરે અસંખ્યાતમે કાળોદધી સમુદ્રે ધાર હજાર જોજન અવગાહીને શેષ સર્વ તેમજ કહેવું. જવત્ ત્યાં ચંદ્ર દેવતા રહે છે. એમ સૂર્યના દ્વીપા પણ કહેવા. પણ એટલો વિશેષ જે કાળોદધી સમુદ્રની પશ્ચિમ દીસીની વેદિકાના અંતથકી કાળોદધી સમુદ્ર પૂર્વદીસે ધાર હજાર જોજન અવગાહી જમએ ત્યાં સૂર્યદ્વીપ છે. ને તેની રાજ્યધાની પોતાના દ્વીપને પશ્ચિમદીસે અનેરા કાળોદધી સમુદ્રને વિશે સેપ સર્વ તેમજ કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુષ્કરવર દ્વીપના ચંદ્રમાના ચંદ્રદ્વીપ ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પુષ્કરવર દ્વીપના ચંદ્રમાના ચંદ્રદ્વીપ પુષ્કરવર દ્વીપની પૂર્વદીસીની વેદિકાના અંતથકી પુષ્કરવર સમુદ્ર ધાર હજાર જોજન અવગાહી જમએ ત્યાં છે અને તેની રાજ્યધાની અનેરા પુષ્કરવર દ્વીપે છે તેમજ સર્વે કહેવું ને સૂર્યદ્વીપ પુષ્કરવર દ્વીપની પશ્ચિમ દીસીની વેદિકાના અંતથકી પુષ્કરોદધી સમુદ્ર ધાર હજાર જોજન અવગાહી જમએ ત્યાં છે તેમજ સર્વ જવત્ રાજ્યધાની અનેરા પુષ્કરોદધી સમુદ્રે છે.

હવે સર્વ દ્વીપના જે ચંદ્રમા, સૂર્ય. તેહના દ્વીપ આગળેજ સમુદ્રને યાહીરલે પાસે છે. તેમાં વળી ચંદ્રદ્વીપ સર્વ પૂર્વદીસે છે ને સૂર્યદ્વીપ સર્વ પશ્ચિમદીસે છે. ને સર્વ સમુદ્રના જે ચંદ્રમા, સૂર્ય તેહના દ્વીપ તેહજ સમુદ્રે છે. દ્વીપના ચંદ્રમા, સૂર્યના દ્વીપ તે આગલા

સમુદ્રને માહીલે પાસે છે ને સમુદ્રના ચંદ્રમા, સૂર્યના દ્વીપ તેહીજ સમુદ્રે છે. તેહની રાજ્યધાનીયું દ્વીપના ચંદ્રમા, સૂર્યની પોતાના સરીખા નામને દ્વીપે છે અને સમુદ્રના ચંદ્રમા, સૂર્યની પોતાના સરીખા નામને સમુદ્રે છે. તેમા પણ વળી ચંદ્રની રાજ્યધાની પૂર્વદીસે અને સૂર્યની રાજ્યધાની પશ્ચિમ દીસે છે.

હવે દ્વીપ, સમુદ્રના નામ જાણવાને અર્થે એ ગાથાનો અર્થ કહે છે. પેહેલો જંબુદ્વીપ, લવણ સમુદ્ર, ધાતકી દ્વીપ, કાળોદંધી સમુદ્ર, પુષ્કરવર દ્વીપ, પુષ્કરવર સમુદ્ર, વારણીવર દ્વીપ, વારણીવર સમુદ્ર, ક્ષીરવર દ્વીપ, ક્ષીરવર સમુદ્ર, ધૃતવર દ્વીપ, ધૃતવર સમુદ્ર, ધંજુવર દ્વીપ, ધંજુવર સમુદ્ર, નંદીસ્વર દ્વીપ, નંદીસ્વર સમુદ્ર, અરણુ દ્વીપ, અરણુ સમુદ્ર, અરણુવર દ્વીપ, અરણુવર સમુદ્ર, કુંડળ દ્વીપ, કુંડળ સમુદ્ર, રૂચક દ્વીપ, રૂચક સમુદ્ર, આભરણુને નામે, વસ્ત્રને નામે, ગંધને નામે, કમળને નામે, તીલકને નામે, પૃથ્વીને નામે, નિધાનને નામે, રત્નને નામે, વર્ષધરને નામે, દ્રહને નામે, નદીને નામે, વિજયને નામે, વખારાને નામે, ખાર દેવલોકને નામે, ચોસઠ ઇંદ્રને નામે, દેવકુરુ, ઉત્તર કુરુને નામે, મેરુને નામે, આવાસને નામે, શીખરને નામે, અઘાવીશ નક્ષત્રને નામે, ચંદ્રને નામે, સૂર્યને નામે, એમ સર્વ ઉત્તમ વસ્તુને નામે, અસંખ્યાતા દ્વીપ, સમુદ્ર કહેવાં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવદ્વીપ (છેલા સ્વયંભૂરમણ્યકી પુંડે (વાંસે) પાંચમો દ્વીપ) તેના ચંદ્રમાના ચંદ્રદ્વીપનામા દ્વીપ ક્યાં છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, દેવદ્વીપની પૂર્વ દિશીની વેદિકાના અંતથકી દેવોદંધી સમુદ્ર યાર હજાર જોજન અવગાહી જઘએ ત્યાં ચંદ્રમાના દ્વીપ છે. તે પૂર્વદી રીતે જાણવા. જાવત રાજ્યધાની પોતાના દ્વીપથકી પૂર્વ દીસે આજે દેવ સમુદ્ર અસંખ્યાતા હજાર જોજન અવગાહી જઘએ ત્યાં દેવદ્વીપના ચંદ્રમાની ચંદ્રમા નામે રાજ્યધાનીઓ કહી છે. શેષ સર્વ તેમજ પૂર્વદી પરે જાણવું. દેવદ્વીપના ચંદ્રમાના જેમ એ દ્વીપ કહ્યા તેમજ દેવદ્વીપના સૂર્યના પણ દ્વીપ કહેવા, પણ એટલો વિશેષ જે પશ્ચિમ દીશે તેહીજ સમુદ્રમાં કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવ સમુદ્રના ચંદ્રમાના ચંદ્રદ્વીપ ક્યાં છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, દેવોદંધી સમુદ્રની પૂર્વ દીસીની વેદિકાના અંતથકી દેવોદંધી સમુદ્ર પશ્ચિમ દીશે યાર હજાર જોજન અવગાહી જઘએ તેમજ અનુક્રમે જાવત રાજ્યધાની પોતાના ચંદ્રદ્વીપથકી પશ્ચિમ દિશે દેવોદંધી સમુદ્ર અસંખ્યાતા હજાર જોજન અવગાહી જઘએ ત્યાં દેવોદંધી સમુદ્રના ચંદ્રમાની ચંદ્રમાનામે રાજ્યધાની છે. શેષ સર્વ તેમજ કહેવું. એમ સૂર્યના દ્વીપ પણ કહેવા પણ એટલો વિશેષ જે દેવોદંધી સમુદ્રની પશ્ચિમ દિશીની વેદિકાના અંત થકી દેવોદંધી સમુદ્ર પૂર્વ દિશે યાર હજાર જોજન અવગાહી જઘએ ત્યાં સૂર્યદ્વીપ છે. અને તેની રાજ્યધાનીઓ પોતાના દ્વીપને પૂર્વ દિશે દેવોદંધી સમુદ્ર અસંખ્યાતા હજાર જોજન અવગાહીને જઘએ ત્યાં છે.

વળી એમ નાગ દ્વીપ, નાગ સમુદ્ર. જક્ષ દ્વીપ, જક્ષ સમુદ્ર, ભૂત દ્વીપ, ભૂત સમુદ્ર,

તેના ચંદ્રમા, સૂર્યના ચંદ્ર, સૂર્યદ્વીપ ને તેની રાજ્યધાની તે જેમ દેવોદધી દ્વીપ, સમુદ્રની કહી તેમજ કહેવી. એટલે એ ચારે દ્વીપ, સમુદ્રની એક રીત કહેવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્વયંભૂરમણ દ્વીપના ચંદ્રમાના ચંદ્રદ્વીપ નામે દ્વીપ ક્યાં છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સ્વયંભૂરમણ દ્વીપના પૂર્વ દિશીની વેદિકાના અંતથકી સ્વયંભૂરમણોદક સમુદ્ર ધાર હજાર જોજન અવગાહી જમ્મએ સાં ચંદ્રદ્વીપ છે અને તેની રાજ્યધાની પોત-પોતાના ચંદ્રદ્વીપને પૂર્વદિશે સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર અસંખ્યાતા હજાર જોજન અવગાહી જમ્મએ સાં છે તેમજ પૂર્વવત્ કહેવું. એમ સૂર્યના દ્વીપ સ્વયંભૂરમણ દ્વીપના પશ્ચિમ દિશીની વેદિકાના અંતથકી સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રમાં ધાર હજાર જોજન અવગાહી જમ્મએ સાં છે અને તેની રાજ્યધાની પોતપોતાના દ્વીપથકી પશ્ચિમદિશે સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રમાં અસંખ્યાતા જોજન જમ્મએ સાં છે. શેષ સર્વ તેમજ કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રના ચંદ્રમાના ચંદ્રદ્વીપ ક્યાં છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રના પૂર્વદિશીની વેદિકાના અંતથકી સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર પશ્ચિમદિશે ધાર હજાર જોજન જમ્મએ સાં ચંદ્રદ્વીપ છે. શેષ સર્વ તેમજ પૂર્વલીપરે કહેવું. ને તેની રાજ્યધાનીયું પોતપોતાના દ્વીપને પશ્ચિમદિશે સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રમાંહે અસંખ્યાતા જોજન અવગાહી જમ્મએ સાં છે. તેમજ સર્વ કહેવું. એમ સૂર્યના દ્વીપ પણ સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રમાંહે પશ્ચિમાંંતથકી પૂર્વદિશે ધાર હજાર જોજન અવગાહી જમ્મએ સાં સૂર્યદ્વીપ છે ને તેની રાજ્યધાનીયું પોતપોતાના દ્વીપથકી પૂર્વદિશે સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર અસંખ્યાતા હજાર જોજન અવગાહી જમ્મએ સાં સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રના સૂર્યની રાજ્ય-ધાનીઓ છે. જવત્ સાં સૂર્યદેવતા ઇંદ્ર છે. એ દ્વીપ સમુદ્ર તેના ચંદ્ર સૂર્યના દ્વીપ અને રાજ્યધાનીનો અધિકાર પુરો થયો. હવે લવણનો તો અધિકાર ચાલેછે તેજ હવે કહે છે.

૭૬. લવણ સમુદ્રની સાથે બીજા સમુદ્રનો મુકાબલો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રમાંહે વેળંધરનામા નાગરાજ, અગ્ર, સીખા, નમણ, (નીચાણ) અને ત્રાસ, વૃદ્ધિ (વધ, ઘટ) છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા છે. (નીચાણ, વધ, ઘટ છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જેમ લવણ સમુદ્રે વેળંધરનામા નાગરાજ, અગ્ર, સીખા, નમણ, ત્રાસ, વૃદ્ધિ છે. તેમ બાહીરલા જે કાળોદધી પ્રમુખ અસંખ્યાતા સમુદ્ર છે સાં વેળંધર-નામા નાગરાજ, અગ્ર, સીખા, નમણ, તે ત્રાસ, વૃદ્ધિ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. (એટલે એહવા નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રનું શું ઉંચું સીખાવંત પાણી છે ? કે પ્રસ્તારવંત સમું પાણી છે ? કે શું વાયરે ક્ષોભાતું પાણી છે ? કે અણુક્ષોભાતું પાણી છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણ સમુદ્રનું ઉંચું સીખાવંત પાણી છે, પણ સમું પ્રસ્તારવંત

પાણી નથી. વાયરે કરી ક્ષોભાતું જળ (પાણી) છે, પણ અણુક્ષોભાતું સ્થિર પાણી નથી.
 પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જેમ લવણ સમુદ્રનું ઉંચું સીખાવંત પાણી છે, પણ સમું પ્રસ્તારવંત પાણી નથી. વાયરે કરી ક્ષોભાતું પાણી છે, પણ અણુક્ષોભાતું સ્થિર પાણી નથી. તેમ બાહીરલા જે અસંખ્યાતા સમુદ્ર છે તેનું પાણી શું ઉંચું સીખાવંત છે, કે પ્રસ્તારવંત સમું પાણી છે? વાયરે કરી ક્ષોભાતું પાણી છે, કે અણુક્ષોભાતું સ્થિર પાણી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, બાહીરલા કાળોદધી પ્રમુખ સર્વ સમુદ્રનું સીખાવંત ઉંચું પાણી નથી, પણ પ્રસ્તારવંત સમું પાણી છે. વાયરે કરી ક્ષોભાતું પાણી નથી, પણ અણુક્ષોભાતું સ્થિર પાણી છે. (પાતાળા કળશાના અભાવ માટે.) જળેકરી પૂર્ણ છે. પૂર્ણ પ્રમાણ ભર્યા છે જગતા નથી. અને ઉણા પણ નથી સમા ભર્યા ઘડાની પરે રજા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રને વિષે ઘણા ઉદાર અપકાયરૂપ મેઘ ઉપજે છે? વરસે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા, ઉપજે છે, વરસે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જેમ લવણ સમુદ્રને વિષે ઘણા ઉદાર બાહર અપકાયરૂપ મેઘ ઉપજે છે, સમુદ્રના પામે છે, વરસે છે તેમ બાહીરલા જે કાળોદધિ પ્રમુખ અસંખ્યાતા સમુદ્ર છે તેને વિષે ઘણા ઉદાર અપકાયરૂપ મેઘ ઉપજે છે? સમુદ્રના પામે છે? વરસે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં (એટલે મેઘ વરસતા નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાહીરલા સમુદ્ર મેઘની વૃદ્ધિ વિના જળે કરી પૂર્ણ પૂર્ણ પ્રમાણે ભર્યા છે પણ મેઘ વરસતા નથી, જગતા નથી, ઉણાપણુ નથી, સમા ભર્યા ઘડાની પરે રહે છે. એમ એ અર્થ કહે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, બાહીરલા સમુદ્રને વિષે મેઘની વૃદ્ધિ વિના ઘણા બાહર અપકાય ઉદક તેનીયા જીવ પુદ્ગલ પાણીપણે આશ્રય છે, ઉપજે છે, પૂષ્ટ થાય છે, ઉપચય પ્રતે પામે છે. તેણે અર્થે હે ગૌતમ એમ કહીએ છીએ જે બાહીરલા સમુદ્ર મેઘવૃદ્ધિ વિના પાણીએ ભર્યા વ્યવત્ સમા ભર્યા ઘડાની પરે રહે છે.

૭૭. લવણ સમુદ્રના ડગમાળાનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્ર કેટલો ઉંડપણે વૃદ્ધિએ વધતો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણ સમુદ્રને એ પાસેથી (જંજીરોપની જગતીયી ને ધાતકી ખંડ તરફથી) મોટું પંચાણું પંચાણું પ્રદેશ જઈએ ત્યારે એક પ્રદેશ ઉંડપણે વધે. પંચાણું પંચાણું વળાંક વળાંક ત્યારે એક વળાંક ઉંડા વધે છે. એમ પંચાણું પંચાણું લીલા જળને તરે એકેક લોક પ્રમાણે ઉંડા છે. એમ પંચાણું જંતુએ એક જંતુ વધે. એમ એણે એકેકે પંચાણું જંતુ એક જંતુ. પંચાણું આંગૂલે એક આંગૂલ. પંચાણું વિદ્યે (વેતે) એક વિદ્યે. પંચાણું નાદે એક નાદ. પંચાણું કુક્ષીએ (જાતીના મધ્ય ભાગ સુધી એટલે જે જંતુને તરવા એક કુક્ષી. પંચાણું ધનુષે (ધનુ) એક ધનુષ. પંચાણું ગાદિએ એક ગાદિ. પંચાણું સિંહને એક સિંહ. પંચાણું સર્પે (સિંહ) એક સર્પ. વ્યવત્ પંચાણું મનર

નેજન જમ્યે સારે એક હજાર નેજન ઉંડપણે વધે છે. (જે ગણતરી લેવી તે તમામ જગતીના કાંઠેથી લેવી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્ર કેટલો ઉંડપણે શિખાએ વધતો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણ સમુદ્રને જે પાસે પંચાલું પંચાલું પ્રદેશ જમ્યે સારે સોળ સોળ પ્રદેશ શીખા ઉંડપણે વધે છે. એમ અનુક્રમે જવત્ પંચાલું પંચાલું હજાર નેજન જમ્યે સારે સોળ હજાર નેજન ઉંડપણે શીખા વધે છે* (જેમ પ્રથમથી ગણતરી તેમજ લેવી પણ એટલો વિશેષ જે ઉંડપણું સોળગણું લેવું.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રનો કેવડો મોટો ગોતિર્થ કહ્યો છે? (ગોતિર્થ તે ચડતું ઉતરતું પાણી.)

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણ સમુદ્રને જે પાસે પંચાલું પંચાલું હજાર નેજન ગોતિર્થ છે.

* આ રીતની જળ વૃદ્ધિથી કેટલાએકના મનમાં એમ શંકા થાય જે આમ જળ વૃદ્ધિ ગણતાં લવણ સમુદ્ર મધ્યેના જુગળીયાના અંતરદ્વીપા, ગોતમદ્વીપ, ચંદ્ર, સૂર્યના દ્વીપા, વેળધર પર્વતો વગેરે ડુબી જવા નેહ્યે, પણ તેમ નથી. કારણકે ભગવંતે જે જળવૃદ્ધિ બતાવી છે તે અપેક્ષા વચનથીજ સસજ છે. તેનું એમ સમજાય છે કે—તે ગણતરી લવણ સમુદ્રના કાંઠાથી તે ડગમાળાના અગ્ર ભાગની દોરીછંટ એકંદર ગણતરી જણાય છે.

હવે જળવૃદ્ધિ ગણતાં દ્વીપા વગેરેને હરકત આવે નહીં તે સંબંધમાં સમાધાન એ છે કે જગતીયકી પાંચસેં નેજન લવણ સમુદ્રમાં જમ્યે સારે જુગળીયાનો પાંચસો નેજનનો લાંબો, પહોળો ત્રીજો અંતરદ્વીપો આવે. તે દ્વીપો જંજુદ્વીપ તરફ સાડાત્રણ નેજન ને પંચાલુયા પાંસઠ ભાગ એટલો જળથકી ઉંચો દેખાય છે, ને લવણ સમુદ્રમાં ડગમાળા તરફ અર્ધ નેજન (જે કાશ) જળથકી ઉંચો દેખાય છે. એ હિશામે પાંચસેં નેજને ત્રણ નેજન ને પંચાલુયા પાંસઠ ભાગ જળ વૃદ્ધિ થઇ. તેને બમણા કરતાં એટલે એક હજાર ને સાત નેજન ને નેજનના પંચાલુયા પાંત્રીશ ભાગની જળ વૃદ્ધિ થઇ. તેને પંચાલુયે ગુણતાં સાતસેં નેજન થાય એટલે પંચાલુ હજાર લવણ સમુદ્રમાં જમ્યે સારે સાતસેં નેજનની જળ વૃદ્ધિ થાય.

વળી જગતીયકી લવણ સમુદ્રમધ્યે બાર હજાર નેજન જમ્યે સારે બાર હજાર નેજનનો લાંબો, પહોળો, ગૌતમદ્વીપો આવે છે તે દ્વીપો જગતી તરફ જળથી સાડી અઠ્યાશી નેજન ને પંચાલુયા ચાળીશ ભાગ ઉંચો દેખાય છે ને લવણ સમુદ્રના ડગમાળા તરફ અર્ધ નેજન જળથકી ઉંચો દેખાય છે. એ હિસામે પણ બાર હજાર નેજનમાં જળવૃદ્ધિ અઠ્યાશી નેજનને પંચાલુયા ચાળીશ ભાગ થાય. એ સૂત્રના ન્યાયથી એક હજાર ને સાત નેજન ને નેજનના પંચાલુયા પાંત્રીશ ભાગની જળવૃદ્ધિ થાય. એટલે પંચાલું હજાર નેજન લવણ સમુદ્રમાં જમ્યે સારે સાતસેં નેજનની જળવૃદ્ધિ થાય છે. એ હકીકત ન્યાયપૂર્વક સાચી જણાય છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રનું કેવડું મોટું ગોતિર્થ રહીત સમું (સરખું) પાણી ક્ષેત્ર છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણ સમુદ્રનું દશ હજાર જોજન પ્રમાણ ચક્રવાળ વિષાંબે ગોતિર્થ રહીત સમુંક્ષેત્ર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્રનો કેવડો મોટો ઉદકમાળ પાણીનો ઊંચો માળ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, દશ હજાર જોજન ચક્રવાળે પોહોળપણે ઊંચો ઉપર સમો ઉદકમાળ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્ર શ્યે સંસ્થાને (આકારે) છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ગોતિર્થને સંસ્થાને છે, નાવાને સંસ્થાને છે, છીપ સંપૂટને સંસ્થાને વચે ઊંચો છે, અસ્વના રક્રધને સંસ્થાને છે, વલભીધરને સંસ્થાને એ પાસે નમતો છે, વચે ઊંચો, વૃત્ત વાટલો ફીરતો વળીયાને સંસ્થાને સંસ્થિત છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણ સમુદ્ર કેટલો ચક્રવાળે ફરતો પોહોળપણે છે? કેટલો પરિધી-પણે છે? કેટલો ઊંડપણે છે? કેટલો ઊંચપણે છે? ને કેટલો સર્વાંગે ઊંડપણે, ઊંચપણે થઇને છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણ સમુદ્ર એ લાખ જોજન ચક્રવાળે સઘળે ફરતો પોહોળપણે છે. પંદર લાખ, એકાસી હજાર, એકસો આગણચાળીસ જોજન કાંઇક ઊંચા પરિધિપણે છે. એક હજાર જોજન ઊંડપણે છે. સોળ હજાર જોજન ઊંચપણે શીખા છે. સત્તર હજાર જોજન ઊંડપણે, ઊંચપણે મળીને સર્વાંગે પાણીનો પીંડ બઝપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, યદ્યપી જે તે લવણ સમુદ્ર એ લાખ જોજન ચક્રવાળ સઘળે પોહોળ પણે છે; પંદર લાખ, એકાસી હજાર, એકસો, આગણ ચાળીસ જોજન કાંઇક ઊંચા પરિધીપણે છે. એક હજાર જોજન ઊંડપણે છે સોળ હજાર જોજન ઊંચપણે શીખા છે. સત્તર હજાર જોજન ઊંડપણે, ઊંચપણે મળીને સર્વાંગે જળપીંડ છે. તો શ્યે કારણે હે ભગવંત લવણ સમુદ્ર જંજીરીપનામા દ્વીપપ્રતે પાણીએ કરી રેલતો નથી? પીંડા ઉપજવતો નથી? તેમ વળી નિશ્ચયે એકાદક જળમય (જળાકાર) કેમ કરતો નથી?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંજીરીપનામા દ્વીપને વિષે ભરત, ઐરવત ક્ષેત્રે અરીહંત, ચક્રવર્તિ, ણળદેવ, વાસુદેવ, જંઘા ચારણ સાધુ વિધ્યાચારણ સાધુ, વિધ્યાધર, સાધુ, સાધવી, શ્રાવક, શ્રાવિકા, ખીન્નએ મનુષ્ય છે. તે પ્રકૃતિ સ્વભાવેજ ભદ્રિક છે, સ્વભાવેજ વનિત છે, સ્વભાવેજ જોહને પાતળા અસ્પ (થોડો) ક્રોધ, માન, માયા ને લોભ છે. જોહને મૃદુ મુકુમાળ, માર્દવ કોમળતા તેણે કરી સહીત છે. વૈરાગ્યથી સંસારમાં લેપાયેલ નથી, ભદ્રિક છે, વનિત છે. તેહની નેશ્રાએ તેહને પ્રભાવે કરી લવણ સમુદ્ર જંજીરીપ પ્રતે પાણીએ રેલતો નથી, પીડતો નથી, જળમય કરતો નથી જોળતો નથી.

વળી ગંગા ૧, સિંધુ ૨, રક્તા ૩, અને રક્તવધ ૪, એ નદીને વિષે અધિષ્ઠાયક દેવોએ મહર્ષિક બનવત્ એક પથ્થોપમની સ્થિતિવંત વસેછે. તેહની નેશ્રાએ કરી તેહને પ્રભાવે કરી લવણ સમુદ્ર બનવત્ એકાદક કરતો નથી, જોળતો નથી.

વળી ચુલહિમવંત અને શિખરીનામા વર્ષધર પર્વતને વિષે દેવતા મહર્ધિક વસે છે તેહની નેઆએ તેહને પ્રભાવે કરીને લવણ સમુદ્ર રેલતો નથી.

વળી હીમવંત, ઔરણ્યવંત ક્ષેત્રને વિષે જુગળીયા મનુષ્ય પ્રમુખ પ્રકૃતિ સ્વભાવેજ લદ્રિક છે તેહને પ્રભાવે કરી રેલતો નથી.

વળી રાહીતા ૧, રાહીતંસા ૨, સૂવર્ણકૂળા ૩, ને રૂપકૂળા ૪, એ નદીને વિષે દેવીઓ મહર્ધિક વસે છે જાવત્ તેહની નેઆએ, પ્રભાવે કરીને રેલતો નથી.

વળી શબ્દ.પાતિ, વિકટાપાતિ. વૃત્ત વૈતાલ્ય પર્વતને વિષે દેવતા મહર્ધિક જાવત્ પંથોપમની સ્થિતિવંત વસે છે તેહને પ્રભાવે કરીને રેલતો નથી.

વળી મહા હેમવંત, રૂપી. વર્ષધર પર્વતને વિષે દેવતા મહર્ધિક છે જાવત્ પંથોપમની સ્થિતિવંત વસે છે તેહને પ્રભાવે કરીને રેલતો નથી.

વળી હરીવાસ, રમ્યકવાસ. ક્ષેત્રને વિષે જુગળીયા મનુષ્ય પ્રમુખ પ્રકૃતિ સ્વભાવે લદ્રિક છે તેહને પ્રભાવે કરીને રેલતો નથી.

વળી નરકંતા ૧, નારીકંતા ૨, હરીકંતા ૩, ને હરીસલીલા ૪, એ મહા નદીને વિષે દેવીઓ મહર્ધિક છે. જાવત્ તેહની નેઆએ, પ્રભાવે કરીને રેલતો નથી.

વળી ગંધાપાતી માલવંતનામા વૃત્ત વૈતાલ્ય પર્વતને વિષે દેવતા મહર્ધિક છે તેહને પ્રભાવે કરીને રેલતો નથી.

વળી નીપથ. નીલવંત નામા વર્ષધર પર્વતને વિષે દેવતા મહર્ધિક છે તેહને પ્રભાવે કરીને રેલતો નથી.

વળી પદ્મદ્રહ ૧, માહા પદ્મ દ્રહ ૨, પુંડરીક દ્રહ ૩, મહા પંડરીક દ્રહ ૪, તીગચ્છ દ્રહ ૫, ને કેસરી દ્રહ ૬, એને વિષે શ્રી ૧, હ્રી ૨, ધૃત્તિ ૩, કિર્તિ ૪, જુદ્ધિ ૫, ને લક્ષ્મી ૬. એ છ દેવીઓ મહર્ધિક છે તેહની નેઆએ, પ્રભાવે કરી રેલતો નથી.

વળી પૂર્વ માહાવિદેહ, પશ્ચિમ માહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે અરિહંત, ચક્રવર્તિ, બળદેવ, વાસુદેવ, જંધાચારણ, વિધ્યાચારણ સાધુ, વિધ્યાધર, સાધુ, સાધવી, આવક, આવિકા, બીજાએ મનુષ્ય પ્રકૃતિ સ્વભાવે લદ્રીક છે તેહની નેઆએ, પ્રભાવે લવણ સમુદ્ર લોપે નહીં.

વળી સીતા, સીતોદા. મહા નદીને વિષે દેવીઓ મહર્ધિક છે. તેહને પ્રભાવે કરી રેલતો નથી.

વળી દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રને વિષે જુગળીયા મનુષ્ય પ્રકૃતિએ લદ્રક છે તેહને પ્રભાવે કરી રેલતો નથી.

વળી મેરૂ પર્વતે દેવતા મહર્ધિક વસે છે તેહને પ્રભાવે કરી રેલતો નથી.

વળી જંજી સુદર્શના વૃક્ષે જંજીદ્રીપનો અધિપતિ અનાઘૃતનામા દેવતા મહર્ધિક વસે છે. તેહની નેઆએ, પ્રભાવે કરી લવણ સમુદ્ર રેલતો નથી, પીડતો નથી, નિશ્ચય જળમય

કરતો નથી. તેમ વળી હે ગૌતમ એ લોકની સ્થિતિ છે, એ લોકનોજ સ્વભાવ છે, જેથી કરી લવણ સમુદ્ર જંજીરીપ પ્રતે રેલતો નથી, પાણીએ કરી પીડતો નથી, નિશ્ચયે એકાદક જળમય કરતો નથી, ખોળતો નથી. એ લવણ સમુદ્રનો અધિકાર સંપૂર્ણ થયો. એ મંદર-નામા ઉદ્દેશો ત્રીજી પડિવતિનો સંપૂર્ણ થયો.

૭૮. ધાતકીખંડ દ્વીપનો અધિકાર. ॥૨॥

હવે તે લવણ સમુદ્ર પ્રતે ધાતકીખંડનામા દ્વીપ વૃત વળ્યાને આકારે રહ્યોથકો. સઘળે ચોકકેર વીટીને રહ્યો છે. (જેથી તેનો અધિકાર કહે છે).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધાતકીખંડનામા દ્વીપ શું સમ ચક્રવાળે સંસ્થીત છે (સમ ગોળ છે) કે વિષમ ચક્રવાળે સંસ્થીત (વિષમ ગોળ) છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સમ ચક્રવાળ સંસ્થીત છે, પણ વિષમ ચક્રવાળ સંસ્થીત નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધાતકીખંડનામા દ્વીપ કેટલો ચક્રવાળે ફરતો પહોળપણે છે? ને કેટલો પરિધીપણે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ચાર લાખ જોજન ચક્રવાળ પહોળપણે છે, ને એકતાલીસ લાખ, દસ હમ્બર, નવસેં એકસઠ જોજન કાંઠકે ઉણા પરિધીપણે છે, (તે એક લાખ જોજનનો જંજીરીપ, એ લાખ જોજનનો લવણ સમુદ્ર છે, તે પુર્વ પશ્ચિમના મળી ચાર લાખ જોજન ને ચાર લાખ જોજન ધાતકીખંડના પૂર્વ પશ્ચિમના મળી આઠ લાખ, ને લવણના ચાર લાખ, ને જંજીરીપ એક લાખ જોજન. કુલ તેર લાખ જોજનને ત્રણગણા આકેરા કરતાં થાય.) તે ધાતકીખંડનામા દ્વીપ એક પક્ષવર વેદિકાએ ને એક વનખંડે કરી સઘળે ચોકકેર વિટયો છે. તે વેદિકા ને વનખંડનો વર્ણવ સર્વ પૂર્વલી પરે કહેવો, અને તેની દ્વીપ સમાન પરિધીએ ફરતા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધાતકીખંડ દ્વીપનાં કેટલાં દ્વાર ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેનાં ચાર દ્વાર ક્યાં છે. વિજ્ય ૧, વિજ્યંત ૨, જ્યંત ૩ ને અપરાજન ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધાતકીખંડ દ્વીપનું વિજ્યનામા દ્વાર ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ધાતકીખંડને પૂર્વ દિશીને છેડે અને કાળોદધી સમુદ્રના પૂર્વાર્ધ ને પશ્ચિમ દિશી સીતમદા નદીને ઉપરે ઠેલાં ધાતકીખંડનું વિજ્યનામા દ્વાર છે તેનો વર્ણવ સર્વ જંજીરીપના દ્વારની પરે કહેવો. ને તેની રાજ્યધાની અનેરા ધાતકીખંડ દ્વીપે છે તેની અક્ષાન્તના સર્વ વિજ્ય રાજ્યધાનીની પરે કહેવી. એમ ચારે દ્વાર અને રાજ્યધાનીનો સર્વ વર્ણવ પૂર્વ પરે કહેવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધાતકીખંડનામા દ્વીપના દ્વાર દ્વારને કેટલું અગાધાએ અંતર (છેડું) છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, દસ લાખ, સત્ત્રાવીસ હમ્બર, સાતસેં પાંચીસ જોજન અને ત્રણ શાસ મેઘર્ષ દ્વાર દ્વારે એકે એક દ્વારથી અગાધ દ્વારને અંતર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધાતકીખંડ દીપના પ્રદેશ કાળોદધી સમુદ્રને સ્પર્શ્યા છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા. સ્પર્શ્યા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્યારે તે પ્રદેશ ધાતકીખંડ કહીએ, કે કાળોદધી સમુદ્ર કહીએ ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે પ્રદેશ ધાતકીખંડ કહીએ, પણ કાળોદધી સમુદ્ર કહીએ નહીં. એમ કાળોદધી સમુદ્ર તેના પ્રદેશ પણ કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધાતકીખંડ દીપના જીવ મરીને કાળોદધી સમુદ્રે ઉપજે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, કેટલાએક ઉપજે છે, ને કેટલાએક નથી ઉપજતા. એમ કાળોદધી સમુદ્રના જીવ પણ ધાતકીખંડમાં કેટલાએક ઉપજે છે, ને કેટલાએક નથી ઉપજતા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધાતકીખંડનામા દીપ એહવું નામ રહે અર્થે કહો છો ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ધાતકીખંડ દીપને વિષે તે તે દેશે તીહાં તીહાં ધણાં ધાતકીના વૃક્ષ, ધાતકી વૃક્ષના વન છે, ધાતકીખંડે ધાતકી વૃક્ષના વનખંડ છે તે નિત્યે દુષ્યાં દુષ્યાં જાવત શોભતાંચકાં રહે છે. અને વળી ધાતકીખંડને પુર્વાર્ધે ઉતરકુર ક્ષેત્રે ધાતકી વૃક્ષ છે, અને પશ્ચિમાર્ધે ઉતરકુર ક્ષેત્રે મહા ધાતકી વૃક્ષ છે. તે જાંબુ વૃક્ષ જેહવા સાસ્વતા છે ત્યાં સુદર્શન અને પ્રીયદર્શન એહવે નામે એ દેવતા મહર્ષિક જાવત પદ્યોપમની સ્થિતિના વસે છે. તેણે અર્થે હે ગૌતમ ધાતકીખંડ દીપ એહવું નામ કહીએ. તેમ વળી હે ગૌતમ! નિલ સાસ્વતું એ નામ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધાતકીખંડ દ્વીપે કેટલા ચંદ્રમા દીપતા હુવા, દીપે છે અને દીપશે? કેટલા સૂર્ય તપતા હુવા, તપે છે, અને તપશે? કેટલા માહાગૃહ ચારપ્રતે ચરતા હુવા, ચરે છે, અને ચરશે? કેટલા નક્ષત્ર જોગ જાંબુજતા હુવા, જાંબુજે છે, અને જાંબુજશે? કેટલી કોઝકોડી તારા શોભતા હુવા, શોભે છે, અને શોભશે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ધાતકીખંડ દ્વીપે બાર ચંદ્રમા દીપતા હુવા, દીપે છે, અને દીપશે. બાર સૂર્ય તપતા હુવા, તપે છે, અને તપશે. (સૂર્ય, ચંદ્ર મળીને ચોવીશ છે.) ત્રણસેં, જાંબીશ નક્ષત્ર છે. એક હજાર, જાંબીશ ગૃહ છે. અને આઠ લાખ, ત્રણ હજાર, સાતસેં એટલી કોઝકોડી તારા શોભતા હુવા, શોભે છે, અને શોભશે. એ ધાતકીખંડનો અધિકાર થયો.

૭૮. કાળોદધી સમુદ્રનો અધિકાર. ॥૨॥

તે ધાતકીખંડ દ્વીપપ્રતે કાળોદધીનામાં સમુદ્ર વ્રત વળીયાકારે સંસ્થિત સધળે ચોક્કસ વિંટીને રહ્યો છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાળોદધી સમુદ્ર શું સમ ચક્રવાળે સંસ્થિત છે, કે વિપમ ચક્રવાળે સંસ્થિત છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સમ ચક્રવાળ સંસ્થિત છે, પણ વિપમ ચક્રવાળ સંસ્થિત નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાળોદધી સમુદ્ર કેટલો ચઢવાળો પોહોળપણે છે અને કેટલો પરિધિપણે છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, આઠ લાખ, જ્વેજન ચઢવાળો પોહોળપણે છે. અને એકાણું લાખ, સીતેર હજાર છસે, પંચોતેર જ્વેજન કાંઈક અધિકેરો પરિધિપણે છે (સર્વ અભ્યંતરના દ્વીપ, સમુદ્રના મળીને થાય) તે કાળોદધી સમુદ્ર એક પદ્મવર વેદિકાએ અને એક વનખંડે કરી ચોકકેર વિંટયો છે. તે વેદિકા અને વનખંડનો વર્ણન પૂર્વપરે જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાળોદધી સમુદ્ર તેને કેટલાં દ્વાર છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના ચાર દ્વાર છે. વિજય ૧, વિજયંત ૨. જયંત ૩. ને અપરાજિત ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાળોદધિ સમુદ્રનું વિજયનામા દ્વાર ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, કાળોદધી સમુદ્રના પૂર્વદિશીને અંતે ને પુષ્કરવર દ્વીપના પૂર્વાર્ધને પશ્ચિમ દિસે સીતોદા મહા નદીને ઉપરે ધણાં કાળોદધી સમુદ્રનું વિજયનામા દ્વાર છે. તે આઠ જ્વેજન ઉંચપણે છે તેહીજ પ્રમાણુ પૂર્વદીપરે કહેવું જનવત્ રાજ્યધાની લગે અધિકાર કહેવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાળોદધી સમુદ્રનું વિજયંતનામા દ્વાર ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, કાળોદધી સમુદ્રની દક્ષિણ દિશીને છેડે અને પુષ્કરવર દ્વીપના દક્ષિણાર્ધ ને ઉત્તર દિસે ધણાં કાળોદધી સમુદ્રનું વિજયંતનામા દ્વાર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાળોદધી સમુદ્રનું જયંતનામા દ્વાર ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, કાળોદધી સમુદ્રની પશ્ચિમ દિશીને અંતે ને પુષ્કરવર દ્વીપના પશ્ચિમાર્ધ ને પૂર્વ દિસે સીતા મહા નદીને ઉપરે ધણાં કાળોદધી સમુદ્રનું જયંતનામા દ્વાર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાળોદધી સમુદ્રનું અપરાજિતનામા દ્વાર ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, કાળોદધી સમુદ્રની ઉત્તર દિશીને અંતે ને પુષ્કરવર દ્વીપના ઉત્તરાર્ધ ને દક્ષિણ દીશે ધણાં કાળોદધી સમુદ્રનું અપરાજિતનામા દ્વાર છે. શેષ સર્વ તેમજ પૂર્વદીપરે દ્વારનું માન ને રાજ્યધાની તમામ જંજીરદ્વીપના વિજયદ્વારની પરે નિરવિશેષપણે અધિકાર કહેવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાળોદધી સમુદ્રનાં એક દ્વારથી બીજા દ્વારને કેટલું અખાધાએ અંતર છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, બાવીશ લાખ, આણું હજાર, છસે જેતાલીસ જ્વેજન ને ત્રણ કોસ એટલો દ્વારાંતર છે (એટલે એક દ્વારથી બીજા દ્વારને એટલું છેડું છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાળોદધી સમુદ્રના પ્રદેશ પુષ્કરવર દ્વીપને સ્પર્શ્યા છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, પૂર્વદીપરે કહેવું. એમ પુષ્કરવર દ્વીપના પાણુ પ્રદેશ સ્પર્શ્યા કહેવા, ને જીવ ઉપજવાનું પ્રશ્ન પાણુ સર્વ પૂર્વદી રીતે કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાજોદધી સમુદ્ર એહવું નામ શ્યે અર્થે કહો છો ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, કાજોદધી સમુદ્રનું પાણી આસ્વાદવા જોગ્ય છે, પુષ્ટ ભારે પાણી છે, મનોહર છે, કાજો વર્ણુ છે, અડદના ઢગલાને વર્ણુ છે, ને સ્વભાવિક પાણીના રસ સમાન સ્વાદ છે. વળી કાજોદધી સમુદ્રે કાળ અને મહા કાળ નામે ઇલાં બે દેવતા મહર્ષિક જન્મત એક પદ્યોપમની સ્થિતિવંત વસે છે તેણે અર્થે હે ગૌતમ કાજોદધી સમુદ્ર એહવું નામ કહીએ. જન્મત કાજોદધી સમુદ્ર એ નામ નિત્ય છે. સાસ્વતું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાજોદધી સમુદ્રને વિષે કેટલા ચંદ્રમા દીપતા હુવા, દીપે છે, અને દીપશે ? એમ પાંચે જ્યોતિષી પુછ્યા ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, કાજોદધી સમુદ્રે એતાલીશ ચંદ્રમા, ને એતાલીશ સૂર્ય દીપતા હુવા, દીપે છે ને દીપશે. સપ્ત ઘેસ્યાવંત છે એમ એક હજાર, એકસો છેતેર નક્ષત્ર ચાર ચરે છે. ત્રણ હજાર, છસે ને છતું એટલા માહા ગૃહ છે. અઠાવીશ લાખ, ચાર હજાર, નવસે પચાસ એટલી કોડાકોડી તારા કાજોદધી સમુદ્રને વિષે શોભતા હુવા, શોભે છે, ને શોભશે, એ કાજોદધી સમુદ્ર કહ્યો.

૮૦. પુષ્કરવર દ્વીપનો અધિકાર. ॥૩૥॥

તે કાજોદધી સમુદ્રને પુષ્કરવર દ્વીપ વૃત વળીયાકારે સંસ્થીતથકો ચોકકેર વીટીને રહ્યો છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુષ્કરવર દ્વીપ શું સમ ચક્રવાળ સંસ્થીત છે, કે ત્રિપદ ચક્રવાળ સંસ્થીત છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સમ ચક્રવાળ સંસ્થીત છે, પણ ત્રિપદ ચક્રવાળ સંસ્થીત નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુષ્કરવરનામા દ્વીપ કેટલો ચક્રવાળ પહોળપણે છે, અને કેટલો પરિધીપણે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સોળ લાખ જોગન ચક્રવાળ પહોળપણે છે અને એક કોડી, બાણુ લાખ, નેવાશી હજાર, આઠસે ચોરાણુ જોગન એટલો પરિધીપણે છે. તે પુષ્કરવર દ્વીપ એક પદ્મવર વેદિકાએ ને એક વનખડે કરી ચોકકેર વિટયો છે, તે વેદિકા અને વનખડનો વર્ણુવ સર્વ પૂર્વપરે કહેવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુષ્કરવર દ્વીપને કેટલાં દ્વાર છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને ચાર દ્વાર છે. વિજ્ય ૧, વિજ્યંત ૨, જ્યંત ૩. ને અપરાજીત ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુષ્કરવર દ્વીપનું વિજ્યનામા દ્વાર ક્યાં છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પુષ્કરવર દ્વીપની પૂર્વ દિશીને અંતે અને પુષ્કરોદધી સમુદ્રના પૂર્વાર્ધને પશ્ચિમ દિશે ઇલાં પુષ્કરવર દ્વીપનું વિજ્યનામા દ્વાર છે. તેનો વર્ણુવ પૂર્વપરે કહેવો. એમ ચારે દ્વાર કહેવાં, પણ સીતા, સીતોદા મહા નદીને ઉપરે કહેવાં નહીં. (જે ભણી પુષ્કરવર દ્વીપના બાહીરલા અર્ધમાં સીતા, સીતોદા પ્રમુખ કોઇ નદી નથી તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુષ્કરવર દ્વીપના દાર દારને કેટલું અગાધાએ વચ્ચે અંતર છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અડતાલીશ લાખ, બાવીશ હજાર, ચારસેં ઓગણોતેર જોગન એટલું દાર દારને અંતર છે.

પુષ્કરવર દ્વીપ અને પુષ્કરવર સમુદ્ર બંનેના પ્રદેશ પરસ્પરે સ્પર્શ્યા છે. તેમજ જીવ બંનેના પરસ્પરે કેટલાએક ઉપજે, ચલે છે ને કેટલાએક નથી ઉપજતા, ચલતા. તેમજ સર્વ પૂર્વ પરે કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુષ્કરવર દ્વીપ એહવું નામ ક્યે અર્થે કહો છો ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પુષ્કરવરદ્વીપને વિષે તે તે કામે તીહાં તીહાં ઘણાં પદ્મના વૃક્ષ છે, પદ્મના વનખંડ છે. તે નિત્યે દ્રવ્યા પુલ્યા જાવત્ રહે છે. ને ઉત્તરકુરુ ક્ષેત્રે પદ્મ ને મહા પદ્મ એ લાં. વૃક્ષ છે તે જંબુવૃક્ષ સરખાં સાસ્વતાં છે તેને વિષે પદ્મ અને પુંડરીક નામે એ દેવતા મહર્ષિક છે જાવત્ એક પદ્યોપમની સ્થિતિવંત વસે છે તેણે અર્થે હે ગૌતમ! પુષ્કરવરદ્વીપ એવું નામ કહીએ છીએ. જાવત્ એ નામ નિલ છે. સાસ્વતું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુષ્કરવર દ્વીપે કેટલા ચંદ્રમા પ્રભાએકરી દીપતા હુવા, દીપ છે અને દીપશે? એમ પાંચે જ્યોતીષી (ત્રણ કાળ આશ્રી) પુછ્યા?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એકસો ચમાલીશ ચંદ્રમા ને એકસો ચમાલીશ સૂર્ય પુષ્કરવર દ્વીપને વિષે ચાલે છે. પ્રકાશ કરે છે. ચાર હજાર બત્રીસ નક્ષત્ર છે. ચાર હજાર છસેં બહેંતેર મહા ગૃહ છે. જીનુ લાખ ચમાળીશ હજાર ચારસેં એટલી કોડાકોડી તારા શોભતા હુવા, શોભે છે ને શોભશે. એ પુષ્કરવર દ્વીપ કહો.

૮૧. માનુષોત્તર પર્વત ને મનુષ્ય ક્ષેત્ર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુષ્કરવર દ્વીપે માનુષોત્તરનામા પર્વત ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પુષ્કરવર દ્વીપને મધ્ય ભાગે ધહાં માનુષોત્તરનામા પર્વત છે. તે વૃત્ત વળીયાને આકારે રહ્યો છે. તે માનુષોત્તર પર્વત પુષ્કરવર દ્વીપ પ્રતે એ ભાગે વહેંચીને મધ્ય ભાગ વચ્ચે રહ્યો છે તે કેમ એક અભ્યંતર પુષ્કરાર્ધ માનુષોત્તર માહીલો ૧, ને માનુષોત્તર બાહીરે તે બાહ્ય પુષ્કરાર્ધ ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અભ્યંતર પુષ્કરાર્ધ કેટલો ચક્રવાળે પોંહોળપણે છે અને કેટલો પરિધિપણે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, આઠ લાખ જોગન ચક્રવાળ પહોળપણે છે. અને એક કોડ, બેતાલીસ લાખ ત્રીસ હજાર, બસેં ઓગણપચાસ જોગન એટલી પુષ્કરવરદ્વીપના માહીલા અર્ધ પુષ્કરવરની પરિધિ જાણવી. એમ એ મનુષ્ય ક્ષેત્રની પણ પરિધિ જાણવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે અભ્યંતર પુષ્કરાર્ધ એવું નામ ક્યે અર્થે કહો છો?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પુષ્કરવર દ્વીપનો માહીલો અર્ધ માનુષોત્તર પર્વતે ચોક્કસ વિરયો છે

તેણે અર્થે હે ગૌતમ ! અભ્યંતર માહીસો પુષ્કરાર્ધ એવું નામ કહીએ છીએ તેમ વળી હે ગૌતમ ! જવત્ એ નામ નિલ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અભ્યંતર પુષ્કરાર્ધ કેટલા ચંદ્ર પ્રકાશ કરે છે? તેમજ પાંચે પુછ્યા જવત્ કેટલા ક્રોડાક્રોડી તારા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જોહોતેર ચંદ્રમા છે ને જોહોતેર સૂર્ય દીપે છે. ૭ હજાર ત્રણસો જત્રીસ મહાગૃહ પુષ્કરવર દ્વીપને માહીસે અર્ધે ચાર ચરે છે. જે હજાર, સોળ નક્ષત્ર છે. ને અડતાલીસ લાખ, બાવીસ હજાર બસે એટલી ક્રોડાક્રોડી તારા પુષ્કરાર્ધને વિષે શોભતા હવા, શોભે છે અને શોભશે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સમયક્ષેત્ર કેટલું લાંબપણે, પોહોળપણે અને કેટલું પરિધિપણે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પીસ્તાળીશ લાખ જોજન લાંબપણે, પોહોળપણે છે અને એક ક્રોડ એતાલીસ લાખ, ત્રીસ હજાર, બસે જોગણપચાસ જોજન પરિધિપણે છે. (જેટલી અભ્યંતર પુષ્કરાર્ધની પરિધિ તેટલી ઇલાં પણ કહેવી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્યક્ષેત્ર એવું નામ ક્યે અર્થે કહો છો?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અઢી દ્વીપ પ્રમાણ મનુષ્ય ક્ષેત્રને વિષે ત્રણ પ્રકારના મનુષ્ય વસે છે કર્મભૂમિના ૧, અકર્મભૂમિના ૨, ને અંતરદ્વીપના ૩, તેણે અર્થે હે ગૌતમ મનુષ્યક્ષેત્ર એવું નામ કહીએ છીએ. (વળી મનુષ્યના જન્મ, મરણ પણ મનુષ્ય ક્ષેત્રને વિષેજ થાય છે, પણ બાહીર થતાં નથી. એટલુંજ નહિ પણ પૂર્વે જન્મ મરણ થયાં નથી, હમણા થતાં નથી ને આગળે થશે નહીં. કદાપી કોઇ મનુષ્યને કોઇ દેવ, દાનવ, વિધ્યાધર પૂર્વે વૈર વાળવાને અર્થે એમ વિચારે જે આ મનુષ્યને આંહીથી ઉપાડી મનુષ્ય ક્ષેત્ર બાહીર નાખું તો સુકાઇ સુકાઇને મરી જાય. પણ લોકના સ્થિતિ ભાવથી મહીમાથી તેવી બુદ્ધિ પાછી ફરી જાય તેથી કરી સંહરણ થાયજ નહિ. તેમ છતાં વખતે સંહરણ કરે તો પણ પાછો લાવી મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં મુકવાની બુદ્ધિ થઇ જાય. પણ સંહરણ આશ્રી પણ કોઇ મનુષ્યનું મરણ મનુષ્ય ક્ષેત્ર બાહીર થયું નથી, થતું નથી ને થશે પણ નહીં. વળી જન્મ આરણ વિધ્યા આરણ સાધુ લગ્નધાથી નંદીશ્વરાદિક દ્વીપ સુધી અધ્યપી જાય છે પણ સાં મરણ પામે નહીં એટલુંજ નહીં પણ ઉચાર પામવણાદિક પણ થઇ શકે નહીં જે ક્ષેત્રની મર્યાદા માનુષોત્તર પર્વત સીમા કરીને રહ્યો છે, સાં સુધી મનુષ્યક્ષેત્ર કહીએ. જવત્ હે ગૌતમ ! મનુષ્યક્ષેત્ર એવું નીલ સાસ્વતું નામ છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્યક્ષેત્રને વિષે કેટલા ચંદ્રમા દીપતા હવા, દીપે છે ને દીપસે? કેટલા સૂર્ય તપતા હવા, તપે છે ને તપશે? એમ પાંચે જ્યોતિષી પુછ્યા ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એકસો બત્રીસ ચંદ્રમા છે ને એકસો બત્રીસ સૂર્ય છે. સર્વ મનુષ્ય લોકને વિષે. (અઢી દ્વીપ અને જે સમુદ્રના થઇને તે કેમ થાય તે કહે છે. જે ચંદ્ર ને જે સૂર્ય જંબુદ્વીપના, ચાર ચંદ્ર ને ચાર સૂર્ય લવણ સમુદ્રના, બાર ચંદ્ર ને બાર સૂર્ય ધાનકી ખંડના

પક્ષે ઘટે છે? દીવસે દીવસે એક કૃષ્ણપક્ષ અને એક શુક્લપક્ષ તે સ્થે કારણે ચંદ્રમાનો થાય છે? ઉત્તર--હૈ જોતમ, અંજન રત્નમય કાળું રાહુનું વૈમાન છે તે નિત્ય સદાઘ ચંદ્રમા સાથે વિરહ રહીત રહે છે. તે ચાર આંગુલ નીચું ચંદ્ર વૈમાનની હેઠે ચાલે છે. ચંદ્ર વૈમાનના બાસઠ ભાગ કરીએ એહવા ચાર ચાર ભાગ દીવસે દીવસે અંજવાળીએ પખવાડે ચંદ્રમા વધે છે, અને તેહજ ચાર ચાર ભાગ અંધારે પખવાડે રાહુ ચંદ્રમાને ઢાંકે, અને જે ભાગ સદાઘ અમાવાસ્યાએ પણ ઉઘાડા રહે. ચંદ્રચીંચના પંદર ભાગ કરીએ એહવેા એકેકા ભાગ દીન દીન પ્રતે અંધારે પખવાડે રાહુ ચંદ્રમાને ઢાંકે એમ કરતાં અમાવાસ્યાએ સમગ્રહ ચંદ્રમા ઢાંકે. તેવીજ રીતે એકેકા ભાગ અંજવાળે પખવાડે રાહુ ચંદ્રમાને મુકે, એમ કરતાં પુનમે સમગ્ર ચંદ્રમા મુકે. એણી રીતેજ ચંદ્રમા શુક્લપક્ષે વધે છે. અને એણી રીતેજ ચંદ્રમા કૃષ્ણપક્ષે ઘટે છે તેણે કારણે ચંદ્રમાનો કૃષ્ણપક્ષ, અને શુક્લપક્ષ થાય છે.

મનુષ્યક્ષેત્ર અઢીદ્વીપ માંહે આરોવવન છે. તે ચાર પ્રત્યે ઉત્પન કહેતાં પામેજા એટલે ફરતા રહેછે. પાંચે પ્રકારના ન્યોતિષિ દેવતા. ચંદ્રમા ૧, સૂર્ય ૨, ગૃહ ૩, નક્ષત્ર ૪, અને તારા ૫. તે અઢીદ્વીપ ઉપરાંત જે શેષ ચંદ્રમા, સૂર્ય, ગૃહ, નક્ષત્ર અને તારા. જે અસંખ્યાતે દ્વીપ, સમુદ્રે છે. તેહને ગતિ નથી અને ચાર પાંચ નથી. એટલે તે ન્યોતિષિ અવસ્થિત સ્થિર છે, હાલતા નથી.

હવે દ્વીપ સમુદ્ર ગત ચંદ્ર, સૂર્યાદિ સંખ્યાની સંકલના જાણવા કારણ કહે છે. એ ચંદ્રમા અને એ સૂર્ય જંબુદ્વીપે છે. તેહથી જમણા લવણ સમુદ્રે છે. લવણ સમુદ્રના ચંદ્ર, સૂર્ય તે થકી ત્રીગુણા ચંદ્રમા, સૂર્ય ધાતકીખંડે છે. જે ચંદ્રમા અને એ સૂર્ય એ જંબુદ્વીપે છે. અને ચાર ચંદ્રમા ચાર સૂર્ય લવણ સમુદ્રે છે. અને ધાતકીખંડ દ્વીપે બાર ચંદ્રમા બાર સૂર્ય છે. ધાતકીખંડ દ્વીપ થકી આગળે પૂર્વલાદ્વીપ, સમુદ્રના ચંદ્ર, સૂર્ય ત્રીગુણા કરીએ અને તે પૂર્વે જે દ્વીપ, સમુદ્રના સૂર્ય, ચંદ્ર હોય તે સહીત કરીએ ત્યારે આગળે દ્વીપ સમુદ્રે સૂર્ય, ચંદ્રની સંખ્યા થાય (ઉદાહરણુ યથા:-ધાતકીખંડે બાર ચંદ્રમાને ત્રીગુણા કર્તાં છત્રીશ થાય તેમાં પૂર્વલા જંબુના એ અને લવણના ચાર એ છ મેળવતાં બેતાલીસ ચંદ્ર, સૂર્ય કાળોદધિએ થાય. તે કાળોદધીના બેતાલીશ ચંદ્ર, સૂર્યને ત્રીગુણા કરતાં એકસો છત્રીશ થાય. તેમાં પૂર્વલા જંબુના બે, લવણના ચાર, ધાતકીના બાર. એ અદાર મેળવતાં એકસો, અમાલીસ પુષ્કરવર દ્વીપે થાય. તેમાંથી અર્ધ એટલે બોહોતેર ચંદ્ર, સૂર્ય પુષ્કરવર દ્વીપ અભ્યંતરાર્ધ થાય. તે આગળે તો જુદી રીતે છે તે આગળે કહેશે. નક્ષત્ર, ગ્રહ અને તારાની સંખ્યા જે દ્વીપે તથા સમુદ્રે જાણવા વાંચીએ તે દ્વીપે તથા સમુદ્રે જેટલા ચંદ્રમા હોય તેટલા ગુણે એક ચંદ્રમાનો પરીવાર કરીએ ત્યારે તે દ્વીપ તથા સમુદ્રના નક્ષત્ર, ગ્રહ, તારાની સંખ્યા થાય.) માનુષોત્તર પર્વત બાહીરે ચંદ્રમાથકી સૂર્યને અને સૂર્યથકી ચંદ્રમાને પચાસ હજાર જેજન પુરાં અંતર (છેદું) હોય. અને સૂર્યથકી સૂર્યને અને ચંદ્રમાથકી ચંદ્રમાને માનુષોત્તર પર્વત બાહીરે એક લાખ જેજનનું અંતર છે. સૂર્યને અંતરે ચંદ્રમા છે અને ચંદ્રમાને અંતરે સૂર્ય છે. તે આપાપણી મર્યાદાએ તેજવંત છે. સુખકારી અને મંદ લેશ્યાવંત છે. એટલે ચંદ્રમા અતી સીતળ નથી અને સૂર્ય અતી તપતા નથી. હવે એક

ચંદ્રમાનો પરિવાર કહેછે. અક્યારી ગૃહ, અક્યાનીશ નક્ષત્ર અને છાસઠ હનર, નવસેં પચોતેર. એટલા ક્રોડા ક્રોડી તારા. એટલો એક ચંદ્રમાનો પરીનાર જાણવો. (સૂર્યનો જુદો પરિવાર સમજવો નહીં. એ જે પરીનાર કલો તેમાં સૂર્ય, ચંદ્રનો સમાવેશ સમજવો એટલે એ પરિવાર એક સૂર્ય, ચંદ્રમાનો જાણવો પણ કહેતાય ચંદ્રમાનો. એ લાખ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, માનુષોત્તરનામા પર્વત કટલો ઉગાળો છે? કટલો ઉગાળો ધરતીમાં છે? કટલો મૂળે પોહોળપણું છે? કટલો વચ્ચે પોહોળપણું છે? કટલો શીખરે (ઉપરે) પોહોળપણું છે? કટલો માહીલી (ધરતીમાં) પરીધે ફરતો છે? કટલો યાહીરલી તરફ મૂળે (જમીનના થડમાં) ફરતો છે? કટલો યાહીરલી તરફ વચ્ચે પરીધિ પણ ફરતો છે? અને કટલો યાહીરલી તરફ શીખરે (ઉપરે) પરિધિપણું ફરતો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, માનુષોત્તરનામા પર્વત સત્તરમેં, એકવીસ જોજન (ધરતી થડી) ઉંચો છે. ચારસેં, ત્રીશ જોજન અને એક દ્રાશ ઉંચો (ધરતીમાં) છે. મૂળે એક હનર, બાવીસ જોજન પોહોળો છે. વચ્ચે સાતસેં, ત્રેવીશ જોજન પોહોળો છે. ઉપરે ચારસેં, ચોવીસ જોજન પોહોળો છે. હવે માહીલી પરીધિ (ધરતી માંહે) એક ક્રોડ, એતાલીસ લાખ, ત્રીસ હનર ખમેં, ઓગણ પંચાસ જોજન ડાંછક અધિકરી માહીલી પરીધિ છે. હવે યાહીરલી હેઠલી પરીધિ એક ક્રોડ, એતાલીશ લાખ, છત્રીશ હનર, સાતસેં અઠિ જોજનની છે. હવે યાહીરલી મધ્ય ભાગની પરિધી એક ક્રોડ, એતાલીશ લાખ, ચોત્રીસ હનર, આઠસેં, ત્રેવીશ જોજનની છે. હવે યાહીરલી તરફ ઉપરની પરિધિ એક ક્રોડ, એતાલીશ લાખ, છત્રીશ હનર, નવસેં, યત્રીશ જોજન યાહીરલી ગમા ઉપરે એટલો પરિધિપણું છે. મૂળે વિસ્તિર્ણું (પહોળો) છે, વચ્ચે સંક્ષીપ્ત (સાંકડો) છે અને ઉપરે પાતળો છે. મધ્યભાગે ઉંચો છે. યાહીરલે પાસે દેખવા જોગ્ય મનોહર છે. લગારેક શ્વક્ષણું છે. ખેઠો ઢળતો છે. ખેઠા સીંહને સંસ્થાને છે. અર્ધા જવની રાસને સંસ્થાને સંસ્થિત છે. (જેમ અર્ધા અર્ધા જવ કરીને જોડે માંડીએ જડા પાસા યાહીરલી તરફ રાખીએ તે સંસ્થાને છે.) માહીલે પાસે સુકુમાળ ભિતિ ચિત્તરૂપ પાધરો છે સર્વ જાંબુનંદનામા રક્ત સુવર્ણમય છે. નિર્મળ સુકુમાળ જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. એ પાસે એટલે માંહે અને યાહીરે એ પદ્મવર વેદિકાએ ને એ વનખંડે કરીને સથળે ચોકકેર વિંટયો છે. તે વેદિકા ને વનખંડનો વર્ણુન પૂર્વપરે કરવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત. માનુષોત્તર પર્વત એહવું નામ શ્વે કારણે કહેા છો?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, માનુષોત્તર પર્વતને માંહે મનુષ્ય છે ઉપરે સુવર્ણકૂમાર દેવતા છે ને યાહીરે દેવતા છે. તેમ વળી નિચ્ચે હે ગૌતમ! માનુષોત્તર પર્વતપ્રતે મનુષ્ય ક્યારેય પણ પોતાની શક્તિ વ્યક્તિક્રમી (ઉલંઘી) ગયા નથી, વ્યતીક્રમી જતા નથી ને વ્યતીક્રમી જશે પણ નહીં. પણ એટલો વિશેષ જે જંઘાચારણ, વિદ્યાચારણ સાધુ તથા વિદ્યાધર તથા દેવ પ્રયોગે મનુષ્ય માનુષોત્તર પર્વત ઉલંઘી યાહીર જાય પણ અન્યથા ન જાય. કદાચિત વિદ્યાખળે તથા દેવપ્રયોગે માનુષોત્તર યાહીરે જાય, અન્યથા ન જાય તોપણુ ત્યાં રહ્યાંથકાં

આહાર, નિહાર, જન્મ, મરણ. એ ચાર વાનાં થાય નહીં. તેણે અર્થે હે જૌતમ! માનુ-
ષોત્તર પર્વત એહવું નામ કહીએ. તેમ વળી નિલ શાશ્વતું નામ છે.

વળી જ્યાંલગી ધર છે, ધર હાટ છે. લાંલગી એ મનુષ્યલોક કહીએ. જ્યાંલગે
ગામ, નગર જવત્ રાજ્યધાની છે. લાંલગે એ મનુષ્યલોક કહીએ. જ્યાંલગી અરીહંત,
ચક્રવર્તિ બળદેવ, વાસુદેવ, જંઘાચારણ વિદ્યાચારણ સાધુ, વિદ્યાધર, સાધુ, સાધવી,
શ્રાવક, શ્રાવિકા, મનુષ્ય પ્રકૃતિ ભદ્રક, વનીત લાંલગે એ મનુષ્યલોક કહીએ.

વળી જ્યાંલગે સમય, (અતી સુક્ષ્મ કાળ) અસંખ્યાતા સમયની આવળીકા, ચાર
હજાર, ચારસેં, ખેતાલીસ. આવળીકાનો શ્વાસોશ્વાસ. સાત શ્વાસે સ્તોક. સાત સ્તોકે લવ.
સીતોતેર લવે મુહુર્ત. પંદર મુહુર્તે દીવસ. ત્રીશ મુહુર્તે અહોરાત્ર. પંદર અહોરાત્રે પક્ષ.
ખે પક્ષે માસ. ખે માસની રતુ. ત્રણ રતુએ અયન. ખે અયને સંવત્સર. પાંચ સંવત્સરનો
જુગ. વીશ જુગે સત (સો) વર્ષ. દશ સત વર્ષે સહસ્ત્ર (હજાર) વર્ષ. સો સહસ્ત્રે લક્ષ
(લાખ) વર્ષ. ચોરાશી લાખ વર્ષે એક પુર્વાંગ ૧, ચોરાશી લાખ પુર્વાંગે એક પુર્વ ૨,
ચોરાસી લાખ પુર્વે એક ત્રુટિતાંગ ૩, ચોરાસી લાખ ત્રુટિતાંગે એક ત્રુટિત ૪, ચોરાસી
લાખ ત્રુટિતે એક અડડાંગ ૫, ચોરાસી લાખ અડડાંગે એક અડડ ૬, ચોરાસી લાખ
અડડે એક અવવાંગ ૭, ચોરાસી લાખ અવવાંગે એક અવવ ૮, ચોરાસી લાખ અવવે
એક હુહુતાંગ ૯, ચોરાસી લાખ હુહુતાંગે એક હુહુત ૧૦, ચોરાસી લાખ હુહુતે એક ઉત્પલાંગ
૧૧, ચોરાસી લાખ ઉત્પલાંગે એક ઉત્પલ ૧૨, ચોરાસી લાખ ઉત્પલે એક પક્ષાંગ ૧૩,
ચોરાસી લાખ પક્ષાંગે એક પક્ષ ૧૪, ચોરાસી લાખ પક્ષે એક નલિનાંગ ૧૫, ચોરાસી
લાખ નલિનાંગે એક નલિન ૧૬, ચોરાસી લાખ નલિને એક અર્ધનિકુરાંગ ૧૭, ચોરાસી લાખ
અર્ધનિકુરાંગે એક અર્ધનિકુર ૧૮. ચોરાસી લાખ અર્ધનિકુરે એક અયુતાંગ ૧૯. ચોરાસી
લાખ અયુતાંગે એક અયુત ૨૦ ચોરાસી લાખ અયુતે એક પ્રયુતાંગ ૨૧. ચોરાસી લાખ
પ્રયુતાંગે એક પ્રયુત ૨૨. ચોરાસી લાખ પ્રયુતે એક નયુતાંગ ૨૩. ચોરાસી લાખ
નયુતાંગે એક નયુત ૨૪. ચોરાસી લાખ નયુતે એક ચૂલીકાંગ ૨૫. ચોરાસી લાખ
ચૂલીકાંગે એક ચૂલિકા ૨૬. ચોરાસી લાખ ચૂલિકાએ એક શીર્ષ પ્રહેલીકાંગ ૨૭.
ચોરાસી લાખ શીર્ષ પ્રહેલીકાંગે એક શીર્ષ પ્રહેલીકા થાય. ૨૮. (એકસો છતુ આંકે એક
શીર્ષ પ્રહેલીકા થાય.) તે ઉપરાંત ગણીત નથી. અસંખ્યાતે વર્ષે એક પલ્યોપમ થાય.
(પાલાની ઓપમાએ) દશ કોડાકોડ પલ્યોપમે એક સાગરોપમ થાય. દશ કોડાકોડી
સાગરોપમે એક અવસર્પિણી થાય. અને દશ કોડાકોડી સાગરોપમે એક દિસર્પિણી
થાય. વીશ કોડાકોડ સાગરોપમે એક કાળ ચક્ર થાય એવું કાળગાન છતાં છે તે એહ
મનુષ્યલોક કહીએ. સમયક્ષેત્ર કહીએ.

વળી ત્યાં બાદર વીજળી અને બાદર રચનીત ગર્જારવ શબ્દ છે ત્યાં એ મનુષ્ય
લોક કહીએ. સમયક્ષેત્ર કહીએ. વળી ત્યાં લગે ઉદાર ધણા બાદર મેઘ વરમાદ ઉપજે
છે. સંમૂર્તના પામે જમાવ કરે છે, વરસે છે ત્યાં એ મનુષ્ય લોક કહીએ. વળી ત્યાં

લગે બાદર તેજકાય (અગ્ની) છે ત્યાંલગે એ મનુષ્ય લોક કહીએ. વળી ન્યાં લગે સૂર્યભાદિકના આગર છે, નિધાન ભૂગિગત ધન છે. ત્યાં લગે એ મનુષ્ય લોક કહીએ. વળી ન્યાં લગે અગડ, કુવા, ખાડ, નદી વહે છે ત્યાં લગે એ મનુષ્યલોક કહીએ. વળી ન્યાં લગે ચંદ્રગ્રહણ સૂર્યગ્રહણ, ચંદ્રમા પુકે પરિધિ હોય (કંડાળું) સૂર્યને પરિધિ હોય પ્રતિચંદ્રમા (પ્રતિગિંચ) દીસે છે પ્રતિસૂર્ય (પ્રતિગિંચ) દીસે છે, ઇંદ્ર ધનુષ્ય, ઉદકમચ્છ, કપિહસિત પૂર્વે વર્ણન કરેલ છે તે સર્વે છે ત્યાં લગે એ મનુષ્યલોક કહીએ. વળી ન્યાં લગે ચંદ્રમા, સૂર્ય, ગ્રહ ગણ, નક્ષત્ર, તારાને અતી ગમન વહગતી ચાર પ્રમુખ નિર્ગમન બાહ્ય અભ્યંતર મંડલે સંક્રમણ ચંદ્ર ણીયની હાણી, રુદ્ધિ શુકલ પક્ષ, કૃષ્ણપક્ષાદિકે ધ્યાદિક અવસ્થીત સંસ્થાનક કહીએ છીએ ત્યાં લગે એ મનુષ્યલોક કહીએ સમયક્ષેત્ર કહીએ. અઠી દ્વીપ પીસ્તાલીસ લાખ જ્ઞેજન પ્રમાણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્ય ક્ષેત્ર માંહે જે ચંદ્રમા, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર, તારા છે. તે દેવતા શું ઉંચા ઉર્ધ્વ લોકે (કલ્પાતીતમાં) ઉત્તપન છે એટલે ઉર્ધ્વલોક વારી છે, કે કલ્પ (સૌંધ-માદિક) દેવલોકના વસણહાર છે, કે વૈમાનના વસણહાર છે, કે આરોપપન તે ચાર પ્રત્યે (મંડળ ગતિયે પરિભ્રમણ કરવું) પામ્યા છે, કે ચાર સ્થીતીક સ્થીર છે, કે ગતિને વિષે આશક્તિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે દેવતા ઉર્ધ્વ લોક ઉત્તપન નથી, તેમ કલ્પોપન પણ નથી. એટલે દેવલોકવાસી નથી. ત્રીજા લોકમાં પોતાના જ્યોતિષીના વૈમાનને વિષે ઉત્તપન છે. આરોપપન છે, ચાર ચરે છે. પણ સ્થિર ચારી નથી. ગતીને વિષે આસક્ત છે. ગતીપ્રતેજ આશ્રય છે. ઉર્ધ્વમૂળ કલંજુકા પુષ્પને સંસ્થાને સંસ્થીત અનેક સદસ્રગમે જ્ઞેજન પ્રમાણ તાપ ક્ષેત્રે કરી સહીત થકાં અનેક સદસ્ર ગમે બાહીરલી વૈકુર્વિત પરખદાએ કરી સહીત થકાં મોટે મોટે સ્વરે વજ્જડતાં નાટક ચેગ્ય ગીત, વાજાંત્ર, વીણા, હસ્તતાળ, કાંસ્યતાલ, તુટિત, મોડું મૃદંગ, પડહ: એવે વાજાંત્રને શબ્દે કરીને મોટા ઉત્કૃષ્ટા સીંહનાદ બોલ કલકલ હર્ષને કાળાહળ શબ્દે કરી વિપુળ વિસ્તીર્ણ દેવસંજયધી ભોગ પ્રતે ભોગવતાં થકાં આછો નિર્ભગ પર્વતનો રાગ (મેર) પ્રતે દક્ષણાવર્ત સવળે ફેરે મંડળ કરતાં થકાં મેર પર્વતે પુંકે પર્થેટણુ કરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જ્યારે તે જ્યોતિષી દેવતાનો ઇંદ્ર ચવે ત્યારે દેવતા ઇંદ્ર સહીત દેવ-કાર્ય કેમ કરે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ત્યારે ચાર પાંચ સામાનીક દેવતા તે ઇંદ્ર સ્થાનક અંગીકાર કરીને વિચરે ત્યાં લગે ત્યાં અનેરો ઇંદ્ર ઉપજે ત્યાં લગે તે દેવકાર્ય પ્રતે કરે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે ઇંદ્રની ઉપજવાની સંખ્યા કેટલા કાળ લગે ઇંદ્ર વીરહીત રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જ્યન્યથી એક સમય ને ઉત્કૃષ્ટપણે છ માસનો વિરહ હોય.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્યક્ષેત્ર બાહીરલા જે ચંદ્રમા, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર, તારા છે. તે

દેવતા શું ઉર્ધ્વ લોકે ઉત્પન્ન છે, કે કલ્પના છે, ચાર કરે છે, કે સ્થીર ચારવંત છે, કે ગતીને વિષે આસક્ત છે, ગતી પ્રતે આશ્રય છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે દેવતા ઉર્ધ્વ લોકે ઉત્પન્ન નથી, (ત્રીજે લોકે વસે છે.) તેમ દેવલોકના રહેણુદાર પણ નથી. વૈમાનોમન છે. પોતાને વૈમાને રહે છે. ચારોમન નથી. ચાર સ્થીતીક છે, સ્થીર છે. ગતીને વિષે આસક્ત નથી. ગતી પ્રતે આશ્રય નથી. પાકી ઇંટને સંસ્થાને સંથીત (ચોખ્ખા) છે. લક્ષ જ્ઞેજન પ્રમાણુ તાપ ક્ષેત્રે કરી સહીતથકાં અને સહશ્રગમે યાહીરલી વૈકુવિ પરખદાએ સહીતથકાં મોટે મોટે શબ્દે વજ્રકતાં નાટીક યોગ્ય ગીત વાજ્રત્રને શબ્દે કરીને દેવ સગંધી ભોગ ભોગવતાથકાં સુભ કાન્તિવંત સીતળ લેશ્યાવંત મંદ છે, આતાપ જોહનો એહવી લેશ્યાવંત વિચીત્ર મનોહર છે. એ ને અંતરે કીરણુ જોહના શીખરની પરે સ્થાને સ્થીર રજાંથકાં માંહો માંહે ભલી રીતે અવગાઢ કરી રહી. લેશ્યાઓ તેણે સહીત છે. એટલે ચંદ્ર, સૂર્યની પ્રત્યેક લેશ્યાનો વિસ્તાર લાખ જ્ઞેજનનો છે, ને ચંદ્ર, સૂર્યને સુચી પંક્તિએ રહેલાને પરસ્પર અંતર પચાશ હજાર જ્ઞેજનનું છે, મોટે ચંદ્રની પ્રભાએ સમિશ્ર મળેલી સૂર્યની પ્રભા છે, ને સૂર્યની પ્રભાએ સમિશ્ર મળેલી ચંદ્રપ્રભા છે. એમ પરસ્પર અવગાઢ કરી રહી લેશ્યા સહીત છે. એહવે કીરણુ કરીને તે ક્ષેત્રના પ્રદેશ પ્રતે સઘળે ચોકફેર ઉખોત કરે છે. અવભાસે છે, તપે છે, કાન્તિએ કરી દીપાવે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બ્યારે તે દેવતાનો ઇંદ્ર ચવે ત્યારે દેવતા દેવકાર્ય કેમ કરે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, બ્યાં લગે ત્યાં અનેરો ઇંદ્ર ઉપજે ત્યાં લગે ચાર પાંચ સામાનીક દેવતા તે ઇંદ્ર સ્થાનક અંગીકાર કરીને વિચરે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઇંદ્ર સ્થાનક દેવ સભ્યા કેટલો કાળ ઇંદ્ર રહીત રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક સમય ને ઉત્કૃષ્ટપણે છ માસનો વીરહ હોય. એ મનુષ્યક્ષેત્ર ને માનુષોત્તર પર્વતનો પ્રસંગે આવેલ અધિકાર કહો.

૮૨. પુષ્કરોદધી સમુદ્ર. ॥૩૥॥

હવે તે પુષ્કરવર દ્વીપપ્રતે પુષ્કરોદધી નામે સમુદ્ર વૃત્ત વળીયાને આકારે જળવત્ વીંટીને રહ્યો છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુષ્કરોદધીનામા સમુદ્ર કેટલો ચક્રવાળે પહોળાપણે પહોળો છે, અને કેટલો પરિધીપણે ફરતો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સંખ્યાતા લાખ જ્ઞેજન (પત્રીસ લાખ જ્ઞેજન) ચક્રવાળે પહોળાપણે છે અને સંખ્યાતા લાખ જ્ઞેજન (ત્રણ કોડ, પંચાણું લાખ, અક્યાવીશ હજાર, ચારસે મંદાનેર જ્ઞેજન) પરિધીપણે ફરતો છે, તેને એક પક્ષવર વેદિકા ને એક વનખડે કરી ચાતરક વીંટલ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુષ્કરોદધી સમુદ્રને કેટલાં દ્વાર છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ચાર દાર છે તેમજ સર્વ કહેવું. પુષ્કરોદ્ધી સમુદ્રને પૂર્વ દીક્ષીને અને અને વારુણીવર દ્વીપના પૂર્વાર્ધને પશ્ચિમ દીશે ઇલાં પુષ્કરોદ્ધી સમુદ્રનું વિજયનામા દાર છે. એમ શેષ ત્રણ દાર પણ કહેવાં. દાર દારનું અંતર સંખ્યાના લાખ જોજનનું અઘાધાએ વચ્ચે અંતર છે. પ્રદેશ અને જીવ તેમજ કહેના માંદોમાંદો સ્પર્શ્યા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ક્યે અર્થે એમ કહો છો જે પુષ્કરોદ્ધી સમુદ્ર એહવું નામ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પુષ્કરોદ્ધી સમુદ્રનું પાણી નિર્મળ છે, પથ્ય નિરોગ જનવંત હળવું છે. સ્ફટીક રત્ન સરખું વરણું છે. સ્વભાવીક પાણી સમાન સ્વાદવંત છે. શ્રીધર ૧, ને શ્રીપ્રભ ૨, નામે બે દેવતા મહર્ધિક છે. જાવત્ પદ્મોપમની સ્થિતીવંત વસે છે તેણે અર્થે હે ગૌતમ! જાવત્ એ નામ નિત્ય છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુષ્કરોદ્ધી સમુદ્રને વિષે કેટલા અંદ્રમા પ્રકાશ કરતા હુવા, કરે છે ને કરશે જાવત્ કેટલી કોડા કોડી તારાગણુ શોભતા હુવા, શોભે છે અને શોભશે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સંખ્યાતા અંદ્રમા દીપતા હુવા, દીપે છે ને દીપશે. જાવત્ સંખ્યાતી કોડા કોડી તારાગણુ શોભતા હુવા, શોભે છે ને શોભશે.

૮૩. વારુણીવર દ્વીપ. ॥૪॥

તે પુષ્કરોદ્ધી સમુદ્રપ્રતે વારુણીવરનામા દ્વીપ વૃત્ત વળીયાકારે જાવત્ વીટીને રહ્યો છે. તેમજ સમ ચક્રવાળ સંસ્થીત છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વારુણીવર દ્વીપ કેટલો ચક્રવાળ પોહોજો છે ને કેટલો પરીધિપણું છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સંખ્યાતા લાખ જોજન (ચોસઠ લાખ જોજન) ચક્રવાળ પોહોળપણું છે અને સંખ્યાતા લાખ જોજન (આઠ કોડ, પાંચ હજાર, છસે પચવીસ જોજન) પરીધિપણું છે. તે વારુણીવર દ્વીપ પદ્મવર વેદિકાએ ને વનખ'ડે વીટેલ છે તેનો વર્ણન પૂર્વપરે કહેવો. દ્વારાંતર, પ્રદેશ, જીવ તેમજ સર્વ પૂર્વપરે કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વારુણીવર દ્વીપ એહવું નામ ક્યે અર્થે કહોછો?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, વારુણીવરનામા દ્વીપે તે તે ઠામે તીલાં તીલાં ઘણી નાની મોટી વાવ જાવત્ ખીલ પંક્તિ છે આછી છે. પ્રત્યેક પ્રત્યેક પદ્મવર વેદિકાએ અને વનખ'ડે પરી-ક્ષીપ્ત છે. તે વારુણી સરખી પાણીએ ભરી છે તે દેખવા જોગ્ય મનને પ્રશ્નકારી છે. તે નાની મોટી વાવને વિષે જાવત્ ખીલ પંક્તિને વિષે ઘણા ઉત્પાત પર્વત છે. જાવત્ ખડ હડક સ્થાનક વિશેષ તે સર્વ સ્ફટીક રત્નમય છે. આજા તેમજ કહેવા. વરુણ ૧, અને વરુણપ્રભ ૨. એ બે ઇલાં દેવતા મહર્ધિક છે જાવત્ વસેછે તેણે અર્થે એમ કહીએ છીએ જાવત્ એ નામ નિત્ય સાસ્વતું છે.

જ્યોતીષી સર્વ સંખ્યાતા કહેવા જાવત્ તારા ગણુ સંખ્યાતી કોડા કોડીઓ છે.

૮૪. વારણોદધી સમુદ્ર. ॥૪॥

તે વારણીવર દ્વીપપ્રતે વારણોદધી સમુદ્ર વૃત્ત વળીયાકારે જવત્ વીટીને રહ્યો છે. સમ ચક્રવાળ સંસ્થીત છે. તેમજ સર્વ કહેવું. પોહોળપણે અને પરધીપણે સંખ્યાતા લાખ જોજન છે. (એક ક્રોડ, અઠ્યાવીશ લાખ જોજન પોહોળો છે અને સોળ ક્રોડ, નવ લાખ, ઓગણસાઠ હજાર, નવસેં તેત્રીશ જોજન પરિધી છે.) દ્વારાંતર પણ એમજ કહેવું. પદ્મ-વર વેદિકા, વનખંડ, પ્રદેશ, છવ. એ સર્વ પૂર્વલીપરે કહેવાં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વારણોદધી સમુદ્ર એહવું નામ શ્યે અર્થે કહોછો?

ઉત્તર—હે જાતમ, વારણોદધી સમુદ્રનું પાણી જેમ ક્રોધ ચંદ્રપ્રભા મદિરા, મણીસીલાકા મદિરા, પ્રધાન સીંધુ, (મધ વિશેષ) વર ઉત્તમ વારણી (મધ વિશેષ) પત્રનો આસવ, (રસ) પુલ્લનો આસવ, ચ્યુઆનો આસવ, કૃણનો આસવ, મધુ મેરક, (મધ જાતી) જનતવંત રસના મદિરા, ખજુર સાર, દ્રાખનો સાર, કાપીસાયન (મધ જાતી) તથા ભલી રીતે પાકો કર્યો જે તાડીનો રસ તે સરખો મધ વિશેષ તથા ધણા સંસ્કારે ધણી વસ્તુના સમોહ યુક્ત પોસ માસે નીપજવવા યોગ્ય નિપહત ક્રોધ રીતે જેનો અટકાવ ન થઈ શકે, હણાય નહિ, ધણે કાળે, ધણા ઉપચારે નીપજવેલી સૂરા સુધી અમૃત સરખી તથા ઉત્કૃષ્ટ કરી અષ્ટ પ્રકારના પીષ્ટ પીઠે નીપજવેલી સુખે કાધો પ્રધાન ક્રોધ કર્દમ વિશેષ તે સરખી એલચી પ્રમુખ વસ્તુ વતે કાળી પ્રસન્નરૂપ નિર્મળ પ્રધાન વારણી સૂરા અતી રસે યુક્ત જાંબુના કૃણ સમાન વર્ણવંત સૂજત ભલી લીંગારેક હોઠે પીતાં અવલંબ કરે (મીઠી માટે) અત્યંત મધુર મીઠી પીવા જોગ્ય લગારેક રાતી આંખ કરે (ચડાહે કરી) કપોળ સ્થળને ક્રોમળ કરે એહવી જે મદિરા હીતની કરણહારી અનેહુત અન્નાય કરણ તે અનોપમ કાર્યની કરણહાર, હર્ષપ્રતે ઉપજવણહાર સંતોષ વિભૂમ વિલાસની કરણહાર, વલ્લભ મનની કરણહાર, વિશેષ અધિક સત્વની ઉપજવણહાર એહવી મદિરા હોય, સંત્રામને દેસે તે હામે રણસંત્રામને રસે મદે કરી યુક્ત હૃદયને ક્રોમળની કરણહાર હોય. ઉપવેસીત કાધીચક્રી સહકાર (આંખા) નો મુગંધ રસ તેણે દીપાવી મુગંધી ગંધવંત આસ્વાદવા જોગ્ય, વિશેષે સ્વાદવા જોગ્ય, શરીરની વૃદ્ધિની કરણહાર, પુષ્ટીની કરણહાર, દર્પની વધા-રણહાર, કંદર્પની વધારણહાર, સર્વ ઈંદ્રી અને ગાત્ર જે શરીર તેહને પ્રહલાદની કરણહારી સ્વાદવા જોગ્ય, પુષ્ટીકારી મનોહર શુભ વર્ણ કરી સહીત, ગંધે કરી સહીત, રસે કરી સહીત, સ્પર્શે કરી સહીત એહવી હોય. ત્યારે જાતમ પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એહવે સ્વાદે વારણોદધી સમુદ્રનું પાણી છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. વારણોદધી સમુદ્રનું પાણી એકઠી અત્યંત ઇષ્ટ મનોહર જવત્ સ્વાદે કરીને છે. વળી તે વારણોદધી સમુદ્રે વારણી ને વારણીકાંત નામે બે દેવતા મહર્ષિક વસે છે તેણે અર્થે હે જાતમ ! વારણોદધી નામ છે. જવત્ નિત્ય સારવતું નામ છે. ચંદ્રાદિક સર્વ જ્યોતિષી સંખ્યાતે આંદ જાણવા.

૮૫. ક્ષીરવર દ્વીપ. ॥૫॥

તે વાણીવર સમુદ્રપ્રતે ક્ષીરવરનામા દ્વીપ વૃત્તવળીયાને આકારે ચોકકેર વીટીને રહ્યો છે. તે સંખ્યાતા જ્ઞેજન પોહોળપણે અને પરિધિપણે જાણવો. (એ પાંચમો ક્ષીરવર દ્વીપ એ કોડ, છપન લાખ જ્ઞેજન પોહોળો છે તે બત્રીશ કોડ, અઠ્યાવીશ લાખ, અડસક દગ્ગર, પાંચસે, ઓગણપચાશ જ્ઞેજન પરિધિપણે છે) જાવત્ અર્થ કહે છે. સાં ઘણી નાની મોટી વાવ જાવત્ સરોવરની પંક્તિ છે તે દુધ સમાન પાણીએ ભરી છે. મન પ્રસન્નકારી છે. તે નાની મોટી વાવને ત્રિષે જાવત્ ત્રિલપંક્તિને ત્રિષે ઘણા ઉત્પાત્ત પર્વત છે. તે સર્વ રૂપામય છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. સાં પુંડરીક અને પુષ્કદંત નામે બે દેવતા મંદર્ધિક (મોટી રૂદિના ઘણી) જાવત્ વસે છે તેણે અર્થે ક્ષીરવર દ્વીપ નામ કહીએ છીએ જાવત્ નિશ સામ્યું છે. ચંદ્રાદિક જ્યોતિષી સર્વ સંખ્યાતા કહેવા.

૮૬. ક્ષીરોદધી સમુદ્ર. ॥૫॥

એકસો ગાયનું દૂધ દશ ગાયને પાઇએ. તે દશ ગાયનું દૂધ એક ગાયને પાઇએ. એ ચાર સ્થાનક.) એહવું કાળી ગાયનું દૂધ મધુર રસ તેહને ધણે દ્રવ્યે સહીત ઉદ્યમે કરી મંદાત્મીએ કહેલું આયુક્ત ખાંડ, ગોળ, સાકરની પાચ તેણે યુક્ત રાગ ચાતુરંત ચક્રવર્તિ તેહને અર્થે નીપજવેલ તે ખીર (દૂધપાક) આસ્વાદવા જોગ્ય. વિશેષે સ્વાદ લેવા જોગ્ય શરીરને પુષ્ટ કરે જાવત્ સર્વ ઇંદ્રિયે ને ગાત્ર જે શરીર તેહને પ્રમોદ કરે. શુભવર્ણ કરી સહીત જાવત્ સ્પર્શ કરી સહીત હોય સારે ગૌતમ પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એહવું તે ક્ષીર સમુદ્રનું પાણી હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. ક્ષીરોદધી સમુદ્રનું પાણી એ થકી અત્યંત ધૃષ્ટ છે. જાવત્ આસ્વાદે કરીને છે. વળી વિમળ અને વિમળપ્રભ નામે ધણાં જે દેવતા મહર્ષિક જાવત્ વસે છે. તેણે અર્થે ક્ષીરોદધી સમુદ્ર એહવું નામ કહીએ. સંખ્યાતા ચંદ્રમા જાવત્ સંખ્યાતા તારા છે.

૯૭. ધૃતવર દ્વીપ. ॥૬॥

તે ક્ષીરોદધી સમુદ્ર પ્રતે ધૃતવરનામા દ્વીપ વૃત વળીયાને આકારે જાવત્ વીટીને રહ્યા છે. તે સમ ચક્રવાળ સંસ્થીત છે પણ વિષમ ચક્રવાળે નથી. સંખ્યાતા જોગન પોહોળપણે ને પરિધિપણે છે. (એ છઠો ધૃતવર દ્વીપ દશ કોડ ચોવીસ લાખ જોગન પોહોળપણે છે ને એકસો આગણત્રીસ કોડ, ત્રેતાણીસ લાખ, વીશ હજાર, બસે પીસ્તાલીસ જોગન પરિધિપણે છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધૃતવરનામા દ્વીપ એવું નામ શ્યે અર્થે કહ્યો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે ધૃતવર દ્વીપે તે તે કામે ત્યાં ત્યાં ધણી નાની મોટી વાવ છે જાવત્ ધૃત સમાન પાણીએ ભરી છે તે વાવમાંહી ઉત્પાત પર્વત છે જાવત્ ખડક તે સર્વ કાંચનમય છે. આજા જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. વળી કનક અને કનકપ્રભ નામે ધણાં જે દેવતા મહર્ષિક છે તે અર્થે ધૃતવર દ્વીપ એવું નામ કહીએ. ત્યાં ચંદ્રાદિક જ્યોતિષી સર્વ સંખ્યાતા છે.

૯૮. ધૃતોદધિ સમુદ્ર. ॥૬॥

તે ધૃતવર દ્વીપ પ્રતે ધૃતોદધી નામા સમુદ્ર વૃત વળીયાને આકારે જાવત્ વીટીને રહ્યા છે. સમ ચક્રવાળ છે તેમજ વિખંભ, પરિધિ, દ્વારાંતર પ્રદેશ, હવ કહેવા. (એ છઠો ધૃતવર સમુદ્ર વીશ કોડ ને અડતાલીસ લાખ જોગન પોહોળપણે છે અને બસે અઠાવન કોડ, પંચાણું લાખ, નેવાસી હજાર, એકસો તોતેર જોગન પરિધિપણે છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધૃતવર સમુદ્ર એવું નામ શ્યે અર્થે કહ્યો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ધૃતોદધી સમુદ્રનું પાણી જેમ કાષ્ટ પુલ્કા વિહરવર કણવરના પુલ જેવાં હોય તથા સરસ તાજાં વિહરવર કારંટ વૃક્ષના પુલની માળા સરખા રહેત પીડ છે. જેનો ચીગટ તે શુણે અને તેજે કરી દીપમાન નિરૂપમદન ઉત્તમ મુદર અત્યંત એવું દર્શી જાતીવંત મધીને તેજ દીવસનું ગૃહીત માંખણુ ભસે પ્રકારે નાનું અત્યંત પુષ્ટ મુરંધી

ગંધ મુકતું મનોહર મધુર પરણામે કરી દેખવા જોગ્ય પ્રસસ્ત્ય નિર્મળ મુખે ઉપભોગ શરદ કાળને વિષે ગૌતમનો ગાંડ એટલે ધૃતના સમૂહ ઉપર રહેલું પ્રધાન ઘીઘ (ગાયના ઘીથી પણ અધીક) હોય ત્યારે ગૌતમ પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એવું ઘી જેવું ધૃતોદધી સમુદ્રનું પાણી સ્વાદવંત છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. ધૃતોદધી સમુદ્રનું પાણી એ થકી અત્યંત ધૃષ્ટ છે. આસ્વાદે કરીને. વળી કાંત અને સુકાંત નામે ઇલાં એ દેવતા મહર્ધિક જવત્ વસે છે. શેષ સર્વ તેમજ કહેવું. ચંદ્રાદિક જ્યોતિષી સંખ્યાતા છે. જવત્ સંખ્યાતી ક્રોડાક્રોડી તારાગણ છે.

૮૯. ઇક્ષુવર દ્વીપ. ॥૭૭॥

તે ધૃતોદધી સમુદ્રપ્રતે ઇક્ષુવરનામા દ્વીપ વૃત વળીયાને આકારે જવત્ વીટીને રહ્યો છે તેમજ સર્વ કહેવું. (એ સાતમો ઇક્ષુવર દ્વીપ ચાલીસ ક્રોડ ને છત્ર લાખ જોગ્ય પોહોળપણે છે અને પાંચસે અઢાર ક્રોડ, એકલાખ, સતાવીસ હજાર, ને ઓગણત્રીશ જોગ્ય પરિધિપણે છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઇક્ષુવર દ્વીપ એવું નામ ક્યે અર્થે કહ્યો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ઇક્ષુવર દ્વીપને વિષે તે તે કામે ત્યાં ત્યાં નાની મોટી વાવ છે. જવત્ તે ઇક્ષુરસ શરખે પાણીએ ભરી છે. ત્યાં ઉત્પાત પર્વત છે. તે સર્વ વૈદુર્ય રતનમય છે. જવત્ પ્રતિષ્ઠ છે. વળી સુપ્રભ અને મહાપ્રભ એ એ દેવતા ઇલાં મહર્ધિક છે જવત્ વસે છે. તેણે અર્થે ઇક્ષુવર દ્વીપ નામ કહીએ.

સર્વ જ્યોતિષી ચંદ્રાદિક જવત્ તારા લાગે સર્વ સંખ્યાતા છે.

૯૦. ઇક્ષુવર સમુદ્ર. ॥૭૮॥

તે ઇક્ષુવર દ્વીપ પ્રતે ઇક્ષુવરનામા સમુદ્ર વૃત વળીયાને આકારે વીટીને રહ્યો છે. જવત્ સંખ્યાતા જોગ્ય પોહોળપણે અને પરિધિપણે છે. (એ સાતમો ઇક્ષુવર સમુદ્ર એકાસી ક્રોડ ને બાણ લાખ જોગ્ય પોહોળપણે છે, અને એક હજાર છત્રીસ ક્રોડ બાર લાખ, એ હજાર સાતસે એકતાલીશ જોગ્ય પરિધિપણે છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઇક્ષુવર સમુદ્ર એવું નામ ક્યે અર્થે કહ્યો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ઇક્ષુવર સમુદ્રનું પાણી જેમ કોઈ મનોહર પ્રસસ્ત વિશ્રાંત સ્નીધ સુકમાળ એહવો ભૂમિ લાગ ધરતી છે જ્યાંહાં. એહવા ક્ષેત્રને વિષે કાષ્ટનું લષ્ટ વિસીષ્ટ જે હળ તેણે ખેડીને પ્રયત્ને કરી નિપૂણ કારીગરે તે શેલડી વાવી. પરીકર્મ અનુપાણીત સુગ્ધ તે ભક્ષા શુદ્ધિવંત જને પીલીત અને તૃણના દોષ તેણે કરી વરજીત (રહીત) નિવૃત્તિ સ્થાનકે વધી નિર્મળ પાકી સુંદર પરીણત પાકી પીનપુષ્ટ જાડી થાય ભલી મીઠી રસવંત ઉપદ્રવ્યે વરજીત તાદે કરી ફરશીત એટલે સીતળ કાળની જીવ જંતુના ઉપદ્રવ્ય રહીત એવા તાજા ભાંગેલા સાંકાના પિયાલાના ત્રીજા ભાગની અપનીત (નીચલો તથા ઉપલો ભાગ કાઢીને)

રાજ્યા છે મૂળ જેહના અને વળી ગાંઠ કાઢી નાંખી છે. સાંઠાની માંહે મનુષ્યે કાપી ઉંચ દેશની જાવત્ ખોડ દેશની ઉપની બળવંત મનુષ્યે યંત્ર કાળુએ (ચીચોડે) તત્કાળ પીલી એહવી શેલડીના રસ હોય તે વસ્ત્રે કરી ગળીને ચતુર્થાંત સુગંધ દ્રવ્યે વાસીત અત્યંત પથ્ય હળવો વર્ણ કરી સહીત જાવત્ તેમજ આસાદવા જોગ્ય છે. ત્યારે ગૌતમ પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઇશુવર સમુદ્રનું પાણી એહવું સ્વાદવંત છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. ઇશુવર સમુદ્રનું પાણી એ થકી અત્યંત ઇષ્ટ છે. જાવત્ આસ્વાદે કરીને છે. વળી પૂર્ણભદ્ર અને માણીભદ્ર એહવે નામે બે દેવતા મહર્ષિયક જાવત્ વિચરે છે. શેષ સર્વ તેમજ કહેવું. ચંદ્રાદિક ન્યોતિધી સર્વ સંખ્યાતા છે.

૯૧. નંદીશ્વર દ્વીપ. ॥૮॥

તે ઇશુવર સમુદ્રપ્રતે નંદીશ્વરનામા દ્વીપ વૃત્ત વળીયાકારે વીંટીને રહ્યો છે. તેમજ સંખ્યાતા કોડ જોજન પહોળપણે ને પરિધીપણે છે. (એ આઠમે નંદીશ્વર દ્વીપ એકસો ત્રેસક કોડ ને ચોરાસી લાખ જોજન પહોળપણે છે, ને બે હજાર, બહોતેર, કોડ, તેત્રીશ લાખ, ચોપન હજાર, એકસો પાંસક જોજન પરિધીપણે છે.) વળી પદ્મવર વેદિકા, વનખંડ તેહનું માન, દારનામ, માન, દારાંતર, પ્રદેશ, જીવ. સર્વ તેમજ પૂર્વસી રીતે કહેવાં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નંદીશ્વરનામા દ્વીપ એહવું નામ રથે અર્થે કહો છો ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, નંદીશ્વર દ્વીપે તે તે ઠામે ઘણી નાની મોટી વાવ છે. જાવત્ ખીલ પંક્તિ છે. તે શેલડીના રસ સરીખે પાણીએ કરી ભરી છે. ઉત્પાત પર્વત સર્વ વજ રત્નમય છે. પંક્તિ છે. આજા જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

૯૨. ચાર અંજનગીરી પર્વતનો અધિકાર.

તેમ વળી હે ગૌતમ નંદીશ્વર દ્વીપના ચક્રવાળ વિખંભ પહોળપણાને મધ્ય ભાગે ઇલાં ત્યારે દિશે ચાર અંજનગીરી પર્વત છે. તે અંજનગીરી પર્વત ચોરાસી હજાર જોજન ઉંચપણે છે. એક હજાર જોજન ઉંડપણે છે. હેઠા મૂળે કાંધક અર્ધકિરં દશ હજાર જોજન લાંબપણે, પહોળપણે છે, ને ધરતી તળે પુરા દશ હજાર જોજન લાંબપણે પોહોળપણે છે. ત્યાર પછી માત્રાએ માત્રાએ પ્રદેશ પ્રદેશની હાણીએ ધરતા ધરતા થકાં ઉપરે એક હજાર જોજન લાંબપણે પહોળપણે છે. મૂળે એકત્રીશ હજાર, છત્તે ત્રેવીશ જોજન કાંધક ઝાઝેરા પરિધીપણે છે. ધરતી તળે એકત્રીશ હજાર, છત્તે ત્રેવીશ જોજન કાંધક ઉણા પરિધીપણે છે. શીખર તળે ઉપરે ત્રણ હજાર, એકસો બાસક જોજન કાંધક ઝાઝેરાં પરિધીપણે છે. મૂળે વિસ્તીર્ણ છે, વચ્ચે સાંકડા છે ને ઉપરે પાતળા છે. ગોપુંજને સંસ્થાને સંસ્થીત છે. સર્વ અંજન રત્નમય (સ્થામ કાળા) છે. આજા જાવત્ પ્રત્યેક પ્રત્યેક પદ્મવર વેદિકાએ પરીક્ષીત છે. પ્રત્યેક પ્રત્યેક વનખંડ પરિક્ષીત છે. તે વેદિકા અને વનખંડનો વર્ણન પૂર્વપરે કહેવો.

તે અંજનગીરી પર્વતને ઉપરે પ્રત્યેક પ્રત્યેક ઘણું સ્નન રમણિક જ્વરિ ભાગ છે.

તે જેમ કાષ્ઠ માદળનું તળું હોય જાવત્ દેવતા વસે છે. તે ધણું સમ રમણિક ભૂમિભાગને મધ્યભાગે પ્રત્યેક પ્રત્યેક સિદ્ધાયતન છે. તે એકેક સો જોજન લાંબપણે છે, પચાસ જોજન પહોળપણે છે, ને બહેંતેર જોજન ઉંચપણે છે. અનેક સ્થાનના સૈકડા તેણે કરી સતિ-વિષ્ટ છે. વર્ણન પૂર્વલી પરે કરવું. તે સિદ્ધાયતનને પ્રત્યેકે પ્રત્યેક ચાર દિશે ચાર દ્વાર છે. તેનાં નામ કહે છે. દેવ દ્વાર ૧, અસૂર દ્વાર ૨, નાગ દ્વાર ૩, ને સુવર્ણ દ્વાર ૪. ત્યાં ચાર દેવતા. મહર્ષિક જાવત્ એક પદ્યોપમની સ્થિતિના વશે છે. તેનાં નામ કહે છે. દેવ ૧, અસૂર ૨, નાગ ૩, ને સુવર્ણ ૪. તે દ્વાર સોળ જોજન ઉંચપણે છે આઠ જોજન પોહોળપણે છે. તેટલાજ પ્રવેસપણે છે. શ્વેત છે. ઉત્તમ સુવર્ણમય છે. વર્ણન સર્વ કહેવો. જાવત્ વનમાળા છે. તે દ્વારને ચારે દિશે ચાર મુખમંડપ છે. તે મુખમંડપ એક સો જોજન લાંબપણે છે. પચાસ જોજન પોહોળપણે છે કાંઈક અધીકરાં સોળ જોજન ઉંચપણે છે. તેનો વર્ણન પૂર્વલી રીતે કહેવો. તે મુખમંડપને ચારે દિશે ચાર દ્વાર છે. તે દ્વાર સોળ જોજન ઉંચપણે છે. આઠ જોજન પોહોળપણે છે તેટલાજ પ્રવેશપણે છે. શેષ સર્વ તેમજ જાવત્ વનમાળા લગે કહેવું. એમ પ્રેક્ષાધર મંડપ પણ તેહીજ પ્રમાણ કહેવું. જેમ મુખ મંડપના દ્વાર કહ્યા તેમ પ્રેક્ષાધર મંડપના દ્વાર પણ તેમજ કહેવાં. તે પ્રેક્ષાધર મંડપને મધ્યભાગે અક્ષાટક છે. તે વિચે મણિપીઠીકા છે તે આઠ જોજન પ્રમાણ છે. તે ઉપર સીંહાસન છે. પરીવાર રહીત જાવત્ દામ છે. ચારે દિશે સ્થુલ છે (ચૈત્યરૂપ) તેમજ કહેવાં. પણ તે સોળ જોજન પ્રમાણ છે. કાંઈક ઝાઝેરા સોળ જોજન ઉંચા છે. શેષ તેમજ જાવત્ ત્યાં જન (દેવતાની) પ્રતિમા છે. ચૈત્યવૃક્ષ તેમજ ચાર દિશે ચાર છે. તેહીજ પ્રમાણ સર્વ વિજય રાજ્યધાની પરે કહેવું. પણ એટલો વિશેષ જે મણિપીઠીકા સોળ જોજન પ્રમાણ છે. ચૈત્યવૃક્ષની. તે ચૈત્યવૃક્ષને ચારે દિશે ચાર મણિપીઠીકા છે. તે આઠ જોજન લાંબી પોહોળી ચાર જોજન જાડી છે તે ઉપરે મહેંદ્ર ધ્વજ છે. તે સાઠ જોજનનો છે. તે આગળ વાવ છે તે સો સો જોજન લાંબપણે છે. પચાસ જોજન પોહોળપણે છે. દશ જોજન ઉંચપણે છે. શેષ સર્વ તેમજ. મનોરુચિકા અને ગૌમાનસીકા અડતાલીશ અડતાલીશ હજાર છે. તે કહેછે પૂર્વદિશે સોળ હજાર, પશ્ચિમ દિશે સોળ હજાર, દક્ષિણ દિશે આઠ હજાર ને ઉત્તર દિશે આઠ હજાર, એમ અડતાળીશ હજાર. શેષ સર્વ તેમજ પૂર્વલી પરે કહેવાં. ઉલોચ ભૂમિ ભાગ કહેવા. જાવત્ તે સિદ્ધાયતનને મધ્યભાગે મણિપીઠીકા છે તે સોળ જોજન લાંબપણે પોહોળપણે છે. આઠ જોજન જાડપણે છે. તે મણિપીઠીકાને ઉપરે દેવજંદા છે. તે સોળ જોજન લાંબા પોહોળા છે. અને કાંઈક ઝાઝેરા સોળ જોજન ઉંચપણે છે. સર્વ રત્નમય છે તે માંડી એકસો આઠ જન (દેવતાની) પ્રતિમા છે. સર્વ તેહજ ગમે જાણુવો. જેમ વૈમાનીક સિદ્ધાયતનનો અધિકાર (સર્વાલ વૈમાનના સિદ્ધાયતનનો અધિકાર રાયપ્રસેણી સૂત્રમાં) છે. તેમ જાણુવો.

વળી ત્રીણાં જે પૂર્વદિશીનો અંજનગીરી પર્વત છે. તેને ચારે દિશે ચાર નંદાપુષ્કરણી વાવ છે. નંદાપર ૧, નંદા ૨, આનંદા ૩. ને નંદીવર્ધના ૪. તે નંદાપુષ્કરણી એકેક

લાખ જોજન લાંબી ખોહોળી છે. દશ જોજન ઉંડી છે નિર્મળ સુકમાળ છે. તે પ્રત્યેક પ્રત્યેક પદ્મવર વેદિકાએ ને પ્રત્યેક પ્રત્યેક વનખંડે કરી પરીક્ષીત છે. તીહાં જવત્ત્રીસોપાન (પગથીયાં) તોરણ કહેવાં. તે પુષ્કરણીને મધ્યભાગે વિષે. પ્રત્યેક પ્રત્યેક દધીમુખ પર્વત છે. તે ચોસઠ હજાર જોજન ઉંચપણે છે એક હજાર જોજન ઉંડા છે સઘળે મળે અને શીખરે ધાન ભરવાના પાલાને સંસ્થાને સંસ્થીત છે. દશ હજાર જોજન લાંબપણે ખોહોળપણે છે. એકત્રીશ હજાર જોસેને ત્રેવીશ જોજન પરિધીપણે ફરતા છે. સર્વ રત્નમય છે. આજા જવત્ત્વ પ્રતિરૂપ છે. પ્રત્યેક પ્રત્યેક પદ્મવર વેદિકાએ ને વનખંડે પરીક્ષીત છે. વેદિકા ને વનખંડનો વર્ણન કરવો. તે ઉપરે સમ ભૂમિભાગ છે. જવત્ત્વ દેવતા વસેછે. તે વચે સિદ્ધાયતન છે. પૂર્વે માન અંજનગીરી પર્વતને વિષે જે સિદ્ધાયતનની વ્યક્તવ્યતા કહી તેહીજ નિરવિશેષપણે કહેવી. જવત્ત્વ ઉપરે આઠ આઠ મંગળીક છે.

વળી તીહાં જે દક્ષિણ દિશનો અંજન પર્વત છે તેહને ચારે દિશે ચાર નંદાપુષ્કરણી વાવ છે. તે ભદ્રા ૧, વિશાળા ૨, કુમુદા ૩, ને પુંડરગિણ ૪. તેહીજ પ્રમાણ કહેવું. તેમજ તે માંહે વચે દધીમુખ પર્વત છે તેહીજ પ્રમાણ તીહાં સિદ્ધાયતન છે.

વળી તીહાં જે પશ્ચિમ દિશનો અંજન ગીરી પર્વત છે. તેહને ચારે દિશે ચાર નંદાપુષ્કરણી છે. નંદિષેના ૧, અમોઘા ૨, ગોસ્થુભા ૩. ને સુદર્શના ૪. એહવું માન, એ માંહે દધીમુખ પર્વત છે તેહવું માન સર્વ તેમજ કહેવું જવત્ત્વ તે દધીમુખ ઉપરે સિદ્ધાયતન છે.

વળી તીહાં જે ઉત્તર દિશનો અંજન પર્વત છે તેહને ચાર દિશે ચાર નંદા પુષ્પકરણી છે. વિજયા ૧, વિજયંતી ૨, જયંતી ૩, ને અપરાજિત ૪ શેષ સર્વ તેમજ વાવવું માન તે માંહે દધીમુખ પર્વત છે તેહવું માન. તે ઉપરે સિદ્ધાયતન છે તેહવું માન જવત્ત્વ ચૈત્યવૃક્ષ લગે સર્વ વર્ણન પૂર્વલીપરે જાણવું.

(વળી તે વાવને અંતરાળે જે જે રતીકર પર્વત છે એમ સોળ વાવ વચે જત્રીશ રતીકર પર્વત છે તે છતાં કહ્યા નથી પણ બીજે સૂત્રે કહ્યા છે. તે માટે ચાર અંજનગીરી, સોળ દધીમુખ, ને જત્રીશ રતીકર એમ બાવન પર્વતે બાવન સિદ્ધાયતન નંદીસ્વર દીપેછે.) તીહાં ઘણાં ભવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષિ, વૈમાનિક દેવતા ત્રણ ચોમાસાં તે. અશાઃ ચોમાસુ, કાર્તિક ચોમાસુ, ને ફાગણ ચોમાસુ, ને સંવત્સરી પર્યપણ પર્વ તથા અનેરી પણ ઘણી તિથિને વિષે તિર્થંકરના જન્મ કલ્યાણિક, દીક્ષા કલ્યાણિક, દેવજ્ઞાન પ્રાપ્તિ કલ્યાણિક, પરિનિર્વાણ કલ્યાણિક ઇત્યાદિક દેવતા સંબંધી કાર્યને વિષે, દેવતા સમુદાયને વિષે, દેવ સંબંધી ગોષ્ઠીને વિષે, દેવ સંબંધી સમવાયને વિષે, દેવ સંબંધી એહવા છત પ્રયોજનને વિષે એકાંત એકાંત મળ્યાંધકાં પ્રમુદિત અત્યંત હર્ષવંત થકાં અષ્ટાનિકા માહા મહોત્સવ કરતાંધકાં મુખે મુખે વિચરે છે. વળી કષ્ટકાસ અને હરીવાહન નામે કદાં જે દેવતા મહર્ષિક જવત્ત્વ પદ્યોપમની દ્વિધિએ વસે છે તેણે અર્થે હે જ્ઞાનસ! નંદીસ્વર દીપ એહવું નામ કહીએ. જવત્ત્વ એ નામ શાશ્વત્ છે.

જ્યોતિષી અંત્રાદિક સર્વ સંખ્યાના છે. એ નંદીસ્વર દીપ કહેા.

૯૩. દ્વીપ સમુદ્રનાં નામ, વિષંભ, ને પરિધિપણાની સમજૂતી.

નંબર.	દ્વીપ, સમુદ્રનાં નામ.	દ્વીપ, સમુદ્રનું પોહોળપણું.	દ્વીપ, સમુદ્રનું પરિધિપણું.
૧	બંગ્લોદીપ.	જોજન, ૧૦૦૦૦૦	૩૧૬૨૨૭-૩-૧૨૮-૧૩૧
૨	અરબ સમુદ્ર.	૨૦૦૦૦૦	૧૫૮૧૧૩૯ કાંઈક માટેરી
૩	પાનખીખંડ દ્વીપ.	૪૦૦૦૦૦	૪૧૧૦૬૬૧
૪	મોરોક્કો સમુદ્ર.	૮૦૦૦૦૦	૯૧૭૦૬૦૧
૫	જામ્બીયા દ્વીપ.	૧૬૦૦૦૦૦	૧૬૨૦૦૮૬૪
૬	સેન્ટીયો સમુદ્ર.	૩૨૦૦૦૦૦	૩૬૫૨૮૪૭૧
૭	સેન્ટીયો દ્વીપ.	૬૪૦૦૦૦૦	૮૦૦૦૫૬૨૫
૮	સેન્ટીયો સમુદ્ર.	૧૨૮૦૦૦૦૦	૧૬૦૬૫૬૬૩૧
૯	સેન્ટીયો દ્વીપ.	૨૫૬૦૦૦૦૦	૩૨૨૮૬૮૫૪૯
૧૦	સેન્ટીયો સમુદ્ર.	૫૧૨૦૦૦૦૦	૬૪૬૬૬૫૭૮૧
૧૧	સેન્ટીયો દ્વીપ.	૧૦૨૪૦૦૦૦૦	૧૨૬૪૩૨૦૨૮૧
૧૨	સેન્ટીયો સમુદ્ર.	૨૦૪૮૦૦૦૦૦	૨૫૮૬૫૮૬૧૭૩
૧૩	સેન્ટીયો દ્વીપ.	૪૦૯૬૦૦૦૦૦	૫૧૮૦૧૨૧૦૦૪
૧૪	સેન્ટીયો સમુદ્ર.	૮૧૯૨૦૦૦૦૦	૧૦૩૬૧૨૦૨૫૧
૧૫	સેન્ટીયો દ્વીપ.	૧૬૩૮૪૦૦૦૦૦	૨૦૫૨૧૩૫૮૧૩૩
૧૬	સેન્ટીયો સમુદ્ર.	૩૨૭૬૮૦૦૦૦૦	૪૧૮૬૫૬૫૭૦૩૩
૧૭	સેન્ટીયો દ્વીપ.	૬૫૫૩૬૦૦૦૦૦	૮૨૮૬૬૬૬૬૬૬
૧૮	સેન્ટીયો સમુદ્ર.	૧૩૧૧૧૦૦૦૦૦૦	૧૬૫૭૬૬૬૬૬૬૬
૧૯	સેન્ટીયો દ્વીપ.	૨૬૨૨૨૦૦૦૦૦૦	૩૩૬૬૬૬૬૬૬૬૬

નંબર	દ્વીપ, સમુદ્રનાં નામ.	દ્વીપ, સમુદ્રનું પોહોળપણું.	દ્વીપ, સમુદ્રનું પરિધિપણું.
૧૦	અરુણવર સમુદ્ર.	૫૨૪૨૮૮૦૦૦૦૦	૬૬૩૧૭૬૭૪૨૪૫૩
૧૧	અરુણવરાવલાસ દ્વીપ.	૧૦૪૮૫૭૬૦૦૦૦૦	૧૩૨૬૩૫૪૪૩૩૫૮૯.
૧૧	અરુણવરાવલાસ સમુદ્ર.	૨૦૯૭૭૧૫૨૦૦૦૦૦	૨૬૫૨૭૦૯૮૧૫૮૬૧
૧૨	કુંડલ દ્વીપ.	૪૧૯૫૪૩૦૪૦૦૦૦૦	૫૩૦૫૪૨૦૫૮૦૪૦૫
૧૨	કુંડલ સમુદ્ર.	૮૩૯૦૮૬૦૮૦૦૦૦૦.	૧૦૬૧૦૮૪૨૧૦૯૪૯૩
૧૩	કુંડલવર દ્વીપ.	૧૬૭૭૭૨૧૬૦૦૦૦૦	૨૧૨૨૧૬૮૫૧૬૭૬૬૯
૧૩	કુંડલવર સમુદ્ર.	૩૩૫૫૪૪૩૨૦૦૦૦૦	૪૨૪૪૩૩૭૧૨૮૪૦૨૧
૧૪	કુંડલવરાવલાસ દ્વીપ.	૬૭૧૦૮૮૬૪૦૦૦૦૦	૮૪૮૮૬૭૪૩૫૧૬૭૨૫
૧૪	કુંડલવરાવલાસ સમુદ્ર.	૧૩૪૨૧૭૭૨૮૦૦૦૦૦	૧૬૯૭૭૩૪૮૭૯૮૨૧૩૩
૧૫	રચક દ્વીપ.	૨૬૮૪૩૫૪૫૬૦૦૦૦૦	૩૩૯૫૪૬૯૭૬૯૧૨૯૪૯
૧૫	રચક સમુદ્ર.	૫૩૬૮૭૦૯૧૨૦૦૦૦૦	એમ સઘળે પૂર્વજી પરિધિને
૧૬	રચકવર દ્વીપ.	ઇલાંથી આગળે અસં-	બમણી કરીને તે માહે
૧૬	રચકવર સમુદ્ર.	ખ્યાતા ભેળનના દ્વીપ,	૯૪૮૬૮૩ નવ લાખ, અડ-
૧૭	રચકવરાવલાસ દ્વીપ.	સમુદ્ર કહેવા (કોડાકોડ	તાલીશ હજાર, છસે, ત્રીયાશી
૧૭	રચકવરાવલાસ સમુદ્ર.	ઉપરાંત તે લોક વ્યવહારે	એટલા ભેળવીએ તેની જે
૧૮	હાર દ્વીપ.	અસંખ્યાતું કહીએ તે	સંખ્યા ધાય તે આગળે પરિધિ
૧૮	હાર સમુદ્ર.	માટે.)	ધાય એમ સર્વત્ર સમજવું.
૧૯	હારવર દ્વીપ.		(એ આમના લખી છે.)
૧૯	હારવર સમુદ્ર.		
૨૦	હારવરાવલાસ દ્વીપ.		
૨૦	હારવરાવલાસ સમુદ્ર.		

(પંદરમો રચક દ્વીપ ને પંદરમો રચક સમુદ્ર ત્યાં લગે દ્વીપ સમુદ્રના માન પોહોળ-
પણે તથા પરિધિપણે સંખ્યાતા જોજન પ્રમાણ છે. (જંધાચારણ સાધુ પ્રમુખ મનુષ્ય
પણ પંદરમા રચક દ્વીપ લગે જઈ શકે તે આગળે ન જાય.) જ્યોતિષ ચક્ર પણ સર્વ
સંખ્યાતું કહેવું, અને એ આગળે જે દ્વીપ, સમુદ્ર છે તે સર્વ એકેકથી ગમણા પોહોળપણે
અસંખ્યાતા જોજનના કહેવા. ત્યાં જ્યોતિષ ચક્ર પણ સર્વ અસંખ્યાતું કહેવું. (કોડાકોડ
ઉપરાંત તે લોક વ્યવહારે અસંખ્યાતું કહીએ તે ભાવે.) વળી જંબુ, લવણાદિક નામે
પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે અસંખ્યાતા છે જવત્ સૂરવરાવલાસ સમુદ્ર લગે કહેવું. તે પછી પાંચ દ્વીપ
ને પાંચ સમુદ્ર છેલ્લા છે. તે એકેક નામે છે (એ નામે ખીજા વધારે નથી) તેના નામ.
દેવદ્વીપ ૧. દેવસમુદ્ર ૧. નાગદ્વીપ ૨. નાગસમુદ્ર ૨, યક્ષદ્વીપ ૩, યક્ષસમુદ્ર ૩, ભૂતદ્વીપ ૪,
ભૂતસમુદ્ર ૪. સ્વયંભૂરમણ દ્વીપ ૫, સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર ૫. તે છેલ્લો સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર
રાજનો ચોથો ભાગ ઝાઝેરો પોહોળપણે છે ને ત્રણ રાજ અને રાજનો છઠો ભાગ એટલો
કરતો પરિધિપણે છે. તથા જંબુદ્વીપના મધ્ય મેરૂપર્વતથી માંડીને એક દિશાએ સ્વયંભૂ-
રમણ દ્વીપનાં છેલ્લ (છેડા) લગે સર્વ અસંખ્યાતા દ્વીપ, સમુદ્ર દોઢ લાંબ જોજને ઓછા
રાજના ચોથા ભાગમાં રહ્યા છે. એક છેલ્લો એક સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર એક દિશાએ પોહોળ-
પણે દોઢ લાંબ જોજને અધીક રાજના ચોથા ભાગમાં રહ્યો છે તથા પ્રતર ગણીતે ગણીત
ભાગપદ જોજને ત્યારે રત્નપ્રભા પૃથ્વીના ચોથા ભાગ માટેરા માંહે અસંખ્યાતા સર્વ દ્વીપ,
સમુદ્ર રહ્યા છે. અને ત્રણ ભાગ ઝાઝેરામાંહે એક સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર રહ્યો છે. એવડો
સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર મોટો છે. તથા રત્નપ્રભા પૃથ્વીના ચાર ભાગ માંહે સર્વ સમુદ્ર છે અને
પાંચમા એક ભાગ માંહે સર્વ દ્વીપ છે. (ઈતિ તત્વ.) એ દ્વીપ સમુદ્રના નામ તથા
સંખ્યાતી કહી.

વળી પદ્મવર વેદિકા, વનખંડ, દ્વારાંતર તેમજ કહેવાં સંખ્યાતા લાખ જોજન દ્વારના અંતર છે. જાવત્ અર્થ કહે છે. તે દ્વીપે વાવ પ્રમુખ છે તે ધનુરસ સમાન પાણીએ ભરી છે. તે ઉત્પાત પર્વત છે તે સર્વ વજ્ર રત્નમય છે. અશોક અને વિતશોક નામા ધહાં બે દેવતા મહર્ષિક વસે છે. તેણે અર્થે અરુણદ્વીપ નામ કહીએ જાવત્ સર્વ જ્યોતિષી સંખ્યાતા છે.

૯૬. અરુણોદધી સમુદ્ર. ॥૯૮॥

તે અરુણદ્વીપ પ્રતે અરુણોદધીનામા સમુદ્ર વૃત વળીયાને આકારે વીટીને રહ્યો છે. તેનો પણ તેમજ વિપંલ, પરીક્ષેપ સંખ્યાતા જોજનનો છે અર્થ ધનુરસ સમુદ્રની પરે કહેવો. પણ એટલો વિશેષ જે સૂક્ષ્મ ને સમણુલ્લનામા ધહાં બે દેવતા મહર્ષિક વસે છે શેષ સર્વ તેમજ કહેવું.

૯૭. અરુણવર દ્વીપ. ॥૧૦૦॥

તે અરુણોદધી સમુદ્ર પ્રતે અરુણવરનામા દસમો દ્વીપ વૃત વળીયાને આકારે વીટીને રહ્યો છે. તેમજ સર્વ કહેવું. જાવત્ અર્થ કહે છે. લા વાવ પ્રમુખ ધનુરસ સમાન પાણીએ ભરી છે. લાં ઉત્પાત પર્વત છે. તે સર્વ વજ્ર રત્નમય છે. આછા છે. અરુણવરભંદ્ર ને અરુણવર માહાભદ્ર નામે ધહાં બે દેવતા મહર્ષિક વસે છે.

૯૮. અરુણોવરદધિ સમુદ્ર. ॥૧૦૧॥

તે દ્વીપને અરુણોવરદધી સમુદ્ર વીટીને રહ્યો છે. જાવત્ અરુણવર ને અરુણ મહાવર નામે ધહાં બે દેવતા છે શેષ સર્વ તેમજ કહેવું.

૯૯. અરુણવરાવલાસ દ્વીપ. ॥૧૧૧॥

તે અરુણવર સમુદ્ર પ્રતે અરુણવરાવ લાસનામા અગ્યારમો દ્વીપ વૃત વીટીને રહ્યો છે. જાવત્ અરુણવરાવલાસભદ્ર ને અરુણવરાવલાસ મહાભદ્ર નામે ધહાં બે દેવતા મહર્ષિક વસે છે.

૧૦૦. અરુણવરાવલાસ સમુદ્ર ॥૧૧૧॥

તે દ્વીપને અરુણવરાવલાસ સમુદ્ર વીટીને રહ્યો છે. લાં અરુણવરાવલાસવર ને અરુણવરાવલાસ માહાવર નામે ધહાં બે દેવતા મહર્ષિક વસે છે.

૧૦૧. કુંડલ દ્વીપ. ॥૧૨૧॥

તે કેડે બારમો કુંડલ દ્વીપ છે. લાં કુંડલભદ્ર ને કુંડલ માહાભદ્ર નામે બે દેવતા મહર્ષિક છે.

૧૦૨. કુંડલોદધી સમુદ્ર ॥૧૨૧॥

તે પુંડે કુંડલોદધી સમુદ્ર છે. તીહાં અહુસાલ ને અહુશાન્ત એ બે દેવતા મહર્ષિક વસે છે.

૧૦૩. કુંડલવર દ્વીપ ॥૧૨૩॥

તે કેડે તેરમો કુંડલવર દ્વીપ છે તીહાં કુંડલવર ભદ્ર ને કુંડલવર મહાભદ્ર નામે બે દેવતા મહર્ષિક વસે છે.

૧૦૪. કુંડલવર સમુદ્ર ॥૧૩॥

તે કેડે કુંડલવર સમુદ્ર છે. તીહાં કુંડલવર ને કુંડલ મહાવર નામે બે દેવતા મહર્થિક વસે છે.

૧૦૫. કુંડલવરાવભાસ દ્વીપ. ॥૧૪॥

તે કેડે કુંડલવરાવભાસનામા દ્વીપ છે. તે ચઉદમો દ્વીપ છે. તીહાં કુંડલવરાવભાસ ભદ્ર ને કુંડલવરાવભાસ માહા ભદ્ર નામે બે દેવતા વસે છે.

૧૦૬. કુંડલવરાવભાસ સમુદ્ર. ॥૧૪॥

તે આગળે કુંડલવરાવભાસ સમુદ્ર છે. તીહાં કુંડલવરાવભાસવર ને કુંડલવરાવભાસ માહા વર. એવે નામે બે દેવતા મહર્થિક વસે છે.

૧૦૭. રચક દ્વીપ. ॥૧૫॥

તે કુંડલવરાવભાસ સમુદ્રપ્રતે પંદરમો રચકનામા દ્વીપ છે. તે વૃત્ત વળીયાને આકારે વીંટીને રહ્યો છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે રચક દ્વીપ શું સમ ચક્રવાળે છે, કે વિષમ ચક્રવાળે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સમ ચક્રવાળે છે, પણ વિષમ ચક્રવાળે નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે રચક દ્વીપ કેટલો ચક્રવાળે પહોળો, ફરતો છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સંખ્યાતા લાખ જોજન ચક્રવાળે પહોળપણે છે. જ્યવત્ તીહાં સર્વાર્થ ને મનોરમ નામે બે દેવતા વસે છે. શેષ સર્વ તેમજ કહેવું.

૧૦૮. રચકોદધી સમુદ્ર. ॥૧૫॥

તે આગળે રચકોદધીનામા સમુદ્ર છે. જેમ ઇન્દુવર સમુદ્ર તેમ અર્થ કહેવો. તે સંખ્યાતા લાખ જોજન પહોળપણે છે, ને સંખ્યાતા લાખ જોજન પરિધીપણે છે. દ્વાર યજી દ્વારનું અંતર પણ સંખ્યાતા લાખ જોજન છે. જ્યોતિષી પણ સર્વ સંખ્યાતા કહેવા અર્થ પણ ઇન્દુવર સમુદ્રની પરે કહેવો. પણ તીહાં સુમનસ ને સૌમાનસ નામે બે દેવતા વસે છે. તેમજ કહેવું.

એ રચક સમુદ્ર લગે સર્વ સંખ્યાતું છે, ને તે પજી સર્વ અસંખ્યાતું છે. દ્વીપ સમુદ્રનું પહોળપણું, પરિધી, દ્વારાંતર, જ્યોતિષી, એ સર્વ અસંખ્યાતું કહેવું.

૧૦૯. રચકવર દ્વીપ. ॥૧૬॥

તે રચકોદધી સમુદ્રપ્રતે સોળમો રચકવર દ્વીપ વૃતાકારે વીંટીને રહ્યો છે. રચકવર ભદ્ર ને રચકવર માહા ભદ્ર નામે ઇહાં બે દેવતા વસે છે.

૧૧૦. રચકવરોદધી સમુદ્ર. ॥૧૬॥

તે કેડે રચકવરોદધી સમુદ્ર છે. રચકવર અને રચકમાહાવર નામે બે દેવતા વસે છે.

૧૧૧. રચકવરાવલાસ દ્વીપ. ॥૧૭॥

તે આગળે સતરમો રચકવરાવલાસ દ્વીપ છે. ત્યાં રચકવરાવલાસ ભદ્ર ને રચકવરાવ-
લાસ માહા ભદ્ર નામે ધંધાં બે દેવતા મહર્થિક છે.

૧૧૨. રચકવરાવલાસ સમુદ્ર. ॥૧૭॥

તે પછી રચકવરાવલાસ સમુદ્ર છે. ત્યાં રચકવરાવલાસવર ને રચકવરાવલાસ માહા-
વર નામે બે દેવતા વસે છે.

૧૧૩. હાર દ્વીપ. ॥૧૮॥

તે કુડે અઢારમો હાર દ્વીપ છે. ત્યાં હારભદ્ર ને હાર માહાભદ્ર નામે બે દેવતા વસે છે.

૧૧૪. હાર સમુદ્ર. ॥૧૮॥

તે કુડે હાર સમુદ્ર છે. ત્યાં હારવર ને હાર મહાવર નામે બે દેવતા વસે છે.

૧૧૫. હારવર દ્વીપ. ॥૧૯॥

તે પછી આગણીશમો હારવર દ્વીપ છે. ત્યાં હારવરભદ્ર ને હારવર મહાભદ્ર નામે
બે દેવતા મહર્થિક વસે છે.

૧૧૬. હારવર સમુદ્ર. ॥૧૯॥

તે પછી હારવર સમુદ્ર છે. ત્યાં હારવર ને હાર મહાવર નામે બે દેવતા વસે છે.

૧૧૭. હારવરાવલાસ દ્વીપ. ॥૨૦॥

તે પછી વીસમો હારવરાવલાસ દ્વીપ છે. ત્યાં હારવરાવલાસ ભદ્ર ને હારવરાવલાસ
મહાભદ્ર નામે બે દેવતા વસે છે.

૧૧૮. હારવરાવ લાસ સમુદ્ર. ॥૨૦॥

તે પછી હારવરાવ લાસ સમુદ્ર છે. ત્યાં હારવરાવ લાસવર ને હારવરાવલાસ
મહાવર નામે બે દેવતા વસે છે.

એમ સર્વ દ્વીપ, સમુદ્ર ત્રીપત્યવતાર એટલે એકેક નામે ત્રણ ત્રણ જાણુવા જાવત
સૂર્યવરાવલાસ સમુદ્ર લગે. ત્રીપત્યવતાર જાણુવા. વળી દ્વીપને વિષે ભદ્ર ને મહાભદ્ર દેવતા
ને સમુદ્રને વિષે વર ને મહાવર નામે દેવતા છે ને તેહને પુઠે દ્વીપ, સમુદ્રનું નામ જોડીએ
ધનુવર ઘણી માંડીને સ્વયંભૂરમણ દ્વીપ લગે સર્વ દ્વીપને વિષે વાવ પ્રમુખ છે તે ધનુ-
રસ સમાન પાણીએ સર્વત્ર ભરી છે. તે વાવ માંડી ઉત્પાન પર્વત છે તે સર્વ વજ્ર-
રતનમય છે.

૧૧૯. દેવદ્વીપ. ॥૨૧॥

તે સૂર્યવરાવલાસ સમુદ્ર પછી દેવદ્વીપ છે. ત્યાં બે દેવતા મહર્થિક દેવભદ્ર ને દેવ-
માહાભદ્ર નામે વસે છે.

૧૨૦. દેવોદધી સમુદ્ર. ॥૨૧॥

તે પછી દેવોદધી સમુદ્ર છે. ત્યાં દેવવર ને દેવ મહાવર નામે જે દેવતા વસે છે.

દેવ દ્વીપ, દેવ સમુદ્ર, નાગ દ્વીપ, નાગ સમુદ્ર, યક્ષ દ્વીપ, યક્ષ સમુદ્ર, ભૂત દ્વીપ, ભૂત સમુદ્ર, જ્વલત સ્વયંભૂરમણુ દ્વીપ, ને સ્વયંભૂરમણુ સમુદ્ર તે પછી દ્વીપ, સમુદ્ર નથી, પણ અલોક છે. જ્વલત સ્વયંભૂરમણુ દ્વીપે સ્વયંભૂરમણુ ભદ્ર ને સ્વયંભૂરમણુ મહાભદ્ર નામે જે દેવતા મહર્ધિક વસે છે.

૧૨૧. સ્વયંભૂરમણુ સમુદ્ર. ॥૨૨॥

તે સ્વયંભૂરમણુ દ્વીપને સ્વયંભૂરમણુ સમુદ્ર વૃત્ત વળીયાને આકારે ફરતો વીટીને રહ્યો છે. જ્વલત અસંખ્યાતા લાખ જોજન પોહોળપણે અને પરિધિપણે છે (દોઢ લાખ જોજને અધિક રાજનો ચોથો લાખ પોહોળપણે છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્વયંભૂરમણુ સમુદ્ર એવું નામ ક્યે અર્થે કહ્યો છો?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સ્વયંભૂરમણુ સમુદ્રનું પાણી નિર્મળ છે. આછું, પથ્થ નિરોગ, જાનુ, હળવું સ્ફટિક સરખું વરણે કરી નિર્મળ ને સ્વભાવીક પાણી સમાન સ્વાદે કરીને છે. વળી સ્વયંભૂરમણુવર ને સ્વયંભૂરમણુમહાવર નામે છતાં જે દેવતા વસે છે. શેષ સર્વ તેમજ પૂર્વલ્લીપરે જાણવું. જ્વલત અસંખ્યાતી કોડાકોડી તારાના સમુદ શોભતા હુવા, શોભે છે ને શોભશે.

૧૨૨. સર્વ દ્વીપ, સમુદ્ર આશ્રી અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેટલા જંબુદ્વીપ એવે નામે દ્વીપ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અસંખ્યાતા જંબુદ્વીપ નામે દ્વીપ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેટલા લવણુ સમુદ્ર એહવે નામે સમુદ્ર છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અસંખ્યાતા લવણુ સમુદ્ર નામે સમુદ્ર છે.

વળી એમ ધાતકીખંડ નામે પણ અસંખ્યાતા દ્વીપ છે. એમ જ્વલત અસંખ્યાતા સૂર્યવરાવભાસ સમુદ્ર નામે છે. પણ દેવદ્વીપ નામે એકજ દ્વીપ છે. તેમ દેવોદધી સમુદ્ર નામે એકજ સમુદ્ર છે એમ નાગ દ્વીપ, નાગ સમુદ્ર, યક્ષ દ્વીપ, યક્ષ સમુદ્ર, ભૂત દ્વીપ, ભૂત સમુદ્ર, સ્વયંભૂરમણુ દ્વીપ, સ્વયંભૂરમણુ સમુદ્ર. એ પાંચ દ્વીપ, સમુદ્ર, નામથકી એકેકાજ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણુનામા સમુદ્રનું પાણી કેવે સ્વાદે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, લવણુ સમુદ્રનું પાણી આંખીલ મલીન છે. ગોમૂત્ર સરખું, લૂણસરખું કૃષ્ણ, ખારું, અણુખીવાન્તેય ઘણા દુષદ, અઉપદ, મૃગ, પશુ, પંખી. સરીસર્પ, મનુષ્યને ખીવા જોય નથી, પણ એટલો વિસેપ જે કેવળ તે જળમાંહે જે મચ્છાદિક ઉપના છે તેદને ખીવા જોય છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાળોદધી નામા સમુદ્રનું પાણી કેહેવું આસ્વાદે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, આસલે સુખકારી, પુષ્ટકારી, મનોહર છે. વર્ણે કાળું છે. અડદના પુંજ (હગલા) સરખું વર્ણું છે. ને સ્વભાવીક પાણી સમાન સ્વાદ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુષ્કરોદધી સમુદ્રનું પાણી કેહવું સ્વાદે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, આછુ, નિર્મળ, જ્યુ, હળવું સ્ફટિક સરીખું સ્વેત વર્ણું ને નિર્મળ સ્વભાવીક પાણી સમાન સ્વાદે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વાંરણોદધી સમુદ્રનું પાણી કેહવું સ્વાદે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેમ કાષ્ઠ પત્રનો આસવ હોય, પુલનો આસવ હોય, ખજુરનો સાર હોય, ધ્રાખનો સાર (રસ) હોય, પાકી સેલડીનો રસ હોય, મેરક મધજાતી, કાપીસાયન (મદિરા વિશેષ) ચંદ્રપ્રભા મદિરા, મણિસીલાકા મદિરા, વરપ્રધાન સીંધુ (મધ) ઉત્તમ વાંરણી મદિરા, આઠ વાર પીપ્પે પરણીત મદિરા, જાંબુના ફળ સમાન કાળી ઉત્તમ મદિરા, ઉત્કૃષ્ટ મદવંત, લગારેક હોઠે પીતાં વિલગ્ય કરે (મીઠી માટે) ચડાહે કરી લગારેક આંખ લાલ કરે. આસ્વાદવા જોગ્ય છે. પુષ્ટકારી, મનોહર, વર્ણું કરી સહીત જાવત સ્પર્શે કરી સહીત હોય. ત્યારે ગૌતમ પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વાંરણોદધી સમુદ્રનું પાણી એહવે સ્વાદે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં વાંરણોદધી સમુદ્રનું પાણી એથપ્રી અત્યંત ઇષ્ટ છે. જાવત સ્વાદે કરીને કહ્યું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ક્ષીરોદધી સમુદ્રનું પાણી કેહવે સ્વાદે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેમ કાષ્ઠ રાગ આતુરંત ચક્રવર્તિને અર્થ આતુરંત ચાર કામે પરણીત એહવું ગાયનું દૂધ હોય. (દશ હજાર ગાયનું દૂધ એક હજાર ગાયને પાદએ, હજારનું સોને, સોનું દશને, અને દશ ગાયનું દૂધ એક ગાયને પાદએ તે આતુરક કહીએ.) તે દૂધ વળી પ્રયત્ને, ઉદ્યમે કરીને મંદ અગ્નીએ કદયું વર્ણું કરી સહીત ઉત્તમ ખાંડ, ગોગ અને સાકર તેણે કરી સહીત જાવત સ્પર્શે કરી સહીત હોય ત્યારે ગૌતમ પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ક્ષીરોદધી સમુદ્રનું પાણી એહવે સ્વાદે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. એ ક્ષીર સમુદ્રનું પાણી એથપ્રી અત્યંત ઇષ્ટ જાવત આસ્વાદે કરીને છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધૃતોદધી સમુદ્રનું પાણી કેહવું સ્વાદે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ધૃતોદધી સમુદ્રનું પાણી જેમ કાષ્ઠ સરદકાળનો યૌધૃતનો (ગાયનાદીનો) માંડો, (સમુદ્ર) સલપી તથા સ્વેદ કણ્ઠ્યર તેલનાં પૃક્ષને વર્ણું થાવેા જલ્દી પડે કરીને ઉદર મનોહર તાલુ તાવેલું કીટા કચરા રહીત વર્ણું કરી સહીત જાવત સ્પર્શે કરી સહીત હોય. ત્યારે ગૌતમ પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધૃતોદધી સમુદ્રનું પાણી એહવે સ્વાદે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. ધૃતોદ્ધી સમુદ્રનું પાણી એથડી અત્યંત ઘટ્ટ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધક્ષુવર સમુદ્રનું પાણી કેહવું સ્વાદે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેમ કોઇ સેળડી જાચી, ખુડ દેશની ઉપની, હરીયાળ સરીખી પીત વર્ણું પરીપકપણાથી કાળી ગાંઠ છે. સાંકાનો હેઠલો ભાગ ને ઉપરલો ભાગ વચ્ચેનો વચલો ભાગ રાખીને બળવંત મનુષ્યે યંત્ર કાળા (સીચોડા) માંહે ઘાલીને પીલી તેહનો જે રસ હોય તે વસ્ત્રે કરી ગણીત. તજ, એલચી, કેશર, કપુર. એ ચાતુર્જાતકે વાસીત. અત્યંત પથ્ય નિરોગ હળવો વર્ણું કરી સહીત જાવત્ સ્પર્શે કરી સહીત હોય સારે ગૌતમ પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધક્ષુવર સમુદ્રનું પાણી એહવે સ્વાદે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. ધક્ષુવર સમુદ્રનું પાણી એથડી અત્યંત ઘટ્ટ છે. એમ શેષ સર્વ સમુદ્રના પાણી ધક્ષુરસ સરીખાં જાણવાં. જાવત્ ભૂતોદ્ધી સમુદ્ર લગે એમ કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રનું પાણી કેહવું સ્વાદે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રનું પાણી આશુ, જાચુ, પથ્ય, નિર્મળ, જેમ પુષ્કરો-ની સમુદ્રનું પાણી કહ્યું તેમ કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેટલા સમુદ્રના પાણી જુદા જુદા સ્વાદવંત છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ચાર સમુદ્રના પાણી, જુદા જુદા સ્વાદવંત છે. લવણ સમુદ્ર ૧, કાળોદ્ધી સમુદ્ર ૨, ક્ષીરોદ્ધી સમુદ્ર ૩, ને ધૃતોદ્ધી સમુદ્ર ૪. એ ચારના જુદા જુદા સ્વાદ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેટલા સમુદ્રનાં પાણી સ્વભાવીક પાણી જેહવાં સ્વાદે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ત્રણ સમુદ્રનાં પાણી સ્વભાવીક પાણી સરખાં સ્વાદે છે. કાળોદ્ધી સમુદ્ર ૧, કુષ્કરોદ્ધી સમુદ્ર ૨, ને સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર ૩, એમ શેષ સર્વ સમુદ્રનાં પાણી પ્રાણે નેજાડીના રસ સમાન સ્વાદવંત છે. આહો શ્રમણો આવખાવંતો !

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેટલા સમુદ્ર ધણે મચ્છ કચ્છપાદિ જળચર જીવે કરી સહીત સમુદ્ર છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ત્રણ સમુદ્ર ધણે મચ્છ કચ્છપાદિ જળચર જીવે કરી સહીત છે. લવણ સમુદ્ર ૧, કાળોદ્ધી સમુદ્ર ૨, ને સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર ૩. અવશેષ જીવન સર્વ સમુદ્ર થોડે મચ્છ કચ્છપાદિ કરી સહીત છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કયલ સમુદ્રને વિષે કેટલી મચ્છની કૃગંદાડી છે ને વેતેનીના લક્ષ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, કયલ સમુદ્ર કૃગંદાડી મચ્છની જાત છે ને અનેક વેતેની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાળોદ્ધી સમુદ્ર તેને વિષે કેટલી મચ્છની જાતી કૃગંદાડી વેતેની છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, કાળોદ્ધી સમુદ્ર તેને વિષે કેટલી મચ્છની જાતી કૃગંદાડી વેતેની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્વયંભૂરમણુ સમુદ્રને વિષે કેટલી મચ્છની કુળકોડી જાત છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સાડીબાર લાખ કુળકોડી મચ્છની જાત છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લવણુ સમુદ્રને વિષે મચ્છની કેવડી મોટી શરીરની અવગાહના છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી આંગુળનો અસંખ્યાતમો ભાગ ને ઉત્કૃષ્ટપણે પાંચસેં જોજન મચ્છના શરીર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાળોદધી સમુદ્રને વિષે મચ્છની કેવડી મોટી શરીરની અવગાહના છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્ય આંગુળનો અસંખ્યાતમો ભાગ ને ઉત્કૃષ્ટપણે સાતસેં જોજન મચ્છનાં શરીર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્વયંભૂરમણુ સમુદ્રને વિષે મચ્છની કેવડી મોટી શરીરની અવગાહના છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્ય આંગુળનો અસંખ્યાતમો ભાગ ને ઉત્કૃષ્ટપણે એક હજાર જોજન મચ્છનાં શરીર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેટલે નામે કરી દ્વીપ, સમુદ્ર છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેટલા લોકને વિષે સુભ નામ છે, સુભ વર્ણુ છે. જન્યત્ સુભ સ્પર્શ છે, એટલે નામે દ્વીપ, સમુદ્ર છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દ્વીપ, સમુદ્ર કેટલા ઉદાર સમયને માને કહ્યા છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેટલા અઢી સાગરોપમના ઉદાર સમય થાય (ઉદેદા આંગુળના જોજન પ્રમાણુ લાંબો પોહોળો પાલો કરીએ તેમાં જુગળીયાના બાળકના કેશ (મોવાળા) એકેકના સંખ્યાતા ખંડ કદપીને તેણે હામે ભરીએ. તે સમયે સમયે એકેકો ખંડ કાઢતાં જેટલે કાળે તે પાલો હાલો થાય ત્યારે એક ઉદાર પલ્લોપમ થાય. એહવા દશ કોડકોડ પલ્લોપમે એક ઉદાર સાગરોપમ થાય. એહવા અઢી સાગરોપમના સમય પ્રમાણુ દ્વીપ, સમુદ્ર છે.) એટલા દ્વીપ, સમુદ્ર ઉદાર સમયને માને છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દ્વીપ, સમુદ્ર શું પૃથ્વી પરીણામે છે, કે જીવ પરીણામે છે, કે પુદ્ગલ પરીણામે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પૃથ્વી પરીણામે છે. જીવ પરીણામે છે ને પુદ્ગલ પરીણામે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દ્વીપ સમુદ્રને વિષે સર્વ પ્રાણી (એદંદ્રિયાદિક) સર્વ જૂત (વનસ્પતિ) સર્વ જીવ (પચેંદ્રિ) સર્વ સત્ત્વ (પૃથ્વીદિક) પૃથ્વીકાયપણે જન્યત્ વનસ્પતિપણે પૂર્વે ઉપના છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અનેકવાર વારંવાર અનંતવાર સર્વ ઉપના છે. એ દ્વીપ, સમુદ્રનો અધિકાર સર્વ પુરો થયો.

૧૨૩. ઇંદ્રિયનો વિષય અને દેવસત્તા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેટલે ભેદે ઇંદ્રિય વિષયરૂપ પુદ્ગલ પરીણામે રહ્યા છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પાંચ ભેદે દ્વીય વિષય પુદ્ગલ પરીણામે રહ્યા છે. તે એનેદંદ્રિય વિષય ૧, જન્યત્ સ્પર્શદંદ્રિય વિષય. ૫.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, શ્રોતેન્દ્રિયનો પુદ્ગળ પરીણામ કેટલે ભેદે કહ્યો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, બે ભેદે કહ્યો છે. શુભ શબ્દ પરીણામ ૧, ને દુષ્ટ શબ્દ પરીણામ ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચક્ષુ ઇન્દ્રિયનો વિષય પુદ્ગળ પરીણામ કેટલે ભેદે કહ્યો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, બે ભેદે કહ્યો છે. સુરૂપ પરીણામ ૧, ને દુરૂપ પરીણામ ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધાતુન્દ્રિયનો વિષય પુદ્ગળ પરીણામ કેટલે ભેદે કહ્યો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, બે ભેદે કહ્યો છે. સુગંધ પરીણામ ૧, ને દુર્ગંધ પરીણામ ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, રસેન્દ્રિય વિષયનો પુદ્ગળ પરીણામ કેટલે ભેદે કહ્યો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, બે ભેદે કહ્યો છે. સુભ રસ પરીણામ ૧, ને દુષ્ટ રસ પરીણામ ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્પર્શેન્દ્રિય વિષયનો પુદ્ગળ પરીણામ કેટલે ભેદે કહ્યો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, બે ભેદે કહ્યો છે. સુસ્પર્શ પરીણામ ૧, ને દુસ્પર્શ પરીણામ ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે નિશ્ચયે અનેક પ્રકારના શબ્દ પરીણામને વિષે, અનેક પ્રકારના રૂપ પરીણામને વિષે, એમ ગંધ પરીણામને વિષે, રસ પરીણામને વિષે, સ્પર્શ પરીણામને વિષે પરીણામના પુદ્ગળ તેહને પરીણામે છે એમ કહીએ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા. અનેક પ્રકારના શબ્દ પરીણામને વિષે જનવત્ પરીણામતા પુદ્ગળ તેહને પરીણામે છે એમ કહીએ.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા. એમ કરવાને સમર્થ થાય.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે કેણે અર્થે એમ કહ્યો છે જે દેવતા મહર્ષિકે જાણતી શકે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પાપાણ્ણદિકે પુદ્ગળ નાખતી વેળાએ પ્રથમ સીધ (ઉતાવળી) ગતીવંત થઇને, ત્યાર પછી મંદ (હળવી) ગતીવંત થાય. ને દેવતા મહર્ષિકે જાણતી માહા પ્રભાવંત પૂર્વે પણ ને પછી પણ ઉતાવળો ઉતાવળી ગતીવંત હોય તેણે અર્થે હે ગૌતમ! એમ કહીએ છીએ જે જાણતી તે દેવતા નિશ્ચયે જંબુદ્વીપને પાછવાડે એકવીસ વાર ફરીને તે પુદ્ગળને ગ્રહે. મેરુની ચૂલિકાએ દેવતા બેઠો. ને જગતીની પોળે દેવાંજા રહી ને તે દ્વાયથી પાપાણ્ણદિકે પુદ્ગળ નાખે, ભૂમિ ઉપર મુકે એટલે તે દેવતા મેરુદ્વીપની પાછળ એકવીસ વાર ફરીને તે પાપાણ્ણદિકે પુદ્ગળને ભૂમિએ પડે નહીં એવામાં ગ્રહણ કરી લે એવી સીધ ગતિ દેવતા કરે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતા કોઈક મહર્ષિકે જાણતી માહા પ્રભાવંત જાણીરહ્યા અન્ય પુદ્ગળ શરીરથી લીધા વિના પૂર્વે પહેલાંજ વાળ પ્રતે છેદ્યા બેદ્યા વિનાં ગ્રહવા સમર્થ થાય? ગાંઠ બાંધી-શકે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. (એટલે ગ્રહણ કરવા સમર્થ ન થાય.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતા મહર્ષિકે જાણીરહ્યા અન્ય પુદ્ગળ, શરીરથી લીધા વિનાં પૂર્વેજ વાળપ્રતે છેદી ભેદીને ગ્રહવા સમર્થ થાય? ગાંઠ બાંધી શકે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. એટલે ગ્રહણ કરવા સમર્થ ન થાય.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતા મહર્ષિકે જાણીરહ્યા પુદ્ગળ ગ્રહીને પૂર્વેજ વાળ પ્રતે છેદ્યા બેદ્યા વિના ગ્રહવા સમર્થ થાય? ગાંઠ કરી શકે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતા મહર્ષિકે જાણીરહ્યા પુદ્ગળ ગ્રહીને પૂર્વેજ વાળપ્રતે છેદી ભેદીને ગ્રહવા સમર્થ થાય? ગાંઠ કરી શકે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા. સમર્થ થાય અર્થી કરવા દ્રઢ બંધને બાંધે તેવીજ ગાંઠ પ્રતે જગદ્રથ જીવ ન જાણે ન દેખે એવી સુદૃઢ ગાંઠ તે દેવતા કરે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતા મહર્ષિકે જાણીરહ્યા પુદ્ગળ અણુઅણુએ પૂર્વેજ વાળ પ્રતે છેદ્યા વિના ભેદ્યા વિના દીર્ઘ (મોટો કાંચો) કરવા અથવા હરવ (કચુ નાતો હુંકો) કરવા સમર્થ થાય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. (કરી શકે નહીં.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતા મહર્ષિકે જાણીરહ્યા શરીરથી અન્ય પુદ્ગળ લીધા વિના પૂર્વેજ વાળ પ્રતે છેદી ભેદીને દીર્ઘ કરવા અથવા કચુ કરવા સમર્થ થાય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. (કરી શકે નહીં.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતા મહર્ધિક ગાહીરલા પુદ્ગળ ગ્રહીને પૂર્વેજ વાળ પ્રતે છેદ્યા ભેદ્યા વિના સમર્થ થાય? દીર્ઘ કરવા અથવા લઘુ કરવા?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. (કરી શકે નહીં.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતા મહર્ધિક ગાહીરલા પુદ્ગળ ગ્રહીને પૂર્વેજ વાળ પ્રતે છેદી ભેદીને સમર્થ થાય? તે ગાંઠ દીર્ઘ કરવા અથવા લઘુ કરવા?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા સમર્થ થાય. તે ગાંઠ પ્રતે જન્યથ જીવ ન જાણે ન દેખે એટલી સુક્ષ્મપણે ગાંઠને દીર્ઘ (મોટી) કરે અથવા લઘુ (નાની) કરે. એ ઇંદ્રીય વિષય તથા દેવ સત્તાનો વિચાર પુરો થયો. હવે ચાલતી જ્યોતિષિની વાત કહે છે.

૧૨૪. જ્યોતિષી દેવતાનો અધિકાર ચાલુ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચંદ્રમા સૂર્યના વૈમાનની હેઠે જે તારારૂપ જ્યોતિષી દેવતા છે. તે કાન્તે કરી હીણુ (ઓછા) તથા તુલ્ય (સરીખા) છે? વળી ચંદ્રમા સૂર્યને સમભાગે (જોડે) તારા છે તે કાન્તે કરી હીણુ તથા તુલ્ય છે? વળી ચંદ્રમા સૂર્યના વૈમાનને ઉપરે તારા છે તે કાન્તે કરી હીણુ તથા તુલ્ય છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા. તે તારા કાન્તે કરી હીણુ તથા તુલ્ય છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે શ્યે અર્થે એમ કહો છો જે ચંદ્રમા સૂર્યના વૈમાનની હેઠે જ્યોતિષી ઉપરે તારા છે તે કાન્તિયાદિકે કરી હીણુ તથા તુલ્ય છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેમ જેમ જેવા જેવા તે તારારૂપ વૈમાનના અધિષ્ઠાયક દેવતાનાં પૂર્વ ભવને વિષે તપ, નિયમ, પ્રહસ્યર્થ પ્રમુખ ઉત્કૃષ્ટા કીર્તિ ઉદયે આવ્યાં તેમ તેમ તે દેવતાને કાન્તિાદિકે કરી તેવાં તેવાં લઘુપણે તુલ્ય ધરોચરપણે કહેવાય. તેણે અર્થે હે ગૌતમ! ચંદ્રમા સૂર્યને જ્યોતિષી ઉપરે પણ તારા કાન્તિાદિકે હીણુ તથા તુલ્ય છે. (જેણે પાછલે ભવે તપ, નિયમ, પ્રહસ્યર્થાદિક મંદપણે કર્યાં છે તે પ્રાણી તારારૂપ વૈમાનાધિપતિ દેવ ભવને પામ્યા. ચંદ્ર, સૂર્યથી ધૃતિ કાન્તિ વૈભવાદિકની અપેક્ષાએ હીન થાય છે, ને જેણે ભવાન્તરને વિષે તપ, નિયમ પ્રહસ્યર્થાદિક ઉત્કૃષ્ટપણે આચર્યાં છે તે પ્રાણી તારારૂપ વૈમાનનું અધિપતિ-પણું પામ્યા ધૃતિ કાન્તિ વૈભવાદિકે ચંદ્ર, સૂર્ય, દેવ ધરોચર વૈમાન હોય, જેમ મનુષ્ય રાજ્ય પામ્યા નથી પણ રાજની ધરોચર સુખ ભોગવે છે તેમ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અકેકા ચંદ્રમા સૂર્યને કેટલા નક્ષત્રનો પરિવાર છે? કેટલા મોટા ગ્રહનો પરિવાર છે? ને કેટલી કોઠાકોટી તારાનો પરિવાર છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અકેકા ચંદ્રમા સૂર્યને અઠ્યાસી મોહોટા ગ્રહ (મંગળ પ્રમુખ) ને અઠ્યાવીસ નક્ષત્ર (અભિચિત પ્રમુખ) એ એક ચંદ્રમાનો પરિવાર છે. (ગ્રહ, નક્ષત્ર, તારા એ સર્વ ચંદ્રમાના સેવક છે તો પણ ઘડાં સૂર્ય, ચંદ્રમા એ ઇંદ્ર છે તે માટે બંનેનો મધ્યસ્થ ભાવે પરિવાર કહો.) હવે તારાની સંખ્યા કહે છે. જાસક હગ્ગર, નવસે પંચોતેર એટલી કોઠાકોટી તારા એક ચંદ્રમાનો પરિવાર છે.

ન્યોતિપિ દેવતાનો અધિકાર આલુ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જાંજીપનામા કીપે મેર પર્વતના પૂર્વ દીરીના ચરીમાંતથકી કટલા અખાધાએ (વેગળા) ન્યોતિપિ દેવતા ચાર કરે છે ? (કરે છે ?)

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અગ્યારસે ને એકવીસ નેજન એટલા અખાધાએ (છેટે) ન્યોતિપિ કરે છે. એમ દક્ષિણના, પશ્ચિમના, ઉત્તરના છોડથી અગ્યારસે એકવીસ નેજન વેગળે નવત કરે છે મેરથી એટલે છેટે ન્યોતિપિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લોકના અંતથકી (માહીલીકારે) કટલે વેગળા ન્યોતિપિ રહે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અગ્યારસે ને અગ્યાર નેજનની અખાધાએ ન્યોતિપિ રહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના ધણું સમ રમણિક ભૂમિ ભાગથકી (સમભૂતળ થકી) કટલે ઉંચા સર્વથી હેઠલા તારામંડળ ચાર કરે છે ? કટલે ઉંચા સૂર્ય વૈમાન ચાર કરે છે ? કટલે ઉંચા ચંદ્રમા વૈમાન ચાર કરે છે ? કટલે ઉંચા સર્વથી ઉપરલા તારામંડળ ચાર કરે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના ધણું સમ રમણિક ભૂમિભાગથકી સાતમે, નેવું નેજન ઉંચા સર્વથકી હેઠલા તારા ચાર કરે છે. સમભૂતળથકી આઠમે નેજન ઉંચા સૂર્ય વૈમાન ચાર કરે છે. સમભૂતળથકી આઠમે, એંસી નેજન ઉંચા ચંદ્ર વૈમાન ચાર કરે છે. સમભૂતળથકી નવમે નેજન ઉંચા સર્વથકી ઉપરલા તારામંડળ ચાર કરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સર્વથકી હેઠલા તારામંડળથકી કટલે ઉંચા સૂર્ય વૈમાન ચાર કરે છે ? કટલે ઉંચા ચંદ્ર વૈમાન ચાર કરે છે ? (કરે છે.)

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથી હેઠલા તારાથકી દશ નેજને ઉંચા સૂર્ય વૈમાન ચાર કરે છે. નેવું નેજને ઉંચા ચંદ્ર વૈમાન ચાર કરે છે. એકસો દશ નેજને ઉંચા સર્વથકી ઉપરલા તારામંડળ ચાર કરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૂર્ય વૈમાનથકી કટલે ઉંચા ચંદ્ર વૈમાન ચાર કરે છે ? ને કટલે ઉંચા સર્વથકી ઉપરલા તારા ચાર કરે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સૂર્ય વૈમાનથકી એંસી નેજન ઉંચા ચંદ્ર વૈમાન ચાર કરે છે ને એકસો નેજન ઉંચા સર્વથકી ઉપરલા તારામંડળ ચાર કરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચંદ્ર વૈમાનથકી કટલા ઉંચા સર્વથકી ઉપરલા તારામંડળ ચાર કરે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ચંદ્ર વૈમાનથકી વીસ નેજન ઉંચા સર્વથકી ઉપરલા તારામંડળ ચાર કરે છે.

એવી રીતે સર્વ મળીને એકસો દશ નેજન નેજન છે ને તારા અસંખ્ય નેજન છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જાંજીપનામા કીપે મેર પર્વતના પૂર્વ દીરીના ચરીમાંતથકી કટલા અખાધાએ (વેગળા) ન્યોતિપિ દેવતા ચાર કરે છે ? (કરે છે ?)

કરે છે? ક્યું નક્ષત્ર સર્વથકી ગાહીરલે માંડલે ચાર ચરે છે? ક્યું નક્ષત્ર સર્વથકી ઉચો ચાર ચરે છે? અને ક્યું નક્ષત્ર સર્વથકી હેડલો ચાર ચરે છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જંબુદ્વીપનામા દ્વીપને વિષે અભીજીત નક્ષત્ર સર્વથકી માહીલે માંડલે ચાર ચરે છે. મૂળ નક્ષત્ર સર્વથકી ગાહીરલે માંડલે ચાર ચરે છે. સ્વાંતી નક્ષત્ર સર્વથકી ઉપરલે માંડલે ચાર ચરે છે અને ભરણી નક્ષત્ર સર્વથકી હેડે ચાર ચરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચંદ્રમાનું વૈમાન કયે સંસ્થાને સંસ્થીત છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, અર્ધા કોઠ ફળને સંસ્થાને સંસ્થીત છે. સર્વ સ્ફટિક રતનમય છે. અબ્યુદ્ગત ઉંચી વધતી પ્રળળપણે સર્વ દિશાઓમાં પ્રસરતી પ્રભા કાન્તિ તેણે કરી મનોહર વર્ણન પૂર્વલીપરે કહેવું.

એમ સૂર્ય વૈમાન, ગૃહ વૈમાન, નક્ષત્ર વૈમાન, અને તારા વૈમાન. એ સર્વે વૈમાન અર્ધા કોઠને સંસ્થાને (આકારે) સંસ્થીત છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચંદ્રમાનું વૈમાન કેટલું લાંબપણે પોહોળપણે છે? કેટલું પરિધિપણે છે? ને કેટલું જાડપણે છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, એક જોજનના એકસઠ ભાગ કરીએ એહવા છપન ભાગ લાંબપણે પોહોળપણે છે. તેથકી ત્રીગણું ઝાઝેરું પરિધિપણે છે ને એક જોજનના એકસઠ ભાગ કરીએ એહવા અઠાવીશ ભાગ જાડપણે (ઉંચપણે) છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૂર્યનું વૈમાન કેટલું લાંબપણે, પોહોળપણે, પરિધિપણે અને જાડપણે છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, એક જોજનના એકસઠ ભાગ કરીએ એહવા અડતાલીસ ભાગ લાંબપણે પોહોળપણે છે, તેથી ત્રીગણું ઝાઝેરું પરિધિપણે છે ને એક જોજનના એકસઠ ભાગ કરીએ એહવા એવીશ ભાગ જાડપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ગૃહ વૈમાન કેટલું લાંબપણે, પોહોળપણે, પરિધિપણે ને જાડપણે છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, અર્ધ જોજન લાંબપણે પોહોળપણે છે. તેથી ત્રીગણું ઝાઝેરું પરિધિપણે છે ને એક કોસ જાડપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નક્ષત્ર વૈમાન કેટલું લાંબપણે, પોહોળપણે, પરિધિપણે ને જાડપણે છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, એક કોસ લાંબપણે પોહોળપણે છે. તેથી ત્રીગણું ઝાઝેરું પરિધિપણે છે. ને અર્ધ કોસ જાડપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તારાનાં વૈમાન કેટલાં લાંબપણે, પોહોળપણે, પરિધિપણે અને જાડપણે છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, અર્ધ કોસ લાંબપણે પોહોળપણે છે. તેથી ત્રીગણું ઝાઝેરું પરિધિપણે છે ને પાંચસો ધનુષ જાડપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચંદ્રમાનું વૈમાન કેટલા હજાર દેવતા ઉપાડે છે?

ન્યોતિધી દેવતાનો અધિકાર ચાલુ.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સોળ હજાર દેવતા ઉપાડે છે. પૂર્વદિશે ચાર હજાર દેવતા ઉપાડે છે, એમ જાણતો ઉત્તર દીસે ચાર હજાર દેવતા ઉપાડે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચંદ્રમાનું વૈમાન સોળ હજાર દેવતા ઉપાડે છે. તેમાં ચાર હજાર દેવતા પૂર્વ દિશે ઉપાડે છે તે કહેવે રૂપે ઉપાડે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ચંદ્ર વૈમાને પૂર્વ દિસે ચાર હજાર દેવતા સીંહને રૂપે ઉપાડે છે. તે સીંહ કહેવા છે તે કહે છે. શ્વેત ધોળા ઉત્તમ કાન્તિવંત જોડવું સંખનું તળું ધોળું હોય તથા નિર્મળ દધીનો પીંડ તથા ગાયના દુધના શીણ તથા રજનીકર (ચંદ્રમા) તે સરીખા ધોળા પ્રકાશવંત છે. વળી સ્થિર અડગ લષ્ટ અયંત પુષ્ટ સ્નિગ્ધ ધન ગોળ અયંત તીખી જોડવી દાદાએ કરી તેડવું મુખ શોભીત છે. રાતા કમળની પરે મુકમાળ તેડની છલ ને તાળવું છે. પ્રસસ્ત લલા વૈકુર્ય રત્નમય દે દિપમાન કર્કસ તેડના નખ છે. વિસ્તીર્ણ ને પુષ્ટ ઉર તેના સાથળ છે. પ્રતિપુર્ણ વિપુલ તેડના સ્કંધ છે. મૃદુ વિસદ અતી મુકમાળ પ્રસસ્ત-મુક્ત લક્ષણવંત વિસ્તારવંત જોડવે કસરાંને આટોપે કરીને શોભીત છે. ચક્ર-મીતા, લલીતા, પુલીતા, ગતી. અને ધાવન (દોડવું) તેણે કરી ગર્વવંત તેડની ગતી છે. ઉંચું કરીને નમાડવું નીચું જાતીવંત આસ્થાલીતું જોડવું તેડવું પુંજ છે. વજ્ર રત્નમય તેડના નખ છે. વજ્ર રત્નમય તેડની દાદા છે. રાતા સુવર્ણમય તેની છલ છે. રાતા સુવર્ણ-મય તેડવું તાળવું છે. રક્ત સુવર્ણને જોતે કરી જોતયાં છે. ધમ્મજાએ તેડવું ગમન છે. પ્રીતી-કારી ગમનવંત મનનીપરે ઉતાવળી ગતીવંત મનોહર અણુમવી (મપાય નહીં તેવી) તેડની ગતી છે. અણુમવ્યું બળ વીર્ય પુરપાકાર તેડવું પરાક્રમ છે. મોહાટા આસ્થાટિત સીંદનાદ જોલ કળકળ તે ધણાનો કાળાહળ જોડવે શબ્દે કરી, મનોહર શબ્દે કરી આકાશપ્રતે પુરતાંચકાં દશે દિશપ્રતે શોભાવતાં થકાં જોડવા ચાર હજાર દેવતા સીંહ રૂપના ધરણુવાર પૂર્વ દિશીની બાંહાપ્રતે વહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તીહાં ચંદ્ર વૈમાને દક્ષિણ દિશે ચાર હજાર દેવતા ઉપાડે છે. તે દેવતા કહેવે રૂપે ઉપાડે છે.

દાંતના પેરંત છેલ્લે તીણે વિચીત્રરૂપે કરી ળીરાછત છે. રક્ત સુવર્ણમય વિશાળ તીવ્ર પ્રમુખ તેણે કરી પરીમંડીત સહીત છે. અનેક મણિરત્નમય અથ્ર ઉત્કૃષ્ટાં મુદુલિત જે ઐવેયક પ્રમુખ ગળાને વિષે ભૂપણુ બાંધ્યા છે. વૈદુર્ય રત્નમય તેહનો ડંડ છે. એહવે નિર્મળ વજ્રરત્નમય તીણો લષ્ટ અંકુસ કુંભરથળાને વિષે થાપ્યો છે જેહને. તપનીય સુવર્ણમય સુધ બાંધ્યો જે કક્ષાબંધ વિશેષ તેહને દષ્ટ્યે કરી બળવંત છે. જાંબુનંદ રત્નમય નિર્મળ તેહનું નિવડ મંડળ છે. વજ્ર રત્નમય વચ્ચે ઢાઢા (ઘંટાને વચ્ચે લટકે છે તે) તેણે કરી મનોહર અનેક મણિ રત્નમય તીણાં ઘંટાના પાસાં છે. રૂપામય દોરડીએ કરી બાંધી એહવી ઘંટાનું જુગળ તેહને મધુરે સ્વરે કરીને મનોહર છે. લય રહીત પ્રમાણો પેત વૃત્ત સુજાત ભલે લક્ષણે કરી પ્રશસ્ત એહવી રક્ત સુવર્ણમય તેહની જીભ છે. રાત્રી સુવર્ણમય જોત્રે કરી જોતર્યા છે. ઇચ્છાએ તેહનું ગમન છે. પ્રીતિકારી તેહનું ગમન છે. મનને અનુસારે તેહનું ગમન છે. મનોહર છે. અણુમવી તેહની ગતિ છે. અણુમથ્થું તેહનું બળ વીર્ય પુરૂષાકાર પ્રાક્રમ છે મોહોટે ગંભીર ગુણગુણાટ શબ્દે કરીને મધુર મીઠું મનોહર શબ્દે કરીને આકાશપ્રતે પુરતાંથકાં ને દશે દિશીપ્રતે શોભાવતાંથકાં એહવા ચાર હજાર દેવતા હાથીના રૂપના ધરણહાર દક્ષિણ દિશીની બાંહાંપ્રતે વહેછે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત અંદ્ર વૈમાને પશ્ચિમ દિસે ચાર હજાર દેવતા ઉપાડે છે તે કહેવે રૂપે ઉપાડે છે ?

ઉત્તર—હે જોતમ, અંદ્ર વૈમાને પશ્ચિમ દિસે વૃષભ (બળદ) ને રૂપે ઉપાડે છે. તે વૃષભ કહેવા છે. તે કહે છે. સ્વેત સુભગ કાન્તિ સહીત છે. ચક્રમીત લલિત પુલિતનામા ગતી કરી હાલવું અંચળ એહવું કંકુદ તે કુટી તેણે કરી શોભતા સમ્યક પ્રકારે નમતા તેહના પાસાં છે. મીલતા પાસાં છે. સુજાત ભલાં પાસાં છે. મીતમવ્યા પ્રમાણોપેત પુષ્ટ રતિદાર્ધ પાસાં છે. જખમ મચ્છ તથા વીહંગ (પંખી) તેહની પરે સુજાત ભલી તેહની કુંખ છે. પ્રસસ્ત સ્ત્રીજંથ મધુનીપરે ગોળી દે દીપમાન પીળી તેહની આંખ છે. વિસ્તિર્ણુ પુષ્ટ તેહના ઉર છે. પ્રતિપૂર્ણ વિસ્તિર્ણુ તેહના સ્કંધ છે. વૃત્ત પ્રતિપૂર્ણ વિપુળ વિસ્તિર્ણુ એહવે કપોળે કરી સહીત છે. લગારેંક નમતાં વૃષભના ઉષ્ઠ છે. ઘણું નિચિત સુબધ સક્ષણે કરી સહીત ચક્રમીત લંકીત ચક્રવાળ એહવી અંચળ ગર્વવંત તેહની ગતી છે. પુષ્ટ વૃત્ત આકારે સુ સંસ્થિત તેહની દેડ છે. અવલંબ મલંબ લાંબા લક્ષણે કરી પ્રસસ્ત રમણિક મનોહર તેહનાં પુંજ છે. સમી ખૂરીના ધરણહાર. સમ લિખીત સમા ને તીંખા એહવા તેહના શૃંગ છે. તણુ પાતળી સુદૃઢ સુજાત ભલી સ્ત્રીજંથ એહવી રોમરાયના ધરણહાર છે. ઉપચીત પુષ્ટ માંસળ વિશાળ પ્રતિપૂર્ણ વૈદુર્ય રત્નમય દે દીપમાન કટાક્ષે કરી નિરીક્ષણ તેહનું જોતું છે. યુક્ત પ્રમાણે પ્રધાન ઉત્તમ સ્વસ્થ રમણિક એહવે ગળકળલે કરી શોભીત છે. ધૂધર માળે કરી મુખુધ કંક (ગળું) તેણે મંડીત સહીત છે. અનેક મણિરત્ને ઘટિત કચ્છનામા આમૃતપાણી સુદૃઢ સ્ત્રી તેહને ગળે માળા છે. વર પ્રધાન ઘંટને શબ્દે કરી શોભતા સશીક છે. પદ્મવર ઉત્પલ કમળ તેહની સુગંધ માળાએ કરીને વિભૂષિત છે. વજ્ર રત્નમય તેહની

જ્યોતિષિ દેવતાનો અધિકાર ચાલુ.

ખૂરી છે. સ્ફટિક સ્વર્ણમય તેલના દાંત છે. રાતા સુવર્ણ-
મય તેલનું તાળવું છે. રાતા સુવર્ણમય નેત્રે કરી નેતર્યા છે. ઇન્દ્રિયાએ તેલનું ગમન છે.
પ્રીતિકારી તેલનું ગમન છે. મનને અનુસારે તેલનું ગમન છે. મનોહર છે. અણુમયી તેલની
ગતિ છે. અણુમય્યું બળ વીર્ય પુરુષાકાર તેલનું પ્રાક્રમ છે. ગોહોટ્ટે ગંભીર ગર્જિત શબ્દ
કરીને ત્રાકુ કરવે કરીને મધુર મનોહર શબ્દ કરીને આકાશ પ્રતે પુરતાંથકાં. દશે દિશીપ્રતે
શોભાવતાંથકાં એવા ચાર હજાર દેવતા વૃષભના રૂપના ધરણુહાર પશ્ચિમ દિશીની બાંહા
પ્રતે વહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત ચંદ્ર વૈમાને ઉત્તર દિશે ચાર હજાર દેવતા ઉપાડે છે. તે કેહવે રૂપે
ઉપાડે છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, ચંદ્ર વૈમાને ઉત્તર દિશે ચાર હજાર ઘોડાને રૂપે ઉપાડે છે. તે ઘોડા કેહવા
છે તે કેહો. સ્વેત સૂભગ કાન્તિવંત ન્નતિવંત પ્રધાન ચોવનવંત તરણ હરિમેલા વનસ્પતિ
વિશેષ, મલિકા વનસ્પતિ તેના નેત્રી ઉલ્લખ છે આંખ નેહની. ધન નિવડ નિચિત પુષ્ટ
એહવા માદળની પરે ઉતત. ચક્રમિત, લલિત, પુલિત, એહવી ચંચળ ચપળ તેહની ગતી
છે. ઉલંધવું, વજ્રગવું, દ્રોણવું, શ્રેણીબંધ ચાલવું, ત્રીપદી છેદવી. એહવી સીખી છે ગતી
નેણે. નમતાં તેહના પાસા છે. સૂગત લાક્ષાં પાસા છે. મિત માત્રાએ મળ્યા પુષ્ટ રચીત
તેહના પાસા છે. મન્થ તથા પંખીની પરે સૂગત ઉત્તમ તેહની કુક્ષી છે પીનપુષ્ટ વૃત
આકારે સુચિત તેહની કડી છે. અવલંબ, પ્રલંબ લંગાયમાન લક્ષણે કરી પ્રસસ્ત રમ-
ણીક તેહનાં પુંજ છે. તણુ પાતળા સુદ્ધ સૂગત સ્ત્રીચ્છ એહવી રામરાયના ધરણુહાર છે.
મૃદુ સુકમાળ વિશાળ પ્રસસ્ત સુદ્ધ લક્ષણોપેત વિસ્તિર્ણુ એહવા કાંધના કૃશ તે કૃશવાળી
કહીએ તેહના ધરણુહાર છે, લલિત લાસક વર ઉત્તમ ભૂયણના ધરણુહાર છે. સુખનું
મંડન ગાયના મૂલ પુંજના ચામર, ઘોસગ આલરણુ વિશેષ તેણે કરી પરીમંડીત છે કડી
પ્રદેશ નેનો. રાતા સુવર્ણમય તેહની ખૂરી છે. રાતા સુવર્ણમય તેહની જીલ છે. રાતા
સુવર્ણમય નેત્રે કરી નેતર્યા છે. ઇન્દ્રિયાએ તેલનું ગમન છે. પ્રીતિકારી તેલનું ગમન છે.
મનને અનુસારે તેલનું ગમન છે, મનોહર છે. અણુમયી તેહની ગતી છે. અણુમય્યું બળ
વીર્ય પુરુષાકાર તેલનું પ્રાક્રમ છે. ગોહોટ્ટા ઘોડાના હેંધારવ શબ્દ અને ઘણા ઘોડાને એકઠો
શબ્દ તે કલકલાટ શબ્દ તેણે કરીને મધુર મનોહર શબ્દ કરીને આકાશપ્રતે પુરતાંથકાં
દિશીપ્રતે શોભાવતાંથકાં એવા ચાર હજાર દેવતા ઘોડાને રૂપે ઉત્તર દિશીની બાંહાપ્રતે વહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૂર્ય વૈમાન કેટલા હજાર દેવતા ઉપાડે છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, સોળ હજાર દેવતા ઉપાડે છે તે પૂર્વલી ચંદ્ર વૈમાનની પરે સર્વ જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ગ્રહ વૈમાન કેટલા દેવતા ઉપાડે છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, આઠ હજાર દેવતા ઉપાડે છે. તે પૂર્વલીપરે જે હજાર દેવતા પૂર્વ
દિશીની બાંહા ઉપાડે છે તે સિંહને રૂપે છે. પૂર્વલીપરે જે હજાર દેવતા દક્ષિણ દિશીની

ખાંહા હાથીને રૂપે વહે છે. જે હજાર દેવતા પશ્ચિમ દિશીની ખાંહા ઝાણને રૂપે વહે છે. તે જે હજાર દેવતા ઉત્તર દિશીની ખાંહા ઘોડાને રૂપે વહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નક્ષત્ર વૈમાન કેટલા દેવતા ઉપાડે છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, ચાર હજાર દેવતા ઉપાડે છે. તે કહે છે. સિંહ રૂપના ધરણુદાર એક હજાર દેવતા પૂર્વ દિશીની ખાંહા ઉપાડે છે એમ ચારે દિશાએ એકેક હજાર જાણવાં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તારા વૈમાન કેટલા દેવતા ઉપાડે છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જે હજાર દેવતા ઉપાડે છે તે કહે છે. સિંહ રૂપના ધરણુદાર પાંચમે દેવતા પૂર્વ દિશીની ખાંહા ઉપાડે છે એમ ચારે દિશાએ પાંચમે પાંચમે જાણવાં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચંદ્રમા ૧, સૂર્ય ૨, ગ્રહ ૩, નક્ષત્ર ૪, તે તારા ૫. એ માંહે કયા કયા થકી ઉતાવળી ગતીવંત છે? અથવા હળવી ગતીવંત છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, ચંદ્રમા થકી સૂર્ય સીધા (ઉતાવળી) ગતીવંત છે. સૂર્યથકી ગ્રહ સીધા ગતીવંત છે. ગ્રહથકી નક્ષત્ર સીધા ગતીવંત છે. નક્ષત્રથકી તારા સીધા ગતીવંત છે. તે સર્વ થકી ચંદ્રમા મંદ (હળવી) ગતીવંત છે. તે સર્વ થકી તારા સીધા ગતીવંત છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચંદ્રમા ૧, સૂર્ય ૨, ગ્રહ ૩, નક્ષત્ર ૪, તે તારા ૫. એ માંહે કયા કયા થકી અરૂપ રૂધીવંત છે? અથવા મદા રૂધીવંત છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તારાથકી નક્ષત્ર મહર્ષિક (મોટી રૂધીવંત) છે. નક્ષત્રથકી ગ્રહ મહર્ષિક છે. ગ્રહથકી સૂર્ય મહર્ષિક છે તે સૂર્યથકી ચંદ્રમા મહર્ષિક છે. સર્વથકી અરૂપ રૂધીવંત તારા છે તે સર્વથકી મોટી રૂધીવંત ચંદ્રમા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જાણુકીપને વિષે એક તારાથકી બીજા તારાને કેટલું અગાધાએ અંતર છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જે પ્રકારે અંતર કહ્યું છે. તે કહે છે. એક વ્યાધાતપણે અંતર તે બીજા નિર્વ્યાધાતપણે અંતર. સાં જે વ્યાધાતપણે અંતર છે તે જઘન્યથી જાસે જાસકે જોજન અંતર છે. (તે કેમ જે નિપધ ને નિલવંત પર્વત સ્વભાવે ચારશે જોજન ઉંચા છે, તે ઉપર પાંચમે જોજનના કુટ ઉંચા છે. તે મૂળે પાંચમે જોજનના લાંબા પહોળા છે, મધ્યે ત્રણશે પાંચાતેર જોજનના ને શીખર ઉપર તે બંને પર્વતના કૂટો અડીસો જોજન પોહોળા છે ને તેને જે પાસે આઠ આઠ જોજન વેગળા (છેટે) તારા આવે છે. એમ મળીને જાસે જાસકે જોજન વ્યાધાતપણે જઘન્ય અંતર હોય.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે જાર હજાર, જાસે જેતાલીસ જોજન અંતર હોય. (તે કેમ જે દશ હજાર જોજનનો મેર પર્વત પોહોળપણે છે ને તેને જે પાસે અગ્યારશે ને એકવીસ જોજન વેગળા તારા આવે છે. એ રીતે ત્રણ પીંડ મળીને જાર હજાર જાસે જેતાલીસ જોજન વ્યાધાતપણે ઉત્કૃષ્ટ અંતર હોય એ ભાવ.) વળી સાં જે નિર્વ્યાધાતપણે અંતર છે તે જઘન્યથી પાંચમે ધનુષનો ને ઉત્કૃષ્ટપણે જે ગાઉનો એક તારાથી બીજા તારાને અંતર (છેટું) કહ્યું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચંદ્રમા જ્યોતિષીનો ઇંદ્ર જ્યોતિષીનો રાજા તેને કેટલી અગ્રમહિપી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ચાર અગ્રમહિપી (દેવાંજ્ઞા સ્ત્રી) છે. તે કહે છે. ચંદ્રપ્રભા ૧, દોશી-નાભા ૨, અર્ચિમાલી ૩, ને પ્રભંકરા ૪, ત્યાં એ ચાર માહીલી એક્ટ્રી દેવીને ચાર ચાર હબ્બર દેવાંજ્ઞાનો પરીવાર છે. એમ સોળ હબ્બર દેવાંજ્ઞા જાણવી. તે અગ્રમહિપી માહીલી એક્ટ્રી દેવી અનેરી ચાર ચાર હબ્બર દેવાંજ્ઞાનો પરીવાર વિકૃત્વવાને સમર્થ થાય. એમ સર્વ મળી સોળ હબ્બર દેવાંજ્ઞા વિકૃત્વજ્ઞાની થાય. એ ત્રુટિત અંતઃપુરનો પરીવાર કહીએ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત ચંદ્રમા જ્યોતિષીનો ઇંદ્ર જ્યોતિષીનો રાજા ચંદ્રાવતંસક વૈમાનને વિષે સુધર્મા સભાએ ચંદ્રનામા સિંહાસને તે ત્રુટીત સ્ત્રીના વૃંદ સાથે દેવ સંબંધી ભોગ ભોગવતો થકો વીચરવાને સમર્થ થાય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં (ભોગ ભોગવે નહીં.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે શ્યે અર્થે એમ કહોછે જે એ અર્થ સમર્થ નહીં?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ચંદ્રમા જ્યોતિષીનો રાજા ચંદ્રાવતંસક વૈમાનને વિષે સુધર્મા સભાએ ચંદ્રનામા સિંહાસને ત્રુટિત તે સ્ત્રીના વૃંદ સાથે દેવતા સંબંધી ભોગ ભોગવતો થકો વીચરે નહીં. હે ગૌતમ! ચંદ્રમા જ્યોતિષીનો ઇંદ્ર જ્યોતિષીનો રાજાને ચંદ્રાવતંસક વૈમાને સંધર્મા સભાએ માણવકનામા ચૈત્ય સ્થંભ છે. તેહને વિષે વજ્ર રત્નમય ગોળા વૃત દાખડા છે તેહને વિષે ધણી જીન દાદા છે. તે દાદા ચંદ્રમા જ્યોતિષીનો ઇંદ્ર જ્યોતિષીનો રાજાને ને અનેરાએ ધણા જ્યોતિષી દેવતા દેવાંજ્ઞાને અર્ચવા જ્ઞેય છે જાવત્ સેવવા જ્ઞેય છે. તેહને માટે સમર્થ નહીં. ચંદ્રમા જ્યોતિષીનો રાજા ચંદ્રાવતંસક વૈમાને ચંદ્ર સિંહાસનને વિષે સ્ત્રીના વૃંદ સાથે દેવ સંબંધી ભોગ ભોગવતો તેણે અર્થે વિચરે નહીં. હે ગૌતમ! સમર્થ નહીં. ચંદ્રમા જ્યોતિષીનો રાજા ચંદ્રાવતંસક વૈમાને સુધર્માસભાએ ચંદ્રનામા સિંહાસનને વિષે સ્ત્રીના વૃંદ સાથે દેવ સંબંધી ભોગ ભોગવતો થકો વીચરે નહીં. તેમ વળી હે ગૌતમ! સમર્થ છે ચંદ્રમા જ્યોતિષીનો ઇંદ્ર જ્યોતિષીનો રાજા ચંદ્રાવતંસક વૈમાને સુધર્મા સભાએ ચંદ્રનામા સિંહાસનને વિષે ચાર હબ્બર સામાનીક દેવતા જાવત્ સોળ હબ્બર આત્મ રક્ષક દેવતા અનેરાએ ધણા જ્યોતિષી દેવતા દેવાંજ્ઞા સાથે પરીવર્યો થકો મોહોટે શબ્દે વજ્રડતાં નાટીક, ગીત, વાજ્રંત્ર, તંત્રી લીલા, હસ્તતાલ, ધણુ, કાંચતાળ, મૃદંગ, ત્રુટિત, એહવાં પહલડા વાજ્રંત્રને શબ્દે કરીને દેવતા સંબંધી ભોગ ભોગવતો વીચરે. ગીત વાજ્રંત્ર નાટક જ્ઞેય. કેવળ વિપય ત્રણુ રહીત સ્ત્રીના વૃદ્ધને દ્રષ્ટી કરી જ્ઞેવે. પણ ત્યાં મૈથુનવાર્તા ન કરે. પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૂર્યનામા જ્યોતિષીનો રાજાને કેટલી અગ્રમહિપી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ચાર અગ્ર મહિપી છે. સૂર્યપ્રભા ૧, આતપ્રભા ૨, અર્ચિમાલી ૩, ને પ્રભંકરા ૪. એમ શેષ અધિકાર સર્વ ચંદ્રમાની પરે કહેવો. પણ એટલો વિશેષ જે સૂર્યાવતંસક વૈમાન અને સૂર્યનામા સિંહાસને કહેવું.

તેમજ સર્વ ગ્રહાદિક જ્યોતિષીને પણ ચાર ચાર અગ્રમહિપી છે. તે કહેછે, વિન્યા

૧, વીજ્યંતી ૨, જ્યંતી ૩, ને અપરાજિતા ૪. તેહનો પણ સર્વ અધિકાર ચંદ્રમાની પરે કહેવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચંદ્રમાના વૈમાનને વિષે દેવતાને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જેમ પત્થણાને એથે સ્થિતિપદે કહી છે તે કહેછે. ચંદ્રમાની જથ્થ પા પથ્યની ને ઉત્કૃષ્ટી એક પથ્યને એક લાખ વરસની.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચંદ્રમાની દેવાંજાની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જથ્થ પા પથ્યની ને ઉત્કૃષ્ટપણે અર્ધ પથ્યને પચાસ હજાર વરસની.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૂર્ય વૈમાનના દેવતાની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જથ્થ પા પથ્યની ને ઉત્કૃષ્ટી એક પથ્ય ને હજાર વરસની.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૂર્યની દેવાંજાની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જથ્થ પા પથ્યની ને ઉત્કૃષ્ટી અર્ધ પથ્ય ને પાંચશો વરસની.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ગ્રહ વૈમાને દેવતાની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જથ્થ પા પથ્યની ને ઉત્કૃષ્ટી એક પથ્યની.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ગ્રહ વૈમાનની દેવાંજાની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જથ્થ પા પથ્યની ને ઉત્કૃષ્ટી અર્ધ પથ્યની.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નક્ષત્ર વૈમાને દેવતાની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જથ્થ પા પથ્યની ને ઉત્કૃષ્ટી અર્ધ પથ્યની.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નક્ષત્ર વૈમાનની દેવાંજાની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જથ્થ પા પથ્યની ને ઉત્કૃષ્ટી પા પથ્ય આજેરાની.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તારા વૈમાને દેવતાની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જથ્થ પથ્યનો આક્રમો ભાગ ને ઉત્કૃષ્ટી પા પથ્યની.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તારા વૈમાનની દેવાંજાની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જથ્થ પથ્યનો આક્રમો ભાગ ને ઉત્કૃષ્ટી પથ્યોપગના આક્રમો ભાગ કહેવો છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચંદ્રમા ૧, સૂર્ય ૨, ગ્રહ ૩, નક્ષત્ર ૪, ને તારા ૫. એ માંહે કયા કય સર્વ દેવતા અથવા અથવા સર્વ દેવતા અથવા વિશેષાધિક છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, ચંદ્રમા સર્વ દેવ તે પરસ્પરે તેટલાજ (અસાધ્ય) ને ખીન્ન જોવાની કાળ છે. તે સર્વ ગત્ય સંખ્યાત મુજબ (અકલ્પીત મુજબ) છે. તે સર્વ ગ્રહ સંખ્યાત મુજબ સંખ્યાત અકલ્પીત મુજબ છે. ને નક્ષત્રથી ત્રીમુજબ આજેરા છે. તે સર્વ તારા સંખ્યાત મુજબ છે. તે માંહે કોઈ કોઈ દેવ છે. તે જોવાની સ્થિતિ અધિકાર પુરે થયો.

૧૨૫. વૈમાનિક દેવતાના અધિકારનો પહેલો ઉદ્દેશો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વૈમાનીક દેવતાના વૈમાન ક્યાં ક્યાં છે? ને વૈમાનિક દેવતા ક્યાં વસેછે?
ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જેમ પનવણના ખીજ રથાનપદને વિષે કહ્યું છે તેમ સર્વ કહેવું. પણ
એટલો વિશેષ જે પરખદા કહેવા. જ્યત્ ત્યાં સક્ર સ્થાધર્મ ઇદ્ર ચોરાશી હજાર સામાનીક
જ્યત્ અનંરામે ધણા મુધર્મ દેવલોકના વાસી વૈમાનીક દેવતા, દેવાંજાનું અધિપતિપણું
કરતો થોડા વિગરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સક્રનામા દેવેન્દ્ર દેવતાના રાજ્યને કેટલી પરીખદા કદી છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને ત્રણ પરખદા કદી છે. સગિતા ૧, ચંડા ૨, ને જાયા ૩. તેમાં
અભ્યંતર પરખદા સગિતા ૧, મધ્ય પરખદા ચંડા ૨, ને બાહ્ય પરખદા જાયા ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સક્રનામા દેવેન્દ્ર દેવતાના રાજ્યને અભ્યંતર પરખદાએ કેટલા હજાર
દેવતા છે, મધ્ય પરખદાએ કેટલા હજાર દેવતા છે, ને બાહ્ય પરખદાએ કેટલા હજાર દેવતા છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સક્રનામા દેવેન્દ્ર દેવતાના રાજ્યને અભ્યંતર પરખદાએ ચાર હજાર
દેવતા છે, મધ્ય પરખદાએ ચૌદ હજાર દેવતા છે, ને બાહ્ય પરખદાએ સોળ હજાર દેવતા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સક્રેન્દ્ર દેવતાનો રાજ્ય તેને અભ્યંતર પરખદાએ કેટલી સો દેવી છે?
જ્યત્ બાહીરલી પરખદાએ કેટલી સો દેવી છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સક્રેન્દ્ર દેવીદે દેવતાના રાજ્યને અભ્યંતર પરખદાએ સાતસેં દેવી છે.
મધ્ય પરખદાએ છસેં દેવી છે. ને બાહીરલી પરખદાએ પાંચસેં દેવી છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સક્રનામા દેવેન્દ્ર દેવતાના રાજ્યની અભ્યંતર પરખદાના દેવતાની કેટલા
કાળની સ્થિતિ છે? એમ મધ્ય પરખદાએ કેટલી સ્થિતિ છે ને બાહ્ય પરખદાએ કેટલી
સ્થિતિ છે? એમ જ્યત્ દેવીની ત્રણ પરખદાની સ્થિતિ પુછી.

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સક્રેન્દ્રનામા દેવેન્દ્ર દેવતાના રાજ્યની અભ્યંતર પરખદાએ દેવતાની પાંચ
પલ્યોપમની સ્થિતિ છે, મધ્ય પરખદાએ દેવતાની ચાર પલ્યોપમની સ્થિતિ છે ને બાહ્ય
પરખદાએ દેવતાની ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિ છે. અભ્યંતર પરખદાએ દેવીની ત્રણ પલ્યો-
પમની સ્થિતિ છે, મધ્ય પરખદાએ દેવીની બે પલ્યોપમની સ્થિતિ છે, ને બાહ્ય પરખદાએ
દેવીની એક પલ્યોપમની સ્થિતિ છે.

ત્રણ પરખદાનો અર્થ તેમજ ભવનપતિની પરે કહેવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઇશાન દેવલોકના દેવતાના વૈમાન ક્યાં ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેમજ સર્વ પનવણના સ્થાનપદની પરે કહેવું. જ્યત્ ઇશાન ઇન્દ્રનામા
તીલાં દેવેન્દ્ર દેવતાનો રાજ્ય વસે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઇશાનઈન્દ્રનામા દેવેન્દ્ર દેવતાના રાજ્યને કેટલી પરખદા છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને ત્રણ પરખદા છે. સગિતા ૧, ચંડા ૨, ને જાયા ૩. તેમજ

સર્વ કહેવું. પણ એટલો વિશેષ ને અભ્યંતર પરખદાએ દશ હજાર દેવતા છે, મધ્ય પરખદાએ ચાર હજાર દેવતા છે, ને બાહ્ય પરખદાએ ચૌદ હજાર દેવતા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઇશાનઈંદ્રનામા દેવેંદ્ર દેવતાના રાજાને અભ્યંતર પરખદાએ કેટલી દેવી છે, મધ્ય પરખદાએ કેટલી દેવી છે, ને બાહ્ય પરખદાએ કેટલી દેવી છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, ઇશાનઈંદ્રનામા દેવેંદ્ર દેવતાના રાજાને અભ્યંતર પરખદાએ નવસેં દેવી છે, મધ્ય પરખદાએ આઠસેં દેવી છે, ને બાહ્ય પરખદાએ સાતસેં દેવી છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઇશાન ઈંદ્રનામા દેવેંદ્ર દેવતાના રાજાની અભ્યંતર પરખદાના દેવતાની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે. જાવત્ બાહ્ય પરખદાએ દેવતાની કેટલી સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, અભ્યંતર પરખદાએ દેવતાની સાત પલ્યોપમની સ્થિતિ છે, મધ્ય પરખદાએ દેવતાની છ પલ્યોપમની સ્થિતિ છે, ને બાહ્ય પરખદાએ દેવતાની પાંચ પલ્યોપમની સ્થિતિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઇશાન ઈંદ્રનામા દેવેંદ્ર દેવતાના રાજાની અભ્યંતર પરખદાની દેવીની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે. જાવત્ બાહ્ય પરખદાએ દેવીની કેટલી સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, અભ્યંતર પરખદાએ દેવીની પાંચ પલ્યોપમની સ્થિતિ છે, મધ્ય પરખદાએ દેવીની ચાર પલ્યોપમની સ્થિતિ છે, ને બાહ્ય પરખદાએ દેવીની ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિ છે.

ત્રણે પરખદાનો અર્થ તેમજ ભવનપતિની પરે કહેવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રીજા સનતકુમાર દેવલોકના વૈમાન પુછ્યાં?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેમજ પનવણના બીજા સ્થાનપદની પરે કહેવું. જાવત્ સનત કુમારેંદ્રને ત્રણ પરખદા છે. સમિતા ૧, અંડા ૨, ને જાયા ૩. તેમજ કહેવી પણ એટલો વિશેષ ને અભ્યંતર પરખદાએ આઠ હજાર દેવતા છે, મધ્ય પરખદાએ દશ હજાર દેવતા છે ને બાહ્ય પરખદાએ ચાર હજાર દેવતા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રીજા સનતકુમાર દેવલોકના ઈંદ્રને અભ્યંતર પરખદાના દેવતાની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે જાવત્ બાહ્ય પરખદાએ દેવતાની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, અભ્યંતર પરખદાએ દેવતાની સાડા ચાર સાગરોપમ ને પાંચ પલ્યોપમની સ્થિતિ છે, મધ્ય પરખદાએ દેવતાની સાડા ચાર સાગરોપમ ને ચાર પલ્યોપમની સ્થિતિ છે ને બાહ્ય પરખદાના દેવતાની સાડા ચાર સાગરોપમ ને ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિ છે. (બીજા દેવલોક ઉપરાંત દેવી નથી.)

અર્થ તેહીજ પૂર્વકીપરે બજાવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મહેંદ્ર દેવલોકનું પુછ્યું?

ઉત્તર—હે જૌતમ, એમ મહેંદ્રદેવે પણ તેમજ કહેવું. જાવત્ ત્રણ પરખદા, પણ એટલો

વિશેષ ને અભ્યંતર પરખદાએ છ હજાર દેવતા છે, મધ્ય પરખદાએ આઠ હજાર દેવતા છે, ને બાહ્ય પરખદાએ દસ હજાર દેવતા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તેના ત્રણે પરખદાના દેવતાની સ્થિતિ પુછી?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, અભ્યંતર પરખદાએ દેવતાની સાડા ચાર સાગરોપમ ને સાત પલ્લોપમની સ્થિતિ છે. મધ્ય પરખદાના દેવતાની સાડા ચાર સાગરોપમ ને છ પલ્લોપમની સ્થિતિ છે, ને બાહ્ય પરખદાના દેવતાની સાડા ચાર સાગરોપમ અને પાંચ પલ્લોપમની સ્થિતિ છે.

તેમજ સર્વ ઇંદ્રના સ્થાન પરથી વૈમાન કહેવાં. ત્યાર પછી પરખદા પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે સર્વને કહેવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચમા દેવલોકના આદ્યોંદ્રને કેટલી પરખદા છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને પણ ત્રણ પરખદા છે, પણ અભ્યંતર પરખદાએ ચાર હજાર દેવતા છે, મધ્ય પરખદાએ છ હજાર દેવતા છે ને બાહ્ય પરખદાએ આઠ હજાર દેવતા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે દેવતાની સ્થિતિ કેટલી છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, અભ્યંતર પરખદાએ દેવતાની સાડા આઠ સાગરોપમ અને પાંચ પલ્લોપમની સ્થિતિ છે, મધ્ય પરખદાએ દેવતાની સાડા આઠ સાગરોપમ અને ચાર પલ્લોપમની સ્થિતિ છે, ને બાહ્ય પરખદાના દેવતાની સાડા આઠ સાગરોપમ અને ત્રણ પલ્લોપમની સ્થિતિ છે.

અર્થ તેમજ પૂર્વલી પરે જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સાતકે ઇંદ્રને કેટલી પરખદા છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને પણ ત્રણ પરખદા છે. જ્યવત્ અભ્યંતર પરખદાએ બે હજાર દેવતા છે, મધ્ય પરખદાએ ચાર હજાર દેવતા છે ને બાહ્ય પરખદાએ છ હજાર દેવતા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે દેવતાની સ્થિતિ પૂછી?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, અભ્યંતર પરખદાના દેવતાની બાર સાગરોપમ ને સાત પલ્લોપમની સ્થિતિ છે, મધ્ય પરખદાના દેવતાની બાર સાગરોપમ ને છ પલ્લોપમની સ્થિતિ છે ને બાહ્ય પરખદાના દેવતાની બાર સાગરોપમ ને પાંચ પલ્લોપમની સ્થિતિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, માહાસુદેવને કેટલી પરખદા છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને પણ જ્યવત્ ત્રણ પરખદા છે. જ્યવત્ અભ્યંતર પરખદાએ એક હજાર દેવતા છે, મધ્ય પરખદાએ બે હજાર દેવતા છે ને બાહ્ય પરખદાએ ચાર હજાર દેવતા છે,

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે દેવતાની સ્થિતિ પૂછી?

ઉત્તર—હે જાતમ, અભ્યંતર પરખદાના દેવતાને સાડા પનર સાગરોપમ અને પાંચ પલ્લોપમની સ્થિતિ છે, મધ્ય પરખદાના દેવતાને સાડા પનર સાગરોપમ અને ચાર પલ્લોપમની સ્થિતિ છે અને બાહ્ય પરખદાએ દેવતાને સાડા પનર સાગરોપમ અને ત્રણ પલ્લોપમની સ્થિતિ છે.

અર્થ તેહીજ પૂર્વલીપરે જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સહસારેંદ્રની પરખદા પૂછી ?

ઉત્તર—હે જાતમ, જાવત્ અભ્યંતર પરખદાએ પાંચસેં દેવતા છે, મધ્ય પરખદાએ એક હજાર દેવતા છે ને બાહ્ય પરખદાએ બે હજાર દેવતા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તેહની સ્થિતિ પૂછી ?

ઉત્તર—હે જાતમ, અભ્યંતર પરખદાએ સાડા સત્તર સાગરોપમ અને સાત પલ્લોપમની સ્થિતિ છે, મધ્ય પરખદાએ સાડા સતર સાગરોપમ અને છ પલ્લોપમની સ્થિતિ છે અને બાહ્ય પરખદાએ દેવતાની સાડા સતર સાગરોપમ અને પાંચ પલ્લોપમની સ્થિતિ છે.

અર્થ તેહીજ પૂર્વપરે જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આનાંત, પ્રાણુંત. બે દેવલોકનો એક પ્રાણુંતેંદ્ર તેહની પરખદા પૂછી ?

ઉત્તર—હે જાતમ, જાવત્ ત્રણ પરખદા છે. અભ્યંતર પરખદાએ અઢીસેં દેવતા છે, મધ્ય પરખદાએ પાંચસેં દેવતા છે અને બાહ્ય પરખદાએ એક હજાર દેવતા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે દેવતાની સ્થિતિ કેટલી છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, અભ્યંતર પરખદાએ દેવતાની ઓગણીસ સાગરોપમ ને પાંચ પલ્લોપમની સ્થિતિ છે, મધ્ય પરખદાએ દેવતાની ઓગણીસ સાગરોપમ ને ચાર પલ્લોપમની સ્થિતિ છે. ને બાહ્ય પરખદાએ દેવતાની ઓગણીસ સાગરોપમ ને ત્રણ પલ્લોપમની સ્થિતિ છે.

અર્થ તેહીજ પૂર્વલીપરે જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આરણ અને અચ્યુત દેવલોકના દેવતાના વિમાન ક્યાં છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેમજ કહેવાં. અચ્યુતેંદ્ર પરીવાર સહીત જાવત્ વિચરે છે. અચ્યુતેંદ્રના દેવેંદ્રને ત્રણ પરખદા છે. તેમાં અભ્યંતર પરખદાએ સવાસો દેવતા છે, મધ્ય પરખદાએ અઢીસો દેવતા છે. ને બાહ્ય પરખદાએ પાંચસો દેવતા છે. વળી અભ્યંતર પરખદાએ દેવતાની એકવીસ સાગરોપમ ને સાત પલ્લોપમની સ્થિતિ છે, મધ્ય પરખદાના દેવતાની એકવીસ સાગરોપમ ને છ પલ્લોપમની સ્થિતિ છે ને બાહ્ય પરખદાના દેવતાની એકવીસ સાગરોપમ ને પાંચ પલ્લોપમની સ્થિતિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, હેડલી ત્રીક. દેવેયકના દેવતાના વિમાન ક્યાં ક્યાં છે ? ને હેડલી ત્રીક. દેવેયકના દેવતા ક્યાં વસે છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જેમ પત્રવ્યુત્થાને ખીન્ને રથાન પદે કવું છે તેમજ જ્ઞાતમ.

એમ મધ્ય ત્રીક ઈવેયકનાં દેવતા, ઉપલી ત્રીક ઈવેયકના દેવતા, અનુતર વૈમાનિક દેવતા. જ્ઞાતમ તે નવ ઈવેયક અને અનુતર વાસી દેવતા સર્વ અદ્ભુત છે. આકર માકર નથી. તે માટે ત્યાં પરબદા ન કહેવી. અહીં શ્રમણો આવજાવતાં એ વૈમાનિક દેવતાનાં પહેલો ઉદ્દેશો થયો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, માહાચુક્ર, સહસાર. દેવલોકે વૈમાનની પૃથ્વી કેટલી જડપણે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એવીસસેં જોજન જડપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આનંત, પ્રાણંત, આરણ ને અચ્યુત કહ્યે વૈમાનની પૃથ્વી કેટલી જડપણે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ત્રેવીસસેં જોજન જડપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નવ ઐવેયકની પૃથ્વી કેટલી જડપણે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, બાવીસસેં જોજન જડપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અનુત્તર વૈમાનની પૃથ્વી કેટલી જડપણે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એકવીસસેં જોજન જડપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન. દેવલોકે વૈમાન કેટલા જોજન ઉંચપણે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પાંચસેં જોજન ઉંચપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સનતકુમાર, માહેંદ્ર. દેવલોકે વૈમાન કેટલા જોજન ઉંચપણે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, છસેં જોજન ઉંચપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બ્રહ્મ, લાંતકં. દેવલોકે વૈમાન કેટલા જોજન ઉંચપણે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સાતસેં જોજન ઉંચપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, માહાચુક્ર, સહસાર. દેવલોકે વૈમાન કેટલા જોજન ઉંચપણે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, આઠસેં જોજન ઉંચપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આનંત, પ્રાણંત, આરણ ને અચ્યુત. દેવલોકે વૈમાન કેટલા ઉંચપણે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, નવસેં જોજન ઉંચપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નવ ઐવેયકના વૈમાન કેટલા જોજન ઉંચપણે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એક હજાર જોજન ઉંચપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચ આણુત્તર વૈમાન કેટલા ઉંચપણે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અગ્યારસેં જોજન ઉંચપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન. દેવલોકે વૈમાન કયે આકારે સંસ્થિત છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે વૈમાન એ પ્રકારના છે. તે એક આવળીકા પ્રવિષ્ટ તે શ્રેણીબંધ છે. તે જીવિત આવળીકાથી બાહ્યર છુટક (પુદ્ગલિકરણ) છે. વળી તેમાં બે આવળીકા પ્રવિષ્ટ શ્રેણીબંધ છે તે ત્રણ પ્રકારનાં છે. ૧. વૃક્ષ (ગાજ) ૨. તંસ (ત્રીખાણા) ૩. તે અનુરસ. (નિરસ) ૪. તેમાં ત્રીણ બે આવળીકાથી બાહ્યર છે તે પુદ્ગલિકરણ (છુટકા પુલની પર) સ્થિત તે પ્રકારના ઉત્તમ સંસ્થિત છે. એમ જાણવું ઐવેયકના વૈમાન કયે કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચ આણ્વત્તર વૈમાન રથે આકારે સંસ્થિત છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પાંચ આણ્વત્તર વૈમાન એ પ્રકારે છે. વચ્ચે એક વૃત્ત (ગોળ) છે. તે ચાર દીસે ચાર ત્રીખૂણા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન દેવલોકે વૈમાન કેવડાં લાંબપણે, પોહોળપણે છે ? તે કેટલા પરિધિપણે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ પ્રકારે છે, સંખ્યાતા વિસ્તારના તે અસંખ્યાતા વિસ્તારના જેમ નરકાવાસા કહ્યા તેમ જાણવા. જ્યવત્ આણ્વત્તર વૈમાન વચ્ચું એક (સરવાર્થ સિદ્ધ) સંખ્યાતા જોજનનું છે. તે ચાર દીસે ચાર (વિન્યાદિક) અસંખ્યાતા જોજનનાં છે. ત્યાં જે સંખ્યાતા વિસ્તારનું (સરવાર્થસિદ્ધ) છે. તે જંબુદ્વીપ પ્રમાણે લાખ જોજન વિસ્તારે છે. તે જે અસંખ્યાતા વિસ્તારના વૈમાન છે, તે અસંખ્યાતા લાખ જોજન લાંબપણે પોહોળપણે છે તે અસંખ્યાતા લાખ જોજન પરિધિપણે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન દેવલોકે વૈમાન કેટલા વર્ણના છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પાંચ વર્ણના છે. કાળા ૧, લીલા ૨, રાતા ૩, પીળાં ૪, તે ઘોળાં ૫.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સનતકુમાર, માહેન્દ્ર કલ્પે વૈમાન કેટલા વર્ણના છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ચાર વર્ણના છે. લીલાં ૧, રાતાં ૨, પીળાં ૩, તે ઘોળાં ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બ્રહ્મલોક, લાંતક કલ્પે વૈમાન કેટલા વર્ણનાં છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ત્રણ વર્ણનાં છે. તે રાતાં ૧, પીળાં ૨, તે ઘોળાં ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, માહાશુક, સહસારે. વૈમાન કેટલા વર્ણનાં છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ વર્ણના છે. પીળાં ૧, તે ઘોળાં ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આનંત, પ્રાણંત, આરણ તે અમ્યુતે કેટલા વર્ણના છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એક ઘોળા વર્ણના છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નવ ઐવેયકના વૈમાન કેટલા વર્ણના છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ પાણુ એક ઘોળે વર્ણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચ આણ્વત્તર વૈમાન કેવે વર્ણ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પરમ શુક્લ વર્ણ ઘોળાં છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન દેવલોકે વૈમાન કહેવાં પ્રભાએ કાન્તિએ કરીને છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, નિત્યે પ્રકાશવંત છે. નિત્યે ઉદ્યોતવંત છે. પોતાની કાન્તિએ કરી સહીત છે. એમ જ્યવત્ આણ્વત્તર વૈમાન નિત્યે પ્રકાશવંત છે. નિત્યે ઉદ્યોતવંત છે. પોતાની પ્રભાએ કરીને સહીત છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન દેવલોકે વૈમાન કેહવી ગધે કરીને છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેમ કોઇ કદના પુડા હોય જાવત્ ગંધે કરીને જાવત્ એકથથી અલંત ધૃષ્ટ ગંધવંત છે. એમ જાવત્ આજીવર વૈમાન લગે ગંધનું કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન દેવલોકે વૈમાન કેહવે સ્પર્શ કરીને છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેમ કોઇ મૃગચર્મ (મૃગનું ચામડું) હોય તથા ૩ હોય તેમજ પૂર્વલી-પરે સર્વ સુકમાળ સ્પર્શ કહેવો. જાવત્ આજીવર વૈમાન લગે કહેવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન દેવલોકે વૈમાન કેવડાં મોટાં છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એહ જંજીરપનામા દ્વીપ સર્વ દ્વીપ ને સમુદ્રની મધ્યે છે. તેમજ પૂર્વલીપરે તે પુંઠે ત્રણ ચપટીમાંહે એકવીશ વાર ફરે એકવી ગતીએ કોઇક દેવતા જ માસ લગે તે વૈમાનમાંહે ચાલે ચારે કોઇક વૈમાનનો પાર આવે ને કોઇક વૈમાનનો પાર પણ ન આવે એવડાં મોટાં વૈમાન છે. એમ જાવત્ આજીવર વૈમાન એક સર્વાર્થસિદ્ધ વૈમાન પ્રતે વ્યતિક્રમી જાય. ને વિજ્યાદિક ચાર વૈમાન પ્રતે વ્યતિક્રમી જાય નહીં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન દેવલોકે વૈમાન શ્યામય છે? (શેનાં છે.)

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ રત્નમય છે. ત્યાં ધણા જીવ ને પુદ્ગળ એકદ્રિષણે ઉપજે છે, ચલે છે, પુષ્ટ થાય છે. તે વૈમાન દ્રવ્યાર્થપણે શાશ્વતાં છે ને વર્ણને પર્યાયે, ગંધને પર્યાયે, રસને પર્યાયે ને સ્પર્શને પર્યાયે અશાશ્વતાં છે. એમ જાવત્ આજીવર વૈમાન લગે કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન દેવલોકને વિષે દેવતા ક્યાંથી આવી ઉપજે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ઉપપાતનો આળાવો જેમ પનવણાને છડે વ્યુક્રાંતિ પદે કહ્યો છે તેમ કહેવો. તિર્યચ, મનુષ્ય. પચેંદ્રી સમુંછિમ વરજીને ગર્ભજ પચેંદ્રી તિર્યચ, મનુષ્યમાંહેથી આવ્યા ઉપજે. એમ ઉપપાત વ્યુક્રાંતિ પદને અનુસારે જાવત્ આજીવર વૈમાન લગે કહેવું. (આઠમા દેવલોક સુધી ગર્ભજ મનુષ્ય, તિર્યચ ઉપજે, ને નવમા દેવલોકથી સર્વાર્થસિદ્ધ વૈમાન સુધી એક ગર્ભજ મનુષ્ય ઉપજે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન દેવલોકે દેવતા એક સમયે કેટલા ઉપજે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક, એ, ત્રણ ઉપજે ને ઉત્કૃષ્ટપણે સંખ્યાતા પણ ઉપજે અને અસંખ્યાતા પણ ઉપજે એમ જાવત્ સહસાર આઠમા દેવલોક લગે જાણવાં (તિર્યચ આઠમા દેવલોક સુધી ઉપજે છે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આણુંતાદિક ચાર દેવલોકે, નવ ઐવેયકે ને પાંચ આજીવર વૈમાને એક સમયે કેટલા દેવતા ઉપજે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક, એ ત્રણ ઉપજે ને ઉત્કૃષ્ટપણે સંખ્યાતાજ ઉપજે. (આણુંતાદિક દેવલોકે ગર્ભજ મનુષ્યજ ઉપજે, ને ગર્ભજ મનુષ્યજે તે સંખ્યાતાજ છે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન દેવલોકે દેવતા સમયે સમયે એકેકા અપહરતાં (કાઢતાં) કેટલે કાળે સર્વ અપહરાય રહે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે દેવતા અસંખ્યાતા સમયે સમયે અપહરતાંયકાં અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી લગી અપહરે તો પણ તે સર્વ અપહરાય નહીં. એટલા છે. એમ જવત્ સહસાર આહમા દેવલોક લગી કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આણુંતાદિક ચાર દેવલોકે, નવ ઐવેયકે, ને પાંચ અણુત્તર વૈમાને દેવતા સમયે સમયે એકેકા અપહરતાં યકાં કેટલે કાળે સર્વ અપહરાય રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે પણ અસંખ્યાતા છે માટે સમયે સમયે અસંખ્યાતા અપહરતા યકાંક્ષેત્ર પલ્લોપમના સૂક્ષ્મપણે અસંખ્યાતા ભાગ લગી અપહરીએ તો પણ સર્વ અપહરાય નહીં એટલા છે. પણ નિશ્ચયે ક્યારેય પણ અપહર્યા નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન દેવલોકે દેવતાને કેવડી મોટી શરીરની અવગાહનાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેની બે ભેદે શરીરની અવગાહના છે. એક ભવધારણીક ને ખીજો ઉત્તર વૈકીય. તેમાં જે ભવધારણીક શરીર તે જઘન્યથી આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે છે. (ઉપજતી વેળાએ) ને ઉત્કૃષ્ટપણે સાત હાથની છે. ને તીહાં જે ઉત્તર વૈકીય. શરીર તે જઘન્યથી આંગુલને સંખ્યાતમે ભાગે છે (પ્રારંભ વેળાએ.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે લાખ જોજનની છે. બાર દેવલોક સુધી.

ત્યાર પછી એકેકા હાથ ઓછો કરીએ. તે એમકે. સનતકુમાર, માહેદ્રે ૭ હાથ. બ્રહ્મ, લાંતકે. પાંચ હાથ. માહાસુક, સહસારે ચાર હાથ. આનંતાદિક ચાર દેવલોકે ત્રણ હાથ. નવ ઐવેયકે બે હાથ. જવત્ અનુત્તર. વૈમાનના દેવતાને એક હાથ શરીરની અવગાહના છે. તેમાં વળી નવ ઐવેયકે ને અણુત્તર વૈમાને એકજ ભવધારણીય શરીર છે. ઉત્તર વીકીય શરીર નથી. (કરવાની શક્તિ છે પણ કરે નહીં કાર્યના અભાવ-માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન. દેવલોકે દેવતાના શરીર કયે સંધયણે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ૭ સંધયણ રહીત અસંધયણી છે. હાડ નથી, રૂધિર નથી, ને નસ પણ નથી. તે માટે સંધયણ નથી. (હાડ નસનો બંધ તે સંધયણ કહીએ તે માટે.) વળી જે પુદ્ગળ ઇષ્ટ, કાંત, મનોહર છે. જવત્ તે તેહના શરીરના સમુહપણે પરીણમે છે. એમ જવત્ અણુત્તર વૈમાનના દેવતા લગી કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન. દેવલોકે દેવતાના શરીર કયે સંસ્થાને સંસ્થિત છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે દેવતાના શરીર બે પ્રકારે છે. એક ભવ ધારણીય શરીર ને ખીજો ઉત્તર વૈકીય શરીર. તેમાં જે ભવધારણીય શરીર છે તે સર્વ સમ ચતુરસ સંસ્થાને છે ને તેમાં જે ઉત્તર વૈકીય શરીર છે, તે અનેક સંસ્થાને સંસ્થિત છે. (જેહવા ૩૫ ચીતવે તેહવા ૩૫ વૈકુવે.) એમ જવત્ બારમા અચ્યુત દેવલોક લગી જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નવ ઐવેયક અને અણુત્તર વૈમાનના દેવતાના શરીર કયે સંસ્થાને છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ તેને એક ભવધારણીય શરીર છે તે સમ ચતુરસ સંસ્થાને સંસ્થિત છે તેને ઉત્તર વૈકીય શરીર નથી, (પ્રયોજનના અભાવ માટે આવા ગમન નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન. દેવલોકે દેવતા કહેવા વર્ણ કરીને છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તમ સૂવર્ણ શરીળા રાતા વર્ણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સનતકુમાર, ગાહેંદ્ર. દેવલોકના દેવતા કહેવા વર્ણ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, કમળના કેસરાં શરીળા ગૌર વર્ણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બ્રહ્મ દેવલોકના દેવતા કહેવે વર્ણ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, આદ્ર મધુક વનસ્પતિ શરીળાં પીળે વર્ણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લાંતકાદિક જીવત્ ઐવેયકના દેવતા કેવે વર્ણ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સુકલ વર્ણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અનુત્તર વૈમાનના દેવતા કેવે વર્ણ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પરમ સુકલ વર્ણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન. દેવલોકે દેવતાનાં શરીર કહેવા ગંધવંત છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેમ કોઇ કઠના પુકા હોય તેમજ સર્વ પૂર્વજીપરે જીવત્ અલંત મનોહર ગંધે કરીને છે. એમ જીવત્ અનુત્તર વૈમાનના દેવતા લગી કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન. દેવલોકે દેવતાના શરીર કહેવે સ્પર્શ કરીને છે ?

ઉત્તર—ગૌતમ, સ્થિર મૃદુ, સુકુમાળ, સ્નિગ્ધ એહવી શરીરની ત્વચા (આમડી) છે. એહવા સુકુમાળ સ્પર્શવંત છે. એમ જીવત્ અનુત્તર વૈમાનના દેવતા લગી કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન. દેવલોકે દેવતાને કહેવા પુહ્ગળ સ્વાસો સ્વાસ પછે પરીણમે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જે પુહ્ગળ ઇષ્ટ, કાંત, મનોહર જીવત્ તે પુહ્ગળ તે દેવતાને સ્વાસો સ્વાસપછે પરીણમે છે એમ જીવત્ અનુત્તર વિમાનના દેવતા લગી કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન. દેવલોકે દેવતાને કહેવા પુહ્ગળ આહારપછે પરીણમે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જે પુહ્ગળ ઇષ્ટ, કાંત. મનોહર જીવત્ તે પુહ્ગળ તે દેવતાને આહારપછે પરીણમે છે એમ જીવત્ અનુત્તર લગી કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન. દેવલોકના દેવતાને કેટલી લેશ્યા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને એક તેજી લેશ્યા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સનતકુમાર, ગાહેંદ્ર. કંપના દેવતાને કેટલી લેશ્યા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને એક પદ્મ લેશ્યા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બ્રહ્મ દેવલોકના દેવતાને કેટલી લેશ્યા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને એક પદ્મ લેશ્યા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લાંતક દેવલોકે જાવત નવ ઐવેયકના દેવતાને કેટલી લેશ્યા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને એક સુકલ લેશ્યા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અનુત્તર વૈમાનના દેવતાને કેટલી લેશ્યા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને એક પરમ સુકલ લેશ્યા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન. દેવલોકના દેવતા શું. સમ્યક્ત્વ દ્રષ્ટી છે? કે મિથ્યાત્વ દ્રષ્ટી છે? કે મિશ્ર દ્રષ્ટી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ ત્રણે દ્રષ્ટી ખારમા દેવલોક સુધી છે. એમ જાવત નવ ઐવેયકના દેવતા સમ્યક્ત્વ દ્રષ્ટી છે. મિથ્યાત્વ દ્રષ્ટી છે; પણ મિશ્ર દ્રષ્ટી નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અનુત્તર વૈમાનના દેવતા શું. સમ્યક્ત્વ દ્રષ્ટી છે? કે મિથ્યાત્વ દ્રષ્ટી છે? કે મિશ્ર દ્રષ્ટી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સમ્યક્ત્વ દ્રષ્ટી છે પણ મિથ્યાત્વ દ્રષ્ટી નથી તેમ મિશ્ર દ્રષ્ટી પણ નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ. ઇશાન દેવલોકના દેવતા શું. જ્ઞાની છે, કે અજ્ઞાની છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ત્રણ જ્ઞાન અને ત્રણ અજ્ઞાન નિશ્ચય છે. એમ જાવત નવ ઐવેયક લગી જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અનુત્તર વૈમાનના દેવતા શું. જ્ઞાની છે, કે અજ્ઞાની છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ જ્ઞાની છે પણ અજ્ઞાની નથી. ત્રણ જ્ઞાન નિશ્ચય છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સર્વ વૈમાનીક દેવતાને કેટલા જોગ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, મન, વચન અને ક્રિયા એ ત્રણ જોગ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તેહને કેટલા ઉપયોગ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સાકાર અને નિરાકાર એ બે ઉપયોગ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાનના દેવતા અવધિજ્ઞાને કરીને કેટલું ક્ષેત્ર જાણે, દેખે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી આંગુળનો અસંખ્યાતમો ભાગ દેખે અને ઉત્કૃષ્ટપણે હેડું જાવત રત્નપ્રભા પૃથ્વી લગી દેખે. ઉંચું જાવત પોતાના વૈમાન લગી દેખે. અને ત્રીજું જાવત અસંખ્યાતા દ્રીપ, સમુદ્ર લગી દેખે. એણી રીતે સૌધર્મ, ઇશાનના દેવતા પહેલી પૃથ્વી લગી અવધિજ્ઞાને કરી દેખે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સનતકુમાર, માહેંદ્રના દેવતા અવધિજ્ઞાને કરી કેટલું ક્ષેત્ર દેખે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે ત્રીજી, ચોથા દેવલોકના દેવતા ખીજી પૃથ્વી લગી દેખે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અલ્પ, લાંતકના દેવતા અવધિજ્ઞાને કરી કેટલું દેખે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે પાંચમા છઠા દેવલોકના દેવતા ત્રીજી પૃથ્વી લગી દેખે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, માહાસુક, સહસારના દેવતા અવધિજ્ઞાને કરી કેટલું દેખે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે સાતમા, આઠમા દેવલોકના દેવતા યોથી પૃથ્વી લગી દેખે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આણંત, પ્રાણંતના દેવતા અવધીજ્ઞાને કરી કેટલું દેખે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે નવમા, દશમા દેવલોકના દેવતા પાંચમી પૃથ્વી લગી દેખે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આરણ, અચ્યુતના દેવતા અવધીજ્ઞાને કરી કેટલું દેખે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે અગ્યારમા, બારમા દેવલોકના દેવતા પણ પાંચમી પૃથ્વી લગી દેખે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, હેઠલી ત્રીક અને મધ્યની ત્રીક એ છ ઐવેયકના દેવતા કેટલું દેખે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે છ ત્રીકના દેવતા છઠી પૃથ્વી લગી દેખે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉપરલી ત્રીક ઐવેયકના દેવતા અવધી જ્ઞાને કરી કેટલું દેખે ?

ઉત્તર—ગૌતમ, તે ઉપરલી ત્રીકના દેવતા સાતમી પૃથ્વી લગી દેખે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અણુત્તર વૈમાનના દેવતા અવધીજ્ઞાને કરી કેટલું ક્ષેત્ર દેખે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, કાંઈક ઉણી સમગ્ર લોકનાળ દેખે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાનના દેવતાને કેટલી સમુદ્ધાત છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને પાંચ સમુદ્ધાત છે. વેદના સમુદ્ધાત ૧, કપાય સમુદ્ધાત ૨, મારણાંતિક સમુદ્ધાત ૩, વૈક્રીય સમુદ્ધાત ૪, ને તેજસ સમુદ્ધાત ૫. એમ જાવત બારમા અચ્યુત દેવલોક લગી પાંચ સમુદ્ધાત છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નવ ઐવેયક ને પાંચ અનુત્તર વૈમાનના દેવતાને કેટલી સમુદ્ધાત છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને ધુરલી (પ્રથમની) વેદના ૧, કપાય ૨, ને મારણાંતિક ૩, એ ત્રણ સમુદ્ધાત છે. (વૈક્રીયાદિક નથી પ્રયોજનના અભાવ માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાનના દેવતા કેહવી ક્ષુધા, તૃપા ભોગવતાંથકાં વિચરે છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ક્ષુધા, તૃપા નથી એમ જાવત અનુત્તર વૈમાનના દેવતા લગી જાણું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન દેવલોકે દેવતા એક ૩૫ અથવા ધણાં ૩૫ નવાં વૈકૃવી શકે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા. એક અથવા ધણાં ૩૫ વૈકૃવે. એમ એક ૩૫ વૈકૃવતાંથકાં એકંદ્રીનું, બેઈંદ્રીનું, તેઈંદ્રીનું, ચૌરેંદ્રીનું ૩૫ અથવા પચેંદ્રીનું ૩૫ વૈકૃવે. ને ધણા ૩૫ વૈકૃવતાંથકાં પણ એકેંદ્રીનાં ૩૫ અથવા જાવત પચેંદ્રીયનાં ૩૫ વૈકૃવે. વળી સંખ્યાતા પણ વૈકૃવે ને અસંખ્યાતા પણ વૈકૃવે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જે ૩૫ વૈકૃવે તે સરખાં ૩૫ વૈકૃવે, કે અણુસરખાં ૩૫ વૈકૃવે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સરખાં પણ વૈકૃવે ને અણુસરખાં પણ વૈકૃવે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે ૩૫ સંજંઘપણે વૈકૃવે, કે અસંજંઘપણે વૈકૃવે.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સંજંઘ પણ વૈકૃવે ને અસંજંઘ પણ વૈકૃવે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે રૂપ તેમાં વૈકૃતીને શું કરે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પોતાના મન ચીંતવ્યાં કાર્ય કરે. એમ જાવત્ પારમા અચ્યુત દેવલોક લગી કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઐવેયકતા અને અનુત્તર વૈમાનના દેવતા શું એક રૂપ વૈકૃતવા સમર્થ છે, કે ધણા રૂપ વૈકૃતવા સમર્થ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એક રૂપ પણ વૈકૃતવા સમર્થ છે ને ધણા રૂપ પણ વૈકૃતવા સમર્થ છે. પણ નહીં. નિશ્ચયે તે સંપતિ વૈકૃતતા ન હોય, વૈકૃતતા નથી, ને વૈકૃતશે નહીં, (પ્રયોજનના અભાવ માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાનના દેવતા કેહવુંક સુખશાતા ભોગવતાથકા વિચરે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, મનોરૂ શબ્દ, રૂપ, રસ જાવત્ સ્પર્શ ભોગવતાથકાં વિચરે છે. એમ જાવત્ અનુત્તર વૈમાન લગી કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાનના દેવતા કેહવીક રહિવંત છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, મહા રહિવંત છે, મહા જ્યુતીવંત છે, જાવત્ મહા પ્રભાવંત છે, રહિએ કરી સહીત છે. એમ જાવત્ પારમા અચ્યુત દેવલોક લગી કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઐવેયક, અનુત્તર વૈમાનના દેવતાને કેહવીક રહિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ મહર્થિક છે જાવત્ સર્વે મહા પ્રભાવંત ઈદ્રાદિક અવહાર રહીત છે. જાવત્ તે સર્વ દેવતાના ગણ અહમેંદ્ર છે. અહો શ્રમણો આવખાવંતો!

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાનના દેવતા વિભૂષાયે શૃંગારે કરી કેહવા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ પ્રકારે છે. ઉત્તર વૈક્રીય શરીરવંત ને ભવધારણીય શરીરવંત. તીહાં જે ઉત્તર વૈક્રીય શરીરવંત છે. તે હારે કરી ખીરાજીત છે હૃદય જેહનાં એહવાં છે, જાવત્ દશે દિશીપ્રતે ઉદ્યોત કરતાથકાં પ્રકાશ કરતાથકાં જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. ને ત્યાં જે ભવધારણીય શરીરવંત છે. તે આભરણ, વસ્ત્ર રહીત છે ને તે સ્વભાવિક વિભૂષાયે કરી સહીત છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન દેવલોકે દેવાંજા વિભૂષાયે કરી કેહવી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ પ્રકારે છે. ઉત્તર વૈક્રીય શરીરવંત ને ભવધારણીય શરીરવંત. ત્યાં જે ઉત્તર વૈક્રીય શરીરવંત છે. તે આંજર પ્રમુખ આભૂષણ સહીત છે, સુવર્ણમય ધુધરી શબ્દવંત સહીત, પ્રવર ઉત્તમ જેણીએ વસ્ત્ર પહીર્યાં છે, ચંદ્રમા સમાન મુખ છે. ચંદ્રમાનીપરે વિલાસવંત છે. અર્ધ ચંદ્ર સમાન તેહના નિલાડ છે, શૃંગાર અને આકારે કરીને તેહનો મનોહર વેશ છે, સંગત પ્રમુખ જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. અને ત્યાં જે ભવધારણીય શરીરવંત છે તે દેવાંજા આભરણ વસ્ત્રે કરી રહીત છે. ને સ્વભાવિક શરીરની શોભાએ કરી સહીત છે. જે દેવલોક ઉપરાંત શેષ દેવલોકે દેવતાજ છે, દેવાંજા નથી એમ જાવત્ અચ્યુત પારમા દેવલોક લગી કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઐવેયકના દેવતા વિભૂષાએ શૃંગારે કરી કેહવા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, આભરણ વસ્ત્રે કરી રહીત છે. ને સ્વભાવીક શરીરની શોભાએ કરી સહીત છે. એમ અનુત્તર વૈમાનના દેવતા પણ કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાનના દેવતા કહેવા કામ ભોગ ભોગવતાંથકાં વિચરે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ઇષ્ટ શબ્દ, ઇષ્ટ રૂપ જાવત્ ઇષ્ટ સ્પર્શ ભોગવે છે એમ જાવત્ ઐવેયકના દેવતા લગી કહેવું. અને અનુત્તર વૈમાનના દેવતાને ઉત્કૃષ્ટ શબ્દ જાવત્ ઉત્કૃષ્ટ સ્પર્શ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વૈમાનીક દેવતા, દેવાંજાની સ્થિતિ કેટલી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેમ પનવણાના સ્થિતિ પદને અનુસારે સર્વની સ્થિતિ કહેવી. તે પહેલા દેવલોકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય એક પલ્લોપમની ને ઉત્કૃષ્ટી એ સાગરોપમની. તેની પરિગ્રહિત દેવીની જઘન્ય એક પલ્લની ને ઉત્કૃષ્ટી સાત પલ્લની. ને અપરિગ્રહિત દેવીની જઘન્ય એક પલ્લની ને ઉત્કૃષ્ટી પચાસ પલ્લની. બીજા દેવલોકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય એક પલ્લ આઝેરી. ને ઉત્કૃષ્ટી એ સાગર આઝેરી. તેની પરિગ્રહિત દેવીની જઘન્ય એક પલ્લ આઝેરી ને ઉત્કૃષ્ટી નવ પલ્લની. ને અપરિગ્રહિત દેવીની જઘન્ય એક પલ્લ આઝેરી ને ઉત્કૃષ્ટી પચાસ પલ્લની. ત્રીજા દેવલોકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય એ સાગરની ને ઉત્કૃષ્ટી સાત સાગરની. ચોથા દેવલોકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય એ સાગર આઝેરી ને ઉત્કૃષ્ટી સાત સાગર આઝેરી. પાંચમા દેવલોકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય સાત સાગરની ને ઉત્કૃષ્ટી દશ સાગરની. છઠા દેવલોકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય દશ સાગરની ને ઉત્કૃષ્ટી ચક્ર દશ સાગરની. સાતમા દેવલોકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય ચક્ર દશ સાગરની ને ઉત્કૃષ્ટી સત્તર સાગરની. આઠમા દેવલોકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય સત્તર સાગરની ને ઉત્કૃષ્ટી અઠાર સાગરની. નવમા દેવલોકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય અઠાર સાગરની ને ઉત્કૃષ્ટી ઓગણીસ સાગરની. દશમા દેવલોકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય ઓગણીસ સાગરની ને ઉત્કૃષ્ટી વીસ સાગરની. અગ્યારમા દેવલોકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય વીસ સાગરની ને ઉત્કૃષ્ટી એકવીસ સાગરની. બારમા દેવલોકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય એકવીસ સાગરની. ઉત્કૃષ્ટી બાવીસ સાગરની. પેહેલી ઐવેયકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય બાવીસ સાગરની. ઉત્કૃષ્ટી ત્રેવીસ સાગરની. બીજી ઐવેયકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય ત્રેવીસ સાગરની ને ઉત્કૃષ્ટી ચોવીસ સાગરની. ત્રીજી ઐવેયકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય ચોવીસ સાગરની ને ઉત્કૃષ્ટી પચવીસ સાગરની. ચોથી ઐવેયકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય પચવીસ સાગરની ને ઉત્કૃષ્ટી છવીસ સાગરની. પાંચમી ઐવેયકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય છવીસ સાગરની ને ઉત્કૃષ્ટી સત્તરવીસ સાગરની. છઠી ઐવેયકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય સત્તરવીસ સાગરની ને ઉત્કૃષ્ટી અઠારવીસ સાગરની. સાતમી ઐવેયકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય અઠાર સાગરની ને ઉત્કૃષ્ટી ઓગણવીસ સાગરની. આઠમી ઐવેયકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય ઓગણવીસ સાગરની ને ઉત્કૃષ્ટી વીસ સાગરની. નવમી ઐવેયકના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય વીસ સાગરની ને ઉત્કૃષ્ટી એકવીસ સાગરની. ચાર આગ્રુતર વૈમાનના દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય

એકત્રીશ સાગરની ને ઉત્કૃષ્ટી તેત્રીશ સાગરની. સર્વાર્થસિદ્ધ વૈમાનના દેવતાની સ્થિતિ જ્ઞાન્ય ને ઉત્કૃષ્ટી તેત્રીશ સાગરની.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતા માહેથી આંતરા રહીત ચવીને ક્યાં જાય? ક્યાં ઉપજે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેમ પનવણના બુદ્ધાંતિ પદમાં કહ્યું છે તેમ સર્વ કહેવું. તે સંક્ષેપમાં એમ જે પહેલા ખીજ દેવલોકના દેવતા ચવીને બાદર પૃથ્વી, પાણી, વનરપતિ, ગર્ભજ તિર્યચ ને મનુષ્ય એ પાંચમાં જાય. ત્રીજેથી આઠમા દેવલોક સુધીના દેવતા ચવીને ગર્ભજ તિર્યચ, મનુષ્યમાં જાય. ને નવમા દેવલોકથી તે સરવાર્થ સિદ્ધના દેવતા ચવીને એક ગર્ભજ મનુષ્યમાં જાય.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૌધર્મ, ઇશાન દેવલોક સર્વ પ્રાણી, સર્વ ભૂત, સર્વ જીવ, સર્વ સત્ત્વ. પૃથ્વીકાયપણે, જ્વત્ વનરપતિકાયપણે, દેવતાપણે, દેવીપણે, આસન, શયન, યાન, ભાંડ, ઉપગરણપણે પૂર્વે ઉપના છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, વારંવાર, અનેકવાર, અનંતીવાર ઉપના છે. સર્વ દેવલોકને વિષે એમજ કહેવું. પણ એટલો વિશેષ જે એ દેવલોક ઉપરાંત દેવીપણે નથી ઉપના (કેમકે એ દેવલોક ઉપરાંત દેવી નથી તે માટે.) એમ ઐવેચકને વિષે પણ કહેવું. ને અનુત્તર વૈમાનને વિષે પણ એમજ કહેવું. પણ એમાં એટલો વિશેષ જે દેવતાપણે નથી ઉપના ને દેવીપણે પણ નથી ઉપના (કેમકે દેવી તો તીહાં નથી ને દેવતા પણ તીહાંના એક જે ચાર ભવ કરે તે માટે તીહાંના દેવપણે સર્વ જીવ ઉપના નથી.) એ વૈમાનિકનો અધિકાર પુરો થયો.

૧૨૭. ચારે ગતિની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, અબ્રાધાકાળ અને અદ્ય બહુત્વનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકીને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જ્ઞાન્યથી દશ હજાર વર્ષની ને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીશ સાગરોપમની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જ્ઞાન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પદ્યોપમની સ્થિતિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્યની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેની પણ તિર્યચનીપરે ત્રણ પદ્યોપમની સ્થિતિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતાને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, દેવતાની સ્થિતિ નારકીની પરે સ્થિતિ કહેવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતા, નારકીને કેટલા કાળની કાયસ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેની જે ભવસ્થિતિ કહી તેહીજ કાયસ્થિતિ જાણવી. (એકજ ભવ કરે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચને કેટલા કાળની કાયસ્થિતિ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તિર્યચ તિર્યચપણે જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે. (તિર્યચપણે એકજ લઘુ ભવ કરે સારે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનસ્પતિનો કાળ અનંતી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી અસંખ્યાતા પુદ્ગળ પરાવર્ત લગી રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્ય મનુષ્યપણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે. (એકજ લઘુ ભવ કરે સારે.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પલ્યોપમ પૂર્વ ક્રોડી પૃથક્ત્વે અધીક રહે. (સાત ભવ પૂર્વ ક્રોડીના કરીને આઠમો ભવ ત્રણ પલ્યોપમનો ભુગળીયાનો કરે સારે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકી, મનુષ્ય, દેવતાને અંતર કેટલા કાળનો પડે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો અંતર પડે (અંતર્મુહુર્તનો અન્ય ભવ કરીને પાછો તેહીજ થાય સારે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અંતર પડે. (વનસ્પતિમાં જાય સારે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચને કેટલા કાળનો અંતર પડે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો અંતર પડે. (અંતર્મુહુર્તનો નાહનો મનુષ્યનો એકજ ભવ કરીને પાછો તિર્યચ થાય સારે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે સાગરોપમ શત પૃથક્ત્વ ઝાઝેરાનું અંતર પડે. (તિર્યચ ટાળી આક્રી ત્રણ ગતીમાંહે ઉત્કૃષ્ટો એટલોજ કાળ રહેવાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકી ૧, તિર્યચ ૨, મનુષ્ય ૩, અને દેવતા ૪. એ માંહે કયા કયા થકી થોડા, ઘણા, તુલ્ય, વિશેષાધિક હોય ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ થકી થોડા મનુષ્ય છે ૧, તેથકી નારકી અસંખ્યાત ગુણ છે ૨, તે થકી દેવતા અસંખ્યાત ગુણ છે ૩, ને તે થકી તિર્યચ અનંત ગુણ છે ૪. (વનસ્પતિ અનંતા માટે.) એટલે એ અધિકાર પૂરો થયો. એ ચાર પ્રકારે સંસારી જીવ કહ્યા. એ શ્રી જીવાભીગમ સૂત્રે ચતુર્વિધ જીવની પ્રતિપતિ સંપૂર્ણ થઇ.

૧૨૮. પાંચ પ્રકારે સંસારી જીવ. તેમાં તેની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, અંતર ને અલ્પ બહુત્વનો અધિકાર.

ત્યાં જે આચાર્ય એમ કહે છે જે પાંચ પ્રકારે સંસારી જીવ કહ્યા છે. તે એવી રીતે કહે છે જે એકદ્રિ ૧, બેઘદ્રિય ૨, તેઘદ્રિય ૩, ચક્રેદ્રિય ૪, ને પચદ્રિય ૫.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકદ્રિય જીવના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના બે ભેદ કહ્યા છે. પર્યાપ્તા ૧, ને અપર્યાપ્તા ૨, એમ જાવત પચેદ્રિય પણ બે ભેદ છે. પર્યાપ્તા ને અપર્યાપ્તા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકદ્રિય જીવને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે બાવીસ હજાર વરસની સ્થિતિ છે (પૃથ્વીકાય આશ્રી બાવીસ હજાર વરસની.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બેઇન્દ્રિય જીવને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૧૫૨ વરસની સ્થિતિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તેઇન્દ્રિય જીવને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ઓગણપચાસ રાત દીવસની સ્થિતિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચઉરેન્દ્રિય જીવને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ૭ માસની સ્થિતિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પચેન્દ્રિય જીવને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિ છે. (નારદી દેવતા આશ્રી).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેન્દ્રિય અપર્યાપ્તાની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુહુર્ત જાણવી. એમ જાવત્ પચેન્દ્રિય અપર્યાપ્તા ને અંતર્મુહુર્તની સ્થિતિ છે. (અપર્યાપ્તી પણાનો કાળ એટલોજ હોય તે માટે).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેન્દ્રિય પર્યાપ્તાને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે બાવીસ હજાર વરસ અંતર્મુહુર્તે ઉણાની છે (ઉપજતી વેળાએ અંતર્મુહુર્ત અપર્યાપ્તો હોય તે માટે.) એમ સર્વ પર્યાપ્તાને ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ અંતર્મુહુર્તે ઉણી જાણવી (ઉપજતી વેળાએ અંતર્મુહુર્ત લગી સર્વ જીવ અપર્યાપ્તા હોય તે માટે).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેન્દ્રિય જીવ એકેન્દ્રિયપણે કેટલા કાળ લગી રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે. (એકજ નાહનો ભવ કરે ત્યારે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ રહે. (વનસ્પતિમાં જાય ત્યારે વનસ્પતિના કાળ જેટલો રહે).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બેઇન્દ્રિય બેઇન્દ્રિયપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે સંખ્યાતો કાળ રહે. (સંખ્યાતા ભવ બેઇન્દ્રિયમાં કરે તે માટે).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તેઇન્દ્રિય તેઇન્દ્રિયપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પૂર્વલી રીતે સંખ્યાતો કાળ રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચૌરેન્દ્રીય ચૌરેન્દ્રીયપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પૂર્વલી રીતે સંખ્યાતો કાળ રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પચેન્દ્રીય પચેન્દ્રીયપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે ને ઉત્કૃષ્ટપણે હજાર સાગરોપમ આઝેરાં રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેન્દ્રીય અપર્યાપ્તા એકેન્દ્રીય અપર્યાપ્તાપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે. ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુહુર્તજ રહે. (અપર્યાપ્તાના ઘણા ભવ કરે તો પણ અંતર્મુહુર્તજ થાય.) એમ એન્દ્રીય, તેન્દ્રીય, ચૌરેન્દ્રીય ને પચેન્દ્રીય અપર્યાપ્તાપણે કાય સ્થિતિ કહેવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેન્દ્રીય પર્યાપ્તા એકેન્દ્રીય પર્યાપ્તાપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે ને ઉત્કૃષ્ટપણે સંખ્યાતા હજાર વરસ રહે. (પર્યાપ્તાપણે ભવ આઠ કરે તે માટે.) એમ એકેન્દ્રીય પર્યાપ્તાપણે સંખ્યાતા વરસ લગી રહે. તેકેન્દ્રીય પર્યાપ્તાપણે સંખ્યાતા અહોરાત્ર રહે. ચૌરેન્દ્રીય પર્યાપ્તાપણે સંખ્યાતા માસ લગે રહે ને પચેન્દ્રીય પર્યાપ્તાપણે સાગરોપમ સત પૃથક્ત્વ લગી રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેન્દ્રીય જીવને કેટલા કાળનું અંતર હોય? (એકેન્દ્રીયપણું છાંડીને પાછું કેટલે કાળે એકેન્દ્રીયપણું પામે?)

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત. (અંતર્મુહુર્તનો એકજ ભવ એકદ્રિયાદિકનો કરીને પાછો એકેન્દ્રીય થાય.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે બે હજાર સાગરોપમ સંખ્યાતા વરસે અધીક. (એટલો કાળ એકદ્રિયાદિકમાં રહે. પછે પાછો એકેન્દ્રીય થાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકદ્રિયને કેટલા કાળનું અંતર હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિનો અનંતો કાળ અંતર પડે.

એમ તેકેન્દ્રીયનું પણ અંતર કહેવું. એમ ચૌરેન્દ્રીયનું પણ અંતર કહેવું. એમ પચેન્દ્રીયનું પણ અંતર કહેવું. અપર્યાપ્તા સર્વને ઓઘીકની પરે એમજ કહેવું. અને પર્યાપ્તાપણે પણ એમજ ઓઘીકની પરે અંતર કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકદ્રિ ૧, એકદ્રી ૨, તેકદ્રી ૩, ચૌરેન્દ્રી ૪, ને પચેન્દ્રી ૫. એ માંહે કયા કયાથકી થોડા, ઘણા, સરખા ને વિશેષાધિક છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડા પચેન્દ્રી ૧. તે થકી ચૌરેન્દ્રી વિશેષાધિક છે ૨. તે થકી તેકદ્રિ વિશેષાધિક છે. ૩, તે થકી એકદ્રી વિશેષાધિક છે ૪. ને તે થકી એકેન્દ્રી અનંત ઘણા છે. ૫, અને તે થકી સદ્રી તે સર્વ સંસારી જીવ તે વિશેષાધિક છે ૬. (એકદ્રિ-અધિક સહીત માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેન્દ્રી અપર્યાપ્તા જાવત્ પચેન્દ્રી અપર્યાપ્તા એ માંહે કયા કયાથકી થોડા, ઘણા, તુલ્ય ને વિશેષાધિક છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડા પચેન્દ્રી અપર્યાપ્તા છે ૧, તે થકી ચૌરેન્દ્રીય અપર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે. ૨. તે થકી તેકદ્રીય અપર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૩. તે થકી એકદ્રિય અપર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૪. તે થકી એકેન્દ્રી અપર્યાપ્તા અનંતઘણા છે. ૫. તે થકી સદ્રી તે સર્વ સંસારી જીવ અપર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૬.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેન્દ્રી પર્યાપ્તા ભવત્ પચેન્દ્રી પર્યાપ્તા. એ માંહે કયા કયા થકી થોડા, ઘણાં, તુલ્ય ને વિશેષાધિક છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વથકી થોડા ઐરેન્દ્રી પર્યાપ્તા છે ૧, તે થકી પચેન્દ્રી પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૨. તે થકી બેષદ્રિય પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૩, તે થકી તેષદ્રિય પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૪, તે થકી એકેન્દ્રી પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૫, ને તે થકી સષદ્રીય પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૬.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સષદ્રી જીવ પર્યાપ્તા ને અપર્યાપ્તા એ માંહે કયા કયાથકી થોડા ભવત્ વિશેષાધિક હોય?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વ થકી થોડા સષદ્રી અપર્યાપ્તા છે ૧, તે થકી સષદ્રી પર્યાપ્તા સંખ્યાતગુણ છે ૨. એમ એકેન્દ્રી પર્યાપ્તા, અપર્યાપ્તાનું પણ અદ્ય બહુત્વ કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બેષદ્રિ પર્યાપ્તા, અપર્યાપ્તા. એ માંહે કયા કયાથકી થોડા, ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વથકી થોડા બેરિન્દ્રી પર્યાપ્તા છે ૧. તેથકી બેરિન્દ્રી અપર્યાપ્તા અસંખ્યાતગુણ છે ૨. એમ તેન્દ્રીય, ચતુરિન્દ્રીય, અને પચેન્દ્રીય પણ કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેન્દ્રી ૧, બેષદ્રી ૨, તેષદ્રીય ૩, ચતુરિન્દ્રી ૪, ને પચેન્દ્રી ૫, પર્યાપ્તા, અપર્યાપ્તા ૧૦. એ માંહે કયા કયા થકી થોડા ભવત્ વિશેષાધિક હોય?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વ થકી થોડા ચતુરિન્દ્રી પર્યાપ્તા છે ૧, તે થકી પચેન્દ્રી પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૨. તે થકી બેષદ્રી પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૩. તે થકી તેષદ્રીય પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૪. તે થકી પચેન્દ્રી અપર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૫. તે થકી ચતુરિન્દ્રી અપર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૬. તે થકી તેષદ્રિ અપર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૭. તે થકી બેષદ્રિ અપર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૮, તે થકી એકેન્દ્રી અપર્યાપ્તા અનંતગુણ છે ૯. તે થકી સષદ્રિ અપર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૧૦. તે થકી એકેન્દ્રી પર્યાપ્તા સંખ્યાત ગુણ છે ૧૧. અને તે થકી સષદ્રિ પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૧૨. એ પાંચ પ્રકારે સંસારી જીવ કહ્યા. એ શ્રી જીવાભીગમ સૂત્રે પંચવિધ પ્રતિપતિ સંપૂર્ણ થય.

૧૨૯. છ પ્રકારે સંસારી જીવ તેમાં તેની ભવસ્થિતિ, કાય સ્થિતિ, અંતર અને અદ્ય બહુત્વનો અધિકાર.

ત્યાં જે આચાર્ય એમ કહેછે જે છ પ્રકારે સંસારી જીવ છે તે એવી રીતે કહેછે જે. પૃથ્વીકાયા ૧, અપકાયા ૨, તેજકાયા ૩, વાયુકાયા ૪, વનસ્પતિકાયા ૫, ને ત્રસકાયા ૬.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પૃથ્વીકાયા જીવ કેટલે ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, બે ભેદ છે. સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયા ૧, ને આદર પૃથ્વીકાયા ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયાના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, બે ભેદ છે. પર્યાપ્તા ૧, ને અપર્યાપ્તા ૨.

એમ બાદર પૃથ્વીકાયા પણ બે બે છે. એમ ચાર ચાર બે બે કરીને અપકાયા, તેઉકાયા, વાયુકાયા ને વનસ્પતિકાયા. તે પણ સુક્ષ્મ ૧, બાદર ૨, પર્યાપ્તા ૩, ને અપર્યાપ્તા ૪, એમ ચાર ચાર બે બે કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રસકાયા જીવ કેટલે બે બે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, બે બે છે, પર્યાપ્તા ૧, ને અપર્યાપ્તા ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પૃથ્વીકાયા જીવની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તની અને ઉત્કૃષ્ટપણે બાવીશ હજાર વરસની સ્થિતિ છે.

એમ સર્વની સ્થિતિ કહેવી. ત્રસકાયાને જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તની અને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીશ સાગરોપમની સ્થિતિ છે. અપર્યાપ્તા સર્વને જઘન્યપણે અને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુહુર્તની સ્થિતિ છે. પર્યાપ્તા સર્વને જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તની અને ઉત્કૃષ્ટપણે આપ આપણી ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ તે અંતર્મુહુર્તે ઉણી કહેવી. (અંતર્મુહુર્ત અપર્યાપ્તાપણાનો કાળ નય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પૃથ્વીકાયા જીવ પૃથ્વીકાયાપણે કેટલા કાળ લગી રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે ને ઉત્કૃષ્ટપણે અસંખ્યાતો કાળ. કાળથી અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણિ ને ક્ષેત્રથી અસંખ્યાતા લોકના આકાશ પ્રદેશ જેટલી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી લગી પૃથ્વીકાયાપણે રહે.

એમ અપકાયા, તેઉકાયા, ને વાયુકાયાને સ્થિતિ કહેવી. ને વનસ્પતિકાયા વનસ્પતિ માંહે જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત રહે ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અનંતી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી અનંતા લોકના આકાશ પ્રદેશ પ્રમાણુ રહે. આવળીકાના અસંખ્યાતમાં ભાગમાં જેટલા સમય હોય તેટલા પુદ્ગળ પરાવર્ત લગી રહે. ત્રસકાયા જીવ ત્રસકાયાપણે જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે, ને ઉત્કૃષ્ટપણે બે હજાર સાગરોપમ સંખ્યાતે વરસે અધીક એટલું રહે. વળી અપર્યાપ્તા જીવે કાચના જીવ જઘન્યથી ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુહુર્ત લગીજ રહે. (અપર્યાપ્તાપણે સંખ્યાતા ભવ કરે પણ તે સર્વ થઇને અંતર્મુહુર્તજ થાય.) ને પર્યાપ્તા પૃથ્વી ૧, અપ ૨, વાયુ ૩, ને વનસ્પતિની કાયસ્થિતિ સંખ્યાતા હજાર વરસની હોય. (પર્યાપ્તાપણે ઉત્કૃષ્ટા પણ સંખ્યાતાજ ભવ કરે તે માટે.) ને પર્યાપ્તા તેઉકાચને સંખ્યાતા દીવસની કાયસ્થિતિ હોય. ત્રસકાયા પર્યાપ્તાપણે સાગરોપમ સત પ્રથક્ત્વ આઝેરાં રહે. એ પર્યાપ્તા સર્વને એમ કાયસ્થિતિ બાણવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પૃથ્વીકાયાને કેટલા કાળનું અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો (વનસ્પતિનો) કાળ અંતર પડે.

એમ અપકાયા, તેઉકાયા ને વાયુકાયાને પણ અંતર કહેવું. ને વનસ્પતિકાયાને અંતર જઘન્ય અંતર્મુહુર્તનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે અસંખ્યાતો કાળ અંતર પડે. વળી ત્રસકાયાને

અનંતો કાળ અંતર પડે. (વનસ્પતિમાં જાય માટે) એમ. અપર્યાપ્તા પૃથ્વી ૧, અપ ૨, તેહ ૩, વાયુ ૪, અને ત્રસ ૫. તેને અનંતાકાળનો (વનસ્પતિ કાળનો) અંતર પડે. ને અપર્યાપ્તા વનસ્પતિને અસંખ્યાતા કાળનો (પૃથ્વીયાદિકની કાયસ્થિતિનો) અંતર પડે. વળી પર્યાપ્તા પૃથ્વી ૧, અપ ૨. તેહ ૩, વાયુ ૪, ને ત્રસ ૫. તેને અનંતો કાળ (વનસ્પતિનો કાળ) અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત. પૃથ્વીકાયા ૧, જીવત્ ત્રસકાયા ૬. એ માંહે કયા કયાથકી થોડા ૧. જીવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડા ત્રસકાયા જીવ છે ૧. તેથકી તેહકાયા અસંખ્યાતગુણ છે ૨. તેથકી પૃથ્વીકાયા વિશેષાધિક છે ૩, તેથકી અપકાયા વિશેષાધિક છે ૪. તેથકી વાયુકાયા વિશેષાધિક છે ૫. ને તેથકી વનસ્પતિકાયા અનંતગુણ છે ૬.

એમ અપર્યાપ્તાનું અલ્પ બહુત્વ પણ કહેવું અને પર્યાપ્તાનું પણ એમજ કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પૃથ્વીકાયા પર્યાપ્તા ૧, ને અપર્યાપ્તા ૨, એમાંહે કયા કયાથકી થોડા ૧, જીવત્ વિશેષાધિક હોય? ૪.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડા પૃથ્વીકાયા અપર્યાપ્તા છે ૧, તેથકી પૃથ્વીકાયા પર્યાપ્તા સંખ્યાત ગુણ છે ૨, (સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયા પર્યાપ્તા ધણ છે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપકાયા પર્યાપ્તા ૧, ને અપર્યાપ્તા ૨, એમાંહે કયા કયાથકી થોડા ૧. જીવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડા અપકાયા અપર્યાપ્તા છે ૧, તેથકી અપકાયા પર્યાપ્તા સંખ્યાત ગુણ છે. ૨, એમ જીવત્ વનસ્પતિકાયા લગી અલ્પ, બહુત્વ કહેવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રસકાયા પર્યાપ્તા ૧, ને અપર્યાપ્તા ૨. એ માંહે કયા કયાથકી થોડા ૧, ધણ છે? ૨.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડા ત્રસકાયા પર્યાપ્તા છે ૧, તે થકી ત્રસકાયા અપર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પૃથ્વીકાયા પર્યાપ્તા ૧, જીવત્ ત્રસકાયા પર્યાપ્તા ૬, ને અપર્યાપ્તા ૧૨. એ માંહે કયા કયાથકી થોડા ૧, જીવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ થકી થોડા ત્રસકાયા પર્યાપ્તા છે ૧, તે થકી ત્રસકાયા અપર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૨. તે થકી તેહકાયા અપર્યાપ્તા સંખ્યાત ગુણ છે ૩, તે થકી પૃથ્વીકાયા અપર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૪, તે થકી અપકાયા અપર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૫, તે થકી વાયુકાયા અપર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૬, તે થકી તેહકાયા પર્યાપ્તા સંખ્યાત ગુણ છે ૭, તે થકી પૃથ્વીકાયા પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૮, તે થકી અપકાયા પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૯, તે થકી વાયુકાયા પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૧૦, તે થકી વનસ્પતિકાયા અપર્યાપ્તા અનંત ગુણ છે ૧૧, તે થકી સકાયા અપર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૧૨, તે થકી વનસ્પતિકાયા પર્યાપ્તા સંખ્યાત ગુણ છે ૧૩, ને તે થકી સકાયા પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૧૪.

૧૩૦. સુક્ષ્મ જીવની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, અંતર
ને અલ્પ બહુત્વનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ જીવની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તની ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુહુર્તની સ્થિતિ છે.

એમ સુક્ષ્મ પૃથ્વી ૧, અપ ૨, તેજ ૩, વાયુ ૪, વનસ્પતિ ૫, અને નિગોદની સ્થિતિ કહેવી. વળી એમ સર્વ સુક્ષ્મ અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તાને પણ જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તની ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુહુર્તની સ્થિતિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ જીવ સુક્ષ્મપણે કેટલા કાળ લગી રહે? (કાયસ્થિતિપણે?)

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે ને ઉત્કૃષ્ટપણે અસંખ્યાતો કાળ અસંખ્યાતા લોકના આકાશ પ્રદેશ તેટલી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી લગી રહે.

એમ પૃથ્વીઆદિક સર્વ સુક્ષ્મને પૃથ્વિનો કાળ કહેવો. જનવત્ સુક્ષ્મ નિગોદને પણ પૃથ્વિનો કાળ કહેવો, ને અપર્યાપ્તા સર્વને જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુહુર્તની કાયસ્થિતિ છે. એમ પર્યાપ્તા પણ સર્વને જઘન્ય પણ ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુહુર્ત કાયસ્થિતિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ જીવને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો ને ઉત્કૃષ્ટપણે અસંખ્યાતો કાળ. તે કાળથી અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી. ને ક્ષેત્રથી આંશુળના અસંખ્યાતમા ભાગ પ્રમાણ આકાશ શ્રેણી માંહે જેટલા આકાશ પ્રદેશ હોય તેટલી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણીનો અંતર પડે.

એમ સુક્ષ્મ વનસ્પતિકાયાને ને સુક્ષ્મ નિગોદને પણ આંશુળના અસંખ્યાતમા ભાગ પ્રમાણ આકાશ શ્રેણી માંહે જેટલા આકાશ પ્રદેશ તેટલી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણીનો અંતર પડે. ને સુક્ષ્મ પૃથ્વી ૧, અપ ૨, તેજ ૩, ને વાયુકાય ૪, તેને વનસ્પતિના કાળ પ્રમાણ (અનંતા કાળનું) અંતર પડે. એમ અપર્યાપ્તાને પણ અંતર કહેવું, ને પર્યાપ્તાને પણ એમજ અંતર કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ જીવ ૧, જનવત્ સુક્ષ્મ નિગોદ ૭. એ માંહે કયા કયાથી કયા ૧, કયા છે? ૪.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ થકી થોડા સુક્ષ્મ તેજકાયા છે ૧, તે થકી સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયા વિશેષાધિક છે ૨. તે થકી સુક્ષ્મ અપકાયા વિશેષાધિક છે ૩, તે થકી સુક્ષ્મ વાયુકાયા વિશેષાધિક છે ૪, તે થકી સુક્ષ્મ નિગોદ અસંખ્યાત ગુણ છે ૫. (સુક્ષ્મ નિગોદ, તે સુક્ષ્મ વનસ્પતિના કરીને કાળનું અને તે એક નિગોદે અનંતા જીવ છે.) તે થકી સુક્ષ્મ વનસ્પતિના જીવ અનંતા સુગ છે ૬. (એક નિગોદે અનંતા જીવ છે તે માટે) ને તે થકી સર્વ સુક્ષ્મ જીવ વિશેષાધિક છે ૭.

એમ અપર્યાપ્તાનું પણ અલ્પ, બહુત્વ કહેવું. ને પર્યાપ્તાનું અલ્પ, બહુત્વ પણ એમજ કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ પર્યાપ્ત ૧, અપર્યાપ્ત ૨. એ માંહે કયા કયાથકી થોડા ધણા હોય?

ઉત્તર—હે જૌતમ, સર્વ થકી થોડા સુક્ષ્મ જીવ અપર્યાપ્ત છે ૧, તે થકી સુક્ષ્મ પર્યાપ્ત સંખ્યાત ગુણ છે. ૨,

એમ જાવત્ સુક્ષ્મ નિગોદ લગી અપર્યાપ્તાથકી પર્યાપ્ત સંખ્યાત ગુણ કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ ૧, સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયા ૨, જાવત્ સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્ત ૭. અપર્યાપ્ત ૧૪. એ માંહે કયા કયાથકી થોડા ૧, જાવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે જૌતમ, સર્વ થકી થોડા સુક્ષ્મ તેઉકાયા અપર્યાપ્ત છે ૧. તે થકી સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયા અપર્યાપ્ત વિશેષાધિક છે ૨. તે થકી સુક્ષ્મ અપકાયા અપર્યાપ્ત વિશેષાધિક છે ૩, તે થકી સુક્ષ્મ વાયુકાયા અપર્યાપ્ત વિશેષાધિક છે ૪, તે થકી સુક્ષ્મ તેઉકાયા પર્યાપ્ત અસંખ્યાત ગુણ છે ૫, તે થકી સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયા પર્યાપ્ત વિશેષાધિક છે ૬, તે થકી સુક્ષ્મ અપકાયા પર્યાપ્ત વિશેષાધિક છે ૭, તે થકી સુક્ષ્મ વાયુકાયા પર્યાપ્ત વિશેષાધિક છે ૮, તે થકી સુક્ષ્મ નિગોદ અપર્યાપ્ત અસંખ્યાત ગુણ છે ૯. તે થકી સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્ત સંખ્યાત ગુણ છે ૧૦, તે થકી સુક્ષ્મ વનસ્પતિકાયા પર્યાપ્ત અનંત ગુણ છે ૧૧, તેથકી સુક્ષ્મ અપર્યાપ્ત વિશેષાધિક છે ૧૨, તે થકી સુક્ષ્મ વનસ્પતિકાયા પર્યાપ્ત સંખ્યાત ગુણ છે ૧૩, ને તે થકી સુક્ષ્મ પર્યાપ્ત વિશેષાધિક છે ૧૪. એ સુક્ષ્મ જીવનો અધિકાર પુરો થયો.

૧૩૧. બાહર જીવની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, અંતર

ને અલ્પ બહુત્વનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાહર જીવની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તની ને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીશ સાગરોપમની સ્થિતિ છે. (દિવતા નારકી આશ્રી).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાહર પૃથ્વીકાયની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે આવીસ હજાર વરસની સ્થિતિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાહર અપકાયની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે સાત હજાર વરસની સ્થિતિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાહર તેઉકાયની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ અહોરાત્રીની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાહર વાયુકાયની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ હજાર વરસની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાહર વનસ્પતિકાયની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે દશ હજાર વરસની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રત્યેક શરીરિ આદર વનસ્પતિકાયાની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે દશ હજાર વરસની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આદર નિગોદની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટપણે અંતર્મુહુર્તની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આદર ત્રસકાયાની કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સર્વ અપર્યામાને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યપણે અને ઉત્કૃષ્ટપણે અંતર્મુહુર્તની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સર્વ પર્યામાને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્ય અંતર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટપણે પોતપોતાની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ છે તેથી અંતર્મુહુર્તે ઉણી કહેવી. (સર્વને અંતર્મુહુર્ત અપર્યામાપણે જાય તે માટે)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આદર જીવ આદરપણે કેટલા કાળ લગી રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે અસંખ્યાતો કાળ રહે. તે કાળ થકી અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી. અને ક્ષેત્રથકી આકાશને અસંખ્યાતમે ભાગે આકાશ શ્રેણી માંહે જેટલા આકાશ પ્રદેશ હોય તેટલી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી લગી આદરપણે રહે.

આદર પૃથ્વીકાયા ૧, આદર અપકાયા ૨, આદર તેહિકાયા ૩, આદર વાયુકાયા ૪. પ્રત્યેક શરીરિ આદર વનસ્પતિકાયા ૫, ને આદર નિગોદ ૬. એટલાને પ્રત્યેક (એકકાને) જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તની ને ઉત્કૃષ્ટપણે સીતેર કોડાકોડ સાગરોપમની કાય સ્થિતિ જાણવી. અને અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી આંગુળના અસંખ્યાતમા ભાગ માંહે જેટલા આકાશ પ્રદેશ હોય તેટલા લગી આધપણે આદરમાંહે અને આદર વનસ્પતિપણે રહે.

શેષ થાકતાનો અનુબંધ કહું છું—શેષ આદર પૃથ્વી ૧, અપ ૨, તેહ ૩, વાયુ ૪, પ્રત્યેક શરીરિ આદર વનસ્પતિ ૫, ને આદર નિગોદ ૬. એ છ માંહે પ્રત્યેક (એકકાને) સાડી ત્રણ ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી લગી રહે એટલે સીતેર કોડાકોડ સાગરોપમ લગી રહે. ને સુદ્ધમ, આદર જે મળીને સામાન્ય થકી નિગોદપણે અઢી પુહગળ પરાવર્ત લગી રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રસકાયા ત્રસકાયપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે બે હજાર સાગરોપમ ઝાઝેરાં રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સર્વ અપર્યામાની કાયસ્થિતિ કેટલા કાળની હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્ય ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુહુર્તની હોય. (અપર્યામાપણે ઘણું જીવ કરે તો પણ અંતર્મુહુર્તજ રહે.)

હવે પર્યાપ્તિ બાદરને ને પર્યાપ્તિ બાદર ત્રસકાયાને એ એની કાયસ્થિતિ સાગરોપમ સત પ્રથક્ત્વ ઝાઝેરાની હોય.

પર્યાપ્તિ તેહિકાયાપણે સંખ્યાતા અહોરાત્ર રહે અને એ પ્રકારના નિગોદપણે અંતર્મુ-હુર્ત લગે રહે. અને શેષ પૃથ્વી ૧, અપ ૨, વાયુ ૩, ને પ્રત્યેક વનસ્પતિ ૪. એટલા પર્યાપ્તિપણે સંખ્યાતા હજાર વરસ લગી રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાદર જીવને કેટલા કાળનો અંતર પડે? પાછું બાદરપણું કેટલે કાળે પામે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, બાદરજીવ ૧. બાદર વનસ્પતિકાયા ૨. પ્રત્યેક શરીર બાદર વનસ્પતિ-કાયા ૩. ને બાદર નિગોદ ૪. એ ચારેને પૃથ્વીનો કાળ જીવત્ અસંખ્યાતા લોકનો આકાશ પ્રદેશ જેટલી હંત્સર્પિણી, અવસર્પિણી એટલો અંતર પડે. ને શેષ પૃથ્વી ૧, અપ ૨, તેહ ૩, વાયુ ૪, ને ત્રસ ૫. એ પાંચ બાદરને અનંતો વનસ્પતિનો કાળ અંતર પડે. એમ એ નવ પર્યાપ્તિને પણ અંતર કહેવું. ને અપર્યાપ્તિને પણ એમજ અંતર કહેવું.

હવે ઓધપણે બાદર જીવ ૧, બાદર વનસ્પતિકાયા ૨, પ્રત્યેક શરીર બાદર વન-સ્પતિકાયા ૩, ને બાદર નિગોદ ૪. એ ચારને અસંખ્યાતો (પૃથ્વીનો) કાળ અંતર હોય. ને શેષ બાદર પૃથ્વી ૧, અપ ૨, તેહ ૩, વાયુ ૪, ને ત્રસ ૫. એ પાંચને અનંતો વનસ્પતિનો કાળ અંતર હોય.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાદર જીવ ૧, બાદર પૃથ્વીકાયા ૨, જીવત્ બાદર ત્રસકાયા ૬. એ માંહે કયા કયાથકી થોડા ૧. જીવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડા બાદર ત્રસકાયા છે ૧, તેથકી બાદર તેહિકાયા અસં-ખ્યાત ગુણ છે. ૨, તેથકી પ્રત્યેક શરીર બાદર વનસ્પતિકાયા અસંખ્યાત ગુણ છે. ૩, તેથકી બાદર નિગોદ અસંખ્યાત ગુણ છે ૪, તેથકી બાદર પૃથ્વીકાયા અસંખ્યાત ગુણ છે ૫, તેથકી બાદર અપકાયા અસંખ્યાત ગુણ છે ૬, તેથકી બાદર વાયુકાયા અસંખ્યાત ગુણ છે ૭, તેથકી બાદર વનસ્પતિકાયા અનંત ગુણ છે ૮, ને તેથકી સર્વ બાદર જીવ વિશેષાધિક છે ૯.

એમ એજ રીતે અપર્યાપ્તિનું પણ અદ્ય બહુત્વ કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાદર જીવ પર્યાપ્તિ ૧, બાદર પૃથ્વી પર્યાપ્તિ ૨, જીવત્ બાદર ત્રસકાયા પર્યાપ્તિ ૬. એ માંહે કયા કયાથકી થોડા ૧. જીવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે ગૌતમ. સર્વથકી થોડા બાદર તેહિકાયા પર્યાપ્તિ છે ૧, તેથકી બાદર ત્રસકાયા પર્યાપ્તિ અસંખ્યાત ગુણ છે ૨, તેથકી પ્રત્યેક શરીર બાદર વનસ્પતિકાયા પર્યાપ્તિ અસં-ખ્યાત ગુણ છે ૩, તેથકી બાદર નિગોદ અસંખ્યાત ગુણ છે ૪, તેથકી બાદર પૃથ્વી પર્યાપ્તિ અસંખ્યાત ગુણ છે ૫, તેથકી બાદર અપકાયા પર્યાપ્તિ અસંખ્યાત ગુણ છે ૬, તેથકી બાદર વાયુકાયા પર્યાપ્તિ અસંખ્યાત ગુણ છે ૭, તેથકી બાદર વનસ્પતિકાયા પર્યાપ્તિ

અનંત ગુણ છે ૮, તેથી સર્વ બાદર જીવ પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે. ૯.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાદર જીવ પર્યાપ્તા ૧, અપર્યાપ્તા ૨. એ માંહે કયા કયાથી થોડા, ઘણા હોય ?

ઉત્તર—હે જાતમ, સર્વથી થોડા બાદર જીવ પર્યાપ્તા છે ૧, તેથી બાદર જીવ અપર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૨.

એમ સમજાએ બાદર જીવત્ ત્રસકાયા લગી પર્યાપ્તાથી અપર્યાપ્તા અસંખ્યાતગુણ કહેવા. પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાદર જીવ ૧, બાદર પૃથ્વીકાયા ૨, જીવત્ બાદર ત્રસકાયા પર્યાપ્તા ૬, ને અપર્યાપ્તા ૧૮. એ માંહે કયા કયાથી થોડા ૧. જીવત્ વિશેષાધિક હોય? ૪.

ઉત્તર—હે જાતમ, સર્વથી થોડા બાદર તેહકાયા પર્યાપ્તા છે ૧, તે થકી બાદર ત્રસકાયા પર્યાપ્તા અસંખ્યાતગુણ છે ૨. તે થકી તેહીજ બાદર ત્રસકાયા અપર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે. ૩. તે થકી પ્રત્યેક શરીરિ બાદર વનસ્પતિકાયા પર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે. ૪. તે થકી બાદર નિગોદ પર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૫. તે થકી બાદર પૃથ્વીકાયા પર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૬. તે થકી બાદર અપકાયા પર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૭. તે થકી બાદર વાયુકાયા પર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૮. તે થકી બાદર તેહકાયા અપર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૯. તે થકી પ્રત્યેક શરીરિ બાદર વનસ્પતિકાયા અપર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૦. તે થકી બાદર નિગોદ અપર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૧. તે થકી બાદર પૃથ્વીકાયા અપર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૨. તે થકી બાદર અપકાયા અપર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૩. તે થકી બાદર વાયુકાયા અપર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૪. તે થકી બાદર વનસ્પતિકાયા પર્યાપ્તા અનંત ગુણ છે ૧૫. તે થકી બાદર પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૧૬. તે થકી બાદર વનસ્પતિકાયા અપર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૭. તે થકી બાદર અપર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૧૮. ને તે થકી સર્વ બાદર જીવ વિશેષાધિક છે. ૧૯. એ બાદર જીવનો અધિકાર પુરો થયો.

૧૩૨. સુદમ, બાદર, જીવનો ભેજો અદ્ય, બહુત્વ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુદમ જીવ ૧. સુદમ પૃથ્વીકાયા ૨. જીવત્ સુદમ નિગોદ ૮, બાદર જીવ ૯, બાદર પૃથ્વીકાયા ૧૦, જીવત્ બાદર ત્રસકાયા ૧૬, એ માંહે કયા કયા થકી થોડા ૧, જીવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે જાતમ, સર્વ થકી થોડા બાદર ત્રસકાયા છે ૧, તે થકી બાદર તેહકાયા અસંખ્યાત ગુણ છે ૨. તે થકી પ્રત્યેક શરીરિ બાદર વનસ્પતિકાયા અસંખ્યાત ગુણ છે. ૩. તે થકી બાદર નિગોદ અસંખ્યાત ગુણ છે ૪. તે થકી બાદર અસંખ્યાત ગુણ છે ૫. તે થકી બાદર પૃથ્વીકાયા અસંખ્યાત ગુણ છે ૬. તે થકી બાદર અપકાયા અસંખ્યાત ગુણ છે ૭. તે થકી બાદર વાયુકાયા અસંખ્યાત ગુણ છે ૮. તે થકી બાદર તેહકાયા અપર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૯. તે થકી સુદમ પૃથ્વીકાયા વિશેષાધિક છે ૧૦. તે થકી

સુક્ષ્મ અપકાયા વિશેષાધિક છે ૧૧. તે થકી સુક્ષ્મ વાયુકાયા વિશેષાધિક છે ૧૨. તે થકી સુક્ષ્મ નિગોદ અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૩. તે થકી આદર વનસ્પતિકાયા અનંત ગુણ છે ૧૪. તે થકી આદર જીવ વિશેષાધિક છે ૧૫. તે થકી સુક્ષ્મ વનસ્પતિકાયા અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૬. અને તે થકી સર્વ સુક્ષ્મ વિશેષાધિક છે. ૧૭.

એમ એજ પ્રમાણે અપર્યાપ્તાનું પણ અદ્ય બહુત્વ કહેવું. હવે પર્યાપ્તાનું કહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ જીવ ૧. સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયા ૨. જીવત્ સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તા ૮. આદર જીવ ૯. આદર પૃથ્વીકાયા ૧૦. જીવત્ આદર ત્રસકાયા પર્યાપ્તા ૧૬. એ માંહે કયા કયા થકી થોડા ૧, જીવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ થકી થોડા આદર તેહકાયા પર્યાપ્તા છે ૧. તેથકી આદર ત્રસકાયા પર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૨. તેથકી પ્રત્યેક શરીરિ આદર વનસ્પતિકાયા પર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૩. તેથકી આદર નિગોદ પર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૪. તેથકી આદર પર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૫. તેથકી આદર પૃથ્વીકાયા પર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૬. તેથકી આદર અપકાયા પર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૭. તેથકી આદર વાયુકાયા પર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૮. તેથકી સુક્ષ્મ તેહકાયા પર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૯. તેથકી સુક્ષ્મ પૃથ્વીકાયા પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૧૦. તેથકી સુક્ષ્મ અપકાયા પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૧૧. તેથકી સુક્ષ્મ વાયુકાયા પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૧૨. તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૩. તેથકી આદર વનસ્પતિકાયા પર્યાપ્તા અનંત ગુણ છે ૧૪. તેથકી આદર જીવ પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૧૫. તેથકી સુક્ષ્મ વનસ્પતિકાયા પર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૬. ને તે થકી સર્વ સુક્ષ્મ પર્યાપ્તા વિશેષાધિક છે ૧૭.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ ૧. આદર ૨. પર્યાપ્તા ૩. ને અપર્યાપ્તા ૪. એ માંહે કયા કયા થકી થોડા ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ થકી થોડા આદર પર્યાપ્તા છે ૧. તેથકી આદર અપર્યાપ્તા અસંખ્યાતગુણ છે ૨. તેથકી સુક્ષ્મ અપર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે ૩. ને તેથકી સુક્ષ્મ પર્યાપ્તા સંખ્યાત ગુણ છે ૪.

એમ સુક્ષ્મ પૃથ્વી, આદર પૃથ્વીનું અદ્ય, બહુત્વ કહેવું. જીવત્ સુક્ષ્મ નિગોદ, આદર નિગોદનું પણ અદ્ય બહુત્વ એમજ કહેવું. પણ તેમાં એટલો વિશેષ જે પ્રત્યેક શરીરિ આદર વનસ્પતિકાયા પર્યાપ્તા સર્વથકી થોડા ને તે થકી અપર્યાપ્તા અસંખ્યાત ગુણ છે. (પ્રત્યેક વનસ્પતિ સુક્ષ્મમાં નથી તે માટે તેને એજ બોલનું અદ્ય બહુત્વ જાણવું. ને ખીજને પૂર્વલા ચાર બોલનું જાણવું.) વળી આદર ત્રસકાયાનું પણ એમજ જે બોલનું અદ્ય, બહુત્વ કહેવું. (કેમકે સુક્ષ્મમાં ત્રસ નથી તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ ૧. સુક્ષ્મ પૃથ્વીાદિક સર્વ ૮. આદર ૯. આદર પૃથ્વીાદિક સર્વ પર્યાપ્તા ૧૬. ને અપર્યાપ્તા ૩૨. એ માંહે કયા કયા થકી થોડા ૧. જીવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નિગોદના જીવ કેટલે ભેદે કહ્યા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, બે ભેદે કહ્યા છે. સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ ૧, ને બાદર નિગોદના જીવ ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ કેટલે ભેદે કહ્યા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, બે ભેદે કહ્યા છે. સુક્ષ્મ નિગોદ જીવ પર્યાપ્તા ૧. ને અપર્યાપ્તા ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાદર નિગોદના જીવ કેટલે ભેદે કહ્યા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે પણ બે ભેદે કહ્યા છે. બાદર નિગોદ જીવ પર્યાપ્તા ૧, ને અપર્યાપ્તા ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નિગોદ દ્રવ્યાર્થપણે શું સંખ્યાતા છે, કે અસંખ્યાતા છે, કે અનંતા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સંખ્યાતા નથી, અસંખ્યાતા છે. (એક નિગોદ તે એક દ્રવ્ય કહીએ તે માટે. અસંખ્યાતા નિગોદ અસંખ્યાતા દ્રવ્ય.) પણ અનંતા નથી.

એમ પર્યાપ્તા પણ કહેવા ને અપર્યાપ્તા પણ એમજ કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ નિગોદ દ્રવ્યાર્થપણે શું સંખ્યાતા છે, કે અસંખ્યાતા છે, કે અનંતા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સંખ્યાતા નથી. અસંખ્યાતા છે. પણ અનંતા નથી.

એમ સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તા પણ કહેવા. ને અપર્યાપ્તા પણ એમજ કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાદર નિગોદ દ્રવ્યાર્થપણે શું સંખ્યાતા છે, કે અસંખ્યાતા છે, કે અનંતા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સંખ્યાતા નથી. અસંખ્યાતા છે. પણ અનંતા નથી.

એમ બાદર નિગોદ પર્યાપ્તા પણ કહેવા. ને અપર્યાપ્તા પણ એમજ કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નિગોદના જીવ દ્રવ્યાર્થપણે શું સંખ્યાતા છે, કે અસંખ્યાતા છે, કે અનંતા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સંખ્યાતા નથી, અસંખ્યાતા નથી, પણ અનંતા છે. (જે ભણી એકેક નિગોદમાંહે અનંતા અનંત જીવ હોય માટે.)

એમ પર્યાપ્તા જીવ પણ કહેવા. ને અપર્યાપ્તા જીવ પણ એમજ કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ દ્રવ્યાર્થપણે શું સંખ્યાતા છે, કે અસંખ્યાતા છે, કે અનંતા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સંખ્યાતા નથી, અસંખ્યાતા પણ નથી. પણ અનંતા છે.

એમ સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ પર્યાપ્તા પણ કહેવા. ને અપર્યાપ્તા પણ એમજ કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બાદર નિગોદના જીવ દ્રવ્યાર્થપણે શું સંખ્યાતા છે, કે અસંખ્યાતા છે, કે અનંતા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સંખ્યાતા નથી, તેમ અસંખ્યાતા નથી. પણ અનંતા છે.

એમ બાદર નિગોદના જીવ પર્યાપ્તા પણ કહેવા. ને અપર્યાપ્તા પણ એમજ કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નિગોદ પ્રદેશાર્થપણે શું સંખ્યાતા છે, કે અસંખ્યાતા છે, કે અનંતા છે?
ઉત્તર—હે ગૌતમ, સંખ્યાતા નથી. તેમ અસંખ્યાતા નથી. પણ અનંતા છે. (જે ભણી એકેકા નિગોદ અનંતે પુદ્ગળ પ્રદેશે નિષ્પન્ન એકેદ્રિય શરીરરૂપ છે તે માટે.)

એમ પર્યાપ્તિ પણ કહેવા, ને અપર્યાપ્તિ નિગોદના પણ અનંતા પર્યાપ્તિ કહેવા.

વળી એમ એજ પ્રમાણે સુક્ષ્મ નિગોદ, બાદર નિગોદ, પર્યાપ્તિ, અપર્યાપ્તિ, સર્વે નવે આળાવે પ્રદેશાર્થપણે અનંતા કહેવા. એમજ નિગોદના જીવ પણ નવે આળાવે પ્રદેશાર્થપણે સર્વ અનંતા કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ નિગોદ ૧, બાદર નિગોદ ૨, પર્યાપ્તિ ૩, ને અપર્યાપ્તિ ૪. એ દ્રવ્યાર્થપણે એ માંહે કાણુ કયા કયાથકી થોડા, ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડા બાદર નિગોદ પર્યાપ્તિ દ્રવ્યાર્થપણે છે ૧, તેથકી બાદર નિગોદ અપર્યાપ્તિ દ્રવ્યાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણા છે ૨, તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદ અપર્યાપ્તિ દ્રવ્યાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણા છે ૩, ને તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તિ દ્રવ્યાર્થપણે સંખ્યાત ગુણા છે. ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ નિગોદ ૧, બાદર નિગોદ ૨, પર્યાપ્તિ ૩, ને અપર્યાપ્તિ ૪. એ પ્રદેશાર્થપણે એ માંહે કાણુ કયા કયાથકી થોડા ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેમ દ્રવ્યાર્થપણે કહ્યું. એમ પ્રદેશાર્થપણે પણ ચારે બોલ કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ નિગોદ ૧, બાદર નિગોદ ૨, પર્યાપ્તિ ૩, અપર્યાપ્તિ ૪. એ ચાર દ્રવ્યાર્થપણે ને એ ચાર પ્રદેશાર્થપણે બેળા એટલે આઠ ૮. એ માંહે કયા કયાથકી થોડા ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડા બાદર નિગોદ પર્યાપ્તિ દ્રવ્યાર્થપણે છે ૧, તેથકી બાદર નિગોદ અપર્યાપ્તિ દ્રવ્યાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણા છે ૨, તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદ અપર્યાપ્તિ દ્રવ્યાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણા છે ૩, તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તિ દ્રવ્યાર્થપણે સંખ્યાત ગુણા છે ૪. તે સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તિના દ્રવ્યાર્થપણાથકી બાદર નિગોદ પર્યાપ્તિ પ્રદેશાર્થપણે અનંત ગુણા છે ૫, (અનંત પ્રદેશની એકેક નિગોદ છે તે માટે.) તેથકી બાદર નિગોદ અપર્યાપ્તિ પ્રદેશાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણા છે ૬, તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદ અપર્યાપ્તિ પ્રદેશાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણા છે ૭, ને તે થકી સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તિ પ્રદેશાર્થપણે સંખ્યાત ગુણા છે ૮.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ ૧. બાદર નિગોદના જીવ ૨. પર્યાપ્તિ ૩. અપર્યાપ્તિ ૪. એ ચારે દ્રવ્યાર્થપણે ને ચારે પ્રદેશાર્થપણે વળી એ ચારે દ્રવ્યાર્થપણે ને એ ચારે પ્રદેશાર્થપણે બેળા એટલે આઠ ૮. એ માંહે કયા કયા થકી થોડા ૧. જીવત વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેમ સુક્ષ્મ, બાદર નિગોદનું કહ્યું. તેમજ સુક્ષ્મ, બાદર. નિગોદના જીવનું પણ અદ્ય બદ્ધત્વ કહેવું. પણ તેમાં એટલો વિશેષ જે દ્રવ્યાર્થકી પ્રદેશાર્થપણે

સંક્રમે સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ પર્યાપ્તાના દ્રવ્યાર્થપણાથકી બાદર નિગોદના જીવ પર્યાપ્તિ પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણા કહેવા. શેષ સર્વ તેમજ કહેવું બવત્ સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ પર્યાપ્તિ પ્રદેસાર્થપણે સંખ્યાત ગુણા છે. ૮.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ નિગોદ ૧, બાદર નિગોદ ૨, પર્યાપ્તિ ૩, અપર્યાપ્તિ ૪. વળી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ ૫, બાદર નિગોદના જીવ ૬, પર્યાપ્તિ ૭, ને અપર્યાપ્તિ ૮. એ આઠ દ્રવ્યાર્થપણે એ માંહે કોણ કયા કયા થકી થોડા ઘણા છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ થકી થોડા બાદર નિગોદ પર્યાપ્તિ દ્રવ્યાર્થપણે છે ૧. તેથકી બાદર નિગોદ અપર્યાપ્તિ દ્રવ્યાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણા છે ૨. તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદ અપર્યાપ્તિ દ્રવ્યાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણા છે ૩. તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તિ દ્રવ્યાર્થપણે સંખ્યાત ગુણા છે ૪. તે સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તિના દ્રવ્યાર્થપણા થકી બાદર નિગોદના જીવ પર્યાપ્તિ દ્રવ્યાર્થપણે અનંતગુણા છે ૫. તે થકી બાદર નિગોદના જીવ અપર્યાપ્તિ દ્રવ્યાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણા છે ૬. તે થકી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ અપર્યાપ્તિ દ્રવ્યાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણા છે ૭. ને તે થકી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ પર્યાપ્તિ દ્રવ્યાર્થપણે સંખ્યાત ગુણા છે ૮.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ નિગોદ ૧, બાદર નિગોદ ૨, પર્યાપ્તિ ૩, અપર્યાપ્તિ ૪, વળી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ ૫, બાદર નિગોદના જીવ ૬, પર્યાપ્તિ ૭, અપર્યાપ્તિ ૮. એ આઠ પ્રદેસાર્થ પણે એ માંહે કોણ કયા કયા થકી થોડા ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ થકી થોડા બાદર નિગોદના જીવ પર્યાપ્તિ પ્રદેસાર્થપણે છે ૧, તે થકી બાદર નિગોદના જીવ અપર્યાપ્તિ પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણા છે ૨, તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ અપર્યાપ્તિ પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણા છે ૩, તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ પર્યાપ્તિ પ્રદેસાર્થપણે સંખ્યાત ગુણા છે ૪, તે સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ પર્યાપ્તિના પ્રદેસાર્થપણા થકી બાદર નિગોદ પર્યાપ્તિના પ્રદેસ અનંત ગુણા છે ૫, (એક નિગોદ અનંત પુદ્ગળ પ્રદેસ એક નિગોદના જીવ થકી પણ અનંત ગુણા છે તે માટે.) તેથકી બાદર નિગોદ અપર્યાપ્તિ પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણા છે ૬, તે થકી સુક્ષ્મ નિગોદ અપર્યાપ્તિ પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણા છે ૭, ને તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તિ પ્રદેસાર્થપણે સંખ્યાત ગુણા છે. ૮.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મ નિગોદ ૧, બાદર નિગોદ ૨, પર્યાપ્તિ ૩, અપર્યાપ્તિ ૪, વળી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ ૫, બાદર નિગોદના જીવ ૬, પર્યાપ્તિ ૭, ને અપર્યાપ્તિ ૮. એ આઠ દ્રવ્યાર્થપણે ને એ આઠ પ્રદેસાર્થપણે એકલા એટલે એ ૧૬. સોળ. તે માંહે કોણ કયા કયા થકી થોડા ૧. બવત્ વિશેષાધિક છે? ૪.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ થકી થોડા બાદર નિગોદ પર્યાપ્તિ દ્રવ્યાર્થપણે છે ૧, (પ્રતરને અસંખ્યાતમે ભાગે જોટલા આકાશ પ્રદેસ છે તેટલા છે.) તે થકી બાદર નિગોદ અપર્યાપ્તિ દ્રવ્યાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણા છે ૨. (અસંખ્યાત લોકાકાશ પ્રદેસ પ્રમાણે છે.) તે

થકી સુક્ષ્મ નિગોદ અપર્યાપ્તા દ્રવ્યાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૩, તે થકી સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તા દ્રવ્યાર્થપણે સંખ્યાત ગુણ છે. ૪, તે સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તાના દ્રવ્યાર્થપણાથકી બાદર નિગોદના જીવ પર્યાપ્તા દ્રવ્યાર્થપણે અનંત ગુણ છે ૫, (એકેક નિગોદમાં અનંતા જીવ છે તે માટે.) શેષ બોલ તેમજ કહેવા. તે એમ કે તે થકી બાદર નિગોદના જીવ અપર્યાપ્તા દ્રવ્યાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૬, તે થકી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ અપર્યાપ્તા દ્રવ્યાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૭, તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ પર્યાપ્તા દ્રવ્યાર્થપણે સંખ્યાત ગુણ છે ૮, તે સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ પર્યાપ્તા તેહના દ્રવ્યાર્થપણા થકી બાદર નિગોદના જીવ પર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૯, (એકેક જીવને અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે તે માટે.) શેષ બોલ એમજ તે એમકે તેથકી બાદર નિગોદના જીવ અપર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૦, તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ અપર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૧, તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ પર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે સંખ્યાત ગુણ છે ૧૨. તે સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ પર્યાપ્તાના પ્રદેસાર્થપણાથકી બાદર નિગોદ પર્યાપ્તાના પ્રદેશ અનંત ગુણ છે ૧૩, (એક નિગોદ અનંતા પુદ્ગળ પ્રદેશે નિરૂપન છે. તે એકેક નિગોદના પુદ્ગળ એક નિગોદના જીવથકી પણ અનંત ગુણ છે તે માટે.) તેથકી બાદર નિગોદ અપર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૪, તે થકી સુક્ષ્મ નિગોદ અપર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૫, તે તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે સંખ્યાત ગુણ છે ૧૬. એ નિગોદનો અધિકાર પુરો થયો. એટલે જ પ્રકારે સંસારી જીવ કયા. એટલે શ્રી જીવાભીગમ સૂત્રે ખટ વિધ પ્રતિપતિ સંપૂર્ણ થઈ.

૧૩૪. સાત પ્રકારના સંસારી જીવ તેમાં તેની ભવસ્થિતિ,
કાયસ્થિતિ, અંતર, ને અદ્ય, બહુત્વનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવાંજ્ઞાને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી દશ હજાર વરસની ને ઉત્કૃષ્ટપણે પંચાવન પદ્યોપમની. (અપરીગ્રહીત આશ્રી જાણવું.) હવે કાયસ્થિતિ કહે છે.

નારકી દેવતા ને દેવી. એહને જે ભવસ્થિતિ છે તેહીજ કાયસ્થિતિ જાણવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચ જ્ઞેનીયા તિર્યચજ્ઞેનીયાપણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનસ્પતિનો કાળ એકેન્દ્રિયાદિકમાંહે રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચણી સ્ત્રી તિર્યચણીપણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તની કાયસ્થિતિ જાણવી ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પદ્યોપમ પૂર્વકોડી પૃથક્ત્વ વરસે અધિક રહે. (તિર્યચણીના સાત ભવ પૂર્વકોડીના કરીને આઠમો ભવ ત્રણ પદ્યોપમનો જુગળણીનો કરે ત્યારે એ માન થાય.)

એમ મનુષ્ય ને મનુષ્યણીને પણ ત્રણ પદ્યોપમ પૂર્વકોડી પૃથક્ત્વે અધિક કાયસ્થિતિ જાણવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકીને કેટલા કાળનું અંતર પડે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું. (તિર્યચનો લઘુભવ કરીને પાછો નારકી થાય તે માટે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનસ્પતિનો કાળ એટલું અંતર પડે. (વનસ્પતિમાંજયતો.)

એમ સર્વ જીવને તિર્યચ જ્ઞેનીયા જીવ વરજીને અંતર જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચ જ્ઞેનીયાને કેટલા કાળનું અંતર પડે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું અંતર હોય. ને ઉત્કૃષ્ટપણે સાગરોપમ સત પ્રથક્ત્વ ઝાઝેરાનું અંતર પડે. (એટલે કાળે પાછું તિર્યચપણું અવસ્ય પામે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકી ૧, જાવત દેવાંજ્ઞા ૭; એ માંહે કયા કયા થકી થોડાથણા હોય ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ થકી થોડી મનુષ્ય સ્ત્રી છે ૧, (સંખ્યાતી છે તે માટે) તેથકી મનુષ્ય અસંખ્યાત ગુણા છે ૨, (સમુર્જિમ લખ્યા માટે.) તે થકી નારકી અસંખ્યાત ગુણા છે ૩, તે થકી તિર્યચણી સ્ત્રી અસંખ્યાત ગુણી છે ૪, તે થકી દેવતા અસંખ્યાત ગુણા છે ૫, તે થકી દેવાંજ્ઞા સંખ્યાત ગુણી છે ૬, તેથકી તિર્યચજ્ઞેનીયા અનંતગુણા છે ૭, (એકેન્દ્રિયાદિક સર્વ લખ્યા માટે.) એ સાત પ્રકારે સંસારી જીવ કહ્યા. એટલે શ્રી જીવાભીગમ સૂત્રે સમવિધ પ્રતિપતિ સંપૂર્ણ થઈ.

૧૩૫. આઠ પ્રકારે સંસારી જીવ તેમાં તેની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ

અંતર ને અદ્ય, પ્રહુતવનો અધિકાર.

લાં જે આચાર્ય એમ કહે છે જે આઠ બેદે સંસારી જીવ કહ્યા છે તે એમ કહે છે

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવાંસાને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી દશ હજાર વરસની ને ઉત્કૃષ્ટપણે પંચાવન પદ્યોપમની. (અપરીગ્રહીત આશ્રી જાણવું.) હવે કાયસ્થિતિ કહે છે.

નારકી દેવતા ને દેવી. એહને જે ભવસ્થિતિ છે તેહીજ કાયસ્થિતિ જાણવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચ જ્ઞેનીયા તિર્યચજ્ઞેનીયાપણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનસ્પતિનો કાળ એકે-દ્રીયાદિકમાંહે રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચણી સ્ત્રી તિર્યચણીપણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તની કાયસ્થિતિ જાણવી ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પદ્યો-પમ પૂર્વકોડી પૃથક્ત્વ વરસે અધિક રહે. (તિર્યચણીના સાત ભવ પૂર્વકોડીના કરીને આઠમો ભવ ત્રણ પદ્યોપમનો જુગળણીનો કરે ત્યારે એ માન થાય.)

એમ મનુષ્ય ને મનુષ્યણીને પણ ત્રણ પદ્યોપમ પૂર્વકોડી પૃથક્ત્વે અધિક કાય-સ્થિતિ જાણવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકીને કેટલા કાળનું અંતર પડે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું. (તિર્યચનો લઘુભવ કરીને પાછો નારકી થાય તે માટે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનસ્પતિનો કાળ એટલું અંતર પડે. (વનસ્પતિમાંગ્યતો.)

એમ સર્વ જીવને તિર્યચ જ્ઞેનીયા જીવ વરજીને અંતર જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચ જ્ઞેનીયાને કેટલા કાળનું અંતર પડે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું અંતર હોય. ને ઉત્કૃષ્ટપણે સાગરોપમ સત પ્રથક્ત્વ આજેરાનું અંતર પડે. (એટલે કાળે પાછું તિર્યચપણું અવસ્ય પામે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકી ૧, જીવત દેવાસા ૭; એ માંહે કયા કયા ધકી થોડાધણા હોય ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ ધકી થોડી મનુષ્ય સ્ત્રી છે ૧, (સંખ્યાતી છે તે માટે) તેધકી મનુષ્ય અસંખ્યાત ગુણા છે ૨, (સમુર્જિમ લખ્યા માટે.) તે ધકી નારકી અસંખ્યાત ગુણા છે ૩, તે ધકી તિર્યચણી સ્ત્રી અસંખ્યાત ગુણી છે ૪, તે ધકી દેવતા અસંખ્યાત ગુણા છે ૫, તે ધકી દેવાંસા સંખ્યાત ગુણી છે ૬, તેધકી તિર્યચજ્ઞેનીયા અનંતગુણા છે ૭, (એકંદ્રિયાદિક સર્વ લખ્યા માટે.) એ સાત પ્રકારે સંસારી જીવ કયા. એટલે શ્રી જીવાત્મીગમ સૂત્રે સમવિધ પ્રતિપતિ સંપૂર્ણ થઈ.

૧૩૫. આઠ પ્રકારે સંસારી જીવ તેનાં તેની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ

અંતર ને અદ્ય, પ્રાહુત્વનો અધિકાર.

લાં જે આચાર્ય એમ કહે છે જે આઠ ભેદે સંસારી જીવ કયા છે તે એમ કહે છે

થકી સુક્ષ્મ નિગોદ અપર્યાપ્તા દ્રવ્યાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૩, તે થકી સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તા દ્રવ્યાર્થપણે સંખ્યાત ગુણ છે. ૪, તે સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તાના દ્રવ્યાર્થપણાથકી બાદર નિગોદના જીવ પર્યાપ્તા દ્રવ્યાર્થપણે અનંત ગુણ છે ૫, (એકેક નિગોદમાં અનંતા જીવ છે તે માટે.) શેષ બોલ તેમજ કહેવા. તે એમ કે તે થકી બાદર નિગોદના જીવ અપર્યાપ્તા દ્રવ્યાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૬, તે થકી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ અપર્યાપ્તા દ્રવ્યાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૭, તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ પર્યાપ્તા દ્રવ્યાર્થપણે સંખ્યાત ગુણ છે ૮, તે સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ પર્યાપ્તા તેહના દ્રવ્યાર્થપણા થકી બાદર નિગોદના જીવ પર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૯, (એકેક જીવને અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે તે માટે.) શેષ બોલ એમજ તે એમકે તેથકી બાદર નિગોદના જીવ અપર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૦, તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ અપર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૧, તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ પર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે સંખ્યાત ગુણ છે ૧૨. તે સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ પર્યાપ્તાના પ્રદેસાર્થપણાથકી બાદર નિગોદ પર્યાપ્તાના પ્રદેશ અનંત ગુણ છે ૧૩, (એક નિગોદ અનંતા પુદ્ગળ પ્રદેશે નિરૂપન છે. તે એકેક નિગોદના પુદ્ગળ એક નિગોદના જીવથકી પણ અનંત ગુણ છે તે માટે.) તેથકી બાદર નિગોદ અપર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૪, તે થકી સુક્ષ્મ નિગોદ અપર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૫, તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે સંખ્યાત ગુણ છે ૧૬. એ નિગોદનો અધિકાર પુરો થયો. એટલે ૭ પ્રકારે સંસારી જીવ કહ્યા. એટલે શ્રી જીવાભીગમ સૂત્રે ખટ વિધ પ્રતિપતિ સંપૂર્ણ થઈ.

૧૩૪. સાત પ્રકારના સંસારી જીવ તેમાં તેની ભવશિથિ,

કાયશિથિ, અંતર, ને અદ્ય, બહુત્વનો અધિકાર.

આં જે આચાર્ય એમ કહે છે જે સાત પ્રકારે સંસારી જીવ છે તે એવી રીતે કહે છે કે. નારકી ૧. તિર્યચ પુરુષ, નપુંસક ભેળા ૨. તિર્યચણી સ્ત્રી ૩. મનુષ્ય પુરુષ, નપુંસક ભેળા ૪. મનુષ્યણી સ્ત્રી ૫. દેવતા ૬. ને દેવાંતા ૭.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકીની સ્થિતિ કેટલા કાળની છે?

ઉત્તર—હે મૈત્રવ, જયન્વથી દશ હજાર વરસની ને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીશ સાગરોપમની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચ પુરુષ ને નપુંસક ને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે મૈત્રવ, જયન્વથી અંતર્મુદુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પચ્ચોપમની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્ય પુરુષ, નપુંસકને ને મનુષ્ય સ્ત્રીને પણ જયન્વ અંતર્મુદુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પચ્ચોપમની સ્થિતિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતાને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે.

ઉત્તર—હે મૈત્રવ, દેવતાને નારકીનીપરે જયન્વ દશ હજાર વરસ ને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીશ સાગરોપમની સ્થિતિ છે.

થકી સુક્ષ્મ નિગોદ અપર્યાપ્તા દ્રવ્યાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૩, તે થકી સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તા દ્રવ્યાર્થપણે સંખ્યાત ગુણ છે. ૪, તે સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તાના દ્રવ્યાર્થપણાથકી બાદર નિગોદના જીવ પર્યાપ્તા દ્રવ્યાર્થપણે અનંત ગુણ છે ૫, (એકેક નિગોદમાં અનંતા જીવ છે તે માટે.) શેષ બોલ તેમજ કહેવા. તે એમ કે તે થકી બાદર નિગોદના જીવ અપર્યાપ્તા દ્રવ્યાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૬, તે થકી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ અપર્યાપ્તા દ્રવ્યાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૭, તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ પર્યાપ્તા દ્રવ્યાર્થપણે સંખ્યાત ગુણ છે ૮, તે સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ પર્યાપ્તા તેહના દ્રવ્યાર્થપણા થકી બાદર નિગોદના જીવ પર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૯, (એકેક જીવને અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે તે માટે.) શેષ બોલ એમજ તે એમકે તેથકી બાદર નિગોદના જીવ અપર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૦, તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ અપર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૧, તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ પર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે સંખ્યાત ગુણ છે ૧૨. તે સુક્ષ્મ નિગોદના જીવ પર્યાપ્તાના પ્રદેસાર્થપણાથકી બાદર નિગોદ પર્યાપ્તાના પ્રદેશ અનંત ગુણ છે ૧૩, (એક નિગોદ અનંતા પુદ્ગળ પ્રદેશ નિરૂપન છે. તે એકેક નિગોદના પુદ્ગળ એક નિગોદના જીવથકી પણ અનંત ગુણ છે તે માટે.) તેથકી બાદર નિગોદ અપર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૪, તે થકી સુક્ષ્મ નિગોદ અપર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે અસંખ્યાત ગુણ છે ૧૫, તે તેથકી સુક્ષ્મ નિગોદ પર્યાપ્તા પ્રદેસાર્થપણે સંખ્યાત ગુણ છે ૧૬. એ નિગોદનો અધિકાર પુરો થયો. એટલે છ પ્રકારે સંસારી જીવ કહ્યા. એટલે શ્રી જીવાભીગમ સૂત્રે ખટ વિધ પ્રતિપતિ સંપૂર્ણ થઈ.

૧૩૪. સાત પ્રકારના સંસારી જીવ તેમાં તેની ભવસ્થિતિ,

કાયસ્થિતિ, અંતર, ને અદ્ય, બહુત્વનો અધિકાર.

આં ને આચાર્ય એમ કહે છે ને સાત પ્રકારે સંસારી જીવ છે તે એવી રીતે કહે છે કે. નારકી ૧. નિર્યય પુરૂષ, નપુંસક બેળા ૨. તિર્યચણી સ્ત્રી ૩. મનુષ્ય પુરૂષ, નપુંસક બેળા ૪. મનુષ્યાણી સ્ત્રી ૫. દેવતા ૬. ને દેવાંતા ૭.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકીની સ્થિતિ કેટલા કાળની છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાનમ, જ્યન્યથી દશ હજાર વરસની ને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીશ સાગરોપમની છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નિર્યય પુરૂષ ને નપુંસક ને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાનમ, જ્યન્યથી અંતર્મુદુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પશ્યોપમની છે.

એમ નિર્યયાણી સ્ત્રીને, મનુષ્ય પુરૂષ, નપુંસકને ને મનુષ્ય સ્ત્રીને પણ જ્યન્ય અંતર્મુદુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પશ્યોપમની સ્થિતિ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતાને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે.

ઉત્તર—હે જ્ઞાનમ, દેવતાને નારકીનીપર જ્યન્ય દશ હજાર વરસ ને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીશ સાગરોપમની સ્થિતિ મનુષ્યની.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવાંજ્ઞાને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે ?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી દશ હજાર વરસની ને ઉત્કૃષ્ટપણે પંચાવન પલ્લોપમની. (અપરીગ્રહીત આશ્રી જાણવું.) હવે કાયસ્થિતિ કહે છે.

નારકી દેવતા ને દેવી. એહને જે ભવસ્થિતિ છે તેહીજ કાયસ્થિતિ જાણવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચ જ્ઞેનીયા તિર્યચજ્ઞેનીયાપણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનસ્પતિનો કાળ એકે-દ્રીયાદિકમાંહે રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચણી સ્ત્રી તિર્યચણીપણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તની કાયસ્થિતિ જાણવી ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પલ્લો-પમ પૂર્વકોડી પૃથક્ત્વ વરસે અધિક રહે. (તિર્યચણીના સાત ભવ પૂર્વકોડીના કરીને આઠમો ભવ ત્રણ પલ્લોપમનો જુગળણીનો કરે ત્યારે એ માન થાય.)

એમ મનુષ્ય ને મનુષ્યણીને પણ ત્રણ પલ્લોપમ પૂર્વકોડી પૃથક્ત્વે અધીક કાય-સ્થિતિ જાણવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકીને કેટલા કાળનું અંતર પડે ?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું. (તિર્યચનો લઘુભવ કરીને પાછો નારકી થાય તે માટે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનસ્પતિનો કાળ એટલું અંતર પડે. (વનસ્પતિમાંગયતો.)

એમ સર્વ જીવને તિર્યચ જ્ઞેનીયા જીવ વરહને અંતર જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચ જ્ઞેનીયાને કેટલા કાળનું અંતર પડે ?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું અંતર હેાય. ને ઉત્કૃષ્ટપણે સાગરોપમ સ્તન પ્રથક્ત્વ જાહેરાનું અંતર પડે. (એટલે કાળે પાછું તિર્યચપણું અવસ્ય પામે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકી ૧, જીવત દેવાજ્ઞા ૭; એ માહે કયા કયા ધક્રી થોડાધણા હેાય ?

ઉત્તર—હે જૌતમ, સર્વ ધક્રી થોડી મનુષ્ય સ્ત્રી છે ૧, (સંખ્યાતી છે તે માટે) તેધક્રી મનુષ્ય અસંખ્યાત ગુણા છે ૨, (સમુર્જિમ લખ્યા માટે.) તે ધક્રી નારકી અસંખ્યાત ગુણા છે ૩, તે ધક્રી તિર્યચણી સ્ત્રી અસંખ્યાત ગુણી છે ૪, તે ધક્રી દેવતા અસંખ્યાત ગુણા છે ૫, તે ધક્રી દેવાંજ્ઞા સંખ્યાત ગુણી છે ૬, તેધક્રી તિર્યચજ્ઞેનીયા અનંતગુણા છે ૭, (એકેંદ્રિયાદિક સર્વ લખ્યા માટે.) એ સાત પ્રકારે સંસારી જીવ કહ્યા. એટલે શ્રી હયાભીગમ સૂત્રે સમવિધ પ્રતિપતિ સંપૂર્ણ થઈ.

૧૩૫. આઠ પ્રકારે સંસારી જીવ તેમાં તેની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ

અંતર ને અદ્ય, અહુત્વનો અધિહાર.

કે પ્રથમ સમયના ઉપના નારકી ૧. (તત્કાલોત્પન્ન) ઉપપાત સમય ટાળીને દ્વીતીયાદિક સમયના તે અપ્રથમ સમયના નારકી ૨. એમ પ્રથમ સમયના તિર્યચ ૩. અપ્રથમ સમયના તિર્યચ ૪. પ્રથમ સમયના મનુષ્ય ૫. અપ્રથમ સમયના મનુષ્ય ૬. પ્રથમ સમયના દેવતા ૭. તે અપ્રથમ સમયના દેવતા ૮.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયોત્પન્ન નારકીને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક સમય ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ એક સમયની સ્થિતિ છે. (તે એક ઉપજવાનો સમય વહી જાય ત્યારે તો અપ્રથમ સમયનો કહેવાય તે માટે ઉપજતાં પ્રથમ સમય લગીજ પ્રથમ સમયીક હોય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના નારકીને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી દશ હજાર વરસ એક સમયે ઉણી (ઉપજવાને પહેલે સમયે પ્રથમ સમયી કહેવાય તે ન ગણાય તે માટે.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીશ સાગરોપમ એક સમયે ઉણી સ્થિતિ જાણવી. (ઉપજવાને સમયે ઉણી જાણવી.) એમ સર્વત્ર જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયોત્પન્ન તિર્યચને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યપણે ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ એક સમયની સ્થિતિ હોય. (પછે અપ્રથમ સમયી થાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના તિર્યચને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી ક્ષુદ્રક ભવ ગ્રહણ એક સમયે ઉણાની (સર્વથકી નાહનો જસે ને છપત્ર આવળીકાનો ભવ તે ક્ષુદ્રક ભવ કહીએ. ને સમયોત્પન્ન તે પૂર્વવત્ત જાણવું.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પદ્યોપમ એક સમયે ઉણી સ્થિતિ હોય.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયી મનુષ્યને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પ્રથમ સમયી મનુષ્યને ને અપ્રથમ સમયી મનુષ્યને જેમ તિર્યચની સ્થિતિ કહી તેમજ કહેવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયી દેવતાને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પ્રથમ સમયી દેવતાને ને અપ્રથમ સમયી દેવતાને જેમ નારકીની સ્થિતિ કહી તેમજ કહેવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયીના નારકીને કેટલા કાળની કાય સ્થિતિ હોય ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પ્રથમના નારકીને ને અપ્રથમ સમયના નારકીને જે ભવ સ્થિતિ કહી તેજ કાય સ્થિતિ જાણવી. (નારકી મરી અંતર રહીત નારકી ન થાય તે માટે.) એમજ દેવતાની પણ કાય સ્થિતિ નારકી પરે જાણવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના તિર્યચ, પ્રથમ સમયના તિર્યચ પછે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક સમય ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ એક એજ સમય રહે. (એક સમય પછી અપ્રથમ સમયી કહેવાય માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના તિર્યચ, અપ્રથમ સમયના તિર્યચપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી હ્રુદ્ધક ભવ તે પણ પડીલે એક સમયે ઉણા રહે ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનસ્પતિનો કાળ રહે. (જે ગતિમાં જે જીવ જાય. તે જીવ ત્યાં પ્રથમ તે ભવને પહેલે સમયે પ્રથમ સમયી જાણુવો. પછે ગમે તેટલા ભવ તે ગતી માંહે કરે તો પણ અપ્રથમ સમયીજ કહીએ પણ પ્રથમ સમયી ન કહીએ એ ભાવ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના મનુષ્ય, પ્રથમ સમયના મનુષ્યપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક સમય રહે ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ એકજ સમય રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયી મનુષ્ય અપ્રથમ સમયીના મનુષ્યપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી હ્રુદ્ધક ભવ તે પણ એક સમયે ઉણા રહે. ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પથ્યોપમ પૂર્વ કોડી પ્રયત્નને અધીક રહે. (સાત ભવ પૂર્વ કોડીના કરીને આહમો ભવ ત્રણ પથ્યોપમને આવખે જુગળીયાનો કરે ત્યારે એ માન થાય.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયી નારકીને અંતર કેટલા કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી દશ હજાર વરસ અંતર્મુહુર્તે અધીક એટલો અંતર પડે (કેમકે દશ હજાર વરસ સમયે ઉણા અપ્રથમ સમયી નારકી રહીને ત્યાંથી મરી અંતર્મુહુર્તનો તિર્યચનો ભવ કરી કરી પાછો નારકી થાય ત્યાં પ્રથમ સમયી કહેવાય તે માટે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિના જેટલો (અનંતો) કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના નારકીને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો અંતર પડે. (તે એમ જે મનુષ્ય તિર્યચનો ભવ કરીને કરી નારકી થાય ત્યારે. ને ઉત્કૃષ્ટપણે (અનંતો) વનસ્પતિનો કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના તિર્યચને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એ હ્રુદ્ધક ભવ સમયે ઉણા અંતર પડે (તે એમ જે એક તો તેહીજ તિર્યચનો સમયે ઉણા હ્રુદ્ધક ભવ ભોગવીને બીજો મનુષ્યનો હ્રુદ્ધક ભવ કરીને પાછો તિર્યચમાં ઉપજે ત્યારે પ્રથમ સમયી થાય.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અંતર પડે. (તે એમજે અનંતો કાળ તિર્યચમાં રહે ત્યાં ક્યાંક પ્રથમ સમયી ન કહેવાય પણ ત્યારે ત્યાંથી મરી મનુષ્ય, દેવતા, નારકીનો ભવ કરીને પાછો તિર્યચમાં ઉપજે ત્યાં પ્રથમ સમયી થાય. એ ભાવ જાણુવો.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના તિર્યચને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક હ્રુદ્ધક ભવ સમયમાંજ અંતર પડે. (તે એમજે એક

સમયે મરીને મનુષ્યમાં ક્ષુદ્રક ભવ કરીને પાછો તિર્યચ થાય ત્યારે એટલો અંતર પડે.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે સાગરોપમ સત પ્રથકત્વ આજેરો અંતર પડે. (તે એમજો મનુષ્ય, દેવતા, નારકીમાં રહીને પાછો તિર્યચ થાય. ત્યારે એ અંતર જાણવો. કેમકે તિર્યચ ટાળી શેષ ત્રણ ગતીમાં એટલોજ ઉત્કૃષ્ટતા કાળ છે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયી મનુષ્યને કેટલા કાળનો અંતર પડે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી એ ક્ષુદ્રક ભવ સમયે ઉંણા અંતર પડે. (તે એમજો એકતો તેહીજ મનુષ્યનો સમયે ઉંણો ક્ષુદ્રક ભવ ભોગવીને ખીજો તિર્યચનો ક્ષુદ્રક ભવ કરીને પાછો મનુષ્યમાં ઉપજે તીહાં પ્રથમ સમયી થાય ત્યારે એ અંતર જાણવું.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે (અનંતો) વનસ્પતિનો કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના મનુષ્યને કેટલા કાળનો અંતર પડે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી એક ક્ષુદ્રક ભવ સમયે અધીક અંતર પડે. (તે એમજો સાંથી મરી તિર્યચનો એક ક્ષુદ્રક ભવ કરી પાછો મનુષ્ય થાય ત્યારે.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે (અનંતો) વનસ્પતિનો કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના દેવતાને કેટલા કાળનો અંતર પડે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી દશ હજાર વરસ અંતર્મુહુર્તે અધીક અંતર પડે. (તે એમજો દશ હજાર વરસ સમયે ઉંણા અપ્રથમ સમયી દેવતાનો પોતાનો ભવ ભોગવીને સાંથી મરી અંતર્મુહુર્તનો તિર્યચનો ભવ કરી પાછો ફરી દેવતા થાય ત્યારે.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે (અનંતો) વનસ્પતિનો કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના દેવતાને કેટલા કાળનો અંતર પડે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો અંતર પડે. (તે એમજો અંતર્મુહુર્તનો તિર્યચનો ભવ કરીને પાછો દેવતા થાય ત્યારે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે (અનંતો) વનસ્પતિનો કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના નારકી ૧, જીવત્ પ્રથમ સમયના દેવતા ૪, એ ચાર માટે ક્યા ક્યા થયી થોડા, વળાં હોય ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વથયી થોડા પ્રથમ સમયના ઉપના મનુષ્ય છે ૧. તે થયી પ્રથમ સમયના નારકી અસંખ્યાત ગુણા છે ૨, તે થયી પ્રથમ સમયના દેવતા અસંખ્યાત ગુણા છે ૩, તે તેથયી પ્રથમ સમયના તિર્યચ અસંખ્યાત ગુણા છે ૪, (તિર્યચનો નિજે એક સમયે અનંતો ઉપજતા પાનીએ પાવુ છતાં તિર્યચ માટેથી મરીને પાછો તિર્યચ માટે ઉપજે છે તે નો અપ્રથમ સમયજી કરીએ માટે તે લેવા નહીં. ને જે મનુષ્ય, દેવતા, નારકી એ ત્રણ ગતી માટેથી મરીને જે તિર્યચ માટે ઉપજે છે તેજ પ્રથમ સમયી કરીએ તે નો અસંખ્યાતજી હોય તે માટે અસંખ્યાત કરીએ એ ભાવાર્થ જાણવો.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના નારકી ૧, જીવત્ અપ્રથમ સમયના દેવતા ૪, એ ચાર માટે ક્યા ક્યા થયી થોડા, વળાં હોય ?

ઉત્તર—હે જોતમ, એ ચારેનું અદ્ય, બહુત્વ જેમ પ્રથમ સમયના ચારનું કહ્યું તેમજ કહેવું. પણ તેમાં એટલો વિશેષ જે અપ્રથમ સમયના તિર્યચ અનંત ગુણ કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના નારકી ૧. તે અપ્રથમ સમયના નારકી ૨. એ જે માંહે કયા કયા થકી થોડા ધણાં હોય ?

ઉત્તર—હે જોતમ, સર્વથકી થોડા પ્રથમ સમયના નારકી છે ૧. તે થકી અપ્રથમ સમયના નારકી અસંખ્યાત ગુણ છે. ૨.

એમ શેષ ત્રણે ગતીના નારકી પરે કહેવા. પણ તેમાં એટલો વિશેષ જે પ્રથમ સમયના તિર્યચ થકી અપ્રથમ સમયના તિર્યચ અનંત ગુણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના નારકી ૧. જાવત અપ્રથમ સમયના દેવતા ૮. એ આઠ માંહે કયા કયા થકી થોડા, ધણાં હોય ?

ઉત્તર—હે જોતમ, સર્વથકી થોડા પ્રથમ સમયના મનુષ્ય છે ૧. તે થકી અપ્રથમ સમયના મનુષ્ય અસંખ્યાત ગુણ છે ૨. (સમુર્જિમ સહીત) તે થકી પ્રથમ સમયના નારકી અસંખ્યાત ગુણ છે ૩. તે થકી પ્રથમ સમયના દેવતા અસંખ્યાત ગુણ છે ૪. તે થકી પ્રથમ સમયના તિર્યચ અસંખ્યાત ગુણ છે ૫. (એહતી લાવના પૂર્વવત.) તે થકી અપ્રથમ સમયના નારકી અસંખ્યાત ગુણ છે ૬. તે થકી અપ્રથમ સમયના દેવતા અસંખ્યાત ગુણ છે ૭. તે થકી અપ્રથમ સમયના તિર્યચ અનંત ગુણ છે. ૮. એ આઠ પ્રકારે સંસારી જીવ કલાઃ એટલે શ્રી જીવાભીગમ સૂત્રે અંશવિધ પ્રતિપતિ સંપૂર્ણ થય.

૧૩૬. નવ પ્રકારે સંસારી જીવ તેમાં તેની લવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ, અંતર ને અદ્ય, બહુત્વનો અધિકાર.

આં ને આચાર્ય એમ કહે છે જે નવ ભેદે સંસારી જીવ કલા છે તેં એવી રીતે કહે છે કે પૃથ્વીકાયા ૧. અપકાયા ૨. તેહકાયા ૩. વાયુકાયા ૪. વનસ્પતિકાયા ૫. બેરિંદ્રીય ૬. તેંદ્રીય ૭. ચઉરિંદ્રીય ૮. તે પચેંદ્રીય ૯.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પૃથ્વીકાયાની સ્થિતિ કેટલા કાળની છે ?

ઉત્તર—હે જોતમ, પૃથ્વીકાયા આદ દેહને જાવત પચેંદ્રીય તે સર્વની સ્થિતિ પૂર્વપરે કહેવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પૃથ્વીકાયા પૃથ્વીકાયપણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે જોતમ, પૃથ્વીકાયાને કાયસ્થિતિ પૂર્વકીપરે પૃથ્વી કાળ જાણવો. જાવત વાયુકાયા લગે પૃથ્વી કાળ કહેવો. તે વનસ્પતિકાયાને કાયસ્થિતિ વનસ્પતિના કાળ કહેવો. વન બેરિંદ્રી ૧. તેંદ્રી. ૨. તે ચઉરિંદ્રીની કાયસ્થિતિ સંખ્યાના કાળની છે તે પચેંદ્રી જીવની કાયસ્થિતિ હજાર સાગરોપમ કાળોની જાણવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પૃથ્વીકાયાને અંતર કેટલા કાળનું થયું ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પૃથ્વી આદીકને અંતર સર્વને અનંતાકાળનું પડે. ને વનસ્પતિકાયાને અસંખ્યાતા કાળનું અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પૃથ્વીકાયા ૧, જલવત્ પર્વેદ્રીકાયા ૯, એ નવમાંહે કયા કયા થકી થોડા, ઘણાં હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ સર્વથકી થોડા પર્વેદ્રીજીવ છે ૧, તેથકી ચારેદ્રી જીવ વિશેષાધિક છે ૨, તેથકી તેરેદ્રીય વિશેષાધિક છે ૩, તેથકી એરેદ્રીય વિશેષાધિક છે ૪, તેથકી તેઉકાયા અસંખ્યાત ગુણ છે ૫. તેથકી પૃથ્વીકાયા વિશેષાધિક છે ૬. તેથકી અપકાયા વિશેષાધિક છે ૭. તેથકી વાયુકાયા વિશેષાધિક છે ૮. ને તેથકી વનસ્પતિકાયા અનંત ગુણ છે. ૯. એ નવ પ્રકારે સંસારી જીવ કલા. એ શ્રી જીવાભીગમ સૂત્રે નવ વિધ પ્રતિપતિ સંપૂર્ણ થઈ.

૧૩૭. દશ પ્રકારે સંસારી જીવ તેમાં તેની ભવસ્થિતિ, કાયસ્થિતિ,
અંતર ને અલ્પ બહુત્વનો અધિકાર.

લાં જે આચાર્ય એમ કહે છે જે દશ પ્રકારે સંસારી જીવ કલા છે. તે એવી રીતે કહે છે કે. પ્રથમ સમયના એકેદ્રીય ૧. અપ્રથમ સમયના એકેદ્રીય ૨. પ્રથમ સમયના એરિંદ્રીય ૩. એમ જલવત્ પ્રથમ સમયના પર્વેદ્રીય ૯. ને અપ્રથમ સમયના પર્વેદ્રીય ૧૦.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના એકેદ્રીયને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક સમયની ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ એક સમયની સ્થિતિ છે. (પછે અપ્રથમ સમયી કહેવાય.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના એકેદ્રીયને કેટલા કાળની સ્થિતિ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અતિ લઘુ ખસે ને છપન આવળીકાનો એક ક્ષુદ્રક ભવ તે પણ એક સમયે ઉણાની. ને ઉત્કૃષ્ટપણે બાવીશ હજાર વરસ એક સમયે ઉણાની સ્થિતિ છે.

એમ એણે અભીપ્રાયે સર્વ પ્રથમ સમયીને જઘન્યથી એક સમય ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ એક સમયની સ્થિતિ કહેવી. ને અપ્રથમ સમયી સર્વને જઘન્યથી એક ક્ષુદ્રક ભવ તે પણ એક સમયે ઉણાની ને ઉત્કૃષ્ટપણે જેહને જેટલી સ્થિતિ છે તે સમયે ઉણી કહેવી. એમ જલવત્ અપ્રથમ સમયી પર્વેદ્રીયને ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ તેત્રીશ સાગરોપમ એક સમયે ઉણી કહેવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના એકેદ્રીયને કેટલા કાળની કાયસ્થિતિ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પ્રથમ સમયી સર્વને જઘન્યથી એક સમયની ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ એક સમયની કાયસ્થિતિ કહેવી. ને અપ્રથમ સમયી સર્વને જઘન્યથી એક ક્ષુદ્રક ભવ તે પણ સમયે ઉણાની ને ઉત્કૃષ્ટપણે એકેદ્રીયને (અનંતો) વનસ્પતિનો કાળ, એરિંદ્રી, તેઈદ્રી, ચઉરીંદ્રીને સંખ્યાતો કાળ અને પર્વેદ્રીયને હજાર સાગરોપમ ઝાઝેરાની કાયસ્થિતિ કહેવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના એકેદ્રીયને કેટલા કાળનું અંતર હોય ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી બે ક્ષુદ્રક ભવ સમયે ઉણાનું (તે એમજે એકતો તેહીજ ક્ષુદ્રક ભવ ને અંતર માટે એક અન્ય ક્ષુદ્રક ભવ કરીને પાછો એકંદ્રીય થાય તે માટે.) અને ઉત્કૃષ્ટપણે (અનંતો) વનસ્પતિનો કાળ અંતર પડે. (એકંદ્રીય માહે અનંતો કાળ રહે પણ પ્રથમ સમયી ન કહેવાય. પણ ન્યારે બેઘંદ્રીયદિકનો ભવ કરીને પાછો એકંદ્રી થાય ત્યારે પ્રથમ સમયી થાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના એકંદ્રીને કેટલા કાળનો અંતર હોય ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક ક્ષુદ્રક ભવ સમયે અધીક. (બેઘંદ્રીયાદિકપણે એક ક્ષુદ્રક ભવ કરીને પાછો એકંદ્રી થાય ત્યારે.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે બે હજાર સાગરોપમ સંખ્યાતે વરસે અધીક (એટલું બેઘંદ્રીયાદિકપણે રહીને પાછો એકંદ્રી થાય તે માટે.)

શેષ સર્વ બેઘંદ્રીયાદિક પ્રથમ સમયીને અંતર જઘન્યથી બે ક્ષુદ્રક ભવ સમયે ઉણાનું. (તે એમજે એક તો પોતાનો ક્ષુદ્રક ભવ અને અંતર માટે એક અન્ય જાતનો ક્ષુદ્રક ભવ કરે એ જઘન્ય અંતર જાણવું.) અને ઉત્કૃષ્ટપણે (અનંતો) વનસ્પતિનો કાળ અંતર પડે.

વળી અપ્રથમ સમયી શેષ સર્વ બેઘંદ્રીયાદિકને જઘન્યથી એક ક્ષુદ્રક ભવ સમયે અધીક (તેહની ભાવના પૂર્વવત.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે (અનંતો) વનસ્પતિનો કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના એકંદ્રી ૧. જાવત્ પ્રથમ સમયના પચેંદ્રી ૫. એ પાંચ માહે કયા કયા થકી થોડા ઘણા હોય ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ થકી થોડા પ્રથમ સમયના પચેંદ્રીય છે ૧. તેથકી પ્રથમ સમયના અઠરેંદ્રી વિશેષાધિક છે ૨. તેથકી પ્રથમ સમયના તેઘંદ્રિ વિશેષાધિક છે ૩. તેથકી પ્રથમ સમયના બેઘંદ્રિ વિશેષાધિક છે ૪. તેથકી પ્રથમ સમયના એકંદ્રી વિશેષાધિક છે ૫. (એકંદ્રી પૂજા સમયે સદાષ અનંતા ઉપજતાં પામીએ પણ તે ઇલાં ન લેવા કેમકે જે બેઘંદ્રીયાદિક માહેથી એકંદ્રીપણે ઉપજતા હોય તે પ્રથમ સમયી કહીએ તે માટે)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના એકંદ્રી ૧, જાવત્ અપ્રથમ સમયના પચેંદ્રી ૫. એ પાંચ માહે કયા કયા થકી થોડા ઘણા હોય ?

ઉત્તર—ગૌતમ, જેમ પ્રથમ સમયીનું અરૂપ બદ્ધત્વ કવું તેમજ કહેવું. પણ તેમાં એટલો વિશેષ છે જે આંહી અપ્રથમ સમયના એકંદ્રી અનંત ગુણ કહેવા ૫. (એકંદ્રી અપ્રથમ સમયના અનંતા છે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના એકંદ્રી ૧. ને અપ્રથમ સમયના એકંદ્રી ૨. એ બે માહે કયા કયા થકી થોડા ઘણા હોય ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ થકી થોડા પ્રથમ સમયના એકંદ્રી છે ૧. (અનંતો અનંતો તે માટે.) તેથકી અપ્રથમ સમયના એકંદ્રી અનંત ગુણ છે ૨.

શેષ બેઘંદ્રીયાદિક સર્વ માહે સર્વ થકી થોડા પ્રથમ સમયી છે. ને તેથકી અપ્રથમ

સમયી અસંખ્યાત ગુણ છે ૮.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના એકેન્દ્રી ૧. અપ્રથમ સમયના એકેન્દ્રી ૨. બીજા પ્રથમ સમયના પચેન્દ્રી ૬. ને અપ્રથમ સમયના પચેન્દ્રી ૧૦. એ દશ માંહે કેણુ કયા કયા થકી થોડા ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ થકી થોડા પ્રથમ સમયના પચેન્દ્રી છે ૧, તેથકી પ્રથમ સમયના ચતુર્ષીદ્રી વિશેષાધિક છે ૨, તેથકી પ્રથમ સમયના તેઘંદ્રી વિશેષાધિક છે ૩, તેથકી પ્રથમ સમયના બેઘંદ્રી વિશેષાધિક છે ૪, તેથકી પ્રથમ સમયના એકેન્દ્રી વિશેષાધિક છે ૫, (બેઘંદ્રિયાદિક માંહેથી ઉપજતા અસંખ્યાતાજ પામીએ તે માટે.) તેથકી અપ્રથમ સમયના પચેન્દ્રી અસંખ્યાત ગુણ છે ૬, તેથકી અપ્રથમ સમયના ચતુર્ષીદ્રી વિશેષાધિક છે ૭, તેથકી અપ્રથમ સમયના તેઘંદ્રિય વિશેષાધિક છે ૮, તેથકી અપ્રથમ સમયના બેઘંદ્રી વિશેષાધિક છે ૯, ને તેથકી અપ્રથમ સમયના એકેન્દ્રી અનંત ગુણ છે ૧૦. એ દશ પ્રકારના સંસારી જીવ કહ્યા. એટલે શ્રી જીવાભિગમ સૂત્રે દશ વિધ પ્રતિપતિ સંપૂર્ણ થઈ. એટલે સંસારી જીવનો અભિગમ વાર્તારૂપ સંપૂર્ણ થયો.

૧૩૮. સર્વ જીવનો અધિકાર.

સર્વ જીવને વિષે એહ નવ પ્રતિપતિ એણી પરે કહીએ. તે કહેછે. કેટલાએક આચાર્ય એમ કહેછે જે બે ભેદે સર્વ જીવ કહ્યા છે. બીજા કેટલાએક આચાર્ય એમ કહેછે જે દશ ભેદે સર્વ જીવ કહ્યા છે. તેમાં પ્રથમ બે ભેદ કહે છે.

૧૩૯. બે ભેદે સર્વ જીવના આળાવા ૧૩. તેમાં તેની કાયસ્થિતિ, અંતર ને અલ્પ બહુત્વનો અધિકાર.

તેમાં જે આચાર્ય એમ કહેછે જે બે ભેદે સર્વ જીવ છે તે એમ કહેછે કે. સીદ્ધ ૧, ને અસિદ્ધ તે સંસારી જીવ ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સિદ્ધ સિદ્ધપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સિદ્ધની આદિ છે પણ અંત નથી. (માટે તેનો કાળ કહેવાય નહીં.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અસિદ્ધ અસિદ્ધપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અસિદ્ધ તે સંસારી જીવ તેના બે ભેદ છે. તે એક જેની આદિ પણ નહિ અને અંત પણ નહિ. તે અભવજીવ ૧, અને જેની આદિ નથી પણ અંત છે તે ભવ જીવ કહીએ ૨, પણ એ બેના કાળનું માન કહેવાય નહિ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સિદ્ધને કેટલા કાળનું અંતર છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સાદિ અપર્ય વસિત (આદિ છે પણ અંત નથી) ને અંતર નથી. (સિદ્ધ પાછા સંસારી થાય નહીં માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અસિદ્ધ જે સંસારી જીવ તેહને કેટલા કાળનું અંતર છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના જે ભેદ છે. તેમાં જે અનાદિ અપર્ય વસિત તે અભવ્ય જીવ તેહને અંતર નથી (કેમકે અભવ્ય જીવ સિદ્ધ ન થાય તે માટે.) ને અનાદિ સપર્ય વસિત તે ભવ્ય જીવ મોક્ષ જાસે પણ પાછા ફરી સંસારી જીવ ન થાય તે માટે તેને પણ અંતર નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સિદ્ધ ૧, ને અસિદ્ધ તે સંસારી જીવ ૨. એ બે માંહે કયા કયાયકી થોડા ઘણા છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડા સિદ્ધ છે ૧, તેથકી અસિદ્ધ જે સંસારી જીવ તે અનંત ગુણા છે ૨. ॥૧૧॥

અથવા વળી બે ભેદે સર્વ જીવ કહ્યા છે સંદ્રિય (તે ઇન્દ્રિય સહીત સંસારી જીવ) ૧, ને અનેન્દ્રિય (તે ઇન્દ્રિય રહીત સિદ્ધના જીવ) ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સંદ્રિય સંદ્રિયપણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સંદ્રિય બે ભેદે છે. અનાદિ અપર્ય વસિત તે અભવ્ય ૧, ને અનાદિ સપર્ય વસિત તે ભવ્ય ૨, એ બેના કાળનું માન કહેવાય નહીં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અનેન્દ્રિય જે સિદ્ધ તે અનેન્દ્રિયપણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અનેન્દ્રિય જે સિદ્ધ તે સાદિ અપર્યવસીત છે તેની આદી છે પણ અંત નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સંદ્રીયને અંતર કેટલા કાળનું પડે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સંદ્રીયને અંતર નથી (કેમકે અનેન્દ્રી ધષ્ટ સંદ્રીય નહીં થાય માટે) એમ અનેન્દ્રીને પણ અંતર નથી. (બંનેની ભાવના પૂર્વવત્ત.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સંદ્રીય ૧. ને અનેન્દ્રીય ૨. એ બે માંહે કયા ધકી થોડા, ઘણા હોય ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથી થોડા તે અનેન્દ્રી સિદ્ધ છે ૧. તેથકી સંદ્રીય તે સંસારી અનંત ગુણા છે. ૨. ॥૧૨॥

અથવા વળી બે ભેદે સર્વ જીવ કહ્યા છે. સકાય ૧, (તે સંસારી જીવ) ને અકાય ૨. (તે સિદ્ધના જીવ.)

એમજ સ્થિતિ અંતર પ્રમુખ પૂર્વપદે કહેલું. ॥૧૩॥

અથવા વળી બે ભેદે સર્વ જીવ કહ્યા છે. સજ્જે ૧. (તે સંસારી જીવ પેદેદેથી તેમજ ગુણરથાન ગળીના) ને અસજ્જે ૨. (તે સિદ્ધના ગુણરથાન ને સિદ્ધ.)

તેમજ એહની કાયસ્થિતિ, અંતર, અકાય, અહવ્ય તે તેમ સકાય, અકાયને કહું તેમજ કહેવું. ॥૧૪॥

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સવેદી સવેદી પંજે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સવેદી ત્રણ ભેદ છે. તે અનાદિ અપર્યવસિત ૧. (તે અલ્પ ક્યારેય પણ સવેદી નહીં ટળે) અનાદિ સપર્યવસિત ૨. (તે લ્પ ક્યારેક પણ અવેદિ થાય) ને સાદિ સપર્યવસિત ૩. (તે ઉપસમ શ્રેણીથી પડ્યા તે) તેમાં જે સાદિ સપર્યવસિત ઉપસમ શ્રેણીથી પડીને સવેદી થયા છે તે જઘન્યથી અંતર્મુદ્ત સવેદી રહે (પછે પાછો શ્રેણી ચડીને અવેદી થાય તે માટે) અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ સવેદી રહે એટલે અનંતી ઉત્સર્પિણી. અવસર્પિણી ક્ષેત્રથી અર્ધ પુદ્ગળ દેસે ઉંજુ પરાવર્ત સંસારમાં ભગે પછે મોક્ષ જાય. અને જે અનાદિ અપર્ય વસિત ને અનાદિ સપર્ય વસિત છે તેહના કાળનું માન કહેવાય નહીં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અવેદી અવેદીપણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, અવેદિ બે ભેદ છે. તે સાદિ અપર્ય વસિત ૧, (તે સીદ્ધ તથા આરમા ગુણકાણા ઉપરના જીવ) ને સાદિ સપર્ય વસિત ૨, (તે દસમે અગ્યારમે ગુણકાણે અવેદિ તે) તેમાં જે સાદિ સપર્ય વસિત અવેદિ છે તે જઘન્યથી એક સમય રહે. (તે એમજે એક સમેજ કાળ કરે ત્યારે સવેદિ થાય તે માટે) અને ઉત્કૃષ્ટપણે અંતર્મુદ્ત રહે (દશમા, અગ્યામા ગુણકાણું એટલુંજ માન છે પછે ત્યાંથી પડેતો સવેદી થાય તે માટે) અને જે સાદિ અપર્યવસિત છે તેના કાળનું માન કહેવાય નહીં. (કારણ કે આરમા ગુણકાણા ઉપરનાં પડું નથી અને સિદ્ધ પણ ક્યારેય સવેદી ન થાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સવેદીને કેટલા કાળનું અંતર હોય ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, અનાદિ અપર્ય વસિત (જે અલ્પ) તેહને અંતર નથી. અનાદિ સપર્ય વસિત (તે લ્પ) તેને પણ અંતર નથી. ને સાદિ સપર્ય વસિત તે જે ઉપસમ શ્રેણી અવેદી થઈને કાળ કરે ત્યાં સવેદી થાય તેહને જઘન્યથી એક સમયનું અંતર પડે ને ઉત્કૃષ્ટપણે અંતર્મુદ્તનું અંતર પડે. (એટલું અવેદી રહીને સવેદી થાય તે માટે અંતર્મુદ્ત હોય.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અવેદીને કેટલા કાળનું અંતર હોય ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. સાદિ અપર્યવસિત તે ક્ષપક શ્રેણી ચડી અવેદિ થાય તેહને અંતર નથી ૧. (પાછો સવેદી ન થાય તે માટે) અને સાદિ સપર્યવસિત (તે દશમા, અગ્યારમા ગુણકાણાના) અવેદિ તેહને જઘન્યથી અંતર્મુદ્તનું અંતર પડે (સવેદી થઈને અંતર્મુદ્ત પાછો શ્રેણી માટે ત્યાં અવેદી થાય તે માટે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અવત્ અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્ત દેશે ઉજો અંતર પડે. (એટલો કાળ સવેદી રહી રહીને પાછો અવેદી થાય.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત સવેદી ૧. ને અવેદી ૨. એ બે માટે કયા કયા થયા થોડા થયાં હોય ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વ જીવ સવેદી છે ૧. ને થયા સવેદી જીવ અનંત ગુણ છે ૨. પાપા

અથવા વળી બે ભેદે સર્વ જીવ કહ્યા છે સકપાય ૧. (દશમા ગુણકાણા લગી) ને અકપાય ૨. (તે દસમા ગુણકાણા ઉપરલા ને સિદ્ધ).

તે જેમ સવેદી અવેદી કહ્યા તેમજ સર્વ કહેવા. ॥૬॥

અથવા વળી બે ભેદે સર્વ જીવ કહ્યા છે. સલેશી ૧. (તે સંસારી તેરમા ગુણકાણા લગી) ને અલેશી ૨. (તે અઉદમા ગુણકાણાના ને સિદ્ધ.) તે જેમ અસિદ્ધ, સિદ્ધને કહેવું તેમ સર્વ કહેવું. તેમાં થોડા અલેશી છે ૧. ને તે થકી સલેશી અનંત ગુણા છે ૨. ॥૭॥

અથવા વળી બે ભેદે સર્વ જીવ કહ્યા છે. જ્ઞાની ૧, (તે ખીજ ને ચોથા ગુણકાણા ઉપરલા ને સિદ્ધ.) અને અજ્ઞાની ૨, (તે પહેલા ત્રીજા ગુણકાણાના જીવ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જ્ઞાની જ્ઞાની પણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જ્ઞાની બે ભેદે છે. સાદિ અપર્યવસિત (અપ્રતિપાતિ) જ્ઞાની ૧. ને સાદિસપર્યવસિત (તે જે પડે) જ્ઞાની ૨, તેમાં જે સાદિ સપર્યવસિત જ્ઞાન છે તે જઘન્યથી અંતર્મુદુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટપણે જાસક સાગરોપમ ઝાઝેરાં રહે (ક્ષાયોપસર્ગ સમ્યક્ત્વને મતિ, શ્રુત જ્ઞાન રહે પછે પડે તે માટે) અને જે સાદિ અપર્યવસિત જ્ઞાન છે તેના તો કાળનું માન હોય નહીં. (ક્રમકે આવ્યું જાયજ નહીં.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અજ્ઞાની અજ્ઞાની પણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અજ્ઞાની ને સવેદીની પરે ત્રણ ભેદે કહેવા. (અનાદિ અપર્ય વસીત ૧, અનાદિ સપર્ય વસીત ૨, સાદિ સપર્ય વસીત ૩.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જ્ઞાની ને અંતર કેટલા કાળનું હોય ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જ્ઞાની બે ભેદે છે. તેમાં જ્ઞાની જે સાદી અપર્ય વસીતને અંતર નથી. (અણુપડવા માટે અપ્રતિપાતિ જ્ઞાનવંત) અને સાદી સપર્યવસીત જે જ્ઞાની તે જે પડે તે. તેને જઘન્યથી અંતર અંતર્મુદુર્તનું (તે પાછો અંતર્મુદુર્ત સમ્યક્ત્વ પામે તે માટે) અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અર્ધ પુરુષણ પરાવર્ત દેશે દિશે. અંતર પડે. (એટલું મિત્યાત્વમાં રહીને ફરી જ્ઞાન પામે તે માટે.)

અથવા વળી બે બે સર્વ જીવ કહ્યા છે. આહારી ૧, ને અણાહારી ૨, (વિગ્રહ ગતિ, કેવળ સમુદ્ધાતે, અન્નેગી અને સિદ્ધ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આહારી જીવ આહારીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, આહારી જીવ બે બે છે. તે જહ્મસ્થ આહારી ૧, અને કેવળી આહારી ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જહ્મસ્થ જીવ આહારીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક ક્ષુદ્ધક ભવ તેપણુ બે સમયે વિશ્ણુ રહે. (તે કેમજે વિગ્રહગતી બે સમય અણહારી રહીને ક્ષુદ્ધક ભવ કરે તે ભોગવીને વળી વિગ્રહગતિ અણહારી થાય ત્યારે એ માન જાણવું.) અને ઉત્કૃષ્ટપણે અસંખ્યાતો કાળ જીવત ક્ષેત્રથી આંગુળના અસંખ્યાતમા ભાગ માંહે જેટલા આકાશ પ્રદેશ હોય તેટલી ઉત્સર્પિણિ અવસર્પિણિ લગી રહે (વિગ્રહગતી ન કરે આહારીજ રહે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેવળી આહારીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટપણે દેસે ઉણી પૂર્વ કોડી લગી આહારી હોય.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અણાહારી અણાહારીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અણાહારી બે બે છે. જહ્મસ્થ અણાહારી ૧, અને કેવળી અણાહારી ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જહ્મસ્થ અણાહારી જહ્મસ્થ અણાહારીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક સમય રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે બે સમય રહે (વિગ્રહગતિ વર્તતો થકો એટલું અણાહારી રહે તે માટે. વળી ગ્રંથાંતરે ત્રણ સમય પણ અણાહારી કહ્યા છે પણ શ્રી સિદ્ધાંત માંહે કહ્યું તે તહેત છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેવળી અણાહારી કેવળી અણાહારીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના બે બે છે. તે સિદ્ધ થયા તે કેવળી સદાય અણાહારી છે ૧, અને મનુષ્ય ભવે રહ્યા. કેવળી ક્યારેક અણાહારી (કેવળ સમુદ્ધાત વેળા) હોય. ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સિદ્ધ થયા તે કેવળી અણાહારી કેટલા કાળ લગી રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અણાહારી થયાની આદિ છે પણ અંત નથી. (સિદ્ધ પાછા આહારી નહીં થાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ભવસ્થ કેવળી અણાહારીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ભવસ્થ કેવળી અણાહારી બે બે છે. સન્નેગી ૧, (તેરમે ગુણુકાણે ભવસ્થ કેવળી સમુદ્ધાત કરતાં અણાહારી હોય) અને અન્નેગી ૨. (અઉદમે ગુણુકાણે ભવસ્થ કેવળી અણાહારી હોય.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સન્નેગી તેરમે ગુણુકાણે લવસ્થ કેવળી અણાહારી કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યપણે અને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ કેવળી સમુદ્ધાત કરતાં ત્રણ સમય અણાહારી રહે. (આઠ સમયનો કેવળી સમુદ્ધાત છે તેમાં ત્રીજો, ચોથો અને પાંચમો સમય અણાહારી હોય.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અન્નેગી ચઉદમે ગુણુકાણે લવસ્થ કેવળી અણાહારી કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્ય પણે અને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુહુર્તજ અણાહારી રહે. (ચઉદમા ગુણુકાણાનું એટલુંજ પાંચ લઘુ અક્ષરનું માન છે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, છદ્મસ્થ આહારીને કેટલા કાળનું અંતર પડે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક સમય અંતર પડે ને ઉત્કૃષ્ટપણે બે સમયનું અંતર પડે. (વિગ્રહગતિ અણાહારી હોય તે માટે આહારનો અંતર પડે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેવળી આહારકને કેટલા કાળનું અંતર પડે.)

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યપણે અને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ ત્રણ સમયનું અંતર પડે (કેવળી સમુદ્ધાતે અણાહારી હોય ત્યારે આહારનો અંતર પડે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, છદ્મસ્થ અણાહારી ને કેટલા કાળનો અંતર પડે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્ય પણે ક્ષુદ્રક લવ બે સમયે ઉણાનો અંતર પડે. (તે એમ જે વિગ્રહગતી બે સમય અણાહારી રહીને ક્ષુદ્રક લવ કરે ત્યાં આહારી ઘટ્ટને વળી વિગ્રહગતી કરે તે માટે) અને ઉત્કૃષ્ટપણે અસંખ્યાતો કાળ જવત્ આંશુળના અસંખ્યાતમા ભાગ માંહે જેટલા આકાશ પ્રદેશ હોય તેટલી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી લગી રહે. (વિગ્રહગતી કરેજ નહીં ત્યારે અંતર પડે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સિદ્ધ કેવળી અણાહારીને અંતર કેટલા કાળનો પડે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે તો સાદી અપર્ય વસિત છે તેને અંતર નથી. (ફરીને આહારી નહીં થાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સન્નેગી તેરમે ગુણુકાણે લવસ્થ કેવળી આહારીને અંતર કેટલા કાળનો પડે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યપણે અને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુહુર્તનું અંતર પડે. (કેવળી સમુદ્ધાત પછી અંતર્મુહુર્ત ચઉદમું ગુણુકાણું પરીવરતે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અન્નેગી લવસ્થ કેવળી અણાહારીને અંતર કેટલા કાળનો પડે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને અંતર નથી. (ચઉદમે ચઉદમા ગુણુકાણુથી પરીવરતજ કુલિત જઘન્ય વચે આહાર ન કરે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આહારક ને અણાહારક ને એ બે માટે કેવા કેવા અક્ષરો દેવા ધર્યા છે ?

ઉત્તર—તે જોનમ, સર્વથકી થોડા છવ આણાદારી છે ૧, તેથકી આદારી છવ અસંખ્યાત મુજબ છે ૨. (નિજોદનો અસંખ્યાતસો ભાગ સદાઈ વિચરણતી વર્તતા આણાદારી પામીએ ને એકે અણાદારીથી આદારી અવંતા ન કહીએ એ ભાવ.) ॥૯૫॥

અર્થવા વળી પ્રકારાંતરે એ બેદે સર્વ છવ કહ્યા છે. અપક ૧, (તે ભાષાએ જોએ તે) ૨, ને અપક ૨. (તે જે જોન રહે.)

પ્રશ્ન—તે અગવંત, અભાપક અભાપકપણે ફેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—તે જોનમ, જથન્યપણે એક સમય રહે ને ઉત્કૃષ્ટપણે અંતર્મુહુર્ત લગી ભાષા વર્તતા અગવંત રહે.

પ્રશ્ન—તે અગવંત, અભાપક અભાપકપણે ફેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—તે જોનમ, અભાપક એ બેદે છે. સિદ્ધ અભાપક ૧, (જેની આદિ છે પણ અંત નહીં) ૨, (જેની આદિ પણ છે, ને અંત પણ છે.)

પ્રશ્ન—તે અગવંત, અભાપક અભાપકપણે ફેટલો કાળ લગી રહે?

ઉત્તર—તે જોનમ, અગવંત જોનમ કહેવાય નહીં. (કેમકે સિદ્ધ અગવંત પણ જોસશે નહીં.)

પ્રશ્ન—તે અગવંત, અભાપક અભાપકપણે ફેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—તે જોનમ, અગવંત અગવંત અગવંત લગી રહે ને ઉત્કૃષ્ટપણે અગવંત કાળ અગવંતી.

પ્રશ્ન—તે અગવંત, અભાપક અભાપકપણે ફેટલો કાળ રહે.

ઉત્તર—તે જોનમ, અગવંત અગવંત રહે ને અગવંત.)

અથવા વળી બે ભેદે સર્વ જીવ કહ્યા છે. સશરીરી ૧, (તે સંસારી જીવ) ને અશરીરી ૨. (તે સિદ્ધ ભગવંત.)

તે બેમાં સિદ્ધ, અસિદ્ધને કહ્યું તેમ સર્વ કહેવું. ત્યાં થોડા અશરીરી છે ૧, ને તેથી સશરીરી અનંત ગુણા છે ૨. ॥૧૨॥

અથવા વળી બે ભેદે સર્વ જીવ કહ્યા છે. ચરીમ ૧, (તે ભવ્ય) ને અચરીમ ૨. (તે અભવ્ય ને સિદ્ધ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચરીમ ચરીમ પણ કટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, ચરીમની આદિ નથી પણ અંત છે. (મોક્ષ જાસ્યે ત્યારે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અચરીમ અચરીમ પણ કટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, અચરીમ બે ભેદે છે. તે અનાદિ અપર્ય વસીત ૧, (તે અભવ્ય) ને સાદિ અપર્ય વસીત ૨, (તે સિદ્ધ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચરીમને અંતર કટલા કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને અંતર નથી. (કેમકે ચરીમ તે ભવ્ય મોક્ષ જાય ત્યારે અચરીમ થાય ત્યાંથી પાછો ચરીમ ન થાય કેમકે પાછું આવવું નથી માટે અંતર નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અચરીમને અંતર કટલા કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે, તે અનાદિ અપર્ય વસીત ૧, (તે અભવ્ય) ને સાદિ અપર્ય વસીત ૨. (તે સિદ્ધ.) એ અચરીમ બેને અંતર નથી. (કેમકે ચરીમ તે અચરીમ થાય પણ અચરીમ તે ચરીમ ન થાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચરીમ ૧, ને અચરીમ ૨, એ બે માંહે કયા કયા ધર્મી થોડા થણા છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વધર્મી થોડા અચરીમ છે ૧, (અભવ્ય અને સિદ્ધ) તે ધર્મી ચરીમ અનંત ગુણા છે ૨, (ભવ્ય.) ॥૧૨॥

અથવા વળી બે ભેદે સર્વ જીવ કહ્યા છે, તે સાદારોપયોગવંત ૧, (તે સ્વતોપયોગવંત) ને સ્વનાદારોપયોગવંત ૨, તે દર્શનોપયોગવંત).

એ બેને સંતિષ્ટના કાયસ્થિતિ અને અંતર પણ જુદાંધર્મી અંતર્મુક્ત ને ઉન્નિષ્ઠપણે પણ અંતર્મુક્ત. (ઉપયોગનો કાળ એટલો જ હોય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સાદારોપયોગવંત ૧, ને સ્વનાદારોપયોગવંત ૨, એ બે માંહે કયા કયા ધર્મી થોડા થણા હોય?

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મિથ્યાદ્રષ્ટીને કેટલા કાળનો અંતર પડે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, મિથ્યાદ્રષ્ટીના ત્રણ ભેદ છે. અનાદિ અપર્યવસિત ૧, (તે અભવ્ય) અનાદિ સપર્યવસિત ૨, (તે ભવ્ય) ને સાદિ સપર્યવસિત ૩ (તે સમ્યક્ત્વથી પડીને મિથ્યાત્વી થયા છે તે) તેમાં પ્રથમ અનાદિ અપર્યવસિતને અંતર નથી. તેમ અનાદિ સપર્યવસિત તેને પણ અંતર નથી. અને જે સાદિ સપર્યવસિત છે તેહને અંતર જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે છાસઠ સાગશેષમ ઝાઝેરાનું અંતર પડે. (એટલું સમ્યક્ત્વમાં રહીને પાછો મિથ્યાત્વ પામે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મિશ્રદ્રષ્ટીને અંતર કેટલા કાળનો પડે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્તનું અંતર પડે. ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ જાવત્ અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્ત દેશેઉણો અંતર પડે. (એટલે કાળે ફરી સમ્યક્ત્વ પામતાં મિશ્રપણું આવે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સમ્યક્દ્રષ્ટી ૧, મિથ્યાદ્રષ્ટી ૨, ને મિશ્રદ્રષ્ટી ૩. એ ત્રણ માંહે કયા કયાથી થોડા ઘણા હોય ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વથકી થોડા મિશ્રદ્રષ્ટી છે ૧, તેથકી સમ્યક્ત્વ દ્રષ્ટો અનંત ગુણા છે ૨. (સિદ્ધ અનંતા માટે) ને તેથકી મિથ્યાત્વદ્રષ્ટી અનંત ગુણા છે ૩. (નિગોદ ભળ્યા તે માટે.) ॥૧૧॥

અથવા વળી ત્રણ ભેદે સર્વ જીવ કહ્યા છે. પરીત્ત ૧, (પ્રત્યેક શરીરી તથા પરીત્ત સંસારી) અપરીત્ત ૨, (સાધારણ શરીરી તથા ગહુણ સંસારી) ને નોપરીત્ત, નો અપરીત્ત ૩. (તે સિદ્ધ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પરીત્ત જીવ પરીત્તપણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, પરીત્ત જીવ બે ભેદ છે. કાયપરીત્ત ૧, (તે પ્રત્યેક શરીરી) ને સંસાર પરીત્ત ૨. (તે અદ્ય સંસારી).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાયપરીત્ત કાયપરીત્તપણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુર્ત્ત રહે ને ઉત્કૃષ્ટપણે અસંખ્યાતો કાળ રહે. જાવત્ અસંખ્યાતા લોકના આકાશ પ્રદેશ જેટલી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી સગી પ્રત્યેક શરીરપણે રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સંસાર પરીત્ત સંસાર પરીત્તપણે કેટલા કાળ સગી રહે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુર્ત્ત રહે. (પૂછા સમયે તત્કાળ કેવળ પાત્રી મુક્તિ જાય તે માટે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ જાવત્ અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્ત દેશે ઉણો રહે. (એટલા માંહે જેહને સંસાર જામણુ રહ્યું હોય તે પરીત્ત સંસારી કહીએ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપરિત્ત અપરિત્તપણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, અપરિત્ત બે ભેદ છે. તે કાય અપરિત્ત ૧. (તે સાધારણ શરીરી) ને સંસાર અપરિત્ત ૨. (તે ગહુણ સંસારી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાય અપરિત્ત કાય અપરિત્તપણે કેટલો કાળ રહે ?

૨—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે. (નિગોદ માંહે) અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો રહે. (તે કાળથકી અનંતી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી ક્ષેત્રથકી અનંતા લોકાકાશ પ્રમાણે અપ્યાત પુદ્ગળ પરાવર્તન કરે તે આવળકાને અસંખ્યાતમે ભાગે જેટલા સમય થાય તે કાળ રહે.)

૩—હે ભગવંત, સંસાર અપરીત સંસાર અપરીતપણે કેટલો કાળ રહે?

૨—હે જ્ઞાતમ, તેના બે બેદ છે, અનાદિ અપર્યવસિત ૧. (તે અભવ્ય જીવ) અને આદિ સપર્યવસિત ૨. (તે ભવ્ય જીવ છે ને જેને અર્ધ પુદ્ગળ ઉપરાંત સંસાર છે તે.) તેના કાળનું માન કહેવાય નહીં.)

૪—હે ભગવંત, નોપરીત, નો અપરીત (તે સિદ્ધ) કેટલો કાળ રહે?

૨—હે જ્ઞાતમ, તેહની આદિ છે, પણ અંત નથી.

૫—હે ભગવંત, કાય પરીતને અંતર કેટલા કાળનો પડે?

૨—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો અંતર પડે. (એકજ નિગોદનો ભવ ફરી એ પ્રત્યેક થાય તે માટે.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અંતર પડે. (નિગોદમાં રહીને એક થાય સારે અને નિગોદનો કાળ અઢી પુદ્ગળ પરાવર્ત છે તે માટે.)

૬—હે ભગવંત, સંસાર પરીતને અંતર કેટલા કાળનો પડે?

૨—હે જ્ઞાતમ, તેહને અંતર નથી. (કેમકે જે અદ્ય સંસારી છે તે જહુળ સંસારી થાય તે માટે.)

૭—હે ભગવંત, કાય અપરિતને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

૨—હે જ્ઞાતમ, કાય અપરીત તે સાધારણ શરીરી તેહને અંતર જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત પડે ને ઉત્કૃષ્ટપણે અસંખ્યાતો પૃથ્વીની કાયસ્થિતિનો કાળ અંતર પડે.

૮—હે ભગવંત, સંસાર અપરીત (તે અનાદિ અપર્ય વસીત અભવ્ય) તેહને કેટલા નો અંતર પડે?

૨—હે જ્ઞાતમ, તેહના બે બેદ છે. તે અનાદિ અપર્ય વસિત ૧, (તે અભવ્ય) અને આદિ સપર્ય વસીત ૨. (તે ભવ્ય જીવ પણ જહુળ સંસારી જાણવા) તેમાં અનાદિ અપર્ય વસીતને પણ અંતર નથી અને અનાદિ સપર્ય વસીતને પણ અંતર નથી. (કારણ કે અનંતે ભવ્ય થાયું નથી માટે અંતર નથી અને જે ભવ્ય છે તે અદ્ય સંસારી પરીત પણ પાછો જહુળ સંસારી નહીં થાય તે માટે.)

૯—હે ભગવંત, નોપરીત, નો અપરીત (તે સિદ્ધ) તેને અંતર કેટલા કાળનો પડે?

૨—હે જ્ઞાતમ, તેહને અંતર નથી.

૧૦—હે ભગવંત, પરીત ૧, અપરીત ૨, અને નોપરીત નોઅપરીત ૩. એ ત્રણ માંહે કયો કેટલો કાળ થાય તે માટે

ઉત્તર—હે જાતમ, સર્વ થકી થોડા પરીત છે-૧; (પ્રત્યેક શરીરી અને અદ્ય સંસારી માટે.) તે થકી નોપરીત નો અપરિત (સિદ્ધ) તે અનંત ગુણ છે ૨. તે થકી અપરીત (તે સાધારણ શરીરી અને અલુગ સંસારી) અનંતગુણ છે ૩. ॥૨॥

અથવા વળી ત્રણ પ્રકારે સર્વ જીવ કલા છે. પર્યામા ૧, અપર્યામા ૨, ને નોપર્યામા નોઅપર્યામા ૩. (તે સિદ્ધ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પર્યામા જીવ પર્યામાપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદુર્ત રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે સાગરોપમ સત પ્રથક્ત્વ આઝેરાં લગી પર્યામાનાજ ભવ કરે. અપર્યામાપણે મરે નહીં તે આશ્રી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપર્યામા જીવ અપર્યામાપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદુર્ત રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુદુર્તજ રહે. (અપર્યામાના ધણા ભવ કરે તો પણ અંતર્મુદુર્ત માંહે જેટલા ભવ થાય તેટલાજ કરે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નોપર્યામા, નોઅપર્યામા (તે સિદ્ધ) કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેતો સાદિ અપર્યવસીત છે. (જેટલે તેલની આદિ છે પણ અંત નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પર્યામાને અંતર કેટલા કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે જાતમ, જઘન્યપણે અંતર્મુદુર્તનો ને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુદુર્તનો અંતર પડે. (જેટલોજ અપર્યામાનો કાળ છે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપર્યામાને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદુર્તનો ને ઉત્કૃષ્ટપણે સાગરોપમ સત પ્રથક્ત્વ આઝેરાં અંતર પડે (જેટલોજ પર્યામાનો કાળ છે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નોપર્યામા, નોઅપર્યામા (સિદ્ધ) તેલને અંતર કેટલા કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેલને અંતર નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પર્યામા ૧, અપર્યામા ૨, ને નોપર્યામા, નોઅપર્યામા ૩. એ ત્રણ માંદિ કયા કયાથી થોડા ધણા હોય?

ઉત્તર—હે જાતમ, સર્વથકી થોડા નોપર્યામા, નોઅપર્યામા (સિદ્ધ) છે ૧, તેથકી અપર્યામા અનંતગુણ છે ૨, (નિગોલીઆ સિદ્ધી અનંતગુણ છે તે માટે) ને તે થકી પર્યામા જીવ સંખ્યાતગુણ છે ૩, (સિદ્ધ માંહે પર્યામા ધણું છે તે માટે.) ॥૩॥

અથવા વળી ત્રણ બેદે સર્વ જીવ કલા છે. મુક્ત ૧, બાદ ૨, ને મુક્ત ૩, ને બાદ ૩. (તે સિદ્ધ.)

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો અંતર પડે ને ઉત્કૃષ્ટપણે પ્રથકત્વ સો સાગરોપમ આક્રેરાનું અંતર પડે. (એટલો સંજીનો કાળ છે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ગૌતમ, નોસંજી, નોઅસંજી ને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેહને અંતર નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સંજી ૧, અસંજી ૨, ને નોસંજી, નોઅસંજી ૩, (તે સિદ્ધ.) એ ત્રણ માંહે કયા કયાથકી થોડા ઘણાં હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડા સંજી (મન સહીત) છે ૧, તે થકી નોસંજી, નોઅસંજી (સિદ્ધ) તે અનંત ગુણ છે ૨, ને તે થકી અસંજી અનંત ગુણ છે ૩, ॥૫॥

અથવા વળી ત્રણ પ્રકારે સર્વ જીવ કલા છે. તે ભવ સિદ્ધિયા ૧, (તે ભવ્ય) અભવ્ય સિદ્ધિયા ૨, (તે અભવ્ય) ને નોભવ્યસિદ્ધિયા, નોઅભવ્યસિદ્ધિયા ૩, (તે સિદ્ધ).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત ભવ્યસિદ્ધિયા ભવ્યસિદ્ધિયાપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે અનાદિ સપર્ય વસીત છે. (તેની આદિ નથી પણ અંત છે).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અભવ્યસિદ્ધિયા અભવ્યસિદ્ધિયાપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે અનાદિ અપર્યવસીત છે. (એટલે તેની આદિ પણ નથી. ને અંત પણ નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નોભવ્યસિદ્ધિયા, નોઅભવ્યસિદ્ધિયા કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે સાદિ અપર્યવસીત છે (એટલે તેની આદિ છે પણ અંત નથી).

એ ત્રણેને અંતર નથી (કેમકે ભવ્ય છે તે અભવ્ય ન થાય, અભવ્ય છે તે ભવ્ય ન થાય ને સિદ્ધ છે તે અસિદ્ધ ન થાય તે માટે).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ભવ્ય ૧, અભવ્ય ૨, ને નોભવ્ય નોઅભવ્ય ૩, એ ત્રણ માંહે કયા કયાથકી થોડા ઘણાં હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડા અભવ્ય છે ૧, તે થકી નોભવ્ય નોઅભવ્ય (તે સિદ્ધ) અનંત ગુણ છે ૨. ને તે થકી ભવ્ય અનંત ગુણ છે ૩. ॥૬॥

અથવા વળી ત્રણ પ્રકારે સર્વ જીવ કલા છે. તે ત્રસ ૧, (એ દંડીયાદિક) સ્થાવર ૨, (તે એકેદ્રી) નોત્રસ નોસ્થાવર ૩. (તે સિદ્ધ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રસજીવ ત્રસપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત ને ઉત્કૃષ્ટપણે એ હજાર સાગરોપમ આક્રેરાં રહે. (જેવું હીનિષિ પ્રતિપત્તિને રિપે તેડે, વાહુને પણ ત્રસ કલા છે પણ કદાં સ્થાવરમાં ગળ્યા છે અને કદાં તે હજાર એ દંડીયાદિક ત્રસ નાણુવા ને ને માંહે તે ને હજાર સાગરોપમ આક્રેરાં રહે. એ જાણ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્થાવર જીવ સ્થાવરપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, વનસ્પતિના જેટલો (અનંતો) કાળ રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નોત્રસ નોસ્થાવર જીવ (તે સિદ્ધ) કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેનો સાદિ અપર્યવસીત છે. (તેની આદિ છે પણ અંત નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રસ જીવને અંતર કેટલો કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, વનસ્પતિના જેટલો (અનંતો) કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્થાવર જીવને અંતર કેટલો કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, બે હજાર સાગરોપમ આઝેરાનો અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નોત્રસ નોસ્થાવર તેને અંતર કેટલો કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને અંતર નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રસ ૧, સ્થાવર ૨, ને નોત્રસ નોસ્થાવર ૩, એ ત્રણ માંહે કયા કયા મહા ઘોડાં થયાં હોય?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વ થકી થોડા ત્રસ જીવ છે ૧, તેથકી નોત્રસ નોસ્થાવર તે અનંત ગુણ છે ૨, ને તે થકી સ્થાવર જીવ અનંત ગુણ છે ૩. ॥ જા એ શ્રી જીવા-
મિત્રમ ચમે સર્વ જીવની ત્રીવિધિ પ્રતિપતિ સંપૂર્ણ થઇ.

૧૮૧. ચાર પ્રકારે સર્વ જીવના આજ્ઞાવા ચાર. તેમાં તેની કાયસ્થિતિ, -
અંતર ને અદ્ય, બહુત્વનો અધિકાર.

ત્યાં જે આચાર્ય એમ કહે છે જે ચાર બેઠે સર્વ જીવ કહ્યા છે. તે કહે છે. મનજેગી ૧, (સર્વો પચેદી તે પણ મન વ્યાપાર સહીત) વચનજેગી ૨, (તે બેઠદ્રિયાદિક તે પણ વચન વ્યાપારવંત) કાયજેગી ૩, (સર્વ જીવ) ને અજેગી ૪. (તે સિદ્ધ અર્થે અકલ્પમા સમજાવનાર)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનજેગી મનજેગીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, અધન્યકી એક સમય રહે (મનો વર્ગણના પુદ્ગળ લેવારપ) ને તે સમયે અતિહુત્ત રહે. (મન વ્યાપાર અતિનરપ) એમ વચનજેગી પણ કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાયજેગી કાયજેગીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, અધન્યકી અતિહુત્ત રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિના જેટલો કાળ રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અજેગી અજેગીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેનો સાદિ અપર્યવસીત છે. (કેટલે તેની આદિ છે પણ અંત નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનજોગીને અંતર કેટલા કાળનું પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિના જેટલો (અનંતો) કાળ અંતર પડે. એમ વચન જોગીને પણ અંતર કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાયજોગીને અંતર કેટલા કાળનું પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યપણે એક સમયનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે અંતર્મુહુર્તનું અંતર પડે. (મનોજોગ, વચન જોગ વર્તતા હોય.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અજોગીને અંતર કેટલા કાળનું પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને અંતર નથી. (અજોગી પાછો સજોગી ન થાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનજોગી ૧, વચન જોગી ૨, કાયજોગી ૩, ને અજોગી ૪. એ ચાર માંહે કયા કયા થકી થોડા ઘણાં હોય?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વ થકી થોડા મનજોગી છે ૧, તે થકી વચનજોગી અસંખ્યાતગુણા છે ૨, તે થકી અજોગી અનંત ગુણા છે ૩, ને તે થકી કાયજોગી અનંતગુણા છે ૪. ॥૩॥

અથવા વળી ચાર પ્રકારે સર્વ જીવ કલા છે તે. સ્ત્રીવેદી ૧, પુરુષવેદી ૨, નપુંસકવેદી ૩, ને અવેદી ૪, (તે નવમા ગુણદાણા ઉપરના ને સિદ્ધ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્ત્રીવેદિ સ્ત્રીવેદપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એકસો દશ પર્યોપમ તથા સો પર્યોપમ. તથા અદાર પર્યોપમ તથા આદ પર્યોપમ તથા પલ પ્રથક્ત્વ એ સર્વ પૂર્વ કોટી પ્રથક્ત્વે અધિક. ને જઘન્ય એક સમય રહે. (એ સર્વેની ભાવના પૂર્વે જેમ ત્રીવિધિ પ્રતિપતિ માંહે કહી છે તેમ જાણવી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુરુષવેદી પુરુષવેદપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે. ને ઉત્કૃષ્ટપણે પ્રથક્ત્વ સા સાગરોપમ ગાંઠેરાં રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નપુંસકવેદી નપુંસકવેદપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી એક સમય રહે. (ઉપસન શ્રેણી અવેદી ધમને યજ્ઞનાં પ્રાંતો એક સમય નપુંસક વેદી ધમને મરી અનુત્તર વૈમાને જાય ત્યાં પુરુષવેદી કાય ને માટે.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ રહે. (એકંદ્રિયાદિક માંહે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અવેદી અવેદીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો અંતર પડે (અવેદી તથા પુરૂષવેદી થાતાં અંતર પડે તે) અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અંતર પડે. (તે એમ જે વનસ્પતિ માંહે જાય ત્યારે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુરૂષવેદને અંતર કેટલા કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક સમયનો. (ઉપસાંત નવમે ગુણુકાણે એક સમય અવેદી રહી અનુત્તર વૈમાને જાય ત્યાં વળી પુરૂષવેદી થાય તે માટે.) અને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિના જેટલો (અનંતો) કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નપુંસકવેદીને અંતર કેટલા કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો (ઉપસાંત વેદ તથા અન્ય વેદને ભવાંતર) અને ઉત્કૃષ્ટપણે સાગરોપમ પ્રથક્ત્વ શો ઝાઝેરાંનો અંતર પડે. (એટલું પુરૂષવેદપણે રહે પછી નપુંસક વેદ થાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અવેદીને અંતર કેટલા કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અવેદી જે ભેદે છે. તે સાદિ અપર્યં વસીત ૧, (તે ક્ષીણવેદી અને સિદ્ધ) તેહને અંતર નથી. અને સાદિ સપર્યં વસીત ૨. (તે ઉપસાંત વેદી દશમે, અચ્ચારમે ગુણુકાણે) તેહને જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો અંતર પડે. ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ જવત્ અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્ત દેશે ઉણો એટલો અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્ત્રીવેદી ૧, પુરૂષવેદી ૨, નપુંસકવેદી ૩, ને અવેદી ૪. એ ચાર માંહે કયા કયા થકી થોડા ઘણાં હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડા પુરૂષવેદી છે ૧, તે થકી સ્ત્રીવેદી સંખ્યાત ગુણુ છે ૨, તે થકી અવેદી અનંત ગુણુ છે ૩. (સિદ્ધ અનંતા તે માટે) ને તે થકી નપુંસકવેદી અનંતગુણુ છે ૪. (એકેદ્રી અનંતા તે માટે.)

અથવા વળી ચાર ભેદે સર્વ જીવ કહ્યા છે. તે ચક્ષુ દર્શણી ૧, (આંખે દેખે તે) અચક્ષુ દર્શણી ૨, (આંખ વિના શેષ ચાર ઇન્દ્રીએ જાણે તે,) અવધિ દર્શણી ૩, (અવધી દર્શને દેખે તે) ને કેવળ દર્શણી ૪, (તે કેવળ દર્શને દેખે તે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચક્ષુ દર્શણિ ચક્ષુ દર્શનીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે ને ઉત્કૃષ્ટપણે હજાર સાગરોપમ ઝાઝેરાં રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અચક્ષુ દર્શની અચક્ષુ દર્શનીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના જે ભેદ છે. અનાદિ અપર્યંવસીત ૧, (તે અભવ્ય) ને અનાદી સપર્યંવસીત ૨, (તે ભવ્ય) (એ જેના કાળનું માન કહેવાય નહીં.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અવધિ દર્શણી અવધી દર્શણીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક સમય રહે. (અવધિ પામ્યા પછીજ કોષકને મરણુ

થાય તે આશ્રિ) અને ઉત્કૃષ્ટપણે બે જાસઠ સાગરોપમ એટલે એકસો બત્રીસ સાગરોપમ
જાહેરાં (એક જાસઠ સાગર મનુષ્ય કે તિર્યચ પચેંદ્રી સાતમી નરકે તેત્રીશ સાગરની સ્થિતિ
પામે ત્યાં સમ્યક્ત્વ પામી ફરી સમ્યક્ત્વ વખી વળી સાતમી નરકે તેત્રીશ સાગરની સ્થિતિ
પામે એમ જાસઠ સાગરોપમ થાય, ત્યારપછી સમ્યક્ત પામેછે વિભંગજ્ઞાન માંહેથી અવધી
જ્ઞાન થાય. દેવતા, મનુષ્યપણે જાસઠ સાગર રહે એમ એકસો બત્રીસ સાગર જાહેરાં લગી
અવધિદર્શન રહે. અવધજ્ઞાન ને વિભંગજ્ઞાન એ બેમાં નામ ફેર છે પણ અવધિદર્શન તો
એકજ છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેવળ દર્શની કેવળ દર્શનીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેની આદિ છે પણ અંત નથી (આવ્યું ન જાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચક્ષુ દર્શણીને અંતર કેટલા કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો અંતર પડે ને ઉત્કૃષ્ટપણે (અનંતો) વનરપતિનો
કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અચક્ષુદર્શણીને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે તે પૂર્વે કહ્યા છે તે બંનેને અંતર નથી (સંસારી
સર્વને અચક્ષુ દર્શન છે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અવધિ દર્શનીને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો અંતર પડે ને ઉત્કૃષ્ટપણે (અનંતો) વન-
રપતિનો કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેવળ દર્શણીને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેતો સાદિ અપર્યવસિત છે (આવ્યું જાય નહિ) તે માટે અંતર નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચક્ષુ દર્શણી ૧, અચક્ષુ દર્શણી ૨, અવધિ દર્શણી ૩, ને કેવળ દર્શણી
૪, એ ચાર માંહે કયા કયાયકી થોડા, ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વથકી થોડા અવધિ દર્શની છે ૧, (દેવતા, નારકી અને કેટલાએક
પચેંદ્ર તિર્યચ, મનુષ્યને હોય તે માટે.) તેથકી ચક્ષુદર્શની અસંખ્યાન ગુણ છે ૨,
(ગહરીંદ્રી અને પચેંદ્રી સર્વને છે તે માટે.) તેથકી કેવળ દર્શની અનંત ગુણ છે ૩,
(સિદ્ધ અનંતા માટે) અને તેથકી અચક્ષુ દર્શની અનંત ગુણ છે ૪, (સર્વ સંસારી
જીવને અચક્ષુ દર્શન છે તે માટે.) ॥૩॥

અથવા વળી ચાર ભેદે સર્વ જીવ કહ્યા છે. સંવત ૧, (સર્વ વિરતિ સાધુ) અસંવત
૨, (તે અવિરતી) સંવત ૩, (તે દેસ વિરતિ શ્રાવક) ને નો સંવત, નો અસંવત,
નો સંવત્સંવત ૪. (તે સિદ્ધ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સંવત સંવતપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી એક સમય રહે. અને ઉત્કૃષ્ટપણે નવ વરસે ઉપર કાળ
પરિણત રહે.

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો અંતર પડે (અવેદી તથા પુરુષવેદી યાતાં અંતર પડે તે) અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અંતર પડે. (તે એમ જે વનસ્પતિ માંહે જાય ત્યારે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પુરુષવેદને અંતર કેટલા કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી એક સમયનો. (ઉપસાંત નવમે ગુણકાણે એક સમય અવેદી રહી અનુત્તર વૈમાને જાય ત્યાં વળી પુરુષવેદી થાય તે માટે.) અને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિના જેટલો (અનંતો) કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નપુંસકવેદને અંતર કેટલા કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો (ઉપસાંત વેદ તથા અન્ય વેદને ભવાંતર) અને ઉત્કૃષ્ટપણે સાગરોપમ પ્રથક્ત્વ શો આઞ્ઞેરાંનો અંતર પડે. (એટલું પુરુષવેદપણે રહે પછી નપુંસક વેદ થાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અવેદીને અંતર કેટલા કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, અવેદી જે ભેદ છે. તે સાદિ અપર્યં વસીત ૧, (તે ક્ષીણવેદી અને શિદ્ધ) તેદને અંતર નથી. અને સાદિ સપર્યં વસીત ૨. (તે ઉપસાંત વેદી દશમે, અગ્યારમે ગુણકાણે) તેદને જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો અંતર પડે. ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ જાયત્વ આપે પુરુષા પરાયન દેશે ઉણો એટલો અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્ત્રીવેદી ૧, પુરુષવેદી ૨, નપુંસકવેદી ૩, ને અવેદી ૪. એ ચાર માંહે કયા કયા થકી થોડા થણાં હોય?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વથકી થોડા પુરુષવેદી છે ૧, તે થકી સ્ત્રીવેદી સંખ્યાત ગુણ છે ૨, તે થકી અવેદી અનંત ગુણ છે ૩. (સિદ્ધ અનંતા તે માટે) ને તે થકી નપુંસકવેદી અનંતગુણ છે ૪. (એકંદ્રી અનંતા તે માટે.)

અથવા વળી ચાર ભેદે સર્વ જીવ કલા છે. તે ચક્ષુ દર્શણી ૧, (આંખે દેખે તે) અનંત દર્શણી ૨, (આંખ વિના શેષ ચાર ઇન્દ્રીએ જાણે તે,) અવધિ દર્શણી ૩, (અવધી દર્શને દેખે તે) ને કેવળ દર્શણી ૪, (તે કેવળ દર્શને દેખે તે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચક્ષુદર્શણિ ચક્ષુદર્શનીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે ને ઉત્કૃષ્ટપણે હનર સાગરોપમ આઞ્ઞેરાં રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અચક્ષુ દર્શની અચક્ષુ દર્શનીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના જે ભેદ છે. અનાદિ અપર્યંવસીત ૧, (તે અસત્ય) ને અનાદી સંપર્યંવસીત ૨, (તે જઘન્ય) એ તેના કાળનું માન કહેવાય નહીં.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અવધિ દર્શણી અવધી દર્શણીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી એક સમય રહે. (અવધિ પામ્યા પછીજ કાષ્ટકને મરણ

આય તે આશિ) અને ઉત્કૃષ્ટપણે એ આર આગમોપમ એટલે એકસા જગતીસ સાગરોપમ
આગેશં (એક આર આગર મનુષ્ય કે નિર્વચ્ય પચેદ્રી આનથી નરે મેત્રીસ સાગરની સ્થિતિ
પામે ત્યાં સમ્યક્ત્વ પાવી કૃતી સમ્યક્ત્વ વળી વળી આનથી નરે મેત્રીસ સાગરની સ્થિતિ
પામે એમ આર આગમોપમ આય, વ્યાખ્યાતી સમ્યક્ત્વ પામેએ વિજયગ્ધાન મદિથી અવધી
માન થાય. દેવતા, મનુષ્યપણે આર આગર રહે એમ એકસા જગતીસ સાગર આગેશં કળી
અવધિદર્શન રહે. અવધિમાન ને વિજયગ્ધાન એ એમાં નામ ફેર છે પણ અવધિદર્શન તો
એકજ છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેવળ દર્શની કેવળ દર્શનીપણે ફેરલા કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેની આદિ છે પણ અંત નથી (આનું ન જાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચક્ષુ દર્શણીને અંતર ફેરલા કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદ્-તનો અંતર પડે ને ઉત્કૃષ્ટપણે (અનંતો) વનરપતિનો
કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અચક્ષુદર્શણીને ફેરલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે બે છે તે પ્રેરે કલા છે તે બંને અંતર નથી (સંસારી
સર્વને અચક્ષુ દર્શન છે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અવધિ દર્શનીને ફેરલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદ્-તનો અંતર પડે ને ઉત્કૃષ્ટપણે (અનંતો) વન-
રપતિનો કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેવળ દર્શણીને ફેરલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેતો સાદિ અપર્યવસિત છે (આનું જાય નહિ) તે માટે અંતર નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચક્ષુ દર્શણી ૧, અચક્ષુ દર્શણી ૨, અવધિ દર્શણી ૩, ને કેવળ દર્શણી
૪, એ ચાર માંહે કયા કયાધકી થોડા, ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વથકી થોડા અવધિ દર્શની છે ૧, (દેવતા, નારકી અને ફેરલાએક
પચેદ્ર તીર્થ, મનુષ્યને હોય તે માટે.) તેથકી ચક્ષુદર્શની અસંખ્યાત ગુણ છે ૨,
(અકેશીદ્રી અને પચેદ્રી સર્વને છે તે માટે.) તેથકી કેવળ દર્શની અનંત ગુણ છે ૩,
(સિદ્ધ અનંતા માટે) અને તેથકી અચક્ષુ દર્શની અનંત ગુણ છે ૪, (સર્વ સંસારી
જીવને અચક્ષુ દર્શન છે તે માટે.) ॥૩॥

અથવા વળી ચાર ભેદે સર્વ જીવ કલા છે. સંજત ૧, (સર્વ વિરતિ સાધુ) અસંજત
૨, (તે અવિરતી) સંજતા સંજત ૩, (તે દેસ વિરતિ શ્રાવક) ને નો સંજત, નો અસંજત,
નો સંજતાસંજત ૪. (તે સિદ્ધ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સંજત સંજતપણે ફેરલા કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી એક સમય રહે. અને ઉત્કૃષ્ટપણે નવ વરસે ઉણી કોડ
પૂર્વ લગી રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અસંજત અસંજતપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેના ત્રણ ભેદ કહ્યા છે, અનાદિ અપર્યવસીત ૧, (તે અભવ્ય) અનાદિ સપર્યવસીત ૨, (તે ભવ્ય) અને સાદિ સપર્યવસીત ૩, (તે પડવાય) તેમાં જે સાદિ સપર્યવસીત છે તે જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત અને ઉત્કૃષ્ટપણે અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્ત માટે રહે. (શેષ જેનું કાળ માન ન કહેવાય.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સંજતા સંજત સંજતા સંજતપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે નવ વરસે ઉણીકોડ પુર્વલગી રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નો સંજત, નોઅસંજત, નો સંજતા સંજત. (સિદ્ધ) કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તે તો સાદિ અપર્યવસીત છે. (તેની આદિ છે પણ અંત નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સંજતને અંતર કેટલા કાળનું પડે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું (માદા અધવસાએ પડવા ૩૫) અને ઉત્કૃષ્ટપણે અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્ત દેસે ઉણું એટલું અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અસંજતને અંતર કેટલા કાળનું પડે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. તે અનાદિ અપર્યવસીત ૧, અનાદિ સપર્યવસીત ૨, અને સાદિ સપર્યવસીત ૩. તેમાં અનાદિ અપર્યવસીત અને અનાદિ સપર્યવસીત એ બેને અંતર નથી. અને સાદિ સપર્યવસીત તેને જઘન્યથી એક સમયનું અંતર પડે અને ઉત્કૃષ્ટપણે નવ વરસે ઉણું પૂર્વ કોડીનું અંતર પડે. (એટલુંજ ચારીત્રનું માન છે પણ તે ઉપરાંત અવશ્યમેવ અવિરતિ આવે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સંજતા સંજતને કેટલા કાળનું અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જેમ સંજતને કહ્યું તેમ જઘન્ય અંતર્મુહુર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્ત દેશે ઉણાનું અંતર કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નોસંજત, નોઅસંજત, નોસંજતા સંજત (સિદ્ધ) તેહને કેટલું અંતર પડે.

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેહને અંતર નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સંજત ૧. અસંજત ૨. સંજતા સંજત ૩. અને નોસંજત, નોઅસંજત, નોસંજતાસંજત ૪. એ ચાર માંહે કયા કયા થકી થોડા, ઘણાં હોય?

ઉત્તર—હે જૌતમ, સર્વ થકી થોડા સંજત છે ૧. (ઉત્કૃષ્ટપણે નવ હજાર કોડ સાધુ પામીએ તે માટે.) તે થકી સંજતા સંજત અસંખ્યાત ગુણ છે ૨. (તિર્યંચ માંહે દેશ વિરતિ અસંખ્યાતા પામીએ તે માટે.) તે થકી નોસંજત, નોઅસંજત, નોસંજતા સંજત તે અનંત ગુણ છે ૩. (સિદ્ધ અનંતા માટે) તે થકી અસંજત અનંત ગુણ છે. ૪. ૥૪૥ એ શ્રી જીવાભિગમસૂત્રે ચતુર્વિધ સર્વ જીવની પ્રતિપતિ સંપૂર્ણ થઇ.

૧૪૨. પાંચ પ્રકારે સર્વ જીવના આજ્ઞાયા એ. તેમાં તેની કાયરિધિ,
અંતર તે અકપ બાહ્યનો અધિકાર.

આં જે આજ્ઞાયાં એમ કહે છે તે પાંચ બેઠે સર્વ જીવ કલા છે તે કહે છે. નારકી
૧. તિર્યચ ૨. મનુષ્ય ૩. દેવતા ૪. અને સિદ્ધ ૫.

એકની કાયરિધિ અને અંતર જેમ જુએ કલા છે તેમજ કલાં પણ મનુષ્યાં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકી ૧. તિર્યચ ૨. મનુષ્ય ૩. દેવતા ૪. અને સિદ્ધ ૫. એ પાંચ
માંહે કયા કયા થકી થોડા, વળાં લેાય ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વ થકી થોડા મનુષ્ય છે ૧. તે થકી નારકી અસંખ્યાન ગુણ છે
૨. તે થકી દેવતા અસંખ્યાન ગુણ છે ૩. તે થકી સિદ્ધ અનંત ગુણ છે ૪. તે તે થકી
તિર્યચ અનંત ગુણ છે ૫. ॥૧૧॥

અથવા વળી પાંચ બેઠે સર્વ જીવ કલા છે. ક્રોધકપાય ૧. માનકપાય ૨. માયાકપાય
૩. લોભકપાય ૪. અને અકપાય ૫. (તે સિદ્ધ અને દસમા ગુણાગુણી ઉપરલા મનુષ્યા.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ક્રોધકપાય ક્રોધકપાયપણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુહુર્ત રહે.
(પછે કપાયાંતરે ભગ્ને.) એમ માનકપાય અને માયાકપાય પણ કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લોભકપાય લોભકપાયપણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી એક સમય રહે. (દસમે ગુણકાણે જઘન્યથી એક સમયજ
લોભોદય વેદી કાળ કરે ત્યાં પડતો અન્ય કપાય ભગ્ને તે માટે) અને ઉત્કૃષ્ટપણે અંતર્મુહુર્ત
રહે. (પછે કપાયાંતરે ભગ્ને તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અકપાય અકપાયપણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના જે ભેદ છે. તેમાં ક્ષીણ કપાય તે સાદિ અનંત છે ૧, અને
ઉપસાંત કપાય (અચ્ચારમે ગુણકાણે) તે જઘન્યપણે એક સમય રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે
અંતર્મુહુર્ત રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ક્રોધકપાયને અંતર કેટલા કાળનું પડે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી એક સમયનું અંતર પડે (લોભોદયનો સમય) અને
ઉત્કૃષ્ટપણે અંતર્મુહુર્તનો અંતર પડે. એમ માનકપાય અને માયાકપાયને પણ અંતર કહેવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, લોભકપાયને અંતર કેટલા કાળનો પડે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો અને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુહુર્તનો અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અકપાયને અંતર કેટલા કાળનો પડે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના જે ભેદ છે ક્ષીણ કપાય ૧. અને ઉપસાંત કપાય ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ક્ષીણ કપાયને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેને અંતર નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉપસાંત કપાયને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યપણે અંતર્મુહુર્તનો અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્ત માઠેશે અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ક્રોધકપાય ૧. જવત્ અકપાય ૫. એ પાંચ માંહે કયા કયા થકી થોડા, ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે જૌતમ, સર્વ થકી થોડા અકપાય છે ૧. તે થકી માનકપાય અનંત ગુણ છે ૨. તે થકી ક્રોધકપાય વિશેષાધિક છે ૩. તેથકી માયાકપાય વિશેષાધિક છે ૪. અને તેથકી લોભકપાય વિશેષાધિક છે ૫. ॥૨॥ એ શ્રીજીવાભિગમસૂત્રે પંચવિધ પ્રતિપતિ સર્વ જીવની સંપૂર્ણ થઇ.

૧૪૩. છ પ્રકારે સર્વ જીવના આળાવા બે. તેમાં તેની કાયસ્થિતિ,

અંતર ને અદ્ય, બહુત્વનો અધિકાર.

ત્યાં જે આચાર્ય એમ કહે છે જે છ ભેદે સર્વ જીવ કલા છે તે કહે છે. એકંદ્રી ૧. બેઇંદ્રી ૨. ત્રેંદ્રી ૩. ચઢેંદ્રી ૪. પચેંદ્રી ૫. અને અનેંદ્રી ૬. (તે સિદ્ધ.)

એહની કાયસ્થિતિ અને અંતર તેં જેમ પૂર્વે કલા છે તેમજ જાણવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકંદ્રી ૧. જવત્ અનેંદ્રી ૬. એ છ માંહે કયા કયા થકી થોડા, ઘણાં હોય?

ઉત્તર—હે જૌતમ, સર્વ થકી થોડા પચેંદ્રી છે ૧. તેથકી ચઢેંદ્રી વિશેષાધિક છે ૨. તે થકી ત્રેંદ્રી વિશેષાધિક છે ૩. તેથકી બેઇંદ્રી વિશેષાધિક છે ૪. તેથકી અનેંદ્રી અનંતગુણ છે ૫. અને તેથકી એકંદ્રી અનંત ગુણ છે ૬. ॥૧॥

અથવા વળી છ ભેદે સર્વ જીવ કલા છે. ઉદારીક શરીરી ૧. વૈક્રીય શરીરી ૨. આહરક શરીરી ૩, તેજસ શરીરી ૪, કાર્મણ શરીરી ૫, અને અશરીરી ૬, (તે સિદ્ધ)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉદારીક શરીરી ઉદારીક શરીરપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી ક્ષુદ્રક ભવ બે સમયે ઉણો રહે. (તે એમજે વીગ્રહગતી બે સમય ઉદારીક રહીત રહીને ક્ષુદ્રક ભવ કરી ત્યાં ઉદારીક શરીરી થઇને વળી વીગ્રહગતી ઉદારીક શરીર રહીત થાય તે માટે.) અને ઉત્કૃષ્ટપણે અસંખ્યાતો કાળ જવત્ આંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે જેટલા આકાશ પ્રદેશ તેટલી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી લગી રહે. (ત્યાં લગી વિગ્રહગતી ન કરે તે માટે)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વૈક્રીય શરીરી વૈક્રીય શરીરપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી એક સમયજ રહે. (તે એમજે વિકુર્વણાની ધરુણએ એક

સમય વૈકીય પુદ્ગળ ગ્રહીતે વિશરાણ કરે તે માટે.) અને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીશ સાગશેષમ અંતર્મુદુર્ત્તે અધીક રહે. (તે એમ જે અંતર્મુદુર્ત્તની વૈકૃત્યુપવન મરીને દેવતા, નારકીપણે ઉપજે ત્યાં તેત્રીશ સાગર લગી રહે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આહારક શરીરી આહારક શરીરપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદુર્ત્ત રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અંતર્મુદુર્ત્ત રહે. (ઐતલીજ આહારક શરીરની વિધિ છે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તેજસ શરીરી તેજસ શરીરપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે બેદ છે. તે અનાદિ અપર્યવશીત ૧. (તે અગત્ય) અને અનાદિ સપર્ય વશીત ૨. (તે લઘ્ય) એમ કાર્મણ શરીરી પણ કહેવા. (તેના કાળનું માન ન થાય)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અશરીરી (સિદ્ધ) કેટલા કાળ લગી રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તે તો સાદિ અપર્યવશીત છે (તેની આદિ છે પણ અંત નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉદારીક શરીરીને અંતર કેટલા કાળનું પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી એક સમયનો (તે મયન સમયે વિમલગતીનો અંતર પડે) તે ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીશ સાગશેષમ અંતર્મુદુર્ત્તે અધીક અંતર પડે. (તે એમ જે મનુષ્ય, તિર્યચ વિકૃત્વણા કરતો મરીને દેવતા, નારકી માટે તેત્રીશ સાગશેષમને આવળે ઉપજે પછે ફરી મનુષ્ય, તિર્યચ થાય ત્યારે એ અંતર જાળવે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વૈકીય શરીરીને અંતર કેટલા કાળનું પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદુર્ત્તનો અંતર પડે. (તે એમ જે દેવતા, નારકી મરીને તિર્યચનો ભવ અંતર્મુદુર્ત્તનો ફરી ફરી દેવતા, નારકી થાય ત્યારે તથા વિકૃત્વણા સંહરી ફરી અંતર્મુદુર્ત્તે વિકૃત્વણા કરે મનુષ્ય, તિર્યચ તે માટે.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનસ્પતિનો કાળ અંતર પડે. (વનસ્પતિમાં વૈકીય નથી તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આહારક શરીરીને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદુર્ત્તનો અંતર પડે. (તે એમ જે આહારક શરીર કરીને સંહરી ફરી પાછું અંતર્મુદુર્ત્તે આહારક કરે ત્યારે) અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ જવત્ અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્ત દેશે ઉણો એટલો અંતર પડે. (આહારક શરીર સમ્યક્ત્વી અપ્રમાદિ સાધુજ કરે અને તેહને એટલોજ સંસાય હોય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તેજસ શરીરીને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને અંતર નથી. (કેમકે અનાદિ કાળના સર્વને છે અને છાંડ્યા પછી ફરી ન થાય તે માટે.) એમ કાર્મણ શરીરને પણ કહેવું. અને અશરીરી (સિદ્ધ)ને પણ અંતર નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉદારીક શરીરી ૧. નવત્ અશરીરી ૬. એ છ માંહે કયા કયા થકી થોડા, ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વ થકી થોડા આહારક શરીરી છે ૧. (ઉત્કૃષ્ટ નવ હજાર હોય તે માટે) તેથકી વૈક્રીય શરીરી અસંખ્યાત ગુણ છે ૨. (દેવતા, નારકી અને કેટલા એક મનુષ્ય, તિર્યંચને હોય તે માટે.) તેથકી ઉદારીક શરીરી અસંખ્યાત ગુણ છે ૩. (જો કે ઉદારીક શરીરી જીવ અનંતા છે તો પણ ઉદારીક શરીર અસંખ્યાત ગુણ છે કારણ કે એક શરીરે અનંતા જીવ છે તે માટે જીવ અનંતા છે પણ શરીર તો અસંખ્યાતાજ છે. માટે અસંખ્યાત ગુણ કહ્યા છે એ ભાવ.) તેથકી અશરીરી (સિદ્ધ) અનંત ગુણ છે ૪. તેથકી તેજસ, કાર્મણ શરીરી એ જે પરસ્પરે તુલ્ય છે પણ પૂર્વજા થકી અનંત ગુણ છે ૬. (સર્વ જીવને પ્રત્યેક પ્રત્યેક તેજસ, કાર્મણ એ જે શરીર તો જુદા જુદા છે તે માટે) ॥૨॥ એ શ્રીજીવાભિગમ સૂત્રે છ ભેદે સર્વ જીવની પ્રતિપતિ સંપૂર્ણ થઇ.

૧૪૪. સાત પ્રકારે સર્વ જીવના આળાવા એ. તેમાં તેની કાયસ્થિતિ, અંતર ને અદ્ય, બહુત્વનો અધિકાર.

સાં જે આચાર્ય એમ કહે છે જે સાત ભેદે સર્વ જીવ કહ્યા છે તે કહે છે. પૃથ્વીકાયા ૧. અપકાયા ૨. તેજિકાયા ૩. વાયુકાયા ૪. વનસ્પતિકાયા ૫. ત્રસકાયા ૬. અને અકાયા ૭. (તે સિદ્ધ.)

એહની કાયસ્થિતિ અને અંતર તે પૂર્વે કહ્યાં છે તેમ કહેવાં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પૃથ્વીકાયા ૧. નવત્ અકાયા ૭. એ સાત માંહે કયા કયા થકી થોડા, ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વ થકી થોડા ત્રસકાયા છે ૧. તેથકી તેજિકાયા અસંખ્યાત ગુણ છે ૨. તેથકી પૃથ્વીકાયા વિશેષાધિક છે ૩. તેથકી અપકાયા વિશેષાધિક છે ૪. તેથકી વાયુકાયા વિશેષાધિક છે ૫, તે થકી અકાયા અનંત ગુણ છે ૬, અને તે થકી વનસ્પતિકાયા અનંત ગુણ છે ૭. ॥૩॥

અથવા વળી સાત ભેદે સર્વ જીવ કહ્યા છે. કૃષ્ણ લેશ્યાવંત ૧, નીલ લેશ્યાવંત ૨, કાપોત લેશ્યાવંત ૩, તેજો લેશ્યાવંત ૪, પદ્મ લેશ્યાવંત ૫, સુક્લ લેશ્યાવંત ૬, અને અલેશ્યાવંત ૭, (તે સિદ્ધ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કૃષ્ણ લેશ્યાવંત કૃષ્ણ લેશ્યાવંતપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે (તે મનુષ્ય, તિર્યંચ આશ્રી જાણવું.) અને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીશ સાગરોપમ અંતર્મુહુર્તે અધિક રહે (તે એમ જે સાતમી નરકે તેત્રીશ સાગરોપમ અને અંતર્મુહુર્તે અધિક તે આગલા ભવનું જાણવું.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નિલ લેશ્યાવંત નિલ લેશ્યાવંતપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે. અને ઉત્કૃષ્ટપણે દશ સાગરોપમ અને

પર્યોપમને અસંખ્યાતમે ભાગે અધિક રહે. (તે એમને ધ્રુમ પ્રવાએ એટલા આવખાવંત લગી નિલ લેશ્યા છે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાપોત લેશ્યાવંત કાપોત લેશ્યાવંતપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદ્ત રહે. અને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ સાગરોપમ અને પર્યોપમને અસંખ્યાતમે ભાગે અધિક રહે. (તે એમને ત્રીજી નરકે એટલા આવખાવંત લગી કાપોત લેશ્યા છે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તેને લેશ્યાવંત તેને લેશ્યાવંતપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદ્ત રહે ને ઉત્કૃષ્ટપણે બે સાગરોપમ અને પર્યોપમને અસંખ્યાતમે ભાગે અધિક રહે. (દશાન દેવલોકે એટલું આવખું છે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પદ્મ લેશ્યાવંત પદ્મ લેશ્યાવંતપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદ્ત રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે દસ સાગરોપમ અને અંતર્મુદ્તે અધિક રહે. (દસ સાગરોપમ પાંચમા દેવલોકે આશ્રી અને અંતર્મુદ્ત પૂર્વકા ભવનું જાણવું.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, શુક્લ લેશ્યાવંત શુક્લ લેશ્યાવંતપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદ્ત રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીસ સાગરોપમ અને અંતર્મુદ્તે અધિક રહે. (સર્વાર્થ સિદ્ધ લગી શુક્લ લેશ્યા છે તે માટે ને અંતર્મુદ્ત તે પૂર્વ ભવનું જાણવું.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અલેશ્યાવંત અલેશ્યાવંતપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, અલેશી (સિદ્ધ) તે સાદિ અપર્યં પરીત છે. (તેની આદિ છે પણ અંત નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કૃષ્ણ લેશ્યાવંતને કેટલા કાળનું અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદ્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીસ સાગરોપમ અને અંતર્મુદ્તે અધિક એટલું અંતર પડે. (શુક્લ લેશ્યાની એટલી રિધિતિ છે માટે.) એમ નિલ લેશ્યાવંતને અને કાપોત લેશ્યાવંતને પણ અંતર કહેવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તેને લેશ્યાવંતને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદ્તનો અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ (નિગોદ માહે રહે ત્યાં) અંતર પડે. એમ પદ્મ લેશ્યાવંતને પણ અંતર કહેવો અને શુક્લ લેશ્યાવંતને પણ એમજ અંતર કહેવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અલેશ્યાવંત (સિદ્ધ) તેહને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેતો સાદિ અપર્યંવસીત છે તેને અંતર નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કૃષ્ણ લેશ્યાવંત ૧, નિલ લેશ્યાવંત ૨, કાપોત લેશ્યાવંત ૩, તેને

લેશ્યાવંત ૪, પદ્મ લેશ્યાવંત ૫, શુક્લ લેશ્યાવંત ૬, અને અલેશ્યાવંત ૭. (સિદ્ધ) એ સાત માંહે કયા કયાથકી થોડા, ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડા શુક્લ લેશ્યાવંત જીવ છે ૧, તેથકી પદ્મ લેશ્યાવંત સંખ્યાત ગુણ છે ૨, તેથકી તેજો લેશ્યાવંત સંખ્યાત ગુણ છે ૩, તેથકી અલેશ્યાવંત (સિદ્ધ) અનંત ગુણ છે ૪, તેથકી કાપોત લેશ્યાવંત અનંત ગુણ છે ૫, તેથકી નિઘ લેશ્યાવંત વિશેષાધિક છે ૬, અને તેથકી કૃષ્ણ લેશ્યાવંત જીવ વિશેષાધિક છે ૭. ॥૨॥ એ શ્રી જીવાભીગમ સૂત્રે સમવિધ સર્વ જીવની પ્રતિપતિ સંપૂર્ણ થઇ.

૧૪૫. આઠ પ્રકારે સર્વ જીવના આળાવા બે. તેમાં તેની કાયસ્થિતિ,
અંતર ને અદ્ય, બહુત્વનો અધિકાર,

ત્યાં જે આચાર્ય એમ કહે છે જે આઠ ભેદે સર્વ જીવ કલા છે તે કહેછે. નારકી ૧, તિર્યચ ૨, તિર્યચની સ્ત્રી ૩, મનુષ્ય ૪, મનુષ્યની સ્ત્રી ૫, દેવતા ૬, દેવીઓ ૭, ને સિદ્ધ ૮.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકી નારકીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી દશ હજાર વરસ ને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીસ સાગરોપમ રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચ તિર્યચપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનસ્પતિના જેટલો કાળ રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચણી સ્ત્રી તિર્યચણી સ્ત્રીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પલ્યોપમ પૂર્વ કોડી પ્રથકત્વે અધિક રહે. (તે એમ જે સાત ભવ કોડ પૂર્વના કરીને આઠમો ભવ ત્રણ પલ્યોપમ નો ભુગણીકપણે કરે ત્યારે એ માન થાય.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનુષ્ય મનુષ્યપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પલ્યોપમ પૂર્વ કોડી પ્રથકત્વે અધિક રહે. (એહની ભાવના તિર્યચણી સ્ત્રીની પરે પૂર્વવત્ત એમ મનુષ્યણી સ્ત્રીની પણ કાયસ્થિતિ કહેવી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતા દેવતાપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, દેવતા જઘન્ય દસ હજાર વરસ રહે ને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીસ સાગરોપમ રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવી દેવીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યપણે દશ હજાર વરસ રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે પંચાવન પલ્યોપમ લગી રહે. (અપરીગ્રહિત દેવીની એટલી સ્થિતિ છે તે માટે)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સિદ્ધ સિદ્ધપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેનો સાદિ અપર્યવસીત છે. (તેની આદિ છે પણ અંત નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારદીને કેટલા કાળનું અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદ્ધતનું (નંદુલ મન્દ્રાદિકનો બવ કરી પાછો નારદી ધાય ત્યારે) અને ઉત્કૃષ્ટપણે વનરપતિના જેટલો અનંતો કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચને કેટલા કાળનું અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદ્ધતનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે સાગરોપમ સત પ્રથક્ત્ય ઝાઝેરાનું અંતર પડે. (તિર્યચ દાળી રોપ વાળુ ગતિ માંહે એટલોજ કાળ છે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તિર્યચણી સ્ત્રીને કેટલા કાળનું અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદ્ધતનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનરપતિનો કાળ અંતર પડે. એમ મનુષ્ય ૧, મનુષ્યણી ૨, દેવતા ૩, ને દેવી ૪. એ ચારેને અંતર પૂરે જેમ તિર્યચણીનું કહ્યું તેમ જઘન્ય અંતર્મુદ્ધતનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનરપતિના કાળનું અંતર કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સિદ્ધને કેટલા કાળનું અંતર પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તે તો સાદિ અપર્ય વસીત છે તેને અંતર ન હોય.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારદી ૧, તિર્યચ ૨, તિર્યચની સ્ત્રી ૩, મનુષ્ય ૪, મનુષ્યણી ૫, દેવતા ૬, દેવી ૭, અને સિદ્ધ ૮, એ આ! માંહે કયા કયાંયકી થોડા, ઘણાં હોય ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વ થકી થોડી મનુષ્યણી સ્ત્રી છે ૧, (સંખ્યાતી છે તે માટે.) તે થકી મનુષ્ય અસંખ્યાત ગુણ છે ૨, (સમુર્જિમ ભેળા માટે) તે થકી નારદી અસંખ્યાત ગુણ છે ૩, તે થકી તિર્યચણી સ્ત્રી અસંખ્યાત ગુણી છે ૪, તે થકી દેવતા અસંખ્યાત ગુણ છે ૫, તે થકી દેવી સંખ્યાત ગુણી છે ૬, તે થકી સિદ્ધ અનંત ગુણ છે ૭, અને તે થકી તિર્યચ અનંત ગુણ છે ૮. ॥૧॥

અથવા વળી આઠ ભેદે સર્વ છવ કહ્યા છે. મતિજ્ઞાની ૧, શ્રુતજ્ઞાની ૨, અવધિજ્ઞાની ૩, મનપર્યવજ્ઞાની ૪, કેવળજ્ઞાની ૫, મતિઅજ્ઞાની ૬, શ્રુતઅજ્ઞાની ૭, ને વિભંગજ્ઞાની ૮.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મતિજ્ઞાની છવ મતિજ્ઞાનીપણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદ્ધત રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે ષાસઠ સાગરોપમ ઝાઝેરાં રહે. (એટલોજ સમ્યક્ત્વનો કાળ છે તે માટે.)

એમ શ્રુતજ્ઞાની પણ મતિજ્ઞાનીની પરે કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અવધિજ્ઞાની અવધિજ્ઞાની પણે કેટલો કાળ રહે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી એક સમય રહે (જિપજીને જાય તે માટે.) અને ઉત્કૃષ્ટપણે

છાસઠ સાગરોપમ આઠેરાં રહે. (જે વાર અનુત્તર વૈમાને અથવા ત્રણ વાર અચ્યુત ખારમે દેવલોકે અવધિ જ્ઞાન સહીત જાય આવે ત્યારે એ છાસઠ સાગરોપમ થાય અને જે મનુષ્યના વચ્ચે ભવ કરે તે સાધિકપણું જાણવું.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મનપર્યવજ્ઞાની મનપર્યવજ્ઞાનીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી એકજ સમય રહે. (ઉપજીને જાય ત્યારે) અને ઉત્કૃષ્ટપણે દેશે જાણી (નવ વરસે જાણી) પૂર્વ કોડી રહે. (કેમકે મનપર્યવજ્ઞાન ચારીત્રવંતનેજ હોય જેથી ચારીત્રનો તેટલોજ કાળ છે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેવળજ્ઞાની કેવળજ્ઞાની પણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તે તો સાદિ અપર્ય વસીત છે. (તેની આદિ છે પણ અંત નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મતિ અજ્ઞાની મતિ અજ્ઞાનીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. અનાદિ અપર્ય વસીત ૧, (તે અલભ્ય) અનાદિ સપર્ય વસીત ૨, (તે અપ્રાપ્ત સમ્યક્ત્વ અને લભ્ય) અને સાદિ સપર્ય વસીત ૩, (તે સમ્યક્ત્વ પામીને પડ્યા છે તે.) તેમાં જે સાદિ સપર્ય વસીત (પડવાય છે) તે જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્ત રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ જીવત્ અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્ત્ત દેશે જાણી રહે. (પડવાય થયો અજ્ઞાની રહે.) એમ શ્રુત અજ્ઞાની પણ મતિ અજ્ઞાનીનીપરે કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વિભંગજ્ઞાની વિભંગજ્ઞાની પણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી એક સમય રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીશ સાગરોપમ દેશે જાણી પૂર્વ કોડી અધિક રહે. (તે એમ જે પૂર્વ કોડીના આવખાવંત વિભંગજ્ઞાન સહિત મનુષ્ય મરીને સાતમી નરકે જાય ત્યારે એ માન થાય પછે વિભંગજ્ઞાની અવશ્ય મટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મતિજ્ઞાનીને અંતર કેટલા કાળનું હોય?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ જીવત્ અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્ત્ત દેશે જાણી અંતર પડે. (પડવાયને.)

એમ શ્રુત જ્ઞાની ૧, અવધિ જ્ઞાની ૨, અને મન પર્યવ જ્ઞાની ૩, એ ત્રણેને મતિજ્ઞાની નીપરે અંતર જાણવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેવળજ્ઞાનીને કેટલા કાળનું અંતર હોય?

ઉત્તર—હે જૌતમ, સાદિ અપર્ય વસીતને અંતર ન હોય. (આચ્યું ન જાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મતિ અજ્ઞાનીને કેટલા કાળનું અંતર હોય?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. તે અનાદિ અપર્ય વસીત ૧, (તે અલભ્ય) તેહને અંતર નથી. અનાદિ સપર્ય વસીત ૨, (તે અપ્રાપ્ત જ્ઞાની અને લભ્ય) તેહને પણ અંતર નથી. અને સાદિ સપર્ય વસીત ૩, (તે પડવાય) તેહને અંતર જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે છાસઠ સાગરોપમ આઠેરાનું અંતર પડે. (એટલોજ મતિજ્ઞાનીનો કાળ છે તે માટે.) એમ શ્રુત અજ્ઞાનીને પણ સર્વ મતિ અજ્ઞાનીનીપરે કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વિભંગ જ્ઞાનીને અંતર કેટલા કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અંતર પડે. (વનરપત્તિ માંહે જાણ ત્યારે તીણાં વીભંગ નથી તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, મતિજ્ઞાની ૧, શ્રુતજ્ઞાની ૨, અવધિજ્ઞાની ૩, મનપર્યવજ્ઞાની ૪, કેવળજ્ઞાની ૫, મતિઅજ્ઞાની ૬, શ્રુતઅજ્ઞાની ૭, અને વિભંગજ્ઞાની ૮, એ આઠ માંહે કયા કયાથી થોડા, ઘણાં હોય?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વથકી થોડા જીવ મનપર્યવ જ્ઞાની છે ૧, (તે એમ કે મનપર્યવ જ્ઞાન તો મુદ્ધ સાધુનેજ હોય તે માટે સંખ્યાનાજ પામીએ) તે થકી અવધિજ્ઞાની અસંખ્યાન ગણા છે ૨. તે થકી મતિજ્ઞાની અને શ્રુતજ્ઞાની એ બે પરસ્પરે તુલ્ય છે. (મતિ, શ્રુત જ્ઞાન સહીજ હોય તે માટે) અને અવધિ જ્ઞાનીથી વિશેષાધિક છે. ૪, (તિર્યંક, મનુષ્ય માંહે ઘણાં તે માટે) તે થકી વિભંગ જ્ઞાની અસંખ્યાન ગણા છે. (ગિચ્છાત્વ દ્રષ્ટિ ઘણાં છે માટે) ૫, તે થકી કેવળજ્ઞાની અનંત ગણા છે ૬, (સિદ્ધ અનંતા માટે) ને તે થકી મહિ અજ્ઞાની, અને શ્રુત અજ્ઞાની એ બે પરસ્પરે તુલ્ય (સરખાં) છે સહીજ માટે પણ કેવળજ્ઞાની થકી અનંત ગણા છે ૮, (સીદ્ધ થકી એકંદ્રી અનંત ગણા છે તે માટે) ॥૨॥ એ શ્રી જીવાભિગમ સૂત્રે અષ્ટવિધ પ્રતિપત્તિ સંપૂર્ણ થય.

૧૪૬. નવ પ્રકારે સર્વ જીવના આજ્ઞાવા બે, તેમાં તેની કાયસ્થિતિ, અંતર ને અલ્પ, બહુત્વનો અધિકાર.

ત્યાં જે આચાર્ય એમ કહે છે જે નવ ભેદે સર્વ જીવ કલા છે તે કહે છે એકંદ્રી ૧, બેકંદ્રી ૨, તેકંદ્રી ૩, ચારેંદ્રી ૪, નારકી ૫, પચેંદ્રી તિર્યંક ૬, મનુષ્ય ૭, દેવતા ૮, ને સિદ્ધ ૯.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકંદ્રિ જીવ એકંદ્રિપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્ત રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનરપતિનો કાળ રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બેકંદ્રી બેકંદ્રીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્ત રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે સંખ્યાતો કાળ રહે?

એમ તેકંદ્રી અને ચક્રીંદ્રીપણે પણ સંખ્યાતો કાળ કહેવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નારકી નારકીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી દશ હજાર વરસ રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીસ સાગરોપમલંગી રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પચેંદ્રી તિર્યંક પચેંદ્રી તિર્યંકપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત્ત અને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પલ્લોપમ પૂર્વ કોડી પ્રથક્ત્વે અધિક રહે. (આઠ ભવ કરવા થકી) એમ મનુષ્યને પણ કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતા દેવતાપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, દેવતાને જઘન્ય દશ હજાર વરસ અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ સાગર કહેયું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સિદ્ધ સિદ્ધપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, સાદિ અપર્ય વસીત છે. (તેની આદિ છે પણ અંત નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેન્દ્રીને અંતર કેટલા કાળનું પડે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યપણે અંતર્મુહુર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે એ હજાર સાગરોપમ સંખ્યાતે વરસે અધિક અંતર પડે (એકેન્દ્રી ટાળી શેષ એટલોજ કાળ છે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બેષ્ઠદ્રીયને અંતર કેટલા કાળનું પડે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે (અનંતો) વનસ્પતિનો કાળ અંતર પડે. (એકેન્દ્રી માંહે જય ત્યારે.)

એમ તેંદ્રી ૧, ચૌરેન્દ્રી ૨, નારકી ૩, પચેન્દ્રી તિર્યચ ૪, મનુષ્ય ૫, અને દેવતા ૬, એ સર્વને બેષ્ઠદ્રીની પરે જઘન્ય અંતર્મુહુર્તનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે (અનંતો) વનસ્પતિનો કાળ અંતર પડે. (એકેન્દ્રી માંહે જય ત્યારે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સિદ્ધને અંતર કેટલા કાળનું પડે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, તે તો સાદિ અપર્ય વસીત છે તેને અંતર ન હોય.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેન્દ્રી ૧, બેષ્ઠદ્રી ૨, તેષ્ઠદ્રી ૩, ચક્રેન્દ્રી ૪, નારકી ૫, પચેન્દ્રી તિર્યચ ૬, મનુષ્ય ૭, દેવતા ૮, અને સિદ્ધ ૯, એ નવ માંહે કયા કયાથકી થોડા, ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે જૌતમ, સર્વ થકી થોડા મનુષ્ય છે ૧, તે થકી નારકી અસંખ્યાત ગુણા છે ૨, તે થકી દેવતા અસંખ્યાત ગુણા છે ૩, તે થકી પચેન્દ્રી તિર્યચ અસંખ્યાત ગુણા છે ૪, તે થકી ચક્રેન્દ્રી વિશેષાધિક છે ૫, તે થકી તેષ્ઠદ્રી વિશેષાધિક છે ૬. તે થકી બેષ્ઠદ્રી વિશેષાધિક છે ૭, તેથકી સિદ્ધ અનંતગુણા છે ૮. અને તે થકી એકેન્દ્રી અનંતગુણા છે ૯. ॥૧॥

અથવા વળી નવ ભેદે સર્વ જીવ કહ્યા છે. પ્રથમ સમયના નારકી ૧, અપ્રથમ સમયના નારકી ૨, પ્રથમ સમયના તિર્યચ ૩, (પૃષ્ઠા કાળે ઉપજવાને પહીલે સમયે વર્તતા તે પ્રથમ સમયની કહીએ અને શેષ સર્વ તે અપ્રથમ સમયની કહીએ), અપ્રથમ સમયના તિર્યચ ૪, પ્રથમ સમયના મનુષ્ય ૫, અપ્રથમ સમયના મનુષ્ય ૬, પ્રથમ સમયના દેવતા ૭, અપ્રથમ સમયના દેવતા ૮, અને સિદ્ધ ૯.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના નારકી પ્રથમ સમયના નારકીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, એક સમયજ રહે. (પછે અપ્રથમ સમયની થાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના નારકી અપ્રથમ સમયની નારકીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જૌતમ, જઘન્યથી દશ હજાર વરસ એક સમયે લીજા રહે. ને ઉત્કૃષ્ટપણે તેજ ક સમયને એક સમયે લીજા રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના તિર્યચ પ્રથમ સમયના તિર્યચપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એકજ સમય રહે?

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના તિર્યચ અપ્રથમ સમયના તિર્યચપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી ક્ષુદ્રક ભવ એક સમયે ઉજો રહે ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનસ્પતિનો કાળ રહે. (ભાવના પ્રવંચત.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના મનુષ્ય પ્રથમ સમયના મનુષ્યપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એકજ સમય રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના મનુષ્ય અપ્રથમ સમયના મનુષ્યપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી ક્ષુદ્રક ભવ એક સમયે ઉજો રહે. ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પદ્મોપમ પૂર્વ કોડી પ્રથત્કત્વે અધિક રહે. (સાત આઠ ભવ કરવાથી)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતા દેવતાપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, દેવતા નારકીની પરે પ્રથમ સમયી અપ્રથમ સમયીના કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સિદ્ધ સિદ્ધપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેતો સાદિ અપર્યં વસીત છે. (તેની આદિ છે પણ અંત નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના નારકીને અંતર કેટલા કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી દશ હજાર વરસ અંતર્મુદુર્તે અધિક અંતર પડે. (તે એમ જે દશ હજાર વરસનું નરકનું જઘન્ય આયુષ્ય ભોગવીને અંતર્મુદુર્તનો અન્ય ભવ કરી ફરી પાછો નરકમાંહે ઉપજે ત્યાં પ્રથમ સમયી થાય તે માટે.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના નારકીને અંતર કેટલા કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુદુર્તનો (તે એમ જે અંતર્મુદુર્તનો અન્ય ભવ કરી નરક માંહે ઉપજે ત્યારે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના તિર્યચને કેટલા કાળનું અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી જે ક્ષુદ્રક ભવ સમયે ઉજાનો અંતર પડે. (તે એમ જે સમયે ઉજો પોતાનો ક્ષુદ્રક ભવ ભોગવીને ફરી તિર્યચ થાય ત્યાં પ્રથમ સમય થાય તે માટે.) અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અંતર પડે. (તે એમ જે અનંતો કાળ તિર્યચમાં રહે પણ વચે અન્ય ગતીનો ભવ કર્યા વિના પ્રથમ સમયી ન થાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના તિર્યચને કેટલાં કાળનું અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક ક્ષુદ્રક ભવ સમયે અધિક અંતર પડે. (એક મનુષ્યનો લઘુ ભવ કરીને પાછો તિર્યચ થાય ત્યારે.) અને ઉત્કૃષ્ટપણે સાગરોપમ સત પ્રથત્કત્વ ઝાઝરાનું અંતર પડે. (એટલો કાળ અન્ય ગતિમાં રહી પાછો તિર્યચ થાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતા દેવતાપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, દેવતાને જઘન્ય દશ હજાર વરસ અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ સાગર કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સિદ્ધ સિદ્ધપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સાદિ અપર્ય વસીત છે. (તેની આદિ છે પણ અંત નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેન્દ્રીને અંતર કેટલા કાળનું પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યપણે અંતર્મુહુર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે એ હજાર સાગરોપમ સંખ્યાતે વરસે અધિક અંતર પડે (એકેન્દ્રી ટાળી શેષ એટલોજ કાળ છે તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બેઘ્દ્રીયને અંતર કેટલા કાળનું પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે (અનંતો) વનસ્પતિનો કાળ અંતર પડે. (એકેન્દ્રી માંહે જાય ત્યારે.)

એમ તેંદ્રી ૧, ચૌરેન્દ્રી ૨, નારકી ૩, પચેન્દ્રી તિર્યચ ૪, મનુષ્ય ૫, અને દેવતા ૬, એ સર્વને બેઘ્દ્રીની પરે જઘન્ય અંતર્મુહુર્તનું ને ઉત્કૃષ્ટપણે (અનંતો) વનસ્પતિનો કાળ અંતર પડે. (એકેન્દ્રી માંહે જાય ત્યારે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સિદ્ધને અંતર કેટલા કાળનું પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે તો સાદિ અપર્ય વસીત છે તેને અંતર ન હોય.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકેન્દ્રી ૧, બેઘ્દ્રી ૨, તેંદ્રી ૩, ચઉરેન્દ્રી ૪, નારકી ૫, પચેન્દ્રી તિર્યચ ૬, મનુષ્ય ૭, દેવતા ૮, અને સિદ્ધ ૯, એ નવ માંહે કયા કયાથકી થોડા, ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ થકી થોડા મનુષ્ય છે ૧, તે થકી નારકી અસંખ્યાત ગુણા છે ૨, તે થકી દેવતા અસંખ્યાત ગુણા છે ૩, તે થકી પચેન્દ્રી તિર્યચ અસંખ્યાત ગુણા છે ૪, તે થકી ચઉરેન્દ્રી વિશેષાધિક છે ૫, તે થકી તેંદ્રી વિશેષાધિક છે ૬. તે થકી બેઘ્દ્રી વિશેષાધિક છે ૭, તેથકી સિદ્ધ અનંતગુણા છે ૮. અને તે થકી એકેન્દ્રી અનંતગુણા છે ૯. ॥૧॥

અથવા વળી નવ ભેદે સર્વ જીવ કલા છે. પ્રથમ સમયના નારકી ૧, અપ્રથમ સમયના નારકી ૨, પ્રથમ સમયના તિર્યચ ૩, (પૂજા કાળે ઉપજવાને પહીલે સમયે વર્તતા તે પ્રથમ સમયી કહીએ અને શેષ સર્વ તે અપ્રથમ સમયી કહીએ), અપ્રથમ સમયના તિર્યચ ૪, પ્રથમ સમયના મનુષ્ય ૫, અપ્રથમ સમયના મનુષ્ય ૬, પ્રથમ સમયના દેવતા ૭, અપ્રથમ સમયના દેવતા ૮, અને સિદ્ધ ૯.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના નારકી પ્રથમ સમયના નારકીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એક સમયજ રહે. (પછે અપ્રથમ સમયી થાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયી નારકી અપ્રથમ સમયી નારકીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી દશ હજાર વરસ એક સમયે ઊભા રહે. ને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીસ સાગરોપમ એક સમયે ઊભા રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના તિર્યચ પ્રથમ સમયના તિર્યચપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એકજ સમય રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના તિર્યચ અપ્રથમ સમયના તિર્યચપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી ક્ષુદ્રક ભવ એક સમયે ઉણો રહે ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનસ્પતિનો કાળ રહે. (ભાવના પૂર્વવત્ત.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના મનુષ્ય પ્રથમ સમયના મનુષ્યપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એકજ સમય રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના મનુષ્ય અપ્રથમ સમયના મનુષ્યપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી ક્ષુદ્રક ભવ એક સમયે ઉણો રહે. ને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પદ્યોપમ પૂર્વ કોડી પ્રથત્કત્વે અધિક રહે. (સાત આઠ ભવ કરવાથી)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતા દેવતાપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, દેવતા નારકીની પરે પ્રથમ સમયી અપ્રથમ સમયીના કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સિદ્ધ સિદ્ધપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેતો સાદિ અપર્યં વસીત છે. (તેની આદિ છે પણ અંત નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના નારકીને અંતર કેટલા કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી દશ હજાર વરસ અંતર્મુહુર્તે અધિક અંતર પડે. (તે એમ જે દશ હજાર વરસનું નરકનું જઘન્ય આયુષ્ય ભોગવીને અંતર્મુહુર્તનો અન્ય ભવ કરી ફરી પાછો નરકમાંહે ઉપજે ત્યાં પ્રથમ સમયી થાય તે માટે.) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના નારકીને અંતર કેટલા કાળનો પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો (તે એમ જે અંતર્મુહુર્તનો અન્ય ભવ કરી નરક માંહે ઉપજે ત્યારે) ને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના તિર્યચને કેટલા કાળનું અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એ ક્ષુદ્રક ભવ સમયે ઉણાનો અંતર પડે. (તે એમ જે સમયે ઉણો પોતાનો ક્ષુદ્રક ભવ ભોગવીને ફરી તિર્યચ થાય ત્યાં પ્રથમ સમય થાય તે માટે.) અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અંતર પડે. (તે એમ જે અનંતો કાળ તિર્યચમાં રહે પણ વચે અન્ય ગતીનો ભવ કર્યા વિના પ્રથમ સમયી ન થાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના તિર્યચને કેટલાં કાળનું અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક ક્ષુદ્રક ભવ સમયે અધિક અંતર પડે. (એક મનુષ્યનો લઘુ ભવ કરીને પાછો તિર્યચ થાય ત્યારે.) અને ઉત્કૃષ્ટપણે સાગરોપમ સત પ્રથત્કત્વ ઝાઝેરાનું અંતર પડે. (એટલો કાળ અન્ય ગતિમાં રહી પાછો તિર્યચ થાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના મનુષ્યને કેટલા કાળનું અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેમ પ્રથમ સમયના તિર્યચને કહ્યું તેમ અંતર કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના મનુષ્યને કેટલા કાળનું અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક ક્ષુદ્રક ભવ સમયે અધીકનું અંતર પડે. (તે એમ જે એક તિર્યચનો લઘુ ભવ કરીને પાછો મનુષ્ય થાય ત્યારે.) અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અંતર પડે. (વનસ્પતિમાં જાય ત્યારે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના દેવતાને કેટલા કાળનું અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેમ પ્રથમ સમયના નારકીને અંતર કહ્યું તેમ અંતર કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના દેવતાને કેટલા કાળનું અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જેમ અપ્રથમ સમયના નારકીને અંતર કહ્યું તેમજ અંતર કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સિદ્ધને અંતર કેટલા કાળનું પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સાદિ અપર્ય વસીતને અંતર નથી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના નારકી ૧, પ્રથમ સમયના તિર્યચ ૨, પ્રથમ સમયના મનુષ્ય ૩, પ્રથમ સમયના દેવતા ૪. એ ચાર માંહે કયા કયાથકી થોડા, ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડા પ્રથમ સમયના મનુષ્ય છે ૧, તે થકી પ્રથમ સમયના નારકી અસંખ્યાત ગુણ છે ૨, તે થકી પ્રથમ સમયના દેવતા અસંખ્યાત ગુણ છે ૩, અને તે થકી પ્રથમ સમયના તિર્યચ અસંખ્યાતગુણ છે ૪, (જે કે તિર્યચ સદાષ્ઠ અનંતા ઉપજતા પામીએ પણ તે ઈલાં લેવા નહીં પણ જે દેવતા, નારકી અને મનુષ્ય માંહેથી જે તિર્યચમાં ઉપજતા હોય તેનેજ પ્રથમ સમયના તિર્યચ કહીએ તે માટે અસંખ્યાતાજ પામીએ એ ભાવાર્થ જાણવો.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના નારકી ૧, અપ્રથમ સમયના તિર્યચ ૨, અપ્રથમ સમયના મનુષ્ય ૩, અને અપ્રથમ સમયના દેવતા ૪, એ ચાર માંહે કયા કયાથકી થોડા, ઘણાં હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડા અપ્રથમ સમયના મનુષ્ય છે ૧, તે થકી અપ્રથમ સમયના નારકી અસંખ્યાત ગુણ છે ૨, તે થકી અપ્રથમ સમયના દેવતા અસંખ્યાત ગુણ છે ૩, અને તે થકી અપ્રથમ સમયના તિર્યચ અનંત ગુણ છે ૪,

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના નારકી ૧, અને અપ્રથમ સમયના નારકી ૨, એ જે માંહે કયા કયાથકી થોડા, ઘણાં હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ થકી થોડા પ્રથમ સમયના નારકી છે ૧, તે થકી અપ્રથમ સમયના નારકી અસંખ્યાત ગુણ છે ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના તિર્યંચ ૧, અને અપ્રથમ સમયના તિર્યંચ ૨, એ બે માંહે કયા કયાથકી થોડા, ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વથકી થોડા પ્રથમ સમયના તિર્યંચ છે ૧, તેથકી અપ્રથમ સમયના તિર્યંચ અનંત ગુણા છે ૨, (તે એમ જે તિર્યંચ મરી તિર્યંચમાં ઉપજે ચવે છે તે સર્વે અપ્રથમ સમયનાજ કહીએ તે માટે.)

એમ મનુષ્ય અને દેવતાનું અદ્વ, બહુત્વ જેમ નારકીનું કહ્યું તેમ પ્રથમ સમયનાથી અપ્રથમ સમયના અસંખ્યાત ગુણા કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના નારકી ૧, પ્રથમ સમયના તિર્યંચ ૨, પ્રથમ સમયના મનુષ્ય ૩, પ્રથમ સમયના દેવતા ૪, અપ્રથમ સમયના નારકી ૫, અપ્રથમ સમયના તિર્યંચ ૬, અપ્રથમ સમયના મનુષ્ય ૭, અપ્રથમ સમયના દેવતા ૮, તે સિદ્ધ ૯. એ નવ માંહે કયા કયાથકી થોડા, ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, સર્વથકી થોડા પ્રથમ સમયના મનુષ્ય છે ૧, તેથકી અપ્રથમ સમયના મનુષ્ય અસંખ્યાત ગુણા છે ૨, તેથકી પ્રથમ સમયના નારકી અસંખ્યાત ગુણા છે ૩, તેથકી પ્રથમ સમયના દેવતા અસંખ્યાત ગુણા છે ૪, તેથકી પ્રથમ સમયના તિર્યંચ અસંખ્યાત ગુણા છે ૫, તેથકી અપ્રથમ સમયના નારકી અસંખ્યાત ગુણા છે ૬, તેથકી અપ્રથમ સમયના દેવતા અસંખ્યાત ગુણા છે ૭, તેથકી સિદ્ધ અનંત ગુણા છે ૮, અને તેથકી અપ્રથમ સમયના તિર્યંચ અનંત ગુણા છે ૯. ॥૨॥ એ શ્રી જીવાલીગમ સૂત્રે નવ વિધ સર્વ જીવની પ્રતિપતિ સંપૂર્ણ થઇ.

૧૪૭. દશ પ્રકારે સર્વ જીવના આળાવા બે. તેમાં તેની કાયસ્થિતિ, અંતર ને અદ્વ, બહુત્વનો અધિકાર.

ત્યાં જે આચાર્ય એમ કહે છે જે દશ ભેદે સર્વ જીવ કહ્યાછે તે કહેછે પૃથ્વીકાયા ૧, અપકાયા ૨, તેહિકાયા ૩, વાયુકાયા ૪, વનસ્પતિકાયા ૫, બેઘંદ્રિ ૬, તેઘંદ્રિ ૭, અઉરેંદ્રિ ૮, પચેંદ્રિ ૯ અને અનેંદ્રિ ૧૦. (તે સિદ્ધ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પૃથ્વીકાયા જીવ પૃથ્વીકાયાપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે અસંખ્યાતો કાળ અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી એ કાળથી બાણુવું, અને ક્ષેત્રથકી અસંખ્યાતા લોકના જેટલા આકાશ પ્રદેશ હોય તેટલી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી લગી રહે.

એમ અપકાયા ૧, તેહિકાયા ૨ અને વાયુકાયા ૩. એ ત્રણેને પૃથ્વીકાયાની પરે કહેવું.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વનસ્પતિકાયા જીવ વનસ્પતિકાયાપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો કાળ અનંતી ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી અનંતા લોકાકાશ પ્રદેશ જેટલી. અસંખ્યાતા પુદ્ગળ પરાવર્ત આવળીકાના અસંખ્યાતમા ભાગમાં જેટલા સમય હોય તેટલા પુદ્ગળ પરાવર્ત લગી રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બેઘદ્રિ બેઘદ્રિપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે સંજ્યાતો કાળ રહે.

એમ તેઘદ્રિ ૧, અને ચઠરીંદ્રી ૨, એ બંનેની પણ કાયસ્થિતિ બેઘદ્રીનીપરે કહેવી.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પચેંદ્રી પચેંદ્રીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્ત રહે. અને ઉત્કૃષ્ટપણે હજાર સાગરોપમ આઝેરાં લગી રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અનેંદ્રી (સિદ્ધ) અનેંદ્રીપણે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેતો સાદિ અપર્યવસિત છે. (તેની આદિ છે પણ અંત નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પૃથ્વીકાયાને અંતર કેટલા કાળનું પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિના કાળ જેટલું અંતર પડે.

એમ અપકાયા ૧, તેહિકાયા ૨, વાયુકાયા ૩, બેઘદ્રિ ૪, તેઘદ્રિ ૫, ચઠરીંદ્રી ૬, અને પચેંદ્રી ૭, એ સાતેને અંતર જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનું અને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિના જેટલો અનંતો કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વનસ્પતિકાયાને અંતર કેટલા કાળનું પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, અસંજ્યાતો કાળ. જેટલી પૃથ્વીકાયાની કાયસ્થિતિ છે તેટલું વનસ્પતિ કાયાને અંતર જાણુ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અનેંદ્રી (સિદ્ધ) ને અંતર કેટલા કાળનું હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેતો સાદિ અપર્યવસીત છે તેને અંતર ન હોય.

પ્રશ્ન—હે ગૌતમ, પૃથ્વીકાયા ૧, અપકાયા ૨, તેહિકાયા ૩, વાયુકાયા ૪, વનસ્પતિકાયા ૫, બેઘદ્રિ ૬, તેઘદ્રિ ૭, ચઠરીંદ્રી ૮, પચેંદ્રી ૯, અને અનેંદ્રી ૧૦, (સિદ્ધ) એ દશ માંહે કયા કયાથકી થોડા, ઘણા હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વથકી થોડા પચેંદ્રી છે ૧, તેથકી ચઠરીંદ્રી વિશેષાધિક છે ૨, તેથકી તેઘદ્રિ વિશેષાધિક છે ૩, તેથકી બેઘદ્રિ વિશેષાધિક છે ૪, તેથકી તેહિકાયા અસંજ્યાતગુણ છે ૫, તેથકી પૃથ્વીકાયા વિશેષાધિક છે ૬, તેથકી અપકાયા વિશેષાધિક છે ૭, તેથકી વાયુકાયા વિશેષાધિક છે ૮, તેથકી અનેંદ્રી (સિદ્ધ) અનંત ગુણ છે ૯, અને તેથકી વનસ્પતિકાયા અનંત ગુણ છે ૧૦. ॥૧॥

અથવા વળી દશ ભેદે સર્વ જીવ કલા છે. પ્રથમ સમયના નારકી ૧, અપ્રથમ સમયના નારકી ૨, પ્રથમ સમયના તિર્યચ ૩, અપ્રથમ સમયના તિર્યચ ૪, પ્રથમ સમયના મનુષ્ય ૫, અપ્રથમ સમયના મનુષ્ય ૬, પ્રથમ સમયના દેવતા ૭, અપ્રથમ સમયના દેવતા ૮, પ્રથમ સમયના સિદ્ધ ૯, અને અપ્રથમ સમયના સિદ્ધ ૧૦.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના નારકી પ્રથમ સમયના નારકી પછે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એક સમય લગીજ રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના નારકી અપ્રથમ સમયના નારકીપછે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી દશ હજાર વરસ એક સમયે ઊંણા રહે. અને ઉત્કૃષ્ટપણે તેત્રીશ સાગરોપમ એક સમયે ઊંણા રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના તિર્યચ પ્રથમ સમયના તિર્યચ પછે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એક સમય લગી રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના તિર્યચ અપ્રથમ સમયના તિર્યચપછે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક ક્ષુદ્રક ભવ તે પછુ એક સમયે ઊંણા રહે અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનસ્પતિના જેટલો કાળ રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના મનુષ્ય પ્રથમ સમયના મનુષ્યપછે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એકજ સમય રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના મનુષ્ય અપ્રથમ સમયના મનુષ્યપછે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી ક્ષુદ્રક ભવ તે પછુ સમયે ઊંણા રહે. અને ઉત્કૃષ્ટપણે ત્રણ પલ્યોપમ પૂર્વ કોડી પ્રથક્ત્વે અધિક રહે. (સાત આઠ ભવ કરવાથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના દેવતા પ્રથમ સમયના દેવતા પછે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પ્રથમ સમયના દેવતા અને અપ્રથમ સમયના દેવતા જેમ નારકી કલ્યા તેમ કહેવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના સિદ્ધ પ્રથમ સમયના સિદ્ધપછે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એકજ સમય રહે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના સિદ્ધ અપ્રથમ સમયના સિદ્ધપછે કેટલો કાળ રહે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે તો સાદિ અપર્ય વસીત છે. (તેની આદિ છે પણ અંત નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના નારકીને કેટલા કાળનું અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી દસ હજાર વરસ અંતર્મુહુર્તે અધિક અંતર પડે. (તે એમજે દસ હજાર વરસનો નારકીનો ભવ ભોગવી અંતર્મુહુર્તનો તિર્યચનો ભવ કરી નારકી ધાય ત્યારે) અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનસ્પતિનો કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના નારકીને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી અંતર્મુહુર્તનો અંતર પડે (તે એમજે એક તિર્યચનો ભવ કરી કરી નારકી ધાય ત્યારે) અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનસ્પતિનો કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના તિર્યચને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એ ક્ષુદ્રક ભવ સમયે ઊંણા અંતર પડે. (તે એમજે એકતો પોતાનો ક્ષુદ્રક લઘુ ભવ ભોગવી ખીજે મનુષ્યનો ક્ષુદ્રક લઘુ ભવ ભોગવી કરી ફરી તિર્યચ થાય સારે) અને ઉત્કૃષ્ટપણે અનંતો વનસ્પતિનો કાળ અંતર પડે. (અન્ય-ગતી માંહેથી તિર્યચમાં ઉપજતો પ્રથમ સમયી કહેવાય પણ તિર્યચ માંહેથી ઉપજતો કહેવાય નહીં. માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના તિર્યચને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક ક્ષુદ્રક ભવ સમયે અધિક અંતર પડે. (તે એમજે એક મનુષ્યનો લઘુ ભવ કરી ફરી તિર્યચ થાય સારે એ અંતર) અને ઉત્કૃષ્ટપણે સાગરોપમ સત પ્રયત્ન આઝેરાનું અંતર પડે. (અન્ય ત્રણ ગતિ માંહે એટલોજ કાળ રહેવાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના મનુષ્યને કેટલા કાળનું અંતર હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એ ક્ષુદ્રક ભવ સમયે ઊંણાનું (તે એમજે એકતો પોતાનો લઘુ ભવ ભોગવી ખીજે તિર્યચનો લઘુ ભવ કરી ફરી પાછો મનુષ્ય થાય સારે એ અંતર પડે.) અને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિના જેટલો અનંતો કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના મનુષ્યને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જઘન્યથી એક ક્ષુદ્રક ભવ સમયે અધિક અંતર પડે. (તે એમજે વગે એક તિર્યચનો લઘુ ભવ કરી ફરી પાછો મનુષ્ય થાય સારે) અને ઉત્કૃષ્ટપણે વનસ્પતિના જેટલો અનંતો કાળ અંતર પડે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના દેવતાને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પ્રથમ સમયના દેવતાને અને અપ્રથમ સમયના દેવતાને જેમ નારકીને અંતર કહ્યું તેમજ કહેવું,

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના સિદ્ધને કેટલા કાળનું અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને અંતર નથી. (કેમકે અપ્રથમ સમયી થઈને પાછા ક્યારેય પણ પ્રથમ સમયી ન થાય તે માટે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના સિદ્ધને કેટલા કાળનો અંતર પડે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સાદિ અપર્ય વસિતને અંતર ન હોય.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના નારકી ૧, પ્રથમ સમયના તિર્યચ ૨, પ્રથમ સમયના મનુષ્ય ૩, પ્રથમ સમયના દેવતા ૪, ને પ્રથમ સમયના સિદ્ધ ૫, એ પાંચ માંહે કયા કયા થઈ શકે, કયાં હોય?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સર્વ થઈ શકે પ્રથમ સમયના સિદ્ધ છે ૧, (ઉત્કૃષ્ટપણે પણ એકસો આઠ વાર્તાએ તે માટે) તે થઈ અપ્રથમ સમયના મનુષ્ય અસંખ્યાત ગુણા છે ૨. (સિદ્ધ જેમ મનુષ્ય એક સમયે અસંખ્યાત ઉપજે તે માટે.) તે થઈ પ્રથમ સમયના નારકી

અસંખ્યાત ગુણ છે ૩, તે થકી પ્રથમ સમયના દેવતા અસંખ્યાત ગુણ છે ૪, અને તે થકી પ્રથમ સમયના તિર્યચ અસંખ્યાત ગુણ છે ૫. (એહની લાવના પૂર્વવત્ત.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અપ્રથમ સમયના નારકી ૧, જાવત્ અપ્રથમ સમયના સિદ્ધ ૫ એ પાંચ માંહે કયા કયા થકી થોડા, ઘણાં હોય?

ઉત્તર—હે જૈતમ, સર્વ થકી થોડા અપ્રથમ સમયના મનુષ્ય છે ૧, તે થકી અપ્રથમ સમયના નારકી અસંખ્યાત ગુણ છે ૨, તે થકી અપ્રથમ સમયના દેવતા અસંખ્યાત ગુણ છે ૩, તે થકી અપ્રથમ સમયના સિદ્ધ અનંત ગુણ છે ૪, ને તે થકી અપ્રથમ સમયના તિર્યચ અનંત ગુણ છે ૫.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના નારકી ૧, ને અપ્રથમ સમયના નારકી ૨, એ બે માંહે કયા કયા થકી થોડા, ઘણાં હોય?

ઉત્તર—હે જૈતમ, સર્વ થકી થોડા પ્રથમ સમયના નારકી છે, ૧, તે થકી અપ્રથમ સમયના નારકી અસંખ્યાત ગુણ છે ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના તિર્યચ ૧, અને અપ્રથમ સમયના તિર્યચ ૨, એ બે માંહે કયા કયા થકી થોડા, ઘણાં હોય?

ઉત્તર—હે જૈતમ, સર્વ થકી થોડા પ્રથમ સમયના તિર્યચ છે ૧, ને તે થકી અપ્રથમ સમયના તિર્યચ અનંત ગુણ છે ૨, (કારણ કે અન્ય ગતિ માંહેથી તિર્યચપણે ઉપજે તે પ્રથમ સમયની તિર્યચ કહીએ તે તો અસંખ્યાતાજ છે. અને જે તિર્યચ મરી તિર્યચમાં ઉપજે છે તે અપ્રથમ સમયની કહીએ જેથી તે અનંતગુણ છે એ લાવાર્થ.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના મનુષ્ય ૧ ને અપ્રથમ સમયના મનુષ્ય ૨, એ બે માંહે કયા કયા થકી થોડા, ઘણાં હોય?

ઉત્તર—હે જૈતમ, સર્વ થકી થોડા પ્રથમ સમયના મનુષ્ય છે ૧, અને તે થકી અપ્રથમ સમયના મનુષ્ય અસંખ્યાત ગુણ છે ૨, (સમુર્થિમ ભેળા માટે મનુષ્ય અસંખ્યાત કહ્યા).

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના દેવતા ૧, ને અપ્રથમ સમયના દેવતા ૨, એ બે માંહે કયા કયા થકી થોડા, ઘણાં હોય?

ઉત્તર—હે જૈતમ, સર્વ થકી થોડા પ્રથમ સમયના દેવતા છે ૧, અને તે થકી અપ્રથમ સમયના દેવતા અસંખ્યાત ગુણ છે ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના સિદ્ધ ૧, ને અપ્રથમ સમયના સિદ્ધ ૨, એ બે માંહે કયા કયા થકી થોડા, ઘણાં હોય?

ઉત્તર—હે જૈતમ, સર્વ થકી થોડા પ્રથમ સમયના સિદ્ધ છે ૧, (ઉત્કૃષ્ટ એકસો આઠ હોય તે માટે.) ને તે થકી અપ્રથમ સમયના સિદ્ધ અનંત ગુણ છે ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ સમયના નારકી ૧, અપ્રથમ સમયના નારકી ૨, પ્રથમ સમયના તિર્યચ ૩, અપ્રથમ સમયના તિર્યચ ૪, પ્રથમ સમયના મનુષ્ય ૫, અપ્રથમ સમયના

મનુષ્ય ૬, પ્રથમ સમયના દેવતા ૭, અપ્રથમ સમયના દેવતા ૮, પ્રથમ સમયના સિદ્ધ ૯, ને અપ્રથમ સમયના સિદ્ધ ૧૦. એ દશ માંહે કયા કયાથી થોડા, અથવા ઘણા, અથવા સરીખા, અથવા વિશેષાધિક હોય ?

ઉત્તર—હે જાતમ, સર્વથી થોડા પ્રથમ સમયના સિદ્ધ છે ૧, (ઉત્કૃષ્ટપણુ પણ એકસો આઠ પામીએ તે માટે.) તેથી પ્રથમ સમયના મનુષ્ય અસંખ્યાત ગુણ છે ૨, (સમુર્ધ્ધ મનુષ્ય એક સમે અસંખ્યાતા ઉપજતા પામીએ તે માટે.) તેથી અપ્રથમ સમયના મનુષ્ય અસંખ્યાત ગુણ છે ૩, તેથી પ્રથમ સમયના નારકી અસંખ્યાત ગુણ છે ૪. તેથી પ્રથમ સમયના દેવતા અસંખ્યાત ગુણ છે ૫, તેથી પ્રથમ સમયના તિર્યચ અસંખ્યાત ગુણ છે ૬. (જો કે તિર્યચ તો સદાઈ એક સમયે અનંતા ઉપજતા પામીએ પણ હાં જે તિર્યચ માંહેથી મરીને તિર્યચ માંહે ઉપજે છે તે તો અપ્રથમ સમયનાજ કહીએ તે માટે તે ઇલાં લેવા નહીં પણ જે અન્ય ત્રણ ગતિમાંહેથી મરી તિર્યચ માંહે આવી ઉપજે છે તે ઉપપાત સમયે પ્રથમ સમયી કહીએ તે ઇલાં લેવાં તો તે તો અસંખ્યાતાજ પામીએ જેથી કરીને અસંખ્યાતજ કહ્યા છે.) તેથી અપ્રથમ સમયના નારકી અસંખ્યાત ગુણ છે ૭. તેથી અપ્રથમ સમયના દેવતા અસંખ્યાત ગુણ છે ૮. તેથી અપ્રથમ સમયના સિદ્ધ અનંત ગુણ છે ૯. અને તેથી અપ્રથમ સમયના તિર્યચ અનંત ગુણ છે ૧૦. (સદાઈ તિર્યચમાં ઉપજતા થકા પણ અપ્રથમ સમયીજ કહીએ તે માટે.) ॥૨॥

એ શ્રી જીવાલિગમ સૂત્રે દશ વિધ સર્વ જીવની પ્રતિપતિ સંપૂર્ણ થઈ. એટલે સર્વ સંસારી અને અસંસારી જીવનો અલિગમ સંપૂર્ણ થયો. એટલે શ્રી જીવાલિગમ સૂત્ર (ત્રીજું ઉપાંગ) સંપૂર્ણ થયું. તેમાં કાંઈ ભૂલ ચુક હોય તો અરિહંત અનંતા સિદ્ધ કેવળી લગવંતની સામે તરસ મિચ્છામિદુક્કઠં.

ઇતિ શ્રી જીવા લગવતિ સૂત્ર ત્રીજું ઉપાંગ સંપૂર્ણ ॥

દોહરો.

જવલગે મેરુ અડગડે, જવલગે શશિયર સૂર; ॥

તવલગે એ પૂસ્તિકા, રહો અલંકાર ભરપૂર. ॥૧॥

આશ્રયપત્ર.

આ પુસ્તક છપાયા પહેલાં અગાવથી ગ્રાહક થઇ આશ્રય આપનાર સદ્ગૃહસ્થોના મુખ્યારક નામ ઉપકાર સાથે નીચે પ્રમાણે પ્રગટ કરવામાં આવે છે.—

૯૮ મુ'બઇ ખંદર.

- ૨ રા. રા. કેશવલાલ સખીદાસ સંઘાણી,
એલ. સી. ઇ. માદુંગા.
- ૧ „ પ્રભુદાસ વીરજી શાહ.
- ૧ „ કુંગરસી ભારમલ એન્ડ કો.
- ૧ „ નારણજી પરષોત્તમ,
કચ્છ-અંબરવાળા,
- ૫ „ ગોકળદાસ પ્રેમજી શાહ,
માંગરોળવાળા.
- ૩ „ જોહાલાલ રામજી શાહ,
માંગરોળવાળા.
- ૧ „ જગજીવન દયાળ શાહ, „
- ૨ „ પુંજલાઈ લાધાલાઈ પીપરીયા,
માંગરોળવાળા.
- ૫ „ મદનજી જુહા શેઠ, „
- ૧ „ દેવજી જુહા શાહ, „
- ૧ રત્નચિંતામણી સ્થાનકવાસી જૈનમિત્ર
મંડળ હા. રા. રા. જોહાલાલ રામજી.
- રા. રા. અમરચંદ વીરજી શાહ,
માંગરોળવાળા મારફત.
- ૧ રા. રા. અમરચંદ વીરજી શાહ,
માંગરોળવાળા.
- ૧ „ કપુરચંદ પ્રાગજી શાહ. „
- ૧ „ હરિદાસ જગજીવન શાહ. „
- ૧ „ જમનાદાસ ખુશાલચંદ વેરા,
પોરબંદરવાળા.
- ૧ „ શોભાગચંદ વસનજી, વેરાવળવાળા.
- ૧ „ પાનાચંદ ધૃલચંદ ગોવિંદજી. „

૧ „ ગલાલચંદ શોમચંદ શાહ. „

૧ „ મુળચંદ કેશવજી.

૧ „ પ્રભુદાસ હીરજી.

રા. રા. ગોકળ પાનાચંદ મેતા
(સોની) મારફત.

૨ રા. રા. ગોકળ પાનાચંદ મેતા.

૧ „ ઉમેદચંદ ગુલાબચંદ શાહ.

૧ „ પ્રાગજી વસનજી શાહ.

૧ „ સાંકળચંદ જગશી શેઠ.

૨ „ લક્ષ્મીચંદ લાધા શાહ, કચ્છ
પુત્રીવાળા.

૧ „ ગોણુપત ચાંપેશી શાહ, ગુંદાળાવાળા.

૨ „ નરશીલાઈ વીરજી.

૩ „ ગોકળદાસ જનકજી.

૧ „ દેવકરજી અવેર શાહ.

૧ „ ગાંગજી મુળજી શાહ. કચ્છ
પત્રીવાળા.

૧ „ નેણુશી રવજી શાહ,
કચ્છ કપાઈયાવાળા.

૧ „ બીમજી રણુશી શાહ,
કચ્છ પત્રીવાળા.

૧ „ તેજુલાલ શેઠ, કચ્છ કપાઈયાવાળા.

૧ „ ભારમલ કોરશી શાહ.

૧ „ મોનજી હીરજી શાહ.

૧ „ વરજંગ દેસા શાહ, કચ્છ ગુંદારા.

રા. રા. અભેચંદલાઈ ગોપાળજી
કોહારી મારફત.

૨૫ રા. રા. તુલસીદાસ ગોનજી શેઠ.

- ૧ ,, સુંદરજી ધનજી વેરા.
- ૧ ,, ડાહ્યા જેઠા શાહ.
- ૧ ,, ઉજમશી કચરા શાહ.
- ૧ ,, હરચંદ હીમચંદ હા. નરશિદાસ.
- ૧ ,, જીવણ વખતચંદ હા. મગનલાલ ઉજમશી સંઘવી.
- ૧ ,, લલુભાઈ બોધાભાઈ ગોશળીયા.
- ૧ ,, નાનજી વર્ધમાન શાહ.
- ૧ ,, વાલજી સંઘજી વડીલ.
- ૧ ,, હરખચંદ ચાંપશી શાહ.
- ૧ ,, કુલા પનજી શાહ હા. બેન સંતોક.
- ૧ ,, ચુનીલાલ નરશી શાહ.
- ૧ ,, ગોગલ ગલા હા. મગનલાલ ભાવસાર.
- ૧ રા. રા. નાગરદાસ જેઠા હા. મોહનલાલ.
- ૧ ,, શીવલાલ હીમજી સંઘવી.
- ૧ ,, દેવકરજી ભુદર હા. બેન અચી.
- ૧ ,, હરગોવન ભુદર હા. બેન મણી.
- ૧ દરીયાપરી જૈન કન્યાશાળાના માર્તર બાઈ મોઘી.

રા. રા. છોટાલાલ ત્રીભોવનદાસ ગાંધી મારફત.

- ૧ રા. રા. જોરાજીભાઈ દેવચંદ ગાંધી.
 - ૧ ,, ત્રીભોવન દેવચંદ ગાંધી.
 - ૧ ,, માણેકચંદ ચાંપસી ગાંધી.
 - ૧ ,, ઉકાભાઈ મુળચંદ ગાંધી.
- મહુકચંદ જુઝાભાઈ શેઠ મારફત.**

- ૧ રા. રા. ગોફળદાસ લલુભાઈ શાહ.
- ૨ ,, લલુભાઈ નગીનદાસ શ્રીમુરતવાળા.
- ૧ ,, જુઝાભાઈ વેલશી.

૧૬ પોરબંદર.

જીવણભાઈ આણંદજી શા. મારફત.

- ૧ રા. રા. જીવણભાઈ આણંદજી શાહ.
- ૨ ,, હીરજી રામજી શાહ.
- ૧ ,, મનમોહનદાસ કપુરચંદ ગોશળીયા
- ૧ ,, હરજીવનદાસ નેમીદાસ.
- ૧ ,, પોરબંદર જૈનશાળા ખાતે.
- ૧ ,, ધારશી બદવજી શાહ હા. બાઈ જેકુંવર.
- ૧ ,, દેવીદાસ લખમીચંદ ધેવરીયા.
- ૧ ,, હરખચંદ વેલજી શાહ.
- ૧ ,, અમરચંદ જસરાજ શાહ.
- ૧ બાઈ કપુરબાઈ.
- ૧ ,, નાનજી ગીરધર.
- ૧ બાઈ ચાંપાબાઈ.
- ૧ ,, નાનચંદ તારાચંદ.
- ૧ ,, પોપટ બદવજી શાહ.
- ૧ ,, કશળચંદ કાળીદાસ બાવીસી જેતપર વાળા.

જામનગર.

તારાચંદ રાયચંદ વારીયા મારફત.

- ૪ વીસા શ્રીમાળી લોકાગચંતા ઉપાશ્રય તરફથી હા. પુનાતર બેંગાર રા. જપાળ વિગેરે.
- ૧ રા. રા. શોમચંદ આણંદજી પ્રારેખ.
- ૧ ,, જગજીવન તથા હેમચંદ મહેતા.
- ૧ ,, મોહનલાલ હરખચંદ ખજુરીયા.
- ૧ ,, વલ્લજી હેમરાજ મહેતા.
- ૧ બાઈ ટખી બાઈ નારણજી.
- ૧ રા. રા. કરશનજી કમળશી મહેતા.
- ૧ ,, હીરાચંદ આણંદજી પ્રારેખ.
- ૧ બાઈ શીવકુંવરબાઈ પદમસી.
- ૧ બાઈ મોતીબાઈ હરખચંદ.

લાલપર.

૧ સ્થાનક ખાતે હા. રા. રા. કચરા લાધા શા.

જોડીયા.

૧ જોડીયા જૈન મણિઆઇ લાયચેરી તરફથી.

હા. ચત્રલજ પ્રેમજી વકીલ.

અજમેર.

૩ ટુંધી મેનેજર જૈન જીક ડીપો.

ખીલખા.

૧ સ્થાનક ખાતે હા. રા. રા. નાગજી વેલજી.

૧ ધાંગધા.

૧ રા. રા. નાગરદાસ ગફલભાઇ સંઘવી.

૩ સુરત.

૩ પુસ્તકાલય ખાતે હા. રા. રા. તારા-
ચંદ ઉત્તમચંદ.

૧ દ્રોણ.

રા. રા. કપુરચંદ રૂપસી દોસી મારફત

૧ દ્રોણ સ્થાનકવાસી સંઘ સમસ્ત હા.

રા. રા. દોલતચંદ રામજી મોદી.

૧ મેંદરડા.

૧ રા. રા. ડોસાભાઇ હેમચંદ શાહ.

૧ ઘાટવડ (કોડીનાર તામે).

૧ રા. રા. પીતાંબર પરપોતમ ગાંધી.

૧ મેંગોળી.

૧ રા. રા. રામજી પ્રેમચંદ શેઠ.

૧ સરપદડ.

૧ રા. રા. બદવજી મીઠા.

૧ જમજોધપુર.

માસ્તર માણેકચંદ જોડીદાસ મારફત.

૧ સ્થાનક ખાતે હા. વિઠલજી કુંવરજી દોશી.

૧ દાળીયા.

૧ રા. રા. માનસંગ જેઠા.

૧ અરજણસક.

૧ રા. રા. કાળા રૂપસી પંચમીયા હા.

ભવાનભાઇ.

૧ મેવાસા.

૧ સ્થાનકખાતે હા. રા. રા. નથુ નાનજી.

૨ સાજડીયારી.

૧ રા. રા. દેવકરજી નથુ યાવીસી.

૧ „ સંઘરાજ નાનજી.

૪ કાળાવડ.

માસ્તર માણેકચંદ જોડીદાસ મારફત.

૧ કાળાવડ જૈનશાળા, હા. માસ્તર મા-
ણેકચંદ જોડીદાસ શેઠ.

૧ રા. રા. ભાણજી પરપોતમ વકીલ.

૧ „ સુન્દરજી દેવશી રવાણી.

૧ „ મેઘજી કુંગરશી મહેતા.

વં-તેસુવા વમનમાં ૫, પી-તેસુવા લીલા, પીળા, પિત્તમાં ૬. પ્રૂએસુવા ૫૩માં ૭, સોંણીગે
સુવા રૂધિરમાં ૮, સુકકેસુવા વીર્યમાં ૯, સુક્ર પુગળ પડીસારીએસુવા વીર્યના સુકેલા પુદ્ગળ
પાછા લીલા થાય. તેમાં ૧૦ વિગયજીવ કલેવરેસુવા મૃતક શરીરમાં ૧૧. ઇથી, પુરૂષ
સંન્નેગેસુવા સ્ત્રી પુરૂષના સંન્નેગમાં ૧૨, નગરનિધમણેસુવા શહેરની ખાળમાં ૧૩, સર્વે
સુએવ અમુષ્ઠાણેસુવા સર્વ મનુષ્ય સંજંધીના અસુચી, અપવિત્ર રથાનકમાં ૧૪, એ
અહિદ્ધ સ્થાનકે સમુર્જિમ મનુષ્ય ઉપજે છે.

તેના શરીરની અવગાહના આંગુળના અસંખ્યાતમે લાગે છે. તે જીવ અસંસી,
મિથ્યાદૃષ્ટિ, અસાની, અપર્યામાજપણે અંતર્મુદુર્ત ને આવળે મરે છે. એ વિચાર શ્રી
પદ્મવજ્રાજી સૂત્રથી લખ્યો છે. એ સમુર્જિમ મનુષ્યનો અધિકાર પુરો થયો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ગર્ભજ મનુષ્યના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. કર્મભૂમિ ૧, અકર્મભૂમિ ૨, ને અંતરદ્વીપ ૩.

૪૪. જીવન અંતરદ્વીપના મનુષ્યનો અધિકાર.

જાણવો. તેમજ આગળ જગતીના વર્ણનમાં આવશે તેથી જાણવો.

તે પદ્મવર વેદીકા એક વનખંડે ચોપખેર વીંટાણી છે. તે વનખંડ દેશેઉણાં એ જોજન ફરતું પહોળાપણે છે ને વેદીકા પ્રમાણે ફરતું છે. તે વનખંડની કૃત્તિશોભા છે. એમ રાયપસેણી સૂત્રથી વનનો વર્ણન જાણવો. તેમજ નિરવિશેષ જાણવો. તૃણ અને મણીનો વર્ણ, ગંધ, સ્પર્શ ને શબ્દ. તેમજ વાવ, ઉત્પાત પર્વત, પૃથ્વીશીલાના પદ્મ પ્રમુખનો વર્ણન જાણવો. જાવત્ સાં ધણા વ્યંતરિક દેવતા ને દેવાંરા એસે છે જાવત્ વિચરે છે.

તે એકરૂક દ્વીપને માંહે ધણુંજ સમ ને મનોહર ભૂમિભાગ તે ધરતી તળ છે. તે યથા-દ્રષ્ટાંતે માદળનું તળીયું જેહયું સમું છે તેહવો સમધરતી તળ છે. એમ જાવત્ સન્યા-પર્યંત જાણવું. જાવત્ પૃથ્વીશીલાના પદ્મ છે તે ઉપરે એકરૂક દ્વીપના મનુષ્ય ને મનુષ્યની સ્ત્રી એ એ એસે છે જાવત્ વિચરે છે.

તે એકરૂક દ્વીપે તે તે દેશને વિષે તે તે ઠામે ધણા ઉદાલક નામે, મોદાલક નામે, કોદાલકનામે, કૃતમાલનામે, નયમાલનામે, નટમાલનામે. શૃંગમાલનામે, દંતમાલનામે, સંખ-માલનામે, સેલમાલનામે. ઇલાદિક વૃક્ષ કહ્યાં છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો ! તે વૃક્ષ કૃષ્યાં કૃત્યાં છે, તેનાં મુળ શુદ્ધ છે, દર્ભાદિકે રહીત છે. મુળે કરી, કંદે કરી જાવત્ ખીન્ને કરી સહીત છે. પત્રેકરી, પુલેકરી ઢંકાણા છે. વિશેષે કરીને વૃક્ષની શોભાએ કરી અલંત અલંત શોભતાં થકાં, વિશેષે શોભતાં થકાં રહે છે.

વળી એકરૂક દ્વીપને વિષે (અપ્રસિદ્ધ) ધણાં વૃક્ષ છે. તે હેરતાલ વનસ્પતિનાં વન, ભેરતાલ વનસ્પતિનાં વન, મેરતાલ વનસ્પતિનાં વન, સેરતાલ વનસ્પતિનાં વન, માલીના વન, સરલના વન, સરસડાના વન, સોપારીના વન, આંખાના વન, ખગુરીના વન, નાળી-મેરીના વન, કૃષ્યાં કૃત્યાં થકાં જાવત્ રહે છે.

વળી એકરૂક દ્વીપે ધણા તીલક વૃક્ષના વન, વડ, જાવત્ રાયણ, નંદી વૃક્ષ પ્રમુખ દર્ભાદિકે રહીત કૃષ્યા કૃત્યા જાવત્ રહે છે,

વળી એકરૂક દ્વીપે સાં ધણી પદ્મલતા જાવત્ રયામલતા સદૃશ કૃષી કૃત્તિ રહે છે. એમ લતાનો વર્ણન જેમ ઉવવાઈ સૂત્ર મધ્યે કહ્યો છે તેમ જાણવો. જાવત્ પ્રતિષ્ઠ છે.

વળી એકરૂક દ્વીપે સાં ધણાં શેરીક વૃક્ષના સુદ્ધ જાવત્ મહાજાતીના સુદ્ધ તે સુદ્ધ પાંચ વર્ણે કૃત્તિ રહે છે અને સાં મંદવાય વાય છે તેણે કરી નિર્મળ વૃક્ષની રાજા છે તેને કંપાવીને એકરૂક દ્વીપનો ધણુંક સમ મનોહર જે ભૂમિ ભાગ તેને વિષે વૃક્ષના વૃક્ષ (દગલા) કરે છે.

૪૫. દશ જાતના કલ્પવૃક્ષનો અધિકાર.

૧ વળી એકરક દ્વીપે ત્યાં ત્યાં ઘણાં મતંગનામે દ્રુમ (વૃક્ષ)ના સમુહ છે. (મતંગ તે જ્વેહના કૃળ ખાધે ચડા થાય.) અહો સાધો આવખાવતો! જેમ તે ચંદ્રપ્રભા મદીરા ચંદ્રમાં સમાન ઉજળી, મણુશીલાકા મણી સમાન વર્ણે મદીરા, તથા ઉત્તમ સિંધુ, (મદીરા વિશેષ.) ઉત્તમ વારણી, (નામા મદીરા.) ભલે પ્રકારે ધાવડી પ્રમુખના કૃળ, પત્ર, પુલ તેદના રસ તે મધ્યે ઘણા દ્રવ્ય સંયુક્ત કૃત મદ્યાદિકના તે પણ કાળ પ્રમાણે પ્રાપ્ત તેનો જેવો ચડા તથા સ્વાદ, વળી મધુ તથા મૈરક (મદીરા વિશેષ.) તે પણ અરીષ્ટ રત્ન વર્ણે જેની કાંતી છે. તેનો જેવો સ્વાદ તથા દુગ્ધ જાતનો મદ્ય, તથા પ્રસન્ન નામા સૂરા, તથા નેલક નામા સૂરા, તેનો જેવો સ્વાદ, તથા ખલુર, દ્રાવ્ય પ્રમુખના સંજોગે કૃત મદ્ય તેદનો જેવો સ્વાદ, તથા કાપી સાયન (મદ્ય વિશેષ.) તથા પક ઇશ્વરસ (પાકી શેલડીનો રસ) તેનો જેવો મદ્ય કૃત તથા પ્રધાન સૂરા (મદ્ય વિશેષ) ઇલાદિક જેમ વર્ણુ, રસ, ગંધ, રસો કરી યુક્ત છે અને વળી જળવીર્યના પરીણામને વધારે. (મદીરા પ્રમુખની વીધી ઘણા પ્રકારની છે.) તેમ તે મતંગનામે વૃક્ષના સમુહ પણ મદીરા પાનને ગુણે યુક્ત છે. સ્વભાવ ચક્રાન્ અનેક ઘણી જાતની મદીરા તેને પરીણામે પરણુમીત છે. તે વૃક્ષ મદીરાને ગુણે પરણુમીત છે. કૃળ કરી પરીપૂર્ણ છે. તે કૃળ પાકે છે ત્યારે મદીરા પ્રતે ઝરે છે, તે મદુગની જાતના વૃક્ષ છે. તે વૃક્ષ કૃળ્યાં પુલ્યાં છે. તે વૃક્ષના મુળ કુશ દર્ભ તૃણાદિકે સ્વીત નિર્મળ ગુદ્ર છે. જાવત એવી રીતે રહે છે. એ પ્રથમ મતંગનામા કલ્પ વૃક્ષ વર્ણુઓ. દ્વેષીને બૃગાંક નામે કલ્પ વૃક્ષ વર્ણુ છે.

વંસવિણુંવંસવિશેષ, સુગ્રેષા, વિપચી તંત્રી, વિણામહંચી વિણાવિશેષ, સતતંત્રી વીણા, રંગસીકાનામા વીણા, હસ્તભાલ, કાંસાની તાલ, તેણે કરી સહીત, એહવા વાછંત્રના ભેદ. વળી તેહને ડાહ્યા ગાંધર્વ સર્વ સમે કુશળ તેણે વગાડતા ત્રીકરણ સુધી આદી, મધ્ય તે, અંસરૂપ તે જેમ એ ક્ષેત્રે વાછંત્રની જતી છે. તેમ તે ત્રુટીતાંગે નામા પણ દુમ (ઝાડ) ના સમુહ અનેક ધણા પ્રકારના ત્રુટીતા વાછંત્રના ચાર ભેદ છે. તતવીણા પ્રમુખ ૧, માદલ પ્રમુખ વિતલ ૨, તાલ પ્રમુખ ૩, અને સંખ પ્રમુખ ઝુપી ૪, એમ ચાર પ્રકારના વાછંત્રને ગુણે કરી સહીત છે. તે વૃક્ષ ફળે કરી સહીત છે. ફળ્યા પુલ્યાધકાં પૂર્ણ રહે છે. તે વૃક્ષના મૂળ સુદ્ધ છે. એ ત્રીજે ત્રુટીતાંગ નામે કલ્પ વૃક્ષ વર્ણવ્યો. હવે ચોથો દીપશીખા નામે કલ્પ વૃક્ષ વર્ણવે છે.

૪. એકરૂકનામા દ્વીપે ત્યાં ત્યાં ધણા દ્વીપશીખા નામે વૃક્ષના સમુહ કહ્યા છે. અહો સાધો આવખાવતો! જેમ સંધ્યા સમયને વિષે અકૃત્વર્તિ નવ નિધાનના ધણીને દીવીનો અકૃવાળ પ્રગટ કરે, તે દીવી વર્ણવે છે. તે દીવી મધ્યે ધણી જાડી વાટ છે, ને તે વાટ વળી તેણે કરી પ્રતિપૂર્ણ છે. એવી દીવીને પ્રગટ કરે ત્યારે અંધકારનો નાશ થાય. તેનો વર્ણ, કનકનો જેવો વર્ણ તે સમાન વર્ણ છે. વળી તે દીવીના કંચન, મણી રત્નના નિર્મળ ખડુ મૂલ્ય રક્ત સૂવર્ણના દેદીપમાન મનોહર દંડ છે. તે દીવી ઉત્તમ છે, એ દીવી સમ-કાળે દીપાવે, તેહનું રાત્રીને સમે રોહવંત મનોહર દેદીપમાન તેજ થાય. નિર્મળ ગ્રહ ચંદ્રમા પ્રમુખ તેહના સરખી કાન્તી થાય, તેમ તેમ અંધકારને ટાળણહાર. સૂર્ય તેના કી-રણ પસર્યા તેહનો જેવો ઉધ્યોત તેહવો તે દીવીનો જોતે કરી રવેત પ્રહરીત વિસ્તારપણે મનોહર શીભાયમાન તેજ થાય. તેમ તે દીપશીખા નામે વૃક્ષના સમુહ પણ અનેક ધણાં નવનવા પ્રકારનાં પરીણામ ઉધ્યોત વિધિના તેણે કરી સહીત ફળે કરી પ્રતિપૂર્ણ ફળ્યાં પુલ્યાધકાં રહે છે. એ ચોથો દીપશીખાનામે કલ્પવૃક્ષ વર્ણવ્યો. હવે પાંચમો ત્યોતીશીખા નામા કલ્પવૃક્ષ કહે છે.

૫. એકરૂક દ્વીપે ત્યાં ત્યાં ધણાં ત્યોતીશીખાનામા વૃક્ષના સમુહ કહ્યા છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો! જેમ તે તલકાળનો ઉગ્યો, શરદકાળનો આસ્વિન, કાર્તિક માસનો સૂર્ય મંડળ જેમ સહસ્ત્ર કીરણને દીપાવતો જેહવો વીજળીનો ઝળકાર, નિર્ધુમ અતી જનનસ્ય-માન અતીએ ધમ્યો તાતો સૂવર્ણ, કેશુનું પુત્ર, અશોક વૃક્ષનું પુત્ર, જામ્બુ વૃક્ષનું પુત્ર, દત્તાદિત્ર વિકરવર તેના પુંજ (દગલા) મણી રત્ન રક્ત વર્ણ તેના જેવા કીરણ જનનવંત હીંગળો તેના સમુહ, (દગલા) તેના રૂપથી અધિક રૂપ તેજ સુશનું છે, તેમ તે ત્યોતીશીખા નામે પણ વૃક્ષના સમુહ અનેક પ્રકારના ઉધ્યોતના પરીણાને તે ઉધ્યોતની વિધિ તેણે કરી સહીત છે. ઘુલ લેશ્યા છે, મંદ લેશ્યા છે, આતપની કાન્તિએ સ્વભાવિક પરહનંત છે. દુષગારને સંસ્થાને સંસ્થિત છે. માહિનાહે લેશ્યા (પ્રભા-કાન્તિ)ના પ્રદેશ અવગત છે. તે લેશ્યાને પ્રદેશ કરી સર્વ દિશે ચારે તરફ સોભાવે છે, ઉધ્યોત કરે છે, કાન્તિ વધારે છે. તે વૃક્ષફળ્યાં પુલ્યાધકાં રહે છે. એ પાંચમો ત્યોતીશીખા નામે કલ્પવૃક્ષ વર્ણવ્યો. હવે છઠો ત્યોતીશીખા નામા કલ્પવૃક્ષ વર્ણવે છે.

૧ એકરૂઢ દ્વીપે ત્યાં ત્યાં ધણાં ચિત્રાંગ નામે વૃક્ષનાં સમુહ કહ્યાં છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો ! જેમ તે પેક્ષાધર જેવા યોગ્ય વિચીત્ર મનોહર ઉત્તમ પુલની માળાએ સંયુક્ત દેદીપમાન ઉજ્જ્વળ છે. વિકસ્વર પાંચવર્ણ પુલ તેના પુંજ તેણે કરી કળી સહિત છે. વીરલીલ વિચિત્ર પુલ તથા માળા તેને સમુદ્ધાગે કરી સહિત છે. તે કહે છે. ગ્રંથીમ ૧, (ગુંથ્યા) વેદીમ ૨, (હારરૂપ) પુરીમ ૩, (પુર્યા) ને સંઘાતીમ ૪. (પુલનો પુંજ) એમ ચાર પ્રકારના પુલે કરી, નિપુણ પુરૂષે કારીગરે કરી વિભાગપ્રતે રચીને સર્વથી સર્વદીશે સમનુગંધ અવીરલપણે લંબાયમાન અંતર રહીત પંચવર્ણિ કુમુમની માળા તેણે કરી શોભાયમાન વનમાળાએ કરી તે ધરનું દ્વાર શોભિત છે. તે ધર અત્યંત દીપે તેમ તે ચિત્રાંગનામા વૃક્ષના સમુહ પણ અનેક પ્રકારના પુલને સમુદ્ધે કરી સ્વભાવિક પ્રભુમીત છે પુલ તથા પુલની માળા તેને ગુણેકરી સહિત છે. તે વૃક્ષ જનવત્ કળ્યાં પુલ્યાં થકાં રહેછં. એ જોઈ ચિત્રાંગનામા કલ્પવૃક્ષ વર્ણવ્યો. હવે સાતમો ચીત્રરસનામા કલ્પવૃક્ષ વર્ણવે છે.

સૂર્યમાલીકા, હર્પિક, કેયુર, વીરવળય, લંબાયમાન હુમણા પ્રમુખ, અંગુલીવેદ પ્રમુખ, કાંચીકટી મેખળા, કલાપ, પ્રતરક, પાદોજળ, ઘંટીકા, ધુધરમાળ, રત્ન જળ, (આભરણ વિશેષ.) પગનાં ઝાંઝર, ચરણ માલીકા, (આભરણ વિશેષ), સુવર્ણના સમુદ્ધની માળા પ્રમુખ આભૂષણ ધણાં પ્રકારનાં તે સર્વ સુવર્ણ, મણી ને રત્ને કરી ભાંતિ વિચીત્ર મનોહર છે. જેમ ઇલાં ભરતાદિક ક્ષેત્રે ધણા પ્રકારનાં છે. તેમ મણિકાંગનામા વૃક્ષના સમુદ્ધ પણ અનેક પ્રકારની નવનવી ભાતીના આભૂષણે પ્રભુમીત, સ્વભાવેજ આભૂષણની વીધે કરી સહીત તે પ્રજા જાવત્ દૃષ્ટ્યાં પુલ્યાં થકાં રહે છે. એ આદ્યો મણિકાંગનામા કલ્પવૃક્ષ વર્ણવ્યો. હવે નવમો ગૃહાકારનામા કલ્પવૃક્ષ વર્ણવે છે.

૯. એકરૂક દ્વીપે લાં લાં ધણાં ગૃહાકાર નામે કલ્પવૃક્ષના સમુદ્ધ કલાં છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો!! જેમ તે ગદ, અટાળા. ચરીકાદ્વાર પ્રોળ પ્રાસાદ, આકાશતળ તે અગાશી, માંડવા, એકદળીયા, બે દાળીયા, ત્રણ દળીયા, ચારદળીયા, પાંચદળ, વદલી-ગૃહ, ચીત્રસાળી, માલિક ભૂમી ગૃહ, વૃતકુળા, કોઠા પ્રમુખ, ત્રીપુણીયા ધર, ચોરંસા ચોખુણીયા ધર, નંદાવર્તને આકારે, જેના તળીયાં પાંદુર છે એવા મુંડમાત ધર, ધવલગૃહ, અર્ધમાગધધર, વિભ્રમગૃહ, સેલ આકારે ગૃહ, શીખરને આકારે ગૃહ, સુવિધ કાટ તે ભક્ષા કોઠારને આકારે ધર, અનેક ધર સરણ લયનપુંખ સંરથાને, હાટ તથા પિડંગ નામા જળાળયંધ ગૃહ, ચંદ્ર નિર્ધુથગૃહ, ઓરડા, ચંદ્રસાળીકાગૃહ, ઇલાદિ પ્રકારનાં ભાંતી વિચિત્ર મનોહર ગૃહ. તે આ ભરતાદિક ક્ષેત્રે જેમ અનેક જાતીનાં છે તેમ તે ગૃહાકાર વૃક્ષના સમુદ્ધ પણ અનેક પ્રકારના ગૃહ ગુણે કરી વિશેષા સ્વભાવે પરભુમીત છે. તે વૃક્ષ ઉપરે સુખે ચઢાય છે, સુખે ઉતરાય છે, સુખે તે વૃક્ષ મધ્યેથી નીસરાય છે, અને સુખે તે વૃક્ષમધ્યે પેસાય છે. તે વૃક્ષે સ્વભાવેજ દાદરાંપ પગધીયાં તેણે કરી સહીત છે. એકાંત સુખનો સ્થાન છે. સ-યાસન રૂપે યુક્ત મનોહર ગૃહની વીધીયે કરી યુક્ત એવાં વૃક્ષ દૃષ્ટ્યાં પુલ્યાંથકાં જાવત્ રહે છે. એ નવમો ગૃહાકાર કલ્પવૃક્ષ વર્ણવ્યો. હવે દસમો અનગ્રકનામા કલ્પવૃક્ષ વર્ણવે છે.

૧૦ એકરૂક દ્વીપે લાં લાં ધણાં અનગ્રક નામે વૃક્ષના સમુદ્ધ કલાં છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો!! જેમ તે આજીનક એટલે ચામડા રૂપ વસ્ત્ર, કપાસ વસ્ત્ર, ત્રણુના વસ્ત્ર, કંચળ, પટકુળ, ત્રિસરીતનું નિષ્પત્ત તે કાસેયક, મૃગચર્મ, કાળમૃગપટ ચર્મ વિશેષ, અંસુક વિશેષ, આભરણ વિચિત્ર, સુકુમાળ, કલાણકારી. ભીંગાણવ વૃક્ષની પાંદે દોડ, કાળજની પાંદે કાળા, શોભતાં બહુવર્ણ રક્ત, પીળાં, ઘોળાં, મૃગના ચેમનના વસ્ત્ર. મૃગચર્મ, જરડસી (ઝંક-જરી), ઉનના અનેક તાંતુની ભાંતે કરી ચીત્રીત દંડાદિક તાંતુને કરી નીપજનવેલ ભાંતી વિચીત્ર મનોહર. જેમ ઇલાં વળી તે વસ્ત્ર મધ્યે મનુ પ્રકારનાં ચેમનના નીપજનવેલ વર્ણ, તે રંગ સહીત તે વસ્ત્ર છે. તેમ તે અનગ્રકનામા વૃક્ષના સમુદ્ધ પણ અનેક પ્રકારને વિશેષા (સ્વભાવે) પરીણામે વસ્ત્રવિધે સહીત દૃષ્ટ્યાં પુલ્યાં થકાં જાવત્ રહે છે. એ દસમો અનગ્રકનામા કલ્પવૃક્ષ વર્ણવ્યો. એ દસ જાતના કલ્પવૃક્ષ વર્ણવ્યા.

આકાર છે. સવળા સાથીયાનો આકાર છે. ચંદ્રમા ૧, સૂર્ય ૨, શંખ ૩, ચક્ર ૪, સાથીયો. એ પાંચ હાથને વિષે આકાર છે. બીજે પણ લક્ષણે કરી સંપૂર્ણ તેણે કરી રચીત શોભીત તેના હાથ છે. ભલો પાડો, વરાહ સુવર, સીંહ, સાર્દુલો, અષ્ટપદ, બળદ, હસ્તી, તેહના સરખા તે જુગળના ભલા પુરા મોટા સ્કંધ છે. ચાર આંગુલ પ્રમાણ કાચખાના સરખી ગ્રીવા (ડોક) છે. જથાવસ્થિત ભલે પ્રકારે ચીત્રાંમ સરખી મુજ છે. પુષ્ટ માંસે સંસ્થિત ભલી સીંહના સરખી મોટી હડખચી છે. પુષ્ટ પ્રવાળા સરખાં અથવા બીજાકાળ (પાકાં ઘોડાં) સરખા રાતા તેહના હોક છે. પાંદુરા ચંદ્રમા સરખા નીર્મળ તથા દક્ષણાવર્ત શંખ ગાયનું દુધ, સમુદ્રનું શીણ, મચકુંદનું કુલ, પાણીના કુવારા અથવા કમળ સરખી દાંતની ઘ્રેણી છે. અખંડ દાંત છે. રાય રહીત દાંત છે. અંતર રહીત દાંત છે. ચીગટા દાંત છે. સુનિષ્પન્ન દાંત છે. બાણીએ એક દાંત છે, એવું દીશે પણ અનેક દાંત છે, અને અત્રીએ ધમ્યો નિર્મળ તાતો સુવર્ણ જેવો રાતો હોય તેવું રાતું તાગવું ને હલ છે. ગરૂ પંખીના જેવી નાશીકા છે. વીકશ્યા પુંડરિક કમળ સરખી આંખ છે. વિકશ્યા કમળની પાંખડી સરખી પાંખણ છે. થોડી નમી ધનુષ સરખી મનોહર કાળી અબ્રની રાય સરખી ભરે સંસ્થાને મનોહર લાંબી ઉત્તમ પાતળી કાળી ચીગટી લાપણ (ભમર) છે. કય ન પામે પ્રમાણ યુક્ત એવા કાન છે. ભલા કાન છે. માંસે કરી પુષ્ટ એવા ગાલના દેશ ભાગ છે. તત્કાળનો ઉગ્યો બાળ સુર્યાકારે ઉત્તમ વિસ્તારપણે સમ નિલાઠ (કપાળ) છે. પ્રતિપૂર્ણ પુનમના ચંદ્રમા સમાન મુખ છે. છત્રને આકારે મસ્તક છે. નિવડ પુષ્ટ નાડીએ કરી સુખધ લક્ષણે કરી સહીત ઉંચા શીખર સરખો નભપીડાચ શીખર હોય એહવો શીખર છે. દાડીમના કુલની પરે તથા સુવર્ણને વર્ણે નિર્મળ સુખત રાતી માથાની આંગડી છે. સામળી પ્રકાશ કુલ સરખાં ઘણું નિવડ માંસે ઉપચીત સુકુમાળ વિપય પ્રસરત સુદ્ધ લક્ષણુવંત સુમધ ગધે મનોહર કૃણુ વર્ણે જેહવો શેપનાગ અથવા ભીંગે લીલો તે નીલશ્યામ અથવા કાચળનો પુજ (દગલો) અથવા ભમરાનો સમુહ તે સરખા શ્યામ ચીગટા એકદા એહવા દક્ષણવર્તવળતા વધે નહીં એવા માથાના મોવાળા છે. બત્રીસ લક્ષણે કરી સહીત છે. સુનિષ્પન્ન ભલા સંગત અંગોપાંગ ભલા છે. સરૂપવંત જેવા જોય છે. દેખવા જોય છે. અર્ચક છે. પ્રતિરૂપ છે.

વળી તેમનુષ્યનો હંસ સરખો સ્વર છે. કોચ પંખીના સરખો સ્વર છે. ચિણ્ણ સરખો છે. સીંહ સરખો સ્વર, સીંહ સરખો ઘોષ છે. મધુર સ્વર, મધુર ઘોષ છે. મુરવર છે, મુરવર ઘોષ છે. હાંયાએ કરી જળજલ્યમાન તેહનું અંગોપાંગ છે. વચ્ચેનીખલનાચ સંધ્યકુન્દ ધણી છે. સમચતુરસ સંસ્થાનના ધણી છે. શરીરની આમરી ચીગટી છે. રાય રહીત છે. ઉત્તમ પ્રસંસવા જોય છે. જેહને ઉપમા દેવાય નહીં એવું શરીર છે. વળી રહીત, લઘુનીત, પરસેવો રહ્યાદિ રહીત શરીર છે. શરીરે નેત્ર પ્રમુખ ને. નહીં. મનોહર વાલસમાન લેગ છે. કંઈ પંખીની પરે આહાર લીએ છે. પાંચાની પરે સર્વ કરે છે. સંકુત પંખીની પરે નિહાર કરે છે. (જેમ તે હવને નિહાર કરતાં પાંખ અન્યત્ર નહીં તેમ તે વચ્ચેને પણ લેવ શામે નહીં) રાય રહીત ઉંચા હસ્ત દેશ ને. પદ અચક

કામળ તેના ગંધ સરળો શ્વાસોશ્વાસ છે. અતે મનોહર વદન છે. આદર્શ ધનુષની ઉંચી કાયા છે. તે મનુષ્યને ચોસક પાંસળી છે. અહો સાધો આવળાવંતો! તે મનુષ્ય પ્રકૃતિ સ્વભાવે ભદ્રીકભાવી, સ્વભાવે વનીત, સ્વભાવે ઉપસાંત ને સ્વભાવે ક્રોધ, માન, માયા, લોભ પાતળાં છે. કામળતા અતે વનીતાઇ તેણે સહીત. માયાએ બંધાય નહીં. ભદ્રક ભાવી, વનીત, પ્રેમ બંધન રહીત, ધનાદિકને સંચયે રહીત. વૃક્ષ મધ્યેના રહેનાર. વાંછીત પરતુના પામનાર મનોવાચ્છીત શબ્દાદિક કામભોગને ભોગવતાથકા વીચરે છે, એવા તે મનુષ્યના સમુદ્ધ કલ્પા છે. અહો સાધો આવળાવંતો?

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે મનુષ્યને કેટલે કાળે આહારની ઇચ્છા ઉપજે છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એકાંતર આહારની ઇચ્છા ઉપજે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે જુગળની સ્ત્રીનો કેવો આકારભાવ સ્વભાવ સ્વરૂપ કલ્પા છે?

શોભાયમાન ચીગટી હાથની રેખા છે. ચંદ્રમા, સૂર્ય, દક્ષિણવર્ત શંખ, ચક્ર, સાથીયા પ્રમુખની ભલે પ્રકારે રચીત હાથને વિષે રેખા છે. પુષ્ટ ઉંચી કુક્ષિ, હૃદય અને વસ્તીરૂપ પ્રદેશ પ્રતિપૂર્ણ છે. માંસે કરી પૂર્ણ ગળું અને ગાલ છે. ચાર આંગુળ પ્રમાણે કાચખાના સરખી ગ્રીવા (ડોક) છે. માંસે કરી સહીત ભલે સંસ્થાને હડગચી છે. દાડીમના કુલ સમાન રાતે વર્ણે પુષ્ટ ભલા હોઠ છે. સુંદર હોઠ છે. દહીં, પાણી, રૂપું, ચંદ્રમા, મચકુંદવું કુલ, માલતીનું કુલ, અશોક વૃક્ષનું કુલ એવે ધોળે વર્ણે છીદ્ર સહીત નિર્ભળ દાંત છે. રાતું કમળ તથા રાતું પદ્મ તે સરખી રાતે વર્ણે સુંવાળી છલ તથા તાળવું છે કણેર તથા અશોક વૃક્ષ તે સરખી સમી ઉંચી સરળપણે લાંબી એવી નાશીકા છે. સરદકાળનાં નીપના કમળ અથવા ચંદ્રવિકાસી કમળ તથા નિલોત્પલ કમળ તેની પાંખડી સમાન લક્ષણે સહીત મનોહર એવા નયણ છે. લાવણ્ય સહીત તે નયણના ખુણા ત્રાંચા વરણા રાતા છે. નમાચું એવું ધનુષ્ય તે સરખી મનોહર કેસે કાળી સહીત સંગત મુન્નત રયામ વર્ણે ચીગટી બ્રહ્મુટિ છે. પ્રમાણે યુક્ત એવા કાન છે. પુષ્ટ મનોહર એવા ગાલ છે. ચાર આંગુળ પ્રમાણે વિશાળ સમું નિલાડ (કપાળ) છે. કાર્તિકની પૂર્ણમાના ચંદ્રમા સમાન નિર્ભળ પ્રતિપૂર્ણ સોમ્ય વદન છે. છત્રની પરે ઉંચુ ઉત્તમાંગ (મરતક) છે. વાંકા ચીગટા લાંબા રયામ વર્ણે એવા માથાના કેસ છે. છત્ર ૧, પ્વજ્ઞ ૨, જુગ ૩, શુભ ૪, દાંમની ૫, કમંડળ ૬, કળશ ૭, વાની ૮, સાથીયો ૯, મોટી પ્વજ્ઞ ૧૦, જ્ય ૧૧, માળસો ૧૨, કાચખો ૧૩, રથ ૧૪, મગર ૧૫, થાળ ૧૬, અંકુશ ૧૭, અષ્ટાપદ (તે છવ વિશેષ) ૧૮, શ્રીનામ ૧૯, સુપ્રતિષ્ઠક ૨૦, મેર ૨૧, લક્ષ્મીનો અભિષેક ૨૨, તોરણ ૨૩, પૃથ્વી ૨૪, સમુદ્ર ૨૫, દેવભવન ૨૬, પર્વત ૨૭, આરીસો ૨૮, લીલાવંતહાથી ૨૯, જળદ ૩૦, સીલ ૩૧, આમર ૩૨, એવા ઉત્તમ જત્રીસ લક્ષણની ધરણહાર છે. હંસના સરખી ગત (ચાલ) છે. કાયલના સરખો મધુર સ્વર છે. મનોહર છે. સર્વને સમત્ત વલ્લભ છે. ધવળ-કેશ, દુષ્ટવર્ણ, કુચેષ્ટા, વ્યાધી દોભાગ્ય, શોક. એટલાથી સહીત છે. ઉંચપણે પુરુષચંદ્રી થોડી (ચાર આંગુળ) નીચી છે. સ્વભાવે સોળ ધૂંગાર અને આચાર તેણે કરી મનોહર વેષ છે. ખોલવું, હસવું, ખેસવું, ને વિલાસ વાત કરવી તેણે સહીત છે. મનોહર નિવડ પુક છે, ને વદન, હાથ, પગ, ચક્ષુ, લાવણ્ય, રૂપ, જોવન વિલાસે કરી સહીત છે. નંદન પતની રહેનારી અપસરા સમાન રૂપે આશ્ચર્ય જોવા જોગ્ય વિશેષે જોવા જોગ્ય દેખવા જોગ્ય મનોહર છે, પ્રતિગિંય સમાન છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે જુગળની સ્ત્રીને કેટલે કાળે આહારની ઇચ્છા હોય છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેને ઐકાંતરે આહારની ઇચ્છા હોય છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે મનુષ્ય કોનો આહાર કરે છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, પૃથ્વીના હોપના કુલ ને રૂળ તેનો આહાર કરે છે. તેના ને મનુષ્યના સ્નેહ હલા છે. અહો સાધો આયુષ્યનો!

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે પૃથ્વીનો કેવો સ્વાદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે યથા દૃષ્ટાંતે ગોળ, અથવા ખાંડ, અથવા સાકર, અથવા મદિરા, અથવા લિપકંદ (દેશવિશેષ) અથવા પર્પટ મોદક, પુષ્કેતર, અથવા પદ્મોત્તર, આકેરીકાં, વિજયાપાક, મહાવિજયાપાક, કોષ્ઠક મિષ્ટાન્ન વિશેષ, અનોપમ ગાયનું દુધ, ચાર ગાયને પામીને તેનું દુધ ત્રણ ગાયને પાય તેનું દુધ એ ગાયને પાય તેનું દુધ એક ગાયને પાય તે ગાયનું ઉત્તમ દુધ. તે મધ્યે ગોળ, ખાંડ, સાકર પ્રમુખ નાખીને તેને મંદ અઝીએ કરી પકવીએ, તે વર્ણે કરી વર્ણવા નેગ્ય જનવત્ સ્પર્શે કરી વર્ણવા નેગ્ય છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે પૃથ્વીનો સ્વાદ એવે વર્ણે જનવત્ સ્પર્શે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. તે પૃથ્વીનો એથી ઇષ્ટ જનવત્ મનોન સ્વાદ કહ્યો છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે પુલ્લ ફળનો કેવો સ્વાદ કહ્યો છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે યથા દૃષ્ટાંતે ચાર દીશના અંતનો કરવાવાળો ચક્રવર્તિ તેનો પરમ કદ્યાણુ ભોજન. લાખ ગાયથી નીપનું તે ભોજન વર્ણે કરી વર્ણવા નેગ્ય, ગંધે કરી વર્ણવા નેગ્ય, રસે કરી વર્ણવવા નેગ્ય, સ્પર્શે કરી વર્ણવવા નેગ્ય, આસ્વાદવા નેગ્ય, દીપાવવા નેગ્ય, કામ વધારવા નેગ્ય, સુખનું કારણ. સર્વ ઇન્દ્રિયે ગાત્ર તેને સુખનું કારણ છે. એમ કહેથકે ગૌતમ પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે પુલ્લ ફળનો સ્વાદ એવે વર્ણે જનવત્ સ્પર્શે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. તે પુલ્લ ફળનો એથી ઇષ્ટતર (એથી અતિશે એટલે ચક્રવર્તિના ભોજનથી ઘણો મનોહર) જનવત્ સ્વાદ કહ્યો છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે મનુષ્ય આહાર કરી ક્યાં રહેછે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તે મનુષ્યના ગણુ ધરરૂપ ઝાડમાં વસેછે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો !

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે વ્રક્ષ કેવે આકારે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, કેટલાક શિખરને આકારે, પેક્ષા (ધુમટ) ધરને આકારે છે (જેવા જોગ) છંત્રને આકારે છે. ધ્વજને આકારે, થુભને આકારે, તોરણને આકારે, ગોપુર (દરવાજો વેદિકા એસવા જોગ ભૂમિ ચોપાળગદ ઉપર એસવાનું સ્થાન) ને આકારે, ચૈત્ય તે દેવતાનાં ધરને આકારે, અટાલાને આકારે, મોટા અટાલાને આકારે, પ્રસાદને આકારે, ધનવંત વ્યવહારીયાના ધરને આકારે, ગોંખને આકારે, તળાવને વિષે જળ ઉપર જે પ્રાસાદતેને આકારે, વસળી ધરનું ઢાંકણું જળને આકારે, રસોડાને આકારે વૃક્ષ છે. ખીજાં પણ ત્યાં ઘણાં વૃક્ષ, ભવન, સભ્યા આસન ઉત્તમ તેને સંસ્થાને વૃક્ષ છે. લક્ષી ટાટી છાંયાવંત તે વૃક્ષના સમુદ્ધ કહ્યા છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો !

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકદંડ દ્વીપે ધર અથવા ગ્રહવન છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. વૃક્ષજ ધર છે જોવા તે મનુષ્યના સમુદ્ધ કહ્યા છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો !

ઝોકરક દ્વીપના મનુષ્યનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઝોકરક દ્વીપે ગામ અથવા નગર જવત્ સંનિવેશ પ્રમુખ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં સ્વધર્મજો જાય એવો સ્વભાવ તેનો છે. એવા તે મનુષ્યના સમુદ્ધ કલ્યા છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો!

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઝોકરક દ્વીપે અસી (તરવાર) ક્રમે હવે તે સીપાઈ પ્રમુખ, મસી. (સાધજો લખતું તે.) ક્રમે હવે તે કસી (ખેતી પ્રમુખ) ક્રમે હવે તે કણુખી, અથવા ક્ષેત્ર દેવક કરી હવે તે, અથવા વ્યાપારી લોક છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. ગયા છે અસી, મસી, કસી, પ્રણીત વ્યાપાર પ્રમુખ ક્રમે ઇસાદિક કાર્યે કરી રહીત તે મનુષ્ય છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો!

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઝોકરક દ્વીપે રૂપું, મુવર્ણ, કાંચુ, વસ્ત્ર, મણી, ચંદ્રકાંતાદિક, મોતી, ધણું ધન, મુવર્ણ, રત્ન, મણી, મોતી, સંખ દક્ષણાવર્ત, પ્રતાપા પ્રમુખ વસ્તુ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તે વસ્તુ છે, પણ તે મનુષ્યને તે ઉપર તિવ્ર મમતભાવ ઉપજતો નથી. **પ્રશ્ન**—હે ભગવંત, ઝોકરક દ્વીપે. રાજ (દેશનો ધણી) યુવરાજ (પાટવી કુમાર) ૫ ધર, તળાટી, માંડવીયા, ધનવંત, મોટા કુટુંબના ધણી, મોટા ધનવંત, વ્યવહારી, નગરશેઠ, દરકના ધણી, સાથના ચલાવનાર પ્રમુખ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. હાં મનુષ્ય રૂપીના સ્વકાર રહીત છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો!

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઝોકરક દ્વીપે દાસ (વેચાતો લાંચલ વગર પર્વત રહે તે) મેલ (મેલક દામ કરવા માટે મુકવા જોગ) અથવા શિખ, અથવા ભારીયા. અથવા ભદ્રા, (ગાંધીયા) આકર, (દામ કરનાર) જોગીક. (સાધે મેરી વગવા વગેરે બાગ બોલવનાર) પ્રમુખ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. આકર અને દાસ પ્રમુખ રહીત તે મનુષ્યના સમુદ્ધ કલ્યા છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો!

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઝોકરક દ્વીપે માતા, પિતા, ભાઈ, મેત, સ્ત્રી, પુત્ર, પુત્રી, દીકરાની વડુ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, હા છે. પણ તે મનુષ્યને ઘણો પ્રેમપ્રેમ ઉપજતો નથી. સ્વધર્મ દેવ તે મનુષ્યને પ્રેમપ્રેમ પાતળો કલ્યા છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો!

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. તે મનુષ્ય પ્રેમગંધને રહીત કહ્યા છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો !

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે વિવાહ મેળવવા, પરણાવવું, યજ્ઞ કરવા, સરાદ, સંવતસરી, જમણવાર, રાંધવાની ક્રિયા તે છે? બાગકને વસ્ત્ર પહેરાવ્યાના, ચુડામંડન સંસ્કાર ઉપનયન માથું મુંઝવવું વિગેરે ઓછાજ, અધરણી, પુર્વજના પીંડ, નૈવેદ્યાદિક કાર્ય છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. ત્યાં વિવાહ મેળવવા, પરણવું, યજ્ઞ, શ્રાધ, જમણવાર, વસ્ત્રોત્થવ, અધરણી. જનવત્ શરાદ પ્રમુખ કાર્ય રહીત તે મનુષ્યના સમુહ કહ્યા છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો !

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે ઈંદ્ર મહોત્સવ, સ્વામી કાર્તિકનો મહોત્સવ, મહાદેવનો મહોત્સવ, શીવનો મહોત્સવ, વેપમણનો મહોત્સવ, મુકુંદનો મહોત્સવ, નાગ મહોત્સવ, જલ્દનો મહોત્સવ, ભૂતદિકનો મહોત્સવ, કુવાના મહોત્સવ, તળાવના મહોત્સવ, નદીના મહોત્સવ, દ્રવના મહોત્સવ, પર્વતના મહોત્સવ, વૃક્ષરોપણ મહોત્સવ, ચૈત્યનો મહોત્સવ, ધુળનો મહોત્સવ પ્રમુખ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. મહિમાદિક કરીને રહીત તે મનુષ્યના સમુહ છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો !

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે નદી તે ભવાયા પ્રમુખ, જળક્રીડા વિશેષ, મહાની ક્રીડા મુડાણુદ પ્રમુખ, વેડંગક, (ભાંડ ભવાઈયા) કથા કહેનાર, વાર્તાના કહેનાર, આખ્યાનના કહેનાર, સ્વગ તે કુદનાર, (નદી, તળાવ, કુવા કુદનાર) હાસ્યનાં વંચન કહેનાર, તથા ભલા બુદ્ધિના) રાસના ગાનાર, વાંસજા ઉપર ચડી રમે તે, વાચિત્રપટ લઈ બીજા ભાગે તે. પિચ્છાના વચનનાર, તુંગાના વચનનાર, કળીવ તે કાતડાની રમત, માગધા તે મંગળીક કહેનાર. રત્નેત્રના કહેનાર, તથા કાવડના વહેનાર તે, આ સર્વ નાટક પ્રમુખ જોવાના છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. તે મનુષ્યને કૌતુક ખ્યાલ નથી ઉપજતો. અહો સાધો આયુષ્યવંતો !

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે ગામાં, રથ, વેલ, પાલખી, ગિલી પાલખી, થિલીપણ, રિહાવણ, વડાણ, જે મનુષ્ય થાંભ દાંચ તે શિવકા (પાલખી) ચંદ્ર મણિકા, (શિવકા) કહેવા છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. તે મનુષ્યના ગણ પગે કરી વિહાર કરે છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો !

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે હાથી, ઘેઘા, હેટ, જળદ, પાગ, રાસભ (ગધેડા), બકરાં કહેવા છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. તે મનુષ્યને ચાલક, ખેડવા ભાગપણે નથી આવતા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે માથ, ભંડા, હેટી, બકરી, ગાંધર પ્રમુખ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, હા છે, પણ તે મનુષ્યને દુધ પીવા નિમત્તે ભોગપણે નથી આવતા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે સીંહ, વાઘ, ચિત્રા, દિપડા, અજનામા છવ, પરસરનામા છવ, તરછનામા છવ, ગિલાડાં, કુતરાં, કોલ (ધુસ), લાલુરી (સ્વાંન વિશેષ), કોતંગી છવ, સસલા, મોટા ચિત્રા, ચિલકનામા છવ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, હા છે, પણ તે છવ એક જીવને માંહેમાંહે તથા ત્યાંના મનુષ્યને કાંઈ પીડા, અપાધા, ભય, તાડનાં ઉપજાવે નહીં. અંગોપાંગ છેદે નહીં, કરકે નહીં. તે મનુષ્યો ભદ્રીક સ્વભાવ કલ્પે છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો!

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે સાળા ધાનઝડતી, વ્રહ્મી, ગરુડ, જય, તલ, સેલડી પ્રમુખ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, હા છે, પણ તે મનુષ્યને ભોગપણે નથી આવતા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે ખાડ, ગુફા, જીલ્મભણી જગ્યા, ઉપપાતના કામ. વિખમહામ, નિચાણ પ્રમુખ ધુડ, વેળ, કચરો, રજ વિશેષ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં, એકરૂક દ્વીપને નિંમે ઘણુંજ સગ મનોહર ભૂમિ છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો!

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે ખીલા, કાંટા, રજપ્રમુખ, કાંકરા, તળુનો કચરો, પાનગનો કચરો, અપવીત્ર પાત્ર પ્રમુખ દુર્ગંધ, ખીછ અચોખી (અમુચી, વસ્તુ પ્રમુખ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં ત્યાં ખીલા, કાંટા, રજ, કાંકરા, તળુ કચરો, પાનગનો કચરો, અપવીત્ર પર પ્રમુખ દુર્ગંધ અચોખી વસ્તુ રહીત એકરૂક દ્વીપ કહે છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો!

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે ઠાંસ, મસા, પીન્દુ (આંગર પ્રમુખ) વાં. લીંગ, ટંકણ (છવ વિશેષ) છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. એકરૂક દ્વીપ, ઠાંસ, મસા, પીન્દુ. વાં. લીંગ, ટંકણ પ્રમુખ રહીત છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો!

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે સર્પ, અજગર, મહેરગ, મોટા સર્પ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, હા છે, પણ તે માંહે માંહે તથા ત્યાંના મનુષ્યને કાંઈ પીડા અપાધા, ભય, પ્રમુખ શરીરે કરે નહીં. સ્વભાવે ભદ્ર મોટા સર્પના કનુદ છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો!

આકાશે ગાંધર્વના નગર દિશે, દેવતાનાં ઘર, પ્રાસાદ શોભીત આકાશમાં દેખાય તે, ગર્જારવ, વીજળી, તારા પડે તે ઉદ્દાપાત, (ઉલ્કાપાતે પ્રજાપીડા, મૂકંપે ભૂપતિ ક્ષય, અનાદૃષ્ટિ ચ દિગ્દાહે, દુર્ભિક્ષં ધૂલી વર્ષણે ॥૧॥) દીસીદાહ કાષ્ઠક દીસીને વિષે મુળ વિના અગ્નીની ઝાળ આકાશે દેખાય તે, નિર્ધાત વીજળી પડે તે, રંજેદૃષ્ટિ, ભૂમિકંપ, જલ પ્રમુખનો કાપ, ધુમ્ર, ધુયર, કારી રંજેદૃષ્ટિ, ચંદ્રગ્રહણ, સૂર્યગ્રહણ, (ચંદ્ર સૂર્યનું ગ્રહણ તે અનરથ જણાવવાનો હેતુ છે તેનો પણ જોવાનો નિષેધ છે, પણ દીકાવિના રહેવાય નહિ. તે જંબુદ્વીપના ચંદ્ર, સૂર્ય તે પ્રકાશક છે. ને ગ્રહણ થયે અંધકાર થાય; ત્યારે દીકા વિના ચાલે નહિ, તે માટે ધણાંના ક્ષેત્રની પેઠે બીજે પણ સ્વરૂપથી તે જોવાનો સંભવ છે માટે ત્યાંપણ તે ઉપરાગ હોય અર્થાત હાની કરે નહી.) ચંદ્રપરિવેપ તે ચંદ્રને પછવાડે મંડલાકારે થાય તે, સૂર્ય પરિવેપ તે સૂર્યને પછવાડે મંડલાકારે થાય તે, પ્રતિચંદ્ર તે બે ચંદ્ર દીશે, પ્રતિસૂર્ય તે બે સૂર્ય દીશે, ઇંદ્રધનુષ, ઉદ્દમજ, (વરસાદ મધ્યે માંછલાં પડે) પુર્વ દીસીનો પ્રતિકુળ વાય, પશ્ચિમદિશીનો પ્રતિકુળ વાય, જવત્ શુદ્ધ વાય, ગામદાહ, નગરદાહ, જવત્ સનિવેપદાહ, પ્રાણીના ક્ષય, જનલોકના ક્ષય, કુળના ક્ષય, ધનના ક્ષય, વ્યસન કષ્ટભૂત અનર્થ માણં એવા કૃત્પાત છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. (એ માંહેલું કાંઈ નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકચ્છેદ્વીપે. ઇતિ પ્રમુખ દુષ્કાળ, માંહોમાંહે ક્લેશ, ઘણા માણસ મરે તે જોલ, માંહોમાંહે-ખાર, માંહો માંહે વેર, રાજના માંહો માંહે વિરોધ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. ત્યાં ઇતિ દુષ્કાળ, ક્લેશ, જોલ, ખાર, વેર, પ્રમુખ ઇત્યાદિકે રહીત તે મનુષ્ય છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો !

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકચ્છેદ્વીપે, મોટા જુદા, મોટા સંગ્રામ, મોટા સાથનાં પાડવાં, મોટા પુરૂષના પડણ મરણ, ઘણા ર્ધીરના પાડવાં, નાગપાસ બાણ, બે બાણ, (આકાશમાં ચાલે તે) તામસબાણ, (અંધકાર રૂપ) છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અશિવ કષ્ટ, કુળ મધ્યે રોગ, ગામ મધ્યે રોગ, નગર મધ્યે રોગ, મંડળ રોગ, મધ્યાંત્રી વેદના, આંખની વેદના, કાનની વેદના, નાકની વેદના, દાંતની વેદના, નખની વેદના, ખાસી, ખેન, શ્વાસ, તાવ, દાહ જ્વર, ખરજવા, ખસ, કોહ, ડમરવાય, હરસ, અટલું, ભગંદર, દંદ્રગ્રહ, અંધગ્રહ, કુમારગ્રહ, નાગગ્રહ, જલગ્રહ, જૂતગ્રહ, ઉદ્દેગ ગ્રહ, ધનુર્વાય, એકાંતરે તાવ, બે આંતરે તાવ, ત્રિયાંતરે તાવ, ચોથાંતરે તાવ હ્રદય સુગ, મરતકસુગ, પાસાસુગ, કુખસુગ, વેનિસુગ, ગામ મધ્યે મરકી, જવત્ સનિવેપ મધ્યે મરકી, તેણે કરી પ્રાણીના ક્ષય, જવત્ વ્યસન ભૂત એવા કષ્ટરૂપ અનર્થ હોય છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. ત્યાંના મનુષ્ય રોગ રહીત કલ્યા છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો !

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે અત્યંત ઘણો વરસાદ, મંદ વરસાદ, ઉત્તમ વૃષ્ટિ, અદ્યવૃષ્ટિ, પાણીના પ્રવાહ, (તે પાણીના પ્રવાહે ધરતી ફાટે.) પાણીની પીડા (તે પાણીથી દુઃખ ઉપજે) ગામને તાણે, જાવત સનીવેપને તાણે, તેમાં પ્રાણીના ક્ષય જાવત વ્યસનગૂત એવા માફા અનાર્થ છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. પાણીના ઉપદ્રવ રહીત તે મનુષ્યના સમુદ્ધ કલા છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો !

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે લોહના આગર, તાંબાના આગર, શીશાના આગર, સોનાના આગર, રત્નના આગર, હીરાના આગર, વસુધારા ધનના વરસાદ, રૂપાના વરસાદ, સોનાના વરસાદ, રત્નના વરસાદ, વજ્ર (હીરા)ના વરસાદ, આલસણના વરસાદ, પત્રના વરસાદ, ખીજના વરસાદ, કુલનો વરસાદ, ફળનો વરસાદ, માલ્યનો વરસાદ, ગંધનો વરસાદ, ચુર્ણનો વરસાદ, શીશાના વરસાદ, રત્નની વૃષ્ટિ, રૂપાની વૃષ્ટિ, ચુર્ણની વૃષ્ટિ, જાવત ચુર્ણની વૃષ્ટિ, સુઃકાળ, દુઃકાળ, સુભીક્ષ, દુર્ભીક્ષ, સોંઘી વસ્તુ, મોંઘી વસ્તુ, લેવી, તેમ વેચવી, તેમ સંગ્રહવી. સંગ્રહી વસ્તુ વેચવી, ધન પ્રમુખ, નિધાન પ્રમુખ, લુના ધન, જે ધનના ભોગવનાર મરણ પામ્યા, જે ધનના સેવનાર મરણ પામ્યા, જે ધનના સેવનારના મોત વિષેદ ગયા છે. તે જે એ ગામ, નગર, એડ, કવંટ, મંડળ, દ્રોણ મુખ, પાટણ સમરથાનકા સંખાહ, સનીવેપને વિષે, સીધોડાને આકારે હામ, વચટે, ચાવટે, ચાવટે, ચામુખ, ખીજે પણ રાજમાર્ગે, નગરના ખાળને વિષે, મશાણના હામને વિષે, પવંતની ગુફાને વિષે, શીલાને વિષે, ભૂવનને વિષે, ધરને વિષે, ધન દાસ્યાં છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. (એટલાં વાનાં સાં નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે મનુષ્યને કેટલા કાળનું આયુષ્ય છે ?

આકાશે ગાંધર્વના નગર દિશે, દેવતાનાં ઘર, પ્રાસાદ શોભીત આકાશમાં દેખાય તે, ગર્જારવ, વીજળી, તારા પડે તે ઉદકાપાત, (ઉલ્કાપાતે પ્રજાપીડા, મૂકંપે મૂપતિક્ષય, અનાવૃષ્ટિ ચ દિગ્દાહે, દુર્ભિક્ષં ધૂલી વર્ષણે ॥૧॥) દીસીદાહ કાષ્ટક દીસીને વિષે મુજ વિના અગ્નીની ઝાળ આકાશે દેખાય તે, નિર્ધાત વીજળી પડે તે, રંભેવૃષ્ટિ, ભૂમિકંપ, જલ પ્રમુખનો કાપ, ધુમ્ર, ધુમ્બર, કારી રંભેવૃષ્ટિ, ચંદ્રગ્રહણ, સૂર્યગ્રહણ, (ચંદ્ર સૂર્યનું ગ્રહણ તે અનરથ જણાવવાનો હેતુ છે તેનો પણ જોવાનો નિષેધ છે, પણ દીકાવિના રહેવાય નહિ. તે જંબુદ્વીપના ચંદ્ર, સૂર્ય તે પ્રકાશક છે. ને ગ્રહણ થયે અંધકાર થાય; ત્યારે દીકા વિના ચાલે નહિ, તે માટે ધડાંના ક્ષેત્રની પેઠે બીજે પણ સ્વરૂપથી તે જોવાનો સંભવ છે માટે ત્યાંપણ તે ઉપરાગ હોય અર્થાત હાની કરે નહી.) ચંદ્રપરિવેપ તે ચંદ્રને પછવાડે મંડલાકારે થાય તે, સૂર્ય પરિવેપ તે સૂર્યને પછવાડે મંડલાકારે થાય તે, પ્રતિચંદ્ર તે જે ચંદ્ર દીશે, પ્રતિસૂર્ય તે જે સૂર્ય દીશે, ઇંદ્રધનુષ, ઉદકમજ, (વરસાદ મધ્યે માંછલાં પડે) પુર્ય દીસીનો પ્રતિકુળ વાય, પશ્ચિમદિશીનો પ્રતિકુળ વાય, જનવત્ શુદ્ધ વાય, ગામદાહ, નગરદાહ, જનવત્ સનિવેપદાહ, પ્રાણીના ક્ષય, જનલોકના ક્ષય, કુળના ક્ષય, ધનના ક્ષય, વ્યસન કષ્ટભૂત અનર્થ માણં એવા કલ્પાત છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. (એ માહેકું કાંઈ નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકચ્છદ્વીપે. ઇતિ પ્રમુખ દુષ્ટાળ, માંહોમાંહે કલેશ, ઘણા માણસ મરે તે બોલ, માંહોમાંહે-ખાર, માંહો માંહે વેર, રાજના માંહો માંહે વિરોધ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. ત્યાં ઇતિ દુષ્ટાળ, કલેશ, બોલ, ખાર, વેર, પ્રમુખ ઇત્યાદિકે રહીત તે મનુષ્ય છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો !

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકચ્છદ્વીપે, મોટા જુદા, મોટા સંગ્રામ, મોટા સાધનાં પાડવાં, મોટા પુરુષના પડણ મરણ, ઘણા ર્ધીરના પાડવાં, નાગપાસ બાણ, બે બાણ, (આકાશમાં ચાલે તે) તામસબાણ, (અંધકાર રૂપ) છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અશિવ કષ્ટ, કુળ મધ્યે રોગ, ગામ મધ્યે રોગ, નગર મધ્યે રોગ, મંડળ રોગ, મ.ધાની વેદના, આંખની વેદના, કાનની વેદના, નાકની વેદના, દાંતની વેદના, નખની વેદના, ખ.સી, ખેન, શ્વાસ, તાવ, દાહ જ્વર, ખરજવા, ખસ, કોહ, ડમરવાય, હરસ, અહર્ણ, ભગંદર, ઇંદ્રગ્રહ, અંધગ્રહ, કુમારગ્રહ, નાગગ્રહ, જલગ્રહ, ભૂતગ્રહ, ઉદ્દેગ ગ્રહ, ધનુર્વાય, એકાંતરે તાવ, બે આંતરે તાવ, ત્રિયાંતરે તાવ, ચોથાંતરે તાવ હૃદય સુખ, મરતકસુખ, પાસાસુખ, કુખસુખ, જ્ઞેનિસુખ, ગામ મધ્યે મરડી, જનવત્ સનિવેપ મધ્યે મરડી, તેણે કરી પ્રાણીના ક્ષય, જનવત્ વ્યસન ભૂત એવા કષ્ટરૂપ અનાર્થ દોષ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. ત્યાંના મનુષ્ય રોગ રહીત કલ્યા છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો !

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે અત્યંત ઘણો વરસાદ, મંદ વરસાદ, ઉત્તમ વૃષ્ટિ, અધ્ધવૃષ્ટિ, પાણીના પ્રવાહ, (તે પાણીના પ્રવાહે ધરતી ફાટે.) પાણીની પીડા (તે પાણીથી દુઃખ ઉપજે) ગામને તાણે, જનપદ સ્તંભિતને તાણે, તેમાં પ્રાણીના ક્ષય જનપદ વ્યસનભૂત એવા માદા અનાય છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. પાણીના ઉપદ્રવ રહીત તે મનુષ્યના સમુદ્ધા છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો !

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે લોહના આગર, તાંબાના આગર, શીશાના આગર, સોનાના આગર, રત્નના આગર, હીરાના આગર, વસુધારા ધનના વરસાદ, રૂપાના વરસાદ, સોનાના વરસાદ, રત્નના વરસાદ, વજ્ર (હીરા)ના વરસાદ, આભરણના વરસાદ, પત્રના વરસાદ, ખીજના વરસાદ, ધૂલનો વરસાદ, દૂળનો વરસાદ, માલ્યનો વરસાદ, ગંધનો વરસાદ, ચુર્ણનો વરસાદ, શીશાના વરસાદ, રત્નની વૃષ્ટિ, રૂપાની વૃષ્ટિ, સુવર્ણની વૃષ્ટિ, જનપદ ચૂર્ણની વૃષ્ટિ, સુઃકાળ, દુઃકાળ, સુભીક્ષ, દુર્ભીક્ષ, સોંઘી વસ્તુ, મોંઘી વસ્તુ, લેવી, તેમ વેચવી, તેમ સંગ્રહવી. સંગ્રહી વસ્તુ વેચવી, ધન પ્રમુખ, નિધાન પ્રમુખ, જુના ધન, જે ધનના ભોગવનાર મરણ પામ્યા, જે ધનના સેવનાર મરણ પામ્યા, જે ધનના સેવનારના ગોત્ર વિષેદ ગયા છે. તે જે એ ગામ, નગર, ખેડ, કર્વટ, મંડળ, દ્રોણ મુખ, પાટણ સમસ્થાનકા સંગ્રાહ, સ્તંભિતને વિષે, સીધોડાને આકારે ઠામ, ત્રવટે, ચોતટે, આચરે, ચોમુખ, ખીજે પણ રાજમાર્ગ, નગરના ખાળને વિષે, મશાણના ઠામને વિષે, પર્વતની ગુફાને વિષે, શીલાને વિષે, ભૂવનને વિષે, ધરને વિષે, ધન દાઝ્યાં છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. (એટલાં વાનાં સાં નથી.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એકરૂક દ્વીપે મનુષ્યને કેટલા કાળનું આયુષ્ય છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જનન્યથી પદ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ, તે પણ પદ્યોપમને અસંખ્યાતમે ભાગે હણો જાણવો. ને ઉત્કૃષ્ટપણે પદ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ સંપૂર્ણ જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે મનુષ્ય કાળ કરી કદ જાતે જાય, ક્યાં જઈ ઉપજે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તે મનુષ્ય જ મહીનાને શેષ આવજે એ (જુગળ) બાળક પુત્ર, પુત્રી. જણી તે જુગળની ઓગણાંચી દિવસ સુધી પ્રતિપાલણ કરે, સારીપેઠે રાખે, સારીપેઠે ગોપવે. સારીપેઠે રાખતાં થકાં, ઉશ્વસો લેતાં થકાં, નિશ્વાસો લેતાં થકાં જુગળારતાં થકાં, છીંકતાં થકાં, અગાધાધ દુઃખ ઉપના વિના સુખે સુખે કાળ કરીને અન્યંતર દેવલોકે. ભૂવનપતિ, અંતર દેવતાપણે આંહીનાથી એ છે અથવા બરોબર આવજે દેવતાનો અવતાર પામે. દેવતાનો અવતાર તે મનુષ્યના સમુદાયને કલો છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો ! એ એકરૂક દ્વીપ કલો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દક્ષણદીસનો આભાપિક મનુષ્યનો આભાપિક દ્વીપ નામે દ્વીપ ક્યાં કલો છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જંબુદ્વીપનામા દ્વીપે મેઝ પર્વતને દક્ષણદીશે સુલહીમવંત વર્ષધર

પર્વતને દક્ષણ પુર્વદીશનો ચરીમાંત અગ્નીખુણે લવણ સમુદ્રમધ્યે ત્રણસેં જોજન અવગાહી જઈએ ત્યાં આભાપિક દ્વીપ છે. શેષ અધિકાર સર્વ એકરૂક દ્વીપનીપરે જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વૈસાળીક મનુષ્યનો વૈસાળીક નામાદીપ ક્યાં કહ્યો છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુદ્વીપનામા દ્વીપે મેરૂ પર્વતને દક્ષણદીશે ત્રુલ્લહીમવંત વર્ષધર પર્વતને દક્ષણ, પશ્ચિમનો ચરીમાંત તે નૈઋત્ય ખુણે લવણ સમુદ્રમધ્યે ત્રણસેં જોજન અવગાહી જઈએ ત્યાં વૈસાળીક દ્વીપ છે. તે એકરૂક દ્વીપ સરખો સર્વ જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દક્ષણદીશના નાગોલીક મનુષ્યનો નાગોલીકનામા દ્વીપ ક્યાં છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંબુદ્વીપનામા દ્વીપે મેરૂ પર્વતના દક્ષણદીશે ત્રુલ્લહીમવંત વર્ષધર પર્વતને ઉત્તર, ને પશ્ચિમનો ચરીમાંત તે વાયવ્યખુણે લવણ સમુદ્રમધ્યે ત્રણસેં જોજન અવગાહી જઈએ ત્યાં નાગોલીક દ્વીપ છે. તે એકરૂક દ્વીપ સરખો જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દક્ષણદીશના હયકર્ણ મનુષ્યનો હયકર્ણનામા દ્વીપ ક્યાં છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એકરૂક દ્વીપના ઇશાનખુણાના ચરીમાંત થકી લવણ સમુદ્રમધ્યે ચારસેં જોજન અવગાહી જઈએ ત્યાં દક્ષિણદીશના હયકર્ણ મનુષ્યનો હયકર્ણ નામે દ્વીપ ચારસેં જોજન લાંબપણે, પહોળપણે કહ્યો છે. ને ચારસેં પાંસઠ જોજન કાંઈક ઉણો ફરતો છે. તે એક પન્નવર વેદિકા ને વનખંડે સહીત છે. શેષ અધિકાર જેમ એકરૂક દ્વીપનો કહ્યો તેમ જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દક્ષણદીશે ગજકર્ણ નામાદીપ ક્યાં કહ્યો છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, આભાપિક દ્વીપના અગ્નીખુણાના ચરીમાંત થકી લવણ સમુદ્રમધ્યે ચારસેં જોજન જઈએ ત્યાં ગજકર્ણ નામે દ્વીપ છે તે હયકર્ણ દ્વીપ સરખો જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દક્ષિણ દિસે ગોકર્ણનામા દ્વીપ ક્યાં કહ્યો છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, વૈસાળીક દ્વીપને દક્ષિણ પશ્ચિમ દિસે નૈઋત્યખુણે લવણ સમુદ્ર મધ્યે ચારસેં જોજન અવગાહી જઈએ ત્યાં ગોકર્ણ નામે દ્વીપ છે. તેપણુ હયકર્ણ દ્વીપ સરખો જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સકુળીકર્ણ નામે દ્વીપ ક્યાં કહ્યો છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, નાગોળીક દ્વીપને વાયવ્યખુણે ચરીમાંત થકી લવણ સમુદ્ર મધ્યે ચારસેં જોજન અવગાહી જઈએ ત્યાં સકુળીકર્ણ નામે દ્વીપ છે. તે પણ હયકર્ણ દ્વીપ સરખો જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આદર્શમુખ નામે અંતરદ્વીપ ક્યાં કહ્યો છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હયકર્ણ દ્વીપને ઇશાનખુણે ચરીમાંતથી લવણસમુદ્ર મધ્યે પાંચસેં જોજન અવગાહી જઈએ ત્યાં દક્ષિણદિશના આદર્શમુખ મનુષ્યનો આદર્શમુખ નામે દ્વીપ કહ્યો છે. તે પાંચસેં જોજન લાંબપણે, પહોળપણે છે. હવે સંક્ષેપે વિચાર કહે છે.

આદર્શમુખ ૧, મેંદામુખ ૨, અન્નેમુખ ૩, ગોમુખ ૪, એ ચાર દ્વીપ પાંચસે જોજનના લાંબા પહોળા છે.

અસ્વમુખ ૧, દરનીમુખ ૨, સીંદમુખ ૩ ને વ્યાધમુખ ૪, એ ચાર દ્વીપ છસે જોજનના લાંબા પહોળા છે.

અસ્વકર્ણ ૧, સીંદકર્ણ ૨, અયકર્ણ ૩, ને કર્ણમાવરણ ૪, એ ચાર દ્વીપ સાતસે જોજનના લાંબા પહોળા છે.

ઉદ્કામુખ ૧, મેધમુખ ૨, વીજુમુખ ૩, ને વિન્યુદંત ૪. એ ચાર દ્વીપ આઠસે જોજનના લાંબા પહોળા છે.

ધનદંત ૧, લટદંત ૨, ગુદદંત ૩, ને શુદ્ધદંત ૪. એ ચાર દ્વીપ નવસે જોજનના લાંબા પહોળા છે.

એકરૂકાદિક પહેલે ચોકે ચાર દ્વીપ નવસે ઓગણપચાસ જોજન પરિધિપણે ફરતા છે.

બીજે ચોકે હયકર્ણાદિક ચાર દ્વીપ બારસે પાંસઠ જોજન ફરતા પરિધિ પણે છે.

ત્રીજે ચોકે આદર્શમુખાદિક ચાર દ્વીપ પંદરસે એકાસી જોજન કાંઇક ઝાઝેરા પરિધિપણે છે.

ચોથે ચોકે અસ્વમુખાદિક ચાર દ્વીપ અઠારસે સતાણું જોજન કાંઇક અધીકારે પરિધિપણે છે.

એમ અનુક્રમે ચાર ચાર દ્વીપ છાંડતાં થકાં પાંચમે ચોકે અસ્વકર્ણાદિક ચાર દ્વીપ સાતસે જોજન લાંબા પહોળા છે ને બાવીસસે તેર જોજન ફરતા પરિધિપણે છે.

છઠ્ઠે ચોકે ઉદ્કામુખાદિક અંતરદ્વીપ ચાર. આઠસે જોજન લાંબા પહોળા છે ને પચીસસે ઓગણત્રીસ જોજન ફરતા પરિધિપણે છે.

સાતમે ચોકે ધનદંતાદિક, ચાર અંતરદ્વીપ નવસે જોજન લાંબા, પહોળા છે ને બે હજાર આઠસે પીરતાળીશ જોજન ફરતા પરિધિપણે છે.

વળી જેટલો જે દ્વીપનો વિખંભપણો છે તે દ્વીપ તેટલા જોજન લવણ સમુદ્ર મધ્યે છે. (ને એમંક પ્રથમ ચોક ત્રણસે જોજનના છે. તે જગતીથકી ત્રણસે જોજન લવણ સમુદ્રમાં છેટે છે. એમ બીજે ચોક પ્રથમ ચોકથી ચારસે જોજન લવણ સમુદ્રમાં છે. એમ ત્રીજે ચોક સાતમે ચોક છઠા ચોકથી નવસે જોજન લવણ સમુદ્રમાં છેટે છે. તે ચોકની ગણતરી એવી રીતની લેવી જે એકેક દાદા ઉપરનો એક દ્વીપ એમ ચાર દાદાના મળી અનુક્રમે એક ચોક થાય. એ ભાવાર્થ જાણવો.) પ્રથમ દ્વીપનો લાંબપણો, પહોળપણો તેથી બીજા દ્વીપ અધિકા અધિકા જાણવો. ને વિશેષ અધિકાર સર્વ જેમ એકરૂક દ્વીપનો હોય તેમ જાણવો. જનવત્ અદાવીશમાં શુદ્ધદંત દ્વીપ પર્યંત જાણવો. ને તે મનુષ્ય દેવલોક ગામી હોય છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો !!

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉત્તર દિશીનો એકરૂક નામે મનુષ્યનો એકરૂક નામા દ્વીપ ક્યાં કહ્યો છે?
 ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જંજીદ્વીપનામા દ્વીપના મેરૂ પર્વતથી ઉત્તર દિશે શિખરી વર્ષધર પર્વતને દશાન જૂલના ચરીમાંતથી લવણ સમુદ્ર મધ્યે ત્રણસેં જેજન અવગાદી જઈએ ત્યાં એકરૂકનામા દ્વીપ છે. એમ જાવત જેમ દક્ષિણ દિશે અઠાવીશ અંતરદ્વીપ કહ્યા તેમ ઉત્તર દિશે પણ અઠાવીશ અંતરદ્વીપ જાણવા. પણ તેમાં એટલો વિશેષ જે શીખરી વર્ષધર પર્વતની જૂલે છે. એમ જાવત અઠાવીસમાં સુદ્ધાંત અંતરદ્વીપ પર્યંત જાણવું. એ જાવન અંતરદ્વીપનો અધિકાર કહ્યો.

૫૦. ત્રીસ અકર્મભૂમિ મનુષ્યનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અકર્મભૂમિના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, અકર્મભૂમિના મનુષ્ય જ્યાં દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષથી મુખ મળે. તે અગ્ની, મરૂ, કર્શીનો વ્યાપાર તથા સેવક સ્વામીનો વ્યવહાર નહીં તે અકર્મભૂમિ. તેના ત્રીસ ભેદ છે. પાંચ હેમવય, પાંચ ઐરણ્યવય, પાંચ હરીવાસ, પાંચ રમ્યકવાસ, પાંચ દેવકુર ને પાંચ ઉત્તરકુર એમ ત્રીસ અકર્મભૂમિ કહ્યા. (એ ત્રીસ ક્ષેત્રમાં એક હેમવય, એક ઐરણ્યવય, એક હરીવાસ, એક રમ્યકવાસ, એક દેવકુર ને એક ઉત્તરકુર. એ ૭ ક્ષેત્ર જંજી-દ્વીપમાં છે, જેમ જે હેમવય, જે ઐરણ્યવય. જે હરીવાસ, જે રમ્યકવાસ, જે દેવકુર, ને જે ઉત્તરકુર. એ ચાર ક્ષેત્ર ધાતપ્રીજાંડમાં છે. એમ એવા ચાર ક્ષેત્ર અર્ધ પુષ્કરવર દ્વીપમાં છે, જેમ સર્વ ત્રીસ ક્ષેત્ર છે.)

તેલર દેશ, મેંદ દેશ, દોળીલ દેશ, ગલ દેશ, પયોશ દેશ, કેરકેત દેશ, અષકક દેશ, હુંત દેશ, ભરૂં દેશ, મરૂ દેશ, સાલી દેશ, વિપય દેશ, ચાલ દેશ, છત્યાદિક અનેક ભેદ મલેચ્છ અનાય મનુષ્યના છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આય મનુષ્યના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. એક દધિવંત આય મનુષ્ય ૧, ને જીજ્ઞ અરધિવંત આય મનુષ્ય ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દધિવંત આય મનુષ્યના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના ૭ ભેદ છે. અરિહંત ૧, ચક્રવર્તિ ૨, જળદેવ ૩, વાસુદેવ ૪, ચારણ ૫, ને વિદ્યાધર ૬.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અરધિવંત આય મનુષ્યના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના નવ ભેદ છે. ક્ષેત્ર આય (તિર્થકરાદિક જ્યાં ઉપજે તે) ૧, જાતી આય (પૂજવા યોગ્ય હોય તે) ૨, કુલ આય (ઉત્તમ કુળ હોય તે) ૩, કર્મ આય (દયા સહીત કાર્ય કરે તે) ૪, સિદ્ધિઆય (કળાઆય) ૫, ભાષા આય (જેના બોલવામાં ગહાપણ હોય તે) ૬, નાણા આય (સાગને વિષે ગહા હોય તે) ૭, દર્શના આય (સમકિતવંત) ૮, ને ચરિત આય (ચારિત્રવંત હોય તે) ૯.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પ્રથમ ક્ષેત્ર આયના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના સાડી પચીસ ભેદ છે. મગધ દેશ—મુખ્ય શહેર રાજગ્રહી નગરી ૧, અંગ દેશ—મુખ્ય શહેર અપાનગરી ૨, વંક દેશ—મુખ્ય શહેર તામલિષ ૩, કલિંગ દેશ—મુખ્ય શહેર કંચનપુર ૪, કાશી દેશ—મુખ્ય શહેર વરાણસી નગરી ૫, કાશળ દેશ—મુખ્ય શહેર શાકંતપુર નગર ૬, કુરુ દેશ—મુખ્ય શહેર ગંજપુર નગર ૭, કાશાંત દેશ—મુખ્ય શહેર સૌરીપુર ૮, પંચાળ દેશ—મુખ્ય શહેર કંપીલપુર ૯, જંગલ દેશ—મુખ્ય શહેર અહિ-જીતા નગરી ૧૦, સોરઠ દેશ—મુખ્ય શહેર દારકા નગરી ૧૧, વિદેહ દેશ—મુખ્ય શહેર મિથિલા નગરી ૧૨, વચ્છ દેશ—મુખ્ય શહેર કાસંજી નગરી ૧૩, સાંડીસ્થ દેશ—મુખ્ય શહેર નંદપુર નગર ૧૪, મંચલ દેશ—મુખ્ય શહેર ભદિલપુર નગર ૧૫, વૈરાટ દેશ—મુખ્ય શહેર વૈરાટપુર ૧૬, વરણ દેશ—મુખ્ય શહેર અચ્છા નગરી ૧૭, દેશાણુ દેશ—મુખ્ય શહેર મૃત-કાવતી નગરી ૧૮, વદ દેશ—મુખ્ય શહેર સોકિતકાવતી નગરી ૧૯, સિંધુ દેશ—મુખ્ય શહેર વિભય નગરી ૨૦, સોવીર દેશ—મુખ્ય શહેર મથુરા નગરી ૨૧, સુરસેન દેશ—મુખ્ય શહેર પાવા નગરી ૨૨, ભંગ દેશ—મુખ્ય શહેર સપુરી નગરી ૨૩, કણાલ દેશ—મુખ્ય શહેર સાવર્થિ નગરી ૨૪, લાટ દેશ—મુખ્ય શહેર કોડીવર્ષ નગર ૨૫, ને કેકૈ અર્ધ દેશ—મુખ્ય શહેર સેતંજીયા નગરી ૨૫ા. (કેકૈ દેશમાં અર્ધમાં આય છે ને અર્ધ દેશમાં અનાય છે. તેથી અર્ધ દેશ લીધો છે). એ સાડી પચવીસ દેશમાં તિર્થકર, ચક્રવર્તિ, જળદેવ, વાસુદેવાદિક આય પુરોના ઉત્પતિ થાય છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બીજા જાતી આર્યના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના છ ભેદ છે. અવષ્ઠા નામે ૧, કલ્પીદા નામે ૨, વિદેહ નામે ૩. ચંદ્રગાય નામે ૪, હરિત નામે ૫ ને ચંચુલુ નામે ૬.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્રીજા કુળ આર્યના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના છ ભેદ છે. ઉગ્રકુળ ૧, ભોગકુળ ૨, રાજકુળ ૩, ઇક્ષાંગકુળ ૪, સાતકુળ ૫, ને કૌરવકુળ ૬.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચોથા કર્મ આર્યના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના અનેક ભેદ છે. વસ્ત્રના વેપારી, સુતરના વેપારી, કપાશનાં વેપારી, મુકતાદળ (મોતી)ના વેપારી, કરીયાણાના વેપારી, કાશી પ્રમુખ, (સોના, રૂપાના)ના વેપારી, નરવાણીકા (જાતિ વિશેષ) ના વેપારી. એ આદ્ય દેખને ઘણા પ્રકારના આર્ય વેપારી તે કર્મ આર્ય કહીએ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પાંચમા સીલ્પાર્ય (કળા આર્ય)ના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના અનેક ભેદ છે. તુનારાનું જ્ઞાન, વસ્ત્ર વણનાનું જ્ઞાન, રેશમી પટકુળ વણવાનું જ્ઞાન, દર્પણ વિજ્ઞાન, કાષ્ટના વિજ્ઞાન, ચાખડી પ્રમુખનું કરવું, વંશ કાષ્ટાદિકનું જ્ઞાન (વિણાદિકનું કરવું) મુંઝ પાદુકાના કરનાર, ચર્મકારાદિક, છત્રકાર, ચીત્રકાર, વહેવાર કૌશલ્ય, પોથા લખવાનું જ્ઞાન, શંખનું જ્ઞાન, દાંતનું વિજ્ઞાન, ધર કરવાનું જ્ઞાન, કુંભકારાદિકનું જ્ઞાન, શલાટનું જ્ઞાન, ધરનું ચણવું, એ આદ્ય દેખને તથા પ્રકારનું જ્ઞાન. તે સીલ્પાર્ય કહીએ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, છઠા ભાષા આર્યના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના પણ અનેક ભેદ છે. જે મનુષ્ય અર્થ માગધિભાષા બોલે તે બ્રાહ્મી લીપી કહીએ. તેના અઠાર ભેદ છે. બ્રાહ્મી લીપી ૧, જવના લીપી ૨, દોપા લીપી ૩, પુરકાળી ૪, ખરોટી ૫, પુષ્કર શારિક ૬, ભોગવતિ ૭, પહારિ ૮, અત્યાંક્ષરી ૯, અક્ષર પુટ્ટીકા ૧૦ નેવતિકા ૧૧, ગ્રાહીકા ૧૨, આંક લીપી ૧૩, ગણિત ૧૪, ગંધર્વ ૧૫, આદર્શ ૧૬, મહેશ્વરિ ૧૭, ને દાવરી (પુલંદી) ૧૮. એ ભાષા આર્ય કહીએ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સાતમા નાણુ (જ્ઞાન) આર્યના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના પાંચ ભેદ છે. મતિજ્ઞાન ૧, શ્રુતજ્ઞાન ૨, અવધિજ્ઞાન ૩, મનપર્યવ જ્ઞાન ૪, ને કેવળજ્ઞાન આર્ય ૫, તે નાણુ આર્ય કહીએ.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આઠમા દર્શના આર્યના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના એ ભેદ છે. સરાગદર્શના આર્ય (ઉપશાંત કપાય સહિત અચારમા યુગ્મધ્યાનક સુધી) ૧, ને વીતરાગ દર્શના આર્ય (ક્ષીણ કપાય ગારમા યુગ્મધ્યાનકના) ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સરાગદર્શના આર્યના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના દશ ભેદ છે. નિસર્ગરૂપી ૧, ઉપદેશરૂપી ૨, આચારરૂપી ૩, સૂત્રરૂપી ૪, ખીજરૂપી ૫, અભિગમરૂપી ૬, વિસ્તારરૂપી ૭, ક્રિયારૂપી ૮, સંક્ષેપરૂપી ૯, ને ધર્મરૂપી ૧૦.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નીસર્ગરૂપી કોને કહીએ ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, છવ ૧, અછવ ૨, પુન્ય ૩, પાપ ૪, આશ્રવ ૫, સંવર ૬, નિર્જરા ૭, બંધ ૮, ને મોક્ષ ૯. એ નવ પદાર્થના છતા અર્થનું જાણપણું, જાતિસ્મરણાદિક જ્ઞાને કરી જાણીને યથાતથ્ય શ્રદ્ધે તે લક્ષણ, તેમજ જે વીતરાગે પદાર્થ દીધા તે સર્વ ભાવને દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી ને ભાવથી જાતિ સ્મરણાદિક જ્ઞાને કરી યથાતથ્ય જાણીને શ્રદ્ધે તે નિસર્ગરૂપી કહીએ. ૧.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉપદેશરૂપી કોને કહીએ ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, પુર્વોક્ત નવ પદાર્થને કેવળી તથા છન્નસ્ત ગુરૂચાદિકે ઉપદેશ આપે થકે યથાતથ્ય શ્રદ્ધે તે ઉપદેશરૂપી કહીએ. ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આચારરૂપી કોને કહીએ ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, રાગ, દ્વેષ, મોહ, મિથ્યાત્વાદિક જેને ગમેલા હોય એવા પુરૂષની આચાર્યે પુર્વોક્ત નવ પદાર્થને રૂચે, શ્રદ્ધે તે ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૂત્રરૂપી કોને કહીએ ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, આચારંગાદિક અંગ, ને અંગગાહિર તે ઉત્તરાધ્યયનાદિક શાસ્ત્ર ભણે, ભણાવે તે સૂત્રરૂપી કહીએ ૪.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ખીજરૂપી તે કોને કહીએ ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, જેમ પાણીને વિષે તેલનું ખીંદુ પિસ્તાર પામે, તથા જેમ એક ખીજ-માંથી ઘણું ખીજ થાય, તેમ એક જીવાદિક પદાર્થ, એક દૃષ્ટાંત, એક હેતુ, જાણાવે કરી ઘણા પદાર્થ, ઘણા દૃષ્ટાંત ને ઘણા હેતુનું જાણપણું થાય તે ખીજરૂપી કહીએ. ૫.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અભિગમ રૂપી તે કોને કહીએ ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, આચારંગાદિક અચાર અંગ ને બારમું દ્રષ્ટિવાદ અંગ, પયના, કાળિક, ઉત્કાળિકાદિક સર્વ સિદ્ધાંતના અર્થ જેણે જાણ્યા છે તે અભિગમ રૂપી કહીએ ૬.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વિસ્તારરૂપી તે કોને કહીએ ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, ધર્મોસ્તિકાયાદિક જ દ્રવ્યના સર્વ ભાવ પ્રત્યક્ષાદિક સર્વ પ્રમાણના જાણપણે કરી તથા નૈગમાદિક સાંત નયની વિધિએ કરી જેને સિદ્ધાંતના ભાવ જાણ્યા પ્રાપ્ત તે વિસ્તારરૂપી કહીએ. ૭.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ક્રિયારૂપી તે કોને કહીએ ?

ઉત્તર—હે જાતમ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારીત્ર, તપ, વિનય, સત્યપ્રતિજ્ઞા, પાંચ ગુમતિ, ત્રણ ગુમિ ઇલાદિક શુદ્ધ પદાર્થને વિષે લાવથી ક્રિયા કરે તે. ૮.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સંક્ષેપરૂપી તે કાને કહીએ ?

ઉત્તર—હે જાતમ, અનાભિગ્રહિક, મિથ્યાદ્રષ્ટિ, પરમતિ, નિન્દવ ને બોધમલાદિક મંત જોણે અંગીકાર કર્યા નથી ને જીન પ્રવચન માર્ગને વિષે અનિયુજી છે, તેમજ કાંપિલાદિક મતને વિષે નિયુજી નથી ને તેનો મત પણ ગ્રહણ કર્યો નથી (અર્થાત જૈનમાર્ગની શ્રદ્ધા શુદ્ધ છે, પણ વધારે ભણેલો નથી તે સંક્ષેપરૂપી કહીએ. ૯.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધર્મરૂપી તે કાને કહીએ ?

ઉત્તર—હે જાતમ, અસ્તિકાય ધર્મ ૧, (ખટ દ્રવ્યના ગુણ પર્યાય) શ્રુતધર્મ ૨, (અંગ ને અંગબાહિર એવા સિદ્ધાંત) ચારિત્રધર્મ ૩, (સાધુના પંચ મહાવ્રત, બાર લિહુની પડિમા, શ્રાવકના બાર વ્રત, અગ્યાર પડિમા) એ ત્રણ પ્રકારના ધર્મના સ્વરૂપને જૈન તિર્થંકરે કહ્યું છે તેમ શ્રદ્ધે તે ધર્મરૂપી કહીએ ૧૦, (એ દશ પ્રકારની રૂપીથી સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સરાગદર્શન આર્ય (સમક્તિ) તેની સદ્દેશાના કટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના ત્રણ ભેદ છે. જીવાદિક પદાર્થરૂપ પરમાર્થ તેના સ્વરૂપના જાણવાનો અભ્યાસ કરે તથા સ્તુતિ કરે ૧, પરમાર્થના જાણ એવા આચાર્યાદિકની સેવા કરે ૨; ને સમ્યક્ત્વ વમેલા તથા નિન્દવાદિક જોડી શ્રદ્ધાવાળાની સંગત તજે ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સરાગદર્શના આર્યના આચાર કેટલા છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના આઠ આચાર છે. જૈન વચન વિષે શંકા રહિત ૧, અન્યદર્શનને વિષે મોક્ષની સાધના હશે એવી વાંચી રહિત ૨, ધર્મના કળના સંસય રહિત ૩, ઘણા મંત મતાંતર મિથ્યાત્વનો આડંબર દેખી તથા જુદી જુદી પદ્ધતિ દેખીને કયો માર્ગ સત્ય હશે એમ મુંજાય નહિ તે ૪, જૈનધર્મ પામીને દયા, અભયર્યાદિક ગુણ આરાધ્ય તેના ગુણગ્રામ કરે ૫, ધર્માનુષ્ઠાનને વિષે સિદ્ધાતા (દુઃખ પામતા) ધર્મ પુરૂષને સાંભળતા કરે, તથા ધર્મથી પડતાને સ્થિર કરે ૬. સ્વધર્મની ભક્તિ કરે તથા તેના હિતનો કરજી હારે ૭, સ્વતિર્થની ઉન્નતિ કરે તથા વીતરાગનાં વચન શુદ્ધ પડે ૮.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વીતરાગ દર્શનાર્થના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના બે ભેદ છે. ઉપસાંત કપાય (અગ્યારમા ગુણ સ્થાનકવાળા) ૧ ને ક્ષીણકપાય (બારથી અઢિદમા ગુણ સ્થાનકવાળા) ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉપસાંત કપાય વીતરાગ દર્શનાર્થના કેટલા ભેદ છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના બે ભેદ છે. પ્રથમ સમયના ઉપસાંત કપાય ૧, ને એક સમય ઉપસાંતના ઉપસાંત કપાય, અથવા છેલ્લા સમયના ઉપસાંત કપાય અથવા છેલ્લાથી હેઠલા સમયના ઉપસાંત કપાય ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ક્ષીણ કપાય વીતરાગ દર્શનાર્થના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે હ્રસ્વ ૧, ને કેવળ ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, હ્રસ્વસ્ત ક્ષીણ કપાય વીતરાગ દર્શનાર્થના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. સ્વયંશુદ્ધ ૧, ને શુદ્ધગોધિ ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્વયંશુદ્ધના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. પ્રથમ સમયના સ્વયંશુદ્ધ પ્રવર્તે છે તે ૧. તે બીજા સમયથી માંડીને અનેક સમયે સ્વયંશુદ્ધ થયા હોય ને પ્રવર્તે છે તે. એમ જાવત્ ઉપશાંત કપાય વીતરાગનીપરે કહેવું ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, શુદ્ધ ગોધિના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. પ્રથમ સમયના સમજાવેલા તે ૧ ને બીજા સમયના સમજાવેલા તે. એમ જાવત્ ઉપશાંત કપાયની પરે કહેવું ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કેવળીના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. સન્નેગી કેવળી (તેરમા ગુણુ સ્થાનકવાળા) ૧. ને અન્નેગી કેવળી (ચક્રમા ગુણુસ્થાનકવાળા) ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સન્નેગી કેવળીના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. પહેલે સમયે કેવળ જ્ઞાન થયું ને પ્રવર્તે છે તે ૧. ને બીજા સમયે કેવળજ્ઞાન ઉપનું ને પ્રવર્તે તે, એમ જાવત્ ઉપશાંત કપાયની પરે કહેવું ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અન્નેગી કેવળીના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. પહેલા સમયના અન્નેગી કેવળી ૧, ને બીજા સમયના અન્નેગી કેવળી, એમ જાવત્ ઉપશાંત કપાયની પરે કહેવું ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નવમા ચારિત્ર આર્યના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે, સરાગ ચારિત્ર ૧, ને વીતરાગ ચારિત્ર ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સરાગ ચારિત્રના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ તેના બે ભેદ છે. સુદ્ધ સંપરાય સરાગ ચારિત્ર ૧ ને આદર સંપરાય સરાગ ચારિત્ર ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુદ્ધ સંપરાય સરાગ ચારિત્રના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. પ્રથમ સમયના સુદ્ધ સંપરાય ચારિત્ર ૧, ને બીજા સમયના સુદ્ધ સંપરાય ચારિત્ર, અથવા છેલા સમયના સુદ્ધ સંપરાય ચારિત્ર, અથવા છેલેથી પહેલા સમયના સુદ્ધ સંપરાય ચારિત્ર ૨. તથા વળી સુદ્ધ સંપરાય

આરિત્રના એ ભેદ છે. સંકીર્ણ સમાન (તે ઉપશમ શ્રેણીથી પડતા હોય તે) ૧ ને વિશુદ્ધ-માન (તે ક્ષપક શ્રેણીએ ચડતા હોય તે) ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, આદર સંપરાય આરિત્રના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના એ ભેદ છે. તે જેમ સુક્ષ્મ સંપરાયના કહ્યા તેમ બહુવા ૨. તથા વળી આદર સંપરાય આરિત્રના એ ભેદ છે. પડવાય ૧, ને અપડવાય ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વીતરાગ આરિત્રના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના એ ભેદ છે. ઉપશાંત કપાય ૧, ને ક્ષીણ કપાય ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉપશાંત કપાય આરિત્રના આર્યના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના એ ભેદ છે. જ્યવત્ દર્શના આર્યની પરે જાણુવા. તેમાં એટલો વિશેષ જે આરીત્ર પાંચ પ્રકારના છે. સામાયક આરિત્ર-સમ અને આગિક એ એ શબ્દનો એક સામાયક શબ્દ થયો છે. સમ એટલે રાગ દ્વેષરહિતપણાને માટે અથ એટલે ગમણુ પ્રાપણુ છે, જ્યાં તે સમ કહીએ, તે જ્યાં ઉપન્યું સામાયક તે. વળી સમ તે જ્ઞાન, દર્શન, આરિત્ર તેનું આગિક તે લાભ જ્યાં થાય છે, એટલે જેણે કરી જ્ઞાન, દર્શન, તથા આરિત્ર એ ત્રણેની પ્રાપ્તિ થાય તેને સર્વ સાવધ્ય યોગ્ય સાગરૂપ અને નિરવધ્ય યોગ્ય સેવનરૂપ સામાયક કહીએ. એને સમ્યક આરિત્ર પણ કહે છે. એ સામાયક આરિત્ર જીવને પ્રાપ્ત થયા વીના જીવન આરિત્રનો લાભ થાય નહીં. માટે એને આદ્યમાં કહ્યું છે. ૧. જીવનું હોદ્દોપસ્થાપનીય આરિત્ર-તે પૂર્વોક્ત સર્વ વિરતિ સામાયક આરિત્રનેજ છેદાદિ વિશેષપણે વિશેષીએ સારે શબ્દથી તથા અર્થથી નાના પ્રકારપણું ભજે સારે હોદ્દોપસ્થાપનીય આરિત્ર માય. છેદ એટલે પૂર્વ પર્યાયનો છેદ કરવો અને ઉપસ્થાન એટલે ગુરુવાદિકે આપેલું પંચ મહાવ્રતરૂપપણું જે મહાવ્રતને વિષે હોય તે હોદ્દોપસ્થાપનીય આરિત્ર કહીએ. ૨. ત્રીજું પરિહાર વિશુદ્ધ આરિત્ર-તપ વિશેષ તેણે કરી વિશુદ્ધિ એટલે કર્મની નિર્જરા જે આરિત્રને વિષે હોય તેને પરિહાર વિશુદ્ધ આરિત્ર કહીએ. ૩. ચોથું સુક્ષ્મ સંપરાય આરિત્ર-સુક્ષ્મ છે કપાય જ્યાં તેને સુક્ષ્મસંપરાય આરિત્ર કહીએ. તે ઉપસમ શ્રેણીએ કર્મ ઉપશમાવતાં અથવા ક્ષપક શ્રેણીએ કર્મ અપાવતાં હોય. સાં નવમે ગુણસ્થાને લોભના સંખ્યાતા ખંડ કરી તેને ઉપશમશ્રેણીવાળો જે હોય, તે ઉપશમાવે તથા ક્ષપકશ્રેણીવાળો હોય તે અપાવે. તે સંખ્યાતા ખંડ માંદિએ જ્યારે છેદ્યો એક ખંડ રહે તેના અસંખ્યાતા સુક્ષ્મ અર્થ કરીને દશમે ગુણસ્થાને ઉપશમવે અથવા ક્ષપક હોય તે અપાવે, તે દશમાં ગુણસ્થાનનું નામ સુક્ષ્મસંપરાય અને આરિત્રનું નામ પણ સુક્ષ્મસંપરાય જાણવું. ૪. પાંચમું વ્યથાજન આરિત્ર-તે જ્યાં તથાવિષે કરીને અકપાયપણું અર્થાત જ્યાં સંવત્સનાદિકે કરી સર્વથા પરિતરણું કહીએ. તે વ્યથાજન આરિત્ર જાણવું. ૫.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સામાયક આરિત્રના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેના એ ભેદ છે. એક કાળનું (દિશવ્રતિપણું) સામાયક આરિત્ર ૧. ને બીજું કાળનું (રત્ન વિરતિપણું) સામાયક આરિત્ર ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, હેદોપરધાપનીય આરિત્રના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે, અતિચાર સહીત, તે મૂળગુણ ઉત્તરગુણમાં દોષ લાગે ને ખીછ દિક્ષા આપે તે. ૧, ને ખીજો ભેદ અતિચાર રહિત, તે વૃત્ત પચખાણમાં દોષ લાગેલ ન હોય ને ખીછ દિક્ષા આપે તે જેમ પારશ્વનાથ સ્વામિના સાસનના સાધુને મહાવિર સ્વામીએ ખીછ દિક્ષા આપી તેમ. તથા નવ દિક્ષિતને પહેલી દિક્ષાએ સામાયક આરિત્ર આપી, પછી ખીછ દિક્ષા સાત દિવસે, ચાર માસે કે છ માસે ખીછ દિક્ષા આપે તે. ૨.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પરિહાર વિશુદ્ધ આરિત્રના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. તેમાં પહેલું જે ચાર જણ પરિહારવિશુદ્ધ આરિત્રના વેહેનારા એ કલ્પમાં પ્રવર્તતાં હોય તેનું આરિત્ર તે નિર્વિશમાનસિક પરિહાર વિશુદ્ધક આરિત્ર જાણવું. ૧. ને ખીજું જે ચાર જણ તેના અનુચારી હોય તેને નિર્વિદ્યક ધ્યિક પરિહાર વિશુદ્ધક આરિત્ર જાણવું. ૨. તે એવી રીતે કે નવ જણાનો ગચ્છ જુદો નીકળે તે તિર્થંકર પાસે અથવા પૂર્વે જેણે તિર્થંકર પાસેથી એ આરિત્ર અંગીકાર કરેલ હોય તેની પાસે એ આરિત્ર અંગીકાર કરે. હવે તે નવ સાધુમાં ચાર જણ પરિહાર એટલે તપના કરનારા થાય તે નિર્વિશમાનસિક જાણવા. અને ચાર તેના વૈયાવચ્ચના કરનારા થાય. તે નિવિદ્યક ધ્યિક જાણવા. તથા એકને વાંચનાચાર્ય ગુરુસ્થાનકે ઠરાવે પછી તે ચાર પરિહારક છ માસ સુધી તપ કરે, તેમાં ઉપજાળે જઘન્યથી એક ઉપવાસ, મધ્યમથી છઠ્ઠાને ઉત્કૃષ્ટથી અઠમ તપ કરે, ને શિતકાળે જઘન્યથી છઠ્ઠા, મધ્યમથી અઠમ ને ઉત્કૃષ્ટથી ચાર ઉપવાસ. તથા વર્ષાકાળે જઘન્યથી અઠમ, મધ્યમથી ચાર ઉપવાસ ને ઉત્કૃષ્ટથી પાંચ ઉપવાસ કરે. પારણે આખીલ કરે એમ છ મહિના તપ કરે, તે પછી ફરી ચાર તપશ્યાનાં કરનાર તે વૈયાવચ્ચીયા થાય ને વૈયાવચ્ચીયા તપ કરનાર થાય તે પણ છ માસ લગે તંપ કરે. સારપછી ગુરુ વાચનાચાર્ય છ માસ લગી તપશ્યા કરે ને આઠ સાધુ ગુરુની વૈયાવચ્ચ વ્યાખ્યાન કરે. એમ અઢાર માસે તપ સંપૂર્ણ થાય. ૨. તથા વળી ખીજો પ્રકારે પણ બે ભેદ—તે એક ઉપર પ્રમાણે તપ પુરો કર્યા પછી ગચ્છમાં આવે ૧. ને ખીજો ભેદ ગચ્છમાં આવે નહીં ને જન કલ્પ આદરે. ૨. (પરિહારવિશુદ્ધ આરિત્ર વજ્જપલનારાય સંધ્યણુનો ઘણી, ત્રીજા ત્રોથા આરાનો જનમેલો, જઘન્ય નવમા પુર્વની ત્રીજા આચાર વધુનો જાણ હોય તે આદરે, તેમજ પહેલા છેલા તિર્થંકરના વારે હોય.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સુક્ષ્મસંપરાય આરિત્રના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના બે ભેદ છે. એક ઉપશમ કે ક્ષપક શ્રેણીએ ચડતાને વિશુદ્ધ માનસિક હોય ૧, ને ખીજો ઉપશમ શ્રેણીથી ચડતાને સંકલીષ્ટ માનસિક હોય ૨, (ઉપસમીકને એ આરિત્ર આખા સંસારમાં પાંચ વાર ને એક ભવમાં બે વાર આવે.)

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, યથાખ્યાત આરિત્રના કેટલા ભેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના એ બેદ છે. એક જદમરત યથાખ્યાત આદિત્ર તે અગ્યારમા, આરમા ગુણુસ્થાનકે હોય ૧, તે બીજો બેદ કેવળી યથાખ્યાત આદિત્ર તે તેરમે, ચક્રદમે ગુણુસ્થાનકે હોય ૨. એ આદિત્ર આર્યના બેદ કહ્યા. એ રૂધિ રહીત આર્યના નવ બેદ કહ્યા. એ આર્ય મનુષ્ય કહ્યા. એ કર્મભૂગિના મનુષ્ય કહ્યા, એટલે એ સર્વ મનુષ્યનો અધિકાર શ્રી પનવણાસૂત્રથી કહ્યો છે.

૫૨. દેવતાનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દેવતાના કેટલા બેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના ચાર બેદ છે. ભવનપતિ ૧, વાણુચંતર ૨, જ્યોતીષી ૩ ને વૈમાનિક ૪.

૫૩. ભવનપતિ દેવતાનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ભવનપતિ દેવતાના કેટલા બેદ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેના દશ બેદ છે. અસુર કુમાર ઇત્યાદિક એનો અધિકાર જોગ પનવણાસૂત્રમધ્યે છે તે આગળ કહેલ છે. તેમજ દેવતાના બેદ જાણવા. જ્યત્ સવાર્યસિદ્ધ ના દેવતા પર્યંત જાણવું. એમજ અનુતરૈવવાધ દેવતાના પાંચ બેદ છે. વીજ્ય ૧, વીજ્યંત ૨, જ્યંત ૩, અપરાજીત ૪, ને સવાર્ય સિદ્ધ ૫. એ પાંચ વૈમાન છે. એ અનુતરૈવવાધ દેવતા કહ્યા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ભવનપતિ દેવતાના ભવન ક્યાં છે અને ભવનપતિ દેવતા ક્યાં વસે છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીએ એક લાખ ને એરો હજાર જોજનના પીડમાં એક હજાર જોજન ઉપર મુકીએ ને એક હજાર જોજન નીચે મુકીએ. વચ્ચે એક લાખ ને અઘોતેર હજાર જોજનની પોલાણમાં ભવનપતિના ભવન છે. તેનો વર્ણન પનવણાસૂત્રથી જાણવો. જ્યત્ રમણિક છે. ત્યાં ભવનપતિ દેવતાના સાત કોડ ને યહેતિર લાખ ભવન (ધર૩૫) છે. એમ અનંતે તિથિકરે કહ્યું છે. ત્યાં ઘણા ભવનપતિ દેવતા વસે છે. જ્યત્ સુખમાં રહે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અસુર કુમાર દેવતાના ભવન ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, જોગ પનવણાસૂત્રે કહ્યું છે તેમ જાણવું. જ્યત્ વિચરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દક્ષિણ દીશના અસુર કુમાર દેવતાના ભવન ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એનો અધિકાર પનવણાસૂત્રમાં કાણુપદથી જાણવો. જ્યત્ અમરેંદ્ર ત્યાં અસુર કુમારનો ઈંદ્ર, અસુર કુમારનો રાગ્ન વસે છે. જ્યત્ સુખમાં વિચરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, અમરેંદ્ર અસુરનો ઈંદ્ર, અસુરનો રાગ્ન, તેને કેટલી પરખદા કહી છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને ત્રણ પરખદા કહી છે. સમીતા ૧, સંઘ ૨, ને જ્યત ૩. તેમાં માહીલી પરખદાનું નામ સમીતા, મધ્ય પરખદાનું નામ સંઘ ને બાહરીલી પરખદાનું નામ જ્યત.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચમરેંદ્ર અસુરનો ઇંદ્ર, અસુરનો રાજા, તેને માહીલી પરખદાએ કેટલા હજાર દેવતા છે? મધ્ય પરખદાએ કેટલા હજાર દેવતા છે? ને બાહીરલી પરખદાએ કેટલા હજાર દેવતા છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, ચમરેંદ્ર અસુરેંદ્રને માહીલી પરખદાએ ચોવીશ હજાર દેવતા છે, મધ્ય પરખદાએ અઠાવીશ હજાર દેવતા છે ને બાહીરલી પરીખદાએ બત્રીશ હજાર દેવતા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચમરેંદ્ર અસુરેંદ્ર અસુરના રાજાને માહીલી પરખદાએ કેટલી સો દેવાંજા છે, મધ્ય પરખદાએ કેટલી સો દેવાંજા છે ને બાહીરલી પરખદાએ કેટલી સો દેવાંજા છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, ચમરેંદ્ર અસુરેંદ્ર અસુરનો રાજાને માહીલી પરખદાએ સાડા ત્રણસો દેવાંજા છે, મધ્ય પરખદાએ ત્રણસો દેવાંજા છે ને બાહીરલી પરખદાએ અઠીસો દેવાંજા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ચમરેંદ્ર અસુરનો ઇંદ્ર અસુરનો રાજા તેના માહીલી પરખદાના દેવતાનું કેટલું આવખું છે, મધ્ય પરખદાના દેવતાનું કેટલું આવખું છે ને બાહીરલી પરખદાના દેવતાનું કેટલું આવખું છે? તેમજ વળી તેની માહીલી પરખદાની દેવાંજાનું કેટલું આવખું છે, મધ્ય પરખદાની દેવાંજાનું કેટલું આવખું છે ને બાહીરલી પરખદાની દેવાંજાનું કેટલું આવખું છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, ચમરેંદ્ર અસુરેંદ્રના માહીલી પરખદાના દેવતાનું અઠી પલ્લોપમનું આવખું છે, મધ્ય પરખદાના દેવતાનું બે પલ્લોપમનું આવખું છે. ને બાહીરલી પરખદાના દેવતાનું દોઢ પલ્લોપમનું આવખું છે. તેમજ વળી માહીલી પરખદાની દેવાંજાનું દોઢ પલ્લોપમનું આવખું છે, મધ્ય પરખદાની દેવાંજાનું એક પલ્લોપમનું આવખું છે ને બાહીરલી પરખદાની દેવાંજાનું અર્ધ પલ્લોપમનું આવખું છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે ચમરેંદ્ર અસુરેંદ્ર ને ત્રણ પરખદા છે તે સમીતા ૧, ચડા ૨, ને નયા ૩, તેમાં વળી માહીલી સમીતા, મધ્યની ચડા ને બાહીરલી નયા. એમ શ્યે કારણે કહોછો?

ઉત્તર—હે જાતમ, ચમરેંદ્ર અસુરેંદ્ર અસુરના રાજાને માહીલી પરખદાના દેવતા તેણ-
વ્યા આવે પણ અણુ તેણવ્યા ન આવે. મધ્ય પરખદાના દેવતા તેણવ્યા પણ આવે ને
અણુ તેણવ્યા પણ આવે ને બાહીરલી પરખદાના દેવતા અણુ તેણવ્યા આવે ને અણુ
મોકડયા નય. વળી બીજે કારણે પણ હે જાતમ ચમરેંદ્ર અસુરેંદ્ર અસુરનો રાજા ધણું
ઉત્તમ તથા મધ્ય કાર્ય તથા પોતાની રાજધાનીને કાર્યે ઇત્યાદિક કાર્ય ઉપનેથકે માહીલી
પરખદાના દેવતા સાથે ઉત્તમમને કાર્ય પ્રમુખ પુછતાં થકાં વિચરે છે ને મધ્ય પરખદાના
દેવતા સાથે સંક્ષેપે રહસ્ય વાત કરે ને અમે એ વાત એમ કરશું પણ વિસ્તારપણે વાત
કરે નહીં ને બાહીરલી પરખદાના દેવતા સાથે પુર્વ વાતનો લેશ માત્ર કહી હુકમ કરે ને
એ કાર્ય અવશ્યમેવ તુરે કરજો. તે અર્થે હે જાતમ એમ કહીએ છીએ ને ચમરેંદ્ર

અમરેન્દ્ર અમર કુમારના રાજને ત્રણ પરખદા. સમીતા ૧, ચંડા ૨, ને જ્યા ૩ તેમાં માહીલી સમીતા ૧, મધ્યની ચંડા ૨, ને બાહીરલી પરખદા જ્યા ૩.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉત્તરદીશના અમરકુમાર દેવતાનાં ભવન ક્યાં છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેનો અધિકાર પનવણા સૂત્રના કાણુપદથી જાણવો. જ્યવત્ હાં બલી નામે તીલાં વૈરોચનનો ઈંદ્ર વૈરોચનનો રાજ વસે છે તે જ્યવત્ સુખમય વિચરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બલી નામે વૈરોચન રાજને કેટલી પરખદા કહી છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેને ત્રણ પરખદા કહી છે. સમીતા ૧, ચંડા ૨, ને જ્યા ૩. તેમાં માહીલી સમીતા, મધ્યની ચંડા ને બાહીરલી પરખદા જ્યા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બલી નામે વૈરોચનના રાજને માહીલી પરખદાએ કેટલા હગ્ગર દેવતા છે, મધ્ય પરખદાએ કેટલા હગ્ગર દેવતા છે. એમ જ્યવત્ બાહીરલી પરખદાએ કેટલા જે દેવાંજા છે ?

હિન્દુ—હે જાતમ, બળીનામે વૈરોચનને માહીલી પરખદાએ વીસ હગ્ગર દેવતા છે. મધ્ય પરખદાએ વેતીસ હગ્ગર દેવતા છે ને બાહીરલી પરખદાએ અઠાવીસ હગ્ગર દેવતા છે. તેમજ વળી માહીલી પરખદાએ સાડા ચારસો દેવાંજા છે. મધ્ય પરખદાએ ચારસો દેવાંજા છે ને બાહીરલી પરખદાએ સાડા ત્રણસો દેવાંજા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, બળેન્દ્રની માહીલી પરખદાના દેવતાનું કેટલું આવખું છે, જ્યવત્ બાહીરલી પરખદાની દેવાંજાનું કેટલું આવખું છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, બલી નામે વૈરોચનને માહીલી પરખદાના દેવતાનું સાડાત્રણ પચાસમનું આવખું છે, મધ્ય પરખદાના દેવતાનું ત્રણ પચાસમનું આવખું છે. ને બાહીરલી પરખદાના દેવતાનું અઠી પચાસમનું આવખું છે. તેમજ વળી માહીલી પરખદાની દેવાંજાનું અઠી પચાસમનું આવખું છે, મધ્ય પરખદાની દેવાંજાનું બે પચાસમનું આવખું છે ને બાહીરલી પરખદાની દેવાંજાનું દોઢ પચાસમનું આવખું છે. શેષ અધિકાર સર્વ રાજેન્દ્રની પરે જ્ઞાનુવા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, નાગકુમાર દેવતાના ભવન ક્યાં છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, એમ પનવણા સૂત્રના કાણુપદમાં કહ્યાં છે તેમ જ્ઞાનુવાં, જ્યવત્ એમ વેતીસ દેવતા પનુ જ્યવત્ પૂછવાં. ત્યાં દક્ષિણ દિસે જ્યવત્ ધરજેન્દ્ર એવે નામે નાગકુમારનો હગ્ગર દેવતા વસે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વેરજેન્દ્ર નાગકુમારનો ઈંદ્ર નાગકુમારનો રાજ તેને કેટલી પરખદા છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેને ત્રણ પરખદા છે. એનો અધિકાર અમરેન્દ્રના સરખો જાણવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વેરજેન્દ્ર નાગકુમારનો ઈંદ્ર નાગકુમારના રાજને માહીલી પરખદાએ કેટલા હગ્ગર દેવતા છે, મધ્ય પરખદાએ કેટલા હગ્ગર દેવતા છે. એમ જ્યવત્ બાહીરલી પરખદાએ કેટલા જે દેવાંજા છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેને ત્રણ પરખદા છે. એનો અધિકાર અમરેન્દ્રના સરખો જાણવો. માહીલી પરખદાએ

સાદ હળર દેવતા છે, મધ્ય પરખદાએ સીતેર હળર દેવતા છે, ને ગાહીરલી પરખદાએ ઝોંરી હળર દેવતા છે. તેમજ વળી માહીલી પરખદાએ એકસો ને પંચોતેર દેવાંજા છે, મધ્ય પરખદાએ એકસો પચાસ દેવાંજા છે ને ગાહીરલી પરખદાએ એકસો પચવીસ દેવાંજા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ધરણેંદ્રની અભ્યંતર પરખદાએ દેવતાનું કેટલું આવખું છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, ધરણેંદ્રની માહીલી પરખદાએ દેવતાનું કાંઈક અઝેંડું અર્ધ પસ્યોપમનું આવખું છે. મધ્ય પરખદાએ દેવતાનું અર્ધ પસ્યોપમનું આવખું છે, ને ગાહીરલી પરખદાએ દેવતાનું દેશેઉણું અર્ધ પસ્યોપમનું આવખું છે. તેમજ વળી માહીલી પરખદાએ દેવાંજાનું દેશે ઉણું અર્ધ પસ્યોપમનું આવખું છે, મધ્ય પરખદાએ દેવાંજાનું કાંઈક અઝેંડું પસ્યોપમના ચોથા ભાગનું આવખું છે, ને ગાહીરલી પરખદાએ દેવાંજાનું પસ્યોપમના ચોથા ભાગનું આવખું છે. શેષ અધિકાર ચમરેંદ્રના શરણો જાણુવો.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ઉત્તર દીશાના નાગકુમારના ભવન ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, તેનો અધિકાર પતવણાસૂત્રના ઠાણુપદથી જાણુવો. જવત સુખે વિચરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જૂતાનેંદ્ર નાગકુમારનો રાજા તેની માહીલી પરખદાએ કેટલા હળર દેવતા છે, મધ્ય પરખદાએ કેટલા હળર દેવતા છે, ને ગાહીરલી પરખદાએ કેટલા હળર દેવતા છે. જવત ગાહીરલી પરખદાએ કેટલા સેં દેવાંજા છે?

ઉત્તર—હે જાતમ, જૂતાનેંદ્ર નાગકુમારેંદ્ર નાગકુમારના રાજાને અભ્યંતર પરખદાએ પચાસ હળર દેવતા છે, મધ્ય પરખદાએ સાદ હળર દેવતા છે, ને ગાહીરલી પરખદાએ સીતેર હળર દેવતા છે. તેમજ વળી અભ્યંતર પરખદાએ અસેં ને પચીસ દેવાંજાના છે, મધ્ય પરખદાએ અસેં દેવાંજા છે, ને ગાહીરલી પરખદાએ એકસો પંચોતેર દેવાંજા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જૂતાનેંદ્ર નાગકુમારનો ઈંદ્ર, નાગકુમારના રાજાને માહીલી પરખદાએ દેવતાનું કેટલું આવખું છે, જવત ગાહીરલી પરખદાએ દેવાંજાનું કેટલું આવખું છે.

ઉત્તર—હે જાતમ, જૂતાનેંદ્રને અભ્યંતર પરખદાએ દેવતાનું દેશે ઉણું પસ્યોપમનું આવખું છે, મધ્ય પરખદાએ દેવતાનું કાંઈક અઝેંડું અર્ધ પસ્યોપમનું આવખું છે, ને ગાહીરલી પરખદાએ દેવતાનું અર્ધ પસ્યોપમનું આવખું છે. તેમજ વળી અભ્યંતર પરખદાએ દેવાંજાનું અર્ધ પસ્યોપમનું આવખું છે, મધ્ય પરખદાએ દેવાંજાનું દેશે ઉણું અર્ધ પસ્યોપમનું આવખું છે, ને ગાહીરલી પરખદાએ દેવાંજાનું કાંઈક અર્ધીક પસ્યોપમના ચોથા ભાગનું આવખું છે. શેષ અધિકાર ચમરેંદ્રની પરે જાણુવો.

શેષ સોળા ઈંદ્ર વેણુદેવ પ્રમુખને ને મદાયોપ પર્વતનો અધિકાર પતવણાસૂત્રના ઠાણુપદથી નિરવિશેષપણે જાણુવો, ને પરખદા જેમ ધરણેંદ્ર ને જૂતાનેંદ્રને કહી તેમ જાણુવી. તેમજ વળી દક્ષણ દિશાના ઈંદ્રની પરખદા જૂતાનેંદ્રના સરખી જાણુવી. તેમજ દેવતાદિકનું માન ને આવખા પ્રમુખ જાણુવા. એ ભવનપતિ દેવતાનો અધિકાર કહ્યો.

પદ્ધતિ નિરવિશેષપણે જાણુવો, ને પરખદા જેમ ધરણેંદ્ર ને જૂતાનેંદ્રને કહી તેમ જાણુવી. તેમજ વળી દક્ષણ દિશાના ઈંદ્રની પરખદા જૂતાનેંદ્રના સરખી જાણુવી. તેમજ દેવતાદિકનું માન ને આવખા પ્રમુખ જાણુવા. એ ભવનપતિ દેવતાનો અધિકાર કહ્યો.

૫૪. વાણવ્યંતર દેવતાનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વાણવ્યંતર દેવતાના ભવન ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, રત્નપ્રભા પેલી નરકનો ઉપલો પીંડ એક હજાર જોજનનો છે તેમાં એકસો જોજન ઉપર મુકીએ ને એકસો જોજન નીચું મુકીએ વચ્ચે આઠસો જોજનની માંડાણમાં સોજો જાતના વાણવ્યંતરના ભવન (નગર) છે. એનો અધિકાર પંચવણાસૂત્રના ડાણપદ્ધી જાણવો. જાવત્ મુખે વિચરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પીશાચ દેવતાના ભવન ક્યાં છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, એનો અધિકાર પંચવણાસૂત્રના ડાણપદ્ધી જાણવો. જાવત્ મુખે વિચરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, દક્ષિણ દિશિના કાળ નામે પીશાચ કુમારના રાજાને કેટલી પરખદા છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, તેને ત્રણ પરખદા છે. ઇશા ૧, ત્રૂટિતા ૨, ને દટરથા ૩. તેમાં માહીલી પરખદા ઇશા, મધ્ય પરખદા ત્રૂટિતા, ને જાહીરલી પરખદા દટરથા.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાળેંદ્ર પીશાચ કુમારનો ઇંદ્ર પીશાચ કુમારના રાજાને માહીલી પરખદાએ કેટલા હજાર દેવતા છે. જાવત્ જાહીરલી પરખદાએ કેટલા સો દેવાંજા છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, કાળ નામે પીશાચ કુમારેંદ્ર પીશાચ કુમારના રાજાને માહીલી પરખદાએ આઠ હજાર દેવતા છે, મધ્ય પરખદાએ દશ હજાર દેવતા છે, ને જાહીરલી પરખદાએ બાર હજાર દેવતા છે. તેમજ વળી માહીલી પરખદાએ એકસો દેવાંજા છે, મધ્ય પરખદાએ પણ એકસો દેવાંજા છે, ને જાહીરલી પરખદાએ પણ એકસો દેવાંજા છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, કાળ નામે પીશાચ કુમારનો ઇંદ્ર પીશાચ કુમારના રાજાને માહીલી પરખદાએ દેવતાનું કેટલું આવખું છે, મધ્ય પરખદાએ દેવતાનું કેટલું આવખું છે, ને જાહીરલી પરખદાએ દેવતાનું કેટલું આવખું છે? જાવત્ જાહીરલી પરખદાની દેવાંજાનું કેટલું આવખું છે?

ઉત્તર—હે જૈાતમ, કાળ નામે પીશાચ કુમારનો ઇંદ્ર પીશાચ કુમારના રાજા તેની માહીલી પરખદાના દેવતાનું અર્ધ પલ્યોપમનું આવખું છે, મધ્ય પરખદાના દેવતાનું દેસે-ઉણું અર્ધ પલ્યોપમનું આવખું છે, ને જાહીરલી પરખદાએ દેવતાનું કાંઈક જાહેર પલ્યોપમના ચોથા ભાગનું આવખું છે. તેમજ વળી માહીલી પરખદાએ દેવાંજાનું કાંઈક જાહેર પલ્યોપમના ચોથા ભાગનું આવખું છે, મધ્ય પરખદાએ દેવાંજાનું પલ્યોપમના ચોથા ભાગનું આવખું છે, ને જાહીરલી પરખદાએ દેવાંજાનું દેશે કાણું પલ્યોપમના ચોથા ભાગનું આવખું છે.

જેવ અધિકાર સર્વ ચગરેંદ્રના સરખો જાણવો. એમ ઉત્તર દિશે પણ નિરંતર છે. જાવત્ ગીતજ્ઞનામા અતીક્ષ્ણા ઇંદ્ર પર્વત જાણવું. એ વાણવ્યંતર દેવતાનો અધિકાર કહ્યો.

૫૫. જ્યોતિષિ દેવતાનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જ્યોતિષિ દેવતાના વિમાન ક્યાં છે, ને જ્યોતિષી દેવતા ક્યાં વસે છે?
ઉત્તર—હે ગૌતમ, અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર ઉપરે ને એ રત્નપ્રભા પૃથ્વીએ ધણું સમ મનોહર ભૂમિ ભાગ તે મેર પર્વતના મુળ મધ્યે અદ્ય પ્રદેશી ગોસ્તનાકારે રચક છે. તે સમ ભૂમિતળ બાણુવું. લાંથી સાતસે ને નેવું જોજન ઉંચા જઈએ ત્યાં એકસો ને દશ જોજનને બડપણે જ્યોતિષિ દેવતાના ત્રીજા અસંખ્યાતા જ્યોતિષિ વિમાન અસંખ્યાતા લાખ છે. એમ અનંતા તિથિકરે કહ્યું છે. વળી તે વિમાન અર્ધ કાકના રૂળને સંસ્થાને છે. એનો વર્ણન પનવણા સૂત્રના ઠાણુપદથી જાણવો. જવત્ ચંદ્રમા ને સૂર્ય એ બે ત્યાં જ્યોતિષિના ઇંદ્ર જ્યોતિષિના રાજા વસે છે. તે મોટી રૂઢીના ધણી જવત્ સુખમય વિચરે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સૂર્યનામા જ્યોતિષિનો ઇંદ્ર જ્યોતિષિનો રાજા તેને કેટલી પરખદાં છે?
ઉત્તર—હે ગૌતમ, તેને ત્રણ પરખદાં છે. તુંબા ૧, ત્રુટિતા ૨, ને પચા ૩, તેમાં વળી માહીલી તુંબા, મધ્યની ત્રુટિતા ને બાહીરલી પરખદાં પચા.

શેષ અધિકાર પરખદામાન પ્રમુખ ને આવખા પ્રમુખ વાણુવ્યંતરના કાળેંદ્રના સરખો જાણવો. ને પરખદાના અર્થ પ્રમુખનો અધિકાર લવનપતિના ચમરેંદ્રના સરખો જાણવો. તેમજ ચંદ્રમાને પણ એમજ સૂર્યની પરે અધિકાર જાણવો.

૫૬. દ્વીપ, સમુદ્રનો અધિકાર. તેમાં પ્રથમ જંજુદ્વીપનો અધિકાર ૧.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ક્યાં છે દ્વીપ, સમુદ્ર? કેટલા છે દ્વીપ સમુદ્ર? કેવડા મોટા છે દ્વીપ, સમુદ્ર? શ્યે આકારે છે દ્વીપ, સમુદ્ર? શ્યે ભાવે છે દ્વીપ, સમુદ્ર? શ્યે સ્વરૂપે છે દ્વીપ, સમુદ્ર?
ઉત્તર—હે ગૌતમ, જંજુદ્વીપ આદિ દધને અસંખ્યાતા દ્વીપ છે ને લવણ સમુદ્ર આદિ દધને અસંખ્યાતા સમુદ્ર છે. સંસ્થાનથી એકજ આકારે છે ને વિસ્તારપણે અનેક પ્રકારના છે. વિસ્તારપણે પ્રથમ દ્વીપથી પ્રથમ સમુદ્ર બમણો તેથી બીજો દ્વીપ બમણો તેથી બીજો સમુદ્ર બમણો એમ વિસ્તારપણે બમણાબમણા પહોળાપણે છે. તે મધ્યે જે સમુદ્ર છે તે કલોલે કરી શોભતા છે. ને દ્વીપ મધ્યે દ્રહ પ્રમુખ ધણા છે. ત્યાં ઉત્પલ પદ્મ, ચંદ્રવિકાસી, સૂર્યવિકાસી કમળ નલીણ, શુભગ તેરાતું કમળ, સોગંધીક કમળ, પુંડરીક શ્વેત કમળ, મહા પુંડરીક કમળ સત (સો) પત્ર કમળ, સહસ્ર (હજાર) પત્ર કમળ પ્રમુખ; શ્વેત અથવા રક્ત પુલ અને તેની પીલી કેસરાં તેણે કરી સહીત છે. પ્રત્યેક પ્રત્યેક દ્વીપ ને સમુદ્ર પદ્મવર વેદિકાએ સહીત છે. એટલે ચોપખેર ગઢની પરે પદ્મવર વેદિકા છે. વળી પ્રત્યેક પ્રત્યેક વનખંડે સહીત છે. એટલે વેદિકા કેડે વનખંડ વીટી વળ્યું છે. એ ત્રીજાલોકે અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર છે. તે મધ્યે જંજુદ્વીપ આદિ (પેલો) છે, ને સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર અંતે છેલો છે. અહો સાથો આયુષ્યવંતો! તે મધ્યે આ જંજુદ્વીપનામા દ્વીપ. સર્વ દ્વીપ ને સર્વ સમુદ્રમાં માહીલો છે, ને સર્વ દ્વીપથી લધુ છે. તે જંજુદ્વીપ વૃતાકારે ગોળ છે (પાણીમાં તેલનું ટીપું નાખતાં તેલનું ચઢ ગોળ કુંડાળું પડે તે) તેલના પુડડાં જેવા ગોળ હોય તેવો ગોળ છે, રથના પૈડાં

આકારે ગોળ છે, કમળના યોડને સંસ્થાને ગોળ છે, પુર્ણિમાના ચંદ્રમા સમાન ગોળ છે. એ જંબુદ્વીપ એક લાખ નેજન લાંબપણે પહોળપણે છે. તે ત્રણ લાખ, સોળ હજાર ગણે સતાવીશ નેજન, તે ઉપર ત્રણ ગાઉ, એકસો અઢવીશ ધનુષ્ય ને સાડાતેર આંગુલ કાંઈક ઝાઝેરા ફરતો પરિક્ષિપણે છે. તે જંબુદ્વીપ એક જગતી તે ગદરૂપ જેમ નગર શહેર ને ગદ કાંચો હોય તે રીતે ચોપખેર વિટાણો છે.

૫૭. જંબુદ્વીપની જગતીનો વર્ણવ.

તે જગતી (ગદરૂપ) આઠ નેજન ઉંચી ઉંચપણે છે. મુળમાં ચાર નેજન પહોળી છે, મધ્યે આઠ નેજન પહોળી છે ને ઉપરે ચાર નેજન પહોળી છે. મુળમાં પહોળી છે મધ્યે સાંકડી છે ને ઉપરે પાતળી છે. ગાયના પુંછને સંસ્થાને છે (જેમ ગાયનું પુંછ ઉંચું કરેલું મુળમાં જાડું ને પછી ઉતરતાં પાતળું હોય તેમ મુળે જાડી ને પછી પાતળી છે) સર્વ દેશે વજ્ર રત્નની છે. સ્ફટિક રત્નનીપરે નિર્મળ છે. સુકુમાળ છે ધકારી મકારી સ્વભાવેજ રજ સહિત, મળ રહિત, નિર્મળ છે. કદમે રહીત છે, નિરાવરણ, નિરૂપધાત ધાન્તિ છે ધાન્તિ સહીત છે જેવા જેગ છે. દેખવા યોગ્ય છે શોભાયમાન મનોહર છે જનવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે જગતી ઉપરે જંબુદ્વીપને પાસે એક જાળીએ કરી ચાતરૂ સર્વદિશે વિટા-એલી છે. હૃદયારખીની પેરે તે જાળી અર્ધ નેજન ઉંચી ઉંચપણે છે. પાંચસે ધનુષ્ય પોહોળપણે છે. જાડપણે સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે. સુકુમાળ ધસેલી, ધકારી, મકારી છે, રજ રહીત છે, નિર્મળ છે, પંક રહીત છે, નિરૂપધાત ધાન્તિ છે, ધાન્તિ સહીત છે, સશ્રીક (શોભ-નીક) છે, ઉદ્યોત સહીત છે, જેવાજેગ્ય છે, દેખવા જેગ્ય છે, મનોહર છે, પ્રતિરૂપ શો-ભાયમાન છે.

વળી તે ઉપર ઘણુંજ સમ ભૂમિ ભાગ છે તેના મધ્ય ભાગે એક મોટી પદ્મવર વેદિકા છે. તે અર્ધ નેજન ઉંચી ઉંચપણે છે, પાંચસે ધનુષ્ય પહોળપણે છે. સર્વ રત્ન-મય છે. જગતી સમાન ફરતી છે. તે પદ્મવર વેદિકા તેનો એવે રૂપે વર્ણુ પ્રમુખ છે વજ્ર રત્નની તે પદ્મવર વેદિકાની ભૂમિ (પાયો) છે, ચારીષ્ટ રત્નમય પ્રતિષ્ઠાન (પાયોનો ઉપરો (ભાગ) છે, વૈદુર્ય રત્નના થાંભા છે. સોનાના ને રૂપાનાં પાટીયાં છે. તે વચ્ચે વજ્ર રત્નની સંધી પુરી છે. લોહીતાક્ષ રત્નની તો પાટિયા વચ્ચે ખીલી છે. ત્યાં નાના પ્રકારના રત્નના મનુષ્યના જુગળ શરીર છે, ને એકાકી પણ મનુષ્યના રૂપ છે, નાના પ્રકારના રત્નમય રૂપ છે. ને રૂપાના સંસ્થાન યુગ્મ છે, તેના અંકરત્નમય દેશ છે. ને દેશ જાંઠા છે. જ્યોતીષ રત્નમય વંસ છે અને ને જાંઠા પાસે ને વંસનીક વેગુદા ખીલી વીશેષ છે. વંસ ઉપરે રૂપાની પાટલી છે. તે ઉપરે સોનાની ઢાંકણી છે. વજ્રરત્નની તે ઉપરે વળી નિવડ ઢાંકણી છે. ને ઉપરે સર્વ સ્વેત રૂપામય આજ્ઞાદાન છે. એવી પદ્મવર વેદિકા છે.

વળી તે પદ્મવર વેદિકાએ એક સૂતારૂની માળા, એક કુચરીની માળા, જનવત્ નેની માળા, એક કમળની માળા, તે પણ સર્વ રત્નમય તેણે કરી સર્વ દિશે સહીત

છે. તે માળાને રક્ત સુવર્ણના ઝુમખાં છે. સોનાને પ્રકરણે સહીત નાના પ્રકરના મણી ને રત્ન તેના હાર ને અધાર તેણે શોભીત સહીત છે. લગારેક માંહેમાંહે વેગળી છે. તેને પુર્વ, પશ્ચિમ, દક્ષણ, ઉત્તરનો મંદ મંદ પવન વાય તેણે કરી કંપતીથકી, કંપતી થકી. લંબાતીથકી, લંબાતીથકી, ઝણેણાટ પ્રમુખ શબ્દ કરતીથકી, શબ્દ કરતીથકી. તે ઉદાર મનને ગમતાંથકાં ને મનને સુખના કરનાર એવા શબ્દ તેણે કરી ચોકડેર પુરતીથકી શોભાએ કરી અસંત શોભતીથકી રહે છે.

વળી તે પદ્મવર વેદિકાને તે તે હામે ત્યાં એક ત્યાં ળીજ પણુ ધણા ઘોડાના જોડલાં ધણા હાથીના જોડલાં, મનુષ્યના જોડલાં, કીંનરનામા વ્યંતરદેવના જોડલાં, કીંપુરુષનામા વ્યંતરદેવનાં જોડલાં મહોરગનામા વ્યંતરદેવના જોડલાં, ગાંધર્વનામા વ્યંતરદેવના જોડલાં વૃષભના જોડલાં. ઇલાદિક, ધણા જોડલાં સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે, સુકમાળ છે, ધાર્યા, મહાર્યા, રજરહીત છે, નિર્મળ છે, કચરાદિકે રહીત છે, નિરૂપધાત છે, કાંન્તિ સહીત છે, સશ્રીક છે, ઉદ્યોત સહીત છે, જોવા જોગ્ય છે, દેખવા જોગ્ય છે, મનોહર છે, પ્રતિબીંબ સમાન છે.

વળી તે પદ્મવર વેદિકાને તે તે હામે ત્યાં ત્યાં ધણા ઘોડાના રૂપની પંક્તિ, તેમજ પુર્વલીપરે જવત્ પ્રતિબીંબ સમાન છે. એમ ઘોડાના મૈથુનના રૂપ, એટલે સ્ત્રી સહીત છે. જવત્ મનોહર છે.

વળી તે પદ્મવર વેદિકાએ તે તે દેશે ત્યાં ત્યાં ધણી પદ્મ લતા, નાગવૃક્ષની લતા, એમ અશોકવૃક્ષની લતા, અંપકવૃક્ષની લતા, આમવન પ્રમુખની લતા, વૃક્ષજાતિ અતીમુક્તક લતા, મચકુંદ લતા, શ્યામ લતા પ્રમુખ નિત્યે કૃણી પુલીથકી જવત્ સુવીલકત માંજરીએ કરી સહીત છે. સર્વ રત્નમય છે, નિર્મળ છે, સુકમાળ છે, લષ્ટ છે, ધાર્યા, મહાર્યા છે. નિર્મળ છે, રજ રહીત નિર્મળ છે, કાદવે રહીત છે, નિરૂપમ કૃષ્ણ છાયા છે, કાંન્તિ સહીત છે, સશ્રીક છે, ઉદ્યોત સહીત છે, જોવા જોગ્ય છે, દેખવા જોગ્ય છે, અભિરૂપ છે, પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે પદ્મવરવેદિકાએ તે તે હામે ત્યાં ત્યાં ધણા ચોખાના સાથીઆ છે. તે સર્વ રત્નમય છે. એવી તે પદ્મવરવેદિકા છે. ત્યારે ગૌતમ પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, પદ્મવરવેદિકા એહવું નામ શ્યે અર્થે કહો છો ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, પદ્મવરવેદિકાએ ત્યાં ત્યાં તે તે હામે વેદિકાને વિષે, વેદિકાના પસને વિષે, વેદિકાના પાટીયાના માથાને વિષે, વેદિકાના પુટાંતરને વિષે, થાંભાને વિષે, થાંભાના પાસાને વિષે, થાંભાને માથે, થાંભાના પુટાંતરને વિષે, ખીલીને વિષે, ખીલીના મુખને વિષે, ખીલીનાં પાટીયાને વિષે, ખીલીના પુટાંતરને વિષે, ખીલીને પાસે, ખીલીના પક્ષના ખાંધાને વિષે, ખીલીના પક્ષના અંત્યને હામે. ધણા ઉત્પલ તથા પદ્મ તે સુર્યવિકાસી કમળ જવત્ લાખ પાંખડીના કમળ સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે, સુકમાળ છે, લષ્ટ છે. (લીસા) ધાર્યા, મહાર્યા છે, રજ રહીત છે, નિર્મળ છે, કદમ રહીત છે, નિરૂપ કૃષ્ણ છાંયા છે, કાંન્તિ સહીત છે. સશ્રીક છે, ઉદ્યોત સહીત છે, જોવા જોગ્ય છે, દેખવા જોગ્ય છે, મ-

નોહર છે, પ્રતિજીવ સમાન છે. મોટા વર્ષાકાળના જળ રાખવાના ઠામ તથા જીવ તે સરખાં મોટાં છે. તે પદ્મવરવેદિકાને વિષે રત્નમય કમળ પ્રમુખ છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો! તે અર્થે હે ગૌતમ, પદ્મવરવેદિકા એવું નામ કહીએ છીએ, અથવા પદ્મવરવેદિકા એવું સાસ્વતું નામ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે પદ્મવર વેદિકા સાસ્વતિ છે, કે અસાસ્વતિ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, સાસ્વતિ પણ છે, ને અસાસ્વતિ પણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, શ્વે અર્થે એમ કહો છો ને સાસ્વતિ પણ છે, ને અસાસ્વતિ પણ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, દ્રવ્યપણે તો સાસ્વતિ છે, પણ વર્ણને પર્યાએ, ગંધને પર્યાએ, રસને પર્યાએ સ્પર્શને પર્યાએ અસાસ્વતિ છે. તે અર્થે હે ગૌતમ એમ કહીએ છીએ ને સાસ્વતિ પણ છે, ને અસાસ્વતિ પણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, એ પદ્મવરવેદિકા કાંઈક કટલા કાળની છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, ક્યારેક એ હતી નહીં એમ નથી. હમણું નથી એમ પણ નથી, ને વળી ક્યારેક એ નહીં હોય એમ પણ નથી. અતિત કાળે હતી. વર્તમાનકાળે છે. ને અ. નાગત કાળે હોશે. ક્રુપ છે, નિત્ય છે, સાસ્વતિ છે, ક્ષય નથી, અગતી નથી, અવસ્થીત છે. એહવી તે પદ્મવર વેદિકા છે. એ પદ્મવર વેદિકાનો વર્ણન કહો.

વળી તે જગતી ઉપર ને પદ્મવર વેદિકાથી બાહીરે એક મોટું વનખંડ કહ્યું છે. તે દેશે ઉણા બે જોજન ચોકકર ચક્રવાળપણે પોહોળું છે, ને જગતી સમાન ફરતું છે. તે કૃષ્ણ વર્ણે એટલે કૃષ્ણ શ્યામ એકજ કૃષ્ણજ શોભા છે એટલે લીલી શોભા છે. જવત અનેક ગાડાં, પ્રધાનરથ, પાલખી તેહને મુકવાને ઠામે સહીત છે. રમણીક છે, જોવા જોગ્ય છે, મુકમાળ છે, લષ્ટ છે, ધૃષ્ટ છે, મૃષ્ટ છે, રજરહીત છે, કર્દમ રહીત છે, નિર્મળ છે, નિરૂપમ કૃષ્ણ છાંયા છે, કાન્તિ સહીત છે, સશ્રીક છે, ઉદ્યોતવંત છે, જોવા જોગ્ય છે, દેખવા જોગ્ય છે, અભિરૂપ છે, પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે વનખંડ માંહે ઘણુંક સમ મનોહર ભૂમિ ભાગ છે. તે જોહવો મુરજ (દોલ વિશેષ) તેહનો તળો, માદળનો તળો, તળાવનું તળ, હથેળી, આરીસાનો તળ, ચંદ્રમાનો મંડળ, સુર્યનો મંડળ, ઘેરાનું ચર્મ, વૃપલનું ચર્મ, વરાહનું ચર્મ, સીંહનું ચર્મ, વાઘનું ચર્મ, છાગનું ચર્મ, દીપડાનું ચર્મ, (ચામડું) તે સરખું સમ તળ છે. અનેક શંકુલ પ્રમાણે કીસક સહસ્ત્ર ગમે તેણે કરી સહીત એહવું દીસે છે. તે મણીમાં લક્ષણની શ્રેણી, પ્રસેણી સ્વરતીક, (લક્ષણ વિશેષ) સરાવલાનું સંપુટ, મચ્છ, કચ્છ, મગરમચ્છ; પ્રમુખને લક્ષણે ધસાદિક આકારે સહીત છે. પુલની શ્રેણી તથા પદ્મ પ્રમુખ તેણે કરી ભીંત શોભે છે. પંચવર્ણે યુક્ત છે. તે કહે છે. કૃષ્ણ વર્ણ જવત સ્વેત વર્ણ છે. સારે ગૌતમ પુછેછે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સાં ને કૃષ્ણ વર્ણે તૃણ ને મણી છે તેહનો એહવો એહવે રૂપે વર્ણ ને શોભા કહીએ? તે યથાનામે જોહવી મેઘની ઘટા, અંજન, ખંજન, કાજળ, સાહી, ગંગા, પાણીના પૂંગ, મહિપ પૂંગ, (સીંગ) નો સમુહ, લમરા, લમરાનો સમુહ, લમરાની

પાંખ, જાંબુનું ફળ, કાક (કાગડો) પક્ષી, કાયવપંખી, હસ્તી, હાથીનો કળલ, (ત્રીશ વરસનો હાથી તે કળલ કહીએ.) કૃષ્ણ સર્પ, કાળા કેશ, કૃષ્ણવર્ણ, પુલ વૃક્ષ, નિર્મળ આકાશનું તળ, કૃષ્ણ અશોકવૃક્ષ, કૃષ્ણ કણ્ઠ્યર, કૃષ્ણ બંધુશ્રવ (એ ત્રણ વૃક્ષના ભેદ છે) ઇલાદિક શ્યામ વર્ણ છે. તે સરખો તે તૃણ ને મણીનો શ્યામ વર્ણ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. તે કૃષ્ણ તૃણ ને મણી તેહનો એહથી અધિક શ્યામ વર્ણ, મનોહર વર્ણ છે. પ્રીતિકારી છે, મનોહર છે, મનને ગમતો તેનો વર્ણ કહ્યો છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્યાં જે નીલ વર્ણ તૃણ ને મણિ છે. તેહનો એહવો વર્ણ કહ્યો છે? તે યથાનામે ભૂંગો શ્રવ, ભૂંગાની પાંખ, નીલચાંસ પક્ષી, નીલચાંસની પાંખ, સુડા, સુડાની પાંખ, નીલી (ગળી) વસ્તુ (નીલ) વસ્તુનો ભેદ, નીલી વસ્તુનો સમુહ, સામો, (ધાન વિશેષ) દાંતનો કાળો રંગ, (વૃક્ષ વિશેષ) વનની ઘટા પ્રમુખ, બળદેવના વસ્ત્ર, મોરની ગ્રીવા, (ડોક) પારેવાની ગ્રીવા, અળસીના પુલ, બાણ વૃક્ષના પુલ, (દેશ વિશેષ) અંજન કેસીકા; (વૃક્ષ વિશેષ) તેના પુલ, નીલા કમળ, નીલો અશોક વૃક્ષ, નીલો કણ્ઠ્યર, નીલો બંધુ શ્રવ (નામા વૃક્ષ.) ઇલાદિક નીલ વર્ણ છે. તે વર્ણ સરખો તે તૃણ ને મણિનો વર્ણ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં તે નીલ તૃણ ને મણિનો એહથી અધિક વર્ણ છે. મનોહર વર્ણ છે, જ્યત્ સુંદર વર્ણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્યાં જે રાતે વર્ણ તૃણ ને મણિ છે, તેનો એહવો એહવે રૂપે વર્ણ કહ્યો છે? તે યથા દષ્ટાંતે. સસલાનું લોહી, બકરાનું લોહી, મનુષ્યનું લોહી, વરાહ તે સ્વરનું લોહી, પાડાનું લોહી, તત્કાળનો ઉપજેલ બાળ મમોલો શ્રવ, ઉગતો સૂર્ય, સંધ્યાનો એહવો રાતો વાન, ચણાકીનો એહવો અર્ધ ભાગ રાતો, જાતવંત હીંગળો જેમ રાતો, પ્રવાળા, પ્રવાળાના અંકુરાં, લોહીતાક્ષ રત્ન, લાખનો રસ, ક્રમીનો રંગ, (તે હીર વિશેષ,) પાટલ જાતના વૃક્ષનું પુલ, લાલ પુલ, રાતો કંબલ, કેશુડાના પુલ, જાસુનાપુલ, રાતો અશોક વૃક્ષ, રાતો કણ્ઠ્યર, રાતો બંધુ શ્રવનામા વૃક્ષ, ઇલાદિક જેમ રાતે વર્ણ છે, એહવો એ તૃણ ને મણિનો રાતો વર્ણ છે?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. તે રાતાં તૃણ ને મણિનો એહથી અધિક વર્ણ છે. જ્યત્ સૂક્ષ્મ વર્ણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્યાં જે પીળાં તૃણ ને મણિ છે. તેનો એહવો એહવે રૂપે વર્ણ કહ્યો છે? તે યથા દષ્ટાંતે. ચંપક વૃક્ષ, ચંપકની છાલ, ચંપકનો છેદ કાષ્ઠ જેવો પીળો વર્ણ, હળદર, હળદરનો ભેદ, હળદરની ગોળી, હરીયાળ, હરીયાળનો ભેદ, હરીયાળની ગોળી, ચિત્રુરનામા વસ્તુ વિશેષ તેહનીમતે વસ્ત્ર પ્રમુખે જેહવો રંગ પીળો, સુવર્ણનો જેહવો પદ પીળો, ઉત્તમ કનકનો નિર્ધર જેવો, સૂવર્ણના વાસણ જેવો, વાસદેવના વસ્ત્ર જેહવાં પીળાં, સણુક વૃક્ષના જેહવાં પીળાં પુલ, ચાંપાના પુલ, કૃષ્ણાંડી વૃક્ષના જેહવાં પીળાં પુલ, આવળ વૃક્ષના જેહવાં પીળા પુલ, ચિસુડા તથા ચીર્બટ તેહના જેહવાં પીળા પુલ, સુવર્ણ

યુથિકા નામે વનસ્પતિ તેહના જેહવાં પીળાં ફુલ, કારંટ વૃક્ષના ફુલની જેહવી પીળી માળા, સુહીરન્યકા નામે વનસ્પતિ તેહનાં જેહવાં પીળાં ફુલ, ખીજક નામે વનસ્પતિ તેહનાં જેહવાં પીળાં ફુલ, પીજો અશોક વૃક્ષ, પીજો કણુયર, પીજો બંધુ જીવ નામા વૃક્ષ. ઇલાદિક જેહવાં પીળાં છે, તેહવો તે તૃણ ને મણિનો પીજો વર્ણ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. તે પીળાં તૃણ ને મણિનો એહથી અધિક વલ્લભ જ્યત્ સૂલ વર્ણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, ત્યાં જે સ્વેતવર્ણું તૃણ ને મણિ છે. તેહનો એહવો એહવે રૂપે વર્ણ કહ્યો છે ? તે યથાદ્રષ્ટાંતે. અંકરત્ન, દક્ષણાવર્તસંખ, ચંદ્રમા, મયકુંદનું ફુલ, પાણીના ફુવારા, દંસપંખીની શ્રેણી, કોચપંખીની શ્રેણી, મોતીના હારની શ્રેણી, ખગલાની શ્રેણી, ચંદ્રાવળી તે નિર્મળ જળમધ્યે ચંદ્રમાના પ્રતિબિંબની શ્રેણી, શરદ કાળના જેહવાં સ્વેત વાદળાં, અગ્નીએ ધમ્યો જેહવો રૂપાનો પટ, ધોળા ચોખ્ખા તુસ રહીત, મયકુંદના ફુલનો પુંજ, મેરપીંછનો ગર્ભ, સ્વેત કમળનો પુંજ, સુકી છીવાડીનામા વૃક્ષના ફુલ, પદ્મનીકંદ, પદ્મતંતુયા, હાથીના દાંત, લવંગદળ (પત્ર) પોંડરીક કમળનું પત્ર, વર્ષાનું જળ, જળના ફુલની માળા, ધોળો અશોકવૃક્ષ, ધોળો કણુયર, ધોળો બંધુજીવનામા વૃક્ષ, (અશોક વૃક્ષ, કણુયર, ને બંધુજીવનામા વૃક્ષ, એ ત્રણે વૃક્ષ પાંચે વર્ણ કહ્યાં છે.) ઇલાદિકનો જેમ સ્વેત વર્ણ છે. તેહવો એ તૃણ ને મણિનો સ્વેતવર્ણ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. તે સ્વેત તૃણ ને મણિનો એહથી અધિક વલ્લભ જ્યત્ સૂલ વર્ણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે તૃણ ને મણિ તેહનો કેહવો ગંધ કહ્યો છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તે યથાદ્રષ્ટાંતે કાકના પડા, સુગંધી પાનના પડા, ચુવાના પડા, તગરના પડા, એલચીના પડા, કીર્મશનામા ડચ્ચના પડા, બાવના ચંદનના પડા, કુંકમના પડા, ઉસીરના પડા, (ઉસીર ને ચીરણવૃક્ષનું મુળ બાણવું.) ચંપાના ફુલના પડા, મરવાના પડા, દમણના પડા, જળના ફુલના પડા, શુદ્ધના ફુલના પડા, માલતીના ફુલના પડા, નવન જાતીના ફુલના પડા, વાસંતીનામા વૃક્ષના ફુલના પડા, કેતકીના ફુલના પડા, કપુરના પડા, જાગી વૃક્ષના ફુલના પડા, તેહને મંદ વાયને વિષે મુકતે થકે, પડાને ઉમેળતે થકે, પડાને જેદતે થકે, કક પ્રમુખ ખાંડતે થકે, છેદતે થકે, ખડોખડ કરતે થકે, સુગંધી ડચ્ચને સંકેતેમ નેમવતેથકે, ઉમેળતે થકે, વીખરતેથકે, ભાગવતેથકે, વીચે દેતેથકે, એક હાલે. જાગી હાલતે વિષે મુકતે થકે. મનોહર મનને ગમતો. નાશીકા અને મનને સુખના મનને એહવા સ્વેત રૂપે ચાકેર મનોહર ગંધપ્રતે વાસે. (મુકે) તેવાર જ્ઞાતમ પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે તૃણ ને મણિનો એહવો ગંધ છે ?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. તે તૃણ ને મણિનો એહથી અધિક વલ્લભ જ્યત્ સૂલ વર્ણ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે તૃણ ને મણિનો કેહવો સ્પર્શ કહો છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તે યથાદ્રષ્ટાંતે કહે છે. મૃગચર્મ પ્રમુખ. પરશુવના પીંખડા, હંસના બાળક, રૂ, હંસગર્ભસ્તન, માંખણ, હંસગર્ભ સેન્યાની તળાય સરખી, અર્કતુલ, સરસવના પુલનો સમુદ, કુંભા કમળના પત્ર તેહનો સમુદ. તેનો સુવાળો સ્પર્શ હોય. એમ કહેયકે. જાતમ પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે તૃણ ને મણિનો એહવો સ્પર્શ છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. તે તૃણ ને મણિનો એહથી અધિક વક્ષભ ભવત્ સ્પર્શ છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે તૃણના વનને પુર્વ, પશ્ચિમ, દક્ષણ, ઉત્તરદિશ પ્રમુખના મંદ મંદ વાયરા આવતેથકે. તે તૃણાદિક તે વાયરાથી કંપતેથકે, ખોભાતે થકે, ચંચળ થાતેથકે, ક્ષોભના પામતેથકે, માંહોમાંહે ધસાતેથકે, ઉદ્દેરાતેથકે. કેહવો સ્વર ને શબ્દ છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, તે યથાદ્રષ્ટાંતે. સીવકા, (પાલખી) સ્યંદમાનિકા, (શીવકાવિશેષ.) અથવા રથ. ઇલાદિક. છત્ર સહીત, ધ્વજ સહીત, ધંટ સહીત, તોરણ સહીત, બાર પ્રકારના વાજ્રંત્ર સહીત, લઘુ ધુધરી ને હેમની માળા તેણેકરી ચોકકેર સહીત છે. હેમવંત પર્વતનાં મનોહર વિશીષ્ટ સુવર્ણે જડીત ત્રીનસનામા વૃક્ષના કાષ્ટનો છે. ઉત્તમ સૂર્યમંડળ સમાવ તેજવંત એહવે ધુંસરે કરી સહીત છે. લોહમય ભલે પ્રકારે પછડાને પાટો બાંધ્યો છે. પ્રધાન ગુણે કરી સહીત તે રથને અશ્વ જોતર્યા છે. વળી બુદ્ધિવંત એહવો સારથી ધણુંજ ગહો તેણે તે અશ્વને ગ્રહ્યા છે. સરસ એકસો તીરે એક તોણ થાય એહવા બત્રીશ તોણે સહીત છે. બગતર, ટોપે સહીત યુદ્ધરથ છે, ધનુષ સહીત બીજા પણ છત્રીશ આયુધે યુક્ત છે. ઢાલ પ્રમુખ પ્રહરણે યુક્ત ચોદા પુરૂપને યુદ્ધ કરવાયુક્ત. તે રથને રાગના આંગણાને વિષે, અંતઃપુરને વિષે, મોહોલને વિષે, તથા મનોહર મણિબંધ ભૂમિતળને વિષે, વારંવાર વેગેકરી ફેરવતેથકે, પાછો વાળતેથકે; ઉત્તમ મોટા લક્ષણોપેત. અશ્વ તેહને વેગેકરી તે રથમાંહેથી ઇષ્ટ મનોહર મનને ગમતા કર્ણ ને મન તેહને સુખના કરણહાર સર્વદિશે શબ્દ નિસરે. એમ કહે થકે જાતમ પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે તૃણ અને મણિનો એવો શબ્દ છે ?

ઉત્તર—હે જાતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. વળી બીજો દ્રષ્ટાંત કહે છે. તે યથા નામે પ્રભાત સમયે વૈતાળકી વિણા તે તાળ વિના વાજે તે વિણા. ગંધાર સ્વરની મુર્છાએ કરીને ખોળાને વિષે ભલે પ્રકારે મુકી બાવના ચંદનની વિણા તેને કાઢ કુશળ પુરૂપ અથવા જીએ જાલીને પ્રભાત કાળ સમયે હળવે હળવે સ્વર વિશેષે વગડતે થકે, મુર્છા પ્રાપ્ત કરતે થકે, ઉદ્દેરતેથકે. ઉદ્દાર મનને ગમતા કર્ણ ને મન તેને સુખના ઉપગવણુદાર સર્વ દિસે શબ્દ નીસરે, એવું કહેયે થકે વળી જાતમ પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે તૃણ અને મણિનો એવો સ્વર છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, એ અર્થ સમર્થ નહીં. વળી ત્રીજે દ્રષ્ટાંત કહે છે. તે યથાનામે. કિન્નર-નામા દેવતા, કિંપુરપનામા દેવતા, મહોરગનામા વ્યંતરદેવતા, ગાંધર્વનામા વ્યંતર દેવતા તે દેવતા મેરૂ પર્વતના ભદ્રસાળ વનને વિષે અથવા મેરૂ પર્વતના નંદન વનને વિષે, અથવા મેરૂના સોમનસ વનને વિષે, અથવા મેરૂના પડંગ વનને વિષે, અથવા હીમવંત પર્વત મળ્યા-ચળ, મેરૂપર્વતની ગુફાને વિષે ગયા થકા, એકકા એકકામે એકાં થકાં, સમ્યકપણે કોષ કોષના વિખવાદ રહિત રહ્યાં, પ્રમુદિત, હર્ષવંત, ક્રીડાવંત, હરષેકરી ક્રીડા કરતાં થકાં, ગીતરતી નામે ગાંધર્વ હર્ષ સહીત મને કરી ગાયન વિષે વૃતાદિક પદ્ધ કવિતાદિ ગાયને યુક્ત, પદે બંધ પદે બંધ ધુરથકી ગાયન કરતાં થકાં, પ્રવર્તતાં થકાં હળવે હળવે રચતું થકું સાત સ્વરે યુક્ત, ગ આઠ રસે સહીત, જ છ દોષે રહીત, પ અગ્યાર ગુણના અલંકાર તેણે યુક્ત, ઙ ગીતના આઠ ગુણ તેણે યુક્ત. ગુન્જતો થકા વંસની નળી એટલે વાંસળી સમાન પછા પૂર્વોક્ત સ્વરૂપ ને ત્રિ સ્થાન કરણશુદ્ધ એટલે ઉર:શુદ્ધ ૧, કંઠશુદ્ધ ૨, શિરશુદ્ધ ૩, એ ત્રણ હામે શુદ્ધ મધુર સ્વરે લલીત સહીત મનોહર-મૃદુ (કોમળ) સ્વરે સહીત, મનોહર પદને સંચારે શુભ શોભનીક સાંભળવે કરી સાંભળવાવાળાને આનંદ થાય, ઉત્તમ મનોહર રૂપ એવો દેવતા સંબંધી નાટક તત્કાળ ગીતને ગાવે તે શોભનીક સાંભળવા જોગ ગાયન કરે. એવું કહેથકે. વળી ગૌતમ પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, તે તૃણ ને મણિ પ્રમુખનો એવો શબ્દ છં?

જ પડજ ૧, રૂપલ ૨, ગંધાર ૩, મધ્યમ ૪, પંચમ ૫, ધૈવત ૬, નિપધ ૭, એ સાત સ્વર.

N શૃંગાર પ્રમુખ સહિત.

P ભીતિ નામા દોષ—તે અધીક ત્રાસવાળા મનથી બીહતા બીહતા ગાતું તે ૧, દુતદોષ-ઉતાવળું ગાતું તે ૨, ઉચ્ચિથદોષ-આકુળ વ્યાકુળ થઇ સ્વાસ યુક્ત ઉતાવળું ગાય તે ૩, ઉતાળદોષ-તાળસ્થાન અતીક્રમાને ગાય તે, ૪, કાકસ્વરદોષ-સાતુનાસિક ગાતું (પાતળે સ્વરે ગાતું) તે ૫, અતુનાસિકદોષ-નાકમાંથી સ્વર કાઢી ગાતું તે ૬, એ છ દોષ.

S આ અલંકાર તેણે સહીત તે અલંકાર પૂર્વના અંતર્ગત સ્વર પાહુડાને વિષે સારી રીતે કહ્યા છે.

N+ પૂર્ણ ગુણ—સ્વર કળાએ પૂર્ણ ગાય તે ૧, રક્તગુણ-ગાયન કરવા યોગ્ય તેના રાગથી અનુરક્તપણે ગાય તે ૨, અલંકૃત ગુણ-અન્યોન્ય સ્વર વિશેષ કરવે કરીને અલંકારની પેઠે શોભતું ગાય તે ૩, વ્યક્તગુણ-અક્ષર સ્વર સ્પુટ કરવે કરીને વ્યક્ત પ્રગટપણે ગાય તે ૪, અવિપુષ્ટગુણ-વિપરીત સ્વરથી બંધાર જુઓ બંધાદ રહીત ગાય તે ૫, મધુર ગુણ-જેમ વસંત માસે કોયલ સરખો મધુર સ્વર હોય તેમ મધુર સ્વરે ગાય તે ૬, સમ-ગુણ-નાળ, વંશ સ્વરાદિકને અનુસરતું ગાય તે ૭, સ લલીતગુણ-સ્વર ઘોળણા પ્રકારે કરી લલિતપણા સહિત ગાય તે ૮, એ આઠ ગુણ.

ઉત્તર—હે ગૌતમ, હા, એવો તે તૃણ અને મણિ પ્રમુખનો શબ્દ છે.

વળી તે વનખંડને તે તે ઠામે લાં લાં ઘણી લઘુ, મોટી, ચોખ્ખી વાવ, ગોળ વાવ, જેમાં પુલ થાય તે પુષ્કરણી, ગુંજળીકા તે ઢાકી વાવ, લાંબી વાવ, સરપંક્તી તે એક લેન હોય તે, સરપંક્તિઓ તે એકનું જળ ખીજમાં જાય આવે તે. ખીલ પંક્તિ તે કુવાની પંક્તિ, તે નિર્મળ સ્ફટિકની પરે સુકુમાળ છે. રત્નમય તેના કાંઠા છે. વજ્રમય તેના પાયાણુ છે. તેણે કરી પાસા બાંધ્યા છે. સુવર્ણમય તેનાં તળીયાં છે. વૈકુર્ય ને સ્ફટિક રત્ન તેના તટ છે. સુવર્ણ ને રૂપામય તેની વેળુ છે. સુખે પ્રવેશ કરવા જોગ્ય છે. સુખે ઉતરવા જોગ્ય છે, નાના પ્રકારના રત્ન તેણે કરી તિર્થ ભીંત બાંધી છે. ચોખ્ખી છે, સમ તટ છે, અતુલ્ય નમતું નમતું જળનું ઠામ છે, લાં ગંભીર શીતળ જળ છે. મૃણાલ નામે કમળ તેના પત્રે કરી ઢંકાણી છે. ઘણા ઉત્પળ, કુમુદ, નલ્લીણુ, સુલગ, સોગંધીક, પુંડરીક, સતપત્ર, સહસ્ત્ર પત્રે ઇલાદિક કમળ તેના પત્ર ને કેસરાં તેણું કરી સહીત છે. લાં તે કમળ પ્રતે ભમરા પ્રમુખ ભોગવે છે. નિર્મળ પાણીએ કરી તે વાવ પ્રતિપૂર્ણ ભરી છે. લાં મચ્છ, કચ્છ પ્રમુખ ભમતા છે, ત્યાં અનેક પંખીના જુગળ મૈથુન ક્રીડા કરે છે. એવી તે વાવ છે. તે દરેક વાવ પ્રમુખ પ્રત્યેક પ્રત્યેક પદ્મવર વેદિકાએ કરી સહીત છે. પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે વનખંડે કરી સહીત છે. તેમાં કેટલીક વાવ પ્રમુખના પાણી ચંદ્રહાસ મદીરાના સરખાં છે. કેટલીક વાવ પ્રમુખના વાણી સમુદ્રના પાણી સરખાં પાણી છે. તે તાડી સમાન છે. કેટલીક વાવના ગો દુધ સરખાં પાણી છે. કેટલીક વાવના પાણી ધૃત સરખાં છે. કેટલીક વાવના પાણી પાણી સરખાં છે. કેટલીક વાવના પાણી શેલડીના રસ સરખાં છે. કેટલીક વાવનાં પાણી અમૃત સરખાં છે. કેટલીક વાવનાં પાણી સ્વભાવીક મોતી સરખાં ઉજવળ છે. એવા જોગ્ય છે. જવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે નાની વાવ જવત્ ખીલ પંક્તિ તે કુવા પ્રમુખ તેહને તે તે ઠામે ત્યાં ત્યાં ઘણાં ચારે દીશે તેમાં અકેકે દીશે ત્રણ ત્રણ પગથીયાં છે તે પગથીયાંનો એવો એવે રૂપે વર્ણ ને શોભા છે તે કહે છે. વજ્ર રત્નની તે પગથીયાંની ભૂમિ છે. અરીષ્ટ રત્નનાં પગથીયાંનાં મુળ છે. વૈકુર્ય રત્નનાં થંભ છે. સોનાનાં ને રૂપાનાં તે પગથીયાંનાં પાટીયાં છે. વજ્ર રત્નની તે પાટીયા વચ્ચે સંધી પૂરી છે, લોહીતાલ રત્નની તે પાટીયા વચ્ચે ખાલી છે. નાના પ્રકારના ત્યાં ઝાલવાના અવલંબન છે. ને અવલંબનની બાંધ છે. તે ત્રીસો પાન (પગથીયાં)ને આગળે પ્રત્યેકે પ્રત્યેકે પગથીયાં પ્રત્યે તોરણ કલાં છે. તે તોરણ નાના પ્રકારનાં મણિ રત્નનાં છે. તે રત્નમય થંભને વિષે સતીવિષ્ટ છે. એટલે બંધરૂપ છે. વિવિધ પ્રકારના મુક્તાદ્ધ તેણે કરી સહીત છે. વિવિધ પ્રકારના તારા જે ચંદ્રિકા તેને રૂપે કરી શોભિત છે. વળી તે તોરણને વિષે મૃગ, વૃષભ, અસ્વ, મનુષ્ય, પંખી, મગરગચ્છ, સર્પ, કિંનરનામા વ્યંતર, ગંડા, સીંહ, ચમરીગાય, વનહસ્તી, વનલતા, પદ્મલતા ઇલાદિકના મનોહર રૂપ છે. થંભ ઉપરે વજ્રમય વેદિકા એટલે કુંભી છે. તેણે કરી તે તોરણ મનોહર છે. તે થંભને વિષે વિદ્યાધરના જુગળ સમ શ્રેણીએ સૂર્યના સહસ્ત્ર દીપ્તિ તેથી પણ અધિક તેજસ્વંત છે. સહસ્ત્રગમે રૂપે યુક્ત છે. તેજે કરી દીપે છે. વિશેષે તેજે કરી દે દીપમાન

છે. ચક્ષુને જોવા જોગ છે. સુખકારી સ્પર્શ છે. સશ્રીક રૂપ છે, જોવા જોગ છે, જાવત મનોહર છે.

વળી તે તોરણ ઉપરે ઘણું આઠ આઠ મંગળીક કલાંછે સાથીઓ ૧, શ્રીવજ્ર ૨, નંદા-વર્ત ૩, વર્ધમાન સંપૂર્ણ ૪, લદ્રાસન ૫, કળસ ૬, મહાજુગમ ૭, ને આરીસો ૮. એ આઠે મંગળીક સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે, સુકમાળ છે. જાવત પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે તોરણને ઉપરે ઘણી કૃષ્ણ આમરની ધ્વજ, નીલા આમરની ધ્વજ, રાતા આમરની ધ્વજ, પીળા આમરની ધ્વજ, ઘોળા આમરની ધ્વજ. નિર્મળ છે, સુકમાળ છે. તે આમરને રૂપાનો પદ છે. વજ્ર રત્નના તેના દંડ છે. કમળના સરજો તેનો ગંધ છે, સરૂપ જોવા જોગ છે. જાવત મનોહર છે.

વળી તે તોરણને ઉપરે ઘણું છત્ર તે ઉપરે છત્ર ને વળી તે ઉપરે છત્ર છે. ધ્વજ તે ઉપરે ધ્વજ છે. ઘંટાનાં ઘણું જુગળ છે. આમરનાં ઘણું જુગળ છે. ઘણું ઉત્પલ હસ્ત કમળના રૂપ છે. જાવત લક્ષ્મણ કમળ હસ્ત જોવા સરૂપ છે. સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે. જાવત પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે લઘુ વાવ પ્રમુખ જાવત કુવાની પંક્તિને વિષે તે તે હામે ત્યાં ત્યાં ઘણું ઉત્પાત પર્વત છે. ત્યાં વ્યંતર પ્રમુખ દેવતા દેવીઓ વિચિત્ર ક્રીડા કરવા નિમીત્તે વૈકીય શરીર કરેછે. (જ્યાં વૈકીય શરીર કરીને ક્રીડા કરે,) તે નિયતિ પર્વત, જગતિ પર્વત, દાર પર્વત, સ્ફટીક રત્નના મંડપ, સ્ફટીકના મંચક, દકમાળ, (પ્રાસાદ વિશેષ) સ્ફટીકનામા પ્રસાદ, તે ઉંચાં છે તે લાંબાપણે પહોળાપણે લઘુ છે. વળી ત્યાં અદોલકને હીડોળાખાટ, પંક્ષાદોલક, તે પક્ષી જેસવાના હામ ઇત્યાદિક સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે, જાવત પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે ઉત્પાત પર્વતને વિષે જાવત પંક્ષાદોલકને વિષે ઘણું હંસને આકારે સીંહાસન છે; કોચને આકારે સીંહાસન છે, ગરુડને આકારે સીંહાસન છે, ઉન્તાસન, નમતાસન, દીર્ઘાસન, સળ્યા પ્રમુખ લદ્રાસન, પક્ષાસન, મયુરને આકારે આસન, વૃંધાસન, આક આસન, સીંહને આકારે આસન, પદ્મને આકારે આસન, સાર્થાયાને આકારે આસન છે. તે આસન સર્વ નિર્મળ છે, સુકમાળ, લટ છે, ધૂટ છે, મૃટ છે, રજ રહીત નિર્મળ છે, રત્નમય છે. કર્દમ રહીત નિરૂપકટ છાંયા છે. કાન્તિ સહીત છે, સશ્રીક છે. ઉદ્યોતવંત છે. જોવા જોગ છે. દેખવા જોગ છે, અભિરૂપ છે, પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે વનખંડને વિષે ત્યાં ત્યાં તે તે હામે ઘણું આલી નામે વનસ્પતિના ધર, માલીનામા વનસ્પતિના ધર, કેળીના ધર, લતાના ધર, આર્યાના ધર, જનધર, રનાન કરવાના ધર, પ્રધાન ધર, ગર્ભ ધર, મોહનધર, પટસાળ ધર, જળીયાના ધર, પુલના ધર, ચીત્રામ સહીત ધર, ગાયન કરતું તેના ધર, આરીસાના ધર, ઇત્યાદિક સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે, સુકમાળ છે, ધૂટ છે, મૃટ છે, રજ રહીત નિર્મળ છે. કર્દમ રહીત છે, નિરૂપકટ છાંયા છે, કાન્તિ સહીત છે, સશ્રીક છે, ઉદ્યોત સહીત છે, જોવા જોગ છે. દેખવા જોગ છે. અભિરૂપ છે, પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે આળી પ્રમુખના ધરને વિષે, જવત્ આદર્શનના ધરને વિષે, ધણાં હંસાસન છે. જવત્ દિશા સો સ્વસ્તિકાસન છે. તે સર્વ રત્નમય છે જેવાયોગ્ય છે. જવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે વનખંડને વિષે, તે તે ઠામે ત્યાં ત્યાં ધણાં જળના માંડવા, જીરના માંડવા, માલતીના માંડવા, નવમાલતીના માંડવા, વાસંતીનામા વનસ્પતિના માંડવા, દધીવાસુકીનામા વનસ્પતિના માંડવા, નાગરવેલીના માંડવા, દ્રાખના માંડવા, નાગલતાના માંડવા, અતીમુક્ત માંડવ, આસ્કેટ માંડવ, નાલેરીના માંડવા, સામળવૃક્ષના માંડવા, નિત્યે કૃષ્ણાં પુષ્પાં સર્વ રત્નમય છે. જવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે જળના માંડવાને વિષે જવત્ સામળવૃક્ષના માંડવાને વિષે ધણા પૃથ્વીમય શીલાના પટ છે. તે કહે છે. હંસને સંસ્થાને સંસ્થીત છે, ક્રોચપંખીને સંસ્થાને સંસ્થીત છે, ગરૂડપંખીને સંસ્થાને સંસ્થીત છે, ઉનતાસને સંસ્થીત છે, નમ્રાસને સંસ્થીત છે, દીર્ઘાસન સંસ્થાને આકારે સંસ્થીત છે, ભદ્રાસનને સંસ્થાને સંસ્થીત છે, પક્ષાસનને સંસ્થાને સંસ્થીત છે, મગરમચ્છને સંસ્થાને સંસ્થીત છે, વૃષભને સંસ્થાને સંસ્થીત છે, સીંહાસનને સંસ્થાને સંસ્થીત છે, પદ્માસનને સંસ્થાને સંસ્થીત છે, દીશા સો સ્વસ્તિકાસનને સંસ્થાને સંસ્થીત છે, વળી ત્યાં ધણી ઉત્તમ સંસ્થા ને આસન તેહને સંસ્થાને પૃથ્વીશીલાના પટ છે. અહો સાધા આયુષ્યવંતો! તેનો સ્પર્શ સુકુમાળ છે. તે જેવો મૃગચર્મ, રૂ, ખુરનામા વનસ્પતિ, માંખણ, અર્કતુલ, તે સરખો સુકુમાળ સ્પર્શ છે. તે સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે, જવત્ પ્રતિરૂપ છે. ત્યાં ધણા વ્યંતરીક દેવતા ને દેવાંત્રા વિશ્રામ કરે છે, સુવે છે, (શ્રી ભગવતિજ સૂત્રના પાંચમા સતકમાં દેવતાને નિંદ્રા કહી છે) જેસે છે, પાસુ પાલટે છે, રમે છે, ઇચ્છીત સુખ ભોગવે છે. ક્રીડા કરે છે, મોહ પામે છે. પુર્વલા ભવના પુર્વલા ઉત્તમ આચરીત, ઉત્તમ મનોહર શુભ કલ્યાણકારીયા કૃતકર્મ તેહના ઉત્તમ ફળ વૃત્તિવિશેષ ભોગવતાં થકાં વીચરે છે. એ વનખંડનો વર્ણન પુરો થયો.

વળી તે જગતી ઉપર ને પદ્મવર વેદિકાને માહીલે પાસે ઇલાં એક મોટા વનખંડ કહ્યો છે. તે વનખંડ દેશેઉણા જે જેજન પહોળપણે છે તે વેદિકા સમાન ફરતો છે. કૃષ્ણ છે. કૃષ્ણશોભા છે. તે પુર્વલા વનના વર્ણન સમાન એ વનનો વર્ણન તૃણના શબ્દ રહીત જાણવો. (મતલબ કે આ વનમાં તેટલું ઓછું છે.) તે વનને વિષે ધણા વ્યંતરીક દેવતા ને દેવાંત્રા વિશ્રામ કરે છે, શયન કરે છે, જેસે છે, નિષિધ્યા કરે છે, પાસો પાટલે છે, રમે છે, સુખ ભોગવે છે, ક્રીડા કરે છે, મોહ પામે છે. પુર્વલા ભવના પુર્વલા શુભ આચરીત શુભ કૃતકર્મ શુભ મનોહર એહવાં કર્મ તેહના ફળ વૃત્તિવિશેષ ભોગવતાં થકાં વિચરે છે. એ જગતીનો વર્ણવ પુરો થયો.

૫૮ જંબુદ્વીપના દ્વારનો અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જંબુદ્વીપ નામાદ્વીપ તેને કેટલાં દાર કહ્યાં છે?

ઉત્તર—હે જ્ઞાતમ, તેના ચાર દાર કહ્યાં છે. વિજય ૧, વિજયંત ૨, જયંત ૩, ને અપરાજિત ૪ એ ચાર છે. તેમાં પ્રથમ વિજયદ્વારનું વર્ણન પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, જંજીરપનામા દ્વીપ તેનું વિજયનામા દ્વાર ક્યાં છે ?

ઉત્તર—હે જૈતમ, જંજીરપનામા દ્વીપ ત્યાં મેઝ પર્વત તેને પૂર્વદીશે પીસ્તાલીશ હજાર જોજન જડએ ત્યાં જંજીરપનામા દ્વીપને પૂર્વદીશે ને લવણ સમુદ્ર પૂર્વદીશનાને પશ્ચિમ દીશે સીતા માહાનદીને ઉપરે ત્યાં જંજીરપનામા દ્વીપનું વિજયનામા દ્વાર છે. તે દ્વાર આઠ જોજન ઉંચું ઉંચપણે છે, ચાર જોજન પહોળપણે છે, ને તેમજ ચાર જોજન પ્રવેશે લાંબપણે છે. શ્વેત વર્ણુ છે. ઉત્તમ સુવર્ણનું તો તેહનું શીખર છે. ત્યાં હાથી, મૃગ, વ્રપલ, અશ્વ, મનુષ્ય, મગર, પાંખી, સર્પ, કિત્તરનામા વ્યંતરદેવ, રૂનામા જીવ, ગેડો. ચમરીગાય, અષ્ટાપદ, વનલતા, પદ્મલતા. ઇલાદિક તેણે કરી ચિત્રામે કરી યુક્ત છે. થંભમાથે ઉત્તમ વેદિકા (કુંભી) તેણે કરી સહીત છે. મનોહર છે. વિદ્યાધરના જીગળ તેહના આકાર તેણે કરી તે થંભ યુક્ત છે. મૂર્ચના હજારોગમે કીરણ તેના તેજથી અધિક તેનું તેજ છે. હજારોગમે રૂપ તેણે કરી સહીત છે, તેજે કરી દે દીપમાન વિશેષે તેજે કરી દે દીપમાન ચક્ષુને જોવા યોગ્ય છે. સુખકારી સ્પર્શ છે. સશ્રીક રૂપ છે. વજ્રરત્નમય તેનો ભૂમિ ભાગ છે. અરીઠ રત્નમય પગથીયાંના મૂળ છે. વૈદુર્ય રત્નમય થંભ છે, સુવર્ણુ કરી સહીત ઉત્તમ પંચવર્ણુ મણિ રત્ન તેણે કરી તેનું ભૂમિતળ બાંધ્યું છે, હંસગર્ભ રત્નનો ભૂમિનો ઉંચરો બાંધ્યો છે. ગૌમધ્ય રત્નના હેઠલા ટેડકા છે ને ઉલગો છે. લોહીતાક્ષ રત્નમય બારસાખ છે. જ્યોતિષ રત્નમય બારસાખનાં ઉપરલાં ચાંપણાં છે. વૈદુર્ય રત્નમય કપાટ (કમાડ) છે. વજ્રરત્નમય માંહેલી સંધી જડી છે. લોહીતાક્ષ રત્નમય બે પાટીયા વચ્ચે ખીલી છે. નાના મણિમય સમુદ્રગક (ચણીયારાં) છે, વજ્રરત્નમય ભોગળ છે. ને ભોગળનો ઠામ પણ વજ્ર રત્નમય છે. વજ્રરત્નમય આવર્તન પીડીકા ઉલાળો છે. અંકરત્નમય દ્વારના બે પાસા છે. આંતરા રહીત નિવડ અલંગ કમાડ છે. તે દ્વારને બેઉ પાસે ચોખા બેસવાના છપન ત્રીકા ઓટલા છે. (છપન ત્રીકા ઓટલે એકસો અડસઠ) તે પાસે પણ એકસો અડસઠ ગોમાન સીકાં છે. નાના મણિમય સર્પના રૂપ છે. લીળાએ કરી સહીત એવી બે પાસે દ્વારને પુતળી છે. વજ્ર રત્નમય શીખર છે. રૂપામય ઉપરલો પીઠ છે. સર્વ સુવર્ણમય ચંદ્રયા છે, નાના મણિમય જળ પંજર ગ્વાક્ષ (ગોખ) છે. મણિમય ઉપલો વંશ છે. લોહીતાક્ષ રત્નમય પ્રતિવંસ છે. રૂપામય ભૂમિ છે, અંકરત્નમય આડસરના થાંભા છે. ને ખીજ પણ થાંભા અંકરત્નમય છે. જ્યોતિષ રત્નમય વંસ તે વળા છે. અનેક વેળુકા તે ખાંપ (ખપેડા છે) તે પણ જ્યોતિષ રત્નમય છે. રૂપામય તે ઉપરે પાટી છે. સુવર્ણમય તે વચ્ચે પાતળી છોઇ છે. વજ્રરત્નમય તે વચ્ચે સુક્ષ્મ તૃણ સમાન આજાદાન હેતુ છે. તે ઉપરે સર્વ શ્વેત રૂપામય આજાદાન છે. અંકરત્નમય પક્ષ બાંહા છે. સુવર્ણના શીખર છે. સુવર્ણમય તે ઉપરે યુભીકા છે. શ્વેત દક્ષણાવર્ત શંખનો ઉપરલો ભાગ, નિર્મળ દધીનો ખીડ, ગાયનું દુધ, સમુદ્રના શીણ, રૂપાના પુંજ. તે સરખો પ્રોળનો પ્રકાશ છે. તીલક રત્ન તથા અર્ધ ચંદ્ર તેણે કરી સહીત અનેક ચિત્રામ છે. નાના પ્રકારના રત્નની માળા તેણે કરી દ્વારના મુખ શોભીત છે. બાહીર ને માંહે સુકુમાળ છે. વળી તે પ્રોળમધ્યે સુવર્ણની વેળુ પાથરી છે. શુભ સ્પર્શ છે. સશ્રીક રૂપ છે, જોવાયોગ્ય છે. જીવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે વિજય નામે દ્વાર તેને બે પાસે ઝોટલા છે, તેને વિષે બે બે ચંદને ચર્ચિત કળશ છે તે ચંદને ચર્ચિત કળશ ઉત્તમ કમળ ઉપરે ધાખ્યા છે, સુગંધી ઉત્તમ પાણીએ કરી પ્રતિપુર્ણ ભર્યા છે. વળી તે કળશને બાવના ચંદનના છાંટા કીધા છે તેના ગળાને વિષે રકત સુત્રના દોરા બાંધ્યા છે. તેને કમળનાં ઢાંકણાં છે. એ કળશ પ્રમુખ સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે, સુકમાળ છે, જલત્ પ્રતિરૂપ છે. મોટા મોટા મહેંદ્ર કુંભ સમાન તે કળશ કહ્યા છે. અહો સાધો આવખાવંતો!

વળી તે વિજય નામે દ્વારને બે પાસે બેસવાને સ્થાનકે બે બે ગજદંત સરખા ખીલા છે. તે ગજદંતે ઘણી મોતીની માળા, લંબાયમાન હેમની માળા, ગવાદા (ગોખ)ને આકારે રત્નની માળા ને ધુધરમાળ પ્રમુખ વળગાડી છે. તે ગજદંતા કાંધક ઉંચા છે. સન્મુખ નીકળ્યા છે. ત્રીજા ભીત પ્રદેશને વિષે રૂડીપરે રહ્યા છે. હેંદ્રે સર્પના અર્ધ આકાર સમાન છે. સર્પાર્ધ સંસ્થાને સંસ્થીત છે. સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે. જલત્ પ્રતિરૂપ છે. એવા મોટા મોટા નાગદંતા હાથીના દંત સમાન કહ્યા છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો!

વળી તે નાગદંતાને વિષે ઘણા કૃષ્ણ સૂત્રે બાંધી લંબાયમાન પુલની માળાના સમુહ વળગાડ્યા છે, એમ નીલા, રાતા, પીળા ને ધોળા. સૂત્રે બાંધી લંબાયમાન માળાએ કરી સહીત છે. તે માળાને સોનાના પુમકાં છે. સોનાની પાંદડીએ મંડીત છે. નાના મણિરત્ન વિવિધ હાર ને અર્ધહાર તેણે કરી સહીત છે. જલત્ શેલાએ કરી અલંત અલંત શેલતાં થકાં શેલતાં થકાં રહે છે.

વળી તે નાગદંતા ઉપરે વળી બીજા બે બે નાગદંતા છે. તે નાગદંતા મોતીની માળાએ કરી શેભીત છે. તેનો વર્ણન પુર્વપરે જાણવો. અહો સાધો આયુષ્યવંતો!

વળી તે નાગદંતાને વિષે ઘણાં રત્નમય સીકાં છે. તે રત્નમય સીકાંને વિષે ઘણા સંશ્રીક સોભાવંત વૈદુર્ય રત્નમય ધુપના કડચ્છા છે. તે ધુપના કડચ્છાને વિષે કૃષ્ણાગર, ઉત્તમ કુંદરૂક તેહને ધુપે કરી મધ મધાયમાન ગંધને ઉત્કૃષ્ટપણે કરી મનોહર છે, સુગંધ ગંધે કરી ગંધવંત છે. ગંધની વૃત્તિ ભૂત ઉદાર મનોહર મનોહર નાશીકા અને મન તેહને સુખ ઉપજાવે એહવે ગંધે કરી પ્રદેશપ્રતે સર્વ દીસે ચોકફેર પુરતીથકી પુરતીથકી અલંત અલંત સોભતીથકી સોભતીથકી જલત્ રહે છે.

વળી તે વિજય નામે દ્વાર તેને બે પાસે ચોતરા છે. તેને વિષે બે બે સાગલંછકા (પુતળા) કહીએ તે પુતળી લીલાવંત ભલે પ્રકારે થાપી છે ભલે અલંકારે અલંકૃત છે નવ નવા આકારના વસ્ત્ર છે. તે પુતળીએ નવ નવા પ્રકારની પુલની માળા કંઠે પેહેરી છે. મુછીએ ગ્રાહ્ય છે કરી પ્રદેશ પાતળો છે જેનો. શીખર સરખા સમાન સરખા વૃત્તાકારે ઉંચા પુષ્ટ માંસે યુક્ત એહવાં તેના પયોધર છે. તેના નેત્રના ખૂણા રાતા છે, કાળા છે. દેશ ક્રોમળ નીર્મળ ભલા લક્ષણ સહીત પ્રસરત સંયર્થો છે છેડો જેહનો એહવા મન્તકના દેશ છે. થોડોક રંગો અશોક વૃક્ષને આશ્રીત છે શરીર જેહનો. ડાબે હાથે અશોક વૃક્ષની શાખા ઘલીએ. થોડોક રંગો અર્ધ કટાક્ષ તેહની ચેષ્ટાએ કરી દેવના પ્રમુખના મનને હરતીથકી ચહુને

વિલોકવે કરી માંહે માંહે જાણીએ હાશ્ય કરતિ હોયની! તે પૂતળી પૃથ્વીકાયમય છે. સાશ્વતે ભાવે કરી પ્રાપ્ત છે એટલે સાશ્વતી છે. તેનો ચંદ્રમા સરખો મુખ્ય છે. ચંદ્રમાના સરખો મનોહર વિલાસ છે. અર્ધ ચંદ્રમા સરખું તેનું નિલાડ (કપાળ) છે, ચંદ્રચક્રી અધીક શામ્ય દર્શન છે. ઉલ્કાપાતની પરે ઉદ્ધોત કરતી છે. મેઘની વીજળી તેહથી દે દીપમાન, સૂર્યથી પણ દે દીપમાન અધિકતર તેહનો પ્રકાશ છે. સોળે શૃંગાર ને આકાર તેણે કરી મનોહર વેપ છે, જોવા જોગ્ય છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. તેજે કરી અત્યંત અત્યંત સોભતી સોભતી થકી રહે છે.

વળી તે વિન્યનામે દ્વાર તેહને એ પાસે ઓટલાને વિષે એ એ જળી કટકના (કડાના) સમુહ છે. તે જળ કટક સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે વિન્યનામે દ્વાર તેહને એ પાસે ઓટલાને વિષે એ એ ઘંટા કહી છે. તે ઘંટાનો એહવો એહવે રૂપે વર્ણન કલ્પો છે તે કહે છે. જંબુનંદ રત્નની ઘંટા છે. વજ્ર રત્નમય લાલાં (લોલક) છે. નાના મણિમય ઘંટાના પાસા છે. સુવર્ણમય તેની સાંકળ છે. રૂપામય રાસડાં છે. તે ઘંટાનો ઓધ (ગંભીર) સ્વર છે. મેઘના સરખો સ્વર છે, હંસના સરખો સ્વર છે, ક્રૅંચના સરખો સ્વર છે, બાર વાજાં સામટાં વાજે તે નંદીસર કહીએ તેહના સરખો સ્વર છે. તેહના સરખો ઘોસ છે. મીઠો સ્વર છે, મીઠો ઘોપ છે. ભલો સ્વર છે. ભલો સ્વરનો ઘોસ છે. તે સ્થાનકના પ્રદેસ ઉદાર મનોર સ્વરે કાન ને મન તેને સુખનો કરણહાર એહવે શબ્દે જાવત્ રહે છે.

વળી તે વિન્યદ્વારને એ પાસે ઓટલાને વિષે એ એ વનમાળા કહી છે. (વનમાળા તે જેમધે પત્ર, પુષ્પ, ફળ, અંકુરા ને શાખા. એ પાંચ એકઠાં ગુંથ્યા હોય તે જાણવી.) તે વનમાળા નાના પ્રકારના કુલ, લતા, ટીસી, અંકુરા તેણે કરી સહીત છે. ભમરા પ્રમુખ જીવે ભોગવતીથકી શોભાયમાન મનોહર છે જોવા જોગ્ય છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. લાંના પ્રદેશ ઉદાર જાવત્ ગંધે કરી પુરતીથકી જાવત્ રહે છે.

વળી તે વિન્યદ્વારને એ પાસે ઓટલાને વિષે વળી એ એ ઓખૂણા ઓટલા છે. તે ઓટલા ચાર જોજન લાંબા, પોહોળા છે. ને એ જોજન જાડપણે છે. સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે ઓખૂણા ઓટલા ઉપરે પ્રત્યેક પ્રત્યેક પ્રાસાદાવતંસક છે તે પ્રાસાદાવતંસક ચાર જોજન ઉંચા ઉંચપણે છે, એ જોજન લાંબપણે ને પોહોળપણે છે. સનમુખ નીકળી સર્વ દાસે પસરી પ્રભા તેણે કરી જાણીએ કાન્તિ ખળાતી રહેતી નથી? એહવા પ્રાસાદ છે. વિવિધ પ્રકારના મણિરત્ન તેહની ભાંતે કરી સ્ત્રીત્રીતં છે. વાયરે કરી કંપીત વિન્ય અને વેન્યંતી ધ્વજ છે. જત્ર ને તે ઉપરે જત્ર તેણે કરી સહીત છે. તે પ્રાસાદના શીખર અત્યંત ઉંચા છે. આકાશ તળને ઉલ્લંઘે છે શીખર જેહના જૂવનની ભાંતે જળી છે, તેહની સોભા છે, ને રત્ન જરીત છે. તે જેહવાંકરંડીયા મધ્યે રાખ્યાં હોય તે જેહવાં સોભે તેહવાં તે રત્ન સોભે છે, અને સુવર્ણના શીખર છે. વિદસ્વર સત (સો) પત્ર તથા પુંડરીક કમળ

તથા તીલક વૃક્ષ પ્રમુખ રત્નમય તથા અર્ધચંદ્ર ઇલાદિકના સ્વરૂપ છે. દ્વારને વિષે નાના મણિમય માળા તેણે શોભીત છે. તે પ્રાસાદનું દ્વાર તે પ્રાસાદ ગાંઠે અને બાહીરે સુકમાળ છે. તે પ્રાસાદમાં રાતા સુવર્ણની વેળુ પાથરી છે. સુખકારી સ્પર્શ છે. સશ્રીક મનોહર રૂપ છે. જોવા જોગ્યું છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે પ્રાસાદાવતંસકને પ્રત્યેક પ્રત્યેક મધ્યે ઘણુંક સમ મનોહર ભૂમિભાગ છે. તે યથાદ્રષ્ટાંતે જોહવો મુરજનામા દોલ તેહનું તળું તે સમાન સમ ભૂમિભાગ છે. જાવત્ મણિએ કરી શોભીત છે. તે મણિનો વર્ણ, ગંધ, સ્પર્શ પુર્વલીપરે જાણવો. તે પ્રાસાદાવતંસક મધ્યે ચંદ્રોદય અને પદ્મલતા પ્રમુખ છે. જાવત્ સામલીકા નામે વનસ્પતિ પ્રમુખના ચિત્રામણ છે. તે સર્વ સૂવર્ણમય છે, નિર્મળ છે, જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે ઘણુંજ સમ મનોહર ભૂમિભાગ તેહને મધ્ય દેશ ભાગને વિષે પ્રત્યેક પ્રત્યેક મણિમય મણિપીડીકા છે. (ચોતરા રૂપ) તે મણિપીડીકા એક જોજન લાંબપણે, પહોળપણે છે તે અર્ધ જોજન જાડપણે છે. સર્વ રત્નમય છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે મણિપીડીકા ઉપરે પ્રત્યેક પ્રત્યેક સીંહાસન છે. તે સીંહાસનનો એહવો એહવે રૂપે વર્ણવ કહ્યો છે તે કહે છે. સુવર્ણમય તેના પાયાના હેઠલા પ્રદેશ છે. રૂપામય સીંહાસન છે. સુવર્ણમય પાયા છે. નાના રત્નમય પાયાના બંધન છે. જંબુનંદ રત્નમય ગાત્ર છે. વજ્ર રત્નમય સંધી પુરીત છે. નાના રત્નમય સીંહાસનનું તળીયું છે. તે સીંહાસન હસ્તી, મૃગ, વૃષભ, જાવત્ પદ્મલતા પ્રમુખ ચિત્રાંમે યુક્ત છે. ઉત્તમ સાર પ્રધાન મણિ રત્નની પાદપીઠ (પગથીયાં) છે. તે માથે કામળ મશરૂ નવનીત (માંખણ) ની પરે સુકમાળ સીંહના કેશરાં સમાન કામળ એહવે વસ્ત્રે ઢાંક્યું છે તેણે કરી મનોહર છે. રત્ને કરી સહીત દેવદુષ્ય વસ્ત્રે કરી ઢાંક્યું છે. લલા લાં રજસ્રાણુ ઉપર ઢાંકવાનાં આઠાદન વિશેષ તે જોમને, તથા રાતે વસ્ત્રે તે પાદપીઠ લલીપરે ઢાંક્યા છે. શલ્લ રમણિક છે. મૃગચર્મ, રૂઢ, ખુરૂ વનસ્પતિ વિશેષ માંખણ, અર્ક તુલ. તે સમાન કામળ તેનો સ્પર્શ છે. જોવા જોગ્યું છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે સીંહાસન ઉપરે પ્રત્યેક પ્રત્યેક વિજય દુષ્ય છે. (ચંદ્રચારૂપ તે જાણવા.) તે વિજયદુષ્ય શ્વેત. સંખ, મચકુદં, પાણીના ડુવારા, અમૃત, સમુદ્રનાં શીણ ઇલાદિક તે સરખા શ્વેત વરણે છે. સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે વિજયદુષ્યને મધ્યદેશ ભાગે પ્રત્યેક પ્રત્યેક વજ્ર રત્નમય આંકડા અંકડારૂપ છે. તે વજ્ર રત્નમય અંકુશને વિષે પ્રત્યેક પ્રત્યેક કુંભ સમાન મોટી મોતીની માળા છે. તે કુંભ સમાન મોટી મોતીની માળા પાસે બીજી ચાર પુર્વનાથી અર્ધ સ્વરૂપે એટલે અર્ધ કુંભ સમાન મોતીની માળાએ કરી સર્વદીશે ચોક્કસ પરીક્ષીત એટલે વીટેલ છે. તે માળાને સુવર્ણનાં ડુમકાં છે. સુવર્ણને પ્રકારે મંડીત શોભીત છે. જાવત્ રહે છે.

વળી તે પ્રાસાદાવતંસક ઉપરે ઘણાં આઠ આઠ ગંગગીક છે તે કહે છે. સાધીયો

શ્રીવજ્ર પ્રમુખ અધિકાર પુર્વપરે જાણુવો. જીવત્ જન્મપર્યંત જાણુવો. વળી તે વિજયદ્વારને જે પાસે જે ઓટલે જે જે તોરણ કહ્યાં છે. તે તોરણ નાના મણિ રત્નમય છે. એહનો વર્ણન તેમજ પુર્વપરે આઠ આઠ મંગળીક છે તે ઉપરે જન્મ તી જન્મ છે. વળી તે તોરણ આગળે જે જે પુતળી છે. તે જેમ હેઠલી પુતળી વર્ણવી તેમ ઉપરલી પણ જાણવી. વળી તે તોરણ આગળે જે જે નાગદંતા છે. તે નાગદંતાને મોતીની માળા વળગાડી છે. તેમ તે નાગદંતાને વિષે ઘણી કૃષ્ણ સૂત્રે બાંધી પુલની માળાના સમુહ જીવત્ રહે છે.

વળી તે તોરણને આગળે જે જે ઘોડાને આકારે જુગમ છે. જીવત્ વૃષભ જુગમ છે. તે સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે. જીવત્ પ્રતિરૂપ છે. એમ પંક્તિ પુર્વક્ષીપરે જાણવી. વાવની પંક્તિ મોહ ઉપજાવે તેવી ક્રીડાએ કરી તે સ્ત્રી સહીત સરૂપ છે. જે જે પદ્મતા છે. જીવત્ પ્રતિરૂપ છે. વળી તે તોરણ આગળે જે જે ચોખાના સાથીયા છે તે સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે જીવત્ પ્રતિરૂપ છે. વળી તે તોરણ આગળે જે જે ચંદન કળશ છે એટલે ચંદને ચર્ચિત છે. તે ચંદન ચર્ચિત કળશ ઉત્તમ કમળ ઉપરે થાપ્યા છે તેમજ પુર્વપરે સર્વ રત્નમય છે જીવત્ પ્રતિરૂપ છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો! વળી તે તોરણ આગળે જે જે ભૂંગાર કહ્યા છે. તે ઉત્તમ કમળ ઉપરે થાપ્યા છે. જીવત્ સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે જીવત્ પ્રતિરૂપ છે મોટા મોટા માતા હાથીના મુખ સમાન આકાર છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો!

વળી તે તોરણ આગળે જે જે આરીસા છે. તે આરીસાનો એહવો એહવે રૂપે વર્ણવ કહ્યો છે તે કહેછે. રાતા સુવર્ણમય આરીસાનો ઘડો છે. વૈદુર્ય રત્નમય ઝાલવાની મુક છે. વજ્ર રત્નમય હાથો છે. અનેક મણિમય શ્રુંખલાએ શોભીત છે. અંક રત્નમય ખાપ છે. રૂપ જોવાનું કામ તે માંજવે કરી નિર્મળ ખાપ છે. તેની છાંયાએ કરી સર્વ દીશે અનુબંધ સહીત છે. ચંદ્ર મંડળ સરખા છે. મોટા મોટા અર્ધ કાચ સમાન તે આરીસા (તક્તા) કહ્યા છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો!

વળી તે તોરણ આગળે જે જે વજ્રની નાભી સમાન થાળ છે. તે થાળ નિર્મળ સ્ફટિક સમાન ત્રણ વાર જડ્યા સાળી મધ્યના તંદુળ મુશળે (સાંખેલે) કરી ખાંડ્યા એવે તંદુળે (ચોખે) કરી ભર્યા ઘડા રહે છે. તે ચોખા અને થાળ સર્વ જંજીવનંદ રત્નમય છે. નિર્મળ છે. જીવત્ પ્રતિરૂપ છે. મોટા મોટા રથના પૈડા સમાન તે થાળ છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો!

વળી તે તોરણને આગળે જે જે પાત્રી કહી છે. તે પાત્રી નિર્મળ પાણીએ કરી પ્રતિપૂર્ણ છે. અનેક પ્રકારના પંચવર્ણના ફળે કરી પ્રતિપૂર્ણ સમાન રહે છે. તે પાત્રી સર્વ રત્નમય છે. જીવત્ પ્રતિરૂપ છે. મોટા મોટા ગાયને ખાણુ દેવાના સુંડલા સમાન તે પાત્રી છે. અહો સાધો આયુષ્યવંતો!

વળી તે તોરણને આગળે જે જે સુપ્રતિષ્ઠ (ભાજન વિશેષ) છે. તે સુપ્રતિષ્ઠ અનેક

પ્રકારના ઉપગરણ તેણે કરી ભર્યા છે. સમસ્ત ઓપધીએ કરી પ્રતિપૂર્ણ છે. સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે તોરણને આગળે બે બે મનોગુલીકા પીઠીકા છે. તે પીઠીકાને વિષે ધણું સોનામય, રૂપામય પાટીયાં છે. તે સોના રૂપાના પાટીયાંને વિષે ધણું વજ્રમય નાગદંતા છે. તે નાગદંતાને વિષે ધણું રૂપામય સીકાં છે. તે રૂપામય સીકાંને વિષે ધણું વાયરો કરવાના વીંઝણા છે. તે વાયરો કરવાના વીંઝણા કૃષ્ણસૂત્રે જાવત્ શ્વેત સૂત્રે ઢાંક્યા છે. સર્વ વૈકુર્ય રત્નમય છે નિર્મળ છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે તોરણને આગળે બે બે આશ્ચર્યકારી રત્નના કરંડીયા છે. તે યથા દૃષ્ટાંતે રાજા ચાર દિશીનો ધણી ચક્રવર્તિ તેનો જેવો આશ્ચર્યકારી રત્નકરંડ વૈકુર્યરત્ન ને સ્ફટિક રત્નમય ઉપરલે ઢાંકણે ઢાંક્યો છે. પોતાની કાન્તિ ત્યાંના પ્રદેશ પ્રતે સર્વ દીશે ચોકકર બે પાસે ક્ષોભાત કરે. તપે. કાન્તિ વધારે. તેમ તે પણ આશ્ચર્યકારી રત્નના કરંડીયા છે. તેના વૈકુર્યરત્નના ઢાંકણાં છે. પોતાની કાન્તે તે પ્રદેશપ્રતે સર્વદિસે ચોકકર દીપાવેછે. જાવત્ કાન્તિ વધારે છે.

વળી તે તોરણને આગળે બે બે હયકંઠ (તે લોક ભાષાએ ઘોડલા કહીએ.) જાવત્ બે બે વૃપલના કંઠને આકારે ટોડલા છે. તે સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. વળી તે હયકંઠને વિષે જાવત્ વૃપલકંઠને વિષે બે બે પુલની ચંગેરી વળગાડીછે. એમ માળાની ચંગેરી, ગંધની ચંગેરી, ચુર્ણની ચંગેરી, વસ્ત્રની ચંગેરી, આભરણ પ્રમુખની ચંગેરી, સરસવની ચંગેરી, પુંજણીની ચંગેરી, એ સર્વે રત્નમય છે. નિર્મળ છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે તોરણ આગળે બે બે પુલના પુંજ જાવત્ પુંજણીના પુંજ (દગલા) - સર્વ રત્નમય છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે તોરણ આગળે બે બે સીંહાસન છે. તે સીંહાસનનો એહવો એહવે રૂપે વર્ણવ છે. એહનો વર્ણન પુર્વલીપરે જાણવો. જાવત્ જેવા યોગ્ય છે. પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે તોરણ આગળે બે બે રૂપામય છત્ર છે. તે છત્રનો વૈકુર્ય રત્નમય નિર્મળ હંડ છે. જા'બુદ્ધ રત્નની કર્ણિકા છે. વજ્ર રત્નમય સંધી પુરી છે. મોતીની માળાએ ચોકકર વ્યાપ્ત છે. એક હજાર ને આઠ સુવર્ણની સીલાકા (સળી)એ નિપનો છે. કુંડીને વિષે ધાત્યો શ્રીખંડનો વાસ તેહવો સર્વ રત્નને વિષે સુરભી શીતળ છાંયા છે. આવના ચંદન સમાન આઠ મંગળીકની બ્રાંતે કરી ચીત્રીત છે. ચંદ્રમાને આકારે વૃત્ત છે.

વળી તે તોરણ આગળે બે બે ચામર છે. તે ચામર નાના પ્રકારના મણિ સુવર્ણ તેને રત્ને કરી સહીત નિર્મળ જાહુ મુલ્ય સુવર્ણ આશ્ચર્યકારી હંડ છે. તેહના શંખ, અંકર, રત્ન, મયકુંદ, પાણીના પુવારા, અમૃત, સમુદ્રનાં શીણ ધસાદિકના પુંજ સમાન શ્વેતવર્ણ સુદર્ભ રૂપામય લાંબા વાળ છે. તે સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે તોરણ આગળે જે જે સુગંધી તેલના દાળડા, કાઠના દાળડા, ચુયાના દાળડા, તગરના દાળડા, હરીયાળના દાળડા, મણસીલના દાળડા, એળચીના દાળડા, હીંગના દાળડા, સોધરા અંજનના દાળડા. તે સર્વ રત્નમય છે. નિર્ભળ છે જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે વિજ્ય નામે દ્વારે એકસો ને આઠ ચક્રને ચીન્હે યુક્ત ધ્વજ છે, એકસો ને આઠ મૃગને ચિન્હે યુક્ત ધ્વજ છે, એકસો ને આઠ ગરુડને ચિન્હે યુક્ત ધ્વજ છે, એકસો ને આઠ ળગદાને ચિન્હે યુક્ત ધ્વજ છે, એકસોને આઠ પીંછને ચિન્હે યુક્ત ધ્વજ છે, એકસોને આઠ છત્રને ચિન્હે યુક્ત ધ્વજ છે, એકસોને આઠ સંકુની પંખીને ચીન્હે યુક્ત ધ્વજ છે. એકસોને આઠ સીંહને ચિન્હે યુક્ત ધ્વજ છે, એકસોને આઠ વૃષભને ચિન્હે યુક્ત ધ્વજ છે. ને એકસોને આઠ સ્વેત ચૌદંતા હસ્તીના ચિન્હે યુક્ત ધ્વજ છે. ૧૦, એમ એણી રીતે સર્વ મળીને વિજ્યદ્વારે એક હજાર ને એંસી ધ્વજ છે. એમ અનંતે તિર્યકરે કહ્યું છે.

વળી તે વિજ્યદ્વારે નવ ભૂમિ કહી છે. તે ભૂમિ મધ્યે સમ રમણીક ભૂમિ ભાગ છે. જાવત્ મણિનો સ્પર્શ જાણવો. તે ભૂમિ ઉપરે ચંદ્રુચા છે. પદ્મલતા જાવત્ શ્યામલતા તેણે કરી ભિતિ ચીત્ર ચીત્રામ યુક્ત છે. જાવત્ સર્વ સુવર્ણમય છે. નિર્ભળ છે જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. તે ભૂમિના મધ્યદેશ ભાગને વિષે (એટલે પાંચમી ભૂમિએ) ત્યાં એક મોટું સીંહાસન છે. તે સીંહાસનનો વર્ણન ને વિજ્ય દુષ્યનો વર્ણન જાણવો. ત્યાં અંકુશ તેહને પુલની માળા પ્રમુખ સર્વ પુર્વપરે જાણવું.

વળી તે સીંહાસનને વાયવ્ય ખૂણે, ને ઉત્તર દીશે, ને ઇશાન ખૂણે ત્યાં વિજ્ય દેવતાના ચાર હજાર સામાનીક દેવતાના ચાર હજાર ભદ્રાસન છે. તે સીંહાસનને પુર્વ દીસે જમણે પાસે ઇલાં વિજ્ય દેવતાની ચાર અથ્ર મહીપીના પરીવાર સહીત ચાર ભદ્રાસન છે. તે સીંહાસનને અઝીખૂણે ઇલાં વિજ્ય દેવતાની અભ્યંતર પરખદાના આઠ હજાર દેવતાના આઠ હજાર ભદ્રાસન છે. તે સીંહાસનને દક્ષિણ દીસે વિજ્ય દેવતાની મધ્ય પરખદાના દશ હજાર દેવતાના દશ હજાર ભદ્રાસન છે. તે મૂળ સીંહાસનથી નૈરત્ય ખૂણે ઇલાં વિજ્ય દેવતાની ગાહીરલી પરખદાના ચાર હજાર દેવતાના ચાર હજાર ભદ્રાસન છે. તે મૂળ સીંહાસનથી પશ્ચિમ દીસે ઇલાં વિજ્ય દેવતાના સાત કટકના ધણીના સાત ભદ્રાસન છે. તે મૂળ સીંહાસનથી પુર્વ દીસે, દક્ષિણ દીસે, પશ્ચિમ દીસે ને ઉત્તર દીસે ઇલાં વિજ્ય દેવતાના સોળ હજાર આતમ રક્ષક દેવતાના સોળ હજાર ભદ્રાસન છે. તે વીવરીને અનુક્રમે કહે છે. પુર્વ દીસે ચાર હજાર ભદ્રાસન, એમ દક્ષણે, પશ્ચિમે, જાવત્ ઉત્તરે ચાર હજાર ભદ્રાસન છે. અવશેષ આઠ ભૂમિપ્રતે પ્રત્યેક પ્રત્યેક ભદ્રાસન કલાં છે.

વળી તે વિજ્યદ્વારને ઉપરેલા ભાગ (એટલે ગ્રોળ ઉપર) સોળ પ્રકારને રત્ને કરી તે રત્નમય છે તે કહે છે. ચન્દ્રકેતનાદિ ૧, વજ્ર રત્ન, વૈકુણ્ઠ ૩, લોહીનાક્ષ ૪, મસાલગર ૫, હિરણ્ય ૬, હવર ૭, મેઘધીર ૮, જ્યોતીરક્ષ ૯, આંક ૧૦, અંજન ૧૧, રત્ન ૧૨.

૧૨, જાતિરૂપ ૧૩, અજન પુલક, ૧૪, સ્ફટિક ૧૫, રીટ્ ૧૬, એ સોળ પ્રકારને રત્ને કરી સોભીત છે. વળી વિન્યદ્વાર ઉપરે ધણું આઠ આઠ મંગલીક છે તે કહે છે. સાથીયો ૧, શ્રીવંશ ૨, જાવત્ આદર્શ ૮, એ સર્વ મણિ રત્નમય છે. નિર્મળ છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. વળી વિન્યદ્વારને ઉપરે ધણું કૃષ્ણ ચામરની ધ્વજ જાવત્ સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે, જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. વળી વિન્યદ્વારને ઉપરે ધણું છત્રાતી છત્ર પ્રમુખ સર્વ તેમજ પૂર્વ પરે જાણવા. એમ કહેથકે હવે ગૌતમ પુછે છે.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, સ્યે અર્થે વિન્યદ્વાર એહતું નામ કહોછો ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, વિન્યદ્વારે વિજયનામે દેવતા મહર્ષિક માહા કાન્તિનો ધણી જાવત્ મહાતુલાવનો ધણી પદ્યોપમને આવળે વસે છે. તે લાં ચાર હજાર સામાનીક દેવતા, ચાર અગ્રમહીપી (દેવાંજા) પરીવાર સહીત, ત્રણ પરખદા, સાત કટક, (તે ગંધવ ૧, નટ ૨, હય ૩, ગય ૪, રથ ૫, મહીપ ૬, પાયદળ ૭, એ સાત અણીકા) સાત કટકના ધણી, સોળ હજાર આત્મ રક્ષક દેવતા પ્રમુખ વિન્યદ્વારને વિષે, વિન્ય રાજ્યધાનીએ ખીજ પણ ધણું વિન્ય રાજ્યધાનીના રહેનાર દેવતા ને દેવાંજા પ્રમુખ તેના ઠાકુરપણે જાવત્ દેવતા સખધીયા ભોગ ભોગવતોથકો વીચરે છે. તે અર્થે હે ગૌતમ વિન્યનામે દ્વાર એમ કહીએ છીએ. વળી નિશ્ચયે હે ગૌતમ વિન્યદ્વારનું સાસ્વતું નામ છે. પણ એ વિન્યદ્વારનું નામ કેણે દીધું નથી, કોઇ નામ દેતું પણ નથી. ને તેમ કોઇ નામ દેશે પણ નહીં. એ સાસ્વતું નામ છે. જાવત્ અવસ્થીત છે. એ વિન્યનામે દ્વાર નિલ છે.

પદ વિજયદેવતાની વિજય નામે રાજ્યધાનીના અધિકાર.

પ્રશ્ન—હે ભગવંત, વિજય નામા દેવતાની વિજયનામા રાજ્યધાની ક્યાં છે ?

ઉત્તર—હે ગૌતમ, વિજયદ્વારને પુર્વદીશે ત્રીજા અસંખ્યાતા દ્વીપ, સમુદ્ર મુકીને જઈએ લાં ખીજે જંજીરદીપનામા દ્વીપ આવે તે મધ્યે ચાર હજાર જોજન અવગાલી જઈએ લાં વિજયદેવતાની વિજય નામે રાજ્યધાની છે. તે ચાર હજાર જોજન લાંબપણે, પહોળપણે છે ને સાડત્રીશ હજાર નવસે જોજન કાંઈક વિશેષાધિક પરિધિપણે ફરતી છે. તે રાજ્યધાની એક પ્રાકારે (ગઢ) કરી સર્વદીશે ચોકફેર વીટી છે. તે પ્રાકાર (ગઢ) સાડત્રીશ જોજન ને અર્ધ જોજન (સાડી સાડત્રીશ જોજન) ઉંચો ઉંચપણે છે. મૂળમાં સાડા ચાર જોજન (પાંચ) પોહોળો છે, મધ્યે સવા છ જોજન પોહોળો છે, ને ઉપરે ત્રણ જોજન ને અર્ધ ગાઉ પોહોળપણે છે. મૂળમાં વિસ્તારપણે છે, મધ્યે સાંકડો છે ને ઉપરે પાતળો છે. વળી બાહીરે ગોળ છે ને અંદર ચોખ્ખો છે. ગાયના પુંછને સંસ્થાને સંસ્થીત છે. સર્વ સુવર્ણમય છે. નિર્મળ છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે ગઢને નાના પ્રકારના પંચ વર્ણના કોસીસાં તેણે કરી જોભીત છે, ને કહે છે. કૃષ્ણ જાવત્ સુવર્ણ વર્ણ પર્વત કોસીસાં છે. તે કોસીસાં અર્ધ ગાઉ લાંબપણે છે, પાંચને ધનુષ પોહોળપણે છે ને દેશે ઉણું અર્ધ કોસી ઉંચા ઉંચપણે છે. તે સર્વ રત્નમય છે નિર્મળ છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે વિજય રાજ્યધાનીએ એકેકી દીસે સવાસો સવાસો દ્વાર (ગ્રોળ) છે. એમ અનંતે તિર્થંકરે કહ્યું છે. તે દ્વાર સાડા બાસક જોજન ઉંચા ઉંચપણે છે, સવા એકત્રીશ જોજન પહોળપણે છે. ને સવા એકત્રીસ જોજન પ્રવેશે લાંબપણે છે. શ્વેત છે. ઉત્તમ સુવર્ણમય શીખર છે, હાથી, મૃગ દંત્યાદિક પુર્વપરે જેવો વિજયદ્વાર વર્ણુઓ તેવો જાણવો. જવત્ તે દ્વાર મધ્યે સુવર્ણમય વેળુ પાથરી છે. શુભ સ્પર્શ છે, સત્રીક છે. સરૂપ જેવા જોગ છે જવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે દ્વારને બે પાસે બે ઓટલે બે બે ચંદન ચર્ચિત કળશની પરીપાટી કહી છે. ઇત્યાદિક સર્વ તેમજ પુર્વપરે જાણવું. જવત્ વનમાળા પર્યંત અધિકાર જાણવો.

વળી તે દ્વારને બે પાસે બે ઓટલાને વિષે વળી બે બે ચોખ્ખા ઓટલા છે. તે ઓટલા સવા એકત્રીશ જોજન લાંબપણે, પોહોળપણે છે ને પનર જોજન ને અઢી કોસ જાડપણે છે. સર્વ વજ્ર રતનમય છે. નિર્મળ છે. જવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે ચોખ્ખા ઓટલાને ઉપરે પ્રત્યેક પ્રત્યેક પ્રાસાદાવતંસક છે. પ્રાસાદાવતંસક સવા એકત્રીશ જોજન ઉંચા ઉંચપણે છે. પનર જોજન ને અઢી કોસ લાંબપણે, પોહોળપણે છે. શેષ અધિકાર સર્વ પુર્વલીપરે જાણવો. અંજનના દાખડા પ્રમુખ જવત્ એટલો વિશેષ જે બહુવચન કહેવું. વિજય રાજધાનીના દ્વારનો એ અધિકાર જાણવો.

વળી તે વિજય રાજ્યધાનીને એકેકે દ્વારે એકસો આઠ ચક્રને ચિન્હે ધ્વજ છે. જવત્ એકસો ને આઠ સ્વેત ચૌદાંતા હસ્તીના ચિન્હ યુક્ત ધ્વજ છે. ૧૦. એણી રીતે સરવાળે વિજય રાજ્યધાનીએ એકેકે દ્વારે એક હજાર ને એંસી ધ્વજ છે. એમ અનંતે તિર્થંકરે કહ્યું છે.

વળી તે વિજય રાજ્યધાનીએ એકેકે દ્વારે સત્તર સત્તર ભૂમિ છે. તે ભૂમિએ ચંદ્રવા પ્રમુખ સર્વ જાણવા. તે પાણુ પક્ષલતા પ્રમુખ ચિત્રામે યુક્ત છે. તે ભૂમિના મધ્ય ભાગને વિષે એટલે નવમી ભૂમિએ પ્રત્યેક પ્રત્યેક સીંહાસન કહ્યાં છે. તે સીંહાસનનો વર્ણન પુર્વપરે જાણવો. જવત્ કુલની માળા પર્યંત જાણવો. જેમ હેડલો વર્ણન કહ્યો તેમ અવશેષ (સોળ) ભૂમિએ પ્રત્યેક પ્રત્યેક ભદ્રાસન કહ્યાં છે. વળી તે દ્વારનો ઉપરલો ભાગ સોળ પ્રકારને રત્ને કરી ઉપ શોભીત છે. તેમજ પુર્વપરે જવત્ છત્રાતી છત્ર છે. એમ સર્વ સર્વાળે વિજય રાજ્યધાનીએ પાંચસે દ્વાર (ગ્રોળ) રૂપ છે. એમ અનંતે તિર્થંકરે કહ્યું છે.

વળી તે વિજય રાજ્યધાનીને ચાર દીસે પાંચ પાંચસે જોજન વેગળે દહાં ચાર વનખંડ કહ્યા છે. તે કહે છે. અશોક વન ૧. (તે આશો પાલવ કહીએ) સમવર્ણુ વન ૨. (તે સડસડો કહીએ.) ચંપાનું વન ૩. ને આમ્ર વન ૪. તેમાં પૂર્વદીસે અશોક વન છે. દક્ષણ દીસે સમવર્ણુ વન છે, પશ્ચિમ દીસે ચંપક વન છે, ને ઉત્તર દીસે આમ્ર વન છે. તે વનખંડ કાંઈક ઝાઝેરાં બાર હજાર જોજન લાંબપણે છે. ને પાંચસે જોજન પોહોળપણે છે. તે પ્રત્યેક પ્રત્યેક ગદે કરી સહીત છે. કૃષ્ણ છે. કૃષ્ણ શોભા છે. એમ વનખંડનો વર્ણન જાણવો. જવત્ ત્યાં ત્રણાં વ્યંતરીક દેવતા ને દેવાંત્રા વિસામો કરે છે, સુવે છે, બેસે છે, નિવીધ્યા કરે છે, પાસુ પાવટે છે, રમે છે, લીળા કરે છે, ક્રીડા કરે છે, મોહ

કરે છે, પુર્વલા ભવના પુર્વલા ઉત્તમ આચરણ ઉત્તમ કૃત સૂક્ષ્મ કર્મ તેહના કલ્યાણ કરી કૃણ વૃત્તિ વિશેષ ભોગવતાંયકાં વિચરે છે.

વળી તે વનખંડના મધ્ય દેશ ભાગને વિષે પ્રત્યેક પ્રત્યેક પ્રાસાદાવતંસક છે. તે પ્રાસાદાવતંસક સાડા બાસઠ જોજન જિયા જિયપણે છે, સવા એકત્રીસ જોજન લાંબા, પોહોળા છે. આકાશમાં જાણે અડતા હોધની? તેવા જિયા છે. તેજે કરી જોજવલમાન છે. તેમ જાવત્ તે પ્રાસાદ મધ્યે સમ મનોહર ભૂમિ ભાગ કહ્યો છે. તે પ્રાસાદ મધ્યે ચંદ્રોદય, પદ્મલતા પ્રમુખને ચિત્રામે યુક્ત કહેવો. વળી તે પ્રાસાદાવતંસકને મધ્ય દેશ ભાગે પ્રત્યેક પ્રત્યેક સિંહાસન કહ્યાં છે. તે સિંહાસન વર્ણુ, ગંધ પરીવાર સહીત જાણવાં.

વળી તે પ્રાસાદાવતંસક ઉપરે ઘણું આઠ આઠ મંગળીક છે. છત્રા તિ છત્ર છે. ત્યાં ચાર દેવતા મહર્ધિક જાવત્ પત્યાપમને આવખે વસે છે. અશોકનામા દેવતા ૧, સપ્તવર્ણુ-નામા દેવતા ૨, ચંપકનામા દેવતા ૩, ને આમ્રનામા દેવતા ૪. ત્યાં તે દેવતા પોતપોતાને વનખંડે, પોતપોતાને પ્રાસાદાવતંસક પ્રમુખે, પોતપોતાના સામાનીક દેવતામાં, પોતપોતાની અગ્રમહીષીમાં, પોતપોતાની પરખદામાં, પોતપોતાના આત્મરક્ષક દેવતામાં ઠકુરાઇ કરતાં ધંકાં જાવત્ વિચરે છે.

વળી તે વિજયરાજ્યધાનીને વિષે માંહે બહુ સમ મનોહર ભૂમિ ભાગ કહ્યો છે. જાવત્ પંચ વર્ણુ મણિએ કરી ઉપશોભિત છે. તૃણાદિક શબ્દે રહીત છે. (એટલે ત્યાં તૃણાદિક શબ્દ નથી.) જાવત્ ત્યાં દેવતા ને દેવાંજા વિશ્રામ કરે છે, જાવત્ વિચરે છે.

વળી તે બહુ સમ મનોહર ભૂમિ ભાગને વિષે મધ્ય દેશ ભાગને વિષે ઇલાં એક મોટો પડચાર રૂપ ચોતરો છે. તે બારસે જોજન લાંબપણે, પોહોળપણે છે, ને ત્રણ હજાર, સાતસે, પંચાણું જોજન કાંઈક વિશેષાધિક કરતો પરિધિપણે છે, ને અર્ધ કાશ જાડપણે છે. તે સર્વ જંજુનંદ રત્નમય છે, નિર્ભળ છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. તે ચોતરો એક પદ્મવર વેદિકા ને વનખંડ તેણે કરી સર્વ દીસે ચોકકર વિટાણો છે. તે પદ્મવર વેદિકાનો વર્ણુન ને વનખંડનો વર્ણુન પુર્વ પરે જાણવો. જાવત્ વિચરે છે.

વળી તે વનખંડ દેસે ઉણું બે જોજન ચક્રવાળે પહોળપણે છે, ને ચોતરો સમાન કરતો છે. તે પડચાર રૂપ ચોતરાને ચાર દીસે ચાર ચાર પગથીયાં છે. તે વર્ણુવયા જોગ્ય છે. તે પગથીયાં આગળ પ્રત્યેક પ્રત્યેક તોરણ છે. જાવત્ છત્રા તિ છત્ર છે.

વળી તે બહુ સમ રમણિક ભૂમિ ભાગને વિષે બહુ મધ્ય દેશ ભાગે ઇલાં એક મોટો મૂળ પ્રાસાદાવતંસક છે. તે પ્રાસાદાવતંસક સાડી બાસઠ જોજન ઉંચો ઉંચપણે છે, સવા એકત્રીસ જોજન લાંબો, પહોળો છે. જાણે આકાશ તળાને અવલંબતો ન હોય! એવો ઉંચો છે, ઉચ્ચત છે. જાણીએ હસીને સાહમો આવતો ન હોય!! એમ પુર્વ પરે તેમજ અધિકારે તે પ્રાસાદાવતંસકને માંહે ઘણુંક સમ મનોહર ભૂમિ ભાગ છે. જાવત્ મણિનો અર્ધ રમણિક છે. ચંદુયા પણ છે. તે બહુ સમ મનોહર ભૂમિ ભાગને વિષે બહુ મધ્ય

દેશ ભાગને વિષે ઇલાં એક મણિમય પીડીકા (ચોતરો) છે. તે મણિપીડીકા એક જોજન લાંબી, પહોળા છે, તે અર્ધ જોજન નાડપણે છે. સર્વ રત્નમય છે, નિર્મળ છે, સુકમાળ છે, તે મણિપીડીકાને ઉપરે એક મોટું સિંહાસન છે. એમ સિંહાસનનો વર્ણન પરીવાર સહીત જાણવો. તે પ્રાસાદાવતંસક ઉપરે ઘણાં આઠ આઠ મંગળીક છે. ધ્વજ છે, છત્રા તિ છત્ર છે. વળી તે મૂળ પ્રાસાદાવતંસક પાસે ખીજા ચાર મૂળ પ્રાસાદથી અર્ધ ઉંચપણે પ્રાસાદાવતંસકે સર્વ દીસે ચોકફેર વ્યાપ્ત છે. તે ચારે પ્રાસાદાવતંસક સવા એકત્રીસ જોજન ઉંચા ઉંચપણે છે. સાડા પનર જોજન ને અર્ધ ગાઉ લાંબા, પોહોળા છે. તેજે કરી દે દિપમાન છે. તેમજ પુર્વપરે તે પ્રાસાદાવતંસકને મધ્યે ઘણું સમ રમણિક ભૂમિ ભાગ છે. ચંદ્રોદય રમણીક છે. તે મધ્યે બહુ સમ રમણિક ભૂમિ ભાગ મધ્યે પ્રત્યેક પ્રત્યેક સિંહાસન કલાં છે. તે વર્ણ કરવા જોગ્ય છે. તેહને પરીવાર સહીત લદ્રાસન છે. ત્યાં તે પ્રાસાદ ઉપરે આઠ આઠ મંગળીક છે, ધ્વજ પ્રમુખ છત્રા નિ છત્ર છે. વળી તે ચાર પ્રાસાદાવતંસકને પ્રત્યેક પ્રત્યેકે ખીજા વળી ચાર ચાર અર્ધ ઉંચ ને મૂળ પ્રાસાદથી ચોથે ભાગે ઉંચા એહવે પ્રાસાદાવતંસકે સર્વ દીસે ચોકફેર વ્યાપ્ત છે. તે સોળે પ્રાસાદાવતંસક સાડા પનર જોજન ને અર્ધ ગાઉ ઉંચા ઉંચપણે છે. દેસે ઉણા આઠ જોજન લાંબા, પહોળા છે. અશ્વુદગત જાવત તેમજ પૂર્વ પરે જાણવો. તે પ્રાસાદાવતંસક માંહી ઘણું સમ રમણિક ભૂમિ ભાગ છે. ત્યાં ચંદ્રયા પ્રમુખનો વર્ણન પુર્વ પરે જાણવો. ત્યાં ઘણુંજ સમ મનોહર ભૂમિ ભાગને વિષે મધ્ય દેશ ભાગે પ્રત્યેક પ્રત્યેક પદ્માસન કલાં છે. તે પ્રાસાદાવતંસક ઉપરે આઠ આઠ મંગળીક છે. ધ્વજ પ્રમુખ છત્રા તિ છત્ર છે. વળી તે સોળ પ્રાસાદાવતંસકે ખીજા ચાર ચાર પ્રાસાદ અર્ધ પ્રમાણે ઉંચા ને ખીજા પ્રાસાદથી આઠમે ભાગે ઉંચા એવા ચાર ચાર પ્રાસાદાવતંસકે સર્વ દીસે ચોકફેર વ્યાપ્ત છે. તે ચોસકે પ્રાસાદાવતંસક દેસેઉણા આઠ જોજન ઉંચા ઉંચપણે છે. દેસે ઉણા ચાર જોજન લાંબા, પહોળા છે. અશ્વુદગત, ભૂમિ ભાગ છે. બહુ સમ રમણિક ભૂમિ ભાગ છે, ત્યાં ચંદ્રોદયનો વર્ણન જાણવો. તે પદ્મ લતા પ્રમુખના ચિત્રામ સહીત જાણવો. તે પ્રાસાદાવતંસક ઉપરે ઘણાં આઠ આઠ મંગળીક છે, ધ્વજ છે, છત્રા તિ છત્ર છે (એ પ્રકારે સર્વ મળીને પંચાશી પ્રાસાદ થાય. તે એમ જે મુળ મધ્યનો ૧ એક પ્રાસાદ. તે કેડે ચાર તે એકેકા કેડે વળી ચાર ચાર ત્યારે સોળ થાય. વળી તે એકેકા કેડે ચાર ચાર ત્યારે ચોસક થાય. એટલે ચોસક ને સોળ ભેળતાં એશી. તેમાં વળી પુર્વકા ચાર ભેળતા ચોરાસી ને એક મૂળ પ્રાસાદે ભેળતાં એ પ્રકારે પંચાશી પ્રાસાદ થાય છે.)

વળી તે મૂળ પ્રાસાદાવતંસકથી ઇશાન ખૂણે ઇલાં વિજય દેવતાની સુધર્મા નામે સજ્જા કરી છે. તે સજ્જા સાડા ચાર જોજન લાંબપણે છે, સવા છ જોજન પોહોળપણે છે ને નવ જોજન ઉંચા ઉંચપણે છે. અનેક ચાંભાના સત (સંકડા) તેણે કરી સહીત છે. અતિ ઉંચા થાંભ ઉપરે કરી પરે કાંધી વજ્ર રત્નમય ઉપરલી કુંભી છે. ત્યાં પ્રધાન સ્તંભ તેરણે ને પૂતળી છે. સુગંધ મનોહર સંસ્થાને સંસ્થીત છે. ઉત્તમ વૈકુણ્ઠ રત્નમય નિર્મલ ચોંભ છે. ઇલાં નાનાં પ્રકારના રત્ન, સુવર્ણ, મણિ પ્રમુખે સ્તંભ નિર્મળ સ્થિતાર.

પણે અત્યંત ઉત્તમ નિવડ આશ્ચર્યકારી મનોહર એહવો કુટિમ તળ તે ધરતી તળ છે. હાથી, મૃગ, વૃષભ, અશ્વ, મનુષ્ય, મગરમચ્છ, પાંખી, વ્યાળ (સર્પ) કિંતરનામા વ્યંતર દેવ, ગેંડા, ચમરીગાય, વનહસ્તી, પન્નલતા, વનલતા પ્રમુખ ઇલાદિક આકારે કરી વિચીત્ર મનોહર છે. થંભને વિષે વજ્રરત્નની કુંભી છે. તેણે કરી મનોહર છે. લાં વિધ્યા-ધરના જુગળના ચિત્રામણ છે. સૂર્યના હજારો કીર્ણ તે થકી પણ અધીક તેજ છે. હજારો ગમે રૂપે કરી સહીત છે. તેજે કરી દે દિપમાન છે. વિશેષે દે દિપમાન છે. ચંદ્રને પણ જોવા જોય છે. શુભ સુખકારી સ્પર્શ છે. મનોહર રૂપ છે. સુવર્ણ, મણિ ને રત્નમય તે સભાના શીખર છે. નાના પ્રકારની પંચવર્ણિ ધંટાને ધ્વજ તેને કરી શાભાએ સકીર્ણ તે સભા છે. અગ્ર શિખર ધોળા મરિચિ જે કીર્ણ તેના સમુહને મુક્તી તથા ગોશીર્ષ ચંદન તથા સરસ રક્તચંદન તથા દર્દર તેના પંચાંગુલીયે હાથના થાપા દીધા છે. ચંદનના કળશ જેને વિષે તથા ચંદનના ધડા તેણે ભલી રીતે કીધા જે તોરણ તે પ્રતિદ્વાર પારણાના દેશને ભાગ વિષે છે જેને. તથા હેઠળ ઉપર ભૂમિ ભાગને લગતો વિસ્તારવંત લાંબો પસાર્યો છે. પુલભાણાનો સમુહ તેને જે ઉપચાર તેણે સહિત છે. તથા કાળાગુરૂ પ્રધાન જે કંદર પ્રમુખ તથા તુરંક એહવો જે ધૂપ તેણે મહમહાટ કરતો જે ગંધ તેણે મનોહર છે. તથા ગંધન વૃત્તિ છે ભૂમિ જીહાં. અપસરાનો સમુદાય તેણે સમોહ કરી સહીત છે. દેવતાના વાજાંત્ર મૃદંગાદિક તેહને સ્વરે કરી સહીત છે. સર્વ રત્નમય છે. નિર્મળ છે. જવત્ પ્રતિરૂપ છે. તે સૌધર્મિ સભાએ ત્રણ દીસે ત્રણ દાર-છે. તેમાં એક પુર્વ દિશે, ૧ દક્ષણ દિશે, ૨ ને ઉત્તર દિશે ૩. છે. તે દાર પ્રત્યેક પ્રત્યેક બે બે જોજન ઉંચા ઉંચપણે છે. એક જોજન પહોળા પણે છે. તેટલાજ પ્રવેશ છે (એટલે ભીતિનું જાડપણું જાણવું.) તે દાર માથે શ્વેત ઉત્તમ મુવર્ણના શીખર છે. જવત્ વનમાળા પર્વત દારનું વર્ણન પૂર્વપરે જાણવું.

વળી તે દારને આગળે પ્રત્યેક પ્રત્યેક મુખ માંડપ છે. તે દાર મુખ માંડપ સાગ-પાર જોજન લાંબપણે છે. સવા છ જોજન પોહોળપણે છે અને કાંઈક બે જોજન ઝાઝરાં ઉંચા ઉંચપણે છે. તે મુખ માંડપ અનેક સત થંભે કરી સહીત છે. જવત્ લાં ચત્રાદ્ય ને ભૂમિ ભાગનો વર્ણન પૂર્વપરે જાણવો. તે મુખ માંડવા ઉપરે પ્રત્યેક પ્રત્યેક આઠ આઠ મંગળીક છે. તે કહે છે. સાથીઓ ૧, જવત્ મચ્છ જુગમ ૮. વળી તે મુખ માંડવા આગળે પ્રત્યેક પ્રત્યેક પ્રેક્ષાધર માંડવા છે. તે પ્રેક્ષાધર માંડવા સાગ પાર જોજન લાંબપણે છે. જવત્ બે જોજન ઉંચા ઉંચપણે છે. જવત્ મણિ પ્રમુખનો સ્પર્શ પૂર્વપરે જાણવો. વળી તે પ્રેક્ષાધર માંડવાના મધ્યદેશ ભાગને વિષે પ્રત્યેક પ્રત્યેક ચોખ્ખા ચોતરા કહ્યા છે. તે ચોખ્ખા ચોતરાને મધ્ય દેશ ભાગે પ્રત્યેક પ્રત્યેક મણિપીઠિકા કહી છે. તે મણિપીઠિકા એક જોજન લાંબી પહોળી છે. તે અર્ધ જોજન જાડપણે છે. તે મણિપીઠિકા સર્વ મણિમય છે. વળી તે મણિપીઠિકા ઉપરે પ્રત્યેક પ્રત્યેક સીંદાસન કહ્યા છે. તે સીંદાસનનો વર્ણન પૂર્વપરે જાણવો. જવત્ પુત્રની માળા પર્વત પરીવાર સહીત જાણવો. તે પ્રેક્ષાધર માંડવા ઉપરે આઠ આઠ મંગળીક છે. ધ્વજ છે. તે ઉપરે ઇંદ્રા નિહત છે.

વળી તે પ્રેક્ષાધર માંડવા આગળે ત્રણ દીસે ત્રણ મણિપીઠીકા છે. તે મણિ-પીઠીકા બે જોજન લાંબી, પહોળી છે. તે એક જોજન જડપણે છે. સર્વ રતનમય છે. નિર્મળ છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે મણિપીઠીકા ઉપરે પ્રત્યેક પ્રત્યેક ચૈત્યથુલા કહ્યા છે. તે ચૈત્યથુલા બે જોજન લાંબા, પહોળા છે તે કાંઈક ઝાઝેરા બે જોજન ઉંચા ઉંચપણે છે. શ્વેત છે. તે સંખ, અંકરતન, મચકુંદના ફુલ, પાણીના ફુવારા, સમુદ્રના ફીણ, તેહના પુંજ સમાન શ્વેત વર્ણ છે. સર્વ રતનમય છે નિર્મળ છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. તે ચૈત્યથુલને ઉપરે આઠ આઠ મંગળીક છે. ઘણી કૃષ્ણ ચામરની ધ્વજ છે. જાવત્ છત્રાંતિ છત્ર છે.

વળી તે ચૈત્યથુલને ચારે દીસે પ્રત્યેક પ્રત્યેક ચાર મણિપીઠીકા કહી છે. તે મણિ-પીઠીકા એક જોજન લાંબપણે, પહોળપણે છે તે અર્ધ જોજન જડપણે છે. સર્વ મણિમય છે. તે મણિપીઠીકા ઉપરે પ્રત્યેક પ્રત્યેક ચાર જીન (દેવતાની) પ્રતિમા છે. તે જીન (દેવતાની) કાયા પ્રમાણે છે. પશ્ચાંકાસને બેઠી છે, થુલ સાહમી બેઠી છે. તેહના નામ કહે છે. પુર્વ દીસે રૂપલા ૧, દક્ષિણ દીસે વર્ધમાન ૨, પશ્ચિમ દીસે ચંદ્રાનન ૩ ને ઉત્તર દીસે વારીસેન ૪.

વળી તે ચૈત્યથુલને આગળે ત્રણ દીસે પ્રત્યેક પ્રત્યેક મણિપીઠીકા કહી છે. તે મણિ-પીઠીકા બે જોજન લાંબપણે, પહોળપણે છે. તે એક જોજન જડપણે છે. સર્વ મણિમય છે, નિર્મળ છે, સુકમાળ છે, ધૃષ્ટ છે, મૃષ્ટ છે, કર્દમ રહીત છે, રજ રહીત છે, જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. વળી તે મણિપીઠીકા ઉપરે પ્રત્યેક પ્રત્યેક ચૈત્ય વૃક્ષ કહ્યા છે. તે ચૈત્ય વૃક્ષ આઠ જોજન ઉંચા ઉંચપણે છે, અર્ધ જોજન ભૂમિ મધ્યે ઉંડા છે, બે જોજન ઉંચો રકંધ છે, અર્ધ જોજન તે રકંધ જડપણે છે, છ જોજનની શાખા છે, તે વૃક્ષની શાખા મધ્ય દેશ લાગને વિષે અર્ધ જોજન જડી છે, કાંઈક ઝાઝેરાં આઠ જોજન સરવાળે ઉંચપણે કહ્યા છે. તે ચૈત્યવૃક્ષનો એહવો એહવો રૂપે વર્ણવ કહ્યો છે. વજ્રરતનમય મૂળ છે. રૂપામય સુપ્રતિષ્ઠિત શાખા છે. અરીષ્ટ રતનમય વિસ્તરણ કંદ છે. વૈદુર્ય રતનમય નિર્મળ રકંધ છે. ઉત્તમ પ્રધાન સુવર્ણમય મૂળથી વિસ્તરણ શાખા છે. નાના મણિમય ને રતનમય વિવિધ પ્રકારની શાખા ને પ્રતિશાખા છે. વૈદુર્ય રતનમય પત્ર છે. સુવર્ણમય પાનનાં બીટ છે. જંજીવનંદ રતનમય રાતે વર્ણ મૃદુ (કોમળ) મનોહર સુકમાળ દીસી પદ્મવ છે. ઉત્તમ પ્રધાન શોભતા અંકુર છે. આશ્ચર્યકારી નાના પ્રકારના મણિરતનમય મુગંધી ફુલ ને ફળ તેણેકરી તે વૃક્ષની શાખા નમી છે. છાંયા યુક્ત છે. કાંન્તિ સહીત છે, સશ્રીક છે, ઉદ્યોત સહીત છે. અમૃત રસ સમાન સરસ તે વૃક્ષના ફળ છે. અધીકપણે નયન ને મન તેહને સુખના ઉપગમવતાર છે. જોવા જોય છે. દેખવા જોય છે. મનોહર છે. પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે ચૈત્યવૃક્ષ; બીજા ઘણાં તીલકવૃક્ષ, લવકવૃક્ષ, છત્રોપકવૃક્ષ, સરીખવૃક્ષ, સડા-સગદિકવૃક્ષ, દધિવર્ણવૃક્ષ, લેડવૃક્ષ, દ્રવવૃક્ષ, ચંદનવૃક્ષ, નીપવૃક્ષ, કુટજવૃક્ષ, કંદળવૃક્ષ, રણસવૃક્ષ, તાવવૃક્ષ, તમાલવૃક્ષ, પ્રીયાળવૃક્ષ, પ્રીયંશુવૃક્ષ, પારાપતનામાવૃક્ષ, રાજવૃક્ષ રાયણ, નંદીવૃક્ષ, પ્રમુખે સર્વ દીસે મોઝેર વિંટાળ્યા છે, જામ છે. તે તિલકવૃક્ષ, જાવત્ નંદીવૃક્ષ,

મૂળવંત છે, કંદવંત છે. જાવત સુરપ રમણીક છે. વળી તે તિલકવૃક્ષ, જાવત નંદીવૃક્ષ, બીજી ઘણી પદ્મ લતાએ કરી જાવત સામ લતાએ કરી સર્વ દીસે ચોકફેર વ્યાપ્ત છે, વિટાંજી છે. તે પદ્મલતા જાવત સ્યામલતા નિત્યે ફળી, ટુલીયકી જાવત પ્રતિરૂપ છે. તે ચૈત્યવૃક્ષ ઉપરે ઘણાં આઠ આઠ મંગળીક છે, ધ્વજ છે. છત્રા તિ છત્ર છે.

વળી તે ચૈત્યવૃક્ષ આગળે ત્રણ દીસે ત્રણ મણિપીડીકા છે. તે મણિમય પીડીકા ત ચોતરા. એક જોજન લાંબપણે, પોહોળપણે છે ને અર્ધ જોજન જડપણે છે. સર્વ મણિમય છે જાવત પ્રતિરૂપ છે. વળી તે મણિપીડીકા ઉપરે પ્રત્યેક પ્રત્યેક મહેંદ્રધ્વજ છે. તે મહેંદ્રધ્વજ સાડાસાત જોજન ઉંચા ઉંચપણે છે. અર્ધ ગાઉ જડપણે છે. વજ્ર રત્નમય ત્રત નિવડ મનોમ્ન સંસ્થાને સંસ્થીત લાલે પ્રકારે લષ્ટ, ધૃષ્ટ, મૃષ્ટ સંસ્થીત વિસીષ્ટ મનોહર છે. વળી તે મહેંદ્રધ્વજ અનેક ઉત્તમ પંચવર્ણિ લઘુ ધ્વજ હજારોગમે તેણે કરી સહીત છે. તે મહેંદ્રધ્વજ વળી મનોહર છે. વાગે કરી ઉડતી વિજય ને વિજયંતી નામે ધ્વજ ને છત્રા તિ છત્ર તેણે કરી સહીત છે. ઉંચા આકાશપ્રતે ઉગંધતા તેહના શીખર છે. તે મહેંદ્રધ્વજ જોવા જોગ્ય છે. જાવત પ્રતિરૂપ છે. તે મહેંદ્રધ્વજને ઉપરે આઠ આઠ મંગળીક છે, ધ્વજ છે, છત્રા તિ છત્ર છે.

વળી તે મહેંદ્રધ્વજને આગળે ત્રણ દીશે ત્રણ નંદા પુષ્કરણી (વાવ) છે. તે નંદા પુષ્કરણી સાડાપાર જોજન લાંબી છે. સવા છ જોજન પહોળી છે. ને દશ જોજન ઉંડી છે. નિર્મળ છે. સુકુમાળ છે. તે પુષ્પકરણીનો વર્ણન પુર્વપરે જાણવો. વળી તે પુષ્પકરણી પ્રત્યેક પ્રત્યેક વેદિકા સહીત છે. પ્રત્યેક પ્રત્યેક વનખંડ સહીત છે. તે પદ્મવર વેદિકા ને વનખંડનો વર્ણન પૂર્વપરે જાણવો. જાવત પ્રતિરૂપ છે. તે નંદા પુષ્પકરણીને પ્રત્યેક પ્રત્યેક ત્રણ દીશે ત્રણ ત્રણ પગથીયાં છે. તે પગથીયાંનો વર્ણન ને તોરણનો વર્ણન પુર્વપરે જાણવો. જાવત છત્રા તિ છત્ર છે.

વળી તે સુધર્મા સલાએ છ હજાર મનોહર ચોખ્ખણા ઓટલા છે તે રહે છે. પુર્વ દીશે બે હજાર, પશ્ચિમ દિશે બે હજાર, દક્ષણ દીશે એક હજાર ને ઉત્તર દીશે એક હજાર. તે ઓટલાને વિષે ઘણાં સુવર્ણ ને રૂપામય પાટીયાં છે. તે સુવર્ણ, રૂપામય પાટીયાંને વિષે ઘણાં વજ્ર રત્નમય નાગદંતા છે. તે વજ્ર રત્નમય નાગદંતાને વિષે ઘણી કૃષ્ણ મૂત્રે બાંધી ફૂલની માળાના સમુદાય છે. જાવત રવેત સૂત્રે બાંધી ફૂલની માળાના સમુદ છે. તે માળાને રાતા સુવર્ણનાં કુમકાં છે. જાવત લાં રહે છે.

વળી તે સુધર્માસલાએ છ હજાર ગોમાનસીકા સન્યાસ રચાનક લાંબા ઓટલા રહ્યા છે તે રહે છે. પૂર્વદીશે બે હજાર. પશ્ચિમ દીશે બે હજાર, દક્ષણ દીશે એક હજાર, ને ઉત્તર દીશે એક હજાર. તે ગોમાનસીકાને વિષે ઘણાં સુવર્ણ ને રૂપામય પાટીયાં રહ્યાં છે. જાવત તે વજ્રમય રત્નના નાગદંતાને વિષે ઘણાં રૂપામય સીકાં છે. તે રૂપામય સીકાંને વિષે ઘણી વૈકુંઠ્ય રત્નમય ધુપધરી છે. તે ધુપધરી કૃષ્ણગર હિતમ કુંદરક પ્રત્યેક કરી સહીત છે. જાવત નાશીકા ને મન તેહને સુખનો ઉપજાવણદાર ગણે. એકદે એકે કરી

વળી તે માણવક ચૈત્યલને પશ્ચિમ દીસે ઇલાં એક મોટી મણિપીઠિકા છે. તે મણિપીઠિકા એક જોજન લાંબી પોહોળી છે. તે અર્ધ જોજન ઝડપણે સર્વ મણિમય છે, નિર્મળ છે, જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. તે મણિપીઠિકા ઉપરે ઇલાં એક મોટી દેવસંજ્યા છે. તે દેવ સંજ્યાનો એહવો એહવે રૂપે વર્ણવ કહ્યો છે. નાના મણિમય ઢોલીયા હેઠે પાયાના પડવાયા છે. તે સુવર્ણના પાયા છે. નાના મણિમય પાયાના મસ્તક છે. જંબુનંદ રત્નમય તેની ઇસ ને ઉપળાં છે. તેની વજ્ર રત્નમય સંધી પુરી છે. તે ઢોલીયા મધ્યે નાના રત્ન મણિમય પાટી લરી છે. રૂપામય તળાઈ છે. લોહીતાક્ષ રત્નમય ઓસીકાં છે. સુવર્ણમય ગાલમસુરીયાં છે. બે પાસે બે ઓસીકાં છે. તે મસ્તક ને પાંગથીએ છે. બે પાસે ઉંચી છે. મસ્તકને પાંગથને પાસે. મધ્યે ગંભીર ઉંડી છે. ત્યાં બે ગાલમસુરીયાં છે. ગંગા નદીના જે તટ તેહની વેળુ તેહનીપરે શુકભાળ નમતી સંજ્યા છે. તે સંજ્યા રહુ નીપાવ્યું દેવ દુષ્ય વસ્ત્ર તેણે કરી ઢાંકી છે. લલાં રચ્યાં છે રજત્રાણરૂપ ત્યાં વસ્ત્ર તેણે કરી સહીત રાતે વસ્ત્રે કરી તે ઢોલીયો પાયા લગે ઢાંક્યો છે. મનોહર છે. જેહવું મૃગયમં ર, ખુર, (વનસ્પતિ વિશેષ) માંખણ, અર્કતુલ દત્તાદિકના સરખો સ્પર્શ છે. જોવા જોગ્ય છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે.

વળી તે દેવસંજ્યાને ઇશાનખુણે ઇલાં એક મોટી મણિપીઠિકા કહી છે. તે મણિપીઠિકા એક જોજન લાંબી પોહોળી છે ને અર્ધ જોજન ઝડપણે સર્વ મણિમય છે. જાવત્ નિર્મળ છે. પ્રતિરૂપ છે. તે મણિપીઠિકા ઉપરે એક પુર્વલા મહેદ્ર ધ્વજની અપેક્ષાએ લઘુ એહવો મહેદ્ર ધ્વજ કહ્યો છે. તે મહેદ્ર ધ્વજ સાડાસાન જોજન ઉંચો ઉંચપણે છે. તે અર્ધ કાશ પોહોળપણે છે. વૈકુર્ય રત્નમય છે. વ્રત લષ્ટ સંસ્થીત છે. તેમજ પુર્વલીપરે જાવત્ આઠ આઠ મંગળીક ધ્વજ ને છત્રા તી છત્ર સહીત છે,

વળી તે લઘુ મહેદ્ર ધ્વજને પશ્ચિમદીસે વિજય દેવતાનો ચોપાળ નામે દ્વિતીયારનો લંડાર કહ્યો છે. ત્યાં વિજય નામે દેવતાના ભોગળ, રત્ન પ્રમુખ ધણાં શસ્ત્ર રત્ન થાપ્યાં થકાં રહે છે. તે શસ્ત્ર નિર્મળ છે. કાટ રહિત છે, તેજવંત છે. તે સસ્ત્રની તીખી ધાર છે. જોવા જોગ્ય છે. જાવત્ પ્રતિરૂપ છે. તે સુધર્મા સભા ઉપરે ધણાં આઠ આઠ મંગળિક, ધ્વજ ને છત્રા તી છત્ર છે.

વળી તે સુધર્મા સભાથી ઇશાન ખુણે ત્યાં એક મોટું સીધાયતન કહ્યું છે. તે સીધાયતન સાડા બાર જોજન લાંબપણે છે, સવા છ જોજન પહોળપણે છે તે નવ જોજન ઉંચું ઉંચપણે છે. જાવત્ ગોમાણસીકા તે લઘુ લાંબા ઓટલા ત્યાં લગે અધિકાર જેમ સુધર્મા સભાએ વર્ણવ્યો તેમજ નિર્વિશેષપણે સીધાયતન પુર્વલી પરે કહેવું. વળી જેમ દારના મુખ મંડપ ને પ્રેક્ષા ધરના મંડપ, ધ્વજ, યુજ, ચૈત્ય વસ્ત્ર, મહેદ્ર ધ્વજ, નંદા પુષ્પકરણી વાવ પ્રમુખ દત્તાદિકનું પ્રમાણ સુધર્મા સભાના અધિકારથી જણાવું. વળી મનોહરીકા તે ચોખુણા લઘુ ઓટલા ને ધ્રુવધરી પ્રમુખનો માન પુર્વલી પરે જણાવે. તેમજ વળી ધરતી નળ અને અંદુયા પ્રમુખ તેહનો સ્પર્શ પુર્વલી પરે જણાવે. વળી તે